Mötesbok: Individ- och familjenämnden (2024-06-19)

Individ- och familjenämnden

Datum: 2024-06-19

Plats: KS sammanträdesrum

Kommentar:

Dagordning

Tid: 19 juni 2024, kl 08:30-15:00

Plats: KS sammanträdesrum

Beslut om justeringstid

Allmänna ärenden

138/24 Godkännande av dagordning 4

139/24 Anmälan om jäv 5

140/24 Ekonomirapporter individ- och familjenämnden 2024 tom maj 6

141/24 Taxor och avgifter individ- och familjenämnden 2025 16

142/24 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 46

143/24 Samråd med funktionshinderrådet 600

144/24 Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta 602

145/24 Utredning om socialtjänstens handläggning avseende umgängesbegränsning 643

146/24 Återkoppling avseende införande av boendestöd 647

147/24 Statistikrapporter ej verkställda beslut SoL individ- och familjenämnden 2024 - Yttrande till individ- och familjenämnden 648

148/24 Statistikrapporter ej verkställda beslut LSS individ- och familjenämnden 2024 652

149/24 Ersättare för vice ordförande i individ- och familjenämnden 658

150/24 Återkoppling från kurser och konferenser 660

151/24 Övriga frågor 661

152/24 Tilläggsanslag för insatser mot gängkriminalitet och för unga i riskzon 662

Ärenden under handläggning (ej offentliga)

153/24 Socialdirektören informerar 724

154/24 Riskbedömning och handlingsplan myndighetsutövning 725

155/24 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024 728

Sekretess ärenden

156/24 Anmälan av ordförandebeslut 842

157/24 Beslut enligt FB- nedläggning av utredning 843

158/24 Beslut enligt FB, vårdnad 844

159/24 Beslut enligt FB, vårdnad 845

160/24 Beslut enligt FB, vårdnad 846

161/24 Beslut enligt LVU 847
162/24 Beslut enligt LVU 848
163/24 Beslut enligt LVU 849
164/24 Beslut enligt LVU 850

Denna behandling '138/24 Godkännande av dagordning' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '139/24 Anmälan om jäv' har inget tjänsteutlåtande.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-06-10
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00003

Ekonomirapport maj individ- och familjenämnden 2024

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner ekonomirapporten.

Ärendebeskrivning
Sammanfattning
Individ- och familjenämndens resultat för perioden (-34,5 mnkr) förklaras av funktionshinderomsorg (-15,9 mnkr), gemensamma kostnader (-1,8 mnkr), ensamkommande barn (-0,4 mnkr), försörjningsstöd (+1,7 mnkr) samt individ- och familjeomsorg (-18,2 mnkr). Individ- och familjenämndens nettokostnader (745 mnkr har ökat med 8,6% (59 mnkr) i jämförelse med 2023. För att ha en budget i balans kunde nettokostnaderna öka med 3,5 % (24 mnkr) vilket innebär en negativ budgetavvikelse på -34,5 mnkr

Gemensamma kostnader
Individ- och familjenämndens gemensamma kostnader uppvisar en negativ avvikelse på -1,8 mnkr främst på grund av ej budgeterade kostnader för PoP införandet.
Den sammanlagda kostnaden för viten ej verkställda beslut uppgår för perioden till 685 tkr varav 158 tkr är för boende enligt LSS. 28 tkr är viten för ej verkställda beslut genom kontaktperson och 254 tkr för ledsagarservice. 208 tkr består av skadeståndskostnader för en dom i ett upphandlingsärende.

Funktionshinderomsorg
Inom funktionshinderomsorgen beror resultatet (-15,9) på flertalet verksamheter och generellt sett handlar det fortsatt om påverkan på verksamhetsområdet i form av minskning av timmar utförda inom hemtjänsten jämfört med budgeterat samt högre kostnader för LSS-boenden. För april är det ärendet inom Försäkringskassan och en omvärdering av semesterlöneskulden som påverkar resultatet till stor del. Försämringen om (-10 mnkr) består till stor del av dessa genom Försäkringskassan (-4,4 mnkr) och omvärderingen (-3,7 mnkr).

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00003

De verksamheter som har störst effekt är hemtjänsten och övriga insatser LSS.

- Hemtjänst **+14,7 mnkr**. Överskottet beror främst på att antalet beviljade timmar varit 58 % av budget och i jämförelse med samma period 2023 har antalet beviljade timmar minskat med 15,3 %. Hemtjänsten fortsätter sin långsiktiga trend med mindre insatser och har sedan 2019 minskat med 44,6%

- Övriga insatser LSS **+3,0 mnkr.** Överskottet beror på lägre kostnader för ledsagarservice, avlösarservice och kontaktpersoner. Viten belastar detta område på grund av ej verkställda beslut men den positiva avvikelsen fortsätter öka.

- LSS-boende **-19,4 mnkr**. LSS-boende uppvisar ett negativt resultat där LSS-boende kvarhåller de volymer som sågs under slutet av 2023. LSS-boenden fortsätter vara kostsamma för kommunen med en svårighet att få en kostnadsbild som motsvarar budget. Behovet av externa placeringar kommer från en avsaknad av lämpliga lokaler som kan möta upp brukares behov inom nämnden och det är inom dessa externa placeringar underskottet ligger. Den interna verkställigheten uppvisar ett mindre underskott på grund av barnboenden där lokaler ej möjliggör att bedriva boenden kostnadseffektivt.

- Personlig assistans LSS och SFB. **-14,2 mknr.** Ett större underskott uppvisas inom detta område på grund av mer personalintensiva insatser samt att ersättning från FK ej täcker insatsbehov. Underskottet inom området belastas av ett återkrav från försäkringskassan om -4,4 mnkr där den rättsliga processen pågår.

Individ- och familjeomsorg

Underskottet inom individ- och familjeomsorgen (-18,2 mnkr) beror framför allt på barn- och ungdomsvården (-10,3 mnkr) där behov av konsultstödda familjehem och av extern institutionsvård är fortsatt större än budget med extern institutionsvård fortsätter ligga på de höga nivåer som uppstod under slutet på 2022.

Inom vuxna missbruksvården är det ett underskott på (-10,5 mnkr) där nämnden ser att öppna insatser i Umeå ökat mycket och många av dessa insatser riktar sig mot tidigare kända individer som blivit äldre.

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00003

Verksamheten fortsätter sitt arbete med att granska placeringar och undersöka möjligheter att ta hem placerade individer för att minska kostnader. En viss minskning av placeringar har åstadkommits men ökningen av dygnskostnader har lett till att kostnadsminskningen ej kommit i samma takt.

Bytet av verksamhetssystem fortsätter påverka uttaget av statistik och analysmöjligheter av IFO verksamheterna där svårigheter att aggregera information inom området är en utmaning.

Ensamkommande barn

Underskottet inom verksamheten för ensamkommande barn (-0,4 mnkr) beror på högre lokalkostnader än budgeterat. Underskottet ökat lite på grund av tillkommande kostnad för placering.

Försörjningsstöd

Försörjningsstödets resultat för perioden är (+1,7 mnkr). Någon djupare jämförelse om mängden hushåll och snittbelopp per hushåll går ej att göra under februari då statistiken för vissa insatser ej fungerar korrekt ännu med det nya verksamhetssystemet som IFO området gick in skarpt i under mitten av februari.
Utifrån att överskottet fortsätter öka samt samtal med enhetschefer på försörjningsstöd verkar tidigare trend med låg mängd försörjningsstöd hålla i sig.

Prognos

Prognosen efter maj revideras neråt till -80 mnkr. Prognosen baseras på en fortsatt hög kostnadsbild inom IFO området samt de externa placeringarna inom LSS-boenden. Den tillfälliga försämringen inom FO området på grund av de två kostnadsposterna räknar verksamheten med att kunna kompensera bra för under året. Förvaltningen har fått information om att vissa statsbidrag som förväntades har minskat i omfång och påverkar prognosen negativt.

Kostnaden för dygnsvilan fortsätter vara en osäkerhetsfaktor som kan påverka nämndens prognos negativt framöver och ekonomienheten, HR samt verksamhet fortsätter följa kostnadsutvecklingen för dygnsvilan.

Osäkerheten i prognosen för IFO området och Försörjningsstöd vill förtydligas genom svårigheten att göra analyser utan användbar statistik från verksamhetssystemet.

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00003

Beslutsunderlag

Bildspel -Ekonomirapport maj individ- och familjenämnden 2024

Beredningsansvarig

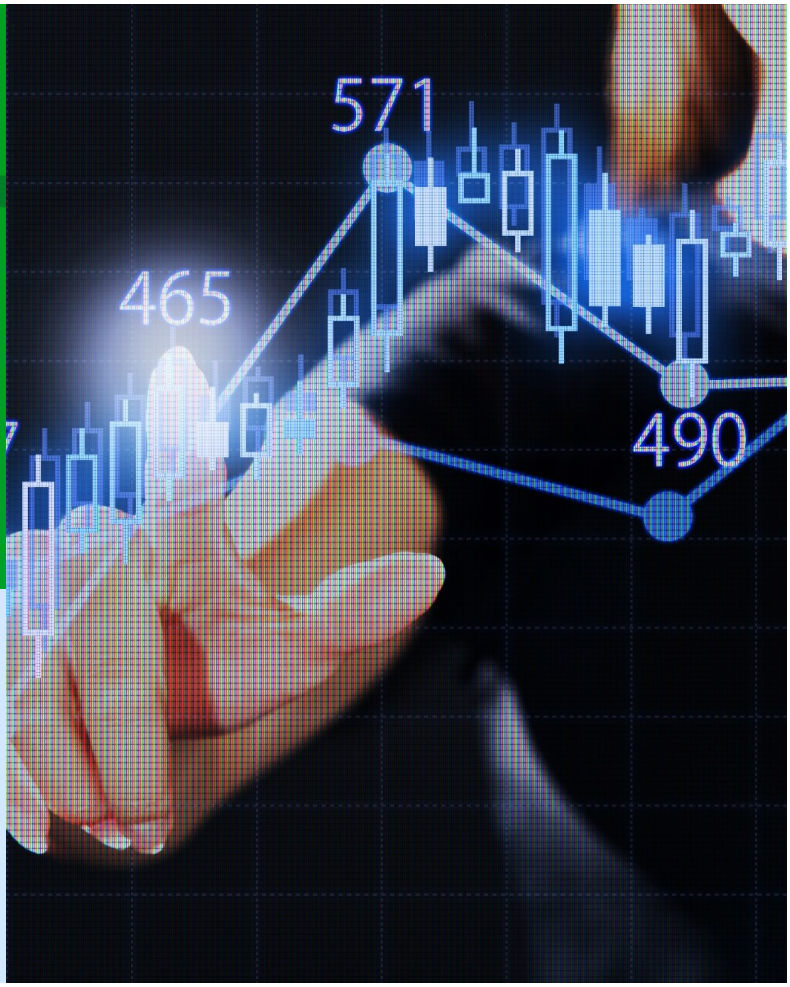
Ekonomichef Simon Blomberg

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Simon Blomberg
Ekonomichef

Ekonomisk utveckling 2024

Individ- och familjenämnden

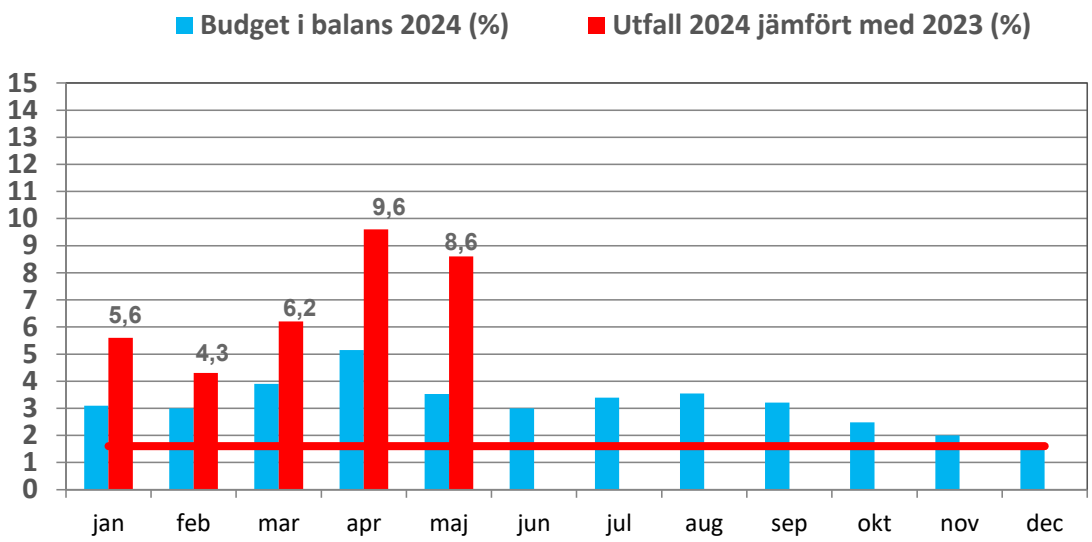
UMEÅ KOMMUN

Verksamhetens nettokostnadsutveckling 2024 (ack)

Individ- och familjenämnd

Ackumulerad nettokostnadsökning för perioden uppgår till 8,6%

För en budget i balans kan nettokostnaderna öka med i genomsnitt 3,5% jämfört med utfallet 2023.

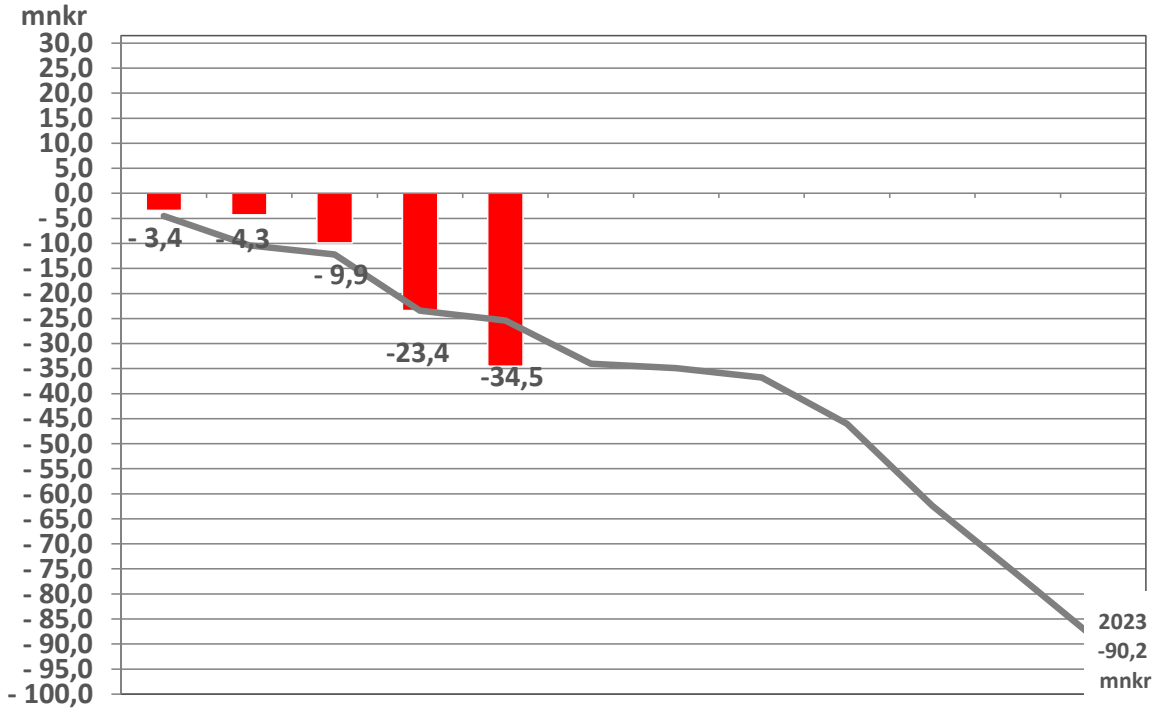
Ackumulerade värden	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Budget 2024 (mnkr)	-140	-281	-421	-565	-710	-856	-983	-1 119	-1 261	-1 404	-1 546	-1 689
Utfall 2023 (mnkr)	-136	-273	-405	-537	-686	-831	-951	-1 080	-1 221	-1 370	-1 516	-1 662
Budget i balans 2024 (%)	3,1%	3,0%	3,9%	5,1%	3,5%	3,0%	3,4%	3,5%	3,2%	2,5%	2,0%	1,6%
Utfall 2024 (mnkr)	-144	-285	-430	-589	-745							
Utfall 2024 jämfört med 2023 (%)	5,6	4,3%	6,2%	9,6%	8,6%							
Utfall 2023 jämfört med 2022 (%)	10,5	13,7	12,5	10,9	12,1	12,4	12,5	12,3	12,4	12,7	12,5	12,2

Verksamhetens nettokostnader: verksamhetens intäkter och kostnader samt avskrivningar

UMEÅ KOMMUN

Ackumulerad budgetavvikelse 2024

Individ- och familjenämnden
Årets budgetavvikelse (-34,5 mnkr) innebär en försämring på -9,1 mnkr) i jämförelse med samma period 2023 (-25,4 mnkr).

Månadsavvikelse (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
2024	**-3,4**	**-4,3**	**-9,9**	**-23,4**	**-34,5**							
2023	**-4,5**	**-10,4**	**-12,2**	**-10,9**	**-25,4**	**-34,0**	**-34,9**	**-36,8**	**-46,0**	**-62,4**	**-76,2**	**-90,2**

Budgetavvikelse verksamhet 2024

Ack budgetavvikelse (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Prognos
1. Funktionshinderomsorg	-0,8	0,6	-1,6	-11,6	-15,9								-26
2. Individ och familjeomsorg	-3,7	-5,5	-9,2	-12,6	-18,2								-58
3. Försörjningsstöd	0,9	0,7	1,2	1,3	1,7								4
4. Gemensamma kostnader	0,4	0,2	0,1	-0,7	-1,8								0
Ack budgetavvikelse 2024 exkl EKB	**-3,2**	**-4,0**	**-9,6**	**-23,7**	**-34,1**								**-80**
Ack budgetavvikelse 2023 exkl EKB	**-4,4**	**-10,2**	**-11,6**	**-10,1**	**-24,2**	**-31,9**	**-32,6**	**-34,9**	**-43,7**	**-59,0**	**-72,3**	**-85,2**	
5. Ensamkommande barn	-0,2	-0,3	-0,3	-0,1	-0,4								-1
Ack budgetavvikelse 2024 inkl EKB	**-3,4**	**-4,3**	**-9,9**	**-23,8**	**-34,5**								**-81**
Ack budgetavvikelse 2023 inkl EKB	**-4,5**	**-10,4**	**-12,2**	**-10,9**	**-25,4**	**-34,0**	**-34,9**	**-36,8**	**-46,0**	**-62,4**	**-76,2**	**-90,2**	

UMEÅ KOMMUN

Budgetavvikelse Funktionshinderomsorg 2024 (ackumulerad)

Ackumulerat resultat (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
1. Funktionshinderomsorg	**-0,8**	**0,6**	**-1,6**	**-11,6**	**-15,9**							
- Administration/ledning/utredning	0,1	0,0	-0,1	-0,5	-0,8							
- Betalningsansvar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1							
- Daglig verksamhet LSS	0,4	0,7	0,5	0,4	0,5							
- LSS-boende	-5,5	-8,0	-12,0	-16,7	-19,4							
Varav mynd	-3,6	-6,6	-10,3	-13,4	-16,8							
Varav verkställighet	-1,9	-1,4	-1,7	-3,3	-2,6							
- Hemtjänst i ordinärt boende	3,2	6,0	8,9	11,5	14,7							
- Personlig assistans LSS	0,7	-1,0	-4,3	-6,8	-10,8							
- Personlig assistans SFB	-0,5	1,5	3,3	-2,0	-3,4							
- Övriga insatser LSS	0,8	1,3	1,8	2,2	3,0							
- Öppen verksamhet ej bistånd	0,1	0,2	0,3	0,2	0,3							
Ackumulerad budgetavvikelse 2024	**-0,8**	**0,6**	**-1,6**	**-11,6**	**-15,9**							
Ackumulerad budgetavvikelse 2023	**-2,1**	**-4,6**	**-1,0**	**4,6**	**-1,6**	**0,0**	**0,2**	**2,7**	**-1,3**	**-7,6**	**-12,0**	**-13,2**

Budgetavvikelse individ- och familjeomsorg 2024 (ackumulerad)

Ackumulerat resultat (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
2. Individ och familjeomsorg	**-3,7**	**-5,5**	**-9,2**	**-12,6**	**-18,2**							
- Administration/ledning/utredning	0,8	1,4	2,0	2,8	3,4							
- Barn- och ungdomsvård	-1,9	-2,3	-3,9	-6,5	-10,3							
- Vuxna missbruksvård	-2,5	-4,3	-6,6	-8,2	-10,5							
- Öppen verksamhet ej bistånd	-0,2	-0,4	-0,6	-0,7	-0,7							
Ackumulerad budgetavvikelse 2024	**-3,7**	**-5,5**	**-9,2**	**-12,6**	**-18,2**							
Ackumulerad budgetavvikelse 2023	**-4,2**	**-7,4**	**-12,1**	**-18,0**	**-26,1**	**-36,3**	**-42,8**	**-50,5**	**-56,5**	**-66,0**	**-75,5**	**-85,4**

UMEÅ KOMMUN

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-06-13
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00008

Taxor och avgifter individ- och familjenämnden 2025

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden föreslår kommunfullmäktige att:

Avgifter för hemtjänst enligt SoL förändras enligt beslutsunderlag och verkställs i två steg för nivå 1 och 2, från 1 januari 2025 och vidare slutlig avgiftshöjning verkställs 1 januari 2026.

Ärendebeskrivning
Vid Äldrenämndens sammanträde 2024-04-23 beslutade äldrenämnden föreslå kommunfullmäktige att höjningen av avgiften för hemtjänst enligt beslutsunderlag ska ske i etapper med den första höjningen 1 januari 2025 och den andra höjningen sker 1 januari 2026.
I enlighet med likställighetsprincipen föreslås Individ- och familjenämnden fatta samma beslut som komplettering till punkt 1 §117.

Beslutsunderlag
Beslutsunderlag avgifter hemtjänst, dagverksamhet samt hemsjukvård.
Protokoll från individ- och familjenämndens sammanträde § 117
Protokoll funktionshinderrådet 2024-03-22

Beredningsansvariga
Ekonomichef för Stöd- och omsorgsförvaltningen Simon Blomberg
Ekonomichef för Äldreomsorgsförvaltningen Carina Nylander

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen
Controller Annette Sjödin

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Simon Blomberg
Ekonomichef

Umeå kommun
Individ- och familjenämnden

Protokollsutdrag
2024-05-22

§ 117

Diarienr: IFN-2024/00008

Taxor och avgifter individ- och familjenämnden 2025

Beslut

Individ- och familjenämnden föreslår kommunfullmäktige att:

Avgifter för hemtjänst enligt SoL förändras enligt beslutsunderlag och verkställs från 1 januari 2025.

Avgifter för hemsjukvård inklusive hjälpmedel enligt HSL utreds och beslutas hösten 2024.

Avgifter för familjerådgivning höjs till regionens egenavgift och följer denna framgent.

Avgifter för vissa insatser inom SoL fortsätter utredas och beslutas under hösten 2024.

Avstår från att delta i beslutet
Hanna Lundin Jernberg (L) och Veronica Kerr (KD) avstår från att delta i beslutet.

Reservation
Andreas Sellstedt (V)och Igor Hell (M) reserverar sig till förmån för eget yrkande.

Ajournering
Mötet ajourneras 11:07- 11:15

Ärendebeskrivning

Kommunen har rätt att ta ut avgifter för hemtjänst, dagverksamhet samt hemsjukvård. Avgifterna fastställs med stöd av socialtjänstlagen (SoL), hälso-och sjukvårdslagen (HSL) samt kommunallagen (självkostnads-principen och likställighetsprincipen).

Den enskildes avgifter får för hemtjänst och dagverksamhet, tillsammans med avgifter som avses i hälso- och sjukvårdslagen, per månad uppgå till högkostnadsskydd/maxtaxa som utgörs till högst en tolftedel av 0,5392 aktuellt prisbasbelopp.

Avgift för kost/måltider ingår inte i högkostnadsskyddet.

Under 2023 har en översyn av avgifter genomförts, där lagstiftning, jämförelser med andra kommuner och påverkan på aktuella nämnder och verksamheter samt Umeå kommuns invånare, har varit i fokus.

Avgiftsförslaget kring hemtjänsten har delgetts funktionshinderrådet under mars månad där rådet kunnat ge synpunkter

Avgiften för familjerådgivningen har länge legat på 200 kronor och matchat regionens egenavgift. Då regionen höjt egenavgiften för sjukvård föreslås familjerådgivningens avgift höjas med samma mängd och framöver justeras enligt regionens egenavgift.

Verksamheten informerar om att vissa avgifter gällande §9.8 SoL som ej tagits ut enligt gällande beslut kommer börja tas ut.
Verksamheten kommer även att börja begära in barnbidrag vid placerade individer enligt gällande lagstiftning.

Arbetsutskottets beslutsordning

Yrkande

Hanna Lundin Jernberg (L) yrkar att beslutsunderlaget kompletteras med en konsekvensanalys.

Andreas Sellstedt (V) yrkar bifall till Lundin Jernbergs (L) yrkande.

Gisela Lindmark Eriksson (S) yrkar att ärendet går utan eget yttrande till individ- och familjenämnden.

Andreas Lundgren (S) yrkar bifall till Lindmark Erikssons (S) yrkande och Lundin Jernbergs (L) yrkande.

Igor Hell (M) yrkar bifall till Lindmark Erikssons (S) yrkande.

Arbetsutskottets beslutsgång

Ordförande frågar om yrkandena är rätt uppfattade och finner så.

Ordförande frågar om arbetsutskottet kan enas om att bifalla yrkandena om att komplettera beslutsunderlaget inför nämndens sammanträde och finner så.

Ordförande frågar om arbetsutskottet kan enas om att bifalla yrkandet om att låta ärendet gå utan eget yttrande till individ- och familjenämnden och finner så.

Individ- och familjenämndens beslutsordning

Yrkande

Igor Hell (M) och Andreas Sellstedt (V) yrkar avslag på tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Andreas Lundgren (S) och Ahmed Hersi (MP) yrkar bifall till tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Individ- och familjenämndens beslutsgång

Ajournering begärs och beslutas om.

Veronica Kerr (KD) och Hanna Lundin Jernberg (L) avstår från att delta i beslutet.

Ordförande redogör för de yrkanden som föreligger och frågar om de är rätt uppfattade och finner så.

Ordförande ställer bifall mot avslag till tjänsteskrivelsens förslag till beslut och finner att det bifalles.

Votering begärs och verkställs.

En ja-röst innebär bifall till tjänsteskrivelsens förslag till beslut och en nej-röst innebär avslag till tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Resultat av voteringen

Ledamöter	Närvarande	Ja	Nej	Avstår
Ordf. Andreas Lundgren (S) Ers:	x	x		
V. ordf. Hanna Lundin Jernberg (L) Ers:	x			x
Mehrana Bassami (S) Ers:	x	x		
Leif Berglund (S) Ers:	x	x		
Gisela Lindmark Eriksson (S) Ers:	x	x		
Bo Johansson (S) Ers:	x	x		
Igor Hell (M)	x		x	

Ers:				
Alireza Mosahafi (M) Ers:	x		x	
Andreas Sellstedt (V) Ers:	x		x	
Ahmed Hersi (MP) Ers:	x	x		
Veronica Kerr (KD) Ers:	x			x

Resultatet av voteringen blev 6 ja-röster och 3 nej-röster.
Ordförande finner därmed att nämnden bifaller tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Reservation
Andreas Sellstedt (V) reserverar sig till förmån för eget yrkande enligt följande:
Vänsterpartiet reserverar sig till förmån för eget yrkande enligt följande:
Att behöva hjälp i sin vardag är ingen lyx utan en nödvändighet när hälsan och kroppen sviktar. Ökade kostnader i samhället har dessutom lett till att många äldre har allt mindre pengar kvar efter att det nödvändigaste är betalt. En tredubbling, eller fyrdubbling, av hemtjänstavgifterna skulle beröva många möjligheten till en guldkant i tillvaron. Att höja avgifterna för livsnödvändig hjälp och stöd när kommunkassan tryter är fullständigt samvetslöst, och riskerar att tvinga många pensionärer till fattigdom.

Igor Hell (M) reserverar sig till förmån för eget yrkande enligt följande:
Vi reserverar oss till förmån för eget yrkande, att yrka avslag på förslaget att höja hemtjänstavgiften. Vi kommer att finansiera höjningen i vårt budgetförslag.

Beslutsunderlag
Beslutsunderlag avgifter hemtjänst, dagverksamhet samt hemsjukvård.
Protokoll funktionshinderrådet 2024-03-22

Beredningsansvariga
Ekonomichef för Stöd- och omsorgsförvaltningen Simon Blomberg

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämnden 2024-05-22

Ekonomichef för Äldreomsorgsförvaltningen Carina Nylander

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen
Controller Annette Sjödin
Ekonomichef för Stöd- och omsorgsförvaltningen Simon Blomberg

Umeå kommun 2024-04-09

Äldrenämnden
Individ- och familjenämnden
Kommunfullmäktige

Avgifter hemtjänst, dagverksamhet samt hemsjukvård

Bakgrund

Kommunen har rätt att ta ut avgifter för hemtjänst, dagverksamhet samt hemsjukvård.

Avgifterna fastställs med stöd av socialtjänstlagen (SoL), Hälso-och sjukvårdslagen (HSL) samt kommunallagen (självkostnadsprincipen och likställighetsprincipen).

Den enskildes avgifter får, för hemtjänst och dagverksamhet, tillsammans med vårdavgifter som avses i hälso- och sjukvårdslagen, per månad uppgå till högst en tolftedel av 0,5392 aktuellt prisbasbelopp (maxtaxa).
Avgift för kost/måltider ingår inte i maxtaxan, utan ska rymmas i förbehållsbeloppet.

Under 2023 har en översyn av avgifter genomförts, gemensamt, inom äldreomsorgsförvaltningen och stöd- och omsorgsförvaltningen. I översynen har lagstiftningen varit en central del men även hur avgifter tas ut i andra kommuner och hur olika avgifter påverkar Umeå kommun och dess invånare. Avgifterna står för en liten del av finansieringen av äldreomsorgens kostnader. Finansiering från avgifter för hemtjänstens kostnader utgörs av 6%.

Avgifter tas ut på olika sätt i landets kommuner; nivå och timkluster alternativt per utförd eller beslutad timme. Umeå har valt att fortsätta med nivåer då det är samstämmigt med biståndsbeslut om insatsschabloner och på grund av att aktuellt verksamhetssystem inte stödjer mätning per timme.

Förbehållsbelopp, minimibelopp och avgiftsberäkning

Regelverket, om avgifter, anger även ett förbehållsbelopp och minibelopp för beräkning av den enskildes avgiftsutrymme. Förbehållsbeloppet innefattar den faktiska boendekostnaden samt minimibelopp för övriga levnadsomkostnader. Minimibeloppet ska täcka normalkostnader för livsmedel, kläder, skor, fritid, hygien, dagstidning, telefon, radio- och TV-avgift, hemförsäkring, öppen hälso- och sjukvård, tandvård, hushållsel, förbrukningsvaror, resor, möbler, husgeråd och läkemedel. Även minimibeloppets styrs av prisbasbeloppet.

Enligt 8 kap. 8 § första stycket SoL ska en kommun höja minimibeloppet i skälig omfattning om den enskilde på grund av särskilda omständigheter varaktigt har behov av ett inte oväsentligt högre belopp än det som anges i 8 kap. 7 § SoL. Eftersom en person kan ha faktiska kostnader som överstiger minimibeloppet enligt 8 kap. 7 § SoL så kan ett höjt

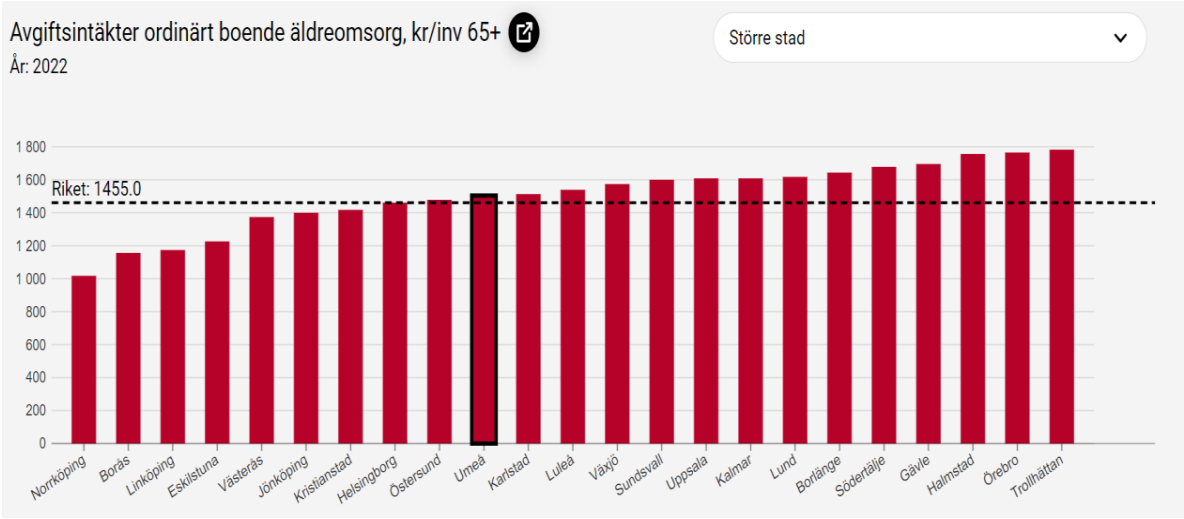
minimibelopp fastställas efter en individuell prövning. Kostnader som kan beaktas är t.ex. fördyrade kostnader för resor, för viss typ av kost eller på grund av funktionshinder. Kommunen bör godta den faktiska merkostnaden om den inte är oskäligt hög. Kommunen får även i vissa fall minska minimibeloppet enligt 8 kap. 8 § andra stycket SoL. Om kostnadsposten som föranleder minskningen ingår i Konsumentverkets beräkningar för hushållsbudget så bör minskningen baseras på deras beräkningar. Det beror på att även den schablonmässiga delen av minimibeloppet i huvudsak grundas på Konsumentverkets beräkningar. Avgiften bestäms sedan utifrån den enskildes avgiftsutrymme och förbehållsbelopp som är en fastställd nivå som garanterar vad den enskilde ska ha kvar. Om beloppet den enskilde har kvar är lägre än förbehållsbeloppet reduceras avgiften.

Avgiftsutrymmet (månadsinkomsten), maxtaxan och kommunens avgiftssystem bestämmer den enskildes avgift. Avgiftsutrymmet beräknas utifrån den månadsinkomst den enskilde kan antas få per månad under den närmaste 12-månaders perioden. Avgiften beräknas individuellt grundat på inkomst samt eventuella bidrag. Det är frivilligt att lämna uppgifter om sin inkomst. Om den enskilde inte vill lämna uppgifter så görs ingen beräkning och denne betalar maxtaxa. För makar ska den enskildes inkomst anses vara hälften av makarnas sammanlagda inkomster.

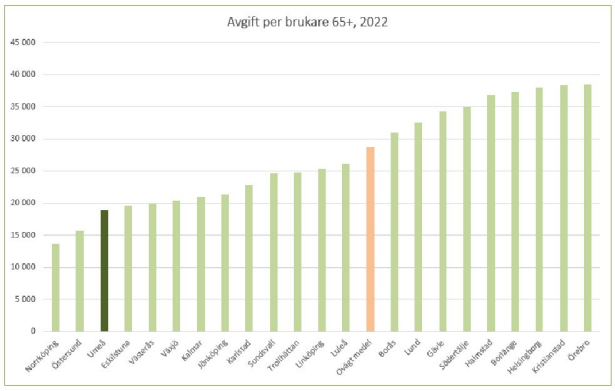
För 2024 är maxtaxan 2 574,70 kr/månad, vilket är den maximalt högsta avgift den enskilde betalar, om avgiftsutrymme finns.

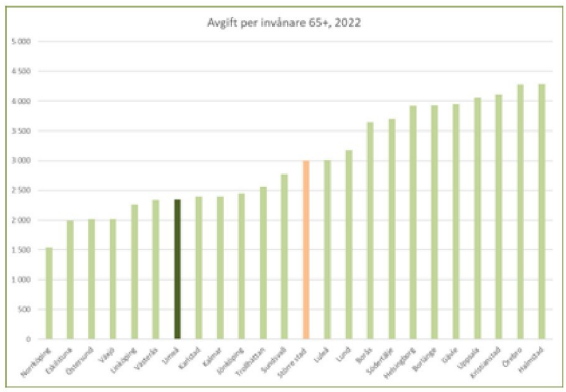
Nuläge

I jämförelser med kommuner i gruppen ”Större stad” placerar sig Umeå ungefär mitt i gruppen och strax över snittet för riket, vad gäller avgiftsintäkter totalt i ordinärt boende. (se stapeldiagram nedan från Kolada). Det omfattar alla intäkter genom avgifter såväl omvårdnadsavgifter som serviceavgifter och avgifter för hälso- och sjukvårdsinsatser exkl. hyror och kost.

Vid fördjupade studier av avgift för vård- och omsorg och service per invånare och per brukare 65 år och äldre, i ordinärt boende och särskilt boende tillsammans, exkl. hyror och kost (Diagram nedan), syns att Umeå placerar sig under snittet för gruppen ”Större stad”.

Om man lägger till direkta avgifter per timme, per månad eller per dygn, för att svara på frågan; - Hur förhåller sig avgifterna i Umeå i jämförelse med flertalet andra kommuner?

Så blir svaret att avgiften för hemtjänst per timme är lägre än för jämförbara kommuner. (se tabellen nedan hämtat från resp. kommuns hemsida).

Avgiftsuttagets utformning skiljer sig åt mellan kommuner. Några har, liksom Umeå, nivåtaxor och andra debiterar den enskilde per utförd eller beviljad timme. I ett stort antal kommuner i landet nås maxtaxan vid 6 - 7 timmars hemtjänstinsats per månad, vilket innebär en medelavgift på 397 kr per timme, för den enskilde.

Umeå har, nu liksom vid tidigare avgiftsöversyn, ambitionen att anpassa sig till större städers nivå. Aktuella avgiftsnivåer i Umeå ger för 15 timmar/månad en avgift om 34 kr/timme.

Stad	Hemtjänst	Trygghetslarm	Korttids-boende	Hemsjukvård	Dag-verksamhet
Umeå		306 kr/månad	78 kr/dygn	472 kr/månad	Fri
Norrköping	389 kr/timme	334 kr/månad		444 kr/månad	Fri
Jönköping	459 kr/timme	123 kr/månad	78 kr/dygn	408 kr/månad	Fri
Helsingborg	373 kr/timme	264 kr/månad	79 kr/dygn	572 kr/månad	Fri
Örebro	364 kr/timme	254 kr/månad	79 kr/dygn	472 kr/månad	52 kr/dag
Växjö	436 kr/timme	300 kr/månad	86 kr/dygn	436 kr/månad	Fri
Nacka	306 kr/timme	255 kr/månad	80 kr/dygn		120 kr/dag
Uppsala	391 kr/timme	236 kr/månad	79 kr/dygn	400 kr/månad	Fri
Sundsvall	403 kr/timme	288 kr/månad	79 kr/dygn	403 kr/månad	Fri
Gävle	456 kr/timme	287 kr/månad		456 kr/månad	Fri
Östersund	129/361 kr/timme	220 kr/månad	86 kr/dygn	129 kr/timme	Fri
Medel	**397 kr/timme**	**260 kr/månad**	**80 kr/dygn**	**451 kr/månad**	

Under 2019 genomfördes en avgiftsöversyn som resulterade i nuvarande avgifter och nivåer. Den förväntade uppskattningen vid avgiftsöversynen år 2019 var att cirka 34 % av brukarna över 65 år, skulle komma att betala i nivå 3, förutsatt att betalningsutrymme finns. I tabellen nedan redovisas att det aktuellt är 36% av brukarna som återfinns i gruppen fler än 35 timmar.

	Timmar efter frånvaro exkl. städ (februari 2024								
	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	35-	Total
Antal brukare	342	254	173	98	108	82	91	632	**1780**
%av brukare	19%	14%	10%	6%	6%	5%	5%	36%	**100%**

Tabellen visar även att timmar upp till 15 timmar/månad utförs till ca 43% av brukarna. Det är aktuellt, den lägsta avgiften (nivå 1)

Aktuell avgift

I nedanstående tabell ses kommunens nuvarande (år 2024) hemtjänsttaxa och städavgift. Några exempel på avgift per timme är; vid 4 timmar/månad 129 kr, vid 20 timmar/månad 77 kr.

Avgifter hemtjänst

- Nivå 1: upp till 15 timmar per månad, 515 kronor per månad
- Nivå 2: mellan 15,01 och 35 timmar per månad, 1 545 kronor per månad
- Nivå 3: mer än 35,01 timmar per månad, 2 575 kronor per månad

Avgift för städning

- Städ 1 gång per vecka, 1 312 kronor per månad
- Städ 1 gång per månad, 540 kronor per månad
- Städ var tredje vecka, 798 kronor per månad
- Städ varannan vecka, 1 056 kronor per månad

Ny avgiftsnivå/taxa från 1 januari 2025

Den nya taxan innebär oförändrat tre nivåer för hemtjänst. Timkluster i respektive nivå förändras och avgiften per nivå likaså. I maxtaxan ingår även ledsagning SoL, avgift för telefonservice samt matdistribution.

Avgifter SOL hemtjänst
Nivå 1: Upp till 5 timmar per månad, 1 500 kronor per månad
Nivå 2: Mellan 5,01 och 15 timmar per månad, 2 000 kronor per månad
Nivå 3: Mer än 15,01 timmar per månad, 2 575 kronor per månad (Maxavgift)

Städ insatser har, som tidigare, en egen avgift och den föreslås höjas med 25%.

Avgifter städning
Städning en gång per månad, 675 kronor per månad
Städning var tredje vecka, 998 kronor per månad
Städning varannan vecka, 1 320 kronor per månad
Städning en gång per vecka, 1 640 kronor per månad

Avgift för trygghetslarm förändrades i den föregående översynen och ligger i nivå med andra kommuner. Detsamma gäller för avgift för kost. Dessa avgifter föreslås inte någon förändring av.

Avgift för hemsjukvård och hjälpmedel ska genomgå en fördjupad utredning. Med anledning av det kommer ett förslag till avgifter för dessa under hösten 2024.

Förväntade effekter

Den enskildes avgift bygger på dennes avgiftsutrymme som i sin tur bygger på inlämnad inkomstuppgift, vilket innebär svårigheter att beräkna intäkter av avgiftshöjningen. En uppskattning av intäktsökningen efter justering av föreslagen hemtjänsttaxa beräknas till cirka 15 mnkr per år för äldrenämnden och utgår från att det är lika många timmar och brukare som under februari 2024. Sannolikt blir intäktsökningen lägre eftersom den enskilde inte har avgiftsutrymme (se bilaga).

Avgiftsförändringen kommer sannolikt att resultera i en minskning av personer med få timmar per månad och där behovet av vissa insatser, kan komma att lösas på annat sätt ex genom digitalisering, trygghetsskapande teknik och förbyggande insatser med arbetsterapeut och fysioterapeut.
Förändring kan även komma att förändra behovet av serviceinsatser utförda av äldreomsorgens verksamheter och bidra till att vård- och omsorgspersonalens kompetens används där det behövs vård- och omsorg. Det möter delvis verksamhetens utmaningar med kompetensförsörjning åren framåt.

Konsekvenser
Nämnden ser en möjlig risk att brukare avsäger sig insatser utifrån den ökade tröskeln med den högre avgiften för den lägsta nivån. Risken ses dock som liten utifrån erfarenheten från den förra avgiftsöversynen 2019 då samma farhågor sågs.
Utfallet av den avgiftshöjning som genomfördes då visade dock inte på någon stor minskning av volymer utan volymerna kvarstod på en ganska stabil nivå fram till sommaren då pandemin började ha större effekt på samhället. Pandemins påverkan på volymerna är svår att bestämma då samma trend som gick att urskilja under pandemin åter synts inom nämndens hemtjänstverksamhet sedan 2022 och framåt med fortsatta minskningar av volymer.

Intäktsökningarna för nämnden uppgick till cirka 25% mellan 2019 och 2020 och har sedan 2020 till 2023 ökat med cirka 21,9% ytterligare.
Intäkterna för hemtjänstavgifter för nämnden är små med en total intäkt under 2023 om 4,7 mnkr över 168 228 timmar motsvarande en genomsnittlig intäkt om 28 kronor timmen.

Utifrån att det är svårt att bedöma konsekvenser för en enskild individ utan att ha en enskild individs privatekonomi får exemplen i bilaga 1 exemplifiera hur det påverkar en enskild brukare.

Måltider

Kost och måltidsavgifter förblir enligt tidigare beslut. De ingår inte i maxtaxan men tas hänsyn till i minimibelopp och förbehållsbelopp (se ovan).

Carina Nylander
Ekonomichef Äldreomsorgsförvaltningen

Simon Blomberg
Ekonomichef Stöd- och omsorgsförvaltningen

Bilaga 1: Olika exempel

Så här mycket betalar Berit för sin hemtjänst

Berit är 72 år och ensamstående och har en nettoinkomst på 10 800 kronor per månad. Hon har även ett bostadstillägg på 2 000 kronor. Hennes hyra, exklusive hushållsel, är 4 700 kronor i månaden och hennes minimibelopp, det vill säga hennes beräknade levnadskostnader, är 7 062 kronor. Räknar vi på detta får hon 1 038 kronor över varje månad. Detta är Berits avgiftsutrymme. Berit betalar alltså inte mer än 1 038 kronor i omvårdnadsavgift per månad, oavsett hur mycket hjälp hon får.

Berits avgiftsutrymme – det hon max betalar i avgift

10 800 kr Nettoinkomst
+ 2 000 kr Bostadstillägg
- 4 700 kr Hyra (exklusive hushållsel)
- 7 062 kr Minimibelopp
= 1 038 kr Avgiftsutrymme

Exempel på hur utrymmet beräknas för Ester som är ensamstående över 65 år

Inkomster och utgifter per månad	Belopp
Inkomst efter skatt	12 600 kr
Inkomst av kapital	150 kr
Bostadstillägg	1 000 kr
Hyra	- 6 500 kr
Minimibelopp	- 7 062 kr
Esters avgiftsutrymme	= 188 kr

Hyra: 6 300 kronor
Förbehållsbelopp: 7 062 + 6 300 = 13 362 kronor

Uträkning avgiftsutrymme

Inkomster: 15 200 kronor
Förbehållsbelopp: 13 362 kronor
Avgiftsutrymme: 15 200 – 13 362 = 1 838 kronor

Erik Eriksson ska betala högst 1 838 kronor per månad i hemtjänstavgift.

Enligt exemplet i tabellen blir avgiftsutrymmet för Ester 188 kronor. Det betyder att det är den högsta avgift hon kan få betala för sin hemtjänst.

10 timmar hemtjänst per månad kostar i nivå 2 2 000 kronor städ insats varannan vecka kostar 1 320 kronor. Totalt 3 320 kronor. Men hon behöver bara betala 188 kronor.

Men för detta krävs att en inkomstblankett är inlämnad så att en individuell bedömning kan göras, annars blir kostnaden enligt maxtaxan 2 575 kronor per månad.

UMEÅ KOMMUN

Sammanträdesprotokoll

2024-03-22

Umeå kommuns funktionshinderråd

Tid: **Fredagen den 22 ~~februari~~ mars 2024 kl. 13.00-16.10**

Plats: **Stadshuset, kommunstyrelsens mötesrum**

Beslutande:
Tomas Wennström (S), kommunstyrelsen, ordförande
Ari Leinonen (S), fritidsnämnden
Maria Lindvall (L), för- och grundskolenämnden
Jan Lundberg (S), gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden
Christina Bernhardsson (S), tekniska nämnden
Andreas Lundgren (S), individ- och familjenämnden
Ronny Kassman (S), äldrenämnden
Christin Broman, Funktionsrätt Umeå,
Tim Johansson, Funktionsrätt Umeå (via länk)
Anders Jonsson, Funktionsrätt Umeå
Ann-Charlotte Nilsson, Funktionsrätt Umeå
Lars-Ove Åhdén, Funktionsrätt Umeå (via länk)
Urban Clarin, RTP

Övrig deltagare: Se nästa sida

Sekreterare: ..... § 11–22
Benny Fransson

Ordförande: .....
Tomas Wennström

Justerare: .....
Ann-Charlotte Nilsson Abbas Haghjo

BEVIS

Organ: Umeå kommuns funktionshinderråd
Sammanträdesdatum: 2024-03-22
Förvaringsplats: Kommunledningsstaben

Underskrift: .....
Benny Fransson, sekreterare

Umeå kommun **Sammanträdesprotokoll**
Umeå kommuns funktionshinderråd **2024-03-22**

Övriga deltagare

Ej tjänstgörande ersättare
Elmer Eriksson (M), kommunstyrelsen
Jimmy Liljefelt (S), för- och grundskolenämnden
Hanna Lundin Jernberg (L), individ- och familjenämnden
Åke Gustafsson (C), äldrenämnden
Maria Holmgren, Funktionsrätt Umeå
Abbas Haghjo, Funktionsrätt Umeå
Frida Gustafsson, Funktionsrätt Umeå
Tone Höstman-Salwin, RTP

Tjänstepersoner och övriga
Bianca Byring
Mikael Brändström
Benny Fransson, sekreterare

§ 12

Upprop, val av justerare samt godkännande av dagordning

Beslut

Umeå kommuns funktionshinderråd beslutar

att utse Ann-Charlotte Nilsson och Abbas Haghjo till justerare

att frågan om arvoden och inkomstuppgifter överlämnas till kansliet för åtgärd

att fastställa dagordningen

Ärendebeskrivning

Tomas Wennström (kommunstyrelsen) hälsar alla välkomna till dagens möte med Umeå kommuns funktionshinderråd, UFR.

Ordförande inleder mötet med en dialog om tonläget i de diskussioner som förekommer i rådet. En arbetsmiljöanmälan har gjorts varför ett ärende i dagordningen inte har någon föredragning.

Funktionshinderrörelsen välkomnar en dialog för framtida arbete, och önskar att det blir tydligt för tjänstemännen hur viktigt det är att de har referenser till allt underlag, såsom lagar och forskning.

Hanna Lundin-Jernberg framför att det är viktigt att man i detta sammanhang har i åtanke ett funktionshinderrörelsen är i ett underläge, Politiker har sin makt i beslutanderätten och tjänstemännen sin makt i genomförandet av uppdraget. Funktionshinderrörelsen har ingen makt i genomförande eller beslut.

Frågan om arvoden för valperioden 2023 samt inkomstuppgifter till ledamöterna överlämnas till kansliet för åtgärd.

Beredningsansvariga

Bianca Byring

§ 13

Föregående möte

Beslut

Umeå kommuns funktionshinderråd har tagit del av informationen.

Ärendebeskrivning

Protokollet från föregående möte den 9 februari är klart.

Funktionshinderrådet framhåller att det är önskvärt att de powerpointpresentationer som redovisas vid mötena redovisas och samlas på ett ställe, gärna som bilaga till protokollet.

Beslutsunderlag som biläggs protokollet

Ärendet har inga bilagor.

Beredningsansvariga

Bianca Byring

§ 14

Avgifter i hemtjänsten

Beslut

Umeå kommuns funktionshinderråd har tagit emot informationen.

Önskvärt att det finns en sammanhållen bild av de avgifter som fastställs av såväl kommunen som regionen.

Ärendebeskrivning

Inför kommande beslut i kommunfullmäktige om budget för 2025 kommer en översyn av avgifter att göras. Underlaget om avgiftsöversynen har gått ut till ledamöterna i form av en powerpointpresentation. Ärendet har ingen föredragning från förvaltningen. Simon Blomberg tar emot synpunkter på ärendet med sista dag den 10 april. Bianca Byring skickar ut kontaktuppgifter till ledamöterna.

Funktionshinderrörelsen saknar en konsekvensanalys utifrån den totala avgiftshöjningen för den enskilde.

Beslutsunderlag som biläggs protokollet

Powerpointpresentation "Avgiftsöversyn".

Beredningsansvariga

Bianca Byring

§ 15

Redovisning/återrapport från nämnder

Beslut

Umeå kommuns funktionshinderråd har tagit del av informationen.

Ärendebeskrivning

Funktionshinderrådet får information av de representanter som sitter i kommunens olika nämnder.

Fritidsnämnden

Verksamheten "Fritid för alla " som tidigare hållit till på Ersboda Folkets Hus finns nu i en ny lokal på Hartviksgården.

Diskussioner fortgår runt lokalerna för boule- och skyttehall

Information från Umeå parasportförening:

- Parasporten i Umeå har i stort sett återhämtat sig efter pandemin (Parasporten hade det största tappet)

- IKSU Rullstolsinnebandy fick förtroendet att för första gången på ca 10 år arrangera ett seriesammandrag för norra serien i Umeå. Genfördes den gångna 16-17 mars. Det "normala" är de alltid måste resa söderut.

- Parasport Västerbotten i samarbete med RF/SISU genomförde med stöd och hjälp från Umeå kommun, Länsförsäkringar och ett antal lokala föreningar **Idrottsdag för anpassade skolor** (hette tidigare Special Olympic School Day. Ca 200 elever med lärare och personliga assistenter fick möjlighet att bl a testa 60m, 100m, Framerunning, längdhopp, höjdhopp, kulstötning, rullstolsslalom, trekamp, Boccia, stående innebandy, rullstolsinnebandy, kampsport, boxning, floorcurling och armcykling,
Elever från Dragonskolans Barn- och fritidsprogram hjälpte till som funktionärer.

- Umeå Parasports goalballspelare har fått förtroendet att i oktober få arrangera ett seriesammandrag Sverigeserien i Umeå och en av spelarna i umeålaget har fått möjlighet att delta i internationella matcher i en Malmöförening både i goalball och 5-a-side football.

- Umeå Skytteförenings paraskytt Markus Perkiömäki deltar i stora tävlingar ute i Europa. Tyvärr är den långsiktiga lokalfrågan för skyttarna ännu inte löst.

- Umedalens IF friidrotts Joel Reinholdsson skördar framgångar i SM och internationella tävlingar Special Olympics

- IBK Dalen Umeå Flyers framgångsrika i de cuper de deltar i.

- Hjälteföreningens filosofi med Hjälteträning med utbildade ledare från målgruppen sprids. Finns nu i Göteborg, Nordmaling och Skellefteå - fler kommuner på G.

Äldrenämnden

Översyn pågår av privata hemtjänstföretag som ett underlag inför kommande upphandling.

Man genomför även en översyn av hantering av avgifternas konstruktion

Individ- och familjenämnden

Här är personalförsörjningen ett fortlöpande stort problem.
De nya reglerna för dygnsvila har lett till ett fåtal dispenser, bland annat för assistenter.
En översyn av samrådsförfarande med bland annat funktionshinderrådet görs.

Andreas Lundgren berättar att arbetet med att införa ett LSS-råd är inne i slutskedet och rådet bör kunna tillträda till hösten.

Ett förebyggande arbete runt organiserad brottslighet i samverkan med polisen med flera fortgår.
Färdtjänstens problematik är under granskning

Kommunstyrelsen
Det finns väldigt få barn i vissa områden inom kommunen vilket försvårar planeringen i många områden, bland annat skola och barnomsorg.

Tekniska nämnden
De lokala ordningsföreskrifterna har än en gång varit uppe för behandling och granskning av länsstyrelsen och kommer att tas upp i kommunfullmäktige. Bland annat då vad avser reglerna runt elsparkcyklar och det badande som sker vid broarna i kommunen.

Stallarna på stadshusområdet skall primärt användas och inte rivas

Vad gäller felanmälningar inom kollektivtrafiken vad avser bland annat hinder för funktionshindrade att resa är det mycket viktigt att de görs då dessa utgör ett viktigt underlag för att föra diskussioner med trafikutövarna och leverantörerna av dessa tjänster.
Funktionshinderrörelsen framför att detta inte kan användas som underlag för busstrafiken då resande anpassar sig efter den gällande situationen och två rullstolsburna planerar inte att resa tillsammans på grund av platsbristen.

Personalnämnden
Kompetensförsörjningsproblematiken är ett stort område för nämnden att jobba med.
Man genomför ett projekt tillsammans med arbetsförmedlingen om att anställa 50 personer som anses stå långt från den ordinarie arbetsmarknaden.

Beslutsunderlag som biläggs protokollet
Ärendet har inga bilagor.

Beredningsansvariga
Bianca Byring

§ 16

Efterdiskussion – nämndernas redovisning/återrapport

Beslut

att man från Funktionshinderrådet önskar att detta fortsätter på samma sätt som för tillfället

Ärendebeskrivning

Tillgänglighetsstrategen informerar om att syftet med informationen från nämnderna är att den ska vara kortfattad och fokusera på frågor som är av intresse för funktionshinderrådet.

Korta och sammanfattande rapporter med en kort frågestund i efterhand

Önskvärt om förvaltningarna kunde ta fram en lista på frågor och ärenden som är på gång i de olika verksamheterna.

Beslutsunderlag som biläggs protokollet

Ärendet har inga bilagor.

Beredningsansvariga

Bianca Byring

§ 17

Program för tillgänglighet – etapp 2 – information

Beslut

Umeå kommuns funktionshinderråd har tagit del av informationen.

Ärendebeskrivning

Framtagande av plan för etapp 2, program förtillgänglighet som rör fysisk miljö, boende och närmiljö samt utbildning. Tidplan:

- 31 oktober till 9 januari ges möjlighet för UFR-ledamöter att skicka inspel om utvecklingsområden inom fokusområdena
- 12 - 13 februari utskick till förvaltningar/bolag
- Januari – 8 april träffar med och stöd till förvaltningar, verksamheter och bolag inför förslag om övergripande aktiviteter.
- 26 mars inbjudan till samråd/workshop
- 9 april sista dag för anmälan till samråd/workshop och för inspel från förvaltningarna
- 16 april skickas planutkast till samråd/workshopdeltagarna
- 19 april samråd/workshop för förvaltningar/verksamheter och Umeå kommuns funktionshinderråd
- 7 maj Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar om hantering. Beslutsinstans beror på innehållet
- Juni 2024 — Påverkan nämnderna verksamhetsplanering

Gemensamt arbete vid samråd/workshop kring övergripande aktiviteter den 19 april. Arbete i grupper med frågeställningar avseende medborgarfokus och framåtsyftande. Förslagen dokumenteras och sammanfattas.

Beslutsunderlag som biläggs protokollet

Ärendet har en bilaga i form av en powerpointpresentation för föredrogs.

Beredningsansvariga

Bianca Byring

§ 18

Muntlig sammanfattning från arbetsgrupper

Beslut

Umeå kommuns funktionshinderråd har tagit del av informationen.

Ärendebeskrivning

Carlslundsskolan samrådsmöten i september, oktober, november och februari.
Anteckningar diarieförs
Presentationer och inspel om byggprojektet och inredning, korttidstillsyn, pedagogik och organisation samt trafiklösningen.
Fler möten efter behov, i första hand digitalt

Färdtjänstupphandling samrådsmöte 4 december
Anteckningar diarieförs

Beslutsunderlag som biläggs protokollet

Ärendet har inga bilagor.

Beredningsansvariga

Bianca Byring

§ 19

Aktuellt från hjälpmedelsgruppen

Beslut

Umeå kommuns funktionshinderråd har tagit del av informationen.

Ärendebeskrivning

Björn Hammar som tog på sig att sammankalla, slutar.

Föreslag finns nu om ett möte på hjälpmedelstemat till hösten

Bianca Byring kallar till ett samrådsmöte om hjälpmedel med enhetschef hemsjukvård äldre, medicinskt ansvarig för rehabilitering och enhetschef med samordnande ansvar för hjälpmedel. Samt regional hjälpmedelskoordinator(?)

Eventuellt ett möte redan under våren. Bianca kollar om det går.

Beslutsunderlag som biläggs protokollet

Ärendet har inga bilagor.

Beredningsansvariga

Bianca Byring

§ 20

Aktivering av arbetsgruppen Samverkansgrupp riktlinjer och föreskrifter efter sommaren

Beslut

Umeå kommuns funktionshinderråd har tagit del av informationen.

Ärendebeskrivning

- Förslag till föreskrifter om Umeå kommuns funktionshinderråd tas fram efter utbildningsdagen
- Kommunstyrelsen beslutar om föreskrifterna
- Riktlinjer finns om aktivitetsplanering, sammansättning, minnesanteckningar med mera.
- Riktlinjer finns om syften med råd: kunskap, utbyte, initiera samarbeten mellan aktörer, tydliggöra roller med mera
- Föreskrifter bör innehålla: syfte, sammansättning, organisation, arbetsformer, hur minnesanteckningar hanteras, ekonomi/arvoden och val av ledamöter/ersättare.
- Arbetsgruppen sen tidigare: Abbas, Jenny, Lena, Tim, Tomas, Ulrik, Kenneth och Elisabeth.
- Vilka deltar i arbetsgruppen 2024 (och framledes)
- Återkoppling till rådsmötena?

Riktlinjerna från kommunfullmäktige skickas ut till funktionshinderrådet

Beslutsunderlag som biläggs protokollet

Ärendet har inga bilagor.

Beredningsansvariga

Bianca Byring

§ 21

Verksamhetsberättelse för 2023 – information

Beslut

Umeå kommuns funktionshinderråd har tagit del av informationen.

Ärendebeskrivning

När alla protokollen är inne så återkommer Bianca Byring med ärendet

Funktionshinderrörelsen undrar vad som händer med protokollen före 2023 som är undertecknade men inte är offentliga.

Beslutsunderlag som biläggs protokollet

Ärendet har inga bilagor.

Beredningsansvariga

Bianca Byring

§ 22

Aktuellt från Funktionsrätt Umeå, SRF och RTP

Beslut

Umeå kommuns funktionshinderråd har tagit del av informationen.

Ärendebeskrivning

Från Funktionsrätt Umeå: Fyra nya föreningar har nu kommit till organisationen

Christin Broman lyfter behovet av stöd från kommunen då föreningarnas ekonomi blir allt sämre och vi hör hur fler och fler föreningar har svårt att fylla alla poster i dess styrelse.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-04-03

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00128

Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden yttrar sig till Justitiedepartementet i enlighet med yttrande 2024-04-03.

Ärendebeskrivning
Justitiedepartementet har inbjudit Umeå kommun att lämna synpunkter på SOU 2024:13 *En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer*.

Det huvudsakliga uppdraget i utredningen var att genomföra en översyn av kontaktförbudslagstiftningen i syfte att säkerställa att lagstiftningen i så hög grad som möjligt tillgodoser intresset av att förebygga och ge skydd till främst kvinnor och barn som är utsatta för våld och andra kränkningar i nära relationer. I betänkandet lämnas flera förslag som syftar till att kontaktförbudens brottspreventiva funktion ska förstärkas samt att förbuden ska utgöra ett reellt skydd för de utsatta. Förslagen handlar bland annat om att:

- utvidga möjligheterna att meddela kontaktförbud
- förbättra möjligheterna att delge beslut
- effektivisera handläggningen
- utöka rättigheterna till särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud
- öka förutsättningarna att kombinera kontaktförbud med andra skyddande åtgärder
- utvidga det straffbara området för hindrande av elektronisk övervakning
- skärpa straffskalan för vissa brott mot lagen om kontaktförbud.

Utredningens uppdrag omfattade även ställningstaganden kring grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, hedersförtryck och barnfridsbrott. I denna del ges förslag på att straffskalan för grovt barnfridsbrott skärps. Vidare presenteras författningsförslag som tydliggör att anstiftan och medhjälp till brott samt i förekommande fall försök,

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00128

förberedelse och stämpling till brott kan ingå i de särskilda brotten hedersförtryck, grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

Utredarna bedömer att förslagen i kontaktförbudslagstiftningen kommer bidra till dels att öka förutsebarheten när det gäller förutsättningarna att utfärda kontaktförbud, dels att öka förutsättningarna för en enhetlig tillämpning av kontaktförbudslagstiftningen. Förslagen förutsätts även kunna leda till att fler kontaktförbud utfärdas och att användning av elektronisk övervakning ökar. Därtill kan förslagen innebära att fler personer kommer att få ett ändamålsenligt skydd mot brott och andra trakasserier. Förslagen antas också kunna bidra till det jämställdhetspolitiska målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Vidare förväntas förslagen kunna bidra till positiva effekter för det brottsförebyggande arbetet. Förutom detta bedöms förslagen medföra positiva effekter för barn och deras rättigheter.

Socialtjänsten påverkas av förslaget om att utvidga underrättelseskyldigheten till socialnämnden i samband med att ett kontaktförbud meddelas.

Förslaget om att skärpa straffskalan för grovt barnfridsbrott bedöms kunna ge signaler till berörda myndigheter om vikten av att prioritera åtgärder som syftar till att förebygga och bekämpa sådan brottslighet.

Beslutsunderlag
Yttrande 2024-04-03
En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13

Beredningsansvariga
Camilla Nilsson, utredare

Beslutet ska skickas till
Justitiedepartementet och Kommunstyrelsen (kopia) senast den 26 juni 2024. Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.L5@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2024/00351 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Camilla Nilsson
Utredare

UMEÅ KOMMUN

2024-04-03 Dnr: IFN-2024/00128

Justitiedepartementet

Yttrande över remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13

Umeå kommun uppfattar utredning om en översyn av kontaktförbudslagstiftningen som angelägen då den redogör för förändringar som syftar till att förstärka kontaktförbudslagstiftningens brottspreventiva funktion. Utredningen omfattar även viktiga ställningstaganden kring grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, hedersförtryck och barnfridsbrott. Sammantaget ser Umeå kommun positivt på utredningens förslag där de olika åtgärderna tillsammans har potential att utgöra ett utökat, mer effektivt och ändamålsenligt skydd för utsatta personer. I remissvaret väljer Umeå kommun att lämna synpunkter på delar av utredningens förslag.

Umeå kommuns synpunkter

8.3.2 Risk för otillbörlig övervakning ska utgöra en grund för kontaktförbud

Umeå kommun tillstyrker detta förslag då det är väsentligt att tydligt specificera att otillbörlig övervakning kan läggas till grund för ett kontaktförbud, särskilt med hänsyn till att det kan medföra fler negativa konsekvenser för en person att vara utsatt för kontrollerande beteende än att vara utsatt för fysiskt våld. Vidare bedömer Umeå kommun att förslaget dels synliggör det psykiska våldet och allvaret i att utsätta en annan person för viss typ av kontroll, dels tydliggör möjligheten att utfärda kontaktförbud som skydd för de personer som utsätts för otillbörlig övervakning.

8.3.3 Förutsättningarna för att utfärda kontaktförbud som skydd i rättsprocessen ska förtydligas

Umeå kommun ser positivt på detta förslag då det bedöms kunna bidra till att användning av kontaktförbud som skydd i en rättsprocess ökar. Förslaget skulle exempelvis kunna användas för tjänstepersoner som utsätts för påverkansförsök av rättshaverister i samband med en rättsprocess.

Umeå Kommun

Postadress 901 84 Umeå
Besöksadress Skolgatan 31A
Tel växel 090-16 10 00 (växel)

Ledning och stab IFN

Camilla Ulrika Nilsson

camilla.nilsson@umea.se

8.3.4 Fler omständigheter ska beaktas vid riskbedömningen
Umeå kommun anser att detta är ett nödvändigt förslag med tanke på att förekomsten av tidigare brottslighet mot skyddspersonen har getts för stor betydelse vid bedömningen av om det finns skäl att utfärda ett kontaktförbud. Ett klargörande av vilka omständigheter som ska beaktas särskilt vid riskbedömning borde kunna bidra till en ökad trygghet vid både riskbedömning och utfärdande av kontaktförbud.

8.3.6 Särskilt utvidgade kontaktförbud som en förstahandsåtgärd
Umeå kommun tillstyrker detta förslag då det finns situationer som är så allvarliga att det krävs ett särskilt utvidgat kontaktförbud som en förstahandsåtgärd för att kunna möta behovet av skydd.

8.3.7 Det geografiska områdets storlek vid särskilt utvidgade kontaktförbud
Umeå kommun är enig med utredningens förslag om att lagstiftningen bör utformas på ett sätt där det tydligare framgår att ett särskilt utvidgat kontaktförbud kan omfatta stora geografiska områden och att den elektroniska övervakningen då kan utgöra ett mer reellt skydd.

8.4.5 Det straffbara området för hindrande av elektronisk övervakning ska utvidgas
Umeå kommun ser positivt på att även försvårande av elektronisk övervakning ska vara straffbart då detta har potential att ge ett mer välfungerande skydd och ökad trygghet för skyddspersonen.

8.5.2 Sammanträde ska kunna underlåtas om det är uppenbart obehövligt
Umeå kommun tillstyrker förslaget om att sammanträde ska kunna underlåtas, särskilt med tanke på att det finns risk att förbudspersonens begäran om sammanträde kan vara en form av eftervåld mot skyddspersonen.

8.5.6 Rätten till offentligt biträde för unga förbudspersoner ska utökas
Umeå kommun ser positivt på förslaget om utökade rättigheter till offentligt biträde för unga förbudspersoner då det är angeläget att tillvarata barnens rättigheter även i ärenden om kontaktförbud.

8.5.7 Det ska införas en möjlighet att förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud
Med tanke på att det kan vara svårt att ge unga skyddspersoner möjlighet att komma till tals i ärenden om kontaktförbud anser Umeå kommun att detta förslag är nödvändigt för att säkerställa barnens rätt att bli hörd.

8.6.2 Underrättelseskyldighet till socialnämnden ska utvidgas
Umeå kommun är positiv till att socialnämnden alltid ska underrättas när ett beslut om kontaktförbud meddelas. I samband med detta förslag vill Umeå kommun lyfta fram att det kan finnas ytterligare sätt att förstärka förutsättningarna för socialtjänsten att vidta åtgärder som kompletterar kontaktförbudet, exempelvis genom att socialtjänst, polis och åklagare gemensamt utarbetar en rutin för socialtjänstens insatser till förbudspersoner.

8.6.5 Övriga överväganden
Umeå kommun instämmer i utredarnas bedömning om att det bör övervägas om Socialstyrelsen ska få i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd till socialtjänsten beträffande möjligheten att bryta sekretessen.

Vidare håller Umeå kommun med utredarna att Polismyndigheten bör se över hur användningen av larmtelefoner kan användas i ökad utsträckning då det är ett effektivt och enkelt verktyg för att skydda de utsatta.

9.3.3 Våra överväganden och förslag
Umeå kommun tillstyrker förslaget om att en strängare straffskala ska tillämpas för överträdelser av utvidgade respektive särskilt utvidgade kontaktförbud då en viktig förutsättning för att kontaktförbud ska vara effektiva som skydd är att överträdelser av kontaktförbud leder till så pass allvarliga konsekvenser för förbudspersonen att de har en avskräckande effekt.

9.6.3 Våra överväganden och förslag
Umeå kommun tillstyrker förslaget om att höja straffskalan för grovt barnfridsbrott, särskilt med tanke på de konsekvenser det får för barnen att bevittna när en närstående blir utsatt för våld eller andra brottsliga handlingar.

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Camilla Nilsson
Utredare

En effektivare kontaktförbudslagstiftning

– ett utökat skydd för utsatta personer

Betänkande av Utredningen om en översyn av kontaktförbudslagstiftningen

Stockholm 2024

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2024:13

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2024

ISBN 978-91-525-0866-4 (tryck)
ISBN 978-91-525-0867-1 (pdf)
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 7 juli 2022 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utvärdera tillämpningen av lagen om kontaktförbud och ta ställning till om lagen är modernt och ändamålsenligt utformad samt om möjligheterna till att meddela kontaktförbud bör utvidgas. Utredaren hade också i uppdrag att ta ställning till om straffskalorna för barnfridsbrott, grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning bör skärpas samt lämna författningsförslag som tydliggör att anstiftan och medhjälp till brott samt i förekommande fall försök, förberedelse och stämpling till brott kan ingå i de särskilda brotten hedersförtryck och grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning (dir. 2022:114). Genom tilläggsdirektiv den 9 mars 2023 fick utredaren också i uppdrag att bl.a. ta ställning till om det finns ett behov av att förbättra möjligheterna till delgivning av beslut om kontaktförbud, hur kontaktförbud ska kunna användas som ett skydd i en rättsprocess samt om det i frågor om kontaktförbud finns behov av att ändra rätten till offentligt biträde för unga förbudspersoner. Utredaren skulle även lämna författningsförslag som innebär att det geografiska området för särskilt utvidgade kontaktförbud, vid en särskilt allvarlig hotbild, utökas kraftigt och ska kunna omfatta hela kommuner eller motsvarande (dir. 2023:36).

Som särskild utredare förordnades den 7 juli 2022 hovrättsrådet tillika vice ordföranden Lars Wallinder.

Som sakkunnig i utredningen förordnades den 18 augusti 2022 rättssakkunniga vid Justitiedepartementet Anna Olsson. Som experter att biträda utredningen förordnades samma dag processledaren vid Polismyndigheten Susanna Bellander, seniora åklagaren vid Åklagarkammaren i Gävle Carl-Johan Granlund, advokaten Silvia Ingolfsdottir Åkermark, professorn vid Stockholms universitet Claes Lernestedt,

hovrättsrådet vid Svea hovrätt Viveca Lång, juristen vid Socialstyrelsen Johanna Nilsson och utredaren vid Brottsförebyggande rådet Olle Westlund.

Genom beslut den 12 oktober 2023 entledigades Anna Olsson som sakkunnig i utredningen och kanslirådet vid Justitiedepartementet Lisa Cederberg förordnades i hennes ställe samma dag.

Som sekreterare i utredningen anställdes från och med den 21 augusti 2022 hovrättsassessorn Amanda Kåhlin.

Utredningen har antagit namnet Utredningen om en översyn av kontaktförbudslagstiftningen (Ju 2022:14).

Arbetet har bedrivits i nära samråd med de sakkunniga och experterna. De har ställt sig bakom utredningens överväganden och förslag. Betänkandet har därför avfattats med användning av vi-form.

Utredningen överlämnar härmed betänkandet *En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer* (SOU 2024:13).

Utredningens uppdrag är med detta slutfört.

Stockholm i februari 2024

Lars Wallinder

/ Amanda Kåhlin

Innehåll

Sammanfattning 15

1 Författningsförslag 27

1.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700) 27

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:688) om kontaktförbud 30

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn 38

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder 40

1.5 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1988:691) om kontaktförbud 42

1.6 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård 44

1.7 Förslag till förordning om ändring i fängelseförordningen (2010:2010) 46

1.8 Förslag till förordning om ändring i häktesförordningen (2010:2011) 48

2 Utredningens uppdrag och genomförande 51

2.1 Utredningens uppdrag 51

2.2 Utredningens arbete 52

2.3 Betänkandets disposition 54

2.4 Terminologi 55

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

3 Kontaktförbud – den nuvarande regleringen och tidigare överväganden 57

3.1 Gällande rätt 57
3.1.1 De olika formerna av kontaktförbud 57
3.1.2 Handläggningen hos polis och åklagare 64
3.1.3 Rättens handläggning av ärenden om kontaktförbud 67
3.1.4 Överträdelse av kontaktförbud 68

3.2 Tidigare överväganden 69
3.2.1 2003 års lagstiftningsärende 69
3.2.2 2011 års lagstiftningsärende 71
3.2.3 2018 års lagstiftningsärende 73
3.2.4 2022 års lagstiftningsärende 74

4 Internationell utblick 79

4.1 Norge 79

4.2 Danmark 80

4.3 Finland 82

4.4 Storbritannien 83
4.4.1 England och Wales 83
4.4.2 Skottland 84
4.4.3 Nordirland 85

5 Statens ansvar att förebygga brott 87

5.1 Inledning 87

5.2 Statens skyldighet att skydda enskilda från brott 87
5.2.1 Europakonventionen 87
5.2.2 Istanbulkonventionen 93
5.2.3 Barnkonventionen 95
5.2.4 Sammanfattande slutsatser 96

5.3 Stöd- och skyddsåtgärder vid risk för brott 97
5.3.1 Polisens arbete med brottsoffer- och personsäkerhet 97

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

5.3.2 Socialtjänstens arbete med våldsutsatta och våldsutövare ... 103
5.3.3 Exempel på skyddsåtgärder ... 104

5.4 Strukturerade riskbedömningar ... 107
5.4.1 Olika metoder för riskbedömningar ... 107
5.4.2 Vanligt förekommande instrument för strukturerade riskbedömningar inom svensk polis och socialtjänst ... 108
5.4.3 Forskning avseende riskbedömning för återupprepning av våld ... 112

6 Statens skyldighet att skydda respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna ... 115

6.1 Inledning ... 115

6.2 Kontaktförbud som rättslig figur ... 116
6.2.1 Individuella straffsanktionerade förbud ... 116
6.2.2 Klassificeringen av kontaktförbud ... 118

6.3 Regeringsformen ... 122

6.4 Europakonventionen ... 122

6.5 Sammanfattning och slutsatser ... 123

7 Tillämpningen av lagen om kontaktförbud ... 125

7.1 Inledning ... 125

7.2 Statistik ... 126
7.2.1 Ansökningar och beslut om kontaktförbud ... 126
7.2.2 Genomströmningstider ... 129
7.2.3 Begäran om överprövning av beslut om kontaktförbud ... 131
7.2.4 Handlagda brott mot lagen om kontaktförbud ... 131

7.3 Tidigare rapporter och utvärderingar ... 132
7.3.1 Utvärdering av Brå 2015 ... 132
7.3.2 Åklagarmyndighetens och Polismyndighetens tillsynsrapport 2020 ... 134

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

7.3.3 Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018–2021 ... 138
7.3.4 Åklagarmyndighetens kartläggning av avslagsbeslut 2023 ... 140

7.4 Utredningens hearings och åklagarintervjuer ... 143
7.4.1 Hearing med brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer ... 144
7.4.2 Hearing med advokater ... 145
7.4.3 Intervjuer med åklagare ... 146

7.5 Grevios granskning av Sverige ... 150

8 En modern och ändamålsenlig kontaktförbudslagstiftning ... 153

8.1 Inledning ... 153

8.2 Behovet av och inriktningen för en reform ... 153
8.2.1 Den brottspreventiva funktionen behöver förstärkas ... 153
8.2.2 Den tekniska utrustningen för elektronisk övervakning behöver förbättras ... 160
8.2.3 Frågor kring handläggningen behöver vara ändamålsenligt reglerade ... 164
8.2.4 Förutsättningarna för att kombinera ett kontaktförbud med andra skyddsåtgärder behöver förbättras ... 166
8.2.5 Sammanfattning ... 168

8.3 En utökad möjlighet att utfärda kontaktförbud ... 169
8.3.1 Inledning ... 169
8.3.2 Risk för otillbörlig övervakning ska utgöra en grund för kontaktförbud ... 169
8.3.3 Förutsättningarna för att utfärda kontaktförbud som skydd i rättsprocessen ska förtydligas ... 175
8.3.4 Fler omständigheter ska beaktas vid riskbedömningen ... 186
8.3.5 Bör den s.k. sanktionstrappan behållas? ... 196

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

8.3.6 Särskilt utvidgade kontaktförbud som en förstahandsåtgärd ... 200
8.3.7 Det geografiska områdets storlek vid särskilt utvidgade kontaktförbud ... 205
8.3.8 En presumtion för kontaktförbud i vissa fall ... 213
8.3.9 Kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden ... 224

8.4 Elektronisk övervakning ... 229
8.4.1 Inledning ... 229
8.4.2 Allmänna utgångspunkter ... 230
8.4.3 Bör elektronisk övervakning kunna användas vid samtliga former av kontaktförbud? ... 232
8.4.4 Bör elektronisk övervakning vara obligatoriskt i vissa fall? ... 240
8.4.5 Det straffbara området för hindrande av elektronisk övervakning ska utvidgas ... 242

8.5 En effektiv handläggning ... 248
8.5.1 Inledning ... 248
8.5.2 Sammanträde ska kunna underlåtas om det är uppenbart obehövligt ... 250
8.5.3 Särskild reglering vid omedelbar fara och interimistiska beslut ... 257
8.5.4 Åklagaren ska underrättas i samband med att verkställigheten av fängelsestraff och sluten ungdomsvård upphör ... 263
8.5.5 Förbättrade möjligheter att delge beslut om kontaktförbud ... 274
8.5.6 Rätten till offentligt biträde för unga förbudspersoner ska utökas ... 280
8.5.7 Det ska införas en möjlighet att förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud ... 285

8.6 Ökade förutsättningar för att kombinera ett kontaktförbud med andra skyddande åtgärder ... 294
8.6.1 Inledning ... 294
8.6.2 Underrättelseskyldighet till socialnämnden ska utvidgas ... 295

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

8.6.3 En förtydligad skyldighet för polisen att vidta individuella skyddsbedömningar ... 298
8.6.4 En kontaktperson ska utses för parterna ... 300
8.6.5 Övriga överväganden ... 302

8.7 Åtgärder för en enhetlig tillämpning ... 305

9 Straffskalorna för vissa brott ... 309

9.1 Inledning ... 309

9.2 Straffteoretiska utgångspunkter ... 312
9.2.1 Något om syftet med kriminalisering ... 312
9.2.2 Allmänt om straffvärde ... 313
9.2.3 Straffnivåer ... 315
9.2.4 Straffskalans påverkan på straffprocessen ... 316
9.2.5 Straffmätning och påföljdsval ... 317

9.3 Överträdelse av kontaktförbud ... 321
9.3.1 Gällande rätt och tidigare överväganden ... 321
9.3.2 Statistik ... 325
9.3.3 Våra överväganden och förslag ... 329

9.4 Överträdelse av europeisk skyddsorder ... 340
9.4.1 Den nuvarande ordningen ... 340
9.4.2 Våra överväganden och förslag ... 341

9.5 Hindrande av elektronisk övervakning ... 342
9.5.1 Gällande rätt och tidigare överväganden ... 342
9.5.2 Praxis i fråga om hindrande av elektronisk övervakning ... 344
9.5.3 Våra överväganden och förslag ... 345

9.6 Barnfridsbrott ... 348
9.6.1 Gällande rätt och tidigare överväganden ... 348
9.6.2 Praxis i fråga om barnfridsbrottet ... 352
9.6.3 Våra överväganden och förslag ... 359

9.7 Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning ... 364
9.7.1 Gällande rätt och tidigare överväganden ... 364
9.7.2 Statistik ... 366
9.7.3 Våra överväganden och förslag ... 371

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

10 Brottskatalogen för hedersförtryck och fridskränkningsbrotten 383

10.1 Inledning 383

10.2 Osjälvständiga brottsformer 384
10.2.1 Försök, förberedelse och stämpling 384
10.2.2 Medverkan 386

10.3 De aktuella straffbestämmelserna och tidigare överväganden 387
10.3.1 Straffbestämmelserna angående hedersförtryck och fridskränkningsbrotten 387
10.3.2 Tidigare överväganden gällande brottskatalogerna och de osjälvständiga brottsformerna 387

10.4 Jämförelse med annan lagstiftning 389

10.5 Överväganden 391
10.5.1 Inledande utgångspunkter 391
10.5.2 Frågeställningar angående den praktiska tillämpningen 393
10.5.3 Lagteknisk lösning för att förtydliga omfattningen av det straffbara området 399

11 Konsekvensanalys 401

11.1 Inledning 401

11.2 De som berörs av våra förslag 402

11.3 Ekonomiska konsekvenser 403
11.3.1 Förslagen om ändringar i lagen om kontaktförbud 403
11.3.2 Förslaget om en skärpt straffskala för grovt barnfridsbrott 410

11.4 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet 411

11.5 Konsekvenser för jämställdheten 412

11.6 Konsekvenser för barns rättigheter 413

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

12 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser 415

12.1 Ikraftträdande 415

12.2 Övergångsbestämmelser 415

13 Författningskommentar 417

13.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken (1962:700) 417

13.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:688) om kontaktförbud 421

13.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn 441

13.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder 444

14 Författningsförslag som inte följer av ställningstagandena 447

14.1 Alternativt författningsförslag 447

14.1.1 Alternativt förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700) 447

14.2 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser 449

14.3 Konsekvenser 449

14.3.1 Konsekvenser av att höja minimistraffet för barnfridsbrott 450

14.3.2 Konsekvenser av att höja maximistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning 452

14.4 Författningskommentar 453

14.4.1 Det alternativa förslaget till lag om ändring i brottsbalken (1962:700) 453

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2022:114 459

Bilaga 2 Kommittédirektiv 2023:36 477

Bilaga 3 Deltagare och frågeställningar vid hearings och intervjuer 483

Bilaga 4 Praxisgenomgång barnfridsbrott 487

Sammanfattning

Vårt uppdrag

Vårt huvudsakliga uppdrag har varit att se över kontaktförbudslagstiftningen i syfte att säkerställa att lagstiftningen i så hög grad som möjligt tillgodoser intresset av att förebygga och ge skydd till främst kvinnor och barn som är utsatta för våld och andra kränkningar i nära relationer. I uppdraget har ingått att utvärdera tillämpningen av lagen om kontaktförbud och ta ställning till om lagen är modernt och ändamålsenligt utformad samt om möjligheterna till att meddela kontaktförbud bör utvidgas, t.ex. genom en omvärdering av kriterierna för de olika typerna av förbud. Uppdraget i denna del har bl.a. omfattat att ta ställning till om särskilt utvidgade kontaktförbud ska kunna omfatta större områden och meddelas i fler fall än i dag, överväga om samtliga former av kontaktförbud ska kunna förenas med elektronisk övervakning, ta ställning till om det bör införas en presumtion för kontaktförbud i vissa situationer, överväga behovet av åtgärder för att komplettera kontaktförbud med andra skyddande åtgärder samt ta ställning till åtgärder för att säkerställa en effektiv handläggning av ärenden om kontaktförbud. Vi har även haft i uppdrag att ta ställning till hur kontaktförbud ska kunna användas som ett skydd i en rättsprocess där förhörspersoner riskerar att hotas eller utsättas för våld samt ta ställning till om straffet för överträdelse av kontaktförbud bör skärpas. Enligt våra direktiv har vi varit oförhindrade att överväga andra näraliggande frågor.

Uppdraget har också omfattat att ta ställning till om straffskalan för barnfridsbrott bör skärpas samt överväga för- och nackdelar med att skärpa maximistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning och ta ställning till om en sådan ändring bör genomföras.

Slutligen har vi haft i uppdrag att lämna författningsförslag som tydliggör att anstiftan och medhjälp till brott samt i förekommande

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

fall försök, förberedelse och stämpling till brott kan ingå i de särskilda brotten hedersförtryck och grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning.

Nedan följer en sammanfattande redovisning av våra bedömningar och förslag.

Kontaktförbudslagstiftningen

En utökad möjlighet att utfärda kontaktförbud

Behovet av en reform

Vår utvärdering visar att tillämpningen av lagen om kontaktförbud, trots de lagändringar som genomförts de senaste åren, är restriktiv i förhållande till lagens syfte att förebygga och förhindra brott. Vi bedömer att det finns ett behov av att stärka lagens brottspreventiva funktion genom att utöka möjligheterna att meddela kontaktförbud. Lagstiftningen behöver även på ett tydligare sätt ge utrymme för nyanserade riskbedömningar. När situationen kräver det måste det också finnas förutsättningar för att utfärda särskilt utvidgade kontaktförbud som en förstahandsåtgärd. För att kontaktförbud ska kunna utgöra ett reellt skydd är det nödvändigt att det kan beslutas om stora förbudsområden som medger att polisen hinner rycka ut och gripa den som förbudet gäller mot (förbudspersonen) vid en eventuell överträdelse. Det är också en förutsättning för flera av dessa förslag att det finns tillgång till fungerande utrustning för elektronisk övervakning.

Vi har även identifierat ett behov av att förbättra verktygen för att säkerställa en effektiv och rättssäker handläggning i ärenden om kontaktförbud. Myndigheterna behöver ta ett tydligare ansvar för att initiera frågan om kontaktförbud. Bestämmelserna om delgivning av beslut om kontaktförbud och sammanträde i tingsrätten behöver vara ändamålsenligt reglerade. Därtill finns det ett behov av att stärka barns ställning i ärenden om kontaktförbud.

Slutligen behöver förutsättningarna för att kombinera ett kontaktförbud med andra skyddande åtgärder förstärkas.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Kriterierna för kontaktförbud

Vi bedömer att det finns ett behov av att kunna meddela kontaktförbud vid vissa former av kontrollerande beteenden som i dag inte alltid omfattas av de befintliga grunderna för att utfärda ett kontaktförbud. Ett exempel är att förbudspersonen övervakar den som förbudet avses skydda (skyddspersonen), t.ex. genom GPS-utrustning eller andra slags digitala hjälpmedel, i syfte att kontrollera var han eller hon befinner sig. Sådana former av kontrollerande beteenden kan orsaka mycket negativa konsekvenser för den utsatta personen. Vi föreslår därför att risk för *otillbörlig övervakning* ska införas som en ytterligare grund för att utfärda kontaktförbud.

En grundläggande förutsättning för ett fungerande rättsväsende är att brott anmäls och att vittnen och andra förhörspersoner medverkar under rättsprocessen. När personer utsätts för påtryckningar i syfte att hindra information från att nå de brottsbekämpande myndigheterna, hotas rättsväsendets fundament. Mot den bakgrunden föreslår vi att ett kontaktförbud även ska kunna utfärdas när det finns risk för *påverkan i syfte att förhindra att uppgifter lämnas till en domstol eller brottsbekämpande myndighet*.

Vi föreslår också att exemplifieringen i lagtexten avseende de omständigheter som ska beaktas särskilt vid riskbedömningen ska utökas och även omfatta den omständigheten att förbudspersonen tidigare har utsatt skyddspersonen för förföljelser, otillbörlig övervakning eller andra allvarliga trakasserier, eller för påverkan i syfte att hindra att denne lämnar uppgifter till en domstol eller brottsbekämpande myndighet. Det ska även beaktas särskilt om andra omständigheter hänförliga till förbudspersonen innebär en ökad risk för att han eller hon ska göra sig skyldig till ett sådant beteende som kan läggas till grund för ett kontaktförbud. Syftet med ändringen är att öka förutsättningarna för en nyanserad riskbedömning och en enhetlig rättstillämpning.

Mot bakgrund av den forskning som finns på området, bedömer vi att användningen av strukturerade riskbedömningar i ärenden om kontaktförbud kan bidra till ett mer kvalitativt beslutsunderlag. Vi föreslår därför att Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten ska ges i uppdrag att gemensamt se över hur användningen av strukturerade riskbedömningar kan öka i ärenden om kontaktförbud.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Särskilt utvidgade kontaktförbud

I vissa situationer är hotbilden så allvarlig att det inte framstår som rimligt att skyddspersonen ska behöva invänta att ett utvidgat kontaktförbud utfärdas och därefter överträds, innan det kan bli aktuellt att utfärda den mest ingripande formen av kontaktförbud. Vi föreslår därför att ett särskilt utvidgat kontaktförbud, förutom vid en överträdelse av ett utvidgat kontaktförbud, ska kunna meddelas redan som en förstahandsåtgärd när det föreligger en påtaglig risk för brott som innebär ett allvarligt angrepp på den andra personens liv eller hälsa eller trygghet till person.

Vi föreslår även att det vid bedömningen av förbudsområdets storlek särskilt ska beaktas att området är tillräckligt stort för att tillgodose behovet av skydd i det enskilda fallet. I vissa fall torde detta kunna leda till bedömningen att förbudet ska omfatta en kommun eller ett ännu större område.

Presumtion för kontaktförbud

Forskning visar att risken för återfall i partnervåld är hög. Risken är förhöjd det närmsta året från ett lagakraftvunnet lagföringsbeslut eller frigivning från fängelsestraff respektive sluten ungdomsvård. Mot den bakgrunden föreslår vi att det ska föreligga en presumtion för kontaktförbud om förbudspersonen har dömts för brott mot en närstående eller tidigare närstående persons liv, hälsa, frihet eller frid och brottets straffvärde uppgår till minst sex månaders fängelse. Om förbudspersonen har dömts för olaga förföljelse eller hedersförtryck, ska presumtionen för kontaktförbud gälla oavsett vilket straffvärde brottet har och även om parterna inte är närstående eller tidigare närstående. Presumtionen för kontaktförbud kan brytas, om det föreligger särskilda skäl mot ett kontaktförbud.

Kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden

Kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden förutsätter att det bedöms föreligga en risk för brott mot en sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. Det finns skäl som talar för att ett sådant kontaktförbud bör kunna meddelas även vid en risk för förföljelse eller

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

andra allvarliga trakasserier. Ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden innebär dock betydande inskränkningar av flera grundläggande fri- och rättigheter. Mot den bakgrunden bedömer vi att skälen för att utvidga tillämpningsområdet inte är tillräckligt starka. Vi föreslår därför inte några ändringar beträffande rekvisiten för att utfärda ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden.

Elektronisk övervakning

Behovet av en förbättrad teknisk utrustning

Vår utvärdering visar att den tekniska utrustningen som i dag används för att övervaka kontaktförbud elektroniskt är behäftad med stora brister. Det finns dock tekniska lösningar som fungerar bättre än de som används i Sverige. För att det ska vara möjligt att åstadkomma en effektiv användning av elektroniskt övervakade kontaktförbud bedömer vi att det är en absolut förutsättning att den nuvarande tekniska utrustningen ersätts med en mer ändamålsenlig utrustning.

Elektronisk övervakning av samtliga former av kontaktförbud

Elektronisk övervakning förstärker de preventiva effekterna av ett kontaktförbud och ökar möjligheterna till bevissäkring vid överträdelser. Det framstår dock inte som proportionerligt och heller inte som ändamålsenligt att införa en möjlighet att övervaka även ordinära kontaktförbud och kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden elektroniskt, bl.a. eftersom elektronisk övervakning enbart skyddar mot fysiska överträdelser. Dessutom finns det praktiska och kostnadsmässiga aspekter som talar mot att utvidga användningsområdet på det sättet. Vi bedömer därför att elektronisk övervakning även i fortsättningen bör kunna användas bara vid utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud.

Obligatorisk elektronisk övervakning

Rättssäkerhetsskäl och praktiska aspekter talar starkt för att det även fortsättningsvis bör vara möjligt att ta hänsyn till omständigheter som talar mot att förena ett kontaktförbud med villkor om elektronisk

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

övervakning. Vi bedömer därför att det inte bör införas en reglering som innebär att elektronisk övervakning är obligatoriskt vid kontaktförbud som meddelats på grund av allvarligare brott i nära relationer.

Rekvisiten för hindrande av elektronisk övervakning

Straffansvar för hindrande av elektronisk övervakning förutsätter att förbudspersonen genom aktivt handlande eller underlåtenhet föranleder att den elektroniska övervakningen inte kommer till stånd eller kan fortgå. Vi föreslår att det straffbara området ska utvidgas till att även omfatta beteenden som är ägnade att försvåra övervakningen, mot bakgrund av att det i dag kan vidtas åtgärder som försvårar den elektroniska övervakningen men som inte omfattas av straffansvar. Brottsbeteckningen föreslås ändras till hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning.

En effektiv handläggning

Rätten till sammanträde

Enligt dagens ordning ska sammanträde i tingsrätten alltid hållas om en part begärt det. Vi föreslår att domstolen ska kunna underlåta att hålla sammanträde om ett sammanträde är uppenbart obehövligt. Omfattar ärendet en prövning av ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad bedömer vi emellertid att tingsrätten även fortsättningsvis alltid ska hålla sammanträde i ärendet, även utan särskild begäran.

Särskild reglering vid omedelbar fara och interimistiska beslut

Vi bedömer att det saknas behov av att införa en särskild reglering för att avlägsna en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad. I likhet med vad som framförts i tidigare lagstiftningsärenden har vi kommit fram till att reglerna om gripande, anhållande och häktning är tillräckliga för att åstadkomma detta. Vi bedömer även att det saknas tillräckligt starka skäl för att införa en möjlighet till att meddela interimistiska beslut om kontaktförbud. Det främsta skälet

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

är att det inte bedöms vara möjligt att åstadkomma ett snabbare förfarande genom att införa en sådan ordning.

Kontaktförbud i samband med frigivning från fängelse och sluten ungdomsvård

Vi föreslår att Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse ska underrätta åklagaren i samband med att en person friges från ett fängelsestraff respektive sluten ungdomsvård. Underrättelseskyldigheten ska gälla om påföljden avser brott som riktat sig mot en närstående eller tidigare närstående persons liv, hälsa, frihet eller frid. Om domen avser olaga förföljelse, hedersförtryck eller överträdelse av kontaktförbud ska underrättelseskyldigheten gälla även om parterna inte är närstående eller tidigare närstående. I samband med en sådan underrättelse ska Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse även vara skyldiga att lämna ut uppgifter som kan antas ha betydelse för beslut om kontaktförbud. Vi föreslår även att Åklagarmyndigheten ges i uppdrag att ta fram lämpliga rutiner för framställan av en sådan begäran och att se över myndighetens föreskrifter i syfte att säkerställa att lämpliga åtgärder vidtas i samband med att myndigheten underrättas om att verkställigheten av vissa påföljder upphör samt då myndigheten får kännedom om vårdens upphörande för en person som undergår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Husrannsakan i delgivningssyfte

Vi bedömer att det finns ett behov av att förbättra möjligheterna att delge beslut om kontaktförbud. Vi föreslår därför att det införs en möjlighet att genomföra husrannsakan i syfte att delge ett beslut om kontaktförbud. Ett sådant beslut om husrannsakan föreslås kunna fattas av åklagare eller av domstol.

En utökad rätt till rättsligt biträde för barn

Enligt den nuvarande ordningen föreligger det inte någon rätt till offentligt biträde i frågor om ordinära kontaktförbud eller utvidgade kontaktförbud utan villkor om elektronisk övervakning. För att säker-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ställa att barns rättigheter tas tillvara på ett fullgott sätt, föreslår vi att rätten till offentligt biträde för förbudspersoner under 18 år ska gälla oavsett vilken form av kontaktförbud som är aktuell.

Vi föreslår också att det införs en möjlighet att förordna en särskild företrädare för barn när skyddspersonen är under 18 år. Den särskilda företrädaren ska bevaka barnets rätt i ett ärende om kontaktförbud. Om en särskild företrädare som förordnats med anledning av misstankar om brott mot en underårig anser att det finns skäl att utfärda ett kontaktförbud, ska detta meddelas till åklagaren.

Ökade förutsättningar för att kombinera ett kontaktförbud med andra skyddande åtgärder

Underrättelseskyldighet till socialnämnden

En grundläggande förutsättning för att socialnämnden ska kunna erbjuda stöd och hjälp till personer som utsatts för våld och andra övergrepp samt till dem som utövar våldet är att dessa personer kommer till myndighetens kännedom. Vi föreslår därför att socialnämnden alltid ska underrättas när ett beslut om kontaktförbud har meddelats.

Skyldighet för Polismyndigheten att vidta individuella skyddsbedömningar

För att ett kontaktförbud ska kunna kombineras med relevanta stöd- och skyddsåtgärder är det av avgörande betydelse att Polismyndigheten genomför en individuell skyddsbedömning, t.ex. genom att vidta en strukturerad riskbedömning. Vi föreslår att det införs en författningsreglerad skyldighet i förordningen om kontaktförbud för polisen att vidta en individuell skyddsbedömning i samtliga fall då ett beslut om kontaktförbud har meddelats.

En kontaktperson ska utses för skyddspersonen och förbudspersonen

Uppföljning av ett utfärdat kontaktförbud har visat sig vara en nyckelfaktor när det gäller efterlevnaden av ett sådant förbud och för att öka tryggheten generellt för skyddspersonen. Mot den bakgrunden

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

föreslår vi att det införs en skyldighet i förordningen om kontaktförbud för polisen att utse en kontaktperson för både skyddspersonen och förbudspersonen när ett beslut om kontaktförbud har meddelats. Kontaktpersonen ska bl.a. hålla fortlöpande kontakt med parterna och följa upp efterlevnaden av kontaktförbudet.

Straffet för brott mot lagen om kontaktförbud

Skärpt minimistraff för överträdelse av utvidgat och särskilt utvidgat kontaktförbud

Den strängare straffskala som i dag gäller för överträdelser av kontaktförbud som övervakas elektroniskt, bör enligt vår bedömning i stället kopplas till överträdelser av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud oavsett om förbudet övervakas elektroniskt eller inte. Vi föreslår därtill att minimistraffet för överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud ska höjas till tre månaders fängelse. Enligt vår bedömning finns det goda skäl att behandla en sådan typ av överträdelse som ett s.k. artbrott i påföljdshänseende. Vi bedömer vidare att det inte finns tillräckliga skäl för några övriga förändringar i straffskalan för överträdelse av kontaktförbud.

Skärpt minimistraff för hindrande och försvårande av elektronisk övervakning

Mot bakgrund av att lagstiftaren de senaste åren har anlagt en allvarligare syn på överträdelser av kontaktförbud anser vi att det även finns skäl att skärpa straffskalan för hindrande och försvårande av elektronisk övervakning. Enligt vår bedömning bör minimistraffet för sådana brott som begås med uppsåt motsvara minimistraffet för överträdelse av kontaktförbud, dvs. fängelseminimum. För gärningar som begås av grov oaktsamhet föreslås att straffskalan alltjämt sträcker sig från böter till fängelse i högst ett år.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Straffskalorna för barnfridsbrott och fridskränkningsbrotten

Straffet för barnfridsbrott

Utredningens praxisgenomgång visar att straffvärdet för barnfridsbrott ofta bedöms vara lika högt som straffvärdet för grundbrottet, dvs. det brott som barnet bevittnat. Vi bedömer att det saknas tillräckliga skäl för att höja minimistraffet för barnfridsbrott av normalgraden. En sådan ändring skulle bl.a. medföra att straffvärdet för ett barnfridsbrott många gånger skulle bedömas som högre än straffvärdet för själva grundbrottet, t.ex. lindrigare fall av misshandel av normalgraden. Detta framstår inte som motiverat. Eftersom vi, oavsett bedömning i sak, ska lämna författningsförslag om att skärpa minimistraffet för barnfridsbrott av normalgraden, lämnar vi dock ett alternativt förslag om att skärpa minimistraffet till tre månaders fängelse.

Beträffande grovt barnfridsbrott bedömer vi att det finns ett behov av mer nyanserade straffmätningar för de allvarligaste fallen. I enlighet med vad som uttalats i tidigare förarbeten anser vi att straffskalan för grovt barnfridsbrott åtminstone bör motsvara straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Vi föreslår därför att straffskalan för grovt barnfridsbrott skärps på så sätt att minimistraffet höjs till fängelse i lägst ett år och maximistraffet höjs till fängelse i sex år.

Straffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning

I våra direktiv anges att riksdagen har tillkännagett för regeringen att maximistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning ska höjas till tio års fängelse. Enligt vår bedömning ger dock den nuvarande straffskalan tillräckligt utrymme för en nyanserad straffvärdebedömning i de allvarligaste fallen. En höjning av maximistraffet till tio års fängelse skulle medföra att grövre brott (t.ex. våldtäkt och grov misshandel), som domstolen i dag har att döma särskilt för, skulle ingå som en del i fridskränkningsbrotten. En sådan ordning skulle innebära ett tydligt avsteg från syftet bakom fridskränkningsbrottens konstruktion och riskerar att leda till oönskade konsekvenser i straffvärdehänseende. Det skulle också bli svårare att utläsa i belastningsregistret om en person t.ex. har dömts för allvarliga sexualbrott.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Vi bedömer därför att maximistraffet för fridskränkningsbrotten inte bör skärpas. Eftersom vi, oavsett bedömning i sak, ska lämna författningsförslag om ett skärpt maximistraff för fridskränkningsbrotten, lämnar vi dock ett alternativt förslag om att skärpa maximistraffet till tio års fängelse.

Brottskatalogen för hedersförtryck och fridskränkningsbrotten

Vi föreslår att det straffbara området avseende hedersförtryck och grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning ska förtydligas på så sätt att det ska framgå av lagtexten i straffbestämmelserna att ansvar kan utdömas för den som ”begår eller annars medverkar” till de gärningar som kan ingå som en del i respektive brott. Vi föreslår vidare att det, efter uppräkningen av vilka brottsliga gärningar som omfattas, framgår att även försök, förberedelse och stämpling till sådana brott omfattas. Vi lyfter även fram några praktiska frågeställningar och tolkningsfrågor som kan uppstå i praktiken beträffande de osjälvständiga brottsformerna i relation till de särskilda brottskonstruktionerna hedersförtryck och grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning, samt hur de kan hanteras.

Konsekvenser av våra förslag

Förslagen om ändringar i lagen om kontaktförbud

Vi har uppskattat att våra förslag om att utöka möjligheterna att utfärda kontaktförbud kan komma att medföra en ökning av såväl antalet ansökningar om kontaktförbud som beslut om att bevilja kontaktförbud med 30–40 procent. Antalet beslut om kontaktförbud med elektronisk övervakning uppskattas öka till cirka 100 per år. Ökningen av antalet ärenden och beslut om kontaktförbud förväntas medföra kostnadsökningar för främst Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Vårt förslag om att införa en författningsreglerad skyldighet för Polismyndigheten att utse en kontaktperson för skyddspersonen och förbudspersonen i ett ärende om kontaktförbud medför också kostnadsökningar för Polismyndigheten. Kostnadsökningarna för

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten bedöms dock rymmas inom befintliga anslag.

I den mån våra förslag om ändringar i kontaktförbudslagstiftningen berör övriga delar av rättsväsendet, bedömer vi att kostnadsökningarna ryms inom respektive myndighets befintliga anslag.

Förslagen förväntas ha positiva effekter för det brottsförebyggande arbetet. Om våra förslag genomförs kan det antas att fler personer kommer att få ett ändamålsenligt skydd mot brott och andra trakasserier. Förslagen bedöms också bidra till det jämställdhetspolitiska målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Vidare bedöms förslagen medföra positiva effekter för barns rättigheter.

Förslagen om skärpta straffskalor

Förslagen bedöms inte medföra annat än begränsade effekter i kostnadshänseende för Kriminalvården. De kostnadsökningar som kan uppstå bedöms rymmas inom befintliga anslag.

Förslaget om att skärpa straffskalan för grovt barnfridsbrott bedöms kunna ge signaler till berörda myndigheter om vikten av att prioritera åtgärder som syftar till att förebygga och bekämpa sådan brottslighet.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Vi föreslår att de författningsändringar vi föreslår träder i kraft den 1 juli 2025. Det bedöms inte krävas några särskilda övergångsbestämmelser.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 3, 4 a och 4 e §§ brottsbalken (1962:700) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

4 kap.

3 §[1]

Den som begår en brottslig gärning som utgör

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,
2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,
3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande mot barn, sexuellt ofredande, grovt sexuellt ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,
4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller
5. straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

döms, om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för *barnfridsbrott* till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

[1] Senaste lydelse 2022:1043.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Om brottet är grovt, döms för *grovt barnfridsbrott* till fängelse i lägst *nio månader* och högst *fyra* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevittnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.	Om brottet är grovt, döms för *grovt barnfridsbrott* till fängelse i lägst *ett* och högst *sex* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevittnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

4 a §[2]

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst sex år.	Den som begår *eller på annat sätt medverkar till* brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud *eller som begår försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott*, mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.

4 e §[3]

Den som mot en person begår brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller	Den som mot en person begår *eller på annat sätt medverkar till* brottsliga gärningar enligt 3

[2] Senaste lydelse 2021:1108.
[3] Senaste lydelse 2022:310.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud och ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *hedersförtryck* till fängelse i lägst ett och högst sex år.	eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud *eller som begår försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott*, och ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *hedersförtryck* till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:688) om kontaktförbud

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:688) om kontaktförbud[1]

dels att 1, 2, 2 a, 5, 7 a, 19 och 24–26 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 1 b och 2 b §§, med följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[2]	
Enligt denna lag får förbud meddelas för en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att följa efter denna person (kontaktförbud).	
Kontaktförbud får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den *mot vilken* förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda. *Vid bedömningen av om det finns en sådan risk ska det särskilt beaktas om den mot vilken förbudet avses gälla har begått brott mot någon persons liv, hälsa, frihet eller frid.*	Kontaktförbud får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den *som* förbudet avses gälla *mot* kommer att *1.* begå brott mot, förfölja, *otillbörligt övervaka*, eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda *eller* *2. utsätta den som förbudet avses skydda för påverkan i syfte att förhindra att denne lämnar uppgifter till domstol eller brottsbekämpande myndighet.* *Vid bedömningen av om det finns en sådan risk som avses i andra stycket ska det särskilt beaktas* *1. om den som förbudet avses gälla mot har begått brott mot någon annan persons liv, hälsa, frihet eller frid, eller har utsatt den som förbudet avses skydda för förföljelse, otillbörlig övervakning eller andra allvarliga trakasserier eller ett så-*

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik 2011:487.
[2] Senaste lydelse 2011:487.

dant beteende som avses i andra stycket 2, eller

2. om andra omständigheter hänförliga till den som förbudet avses gälla mot innebär en ökad risk för att han eller hon ska göra sig skyldig till ett sådant beteende som avses i andra stycket mot den som förbudet avses skydda.

Ett kontaktförbud får meddelas endast om skälen för ett sådant förbud uppväger det intrång eller men i övrigt som förbudet innebär för den *mot vilken* förbudet avses gälla.

Ett kontaktförbud får meddelas endast om skälen för ett sådant förbud uppväger det intrång eller men i övrigt som förbudet innebär för den *som* förbudet avses gälla *mot*.

Ett kontaktförbud omfattar inte kontakter som med hänsyn till särskilda omständigheter är uppenbart befogade.

1 b §

Om den som förbudet avses gälla mot har dömts för brott som riktar sig mot en närstående eller tidigare närstående persons liv, hälsa, frihet eller frid och brottets straffvärde uppgår till minst sex månaders fängelse, ska ett kontaktförbud enligt 1 § utfärdas till skydd för den som brottet riktades mot, om det inte föreligger särskilda skäl mot ett kontaktförbud. Om domen avser olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken eller hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e § brottsbalken, ska det som sägs i första meningen gälla oberoende av brottets straffvärde och även om brottet riktat sig mot någon annan än en närstående eller tidigare närstående.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Ett sådant beslut som avses i första stycket kan meddelas fram till den tidpunkt då den påföljd som utdömts för brottet helt har verkställts. I fråga om sluten om ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård kan dock ett sådant beslut meddelas senast ett år från det att tvångsvården upphört.

2 §[3]

Om det kan antas att ett kontaktförbud enligt 1 § inte är tillräckligt, får förbudet utvidgas till att avse förbud att uppehålla sig i närheten av en annan persons bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas (utvidgat kontaktförbud). Ett beslut om utvidgat kontaktförbud får förenas med villkor om elektronisk övervakning. Om den mot vilken förbudet avses gälla har överträtt ett kontaktförbud, ska beslutet förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Om det kan antas att ett kontaktförbud enligt 1 § inte är tillräckligt, får förbudet utvidgas till att avse förbud att uppehålla sig i närheten av en annan persons bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas (utvidgat kontaktförbud).

Den som har överträtt ett utvidgat kontaktförbud får meddelas förbud att uppehålla sig inom ett större område än som följer av första stycket (särskilt utvidgat kontaktförbud). Förbudet får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har

Ett beslut om utvidgat kontaktförbud får förenas med villkor om elektronisk övervakning. Om den som förbudet avses gälla mot har överträtt ett kontaktförbud, ska beslutet förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det.

[3] Senaste lydelse 2021:1109.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. Det får inte avse ett större område än vad som är nödvändigt. Ett beslut om särskilt utvidgat kontaktförbud ska förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Särskilt utvidgat kontaktförbud får meddelas endast om skälen för ett sådant förbud väger tyngre än den inskränkning i rörelsefriheten som förbudet innebär för den mot vilken förbudet avses gälla.

2 a §

När ett beslut om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning har meddelats, är den mot vilken förbudet gäller skyldig att medverka till att den elektroniska övervakningen kommer till stånd och kan fortgå.

Den som har överträtt ett utvidgat kontaktförbud får meddelas förbud att uppehålla sig inom ett större område än som följer av 2 § (särskilt utvidgat kontaktförbud). Ett sådant förbud får även meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns en påtaglig risk för att den som förbudet avses gälla mot kommer att begå brott som innebär ett allvarligt angrepp på den andra personens liv eller hälsa eller trygghet till person.

Förbudet får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. Vid bestämmandet av områdets eller områdenas storlek ska det särskilt beaktas att behovet av skydd för den

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

	som förbudet avses skydda tillgodoses. Det får dock inte avse ett större område än vad som är nödvändigt. Ett sådant beslut ska förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det.
	Särskilt utvidgat kontaktförbud får meddelas endast om skälen för ett sådant förbud väger tyngre än den inskränkning i rörelsefriheten som förbudet innebär för den som förbudet avses gälla mot.
	2 b §
	När ett beslut om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning har meddelats, är den som förbudet gäller mot skyldig att medverka till att den elektroniska övervakningen kommer till stånd och kan fortgå.
5 §[4]	
Ett beslut om kontaktförbud ska delges den *mot vilken* förbudet avses gälla. Delgivning får inte ske enligt 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932).	Ett beslut om kontaktförbud ska delges den *som* förbudet avses gälla *mot*. Delgivning får inte ske enligt 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932).
	Husrannsakan får företas för eftersökande av den som ska delges ett beslut om kontaktförbud. Vid husrannsakan gäller i tillämpliga delar 28 kap. 2, 3, 3 a och 6–10 §§ rättegångsbalken. Vid tillämpningen av 2 § ska bestämmelserna om den som är tilltalad i stället avse den som förbudet avses gälla mot.

[4] Senaste lydelse 2011:487.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

	Förordnande om husrannsakan för delgivning meddelas av åklagaren eller rätten. Rätten får ta upp frågan om husrannsakan självmant eller på yrkande av Polismyndigheten eller åklagaren.
7 a §[5]	
I fråga om kontaktförbud avseende gemensam bostad, utvidgat kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning eller särskilt utvidgat kontaktförbud ska ett offentligt biträde förordnas för den *mot vilken* förbudet gäller eller avses gälla, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Frågan om förordnande ska prövas så snart som möjligt.	I fråga om kontaktförbud avseende gemensam bostad, utvidgat kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning eller särskilt utvidgat kontaktförbud ska ett offentligt biträde förordnas för den *som* förbudet gäller eller avses gälla *mot*, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Frågan om förordnande ska prövas så snart som möjligt.
	Om den som förbudet gäller eller avses gälla mot är under 18 år, ska det som sägs i första stycket gälla i fråga om kontaktförbud enligt 1–2 a §§. Detta gäller dock inte i fråga om förlängning av ett meddelat kontaktförbud, om den som förbudet gäller mot vid den tidpunkten har fyllt 18 år.
Ett sådant biträde har samma rättigheter som en offentlig försvarare.	Ett sådant biträde *som avses i första och andra stycket* har samma rättigheter som en offentlig försvarare.
19 §[6]	
Sammanträde inför rätten ska *alltid* hållas om någon part begär det.	Sammanträde inför rätten ska hållas om någon part begär det, *om det inte är uppenbart obehövligt*.

[5] Senaste lydelse 2018:408.
[6] Senaste lydelse 2011:487.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Omfattar ärendet en prövning av ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad ska tingsrätten även utan särskild begäran hålla sammanträde i ärendet så snart det kan ske och, om det inte finns något synnerligt hinder, senast på fjärde dagen efter det att rättens prövning begärdes hos åklagaren. Ärendet ska, om det inte finns något synnerligt hinder, avgöras i anslutning till sammanträdet.	Omfattar ärendet en prövning av ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad ska tingsrätten även utan särskild begäran *alltid* hålla sammanträde i ärendet så snart det kan ske och, om det inte finns något synnerligt hinder, senast på fjärde dagen efter det att rättens prövning begärdes hos åklagaren. Ärendet ska, om det inte finns något synnerligt hinder, avgöras i anslutning till sammanträdet.
24 §[7]	
Den som bryter mot ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning döms för *överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning* till fängelse i högst två år. Den som i övrigt bryter mot ett kontaktförbud döms för *överträdelse av kontaktförbud* till fängelse i högst ett år.	Den som bryter mot ett *utvidgat eller särskilt utvidgat* kontaktförbud döms för *överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud* till fängelse i *lägst tre månader och* högst två år. Den som i övrigt bryter mot ett kontaktförbud döms för *överträdelse av kontaktförbud* till fängelse i högst ett år.
Om ett brott som avses i första stycket är ringa, döms till böter.	
25 §[8]	
Den som har meddelats ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och som uppsåtligen *eller av grov oaktsamhet* hindrar att den elektroniska övervakningen kommer till stånd eller kan fortgå döms för *hindrande av elektronisk övervakning*	Den som har meddelats ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och som uppsåtligen hindrar att den elektroniska övervakningen kommer till stånd eller kan fortgå, *eller som i övrigt hanterar den elektroniska utrustningen på ett sätt som*

[7] Senaste lydelse 2021:1109.
[8] Senaste lydelse 2018:408.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

till *böter eller* fängelse i högst ett år.

är ägnat att försvåra övervakningen, döms för *hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning* till fängelse i högst ett år.

Om en gärning enligt första stycket har begåtts av grov oaktsamhet, döms till böter eller fängelse i högst ett år.

26 §[9]

Uppgifter om den övervakades position vid elektronisk övervakning får registreras och tas fram endast när

1. den övervakade träder in i eller vistas inom det område som avses i 2 § *första eller andra stycket*, eller

2. en beslutad elektronisk övervakning hindras.

Uppgifter om den övervakades position vid elektronisk övervakning får registreras och tas fram endast när

1. den övervakade träder in i eller vistas inom det område som avses i 2 *eller 2 a* §§, eller

2. en beslutad elektronisk övervakning hindras *eller försvåras*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

[9] Senaste lydelse 2018:408.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn

Härigenom föreskrivs att 1 och 3 §§ lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

1 §[1]

När en förundersökning har inletts eller återupptagits i fråga om ett brott som kan leda till fängelse och har begåtts mot någon som är under 18 år, ska en särskild företrädare förordnas för barnet om

1. en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet, eller

2. det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta till vara barnets rätt.

Därutöver ska en särskild företrädare förordnas när det har inletts ett ärende om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud till skydd för en person som är under 18 år, om den förbudet avses gälla mot är vårdnadshavare till barnet, eller om det kan befaras att barnets vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den förbudet avses gälla mot inte kommer att ta tillvara barnets rätt. Om det redan har utsetts en företrädare med stöd av första stycket, företräder denne utan särskilt förordnande barnet i ärendet om kontaktförbud i de fall den som kan misstänkas för brott är densamme som förbudet avses gälla mot.

En särskild företrädare ska inte förordnas om det med hänsyn till barnet är obehövligt eller särskilda skäl annars talar mot det.

[1] Senaste lydelse 2012:661.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

3 §[2]

En särskild företrädare ska, i stället för barnets vårdnadshavare, som ställföreträdare ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång samt vid åtgärder som rör verkställighet av skadestånd och ansökan om brottsskadeersättning. Företrädaren får dock inte väcka åtal och får inte heller väcka någon skadeståndstalan utan att ett allmänt åtal har väckts.	En särskild företrädare ska, i stället för barnets vårdnadshavare, som ställföreträdare ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång samt *i ärenden om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och* vid åtgärder som rör verkställighet av skadestånd och ansökan om brottsskadeersättning.
	En särskild företrädare ska anmäla till åklagaren om företrädaren bedömer att det finns skäl att utfärda ett kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud till skydd för barnet.

Det som i 23 kap. 10 och 11 §§ rättegångsbalken sägs om målsägandebiträdes närvaro vid förhör ska tillämpas på den särskilda företrädaren.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

[2] Senaste lydelse 2021:398.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 5 och 14 §§ lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 kap.	
5 §[1]	
Om en europeisk skyddsorder kan erkännas i Sverige, ska åklagaren meddela den som skyddsordern gäller mot förbud att	
1. besöka eller på annat sätt ta kontakt med den person som skyddsordern avses skydda eller att följa efter denna person,	
2. uppehålla sig i en bostad som brukas gemensamt med den person som skyddsordern avses skydda,	
3. uppehålla sig i närheten av en bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den person som skyddsordern avses skydda brukar vistas, eller	
4. uppehålla sig inom ett större område än som följer av ett förbud enligt 3.	
Ett förbud enligt första stycket 4 får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den person som skyddsordern avses skydda har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas.	Ett förbud enligt första stycket 4 får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den person som skyddsordern avses skydda har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. *Vid bestämmandet av områdets eller områdenas storlek ska det särskilt beaktas att behovet av skydd för den som skyddsordern avses skydda tillgodoses.*
Ett förbud enligt denna paragraf ska i största möjliga utsträckning stämma överens med den skyddsåtgärd som ligger till grund för skyddsordern.	

[1] Senaste lydelse 2015:642.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

14 §[2]

Den som bryter mot ett förbud som har meddelats enligt 5 § döms för överträdelse av europeisk skyddsorder till *böter eller* fängelse i högst ett år.	Den som bryter mot ett förbud som har meddelats enligt 5 § döms för överträdelse av europeisk skyddsorder till fängelse i högst ett år.
I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.	*Om ett brott som avses i första stycket är ringa, döms till böter.*

Åtal för brott enligt första stycket får väckas endast om det står klart att överträdelsen inte kommer att leda till att det i den andra medlemsstaten inleds ett förfarande för att skärpa skyddsåtgärden eller för att upphäva skyddsåtgärden och i stället påföra en frihetsberövande åtgärd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2025.

[2] Senaste lydelse 2015:642.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

1.5 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1988:691) om kontaktförbud

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1998:691) om kontaktförbud

dels att 4 a § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 4 d och 4 e §§ av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 a §[1]
Om en domstol eller en åklagare meddelar beslut om kontaktförbud ska socialnämnden genast underrättas, *om den mot vilken beslutet avses gälla och den som förbudet avses skydda har gemensamma barn under 18 år eller om någon av dem bor tillsammans med barn under 18 år eller om barn under 18 år har umgänge med någon av dem. När ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad meddelas ska socialnämnden alltid underrättas. Underrättelse ska ske till socialnämnden på den ort där förbudet helt eller huvudsakligen ska gälla och i förekommande fall även till socialnämnden på den ort där barnet bor, om det är en annan ort.*	Om en domstol eller en åklagare meddelar beslut om kontaktförbud ska socialnämnden genast underrättas. *Underrättelse ska ske till socialnämnden på den eller de orter där den som förbudet avses gälla mot och den som förbudet avses skydda har sin hemvist. Om den som förbudet avses gälla mot och den som förbudet avses skydda har gemensamma barn under 18 år eller om någon av dem bor tillsammans med barn under 18 eller om barn under 18 år har umgänge med någon av dem, ska underrättelse även ske till socialnämnden på den ort där barnet bor, om det är en annan ort.*
	4 d § *Om en domstol eller en åklagare meddelar beslut om kontaktförbud ska Polismyndigheten så snart som möjligt göra en indivi-*

[1] Senaste lydelse 2016:1012.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

duell skyddsbedömning för att fastställa behovet av särskilda skyddsåtgärder under kontaktförbudets giltighetstid för den som förbudet avses skydda, om en sådan skyddsbedömning inte redan har utförts i ärendet.

Om den som förbudet gäller mot är misstänkt för brott mot den som förbudet avses skydda och en skyddsbedömning har gjorts med stöd av 13 f § förundersökningskungörelsen (1947:948) behöver en ny skyddsbedömning enligt denna bestämmelse inte göras, om det inte finns skäl för det.

En skyddsbedömning ska omprövas vid behov.

4 e §

I samband med att ett kontaktförbud meddelas ska Polismyndigheten utse en kontaktperson för den som förbudet gäller mot och för den som förbudet avses skydda. Kontaktpersonen ska hålla löpande kontakt med den som förbudet gäller mot respektive den som förbudet avses skydda och verka för att kontaktförbudet följs samt lämna stöd och hjälp.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2025.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

1.6 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård att det ska införas en ny paragraf, 10 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	10 §
	Om den dömde undergår sluten ungdomsvård för ett sådant brott som avses i 21 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård och brottet har begåtts mot en närstående eller tidigare närstående person, ska Statens institutionsstyrelse underrätta Åklagarmyndigheten om tidpunkt för verkställighetens avslut. Statens institutionsstyrelse ska även, på begäran av Åklagarmyndigheten eller Polismyndigheten, i samband med en sådan underrättelse lämna ut uppgifter som kan antas ha betydelse i frågor om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud.
	Om den dömde undergår sluten ungdomsvård för olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken, hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e § brottsbalken eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, ska en underrättelse enligt första stycket lämnas även om den dömde inte är närstående

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

eller tidigare närstående till målsäganden.

Underrättelsen ska lämnas i lämplig tid före frigivningen.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2025.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

1.7 Förslag till förordning om ändring i fängelseförordningen (2010:2010)

Härigenom föreskrivs i fråga om fängelseförordningen (2010:2010) att det ska införas en ny paragraf, 36 a § och närmast före 36 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Utlämnande av uppgifter till Åklagarmyndigheten
	36 a §
	Om en intagen avtjänar straff för ett sådant brott som avses i 35 § och brottet har begåtts mot en närstående eller tidigare närstående person, ska Kriminalvården underrätta Åklagarmyndigheten om tidpunkt för frigivning. Kriminalvården ska även, på begäran av Åklagarmyndigheten eller Polismyndigheten, i samband med en sådan underrättelse lämna ut uppgifter som kan antas ha betydelse i frågor om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud.
	Om den intagna avtjänar straff för olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken, hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e § brottsbalken eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, ska en underrättelse enligt första stycket lämnas även om den intagna inte är närstående eller tidigare närstående till målsäganden.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Underrättelsen ska lämnas i lämplig tid före frigivningen.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2025.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

1.8 Förslag till förordning om ändring i häktesförordningen (2010:2011)

Härigenom föreskrivs i fråga om häktesförordningen (2010:2011) att det ska införas en ny paragraf, 28 a § och närmast före 28 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Utlämnande av uppgifter till Åklagarmyndigheten
	28 a §
	Om en intagen avtjänar straff för ett sådant brott som avses i 27 § och brottet har begåtts mot en närstående eller tidigare närstående person, ska Kriminalvården underrätta Åklagarmyndigheten om tidpunkt för frigivning. Kriminalvården ska även, på begäran av Åklagarmyndigheten eller Polismyndigheten, i samband med en sådan underrättelse lämna ut uppgifter som kan antas ha betydelse i frågor om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud.
	Om den intagna avtjänar straff för olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken, hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e § brottsbalken eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, ska en underrättelse enligt första stycket lämnas även om den intagna inte är närstående eller tidigare närstående till målsäganden.

Underrättelsen ska lämnas i lämplig tid före frigivningen.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2025.

2 Utredningens uppdrag och genomförande

2.1 Utredningens uppdrag

Regeringen beslutade den 7 juli 2022 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över kontaktförbudslagstiftningen (dir. 2022:114). Det huvudsakliga uppdraget har varit att utvärdera tillämpningen av lagen om kontaktförbud och ta ställning till om lagen är modernt och ändamålsenligt utformad samt om möjligheterna till att meddela kontaktförbud bör utvidgas. Syftet med översynen har varit att åstadkomma ett modernt och ändamålsenligt regelverk som är anpassat till Sveriges internationella åtaganden och som i så hög utsträckning som möjligt tillgodoser intresset av att förebygga och ge skydd till främst kvinnor och barn som är utsatta för våld och andra kränkningar i nära relationer. I uppdraget har bl.a. ingått att överväga om det finns anledning att utvidga lagens tillämpningsområde, t.ex. genom en omvärdering av kriterierna för de olika typerna av förbud. Oavsett ställningstagande i sak, har utredningen haft att lämna nödvändiga författningsförslag som medger att särskilt utvidgade kontaktförbud kan beslutas oftare och att det geografiska området för sådana beslut ska utökas. Vidare har uppdraget innefattat bl.a. att överväga om elektronisk övervakning ska kunna beslutas oftare, ta ställning till åtgärder för en effektivare handläggning samt överväga om straffet för överträdelse av kontaktförbud ska skärpas.

Uppdraget har också omfattat att ta ställning till om straffskalorna för barnfridsbrott, grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning bör skärpas. Oavsett ställningstagande i sak har utredningen haft att lämna författningsförslag om att skärpa minimistraffet för barnfridsbrott av normalgraden samt att skärpa maximistraffet för fridskränkningsbrotten.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Därtill har utredningen haft i uppdrag att lämna författningsförslag som tydliggör att anstiftan och medhjälp till brott samt i förekommande fall försök, förberedelse och stämpling till brott kan ingå i de särskilda brotten hedersförtryck och grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning.

Den 9 mars 2023 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv för utredningen (dir. 2023:36). Genom dessa har utredningen även fått i uppdrag att ta ställning till hur kontaktförbud kan användas som ett skydd i en rättsprocess samt ta ställning till behov av ändringar av rätten till offentligt biträde för unga förbudspersoner. Oavsett ställningstagande i sak, har utredningen haft att lämna författningsförslag som möjliggör delgivning av beslut om kontaktförbud via husrannsakan samt lämna författningsförslag som innebär att det geografiska området för särskilt utvidgade kontaktförbud, vid en särskilt allvarlig hotbild, utökas kraftigt och ska kunna omfatta hela kommuner eller liknande.

En fullständig uppdragsbeskrivning finns i regeringens direktiv och tilläggsdirektiv, som bifogas som bilaga 1 och 2 till betänkandet.

2.2 Utredningens arbete

Vårt arbete har bedrivits på sedvanligt sätt med regelbundna sammanträden med förordnade sakkunniga och experter. Utredningen har haft 12 protokollförda sammanträden, varav ett tvådagars slutsammanträde i internatform. Utöver dessa möten har täta underhandskontakter skett mellan den särskilde utredaren, sekretariatet samt utredningens sakkunniga och experter.

Vi har sammanträffat med Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum vid två tillfällen. Kontakterna har skett med kontoret i Göteborg, som inom utvecklingscentrumet ansvarar för de frågor som utredningen har behandlat. Vi har samrått med flera representanter från Polismyndigheten, däribland har vi haft två möten med polisinspektören och gruppledaren för projekt IGOR, Markus Antonsson. Vi har även genomfört intervjuer med särskilt utvalda åklagare från samtliga åklagarområden. I bilaga 3 anges vilka som deltog i intervjuerna samt de intervjufrågor som användes som utgångspunkt. Utredningen har även samrått med Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse samt representanter för den rättspsykiatriska vården i region Stock-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

holm. Utredningens sekreterare har därtill deltagit på ett seminarium angående Polismyndighetens brottsförebyggande metod RRI (riskreducerande insatser).

Vi har anordnat en hearing till vilka representanter från utvalda intresseorganisationer var inbjudna och en annan hearing med advokater och representanter från Advokatsamfundet. Syftet med dessa hearings var att inhämta synpunkter från olika aktörer angående de frågor om kontaktförbudslagstiftningen som väcks av våra direktiv. I bilaga 3 anges vilka som deltog vid dessa tillfällen samt de diskussionsfrågor som användes som utgångspunkt.

Vi har sammanträffat med Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet vid ett tillfälle och därutöver haft två särskilda möten med medicine doktor Susanne Mattsson som är verksam vid centrumet och som är forskare med inriktning mot mäns våld mot kvinnor. Susanne Mattson har därtill på uppdrag av utredningen upprättat en forskningssammanställning angående strukturerade riskbedömningar som redovisas i avsnitt 8.3.4. Utredningen har även haft ett möte med behandlingsorganisationen Manscentrum i Stockholm och ett möte med Brottsofferjouren Sverige.

Vidare har vi haft kontakter med Susanne Strand, forskningsledare för forskningsprogrammet RISKSAM vid Örebro universitet. Utredningens sekreterare har därtill deltagit i en digital konferens anordnad av RISKSAM angående riskhantering i praktiken.

Som en del av uppdraget att ta ställning till om straffskalan för barnfridsbrottet ska skärpas har vi gjort en genomgång av domstolspraxis avseende domar gällande barnfridsbrott. Praxisgenomgången redovisas i bilaga 4 till betänkandet.

Under arbetet har vi inhämtat statistik och annan information som vi bedömt relevant från Brottsförebyggande rådet (Brå), Åklagarmyndigheten och Domstolsverket.

Vi har också studerat lagstiftningen i Danmark, Norge, Finland och Storbritannien i fråga om kontaktförbud. I detta syfte har vi haft kontakt med företrädare för berörda departement i Finland och Danmark. Vi har även haft ett möte med representanter från polisen i Norge. Lagstiftning och i förekommande fall förarbeten och annan information har i huvudsak inhämtats från officiella webbplatser.

Vi har samrått med Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet (Ju 2022:10).

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

2.3 Betänkandets disposition

Betänkandet innehåller fjorton numrerade kapitel. I kapitel 1 redovisas våra författningsförslag.

Kapitel 3–7 utgör bakgrunden till våra överväganden avseende kontaktförbudslagstiftningen. Kapitel 3 innehåller en redogörelse av gällande rätt samt en översiktlig beskrivning av de överväganden som gjorts i tidigare lagstiftningsärenden. I kapitel 4 görs en internationell utblick. I kapitel 5 redogörs för några utgångspunkter beträffande statens skyldighet att skydda enskilda mot brott. I kapitlet beskrivs även olika stöd- och skyddsåtgärder som kan vidtas av polis och socialtjänst när det föreligger en risk för brott. Därtill behandlas olika metoder för strukturerade riskbedömningar och evidensläget för dessa. I kapitel 6 redogörs för grundläggande fri- och rättigheter enligt regeringsformen och Europakonventionen som har betydelse för utredningens överväganden. I det sammanhanget behandlas också vad ett beslut om kontaktförbud är för slags rättslig figur. I kapitel 7 behandlas den praktiska tillämpningen av kontaktförbudslagstiftningen. Kapitlet innehåller statistik samt en sammanfattning av tidigare utvärderingar och rapporter som gjorts på området. Därtill redovisas resultatet av de hearings och intervjuer som utredningen har anordnat. Kapitel 8 innehåller våra överväganden och förslag beträffande kontaktförbudslagstiftningen, undantaget straffskalorna för brott mot lagen om kontaktförbud och lagen om europeisk skyddsorder, som behandlas i kapitel 9.

Kapitel 9 inleds med en beskrivning av straffteoretiska utgångspunkter. Därefter följer våra överväganden och förslag beträffande straffskalorna för vissa brott.

I kapitel 10 behandlas brottskatalogen för hedersförtryck och fridskränkningsbrotten. Kapitlet inleds med en beskrivning av de aktuella straffbestämmelserna samt de osjälvständiga brottsformerna. Därefter redogörs för våra överväganden och förslag i denna del.

Kapitel 11 behandlar konsekvenserna av våra förslag och i kapitel 12 redogörs för ikraftträdande- och övergångsbestämmelser. I kapitel 13 finns en författningskommentar. I betänkandets fjortonde och sista kapitel finns våra alternativa författningsförslag.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

2.4 Terminologi

I lagen om kontaktförbud används begreppen *den mot vilken förbudet avses gälla* och *den som ålagts ett kontaktförbud* respektive *den som ett förbud avses skydda* som benämning på den som åläggs eller ålagts ett kontaktförbud respektive den som ska skyddas av ett kontaktförbud. För att underlätta läsningen har vi valt att i löptexten i stället använda begreppen *förbudsperson* respektive *skyddsperson*, även i de fall som åsyftar tiden före det att ett kontaktförbud har utfärdats. Vår uppfattning är dock, i likhet med vad regeringen anfört i tidigare förarbeten, att det inte är lämpligt att använda begreppen *förbudsperson* respektive *skyddsperson* i författningstext.[1]

Som framgår av våra förslag till författningsändringar, föreslår vi dock att begreppet *den mot vilken förbudet avses gälla* ersätts med *den som förbudet avses gälla mot*. Syftet är att modernisera språket.

[1] Se prop. 2010/11:45 s. 37.

3 Kontaktförbud – den nuvarande regleringen och tidigare överväganden

3.1 Gällande rätt

3.1.1 De olika formerna av kontaktförbud

Ordinärt kontaktförbud

Kontaktförbudets innebörd

Av 1 § första stycket lagen om kontaktförbud framgår att förbud får meddelas för en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att följa efter denna person. Gemensamt för alla former av kontaktförbud är att de innebär ett generellt förbud mot aktivt kontaktsökande. Förbudet omfattar att personligen söka upp eller följa efter den som förbudet avses skydda (skyddspersonen), men även icke-fysiska kontakter är förbjudna, t.ex. per telefon, brev eller via sociala medier. Förbudet omfattar dessutom andra åtgärder som sker i kontaktsyfte, såsom att lämna ett meddelande till en tredje person för vidarebefordran till skyddspersonen.[1] Oplanerade kontakter faller utanför förbudet, om inte den som förbudet gäller mot (förbudspersonen) utnyttjar tillfället till att aktivt söka kontakt eller trakassera skyddspersonen.[2]

Enligt fjärde stycket omfattas inte kontakter som med hänsyn till särskilda omständigheter är uppenbart befogade. Undantagsregeln ska tillämpas restriktivt och det ska vara fråga om en objektivt sett klart befogad kontakt. I förarbetena nämns som exempel att parternas

[1] Prop. 2010/11:45 s. 37.
[2] Prop. 1987/88:137 s. 15.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

gemensamma barn insjuknar akut eller att kontakten är medgiven av skyddspersonen.[3]

Riskbedömningen

Av 1 § andra stycket följer att kontaktförbud får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att förbudspersonen kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera skyddspersonen.

Med förföljelse avses att någon vid upprepade tillfällen på ett mycket påträngande eller annars besvärande sätt söker kontakt med en person mot dennes vilja. Allvarliga trakasserier kan exempelvis utgöras av upprepade, mycket aggressiva uttalanden som i och för sig inte är av straffbar karaktär, eller av annat beteende som allmänt sett är ägnat att skrämma den andra personen.[4]

Av 1 § framgår vidare att det vid riskbedömningen ska beaktas särskilt om förbudspersonen har begått brott mot någon persons liv, hälsa, frihet eller frid. Det är i första hand risken för brott mot någons liv, hälsa, frihet eller frid som ska beaktas, men även risken för andra brott kan ha betydelse vid bedömningen.[5] Risken ska vara klar och konkret. Bedömningen ska grundas på omständigheterna i det enskilda fallet. Tidigare brottslighet mot skyddspersonen väger tungt vid riskbedömningen. Även brott mot andra personer ska beaktas, framför allt när det gäller brott i nära relationer. Gärningarnas allvar, omfattning och hur nära de ligger i tiden är omständigheter av betydelse.[6] Om det tidigare brottet inte lett till lagföring (t.ex. i de fall en förundersökning alltjämt pågår eller en tidigare förundersökning har lagts ned), får en bedömning göras i det enskilda fallet av i vilken utsträckning ett påstående om tidigare brottslighet kan tillmätas vikt vid prövningen av frågan om kontaktförbud.[7]

[3] A. prop. s. 15 f. och 41 f.
[4] A. prop. s. 20.
[5] A. prop. s. 18.
[6] A. prop. s. 19 och prop. 2010/11:45 s. 79.
[7] Prop. 1987/88:137 s. 41.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Proportionalitetsbedömningen

Av tredje stycket följer att ett kontaktförbud får meddelas endast om skälen för ett sådant förbud uppväger det intrång eller men i övrigt som förbudet innebär för förbudspersonen. I förarbetena anges att en avvägning ska göras mellan å ena sidan intresset av att förebygga brott och å andra sidan integritetsaspekten och rätten att röra sig fritt. Vid bedömningen ska bl.a. beaktas karaktären på brottsligheten eller trakasserierna, risken för att förbudspersonen kommer att göra sig skyldig till brott eller allvarliga trakasserier och hur länge risken kan förväntas föreligga. Dessa omständigheter måste ställas mot omfattningen av de konsekvenser som ett kontaktförbud förväntas få för förbudspersonen.[8]

Enligt 3 § lagen om kontaktförbud ska ett kontaktförbud förses med de begränsningar och undantag som är påkallade med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet. Bestämmelsen är tillämplig på alla former av kontaktförbud. Möjligheterna att förse ett beslut om kontaktförbud med undantag måste vägas in i bedömningen av proportionaliteten av ett tänkt kontaktförbud. En situation när det kan vara påkallat att ange ett undantag är om parterna har gemensamma barn. Praktiska frågor kring umgänge mellan barnen och förbudspersonen kan i många fall lösas genom socialtjänstens försorg.[9] Om det inte är möjligt kan det vara nödvändigt att förse kontaktförbudet med ett uttryckligt undantag.

Kontaktförbud avseende gemensam bostad

Ett kontaktförbud får enligt 1 a § lagen om kontaktförbud också avse förbud att uppehålla sig i en bostad som brukas gemensamt med annan, om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att förbudspersonen kommer att begå brott mot en sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. Risken måste alltså avse allvarligare gärningar än vad som kan vara tillräckligt vid övriga typer av kontaktförbud. Det är inte heller tillräckligt att det finns en risk för förföljelse eller andra allvarliga trakasserier.

Ett kontaktförbud avseende gemensam bostad får meddelas endast om skälen för ett sådant förbud väger tyngre än det intrång eller

[8] Prop. 2010/11:45 s. 79.
[9] Prop. 1987/88:137 s. 16 f. och 42.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

men i övrigt som förbudet innebär för förbudspersonen. Enligt förarbetena ska det vid proportionalitetsbedömningen beaktas att ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden är betydligt mer ingripande än ett ordinärt kontaktförbud.[10] Ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden förutsätter även att skyddspersonen förbinder sig att medverka till att förbudspersonen i rimlig utsträckning får tillgång till sina personliga tillhörigheter.

Syftet med ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden är dels att avvärja den omedelbara fara som kan uppstå när förbudspersonen bor tillsammans med skyddspersonen, dels att ge skyddspersonen ett visst rådrum att kunna vidta de åtgärder som är nödvändiga, t.ex. väcka talan om äktenskapsskillnad, begära kvarsittanderätt eller hitta en ny bostad.[11]

Utvidgat kontaktförbud

Om det kan antas att ett ordinärt kontaktförbud inte är tillräckligt, får förbudet enligt 2 § första stycket lagen om kontaktförbud utvidgas till att avse förbud att uppehålla sig i närheten av en annan persons bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas (utvidgat kontaktförbud).

Ett beslut om utvidgat kontaktförbud får förenas med villkor om elektronisk övervakning. Ett kontaktförbud kan alltså (men måste inte), förenas med elektronisk övervakning som en förstahandsåtgärd, dvs. även utan tidigare överträdelser. Om förbudspersonen har överträtt ett kontaktförbud, *ska* dock beslutet förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det. Som exempel på vad som kan utgöra särskilda skäl mot elektronisk övervakning anges i förarbetena att förbudspersonen saknar möjlighet att sköta en övervakning pga. hemlöshet eller sjukdom.[12]

Det saknar betydelse vilken form av kontaktförbud som den tidigare överträdelsen avser. Det kan alltså vara tillräckligt att ett ordinärt kontaktförbud har överträtts. Alla överträdelser av ett kontaktförbud, även icke-fysiska sådana, kan i och för sig ligga till grund för ett beslut om att förena ett utvidgat kontaktförbud med elektronisk övervakning. Å andra sidan är det tveksamt om det överhuvudtaget finns

[10] Prop. 2020/21:217 s. 29.
[11] Prop. 2002/03:70 s. 30 f.
[12] Prop. 2010/11:45. s. 80 och prop. 2017/18:81 s. 49.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förutsättningar för att besluta om ett utvidgat kontaktförbud om det inte finns risk för fysiska överträdelser, eftersom det i en sådan situation bör vara tillräckligt med ett ordinärt kontaktförbud. Av förarbetena framgår att bevisen för överträdelsen bör vara så starka att det föreligger tillräckliga skäl för åtal.[13]

I förarbetena har det uttalats att de generella omständigheter som kan beaktas vid bedömningen av om ett kontaktförbud ska meddelas eller inte kan vara relevanta även vid bedömningen av om ett utvidgat kontaktförbud bör förenas med elektronisk övervakning i de fall förbudspersonen inte har överträtt ett tidigare utfärdat kontaktförbud. Tidigare brott mot skyddspersonen, karaktären av sådana brott och om det rör sig om enstaka eller flera gärningar är exempel på sådana omständigheter. Om parterna bor eller arbetar i samma stad eller nära varandra kan det oftare finnas skäl att överväga elektronisk övervakning än om parterna bor eller arbetar längre ifrån varandra. En ytterligare omständighet som kan beaktas är att förbudspersonen redan före det att beslutet meddelats gett uttryck för att denne inte avser att respektera beslutet. Enligt förarbetena bör det vid bedömningen beaktas att det förutsätts för att besluta om ett utvidgat kontaktförbud att ett ordinärt kontaktförbud inte bedöms tillräckligt och att skyddsbehovet därför ofta kan ofta medföra att det finns skäl för elektronisk övervakning.[14]

Särskilt utvidgat kontaktförbud

Av 2 § andra stycket lagen om kontaktförbud följer att den som har överträtt ett utvidgat kontaktförbud får meddelas ett förbud att uppehålla sig inom ett större område än vad som följer av ett utvidgat kontaktförbud (särskilt utvidgat kontaktförbud). Förbudet får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. Det får inte avse ett större område än vad som är nödvändigt. Ett beslut om särskilt utvidgat kontaktförbud ska förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det (se avsnittet ovan avseende utvidgade kontaktförbud för exempel på vad som kan utgöra särskilda skäl).

[13] Prop. 2017/18:81 s. 20 f.
[14] Prop. 2020/21:217 s. 24 och 40.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Någon formell gräns för hur stort förbudsområdet kan vara finns inte. Av förarbetena framgår att det normalt är tillräckligt att förbudet omfattar ett visst kvarter eller stadsdel, men att det i vissa fall kan vara nödvändigt att utsträcka förbudet till ett större område än så.[15]

När det gäller kravet på att det tidigare skett en överträdelse av ett utvidgat kontaktförbud för att ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska kunna meddelas, är det normalt tillräckligt att bevisläget är sådant att det i princip föreligger tillräckliga skäl för åtal. Det krävs alltså inte en lagakraftvunnen dom. Tillräckliga skäl för åtal innebär ett högt ställt krav på bevisningens robusthet och överstiger nivåerna skälig misstanke och sannolika skäl.[16] Det uppställs inte något krav på att överträdelsen ska vara fysisk, utan även icke-fysiska överträdelser av ett utvidgat kontaktförbud kan i och för sig ligga till grund för ett beslut om särskilt utvidgat kontaktförbud, även om det torde vara sällsynt. Vid allt för lindriga överträdelser kan ett särskilt utvidgat kontaktförbud framstå som oproportionerligt ingripande.[17]

Ett särskilt utvidgat kontaktförbud får meddelas endast om skälen för ett sådant förbud väger tyngre än den inskränkning i rörelsefriheten som förbudet innebär förbudspersonen. I förarbetena anges att proportionalitetsbedömningen också omfattar frågan om förbudsområdets storlek. Vid bedömningen måste det vägas in om förbudspersonen har naturliga skäl att vistas i ett visst område.[18]

Av rättssäkerhetsskäl är det viktigt att det på ett klart och tydligt sätt framgår av ett beslut om utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud vilka geografiska områden som avses med förbudet. Enligt Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning om kontaktförbud ska förbudsområdet markeras av en karta som biläggs beslutet.[19]

Särskilt om elektronisk övervakning

De grundläggande syftena bakom möjligheterna att förena ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning är att möjliggöra kontroll av efterlevnaden av förbudet samt att skydda den som fått ett kontaktförbud utfärdat, men som riskerar att utsättas för brott

[15] Prop. 2002/03:70 s. 72.
[16] Prop. 2017/18:81 s. 17.
[17] Se Ds 2017:1 s. 61 f., jfr prop. 2010/11:45 s. 50. Se även Hovrätten för Västra Sveriges beslut den 13 april 2017 i ärende nr ÖÄ 2265-17.
[18] Prop. 2002/03:70 s. 72.
[19] Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud. Handläggning och beslut, rättslig vägledning 2023:1, s. 21.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

och andra trakasserier. Ett annat syfte är att göra det möjligt att säkra bevis för att en överträdelse har skett, vilket i sig kan ha en avhållande effekt.[20]

När ett beslut om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning har meddelats, är förbudspersonen enligt 2 a § lagen om kontaktförbud skyldig att medverka till att den elektroniska övervakningen kommer till stånd och kan fortgå. Skyldigheten är straffsanktionerad enligt 25 § lagen om kontaktförbud. Av bestämmelsen följer att den som har meddelats ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet hindrar att den elektroniska övervakningen kommer till stånd eller kan fortgå döms för hindrande av elektronisk övervakning till böter eller fängelse i högst ett år.

Polismyndigheten är ansvarig för verkställigheten av den elektroniska övervakningen. Det innebär att polisen bl.a. ska se till att den elektroniska övervakningen installeras och ansvarar för att övervaka larmet och hantera larmsituationer.

Av 26 § lagen om kontaktförbud följer att uppgifter om den övervakades position får registreras och tas fram endast när den övervakade träder in i eller vistas inom förbudsområdet eller om en beslutad elektronisk övervakning hindras. Enligt 27 § får uppgifterna om den övervakades position bevaras i högst två månader. De ska därefter omedelbart förstöras.

Förbudstidens längd

Enligt 4 § lagen om kontaktförbud ska ett kontaktförbud meddelas för viss tid, högst ett år. Kontaktförbud avseende gemensam bostad får dock meddelas för högst två månader.

Vid bestämmandet av förbudstidens längd ska hänsyn ska tas till vad som krävs för att förebygga farliga och hotfulla situationer. Förbudstidens längd får dock inte gå utöver vad som är proportionerligt i det enskilda fallet.[21] Vid bedömningen bör allvaret i den brottslighet eller de trakasserier som förbudspersonen gjort sig skyldig till beaktas, liksom graden av skada, fara och olägenhet för skyddspersonen.[22] I Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning om kontakt-

[20] Prop. 2010/11:45 s. 45 ff.
[21] Prop. 1987/88:137 s. 43.
[22] Prop. 2017/18:81 s. 50.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förbud anges att det i många fall kan vara lämpligt med en förbudstid om sex månader, men att det är omständigheterna i det enskilda fallet som avgör förbudstidens längd.[23]

Ett kontaktförbud får förlängas med högst ett år i taget. För kontaktförbud avseende gemensam bostad gäller dock att ett sådant förbud får förlängas endast om det finns särskilda skäl och med högst två veckor i taget. Ett kontaktförbud som förenats med villkor om elektronisk övervakning får förlängas med högst tre månader i taget. Ett beslut om kontaktförbud börjar som huvudregel att gälla omedelbart, om inte annat bestäms.

3.1.2 Handläggningen hos polis och åklagare

Ansökan om kontaktförbud

Frågor om kontaktförbud prövas enligt 7 § lagen om kontaktförbud av allmän åklagare och tas upp på begäran av skyddspersonen eller när det annars finns anledning till det. Möjligheterna för en annan person än skyddspersonen att initiera en begäran om kontaktförbud kan få betydelse om skyddspersonen inte vill framstå som den som formellt sett har framställt ansökan. Ansökan kan i ett sådant fall inledas av t.ex. polis eller tjänsteman på socialförvaltningen. Ett kontaktförbud förutsätter dock att skyddspersonen inte har någon invändning mot att förbud meddelas.[24]

Ansökan kan göras skriftligen eller muntligen till åklagare eller polis. Lagen ställer inte upp några formkrav på ansökan. Det vanliga är att ansökan om kontaktförbud görs i samband med en polisanmälan. I ett sådant fall är Polismyndigheten, enligt 3 § förordningen (1988:691) om kontaktförbud, skyldig att omedelbart underrätta åklagaren om begäran.

Skyndsamhetskravet

Av 6 a § lagen om kontaktförbud följer att ärenden om kontaktförbud ska handläggas skyndsamt. Bestämmelsen är tillämplig hos både polis, åklagare och domstolar. För kontaktförbud avseende ge-

[23] Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud. Handläggning och beslut, rättslig vägledning 2023:1, s. 12.
[24] Prop. 1987/88:137 s. 26.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

mensam bostad gäller att åklagarens beslut ska meddelas med särskild skyndsamhet. Om förbudspersonen tagits med till förhör ska beslut i ärendet, om det inte finns något synnerligt hinder, meddelas i samband med att förhöret avslutas. Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter ska beslut i fråga om ordinära kontaktförbud som utgångspunkt meddelas senast inom två veckor från det att ansökan om kontaktförbud kommit in. Beslut i fråga om kontaktförbud avseende gemensam bostad, utvidgade kontaktförbud och särskilt utvidgade kontaktförbud ska som utgångspunkt meddelas senast inom en vecka från det att ansökan kommit in till åklagarkammaren.[25]

Utredningen

Av 9 § första stycket lagen om kontaktförbud följer att åklagaren får anlita biträde av polisen för utredningen av frågor om kontaktförbud. Genom en hänvisning i andra stycket i samma bestämmelse har vissa bestämmelser i 23 kap. rättegångsbalken gjorts tillämpliga vid utredningen. T.ex. gäller alltså objektivitets- och hänsynsprincipen i ärenden om kontaktförbud. Det är också möjligt att i ärenden om kontaktförbud hålla förhör samt att hämta till förhör. När kontaktförbud avseende gemensam bostad aktualiseras är huvudregeln att förhör ska hållas på plats. Förbudspersonen är dock enligt 6 § lagen om kontaktförbud skyldig att på tillsägelse av en polisman följa med till ett förhör som hålls omedelbart därefter, om förhör på platsen inte kan äga rum eller det av annan anledning är av vikt för utredningen att förbudspersonen följer med till förhör. Vägrar han eller hon utan giltig orsak, får polismannen ta med honom eller henne till förhöret.

I fråga om kontaktförbud avseende gemensam bostad, utvidgat kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning eller särskilt utvidgat kontaktförbud ska, enligt 7 a § lagen om kontaktförbud, ett offentligt biträde förordnas för den som förbudet gäller mot eller avses gälla mot, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Frågan om förordnande ska prövas så snart som möjligt. Ett sådant biträde har samma rättigheter som en offentlig försvarare.

10 och 11 §§ lagen om kontaktförbud innehåller bestämmelser om partsinsyn och underrättelseskyldighet. Hos åklagaren gäller en

[25] Se 1 och 2 §§ i Åklagarmyndighetens föreskrifter om kontaktförbud (ÅFS 2011:6).

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

allmän rätt till partsinsyn. Rätten att ta del av uppgifter gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Utgångspunkten är att beslut i ett ärende om kontaktförbud inte får fattas utan att parterna har fått möjlighet att yttra sig över de uppgifter som någon annan tillfört ärendet. Åklagaren kan endast undantagsvis besluta om kontaktförbud utan föregående kommunikation. Det rör sig om tre situationer; om det är uppenbart obehövligt, om det kan befaras att det annars skulle bli avsevärt svårare att genomföra beslutet i ärendet eller om avgörandet inte kan skjutas upp. Möjligheten att göra undantag från kommunikationsskyldigheten har ett begränsat tillämpningsområde.[26]

I 13 § lagen om kontaktförbud anges vilka delar av förvaltningslagen som ska tillämpas i ärenden om kontaktförbud. Bl.a. gäller förvaltningslagens bestämmelser om serviceskyldighet, tolkning och översättning samt rätt att lämna muntliga uppgifter.

Åtgärder i samband med beslut

De krav som ställs på ett beslut om kontaktförbud som meddelas av åklagaren framgår av 12 och 12 a §§ lagen om kontaktförbud. Beslutet ska vara skriftligt och bl.a. innehålla upplysning om förbudets innebörd och omfattning samt angivande av de skäl som har bestämt utgången.

Ett beslut om kontaktförbud ska enligt 5 § lagen om kontaktförbud delges förbudspersonen. Utöver delgivning innehåller förordningen (1988:691) om kontaktförbud ett antal bestämmelser om underrättelser i samband med att beslut om kontaktförbud meddelas. Polismyndigheten ska genast underrättas om ett beslut om kontaktförbud meddelas, eller om ett sådant beslut ändras eller hävs. Vidare ska socialnämnden underrättas om ett kontaktförbud har meddelats och parterna har gemensamma barn eller någon av dem bor tillsammans med barn eller om ett barn har umgänge med någon av dem. Socialnämnden ska alltid underrättas om ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad meddelas.

När ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad har meddelats får polisen enligt 13 a § lagen om kontaktförbud avlägsna förbudspersonen från bostaden.

[26] Se bl.a. JO:s beslut den 4 mars 2011, dnr 4293-2010.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Omprövning

Åklagaren får enligt 23 § lagen om kontaktförbud häva eller ändra ett beslut om kontaktförbud om det på grund av ändrade förhållanden finns skäl till det. Bestämmelsen gäller oavsett om beslutet har meddelats av åklagare eller domstol. Undantaget är om beslutet är föremål för rättens prövning. Initiativ till omprövning kan tas antingen av parterna själva eller av åklagaren. Som exempel på när det kan finnas skäl för omprövning anges bl.a. att ett kontaktförbud har meddelats i ett tidigt skede av en förundersökning och förundersökningen senare läggs ned helt eller delvis.[27]

3.1.3 Rättens handläggning av ärenden om kontaktförbud

Särskilda bestämmelser om rättens handläggning finns i 14–22 §§ lagen om kontaktförbud. Övriga regler för handläggningen regleras i lagen (1996:242) om domstolsärenden, förkortad ärendelagen. Följaktligen gäller t.ex. rätten till partsinsyn och kommunikationsskyldighet enligt ärendelagen vid rättens handläggning av ärenden om kontaktförbud.

Åklagarens beslut om kontaktförbud ska enligt 14 § lagen om kontaktförbud prövas av tingsrätten, om någon av parterna begär det. Begäran om prövning görs till åklagaren, som ska överlämna ärendet till rätten. Bestämmelsen innebär att förbudspersonen har en ovillkorlig rätt att få beslutet prövat av tingsrätten. Om åklagaren har beslutat att avslå en ansökan om kontaktförbud föreligger motsvarande rätt för skyddspersonen.

Åklagaren har inte partsställning i ärenden om kontaktförbud. Om åklagaren har beslutat om kontaktförbud är denne däremot enligt 16 § lagen om kontaktförbud skyldig att på begäran föra talan vid rätten åt skyddspersonen. Skyldigheten gäller inte om särskilda skäl talar emot det. Vidare ska rätten begära yttrande från åklagaren, om det inte är obehövligt.

Rätten har enligt 17 § lagen om kontaktförbud möjlighet att förordna att ett kontaktförbud tills vidare inte ska gälla (inhibition). Rätten kan vidare besluta interimistiskt om kontaktförbud om åklagaren har avslagit en ansökan om kontaktförbud.

[27] Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud. Handläggning och beslut, rättslig vägledning 2023:1, s. 59 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Vid avgörande av saken ska tingsrätten enligt 18 § lagen om kontaktförbud bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Vid annan handläggning är tingsrätten domför med en lagfaren domare.

Av 19 § första stycket lagen om kontaktförbud följer att parterna har en ovillkorlig rätt till sammanträde i tingsrätten, om sådant begärs. Till skillnad från vad som gäller vid handläggning av ärenden i allmänhet kan tingsrätten alltså inte avslå en parts begäran om att hålla sammanträde (jfr 14 § ärendelagen). Om det krävs för att saken ska kunna utredas på ett tillfredsställande sätt, har rätten även möjlighet att hålla sammanträde utan att parterna har begärt det.

Av andra stycket i samma paragraf följer ett särskilt skyndsamhetskrav i fråga om kontaktförbud avseende gemensam bostad. Vid prövning av sådana beslut ska tingsrätten utan särskild begäran hålla sammanträde i ärendet så snart det kan ske och, om det inte finns något synnerligt hinder, senast på fjärde dagen efter det att rättens prövning begärdes hos åklagaren. Ärendet ska, om det inte finns något synnerligt hinder, avgöras i anslutning till sammanträdet.

I 22 § lagen om kontaktförbud finns bestämmelser som ger rätten möjlighet till gemensam handläggning (kumulation) av ett ärende om kontaktförbud och mål om allmänt åtal. Förutsättningen är att förbudspersonen är misstänkt för brott som har betydelse för prövning av frågan om kontaktförbudet. Om kumulation sker ska bestämmelserna om brottmål i rättegångsbalken tillämpas även på frågan om kontaktförbud.

3.1.4 Överträdelse av kontaktförbud

Den som bryter mot ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning, döms enligt 24 § lagen om kontaktförbud för överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning till fängelse i högst två år. Den som i övrigt bryter mot ett kontaktförbud döms för överträdelse av kontaktförbud till fängelse i högst ett år. För ringa brott döms, gällande båda slagen av överträdelser, till böter.

Ansvar för brott förutsätter endast att ett kontaktförbud har överträtts. Det finns alltså inte krav på att en viss effekt, t.ex. rädsla, har uppstått hos målsäganden eller ens att målsäganden lagt märke till överträdelsen. Överträdelse av kontaktförbud är ett brott mot staten, även om överträdelsen också kan kränka den enskildes integritet. Av

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

den anledningen kan inte skyddspersonens samtycke till kontakt föranleda ansvarsfrihet enligt 24 kap. 7 § brottsbalken. Samtycke kan dock medföra att gärningen betraktas som ringa.[28]

Överträdelse av kontaktförbud och överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning ingår i den kategori av brott som kan utgöra olaga förföljelse, grov frids- eller kvinnofridskränkning samt hedersförtryck.

3.2 Tidigare överväganden

I prop. 1987/88:137 föreslog regeringen en ny lag om besöksförbud (sedermera lagen om kontaktförbud). Lagen, som trädde i kraft den 1 juli 1988, syftade till att förbättra skyddet för framför allt kvinnor som utsätts för misshandel och andra övergrepp. Lagen om besöksförbud innebar ursprungligen en möjlighet att utfärda ett ordinärt besöksförbud eller ett utvidgat besöksförbud. Lagen har varit föremål för ett flertal lagändringar sedan dess införande. Huvuddragen i dessa berörs närmare nedan.

3.2.1 2003 års lagstiftningsärende

Ds 2001:73

I departementspromemorian *Ytterligare åtgärder för att motverka mäns våld mot kvinnor* (Ds 2001:73) föreslogs bl.a. en möjlighet att besluta om besöksförbud avseende den gemensamma bostaden samt att utöka det geografiska området för utvidgade besöksförbud till att omfatta en viss kommun eller ett område inom en viss kommun. Vidare föreslogs att polisen gavs möjlighet att i vissa fall besluta om tillfälliga besöksförbud. I promemorian presenterades även tre olika idéskisser för hur elektronisk övervakning av besöksförbud skulle kunna regleras. Brister i tekniken gjorde dock att det inte ansågs vara möjligt att lägga fram ett fullständigt förslag på en rättslig lösning för elektronisk övervakning av besöksförbud.[29]

[28] Prop. 2020/21:217 s. 27 f.
[29] Ds 2001:73 s. 13 ff. och 91–149.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Prop. 2002/03:70

Regeringen instämde i utredningens bedömning att det fanns behov av att utvidga möjligheterna att meddela besöksförbud och föreslog två nya former av besöksförbud; besöksförbud avseende den gemensamma bostaden och särskilt utvidgat besöksförbud. Beträffande besöksförbud avseende den gemensamma bostaden uttalade regeringen att det inte kunde anses acceptabelt att en person ska behöva fly från sin bostad för att skydda sig. Utgångspunkten borde i stället vara att det är den kränkandes rörelsefrihet som ska få tåla en inskränkning vid en konflikt mellan motstående intressen. Regeringen bedömde att ett sådant besöksförbud borde förutsätta att det på grund av särskilda omständigheter förelåg en *påtaglig* risk för att förbudspersonen skulle begå brott mot den sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. Vidare förutsattes att skälen för ett förbud vägde *väsentligt* tyngre än det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär.[30]

Gällande särskilt utvidgade besöksförbud konstaterades att det förekom ett stort antal överträdelser av kontaktförbud och att det var vanligt att förbudspersonen fortsatte sina trakasserier genom att ofta befinna sig på platser som skyddspersonen mer eller mindre var tvungen att passera. Regeringen uttalade att det bör vara en utgångspunkt att det är den som trakasserar eller som på annat sätt utgör ett hot mot en annan person som ska få tåla inskränkningar i sin rörelsefrihet och inte den som trakasseras. Möjligheten att öka förbudsområdet syftade till att åstadkomma en ökad frihet och trygghet för skyddspersonen, genom att denne inte längre behövde avstå från att vistas på vissa platser av rädsla för att stöta ihop med förbudspersonen.[31]

I fråga om att utvidga det geografiska området för besöksförbud hade Lagrådet i samband med lagrådsremissen uttalat att det var betänkligt i detta sammanhang att anknyta till kommunbegreppet. Det angavs även av Lagrådet att förbudsområdet borde avgränsas i relation till var den person som ska skyddas normalt befinner sig. Enligt förslaget i lagrådsremissen skulle det vara möjligt att meddela ett särskilt utvidgat kontaktförbud även utan föregående överträdelse, om det förelåg särskilda skäl. Lagrådet påpekade att en sådan ordning skulle tillåta att även en person som inte begått något brott underkastades

[30] Prop. 2002/03:70 s. 30 och 34 f.
[31] Prop. 2002/03:70 s. 26 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

betydande inskränkningar i rörelsefriheten och att det var tveksamt om en sådan inskränkning i rörelsefriheten skulle vara förenlig med artikel 2 i protokoll nr 4 till den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Europakonventionen). Regeringen godtog Lagrådets bedömningar, och föreslog att ett särskilt utvidgat besöksförbud skulle förutsätta att förbudspersonen överträtt ett utvidgat besöksförbud. Gällande det geografiska förbudsområdet föreslog regeringen att förbudsområdet bara skulle få omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas, samt att det inte heller skulle få avse ett större område än vad som är nödvändigt. I likhet med besöksförbud avseende gemensam bostad bedömdes att ett särskilt utvidgat besöksförbud endast skulle kunna meddelas om skälen för ett sådant förbud vägde väsentligt tyngre än det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär.[32]

Regeringen gick inte vidare med förslaget i promemorian om att införa en möjlighet för poliser att besluta om tillfälliga besöksförbud. Som skäl angavs att besöksförbud är en mycket ingripande åtgärd och att det finns andra myndigheter som är bättre skickade att ta ställning till de relativt svåra frågor som kan aktualiseras i denna typ av ärenden.[33]

De lagändringar som föreslogs av regeringen trädde i kraft i september 2003.

3.2.2 2011 års lagstiftningsärende

SOU 2008:81

I Stalkningsutredningens betänkande *Stalkning – ett allvarligt brott* (SOU 2008:81) föreslogs en större reform av den dåvarande besöksförbudslagstiftningen. Utredningen konstaterade att den tidigare reformen 2003 inte hade fått avsedd effekt. Lagstiftningen ansågs svårtillämpad och oklar och ett stort antal besöksförbud överträddes utan att det ledde till någon straffrättslig påföljd för gärningspersonen.[34] Enligt utredningen fanns det därför behov av att införa en ny lag om

[32] A. prop. s. 27 f.
[33] A. prop. s. 40.
[34] SOU 2008:81 s. 139 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kontaktförbud. Begreppet kontaktförbud ansågs på ett bättre sätt spegla förbudets innebörd.[35]

För att förstärka lagens brottspreventiva funktion ansåg Stalkningsutredningen att möjligheterna att utfärda kontaktförbud utan att skyddspersonen tidigare hade utsatts för brott behövde utvidgas. För att åstadkomma detta ansåg utredningen att större vikt borde läggas vid den riskbedömning som ska föregå ett beslut samt att användningen av strukturerade riskbedömningar borde öka. Utredningen föreslog därtill att lagen inte längre skulle innehålla en hänvisning till att tidigare brottslighet mot skyddspersonen skulle beaktas särskilt vid riskbedömningen.[36]

Stalkningsutredningen behandlade även frågan om elektronisk övervakning. Mot bakgrund av den tekniska utveckling som skett på området föreslog utredningen att ett kontaktförbud skulle kunna förenas med villkor om elektronisk övervakning om en överträdelse skett av ett tidigare meddelat kontaktförbud eller om sannolika skäl förelåg för att en överträdelse skett.[37]

Prop. 2010/11:45

Regeringen instämde i Stalkningsutredningens bedömning att det fanns behov av åtgärder för att stärka lagstiftningens brottspreventiva funktion. Det konstaterades dock att riskbedömningar, även om de utförs i strukturerad form, bygger på många osäkra faktorer och att det fanns ett behov av att följa upp arbetet med dessa bedömningar. Vidare hade Åklagarmyndigheten i remissyttrandet framfört att tillämpningen skulle riskera att bli mer skönsmässig om lagen inte skulle innehålla någon upplysning om att tidigare brottslighet mot skyddspersonen ska beaktas. Mot den bakgrunden ansåg regeringen att exemplifieringen av de omständigheter som ska beaktas vid hot- och riskbedömningen inte borde tas bort. Enligt regeringens förslag skulle i stället exemplifieringen utökas till att även omfatta tidigare brott mot någon annan persons liv, hälsa, frihet eller frid. Sådan tidigare brottslighet ansågs utgöra en tydlig indikator på en risk för att förbudspersonen kommer att begå brott mot skyddspersonen.[38]

[35] A.a. s. 149 f.
[36] A.a. s. 150 ff.
[37] A.a. s. 200 f.
[38] Prop. 2010/11:45 s. 39 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Gällande frågan om elektronisk övervakning framhöll regeringen att utredningens förslag innebar att en person skulle kunna underkastas betydande inskränkningar i rörelsefriheten trots att någon överträdelse av ett kontaktförbud inte hade kunnat konstaterats. En sådan ordning ansågs betänklig ur rättssäkerhetssynpunkt. Regeringen föreslog i stället att det skulle införas en presumtion för elektronisk övervakning vid ett särskilt utvidgat kontaktförbud, om inte särskilda skäl talade emot det. Mot bakgrund av de högt ställda kraven för att kunna meddela ett särskilt utvidgat kontaktförbud, var det enligt regeringen endast vid sådana situationer som elektronisk övervakning framstod som proportionerlig.[39]

De lagförslag som presenterades i propositionen trädde i kraft i oktober 2011. Genom reformen fick kontaktförbudslagstiftningen i huvudsak den utformning som den fortfarande har i dag.

3.2.3 2018 års lagstiftningsärende

Ds 2017:1

I departementspromemorian *Elektronisk övervakning av kontaktförbud* (Ds 2017:1) föreslogs att även utvidgade kontaktförbud skulle kunna villkoras med elektronisk övervakning om förbudspersonen tidigare överträtt ett kontaktförbud. Enligt förslaget skulle presumtionen för elektronisk övervakning vara lika stark som vid särskilt utvidgade kontaktförbud. Genom att ställa upp ett krav på tidigare överträdelse bedömdes kopplingen till risken för våld, hot och allvarliga trakasserier bli tydlig. Kravet på tidigare överträdelser bedömdes dock inte få någon större betydelse för den föreslagna regleringens genomslag, eftersom det i praktiken är mycket ovanligt att det beslutas om ett utvidgat kontaktförbud utan tidigare överträdelser.[40]

I promemorian föreslogs även en skärpning av straffskalan vid överträdelser av kontaktförbud som villkorats med elektronisk övervakning. Enligt förslaget skulle straffskalan begränsas till fängelse i ett år och det skulle alltså inte vara möjligt att döma ut böter för sådana överträdelser. Brotten skulle även ges en egen brottsbeteckning. Det kunde enligt promemorian framstå som mindre ändamålsenligt

[39] A. prop. s. 49 f.
[40] Ds 2017:1 s. 57 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att en överträdelse av ett sådant kontaktförbud skulle kunna stanna vid ett bötesstraff i de fall man nått upp så högt i ingripandenivån att elektronisk övervakning blivit aktuell.[41]

Prop. 2017/18:81

Regeringen instämde i promemorians förslag om att möjliggöra elektronisk övervakning vid utvidgade kontaktförbud. En sådan ordning bedömes förstärka lagens preventiva effekter och öka möjligheterna till bevissäkring vid överträdelser. Genom att begränsa tillämpningsområdet för elektronisk övervakning genom ett krav på tidigare överträdelser ansåg regeringen att systemet var förenligt med principen att betydande inskränkningar i någons frihet inte bör kunna ske utan att denne gjort sig skyldig till brott. Med en sådan ordning bibehölls också systematiken i lagstiftningen med en successivt upptrappad ingripandenivå.[42]

Regeringen instämde vidare i promemorians bedömning att överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning skulle få en egen brottsbeteckning. Det konstaterades dock att ett maximistraff på ett års fängelse för överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning skulle innebära samma maximistraff som för överträdelser av andra kontaktförbud. Mot den bakgrunden tedde det sig enligt regeringen naturligt att höja straffskalan till två års fängelse. Regeringen föreslog därför att böter togs bort ur straffskalan och att maximistraffet höjdes till fängelse två år för överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning.[43] Lagändringarna trädde i kraft i juli 2018.

3.2.4 2022 års lagstiftningsärende

SOU 2020:57

Frågan om elektronisk övervakning och straffskärpning behandlades på nytt i Hedersbrottsutredningens betänkande *Ett särskilt hedersbrott* (SOU 2020:57). I betänkandet konstaterades att det inte framstod som rimligt att en utsatt person skulle tvingas vänta på att ett

[41] A.a. s. 67.
[42] Prop. 2017/18:81 s. 20.
[43] A. prop. s. 38.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kontaktförbud utan elektronisk övervakning misslyckas innan det kan bli aktuellt med sådan övervakning. Utredningen resonerade kring den grundlags- och konventionsskyddade rörelsefriheten, men kom till slutsatsen att elektronisk övervakning inte innebär en ytterligare inskränkning av rörelsefriheten. Mot den bakgrunden föreslog utredningen att presumtionen för elektronisk övervakning vid tidigare överträdelse skulle kompletteras med en fakultativ regel som gjorde det möjligt att besluta om elektronisk övervakning även utan en tidigare överträdelse.[44]

Utredningen föreslog även att böter skulle tas bort ur straffskalan för överträdelse av kontaktförbud samt att regeln om ansvarsfrihet skulle ersättas med en bestämmelse om att straffet i ringa fall ska vara böter. Eftersom det krävs starka skäl för att ett kontaktförbud över huvud taget ska meddelas, menade utredningen att det inte framstår som oproportionerligt att straffskalan börjar vid fängelseminimum. Gällande ringa överträdelser ansåg utredningen att också de relativt harmlösa fallen är så pass klandervärda att de förtjänar en straffrättslig sanktion. Som exempel angavs att en skyddsperson bjuder hem förbudspersonen. Enligt utredningen borde ansvaret för om förbudet ska bestå eller inte ligga på staten snarare än på skyddspersonen, som annars skulle kunna utsättas för påtryckningar från förbudspersonen att göra undantag från förbudet.[45]

En del av Hedersbrottsutredningens uppdrag var att analysera de ytterligare förändringar i lagstiftningen om kontaktförbud som var nödvändiga mot bakgrund av den utvärdering av Sverige som Europarådets expertgrupp Grevio genomfört i fråga om Istanbulkonventionen. Grevio hade bl.a. påpekat att det saknas en uttrycklig bestämmelse i kontaktförbudslagstiftningen som möjliggör ett avlägsnande av en misstänkt gärningsperson från ett brottsoffers bostad vid omedelbar fara, vilket ansågs utgöra en brist i det svenska systemet.

Hedersbrottsutredningen menade att det svenska systemet måste ses som en helhet och att reglerna om gripande, anhållande och häktning ger goda möjligheter att avlägsna en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad. Utredningen menade vidare att det inte framstår som förenligt med de allmänna rättssäkerhetskraven att inskränka en persons rätt till sin bostad utan att det finns utredning som talar för att personen kommer att begå brott mot en annan per-

[44] SOU 2020:57 s. 251 f.
[45] A.a. s. 259 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

son som bor i bostaden.[46] Utredningen föreslog dock att väsentlighetskravet i bestämmelsen om kontaktförbud avseende gemensam bostad skulle slopas. Enligt utredningen innebar regleringen som föreskrev att skälen för ett förbud skulle väga väsentligt tyngre än skälen mot en sådan åtgärd ett slags dubbla spärrar mot att bevilja ett kontakförbud avseende gemensam bostad. En vanlig proportionalitetsprövning ansågs vara tillräcklig eftersom den i sig innebär ett krav på starka skäl för att ett kontaktförbud ska kunna beviljas.[47]

Utredningen övervägde även om det borde införas en möjlighet att meddela ett interimistiskt kontaktförbud. Eftersom vissa grundläggande förfarandebestämmelser måste följas även vid interimistiska beslut, kom utredningen till slutsatsen att det sannolikt inte skulle gå att åstadkomma en snabbare handläggning av ärenden om kontaktförbud än vad som redan gäller i dag.[48]

Möjligheten att utöka det geografiska området till att avse en kommun vid särskilt utvidgat kontaktförbud diskuterades också i betänkandet. Utredningen hänvisade till Lagrådets tidigare uttalanden och menade att flera skäl kunde anföras till stöd för att en sådan utökning av det geografiska området inte var lämplig. Utredningen menade bl.a. att kommunbegreppet är otympligt och riskerar att göra ett kontaktförbuds innehåll för vitt. Vidare påpekades att kommuner är olika stora och att en person som bor i en stor kommun skulle tvingas flytta betydligt längre bort än en person som bor i en mindre kommun. Som ytterligare skäl lyftes att skyddspersonen kan arbeta och bo i olika kommuner och att det i ett sådant fall skulle vara nödvändigt att utsträcka området till flera kommuner, vilket ofta skulle framstå som oproportionerligt. Det framhölls även att det kunde vara olämpligt att förbjuda en förälder att vistas i den kommun som barnet går i förskola eller skola i. Utredningen kom därför till slutsatsen att övervägande skäl talar emot en utvidgning av det geografiska området.[49]

[46] A.a. s. 266 f.
[47] A.a. s. 273.
[48] A.a. s. 268.
[49] A.a. s. 275 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Prop. 2020/21:217

Regeringen instämde i huvudsak i Hedersbrottsutredningens förslag. Till skillnad från utredningen föreslog dock regeringen att det s.k. väsentlighetsrekvisitet skulle slopas även i fråga om särskilt utvidgade kontaktförbud. Beträffande frågan om förutsättningarna för att utöka det geografiska området vid särskilt utvidgade kontaktförbud konstaterade regeringen att det saknades beredningsunderlag för att ändra i bestämmelsen eftersom utredningen i den delen inte hade lämnat något förslag om ändring. Regeringen framhöll att tillämpningen av bestämmelsen om särskilt utvidgat kontaktförbud bör följas upp kontinuerligt, särskilt i fråga om hur det geografiska området och omfattningen bestäms i de enskilda besluten om kontaktförbud.[50] De föreslagna lagändringarna trädde i kraft i januari 2022.

[50] Prop. 2020/21:217 s. 33 f.

4 Internationell utblick

4.1 Norge

Det norska kontaktförbudsinstitutet regleras genom bestämmelserna om *besøks- och opholdsforbud* (härefter besöksförbud) i straffeprocessloven § 222 a och *kontaktforbud* (härefter kontaktförbud) enligt straffeloven § 57. Besöksförbud är ett straffprocessuellt tvångsmedel som kan meddelas av *Påtalemyndigheten* (motsvarar Åklagarmyndigheten), medan kontaktförbud utgör en straffrättslig reaktion på brott och beslutas av rätten eller Påtalemyndigheten.

Besöksförbud kan meddelas om det finns grund att tro att en person kommer att begå en straffbar handling mot en annan person, förfölja, på annat sätt kränka dennes frid eller utsätta en annan person för betungande ordningsstörningar. Ett besöksförbud kan innebära förbud att vara på ett visst ställe eller att förfölja, besöka eller på annat sätt kontakta den som förbudet avses skydda (skyddspersonen). Det finns även möjlighet att meddela besöksförbud avseende gemensam bostad. Förutsättningen är att det föreligger en överhängande fara för att den som förbudet avses gälla mot (förbudspersonen) utsätter skyddspersonen för brott.

Innebörden av och förutsättningarna för att meddela ett kontaktförbud är i stort sett desamma som för besöksförbud. Den viktigaste skillnaden är att ett kontaktförbud förutsätter att förbudspersonen har begått en straffbar handling mot skyddspersonen. Rätten ska överväga att besluta om kontaktförbud när någon har begått misshandel mot ett närstående barn samt vid vissa sexualbrott mot barn.

Ett kontaktförbud kan förenas med elektronisk övervakning om det anses nödvändigt för att kontaktförbudet ska följas. Tidigare överträdelser av ett besöks- eller kontaktförbud ska normalt leda till ett beslut om elektronisk övervakning. Även parternas historik och ut-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

talanden från den som avses med förbudet kan beaktas.[1] Ett beslut om elektronisk övervakning ska också föregås av en proportionalitetsbedömning där nackdelarna som övervakningen innebär för förbudspersonen ska vägas mot skyddsbehovet för skyddspersonen. Övervakningen sker genom en elektronisk fotboja, ett s.k. *omvendt voldsalarm*, som utlöser ett alarm om förbudspersonen befinner sig inom förbudszonen. Förbudsområdets storlek avgörs med utgångspunkt i polisens utryckningstid i det aktuella området, eller undantagsvis utifrån vad som är nödvändigt för att skyddspersonen ska ha tillräcklig tid för att sätta sig i säkerhet på egen hand.[2] Upplysning om den övervakades position får endast tas fram av polisen när det saknas täckning, när batteriet i utrustningen är urladdat, vid åverkan på utrustningen samt när förbudszonen överträds.[3]

Under sommaren 2023 föreslog den norska regeringen i en proposition att det ska vara möjligt att besluta om elektronisk övervakning även för att kontrollera efterlevnaden av ett besöksförbud. Enligt förslaget ska ett besöksförbud få förenas med elektronisk övervakning om det finns skälig grund för att misstänka att den som ålagts ett besöksförbud har brutit mot förbudet, eller om elektronisk övervakning i annat fall kan antas krävas för att förhindra att förbudspersonen begår en straffbar handling mot en annan person.[4]

Överträdelse av besöksförbud respektive kontaktförbud är straffbelagt med böter eller fängelse i högst ett år. Den som med uppsåt eller grov oaktsamhet hindrar att elektronisk kontroll kan komma till stånd eller som hindrar en pågående kontroll, döms till fängelse i högst ett år.

4.2 Danmark

I Danmark har *politidirektøren* (den högsta chefen i ett polisdistrikt) möjlighet att besluta om flera olika åtgärder som liknar det svenska kontaktförbudsinstitutet; *tilhold*, *opholdsforbud* och *bortvisning*.

[1] Ot. prp. nr 25 (2008–2009) s. 21.
[2] Rundskriv fra Riksadvokaten, nr. 2/2019 s. 6. ff.
[3] Prop. 128 L (2022–2023) s. 18. Det är även tillåtet för polisen att ta fram uppgifter om den övervakades position när förbudspersonen befinner sig i närheten av skyddspersonen, men enligt förarbetena innebär inte den tekniska lösning som i nuläget används för elektronisk övervakning att fotbojan kan registrera när förbudspersonen kommer för nära skyddspersonen, se a. prop. s. 57.
[4] A. prop. s. 69.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Bestämmelserna återfinns i lov nr 112 af 3 februar 2012 om tilhold, opholdsforbud og bortvisning.

Ett tilhold innebär ett förbud att uppsöka, kontakta eller följa efter en annan person. Tilhold förutsätter att det finns grundad misstanke om att en person har kränkt en annan persons frid genom att förfölja eller *genere* (störa) den andra genom kontakt eller att en person har utsatt en annan person för brott som kan likställas med en sådan fridskränkning. Det krävs också att det finns skäl att anta att personen i fråga kommer fortsätta trakasserierna. Tilhold kan också meddelas om det finns grundad misstanke för att en person har begått vissa allvarliga brott enligt straffeloven. Det finns även en möjlighet att meddela interimistiskt tilhold, s.k. *strakstilhold*, När ett strakstilhold har meddelats ska, såvitt möjligt, ett slutligt beslut meddelas inom 60 dagar.

Opholdsforbud innebär att en person förbjuds att vistas eller färdas i ett avgränsat område i närheten av en annan persons bostad eller arbets-, utbildnings- eller vistelseort eller ett annat område där den andra personen ofta befinner sig. Ett opholdsforbud kan meddelas vid särskilt allvarliga förföljelser eller om förbudspersonen har utsatt skyddspersonen för vissa brott. Det krävs även att ett tilhold inte kan anses tillräckligt.

Om det är nödvändigt kan ett tilhold eller opholdsforbud utvidgas till att även omfatta andra medlemmar i skyddspersonens hushåll. Förbudspersonen förbjuds då även att kontakta eller vistas i närheten av dessa personer.

Ett beslut om bortvisning påminner om kontaktförbud avseende gemensam bostad enligt svensk rätt. Bortvisning innebär att en person över 18 år kan förbjudas att vistas i sin bostad. Ett sådant förbud kan meddelas om det finns grundad misstanke om att en person har begått brott (t.ex. hot, brott mot liv, hälsa och frihet eller sexualbrott) mot en person i hushållet eller att personen har uppträtt på ett sådant sätt som i övrigt innebär hot om våld mot en annan person i hushållet. Det krävs även att det finns en risk för att övergreppen kommer att fortsätta om bortvisning inte meddelas. Ett beslut om bortvisning kan gälla i upp till fyra veckor.

Överträdelse av ett tilhold, opholdsforbud eller bortvisning straffas med böter eller fängelse i högst två år.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

4.3 Finland

Bestämmelser om besöksförbud finns i lagen om besöksförbud (898/1998). Ett s.k. normalt besöksförbud kan meddelas om det finns grundad anledning att anta att förbudspersonen kommer att begå brott mot en annan persons liv, hälsa, frihet eller frid eller på annat sätt allvarligt trakassera denne.

Ett besöksförbud avseende den gemensamma bostaden kan meddelas, om förbudspersonen genom hotelser, tidigare brott eller annat beteende ger anledning att anta att han eller hon sannolikt kommer att begå ett brott mot skyddspersonens liv, hälsa eller frihet. Det krävs också att ett förbud inte är oskäligt med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, de i den gemensamma bostaden boende personernas förhållanden och andra omständigheter i saken.

Ett normalt besöksförbud kan avse ett förbud att träffa skyddspersonen eller på annat sätt kontakta denne eller göra försök därtill. Förbudet omfattar även att följa efter eller iaktta skyddspersonen. Ett besöksförbud avseende gemensam bostad innebär därutöver en skyldighet att avlägsna sig från bostaden och ett förbud att återvända till den.

Ett besöksförbud kan även utvidgas till att omfatta vistelse i närheten av den stadigvarande bostaden, fritidsbostaden, arbetsplatsen eller ett med dessa jämförbart angivet ställe där skyddspersonen vistas. Ett sådant förbud förutsätter att det finns skäl att anta att ett normalt besöksförbud eller besöksförbud avseende gemensam bostad inte är tillräckligt. Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 oktober 2023 infördes en möjlighet att besluta att ett utvidgat besöksförbud ska övervakas tekniskt (motsvarande elektroniskt övervakade kontaktförbud i Sverige). Förutsättningen är att teknisk övervakning bedöms nödvändig för att avvärja ett hot om brott mot liv, hälsa eller frihet och övervakningen inte är oskälig med hänsyn till hur allvarligt det hotande brottet är, förhållanden för den som ställs under övervakning och andra omständigheter som framkommit i saken.

Det finns även en möjlighet att meddela ett tillfälligt besöksförbud om skyddspersonen har ett så uppenbart behov av skydd att det förutsätter ett omedelbart beslut.

Beslut om besöksförbud meddelas av tingsrätten. Ett tillfälligt besöksförbud kan dock fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman eller av domstol. Om en anhållningsberättigad tjänsteman har fattat

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

beslutet överlämnas ärendet till tingsrätten, som ska hålla huvudförhandling i ärendet inom en vecka från överlämnandet.

Den som bryter mot ett beslut om besöksförbud döms för brott mot besöksförbud till böter eller fängelse i högst ett år. Detsamma gäller för den som bryter mot sina skyldigheter enligt ett beslut om tekniskt övervakat besöksförbud och därmed förhindrar att sådan övervakning tas i bruk eller genomförs.

4.4 Storbritannien

4.4.1 England och Wales

Det finns flera åtgärder enligt engelsk och walesisk rätt som syftar till att skydda den som är utsatt för trakasserier. I det fortsatta ska *restraining order*, *harassment injunction* och *non-molestation order* beröras. Gemensamt för dessa är att de utfärdas av domstol och innebär ett förbud mot att vidta vissa specificerade handlingar, t.ex. att kontakta skyddspersonen eller att vistas på vissa platser.

En restraining order kan endast utfärdas i samband med en brottmålsdom. Vid en fällande dom regleras förutsättningarna i sections 359–364, part 11, chapter 3 i Sentencing Act 2020. Det är även möjligt att utfärda en restraining order mot den åtalade personen i samband med en frikännande brottmålsdom, enligt bestämmelserna i section 5A i Protection from Harassment Act 1997. En restraining order kan gälla under viss tid, eller tills vidare.

I avgörandet R v Khellaf [2016] EWCA Crim 1297 uttalade domstolen ett antal principer som gäller i fråga om förutsättningarna för en restraining order. Ett sådant förbud ska utfärdas endast om domstolen anser att det är nödvändigt för att skydda brottsoffret. Vidare ska villkoren i en restraining order stå i proportion till syftet med förbudet. Brottsoffrets inställning har betydelse i frågan om en restraining order ska utfärdas, även om det inte är uteslutet att utfärda ett förbud mot brottsoffrets vilja.

Bestämmelserna i section 3 och 3A i Protection from Harassment Act 1997 innebär även en möjlighet att, inom ramen för ett civilrättsligt förfarande, ansöka om att domstolen ska utfärda en s.k. harassment injunction som innebär att svaranden förbjuds att vidta handlingar som utgör trakasserier. Begreppet trakasserier är inte närmare defi-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

nierat i lagstiftningen, utan avgörs utifrån en objektiv bedömning. Det är straffbart att bryta mot en harassment injunction.

Section 42 och 42A, part IV i Family Law Act 1996 innehåller bestämmelser om non-molestation order. Syftet med institutet är att skydda mot våld i nära relationer. Talan om en non-molestation order kan väckas i samband med en process rörande andra familjerättsliga frågor, men det är inte ett krav. En non-molestation order innebär ett förbud mot att antasta (*molest*) en närstående (*associated*) person eller ett barn. Förbudet kan vara generellt till sin utformning eller avse vissa specificerade ageranden. Talan kan väckas av skyddspersonen, men frågan kan också initieras av domstolen *ex officio* inom ramen för en pågående familjerättslig process om domstolen anser att det behövs. Vid bedömningen av om en non-molestation order ska utfärdas ska domstolen beakta samtliga omständigheter, inklusive behovet av att säkerställa sökandens eller ett barns hälsa, säkerhet och välbefinnande.

Det är straffbart att utan rimliga skäl (*reasonable excuse)* bryta mot en restraining order, harassment injunction eller non-molestation order. Om det rör sig om en s.k. *conviction on indictment* (brott som prövas i Crown Court och med jury) är straffskalan böter eller fängelse i högst fem år, eller både böter och fängelse. Gäller det en s.k. *summary conviction* (brott som i regel prövas av Magistrate Court) är straffet böter eller fängelse i högst sex månader, eller både böter och fängelse vid överträdelse av en restraining order eller non harassment order. Vid överträdelse av en non molestation order är straffskalan vid en summary conviction böter upp till lagstadgat maximum eller fängelse i högst ett år, eller både böter och fängelse.

4.4.2 Skottland

Den skotska motsvarigheten till kontaktförbud, *non harassment order*, regleras i Protection from Harassment Act 1997. En non harassment order kan utfärdas antingen inom ramen för en brottmålsrättegång eller i ett civilrättsligt förfarande. Enligt section 11 i den nyss nämnda lagen kan domstolen, efter ansökan av åklagaren, utfärda en non harassment order om en person döms för brott som inkluderar trakasserier av brottsoffret. Förutsättningen är att domstolen, efter en riskbedömning anser att det är lämpligt att utfärda ett sådant åläggande för att

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

skydda brottsoffret från fortsatta trakasserier. En non harassment order innebär att en person förbjuds att vidta vissa handlingar som specificeras i beslutet.

En person som utsätts för trakasserier vid minst två tillfällen kan väcka en civilrättslig talan om att en non harassment order ska utfärdas mot svaranden. Är det fråga om våld i nära relationer är det tillräckligt att det har förekommit trakasserier vid ett enstaka tillfälle. Domstolen kan även utfärda ett interimistiskt beslut som gäller fram till frågan om en non harassment order har prövats slutligt.

Överträdelse av en non harassment order utgör ett brott. Om det rör sig om ett *summary conviction* är straffet böter upp till lagstadgat maximum eller fängelse i högst sex månader, eller både böter och fängelse. Gäller det ett *conviction on indictment* är straffet böter eller fängelse i högst fem år, eller både böter och fängelse.

Domstolen kan även utfärda ett s.k. *interdict* i syfte att skydda mot våld i nära relationer. Ett interdict kan t.ex. innebära ett förbud att vidta vissa handlingar mot den andra parten eller mot ett barn i hushållet, eller att vistas i den gemensamma bostaden eller i anslutning till den andra partens arbetsplats. Det är även möjligt att utfärda ett interimistiskt interdict.

4.4.3 Nordirland

Enligt nordirländsk rätt kan domstolen utfärda en *restraining order* i samband med en brottmålsdom. Bestämmelserna finns i The Protection from Harassment (Northern Ireland) Order 1997. Regleringen motsvarar i allt väsentligt bestämmelserna om restraining order i England och Wales, se avsnittet ovan. I likhet med skotsk rätt, finns det även möjlighet att inom ramen för ett civilrättsligt förfarande, begära att domstolen utfärdar ett åläggande (*injunction*) som innebär att en person förbjuds att trakassera en annan person. Det är straffbart att överträda en restraining order eller en injunction. Straffskalan motsvarar vad som gäller för en non harassment order i Skottland, se avsnittet ovan.

5 Statens ansvar att förebygga brott

5.1 Inledning

I detta kapitel redogörs för några utgångspunkter avseende statens skyldighet att vidta åtgärder för att skydda enskilda från brott. Kapitlet inleds med en redogörelse av relevanta bestämmelser och praxis beträffande Europakonventionen[1], Istanbulkonventionen[2] och Barnkonventionen[3]. Därefter följer en översikt av hur polisen och socialtjänsten arbetar för att förebygga brott. Slutligen behandlas olika utgångspunkter samt evidensläget för strukturerade riskbedömningar inom polis och socialtjänst. Syftet är att kapitlet ska tjäna som underlag till våra överväganden och förslag i fråga om kontaktförbudslagstiftningen.

5.2 Statens skyldighet att skydda enskilda från brott

5.2.1 Europakonventionen

Rätten till liv (artikel 2)

Europakonventionen innehåller flera artiklar som aktualiserar frågan om statens skyldighet att skydda enskilda från våld och andra trakasserier. Av artikel 2 följer att rätten till liv ska skyddas genom lag. Detta innebär en skyldighet för staten att vidta ändamålsenliga åtgärder för att skydda liv, t.ex. att säkerställa att rättsväsendet verksamt beivrar våldsbrott med dödlig utgång. Om en person utsätter

[1] Europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
[2] Europarådets konvention den 11 maj 2011 om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet.
[3] Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

en annan person för livsfara kan det också åligga myndigheterna att förse personen med särskilt skydd.[4]

Enligt de s.k. Osmanprinciperna (se *Osman mot Storbritannien*, dom den 24 mars 2011) kan ett brott mot artikel 2 föreligga endast om myndigheterna kände till eller borde känt till att det vid en viss tidpunkt förelåg en konkret och omedelbar risk för en utpekad individs liv och myndigheterna underlåter att vidta relevanta åtgärder som rimligen kan förväntas för att motverka risken. Osmanprinciperna innebär vidare att staternas positiva förpliktelser inte ska tolkas på ett sätt som innebär att det ställs omöjliga eller oproportionerliga krav på myndigheterna mot bakgrund av deras tillgängliga resurser. Vidare måste det säkerställas att respekten för andra mänskliga rättigheter upprätthålls, t.ex. rätten till personlig frihet (artikel 5) och rätten till respekt för privatliv, familjeliv, hem och korrespondens (artikel 8). Osmanprinciperna har över tid kommit att tillämpas av Europadomstolen i många olika situationer. Genom avgörandet *Opuz mot Turkiet*, dom den 9 juni 2009 (se nedan) utsträcktes tillämpningsområdet till våld i nära relationer.[5]

Förbud mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling (artikel 3)

Allvarliga kränkningar av den fysiska integriteten kan anses utgöra tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling och därför stå i strid med artikel 3. Av artikeln följer en positiv förpliktelse för staten att ge medborgare skydd mot sådan behandling som strider mot artikeln. Plikten till positivt handlande från statens sida omfattar dels en skyldighet att kriminalisera de handlingar som kan omfattas av artikeln, dels en skyldighet att utreda och beivra brott och se till att gärningspersonerna straffas på ett proportionerligt sätt eller drabbas av andra adekvata påföljder såsom skadestånd.[6] Numera anses artikel 3 även omfatta en skyldighet att skydda mot våld i nära relationer, i vart fall om det är fråga om våld av viss dignitet och omfattning.[7]

[4] Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (2023, version 6, JUNO), s. 77 ff.
[5] Harris m.fl., Law of the European Convention on Human Rights, 4:e uppl., 2018, s. 208 f.
[6] Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (2023, version 6, JUNO), s. 102 och Jacobs m.fl., The European Convention on Human Rights, 7:e uppl., 2017, s. 213.
[7] Harris m.fl., Law of the European Convention on Human Rights, 4:e uppl., 2018, s. 275.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Rätten till respekt för privatlivet (artikel 8)

Är det fråga om kränkningar av den fysiska integriteten som inte når upp till den nivå som förutsätts enligt artikel 3, kan i stället artikel 8 om rätten till respekt för sitt privatliv vara tillämplig. I likhet med vad som gäller för artikel 2 och 3, innebär artikel 8 inte bara att staten ska avstå från vissa ingrepp i den personliga integriteten, utan ålägger också staten att vidta positiva åtgärder för att skydda den enskildes privata sfär. Sådana positiva åtgärder kan utgöras av lagstiftning, men också skydd mot övergrepp i särskilda situationer. Staten kan alltså bryta mot artikel 8 genom att tolerera en existerande situation eller genom att inte skapa tillräckligt rättsligt skydd, trots att övergreppet i sig utförts av en annan enskild person, vars handlande staten i och för sig inte är ansvarig för.[8]

De krav på skyddsåtgärder som ställs på staten måste vara rimliga. Det som i huvudsak kan förväntas är att staten utfärdar lagar som ger ett tillfredsställande skydd åt privatliv, familjeliv, hem och korrespondens samt att de rättsvårdande myndigheterna kontrollerar att dessa lagar respekteras.[9] Europadomstolen har vidare uttalat att staten åtnjuter en viss tolkningsmarginal, *margin of appreciation*, i fråga om vilka åtgärder som bedöms nödvändiga för att säkerställa att artikel 8 efterlevs. Den fysiska integriteten är en viktig aspekt av skyddet för privatlivet. Staten har därför en positiv förpliktelse att vidta rimliga åtgärder för att skydda sina medborgare från brott såsom misshandel m.m., men även trakasserier och andra icke-fysiska övergrepp omfattas (se t.ex. *F.O. mot Kroatien*, dom den 22 april 2021).

En del av den positiva förpliktelsen att skydda från våld är att se till att den som utsatts för övergrepp tillhandahålls en möjlighet att få upprättelse genom rättsväsendet, dvs. effektiva rättsmedel (se t.ex. *X och Y mot Nederländerna*, dom den 26 mars 1985).

[8] Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (2023, version 6, JUNO), s. 445.
[9] A.a. s. 445.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Praxis från Europadomstolen beträffande våld i nära relationer

Opuz mot Turkiet, dom den 9 juni 2009

Domen gällde en kvinna som dödats av sin svärson. Svärsonen hade hotat och trakasserat sin svärmor och sin hustru under många år och vid flera tillfällen tillfogat dem livshotande skador. Med endast ett undantag hade myndigheterna underlåtit att väcka åtal för brotten med hänvisning till att offren dragit tillbaka brottsanmälningarna, trots att de förklarat att mannen hade hotat att döda dem om de inte drog tillbaka sina anklagelser. I domen tillämpades Osmanprinciperna (se ovan) för första gången i ett fall rörande våld i nära relationer. Europadomstolen uttalade att de positiva förpliktelserna enligt artikel 2 (rätten till liv) inte får tolkas så långtgående att de medför en omöjlig eller oproportionerlig börda för myndigheterna. Inte varje påstådd risk för livet leder till en skyldighet för myndigheterna att vidta förebyggande åtgärder för att förhindra risken från att förverkligas. Ett brott mot artikel 2 föreligger dock om det kan visas att myndigheterna inte gjort allt som rimligen kunde förväntas av dem vid en konkret och omedelbar risk för att en person utsätts för livshotande brott från en annan person och myndigheterna känt till eller borde känt till risken. I det aktuella fallet konstaterades att de turkiska myndigheterna, trots att de känt till mannens tidigare brottslighet mot kvinnorna, inte vidtagit några åtgärder alls för att skydda kvinnorna från honom. Domstolen konstaterade att myndigheterna t.ex. borde ha kunnat väcka åtal mot honom och utfärda ett kontaktförbud som hade förbjudit honom att kontakta kvinnorna eller vistas i närheten av deras hem. Mot den bakgrunden fann Europadomstolen att Turkiet brustit i sina positiva förpliktelser enligt artikel 2.

Kurt mot Österrike, dom den 15 juni 2021

I *Kurt mot Österrike* hade klagandens son blivit mördad av hennes make. Klaganden menade att de österrikiska myndigheterna hade brustit i sin skyldighet enligt artikel 2 (rätten till liv) att skydda henne och hennes barn från maken, trots att hon uppgett till polisen att hon fruktade för barnens liv. Enligt Europadomstolen omfattar de positiva förpliktelserna enligt artikel 2 att myndigheterna är skyldiga att genomföra en adekvat riskbedömning samt, i de fall då myndig-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

heterna har identifierat eller borde identifierat en relevant risk som utlöser en skyldighet att agera, att vidta adekvata skyddsåtgärder. Europadomstolen uttalade även att de s.k. Osmanprinciperna (se ovan) måste tolkas i ljuset av den specifika kontext och de omständigheter som omgärdar våld i nära relationer. Det innebär ett krav på omedelbart agerande från myndigheternas sida vid påstått relationsvåld. För att kunna avgöra om det föreligger en konkret och omedelbar risk för en individs liv åligger det vidare myndigheterna att vidta en självständig, proaktiv och omfattande riskbedömning. Att riskbedömningen ska vara självständig och proaktiv innebär att myndigheterna inte enbart kan förlita sig på brottsoffrets uppgifter, utan måste bedöma situationen med hänsyn till all relevant information. I det aktuella fallet bedömde Europadomstolen att de österrikiska myndigheterna, som vidtagit en adekvat riskbedömning, inte hade haft några indikationer på att det förelåg en konkret och omedelbar risk för klagandens sons liv. Det hade alltså inte uppstått någon konventionsenlig skyldighet för myndigheterna att vidta skyddsåtgärder. Mot den bakgrunden ansågs det inte föreligga något brott mot artikel 2.

Y m.fl. mot Bulgarien, dom den 22 mars 2022

Klagandena i fallet var mamman och dottern till en kvinna som blivit skjuten till döds av sin make strax efter att hon uppgett till åklagarmyndigheten att maken ägde ett skjutvapen och att hon upplevde fara för sitt liv. Hon hade under flera års tid anmält sin make för olika typer av våldsamma övergrepp. Europadomstolen fann att myndigheterna hade brustit i skyldigheten att vidta åtgärder utifrån kvinnans uppgifter, vilka borde ha bedömts som trovärdiga. Myndigheterna borde, enligt domstolen, ha vidtagit en adekvat riskbedömning i ljuset av den specifika kontext som våld i nära relationer utgör. En sådan riskbedömning borde enligt domstolen ha visat att mannens agerande utgjorde en konkret och allvarlig risk för kvinnans liv. Det hade då, med stöd av nationell lagstiftning, varit möjligt att beslagta mannens vapen, gripa honom för att han överträtt ett kontaktförbud och/eller placerat kvinnan under polisskydd. Mot den bakgrunden fann Europadomstolen att Bulgarien hade brutit mot artikel 2 (rätten till liv).

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Volodina mot Ryssland (nr 1), dom den 9 juli 2019

Volodina mot Ryssland utgör ett av flera exempel på fall där Europadomstolen framhållit kontaktförbud som ett viktigt instrument för att staterna ska leva upp till sina positiva förpliktelser enligt artikel 3 (förbud mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling). I det aktuella fallet fann Europadomstolen att klaganden varit utsatt för såväl fysiska som psykiska övergrepp av sin tidigare partner i en sådan omfattning att artikel 3 var tillämplig. Europadomstolen konstaterade att de ryska myndigheterna varit medvetna om mannens våldsamma agerande, men inte vidtagit några åtgärder för att skydda kvinnan och inte heller utrett de påstådda brotten på ett tillfredsställande sätt, varför ett brott mot artikel 3 ansågs föreligga. Europadomstolen framhöll särskilt att Ryssland var ett av få medlemsländer som fortfarande saknade möjlighet att vidta åtgärder motsvarande ett kontaktförbud. Domstolen uttalade att ett kontaktförbud syftar till att motverka våld i nära relationer och att skydda offret genom att förövaren tvingas lämna den gemensamma bostaden och förbjuds att kontakta offret.

Volodina mot Ryssland (nr 2), dom den 14 september 2021

Det aktuella fallet gällde samma klagande som i domen ovan. Detta fall gällde frågan om de ryska myndigheterna hade brustit i sina positiva förpliktelser enligt artikel 8 (rätten till respekt för privatliv) att skydda klaganden mot trakasserier från sin tidigare partner. Han hade bl.a. skapat falska profiler på sociala medier i hennes namn, placerat en GPS-sändare i hennes handväska och framfört dödshot via sociala medier. Polisen underlät att utreda majoriteten av de misstänkta brotten. Europadomstolen uttalade att staterna är skyldiga att etablera och tillämpa ett effektivt system för att beivra alla former av brott i nära relationer, även brott som begås via internet, och att erbjuda tillräckliga skyddsåtgärder för offren. Det konstaterades att Ryssland numera visserligen hade infört en möjlighet att utfärda kontaktförbud, men eftersom ett sådant beslut förutsatte att det fanns tillräckliga bevis för att väcka åtal mot gärningspersonen, var en sådan åtgärd inte tillämplig i det aktuella fallet på grund av att brotten inte utretts. Europadomstolen fann att de ryska myndigheternas agerande utifrån risken för fortsatt brottslighet var otillräckligt och att deras

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

passivitet hade tillåtit fortsatta trakasserier från gärningspersonen mot klaganden. Europadomstolen fann därmed att Ryssland hade brutit mot artikel 8.

5.2.2 Istanbulkonventionen

Istanbulkonventionen trädde i kraft i Sverige i november 2014.[10] Konventionen syftar till att skydda kvinnor mot alla former av våld och att förebygga, lagföra och avskaffa våld mot kvinnor och våld i hemmet. Våld mot kvinnor avser varje fall av könsrelaterat våld som leder till, eller troligen kommer att leda till, fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada eller fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt lidande för kvinnor, inbegripet hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, oavsett om det sker i ett offentligt eller privat sammanhang (artikel 3 a). Våld i hemmet definieras som varje fall av fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt våld som utövas inom familjen eller i hemmiljön eller mellan makar eller partner eller före detta makar eller partner, oavsett om förövaren delar eller har delat bostad med brottsoffret eller inte (artikel 3 b).

Konventionsstaterna är skyldiga att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att förebygga, utreda, straffa och gottgöra våldshandlingar som omfattas av konventionen och som begås av icke-statliga aktörer (artikel 5.2).

Enligt artikel 18 är konventionsstaterna skyldiga att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att skydda brottsoffer mot ytterligare våldshandlingar. Parterna är bland annat skyldiga att säkerställa att alla berörda myndigheter samt frivilligorganisationer och andra berörda organisationer och verksamheter kan samarbeta effektivt med varandra för att skydda och stödja brottsoffer och vittnen till alla former av våld som faller inom ramen för konventionen. Konventionsstaterna är vidare bl.a. skyldiga att tillhandahålla skyddsåtgärder såsom skyddat boende, nationella hjälptelefoner, särskilt stöd till offer för sexuellt våld och skydd och hjälp för barnvittnen (artikel 23–26).

Av artikel 50 följer att det ska säkerställas att de ansvariga brottsbekämpande myndigheterna skyndsamt och på ett lämpligt sätt kan erbjuda brottsoffer adekvat och omedelbart skydd vid alla former av

[10] Prop. 2013/14:208.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

våld som faller inom ramen för konventionen. Detta inbegriper även att vidta förebyggande operativa åtgärder och samla in bevis. Vidare åligger det konventionsstaterna enligt artikel 51 att säkerställa att alla berörda myndigheter gör en bedömning av om liv riskeras, hur allvarlig situationen är och risken för upprepat våld i syfte att förhindra detta och vid behov ge samordnat skydd och stöd. Särskild hänsyn ska tas till om förövaren innehar eller har tillgång till skjutvapen. Enligt den förklarande rapporten till Istanbulkonventionen innebär artikel 51 en skyldighet för alla relevanta myndigheter, inte bara polisen, att i samverkan med varandra och baserat på en standardiserad procedur bedöma och ta fram en plan för att hantera riskerna som ett specifikt offer står inför utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.[11]

Enligt artikel 52 ska det säkerställas att behöriga myndigheter bemyndigas att, i situationer av överhängande fara, besluta om att den som utövar våld i hemmet under tillräckligt lång tid måste lämna den bostad som brottsoffret eller personen som riskerar att utsättas för våld bor i och att förbjuda förövaren att gå in i bostaden eller kontakta brottsoffret eller den person som riskerar att utsättas för våld. Vid åtgärder som vidtas enligt artikel 52 ska säkerheten för brottsoffren eller de personer som riskerar att utsättas för våld prioriteras.

Konventionsstaterna är skyldiga enligt artikel 53 att säkerställa att beslut om lämpliga besöksförbud är tillgängliga för personer som har utsatts för våld som faller inom ramen för konventionen. Besöksförbuden ska bl.a. vara tillgängliga för omedelbart skydd utan att vara oskäligt ekonomiskt eller administrativt betungande för brottsoffret och kunna utfärdas *ex parte* och med omedelbar verkan när så är nödvändigt. Vidare ska överträdelser av besöksförbud vara föremål för effektiva, proportionerliga och avskräckande straffrättsliga eller andra rättsliga sanktioner. Enligt den förklarande rapporten innebär kravet på möjligheten att utfärda beslut *ex parte* att en domare eller annan tjänsteman ska ha behörighet att utfärda ett tillfälligt besöksförbud grundat på endast en parts ansökan. Det framgår vidare att möjligheten att ansöka om ett besöksförbud inte ska vara avhängigt av existensen av ett brottmålsförfarande mot förövaren.[12]

[11] Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, s. 260.
[12] A.a. p. 272 och 273.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

5.2.3 Barnkonventionen

Barnkonventionen gäller som lag i Sverige sedan den 1 januari 2020.[13] Av konventionen följer att konventionsstaterna är skyldiga att vidta åtgärder för att skydda barn mot brott. Enligt artikel 19.1 ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder samt alla administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barn mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp. Av artikel 19.2 följer att sådana skyddsåtgärder bör, där så är lämpligt, bl.a. innefatta effektiva förfaranden för förebyggande och för identifiering och rapportering av fall där barn behandlas illa och, där så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Artikel 19 ska tolkas i ljuset av konventionen som helhet. Det innebär att skydd från alla former av våld måste beaktas mot bakgrund av bl.a. barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och barnets rätt att bli hörd (artikel 12). Av Barnrättskommitténs[14] allmänna kommentar framgår att det förebyggande arbetet mot våld inkluderar bl.a. att tillhandahålla skyddsboenden och kriscentrum för föräldrar (huvudsakligen kvinnor) som har upplevt våld i hemmet och deras barn. När det gäller identifiering av våld, anges det att konventionsstaterna är skyldiga att identifiera riskfaktorer för enskilda individer, för grupper av barn och för omvårdare i syfte att få till stånd riktade och förebyggande initiativ och att identifiera tecken på faktiska övergrepp för att få till stånd ett lämpligt ingripande snarast möjligt. Det poängteras att detta kräver att alla som kommer i kontakt med barn är medvetna om riskfaktorer och indikatorer för alla former av våld, har fått vägledning i hur de ska tolka sådana indikatorer och har nödvändig kunskap, vilja och förmåga att handla på lämpligt sätt, inklusive att ge akut skydd. Barnrättskommittén rekommenderar konventionsstaterna att rättsliga ingripanden bör vara förebyggande och, förutom att förbjuda negativt beteende, proaktivt uppmuntra positivt beteende.[15]

---

[13] Prop. 2017/18:186.

[14] Förenta nationernas kommitté för barnets rättigheter, Barnrättskommittén, granskar de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om att förverkliga rättigheterna enligt konventionen. Kommittén ger bl.a. genom allmänna kommentarer (General Comments) vägledning för tolkningen av konventionen.

[15] Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13, Barnets rätt till frihet från alla former av våld, 2013, p. 47,48, 54 och 61–63.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

5.2.4 Sammanfattande slutsatser

Flera artiklar i Europakonventionen ställer krav på medlemsstaterna att vidta åtgärder för att skydda sina medborgare från våld och andra övergrepp från andra enskilda. Konventionsstaterna är bl.a. skyldiga att kriminalisera handlingar som strider mot exempelvis rätten till liv eller förbudet mot illabehandling (artikel 2 och 3). Vidare ska konventionsstaterna säkerställa att misstankar om brott utreds på ett effektivt sätt. När brott har konstaterats är staterna skyldiga att utdöma ett proportionerligt straff utifrån brottets allvar.

Staterna är vidare skyldiga att vidta skyddsåtgärder för att förebygga och förhindra brott. Kontaktförbud och motsvarande åtgärder lyfts fram i Europadomstolens praxis som en viktig skyddsåtgärd. De krav som ställs på staten måste dock vara rimliga. Den positiva förpliktelsen att vidta skyddsåtgärder inträder först vid en konkret och omedelbar risk för att den enskilda utsätts för brott och då myndigheterna känt till eller borde ha känt till risken. Vid misstanke om våld i nära relationer förutsätter detta att myndigheterna omedelbart vidtar en självständig, proaktiv och omfattande riskbedömning med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet och den särskilda kontext som omger våld i nära relationer.

Tillträdet till Istanbulkonventionen innebär att staten är skyldig att vidta långtgående åtgärder för att skydda kvinnor mot alla former av våld. Det brottsförebyggande arbetet ska ske i samverkan med bl.a. frivilligorganisationer och andra relevanta aktörer. Förutom skyddsåtgärder såsom skyddat boende och hjälptelefon är de brottsbekämpande myndigheterna skyldiga att vidta en riskbedömning och ta fram en individuell plan för riskhantering när så krävs.

Möjligheterna att vidta akuta förbudsåtgärder, såsom kontaktförbud, framhålls som en viktig aspekt i statens skyldighet att skydda medborgarna från brott i såväl praxis från Europadomstolen som i Istanbulkonventionen. Av Istanbulkonventionen framgår särskilt att säkerheten för brottsoffren eller de personer som riskerar att utsättas för våld ska prioriteras i frågor som rör kontaktförbud.

Barnkonventionen ställer krav på att staterna vidtar åtgärder för att skydda barn från brott, inkluderat alla former av våld. Konventionsstaterna är skyldiga att tillhandahålla effektiva system för förebyggande och beivrande av våld. Det förebyggande åtgärderna förut-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

sätter att staterna säkerställer att det finns ett effektivt förfarande för att identifiera riskfaktorer för enskilda individer.

5.3 Stöd- och skyddsåtgärder vid risk för brott

5.3.1 Polisens arbete med brottsoffer- och personsäkerhet

Polisens arbete inom brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten (Bops) omfattar information, stöd och annan hjälp till brottsoffer samt operativt arbete. I Polismyndighetens riktlinjer för brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten anges att åtgärderna ska ske i syfte att, vid behov, på ett säkert och effektivt sätt ge ett adekvat och behovsanpassat skydd till en skyddsperson. Inom polisen arbetar särskilt utsedd personal med relevant utbildning för att handlägga ärenden inom Bops.[16]

Enligt Polismyndighetens riktlinjer för brottsoffer- och personsäkerhetsarbete ska en riskbedömning på individnivå genomföras då en person utsatts för, eller riskerar att utsättas för, våld, hot om våld eller upprepade allvarliga trakasserier. Riskbedömningen ska fungera som underlag för beslut om adekvata stöd- och skyddsåtgärder. Enligt riktlinjerna ska en riskbedömning omprövas löpande, eftersom varje förändring i omständigheterna kan innebära en förändring av risken.[17]

Varje polisanställd som tar emot och upprättar en anmälan ska göra en initial bedömning av om det finns en omedelbar risk för att brottsoffret kommer att drabbas av våld eller hot om våld, oavsett vilken händelse som anmäls. Om en sådan risk bedöms föreligga ska polisen omgående vidta relevanta skyddsåtgärder. Ärendet ska därefter överlämnas till Bops för vidare handläggning. Om den initiala riskbedömningen indikerar att det föreligger en risk för hot eller våld ska det så snart som möjligt bedömas om en strukturerad bedömning enligt SARA, SAM, Patriark eller Check-15 behöver göras (se avsnitt 5.4.2 för en närmare beskrivning av dessa riskbedömningsinstrument). Den strukturerade riskbedömningen utförs av särskilt utbildad personal inom Bops.[18]

[16] Polismyndighetens riktlinjer för brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten, PM 2018:42, s. 5 f.
[17] A.a. s. 13.
[18] A.a. s. 13 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Om den initiala och strukturerade bedömningen behöver kompletteras med ytterligare information och analys av t.ex. hotbild, utför analytiker vid Bops eller regionens underrättelseenhet en fördjupad riskbedömning. Exempel på när det kan finnas behov av en fördjupad riskbedömning är vid grov organiserad brottslighet, hedersrelaterad brottslighet samt vid gränsöverskridande brottslighet.[19]

Enligt 13 f § förundersökningskungörelsen (1947:948) ska en skyddsbedömning göras så snart som möjligt för att fastställa en målsägandes behov av särskilda åtgärder under förundersökningen och rättegången. Vid bedömningen ska brottets allvar och målsägandens personliga förhållanden beaktas särskilt. En målsägande som är under 18 år ska alltid anses ha ett särskilt skyddsbehov. En skyddsbedömning ska omprövas vid behov. Den initiala och/eller strukturerade riskbedömningen utgör underlag för skyddsbedömningen. Skyddsbedömningar avseende målsäganden under 18 år genomförs genom att det upprättas en s.k. orosanmälan till socialnämnden enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen.[20]

Om det genom en strukturerad eller fördjupad riskbedömning bedöms föreligga ett så allvarligt hot att det krävs skyddsåtgärder, eller om det är uppenbart att skyddsåtgärder är nödvändiga, inleds ett skyddsärende. Utifrån riskbedömningen upprättas då en handlingsplan, där nödvändiga åtgärder dokumenteras. Enligt riktlinjerna ska skälen för ett beslut om att inleda, inte inleda eller att avsluta ett skyddsärende dokumenteras.[21]

Skydd av förhörspersoner och särskilt personsäkerhetsarbete

Skydd av förhörspersoner ingår som en del av Polismyndighetens brottsoffer- och personsäkerhetsarbete och består av tre delar: stöd, reducering av hotaktör och skydd. Det stödjande arbetet kan t.ex. innebära att det erbjuds information och samtalsinsatser. Arbetet med reducering av hotaktör kan exempelvis bestå av insatser enligt metoden RRI (se en närmare beskrivning nedan), konsekvenssamtal och proaktiva samtal. Det finns ingen särskild reglering kring vilka skyddsåtgärder som kan vidtas i syfte att skydda förhörspersoner. Enligt uppgifter från Polismyndigheten anpassas åtgärderna utifrån indivi-

[19] A.a. s. 14.
[20] A.a. s. 14.
[21] A.a. s. 14.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

dens specifika behov och situation. Exempel på åtgärder som kan vidtas är att skyddspersonen tilldelas en larmtelefon eller annat tekniskt skydd (se avsnitt 5.3.3), att polisen går ronder eller erbjuder personskydd. Personskydd, dvs. att en person får en livvakt, är dock mycket ovanligt. Kontaktförbud utgör också en skyddsåtgärd, även om det från polishåll har framhållits att en sådan åtgärd inte utgör något direkt fysiskt skydd för den hotade personen och att det därför ofta är nödvändigt med mer ingripande skyddsåtgärder vid allvarliga hotbilder.

Enligt 2 a § polislagen (1984:387) får polisen bedriva särskilt personsäkerhetsarbete beträffande vittnen och andra hotade personer. Av 2 § förordningen (2006:519) om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. framgår att sådant arbete får bedrivas beträffande bevispersoner, personer som fortlöpande lämnar eller har lämnat information till Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen i frågor som rör grov eller organiserad brottslighet, anställda inom rättsväsendet eller anhöriga till de nu uppräknade kategorierna av personer. Med bevispersoner avses misstänkta, tilltalade, målsägande, vittnen och andra som medverkar eller har medverkat i en förundersökning eller rättegång som rör grov eller organiserad brottslighet, samt närstående till dessa. Om det finns särskilda skäl, får särskilt personsäkerhetsarbete bedrivas även beträffande andra personer. Som exempel anges i förarbetena personer som är utsatta för särskilt allvarliga hot utan anknytning till grov eller organiserad verksamhet, exempelvis hot om hedersrelaterade brott och i enstaka fall även vid annat våld från närstående.[22]

Förutsättningen för att en person ska bli föremål för särskilt personsäkerhetsarbete är enligt 3 § i samma förordning att det finns risk för att allvarlig brottslighet riktas mot hans eller hennes eller en närståendes liv, hälsa, frihet eller frid. I 4 § anges ett antal ytterligare förutsättningar för att särskilt personsäkerhetsarbete ska få bedrivas beträffande en bevisperson, nämligen att:

1. de uppgifter som bevispersonen lämnar eller har lämnat bedöms ha betydelse för förundersökningen eller rättegången,
2. det finns ett samband mellan risken för brott och de uppgifter som bevispersonen lämnar eller har lämnat,

[22] Se 2 och 3 §§ förordningen (2006:519) om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. och prop. 2005/06:138 s. 14.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

3. bevispersonen samtycker till att medverka i säkerhetsarbetet och bedöms kunna följa de villkor som han eller hon kan bli skyldig att följa,
4. bevispersonen har eller kan förväntas få rätt att stadigvarande vistas i Sverige, och
5. andra säkerhetsåtgärder bedöms vara otillräckliga.

Av 11 och 12 §§ förordningen om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. framgår att den som är föremål för särskilt personsäkerhetsarbete kan få ekonomisk ersättning från staten, s.k. personsäkerhetsersättning, bl.a. för förlorad arbetsinkomst.

Polisens arbete med kontaktförbud

I Polismyndighetens handbok för kontaktförbud anges att det är av stor vikt att det genomförs en strukturerad riskbedömning då det i ett ärende om kontaktförbud föreligger en risk för att den som förbudet avses gälla mot (förbudspersonen) begår brott mot, förföljer eller på annat sätt allvarligt trakasserar den som förbudet avses skydda (skyddspersonen). Riskbedömningen syftar till att avgöra om det finns behov av stöd eller skyddsåtgärder för skyddspersonen, eller mer offensiva åtgärder mot förbudspersonen i syfte att förhindra en upprepad utsatthet. Även i de ärenden där det inte meddelas ett kontaktförbud anges att det kan vara väsentligt att genomföra en strukturerad riskbedömning då det kan finnas behov av andra åtgärder för att förhindra en fortsatt utsatthet för skyddspersonen. Det poängteras i handboken att det är viktigt med intern samverkan med Bops för att Bops ska kunna bedöma om det finns behov av att göra en strukturerad riskbedömning och eventuellt vidta andra åtgärder gällande stöd och skydd för skyddspersonen.[23]

När ett beslut om kontaktförbud har meddelats ska en kontaktperson hos Polismyndigheten utses till skyddspersonen. En kontaktperson bör enligt handboken även utses till förbudspersonen. Det anges också att det bör vara olika kontaktpersoner till respektive part. Kontaktpersonernas uppgift är att genomföra klargörandesamtal med skyddspersonen respektive förbudspersonen, hålla löpande kontakt

[23] Polismyndighetens handbok för kontaktförbud, PM 2021:29, s. 21 och 24.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

med parterna samt verka för att kontaktförbudet följs och att överträdelser förhindras. Vid behov ska kontaktpersonen upprätta en ansökan om ett mer ingripande kontaktförbud samt bevaka när beslutet löper ut och upprätta en ansökan om förlängning av kontaktförbud. Vid en överträdelse av ett meddelat kontaktförbud ska skyddspersonens kontaktperson samråda med Bops. Vid behov ska en strukturerad riskbedömning upprättas.[24]

Riskreducerande insatser (RRI)

Riskreducerande insatser (RRI) är en brottsförebyggande metod som utvecklats inom Polismyndigheten och som omfattar samtalsinsatser riktade mot hotaktörer, dvs. potentiella gärningspersoner. Målet är att en enskild person ska upphöra med ett brottsligt beteende, att minska hotbilden samt att införskaffa kunskaper om hotaktörens avsikter för att kunna sätta in rätt åtgärder. RRI kan exempelvis användas i ärenden om olaga förföljelse (stalkning), upprepade överträdelser av kontaktförbud, våld i nära relation samt vid annan upprepad brottslighet eller risk för fortsatt brottslighet riktad mot samma person.[25]

Metoden bygger på samverkan mellan Bops och Polismyndighetens förhandlarverksamhet. Genom strukturerade riskanalyser och informationsinhämtning identifierar handläggare på Bops vilka ärenden som kan vara lämpliga för RRI-samtal. Samtalen utförs av särskilt utbildade och erfarna polisförhandlare. Samtalsutövarna tar kontakt med hotaktören och därefter genomförs riskreducerande samtal med syfte att påverka hotaktörerna att upphöra med sitt beteende. Metoden kan även inkludera motiverande coachande samtal med skyddspersonen i syfte att stärka dennes självförtroende och vägleda hur den aktuella situationen kan hanteras. Samtalen bygger på frivillighet och bedrivs utanför en eventuellt pågående förundersökning.[26]

Metoden har hittills visat goda resultat. Under 2019 och 2020 utfördes insatser inom ramen för RRI i 93 ärenden. I cirka 80 procent av dessa ärenden upphörde eller minskade förekomsten av hot och våld.[27] År 2021 fattade Polismyndigheten beslut om att göra RRI till en nationell metod och en nationellt styrande handbok togs även fram.

[24] A.a. s. 19 och 23.
[25] Polismyndighetens handbok för riskreducerande insatser, PM 2021:33, s. 4 och 6.
[26] A.a. s. 7–11 och 16 samt s. 3 i bilaga 3 till handboken.
[27] Polisregion Syd, Rapport gällande projekt för riskreducerande insatser, 2021.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Enligt uppgift från Polismyndigheten pågår implementeringsarbetet inom samtliga polisregioner.

Projekt IGOR

Som ett exempel på ett brottsförebyggande projekt som bedrivs lokalt inom Polismyndigheten kan projekt IGOR nämnas. IGOR startades i april 2021 genom samverkan mellan polisområde City i polisregion Stockholm och Södermalms stadsdelsförvaltning och avslutades under hösten 2023. I projektet arbetade både poliser och socialsekreterare. Projektet syftade till att förebygga upprepat partnervåld och arbeta uppsökande med våldsutsatta kvinnor och våldsutövande män. Inom ramen för projektet hanterades ärenden både med och utan en parallellt pågående förundersökning.

Poliserna i IGOR sökte upp misstänkta våldsutövande män i samband med förhör, i arresten, genom telefonsamtal eller hembesök. De försökte sedan motivera mannen att ta emot stöd från socialtjänsten eller andra verksamheter. De kunde även ha samtal om framtiden, samtal i samband med att ett frihetsberövande upphörde eller bedriva spaningsarbete efter att mannen släppts från arresten eller häktet. Poliserna bedrev även ett uppsökande arbete beträffande våldsutsatta kvinnor och kunde ringa eller göra hembesök hos dem. Medarbetarna inom IGOR hade sedan kontinuerlig kontakt med kvinnan och kunde hjälpa till att förmedla nödvändiga kontakter inom polis och socialtjänst eller andra verksamheter samt erbjuda praktiskt stöd i form av säkra transporter till och från exempelvis vårdsbesök, förhör och domstol. Inom IGOR-projektet gjordes säkerhetsbedömningar och risk- och skyddsbedömningar.

I en utvärdering av projekt IGOR som presenterades i mars 2023 konstaterades att projektet bl.a. hade bidragit till en förbättrad samverkan mellan socialtjänst och polis, en förbättrad möjlighet att motivera till stöd och skapa utrymme för ett individanpassat samt flexibelt stöd till våldsutsatta kvinnor. Utvärderingen omfattade emellertid inte effekter av projektet i termer av exempelvis minskad våldsutsatthet.[28]

[28] Ekström & Olin Dahl, Samverkan som berikar. Utvärdering av IGOR-projektet, Marie Cederschiöld Högskola, arbetsrapportserier nr 104, 2023.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

5.3.2 Socialtjänstens arbete med våldsutsatta och våldsutövare

Enligt 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453), ska socialnämnden verka för att den som utsatts för brott och deras närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver. Omfattningen och utformningen av kommunernas arbete med brottsofferstöd ser olika ut i olika delar av landet, bl.a. på grund av lokala förutsättningar och nivå av utsatthet.[29]

Enligt 4 kap. 1 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer ska socialnämnden i en utredning som gäller en våldsutsatt vuxen, göra en bedömning av risken för att den vuxna kommer att utsättas för ytterligare våld. Av de allmänna råden till bestämmelsen framgår att socialnämnden bör använda en standardiserad bedömningsmetod som en del av riskbedömningen. Det framgår också att socialnämnden bör ta del av polisens bedömning av risken för fortsatt våld om den våldsutsatta samtycker till det, samt att nämnden bör delge polisen sin riskbedömning i den mån uppgifterna inte omfattas av sekretess. I avsnitt 5.4.2 finns en närmare redogörelse beträffande olika metoder för riskbedömning.

Exempel på insatser som kan erbjudas av socialnämnden är stödsamtal, hjälp att ordna tillfälligt och stadigvarande boende, stöd i föräldraskap, hjälp vid kontakt med myndigheter och andra aktörer, och ekonomiskt bistånd.[30]

Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 augusti 2021 infördes en uttrycklig skyldighet i 5 kap. 11 a § socialtjänstlagen för socialnämnden att verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Enligt 6 kap. 5 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer bör socialnämnden bl.a. kunna erbjuda våldsutövare stödsamtal, information om våld och andra övergrepp, påverkans- och behandlingsinsatser, stöd i föräldraskap, stöd vid sociala problem

[29] SOU 2021:85 s. 244 f.
[30] 6 kap. 1 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

med bl.a. missbruk, ekonomi, bostad och arbete samt hjälp vid kontakt med hälso- och sjukvården. Av de allmänna råden framgår att nämnden, vid bedömningen av vilken insats som är lämplig, bör ta hänsyn bl.a. till risken för återfall och våldsutövarens individuella mottaglighet för insatsen.

5.3.3 Exempel på skyddsåtgärder

Skyddat boende

Skyddat boende är ett boende som tillhandahåller platser för heldygnsvistelse avsedda för personer som behöver insatser i form av skydd mot hot, våld eller andra övergrepp tillsammans med andra relevanta insatser.[31] Insatsen skyddat boende är inte reglerad i socialtjänstlagen, men enligt 2 kap. 1 § och 4 kap. 1 § socialtjänstlagen ansvarar socialnämnden för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Av detta följer att skyddade boenden ska finansieras av offentliga medel.[32]

Enligt 6 kap. 2 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer ska socialnämnden vid behov erbjuda en våldsutsatt vuxen person stöd och hjälp i form av lämpligt, tillfälligt boende som motsvarar den våldsutsattas behov av skydd med utgångspunkt i socialnämndens utredning och riskbedömning. Behovet av skyddat boende förekommer emellertid även för andra personer än de som utsätts för våld av närstående. Bl.a. kan skyddat boende vara en relevant insats för avhoppare från kriminella miljöer.[33]

Skyddade boenden är inte föremål för någon officiell statistik, men i en kartläggning 2020 identifierade Socialstyrelsen att det då fanns 282 skyddade boenden i Sverige. Majoriteten av de skyddade boendena bedrivs av ideella föreningar.[34] Under 2017 vistades 584 kvinnor och 613 barn på Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sveriges (Roks) skyddade boenden.[35] Under samma period vistades

[31] Se Socialstyrelsens termbank.
[32] SOU 2017:112 s. 313.
[33] Prop. 2023/24:31 s. 83.
[34] Socialstyrelsen, Kartläggning av skyddade boenden i Sverige, 2020.
[35] Se Roks statistik 2017, https://www.roks.se/fakta-och-statistik/statistik-fran-roks-kvinnojourer-och-tjejjourer-2017, 31 oktober 2022.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

2 066 kvinnor, 2 181 barn och 30 män på kvinnojoursorganisationen Unizons skyddade boenden.[36]

Regeringen har i en proposition föreslagit att skyddat boende ska regleras i socialtjänstlagen som en boendeinsats för den som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp och att varje kommun ska ansvara för att det finns tillgång till skyddade boenden. För skyddade boenden som bedrivs av andra aktörer än kommuner och regioner föreslås att det ska krävas tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2024.[37]

Skyddade personuppgifter

Det finns tre former av skyddade personuppgifter: sekretessmarkering, skyddad folkbokföring och fingerade personuppgifter. Skatteverket beslutar om sekretessmarkering och skyddad folkbokföring, medan fingerade personuppgifter beslutas av polisen.

En sekretessmarkering är en administrativ åtgärd som omfattar alla personuppgifter i folkbokföringsregistret och fungerar som en varningssignal för Skatteverket och andra myndigheter om att en sekretessprövning enligt 22 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska göras innan personuppgifterna lämnas ut. Sekretessmarkeringen i sig innebär alltså inte att det föreligger någon absolut sekretess för personuppgifterna.

Skyddad folkbokföring (tidigare kvarskrivning) ger ett starkare skydd än sekretessmarkering och innebär att en person får vara folkbokförd i en annan folkbokföringsort än den där personen är bosatt. Enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) kan skyddad folkbokföring beslutas om en person på grund av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller trakasserier på annat sätt och åtgärden med hänsyn till den enskildes förmåga och övriga förutsättningar kan antas tillgodose behovet av skydd.

Fingerade personuppgifter innebär att en person får använda andra personuppgifter om sig själv än de verkliga. Personen får t.ex. ett nytt namn och ett nytt personnummer. En sådan åtgärd kan beslutas enligt 1 § lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter om en person

[36] Se Unizons statistik 2017, https://www.unizonjourer.se/om-unizon/unizons-statistik, 31 oktober 2022.
[37] Prop. 2023/24:31.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa, frihet eller frid, om åtgärden med hänsyn till den enskildes förmåga och övriga förutsättningar kan antas tillgodose behovet av skydd.

Larmtelefon och annat tekniskt skydd

Polismyndigheten kan tillhandahålla teknisk utrustning i form av en larmtelefon med GPS-funktion och en inspelningsenhet för fast telefon. Dessutom kan polisen erbjuda den utsatta ett s.k. akustiskt larm (överfallslarm). Skyddspersonen kan även få ett direktnummer till larmcentralen inprogrammerat i sin privata mobiltelefon.[38]

I en rapport 2015 presenterade Brå en uppföljning av hur larm- och skyddspaketen använts och fungerat. Brås bedömning var att det saknas tydliga rutiner för att bedöma vem som bör få en larmtelefon. Den bild som framträdde i undersökningen var att det vanligen, men inte alltid, görs en strukturerad hot- och riskbedömning och att den kompletteras av ”magkänsla” i det enskilda ärendet. Av undersökningen framkom även att vid en del polismyndigheter[39] ansågs beslut om kontaktförbud i princip som en förutsättning för att bevilja larmtelefon, medan det vid andra myndigheter inte alls ställdes ett sådant krav. Av undersökningen framkom vidare att de personer som fått låna en larmtelefon i hög utsträckning var positiva till insatsen. Nästan alla tillfrågade skyddspersoner uppgav att larmtelefonen hade betytt mycket för att öka deras känsla av trygghet och hjälpt dem att leva ett mer normalt liv.[40]

Riksrevisionens granskning av statens skydd av hotade personer

Den 2 maj 2023 beslutade Riksrevisionen att genomföra en granskning av statens skydd av hotade personer. I beslutet anges att Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och Skatteverket är centrala aktörer i statens arbete med att skydda hotade personer och att Riksrevisionen ser flera indikationer på att myndigheternas arbete i detta avse-

[38] SOU 2021:85 s. 264 och Brå, Larmtelefoner för hotade. Uppföljning av hur polisens larmtelefoner används och fungerar, rapport 2015:7.
[39] Polisen var vid den tidpunkten indelad i bl.a. 21 fristående polismyndigheter.
[40] Brå, Larmtelefoner för hotade. Uppföljning av hur polisens larmtelefoner används och fungerar, rapport 2015:7, s. 9–13.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ende är bristfälligt. Bristerna gäller bl.a. hur myndigheterna bedömer behovet av skydd och myndigheternas förmåga att upprätthålla det skydd som de beviljat. Granskningens övergripande revisionsfråga är om staten arbetar effektivt för att skydda hotade personer.[41] Resultatet av granskningen kommer att presenteras i en rapport med planerad publicering i februari 2024.[42]

5.4 Strukturerade riskbedömningar[43]

5.4.1 Olika metoder för riskbedömningar

En hörnsten i arbetet med att förebygga återfall av våld i nära relationer är att identifiera förövarens risk för att återfalla i brott, för att därefter kunna vidta adekvata och effektiva åtgärder som minskar återfallsrisken. Riskbedömningar kan utföras på olika sätt, men de flesta metoder bygger på fyra komponenter; identifiering av riskfaktorer, mätning av riskfaktorer, beaktande av kombinationen av riskfaktorerna och slutgiltig riskbedömning. Metoder för riskbedömning kan vara strukturerade i olika grad. Den minst strukturerade formen av riskbedömning är den s.k. kliniska bedömningen, som innebär att risken bedöms helt utifrån bedömarens erfarenhet och expertis. Denna metod har kritiserats eftersom den saknar tillräcklig evidens. Den mest strukturerade metoden är den s.k. aktuariska metoden, där alla fyra komponenter ingår och bygger på riskfaktorer som identifierats i forskning, vilka mäts och kombineras enligt specifika riktlinjer. Metoden har kritiserats för att vara för rigid för att vara praktiskt tillämpbar.

Strukturerade professionella riskbedömningar är en kombination av den kliniska och den aktuariska metoden. Metoden innebär att riskbedömaren använder ett instrument för att undersöka riskfaktorer och ett antal fallspecifika frågor. Den slutgiltiga bedömningen bygger på en kombination av riskfaktorer och bedömarens eget omdöme. Syftet med metoden är inte bara att predicera (förutse) åter-

[41] Riksrevisionens beslut den 2 maj 2023, dnr. 3.1.1-2023-0143.
[42] www.riksrevisionen.se/nu-granskas/pagaende-granskningar/statens-skydd-av-hotade-personer.html (2023-10-17).
[43] Om inget annat anges, bygger detta avsnitt på rapporten Evidensläge för strukturell professionell riskbedömning vid våld i nära relation, som utarbetats på uppdrag av utredningen av medicine dr. Susanne Mattsson, Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet. Rapporten med källhänvisningar finns tillgänglig i sin helhet hos utredningen.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

fallsrisken, utan även att förhindra framtida återfall. Avsikten är att riskhanteringen ska bygga på riskbedömningen.

5.4.2 Vanligt förekommande instrument för strukturerade riskbedömningar inom svensk polis och socialtjänst

SARA:SV

SARA (Spousal Assault Risk Assessment Guide) utvecklades initialt för kliniker inom fängelse- och rättspsykiatrisk vård i Kanada. Med tiden har olika specialversioner av instrumentet utvecklats för användning inom andra yrkesgrupper. En sådan variant är SARA:SV som är en kortversion validerad i svensk kontext för yrkesverksamma inom rättsväsendet. SARA:SV används inom Polismyndigheten och tar sikte på risken för partnervåld.

SARA:SV är en guide som är indelad i tre områden som omfattar fem riskfaktorer vardera. De områden som kartläggs är gärningspersonens historia av partnervåld, gärningspersonens psykosociala status och sårbarhetsfaktorer hos offret. Den som utför riskbedömningen kan komplettera bedömningen med andra överväganden, vilket kräver att bedömaren kan avgöra vilka faktorer som är relevanta att beakta.

När all information samlats in och värderats bedöms den aktuella risken för partnervåld, risken för framtida partnervåld samt hur allvarlig risken är. En bedömning av de faktorer som omfattas av guiden ska helst föregås av intervjuer eller förhör med den potentiella gärningspersonen, med offret och/eller med vittnen eller närstående. Uppgifter från tillgängliga handlingar och registerdata, t.ex. uppgifter från polisregistret, ska också tas med i bedömningen. Bedömaren ska, med hjälp av guiden, göra en bedömning av om risk och/eller någon av sårbarhetsfaktorerna föreligger genom att ta ställning till om en riskfaktor föreligger, möjligen eller delvis föreligger, eller om riskfaktorn inte föreligger.

De studier som har gjorts beträffande SARA:SV visar på varierande resultat. I en studie av Belfrage et al. (2012) undersöktes 429 fall med manliga partnervåldsutövare där polisen utfört riskbedömning med hjälp av SARA:SV. 21 procent av männen polisanmäldes för nya brott mot samma offer inom 18 månader efter riskbedömningen. Av studien framgick att poliserna, efter att de utfört riskbedömningen, gick igenom dokumentationen med en arbetsledare, vilket inte om-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

fattas av riktlinjerna för användning av SARA:SV. Sannolikt gjordes även en relativt gedigen bedömning utifrån erfarenhet och annan kunskap än den information som samlades in via SARA:SV. De poliser som utförde riskbedömningen hade vidare fått utbildning om instrumentet av två av författarna till SARA:SV. Resultatet i studien visar att SARA:SV var effektivt i fråga om att förebygga upprepat våld, vilket talar för att det är en fördel om riskbedömaren har erfarenhet och kunskap om partnervåld.

En annan studie av Belfrage och Strand (2012) avsåg 216 manliga partnervåldsutövare, varav 42 procent av dessa polisanmäldes för nya brott mot samma offer mellan 28 och 48 månader efter att riskbedömning med SARA:SV gjorts. De poliser som utförde riskbedömningen hade fått en teoretisk och praktisk tvådagarsutbildning av en av författarna till SARA:SV. Studien visade inte på några signifikanta skillnader i återfall utifrån hur risken för framtida våld hade graderats. Tänkbara förklaringar till det samt det låga prediktiva värdet av riskbedömningen var att man i de flesta fall inte vidtog någon intervention för att förebygga upprepat våld och att man satte in effektiva åtgärder för den grupp som löpte högst risk för återfall. En annan tänkbar förklaring till det låga prediktiva värdet kan vara att bedömarna saknade den kunskap och erfarenhet som behövs för att för att med hjälp av instrumentet komma fram till en slutgiltig bild av risken för återfall.

I en rapport från 2014 utvärderade den dåvarande Rikspolisstyrelsen polisens arbete med riskanalyser. I utvärderingen identifierades ett antal problem vid användningen av SARA:SV som riskbedömningsinstrument inom polisen. Ett av dessa problem var att en mycket liten andel av ärenden som genomgick en initial riskbedömning gick vidare till en strukturerad riskbedömning. Det konstaterades att tröskeln för att gå vidare med en strukturerad riskbedömning var hög och att det fanns goda skäl att tro att de initiala bedömningarna var osäkra, vilket bedömdes leda till att ett stort antal ärenden som borde ha gått vidare till en strukturerad bedömning missades.[44]

I ytterligare en svensk studie undersöktes polisens arbete under år 2011–2014 med att bedöma och hantera risker för återupprepat partnervåld. Studien visade att det var mer än dubbelt så vanligt att ett kontaktförbud utfärdades om polisen hade genomfört en risk-

[44] Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion, Utvärdering av SARA:SV, Uppsalapolisens arbete med riskbedömningar för upprepade brott i nära relationer, rapport 2014:6, s. 67.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

bedömning med SARA:SV än om någon sådan riskbedömning inte hade genomförts. Det visade sig också att den bedömda risken (låg, medel eller hög) för återfall inte hade någon betydelse för beviljandegraden av ansökan om kontaktförbud.[45]

SAM

SAM (Stalking Assessment and Management) används för riskbedömning vid förföljelse eller stalkning. SAM består av tre olika avsnitt som kartlägger vilken typ av stalkning som är för handen, riskfaktorer hos gärningsmannen samt sårbarhetsfaktorer hos offret. Bedömaren kan även komplettera med övriga överväganden. Efter att informationen har samlats in ska risken för fortsatt förföljelse, risken för våld samt risken för mycket allvarligt eller dödligt våld bedömas utifrån om risken är låg, medel eller hög. Bedömaren ska slutligen lämna förslag till skyddsåtgärder utifrån olika scenarier.[46]

I en studie 2007 undersöktes 153 fall där SAM-bedömningar använts i två polisområden. Studien visade att det fanns en stark korrelation mellan antalet riskfaktorer enligt SAM och den bedömda graden av risk. I allmänhet bedömdes risken som högre ju fler riskfaktorer som identifierats. Studien innehöll inte någon uppföljning av de undersökta fallen, varför det inte var möjligt att visa på något samband mellan antalet riskfaktorer och de skyddsåtgärder som vidtogs av polisen.[47]

PATRIARK

PATRIARK är en vägledning för bedömning och hantering av risker för hedersrelaterat våld. PATRIARK utgörs av en guide som består av tre delar och omfattar 15 riskfaktorer. Riskfaktorerna kartlägger mönstret i det hedersrelaterade våldet, gärningspersonens/gärnings-

[45] Strand m.fl., Polisens arbete med riskbedömning och riskhantering för partnervåldsrelaterad brottslighet. Implementering och utvärdering av införandet av strukturerade riskbedömningar för partnervåldsrelaterad brottslighet som en arbetsmetod vid polismyndigheterna i Västernorrland och Jämtland under perioden 2011–2014, Örebro Universitet och Mittuniversitetet samt Polisregion Nord, 2016.
[46] Kropp, Hart & Lyon, Bedömningsunderlag (SAM), 2008.
[47] Belfrage & Strand, Validation of the Stalking Assessment and Management checklist (SAM) in law enforcement: a prospective study of 153 cases of stalking in two Swedish police counties, International Journal of Police Science & Management, volume 11, nr 1, 2009, s. 67–76.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

personernas psykosociala status samt sårbarhetsfaktorer och bakgrund hos offret eller offren. Det finns även möjlighet att komplettera med andra överväganden som bedömaren anser är relevanta. När all information samlats in och värderats bedöms risken för allvarligt våld, akut risk för hedersrelaterat våld, sannolika offer samt andra risker. Utifrån tänkbara framtida scenarier ska bedömaren rekommendera en lämplig riskhanteringsstrategi. Användning av PATRIARK förutsätter utbildning samt specialistkunskaper om personbedömningar och hedersrelaterat våld. PATRIARK är inte kvalitetsgranskat av Socialstyrelsen.[48]

FREDA

FREDA har utvecklats av Socialstyrelsen och är avsedd att användas inom socialtjänstens och andra verksamheters arbete med personer som utsatts för våld i nära relationer. FREDA består av tre standardiserade bedömningsmetoder: FREDA-kortfrågor, FREDA-beskrivning och FREDA-farlighetsbedömning.[49]

FREDA-kortfrågor är ett kort formulär som ger professionella stöd för att fråga om våld inom exempelvis socialtjänsten eller hälso- och sjukvård. Om kortfrågorna visar på våldsutsatthet kan det finnas anledning att gå vidare med mer ingående frågor och bedöma behovet av stöd och skydd, exempelvis med FREDA-beskrivning och FREDA-farlighetsbedömning.[50]

FREDA-beskrivning ger en närmare beskrivning av karaktär och omfattning av det våld som en person varit utsatt för, såväl psykiskt som fysiskt och sexuellt. Syftet är framför allt att få stöd i bedömningen av hjälpbehov och risken för fortsatt våld.[51]

FREDA-farlighetsbedömning avser att ge en bild av risken för fortsatt våld och dödligt våld. Frågorna i farlighetsbedömningen tar inte bara sikte på det faktiska våldet, utan även andra livsomständigheter som exempelvis arbetsförhållanden, missbruk och svartsjuka. Farlighetsbedömningen ska ses som en del av utredningen och användas tillsammans med annan relevant information som underlag för

[48] https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/patriark, 2023-04-14.
[49] Socialstyrelsen, Manual för FREDA. Standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer, 2014.
[50] A.a.
[51] A.a.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

bedömning av behov av stöd och för säkerhetsplanering för en våldsutsatt person.[52]

FREDA är inte undersökt av externa granskare, varvid det saknas evidens för bedömningsinstrumentet.

5.4.3 Forskning avseende riskbedömning för återupprepning av våld

En svaghet i forskningen kring riskbedömning är att den inte har haft fokus på riskbedömningar som utförts av yrkesverksamma inom verksamheter där de ska användas, vilket är en förutsättning för att kunna uttala sig om hur de fungerar i praktiken. Detta innebär att det inte finns så många studier som kan besvara hur exakta de riskbedömningar är som gjorts av yrkesverksamma inom polis, socialtjänst och hälso- och sjukvårdspersonal. I många studier saknas också information om vilken yrkesgrupp som gjort riskbedömningen samt vilken erfarenhet eller utbildning dessa grupper har med avseende på att göra riskbedömningar beträffande våld i nära relation.

En annan viktig del som ofta ingår i en riskbedömningsprocedur är implementering av interventioner för att förebygga att våldet upprepas. Interventionen bör beaktas vid bedömningen av hur väl en riskbedömning predicerar upprepat våld, vilket inte alltid har gjorts i befintliga studier. Ytterligare en viktig faktor att ta hänsyn till är vilken roll den våldsförebyggande åtgärden i sig har samt huruvida bedömningsinstrumentet använts enligt de riktlinjer som ges. Forskning har nämligen visat att bedömningsinstrument inte alltid används enligt de beskrivningar och riktlinjer som ges, vilket är en avgörande faktor för att man ska kunna uttala sig om bedömningsinstruments tillförlitlighet. Detta sammantaget gör att det är svårt att tolka och jämföra resultatet av studier och dra en säker slutsats om hur väl de fungerar.

Den forskning som finns talar dock för att strukturerade professionella riskbedömningar är bättre än ostrukturerade riskbedömningar. Ostrukturerade riskbedömningar som helt och hållet bygger på bedömarens erfarenhet och expertis har sedan många år bedömts som bristfälliga och osäkra då de saknar stringens, transparens och tillförlitlighet.

[52] A.a.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Trots varierande resultat talar forskningen för att användning av SARA:SV är effektiv i kombination med kunskap och erfarenhet. Riskbedömning med SARA:SV är dock otillräcklig om instrumentet används av en bedömare som saknar kunskap om vilka riskfaktorer som bör tas hänsyn till beroende på varje enskilt fall. Därmed krävs obligatorisk utbildning i våld i nära relation och användning av instrumentet för de som ska utföra riskbedömningen. En annan viktig faktor är valet av interventioner som sätts in till följd av riskbedömningen. Eftersom man inom forskningen fram tills nyligen inte tittat på interventioner som medierande faktorer är det svårt att säga om det är riskbedömningsinstrumentet i sig eller åtgärden som vidtagits som gör att resultatet av bedömningen korrelerar med utfallet.

RISKSAM är ett pågående sexårigt forskningsprojekt (år 2019–2025) som bedrivs vid Örebro universitet. Inom projektet studeras hur riskbedömningar, oavsett vilken form av riskbedömningsinstrument som används, kan användas för att hantera de identifierade riskerna. Inom ramen för projektet har det utvecklats en arbetsmodell som kan användas av yrkesprofessionella i arbetet med de som utsatts för våld i nära relation eller stalkning. Arbetsmodellen innebär att polis och socialtjänst ska samverka i strukturerade former kring riskbedömning och riskhantering. Tanken är att även Åklagarmyndigheten vid behov ska kunna delta vid riskhanteringen och samverkansmöten, så kallade RISKSAM-möten. Inom projektet studeras även hur frågor om sekretess kan hanteras på ett praktiskt plan avseende samverkan.[53]

[53] Uppgift från Susanne Strand, docent i kriminologi och forskningsledare RISKSAM, 16 december 2022.

6 Statens skyldighet att skydda respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna

6.1 Inledning

Enligt våra direktiv ska vi ta ställning till om de förslag vi lämnar är förenliga med grundläggande fri- och rättigheter enligt regeringsformen och Europakonventionen[1] samt andra aktuella rättsakter inom det EU-rättsliga samarbetet. I detta kapitel redogörs för de bestämmelser på detta område som har relevans för våra fortsatta överväganden i fråga om kontaktförbud. Tillämpligheten av vissa grundläggande fri- och rättigheter väcker även frågan om vad ett beslut om kontaktförbud är för rättslig figur, eftersom karaktären av ett beslut om kontaktförbud många gånger är avgörande för vilka krav som ställs i rättssäkerhetshänseende. Kapitlet inleds därför med en analys av hur kontaktförbudet som institut bör betraktas enligt svensk rätt. Därefter redogörs för ytterligare bestämmelser i regeringsformen och Europakonventionen som är relevanta för våra fortsatta överväganden. I kapitel 5 har det redogjorts för grundläggande fri- och rättigheter som har betydelse för statens skyldighet att skydda enskilda mot brott. Dessa fri- och rättigheter berörs inte närmare här.

[1] Europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

6.2 Kontaktförbud som rättslig figur

6.2.1 Individuella straffsanktionerade förbud

Gemensamma drag

Ett beslut om kontaktförbud utgör ett individuellt utformat förbud som är förenat med straffhot för det fall förbudet överträds. Svensk lagstiftning innehåller flera typer av sådana individuella straffsanktionerade förbud. Som exempel kan nämnas djurförbud enligt djurskyddslagen (2018:1192) samt tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek. I Egendomsskyddsutredningens betänkande *Stärkt straffrättsligt skydd för egendom* (SOU 2013:85) sammanfattades några gemensamma drag för individuella straffsanktionerade förbud som förekommer i svensk rätt:[2]

- Förbuden riktar sig direkt till enskilda individer.
- Syftet är att påverka en individs beteende, inte samhället i allmänhet. Förbuden syftar närmast till att stärka individens förmåga att besinna sig och att förhindra impulsstyrda brott.
- Det eller de intressen som ska skyddas är betydligt snävare än vid kriminalisering; som regel är det fråga om att skydda en enda person eller en liten grupp (t.ex. en familj) alternativt en viss utpekad plats (t.ex. en idrottsarena).
- De beteenden som kan läggas till grund för ett förbud är ofta straffbelagda, men till stor del rör det sig om mindre allvarliga brott. Vid beslut om förbud kan i viss utsträckning hänsyn tas även till beteenden som inte är kriminaliserade.
- Konsekvensen av att inte iaktta förbudet är straffansvar, vilket medför en indirekt kriminalisering som även omfattar beteenden som under normala förhållanden inte kan föranleda straffansvar.

Ett beslut om kontaktförbud, liksom andra typer av individuella straffsanktionerade förbud, medför i praktiken en kriminalisering av enskilda personers beteende, eftersom en överträdelse av förbudet är straffbart. Detta omfattar även handlingar som under normala om-

[2] SOU 2013:85 s. 355.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ständigheter inte utgör ett brott. Det är till exempel inte brottsligt att skicka ett SMS till en person (såtillvida inte innehållet i meddelandet gör att förfarandet ska bedömas som exempelvis olaga hot). För den som är ålagd ett kontaktförbud (förbudspersonen) innebär förbudet emellertid att det är brottsligt i sig att skicka ett SMS till den som förbudet avses skydda (skyddspersonen). Med en sådan lagteknisk konstruktion utsträcks det straffbara området, men endast för den som har meddelats ett förbud.[3]

Kritik mot användningen av individuella straffsanktionerade förbud

Frågan om individuella straffsanktionerade förbud berördes av Straffrättsanvändningsutredningen. Utredningen påpekade att kriminaliseringstekniken innebär att man i lag dels anger förutsättningarna för att en myndighet ska få meddela förbud av visst slag mot en viss person, dels straffbelägger överträdelser av meddelade förbud. Som exempel nämns att lagen om kontaktförbud tillkom för att förbättra skyddet för kvinnor som utsätts för misshandel och andra övergrepp och att vad som straffbeläggs i lagen – överträdelse av kontaktförbudet – i princip är ett slags förstadium till misshandel, olaga hot m.m. Enligt utredningen borde denna kriminaliseringsteknik användas med försiktighet eftersom den torde leda till att det uppstår ett inte obetydligt avstånd mellan det kriminaliserade beteendet och det intresse som ytterst önskas skyddat. Utredningen menade att det därför inte borde komma i fråga att använda tekniken annat än när det gäller särskilt skyddsvärda intressen.[4]

De teoretiska aspekterna på utfärdande av individuella straffsanktionerade förbud har uppmärksammats på senare tid i Storbritannien, framför allt med anledning av den omfattande användningen av s.k. *Anti Social Behaviour Orders* (ASBO). Denna typ av ”tvåstegskriminalisering” har kritiserats i doktrinen, bl.a. pga. bristen på proportionalitet mellan handlande och påföljd. En ASBO kan utfärdas för ett oönskat beteende som varken är straffbelagt eller särskilt allvarligt, medan påföljden av en överträdelse kan bli fängelse. Även bristen på förutsebarhet har lyfts fram.[5]

[3] A.a. s. 355 f.
[4] SOU 2013:38 s. 486 f.
[5] Se SOU 2013:85 s. 356 och där gjorda hänvisningar.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Individuella straffsanktionerade förbud väcker också frågor om legitimitet. Som exempel utfärdas beslut om kontaktförbud av åklagaren och kan överprövas av domstol. En sådan ordning innebär alltså en slags delegering av makten att kriminalisera, vilken normalt innehas av lagstiftaren, dvs. riksdagen. Detta ställer krav på att lagstiftningen är så precis som möjligt när det gäller förutsättningarna för att utfärda förbuden samt innehållet i dessa.[6]

6.2.2 Klassificeringen av kontaktförbud

Regeringens uttalanden i förarbetena till lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder

Lagen om europeisk skyddsorder bygger på ett EU-direktiv[7] som är tillämpligt på skyddsåtgärder som har meddelats i straffrättsliga frågor. I förarbetena till lagen behandlades frågan huruvida ett kontaktförbud, som bedömdes utgöra en skyddsåtgärd, kan anses som straffrättsligt i direktivets mening. Det konstaterades att direktivet inte innehåller några närmare anvisningar om vad som är en straffrättslig fråga. Regeringen bedömde att direktivets syfte, systematik och den kontext i vilken det tillkom, i förening med de allmänna principer som framgår av de nationella rättssystemen var avgörande för bedömningen av om en fråga är straffrättslig i direktivets mening. Följande omständigheter framhölls angående kontaktförbudets karaktär:[8]

- Syftet med ett kontaktförbud är att skydda en person mot brott och andra oönskade beteenden som ligger nära det straffbara området.
- Förfarandet inleds hos åklagare och är i huvudsak indispositivt.
- Åklagaren, som har att tillämpa objektivitets- och hänsynsprincipen enligt 23 kap. 4 § rättegångsbalken, kan tillämpa vissa bestämmelser om förundersökning i rättegångsbalken och anlita biträde av polis. I övrigt tillämpas förvaltningsrättsliga regler på förfarandet hos åklagaren.

[6] Simester & von Hirsch, Crimes, harms, and wrongs: on the principles of criminalisation, Hart, Oxford, 2011, s. 219.
[7] Se Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/99/EU av den 13 december 2911 om den europeiska skyddsordern.
[8] Prop. 2014/15:139 s. 30 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

- Åklagarens beslut får prövas av tingsrätt där samma regler som gäller i brottmål tillämpas i fråga om behörig domstol, rättens sammansättning och omröstning. Vid prövningen är, precis som i ett brottmål, legalitets- och proportionalitetsprinciperna vägledande.
- En fråga om kontaktförbud kan under vissa förutsättningar prövas inom ramen för ett brottmål.
- För förbudspersonen innebär beslutet en straffsanktionerad inskränkning i dennes grundlagsskyddade fri- och rättigheter.
- Beslutet registreras i belastningsregistret och den som bryter mot ett kontaktförbud kan dömas till böter eller fängelse. Den som hindrar att elektronisk övervakning kommer till stånd kan dömas för hindrande av elektronisk övervakning.
- Överträdelse av kontaktförbud ingår bland de brottsliga gärningar som tillsammans kan medföra ansvar för fridskränkningsbrott eller olaga förföljelse.

Regeringens slutsats utifrån dessa omständigheter var att ett kontaktförbud enligt svensk rätt närmast är att anse som ett offentligrättsligt beslut, meddelat i ett närmast förvaltningsrättsligt förfarande med påtagligt straffrättsliga inslag. Eftersom svenska kontaktförbud saknar tydliga civilrättsliga inslag och, med hänsyn till den påtagligt straffrättsliga prägeln, bedömde regeringen att kontaktförbud måste anses som straffrättsliga beslut enligt unionsrätten.[9]

Tillämpligheten av artikel 6 i Europakonventionen

Artikel 6.1 i Europakonventionen fastställer rätten till domstolsprövning och de generella rättssäkerhetsprinciper som gäller för domstolsförfarandet. Enligt den övergripande principen om ”*equality of arms*” innebär kravet på en rättvis rättegång bl.a. att båda parter ska ha haft möjlighet att närvara eller företrädas inför domstol liksom att få insyn i domstolsmaterialet.[10]

Artikel 6.1 är tillämplig på såväl förfaranden som gäller tvist om någons civila rättigheter eller skyldigheter som på förfaranden som

[9] A. prop. s. 31.
[10] Se t.ex. Europadomstolens dom i *Neumeister mot Österrike*, dom den 27 juni 1968.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

avser anklagelse för brott. Artikelns övriga punkter gäller däremot endast vid anklagelse för brott. Av punkt 2 följer att den som anklagas för brott ska anses oskyldig så länge det inte finns en fällande dom mot honom. Punkten 3 innehåller ett antal minimirättigheter som gäller för den som blivit anklagad för brott. Frågan om i vilken omfattning artikel 6 ska tillämpas på ett ärende om kontaktförbud avgörs alltså av om ett sådant ärende ska anses innebära en prövning av den enskildes civila rättigheter och skyldigheter eller utgöra en anklagelse för brott enligt konventionens mening.

Engelkriterierna

Begreppen ”civila rättigheter och skyldigheter” och ”anklagelse för brott” är autonoma begrepp, vilket innebär att det inte är ensamt avgörande hur en viss åtgärd klassificeras enligt nationell rätt.[11] I fallet *Engel m.fl. mot Nederländerna,* dom den 8 juni 1976, fastställde Europadomstolen de s.k. Engelkriterierna, som ska vara vägledande vid bedömningen av vad som är en brottsanklagelse enligt artikel 6.

Det första kriteriet handlar om *den rättsliga klassificeringen av överträdelsen i nationell rätt*. Om en överträdelse klassificeras som ett brott i den nationella rätten är det tillräckligt för att den ska betraktas som ett brott i konventionens mening. Om en överträdelse inte klassificeras som ett brott enligt inhemsk rätt är den nationella klassificeringen en naturlig utgångspunkt vid bedömningen enligt konventionen, men det är bara en av de relevanta omständigheterna.

Det andra kriteriet gäller *överträdelsens art*. Är den nationella bestämmelsen generell och riktar sig mot alla medborgare och inte endast till en särskild grupp (t.ex. offentliga tjänstemän, läkare eller advokater) talar det för att det är fråga om en brottslig gärning i konventionens mening. Om syftet med bestämmelsen är avskräckande och bestraffande är överträdelsen till sin natur straffrättslig.

Det sista kriteriet gäller *sanktionens natur och stränghet*. Bedömningen görs i relation till den sanktion som riskeras till följd av en viss överträdelse. En frihetsberövande påföljd bör i allmänhet medföra att överträdelsen hänförs under artikel 6, medan typiska disciplinstraff som suspension och varning talar i motsatt riktning.

[11] Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (2015, version 5 JUNO), s. 175.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Som framgått av tidigare förarbetsuttalanden, vilka redogjorts för ovan, har kontaktförbud inte fått någon entydig straffrättslig klassificering i svensk rätt. När det gäller kriteriet om överträdelsens natur, kan det konstateras att ett beslut om kontaktförbud syftar till att förebygga brott, snarare än att det har ett avskräckande och bestraffande syfte. Detta talar emot att det är fråga om anklagelse för brott. I fråga om sanktionens natur och stränghet, är det visserligen så att ett beslut om kontaktförbud innebär inskränkningar i den enskildes grundlagsskyddade fri- och rättigheter. Inskränkningarna kan i vissa fall vara betydande, t.ex. vid särskilt utvidgade kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning. Beslutet om kontaktförbud i sig utgör emellertid inte någon påföljd för brott, eller ett straffprocessuellt tvångsmedel. Vidare inträder den egentliga påföljden först om förbudet överträds, efter att skuld har fastställts i ett brottmål. Sammantaget talar dessa omständigheter för att ett kontaktförbud inte ska anses utgöra en anklagelse om brott enligt artikel 6. Samma uppfattning förekommer även inom doktrinen på området.[12]

”Kontaktförbudsprövningen”, NJA 2020 s. 1061

I ”Kontaktförbudsprövningen”, NJA 2020 s. 1061 prövade Högsta domstolen om den som ålagts ett kontaktförbud hade rätt till domstolsprövning även om beslutet löpt ut när domstolen avgjorde målet. I domskälen behandlade Högsta domstolen frågan om ett kontaktförbud kunde anses angå den berördes civila rättigheter och skyldigheter i den mening som avses i artikel 6 i Europakonventionen. Domstolen hänvisade till att beslutade kontaktförbud framgår av belastningsregistret, vilket medför att ett kontaktförbud berör den enskildes rätt till namn och rykte även sedan förbudet upphört att gälla. Även den enskildes möjligheter på arbetsmarknaden kan komma att påverkas. Högsta domstolen hänvisade även till att Europadomstolen i ett antal avgöranden har ansett att artikel 6 är tillämplig också i fråga om åtgärder som inte direkt gäller, men som på ett beaktansvärt sätt kan påverka den enskildes civila rättigheter och skyldigheter. Mot denna bakgrund och under förutsättning att det är fråga om en reell och seriös tvist, ansågs en prövning av ett kontaktförbud

[12] Dahlgren, Lagen om kontaktförbud och lagen om europeisk skyddsorder, (27 jan. 2022, JUNO version 1C), kommentaren till 12 § lagen om kontaktförbud.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

angå den berördes civila rättigheter och skyldigheter i den mening som avses i artikel 6 i Europakonventionen.

6.3 Regeringsformen

Enligt 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen är var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Skyddet för rörelsefriheten framgår av 2 kap. 8 § regeringsformen och innebär en frihet för alla medborgare att röra sig inom riket. Båda dessa rättigheter kan inskränkas genom lag med stöd av 2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen. Begränsningar får endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den.

Enligt 2 kap. 19 § regeringsformen får en lag eller annan föreskrift inte strida mot Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.

6.4 Europakonventionen

Rätten till en rättvis rättegång följer av artikel 6 i Europakonventionen. Denna artikel behandlas ovan i avsnitt 6.2.2 och redogörs inte närmare för här.

Av artikel 8 i Europakonventionen följer att var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. En offentlig myndighet får inte ingripa i denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välstånd, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter. Artikel 8 innebär dels en förpliktelse för staten att avhålla sig från ingrepp i den skyddade rättigheten, dels en förpliktelse att vidta positiva åtgärder för att skydda individens privata sfär.

Rätten till rörelsefrihet regleras i artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet till Europakonventionen och innebär bl.a. en rätt att röra sig fritt inom medlemsstaten och att fritt välja sin bosättningsort. Rörelsefriheten får inskränkas genom lag om det är nödvändigt i ett demo-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kratiskt samhälle av hänsyn till statens säkerhet eller den allmänna säkerheten, för att upprätthålla den allmänna ordningen, för att förhindra brott, för att skydda hälsa eller moral eller för att skydda annans fri- och rättigheter.

6.5 Sammanfattning och slutsatser

Ett kontaktförbud utgör ett individuellt, straffsanktionerat förbud. Förbudet innebär att det straffbara området utsträcks genom att vissa handlingar, som normalt sett inte är straffbara, kan leda till straffansvar för förbudspersonen. Den speciella kriminaliseringsteknik som ligger till grund för kontaktförbudslagstiftningen innebär att det måste göras noggranna övervägningar för att säkerställa att regleringen omgärdas av tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Kraven på legitimitet och förutsebarhet medför att förutsättningarna för att utfärda ett kontaktförbud, förbudets innehåll och hur länge ett förbud får gälla måste specificeras tydligt i lagtexten. Vidare bör ett kontaktförbud endast få utfärdas av kvalificerade företrädare för rättsväsendet.

Kravet på proportionalitet mellan handlande och påföljd innebär att de ageranden som ett kontaktförbud avser att motverka måste vara av viss dignitet. Det är även viktigt att lagstiftningen utformas på ett sådant sätt att risken för att ett kontaktförbud utfärdas på bristfälligt underlag minimeras.

Enligt svensk rätt är ett kontaktförbud närmast att betrakta som ett offentligrättsligt beslut, meddelat i ett i huvudsak förvaltningsrättsligt förfarande, med påtagligt straffrättsliga inslag. I ett unionsrättsligt perspektiv bör ett kontaktförbud emellertid betraktas som en straffrättslig åtgärd. Däremot kan ett kontaktförbud inte anses utgöra en anklagelse om brott i den mening som avses i artikel 6 i Europakonventionen. De rättigheter som gäller vid tvist om prövning av den berördes civila rättigheter och skyldigheter enligt artikel 6 är dock tillämpliga vid prövningen av ett kontaktförbud. Det innebär att den som ålagts ett kontaktförbud bl.a. har rätt till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid. I detta avseende utgör möjligheterna att få en fråga om kontaktförbud prövad i domstol samt att företrädas av ett offentligt biträde viktiga aspekter, liksom rätten att få insyn i processmaterialet.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Kontaktförbud aktualiserar även andra grundläggande fri- och rättigheter enligt regeringsformen och Europakonventionen, bl.a. rätten till rörelsefrihet och rätt till privatliv och skydd mot betydande intrång i den personliga integriteten. Dessa rättigheter kan enbart inskränkas om det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle och ske för vissa syften, t.ex. att förebygga eller förhindra brott.

7 Tillämpningen av lagen om kontaktförbud

7.1 Inledning

Utredningen har haft i uppdrag att utvärdera tillämpningen av lagen om kontaktförbud i syfte att ta ställning till om lagen är modernt och ändamålsenligt utformad och om möjligheterna till att meddela kontaktförbud bör utvidgas. I detta kapitel redovisas det underlag och de uppgifter som ligger till grund för den utvärdering som utredningen har gjort. Kapitlet inleds med en redogörelse över relevant statistik samt tidigare rapporter och utvärderingar som har gjorts beträffande tillämpningen av kontaktförbudslagstiftningen. Därefter presenteras en sammanställning av de uppgifter som framkommit vid de hearings och intervjuer som utredningen har genomfört. Kapitlet avslutas med en redogörelse av Europarådets expertgrupp Grevios granskning av Sverige utifrån Istanbulkonventionen.

Förutom att anordna två hearings samt intervjuer med åklagare har utredningen, som ett led i att utvärdera kontaktförbudslagstiftningen, haft flertal kontakter med relevanta aktörer, bl.a. Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, operativt verksamma poliser, Nationellt centrum för kvinnofrid och Brottsofferjouren Sverige. Utredningen har också samrått med företrädare för Riksrevisionen som bedriver ett arbete med att utvärdera bl.a. kontaktförbudslagstiftningen. De uppgifter som framkommit vid dessa kontakter och som är av relevans för våra ställningstaganden redovisas i anslutning till våra överväganden i kapitel 8 och 9.

I detta kapitel berörs uppgifter om handlagda brott mot lagen om kontaktförbud. Uppgifter om lagföring avseende dessa brott redovisas däremot i anslutning till kapitel 9, där vi bl.a. överväger om straffet för överträdelse av kontaktförbud bör skärpas, och redogörs inte särskilt för i detta kapitel.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

7.2 Statistik

7.2.1 Ansökningar och beslut om kontaktförbud

Tabell 7.1 Ansökningar om kontaktförbud under perioden 2019–2022

År	2019	2020	2021	2022
Total	10 568	10 363	9 991	8 730

Källa: Åklagarmyndigheten, september 2023.

Tabell 7.1 visar antalet ansökningar om kontaktförbud under perioden 2019–2022. Uppgifterna avser samtliga former av kontaktförbud. Det är inte möjligt utifrån det underlag som finns att utläsa hur ansökningarna fördelar sig när det gäller de olika typerna av kontaktförbud. Av tabellen framgår att antalet inkomna ansökningar har minskat successivt under perioden.

Tabell 7.2 Beslutade kontaktförbud under perioden 2019–2022

År	2019	2020	2021	2022
Ordinärt	2 721	2 686	2 418	2 214
Gemensam bostad	198	159	124	151
Utvidgat utan elektronisk övervakning	32	23	21	26
Utvidgat med elektronisk övervakning	4	4	13	5
Särskilt utvidgat utan elektronisk övervakning	2	3	1	1
Särskilt utvidgat med elektronisk övervakning	3	1	1	1
Övriga	26	37	35	49
Avskrivna	774	871	864	703
S:a beviljade kontaktförbud	**2 986**	**2 913**	**2 613**	**2 447**
Beslut att ej meddela kontaktförbud	**6 546**	**6 486**	**6 313**	**5 349**
Beslut i kontaktförbudsfråga, totalt	**10 306**	**10 270**	**9 790**	**8 499**

Källa: Åklagarmyndigheten, september 2023.

Tabell 7.2 visar antal beslut i ärenden om kontaktförbud under perioden 2019–2022. Kategorin ”övriga” avser rättelsebeslut där kontaktförbud är beviljat. Förlängningsbeslut ingår inte i den statistik som redovisas i tabellen. Antalet beviljade kontaktförbud avser alltså initiala beslut.

Av tabellen kan utläsas att *antalet* beviljade kontaktförbud har minskat något år 2021 och 2022 jämfört med de två föregående åren.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Som framgår av tabell 7.1 minskade också antalet ansökningar om kontaktförbud dessa år. Däremot har *andelen* beviljade kontaktförbud legat relativt stabilt under den aktuella perioden. Cirka 27–29 procent av ansökningarna har lett till ett beslut om att utfärda kontaktförbud. Vid beräkningen har antalet ansökningar ett visst år jämförts med antalet beslut om kontaktförbud motsvarande år. Hänsyn har alltså inte tagits till att beslut om kontaktförbud kan ha meddelats ett annat år än det år ansökan kom in. Denna osäkerhetsfaktor påverkar dock sannolikt inte beräkningen i någon större utsträckning.

År 2021 utfärdades något fler utvidgade kontaktförbud med elektronisk övervakning jämfört med de två tidigare åren, vilket dock inte var en utveckling som fortsatte 2022. Att enstaka år innebär en tydlig procentuell ökning eller minskning är emellertid inte överraskande eller i sig självt signifikativt för ett trendbrott. Statistiken visar också att endast ett fåtal beslut om särskilt utvidgade kontaktförbud meddelas per år.

Tabell 7.3 Beslutade kontaktförbud år 2022 per åklagarkammare och åklagarområde

Åklagarkammare och åklagarområde*	Beviljade kontaktförbud	Beslut att ej meddela kontaktförbud	Avskrivna	Totalt	Andel beviljade** (%)
Umeå	69	136	15	220	31
Luleå	20	47	13	80	25
Östersund	14	61	11	86	16
Sundsvall	99	163	17	279	35
Uppsala	88	141	20	249	35
Västerås	40	103	14	157	25
Gävle	52	177	9	238	22
Nord-Mitt	**382**	**828**	**99**	**1 309**	**29**
Borås	80	147	25	252	32
Halmstad	81	139	20	238	34
Skövde	92	129	18	239	38
Uddevalla	119	207	20	346	34
Göteborg	160	443	40	643	25
Karlstad	156	189	21	366	43
Örebro	64	103	18	185	35
Falun	113	206	13	332	34
Väst-Bergslagen	**865**	**1 561**	**175**	**2 601**	**33**

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Åklagarkammare och åklagar-område*	Beviljade kontaktförbud	Beslut att ej meddela kontaktförbud	Avskrivna	Totalt	Andel beviljade** (%)
Norrort	104	275	39	418	25
Västerort	48	153	20	221	22
Söderort	100	195	34	329	30
Södertörn	83	198	37	318	26
City	44	157	25	226	19
Stockholm	**379**	**978**	**155**	**1 512**	**25**
Växjö	59	101	11	171	35
Kalmar	111	231	36	378	29
Södra Skåne	83	204	18	302	27
Helsingborg	94	162	23	279	35
Karlskrona	58	122	12	192	30
Kristianstad	65	145	30	240	27
Malmö	103	229	46	378	27
Eskilstuna	23	139	13	175	13
Nyköping	35	119	8	162	22
Linköping	38	113	20	171	22
Norrköping	66	114	17	197	34
Jönköping	84	261	35	380	22
Syd-Öst	**819**	**1 940**	**269**	**3 028**	**27**
Övriga	**2**	**42**	**5**	**49**	**4**
Totalt	**2 447**	**5 349**	**703**	**8 499**	**29**

Källa: Åklagarmyndigheten, september 2023.
* I kolumnen anges åklagarområdena i fet text.
** Avrundat till närmaste heltal.

Tabell 7.3 visar hur antalet beslut i ärenden om kontaktförbud fördelar sig mellan de olika åklagarkamrarna och åklagarområdena. Av tabellen kan utläsas att antalet beslut i ärenden om kontaktförbud varierar stort över landet.

Andelen beviljade kontaktförbud varierar också. Genom att jämföra antalet beviljade kontaktförbud med det totala antalet beslut om kontaktförbud (inklusive avskrivningsbeslut) kan det konstateras att andelen beviljade kontaktförbud i hela landet uppgick till 29 procent. Vid en jämförelse mellan de olika åklagarområdena framgår att andelen beviljade kontaktförbud varierade från 25 procent (Stockholm) till 33 procent (Väst-Bergslagen). Andelen beviljade kontaktförbud varie-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

rade mellan de olika åklagarkamrarna från 13 procent (Eskilstuna) till 43 procent (Karlstad).

Tabell 7.4 Beslutade kontaktförbud per åldersgrupp under perioden 2020–2022; förbudspersoner

År	2020	2021	2022
0–17 år	54	37	21
≥18 år	2 854	2 574	2 424

Källa: Åklagarmyndigheten, maj 2023.

Tabell 7.5 Beslutade kontaktförbud per åldersgrupp under perioden 2020–2022; skyddspersoner

År	2020	2021	2022
0–17 år	291	241	208
≥18 år	2 581	2 333	2 190

Källa: Åklagarmyndigheten, juni 2023.

Tabell 7.4 och 7.5 visar fördelningen per åldersgrupp beträffande de som omfattas av ett kontaktförbud (förbudspersoner) respektive de som ett kontaktförbud avses skydda (skyddspersoner) avseende beslutade kontaktförbud. Av statistiken framgår att förbudspersonen var underårig i cirka 1–2 procent av de beslutade kontaktförbuden under den aktuella perioden. Skyddspersonen var under 18 år i cirka 8–10 procent av de kontaktförbud som beslutades under samma period. Åklagarmyndigheten har angett att uppgifterna om åldersfördelning inte omfattas av den statistik som myndigheten normalt tar fram, varför uppgifterna inte är kvalitetskontrollerade. Det kan till exempel noteras att det totala antalet beslut om kontaktförbud skiljer sig något i tabell 7.4 och 7.5 jämfört med de uppgifter som framgår av tabell 7.2. Vi bedömer trots det att uppgifterna ger en god uppfattning av åldersfördelningen beträffande beslutade kontaktförbud.

7.2.2 Genomströmningstider

Den genomsnittliga genomströmningstiden (dvs. tiden från det att ansökan registrerats vid åklagarkammaren till det att beslut om att bevilja eller avslå begäran meddelats) för ett ärende om kontaktförbud var drygt 10 dagar år 2022. Mediantiden uppgick för detta år till

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

7 dagar. Uppgifterna avser medelvärdet respektive medianvärdet för åklagarkammarna i hela landet. 2020 och 2021 uppgick mediantiden till 5 respektive 6 dagar.[1]

Tabell 7.6 Genomströmningstider för beslutade kontaktförbud år 2022

Typ av kontaktförbud	Medianvärde antal dagar	Medelvärde antal dagar
Ordinärt	8	11,2
Gemensam bostad	1	3,9
Utvidgat utan elektronisk övervakning	8	10,2
Utvidgat med elektronisk övervakning	14	16,8
Särskilt utvidgat utan elektronisk övervakning	10	10
Särskilt utvidgat med elektronisk övervakning	7	7
Kontaktförbud, övrigt	9	13,2
Ej kontaktförbud	6	9,9
Total	**7**	**10,2**

Källa: Åklagarmyndigheten, oktober 2023.

Tabell 7.6 visar genomströmningstiden för beslutade kontaktförbud år 2022 uppdelat på typ av kontaktförbud. Såväl medelvärdet som medianvärdet redovisas i tabellen i syfte att belysa genomströmningstiderna på ett nyanserat sätt. Utifrån de redovisade medianvärdena kan den slutsatsen dras att den övervägande majoriteten av besluten om kontaktförbud meddelas inom den tid som föreskrivs i Åklagarmyndighetens föreskrifter[2] och att en tydlig avvikelse från föreskrifterna endast kan sägas föreligga vid utvidgade kontaktförbud med elektronisk övervakning och särskilt utvidgade kontaktförbud utan villkor om elektronisk övervakning.

[1] Åklagarmyndigheten, december 2022.
[2] Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om kontaktförbud (ÅFS 2011:6) ska beslut i fråga om kontaktförbud som huvudregel meddelas senast inom två veckor från det att ansökan kom in. Beslut i fråga om kontaktförbud avseende gemensam bostad, utvidgade kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning samt särskilt utvidgade kontaktförbud ska som huvudregel meddelas senast inom en vecka från det att ansökan kom in.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

7.2.3 Begäran om överprövning av beslut om kontaktförbud

Tabell 7.7 Inkomna och avgjorda ärenden år 2022

Domstolsslag	Antal inkomna ärenden	Antal avgjorda ärenden
Tingsrätt	347	367
Hovrätt	91	84

Källa: Domstolsverket, september 2023.

Tabell 7.7 visar antalet inkomna och avgjorda ärenden enligt lagen om kontaktförbud under år 2022, dvs. antalet beslut om kontaktförbud där någon part har begärt rättens prövning. Av statistiken framgår att cirka 4 procent av Åklagarmyndighetens beslut om kontaktförbud år 2022 blev föremål för tingsrättens prövning. Ungefär en fjärdedel av dessa överklagades till hovrätten. Dessa slutsatser har dragits genom att jämföra antalet beslut om kontaktförbud som meddelats av Åklagarmyndigheten år 2022 med antalet inkomna ärenden i tingsrätt samma år samt genom att jämföra antalet avgjorda ärenden i tingsrätt med antalet inkomna ärenden i hovrätt samma år. Vid beräkningen har det inte tagits någon hänsyn till att vissa ärenden som inkom till tingsrätten respektive hovrätten år 2022 kan avse beslut som meddelats av Åklagarmyndigheten respektive tingsrätten i slutet av år 2021. Det finns dock ingen anledning att anta att denna osäkerhetsfaktor påverkat utfallet i någon större utsträckning.

7.2.4 Handlagda brott mot lagen om kontaktförbud

Tabell 7.8 Handlagda brott mot lagen om kontaktförbud under perioden 2019–2022

År	2019	2020	2021	2022
Överträdelse av kontaktförbud (24 § 1 st. 2. men.)	4 532	4 251	4 162	3 858
Överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning (24 § 1 st. 1. men.)	8	10	18	27
Hindrande av elektronisk övervakning (25 §)	3	7	18	501
Totalt	**4 543**	**4 268**	**4 198**	**4 386**

Källa: Brå, kriminalstatistik, tabell 310 (år 2019–2021) och tabell 310 a (år 2022).

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tabell 7.8 visar antalet handlagda överträdelser av kontaktförbud i hela landet under perioden 2019–2022. Med handlagda brott avses anmälda brott där polis, åklagare eller annan brottsutredande myndighet fattat ett beslut gällande brottet under det aktuella redovisningsåret. Det går inte att utläsa ur statistiken hur många unika kontaktförbud som omfattas av antalet handlagda brott, dvs. hur många olika kontaktförbud som överträtts genom det sammanlagda antalet överträdelser. Som framgår av tabellen förekom en mycket stor ökning av handlagda brott beträffande hindrande av elektronisk övervakning år 2022 jämfört med tidigare år. Enligt uppgift från Polismyndigheten kan ökningen härledas till att ett fåtal personer misstänktes för ett mycket stort antal brott (i något fall misstänktes en enstaka person för flera hundra brott).

År 2022 väcktes åtal i 1 051 fall avseende överträdelse av kontaktförbud, i ett fall avseende överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning och i sex fall avseende hindrande av elektronisk övervakning.[3] Vi återkommer i avsnitt 9.3.2 i fråga om statistik gällande lagföringar.

7.3 Tidigare rapporter och utvärderingar

7.3.1 Utvärdering av Brå 2015

Elektronisk övervakning

I en rapport som publicerades 2015 utvärderade Brå de ändringar i kontaktförbudslagstiftningen som trätt i kraft 2011, då bl.a. möjligheten att förena ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning infördes. I rapporten konstaterades att elektronisk övervakning endast hade förekommit i ett fall sedan lagändringarna trädde i kraft. En förklaring var att tekniken periodvis inte funnits tillgänglig under den undersökta perioden. Därtill var beslut om särskilt utvidgade kontaktförbud mycket ovanliga (vid den tidpunkten var det endast möjligt att besluta om elektronisk övervakning i samband med särskilt utvidgade kontaktförbud). Under den undersökta perioden hade beslut om särskilt utvidgade kontaktförbud utfärdats som mest två gånger om året. Enligt Brå kunde detta bero på att villkoren för ett sådant kontaktförbud är stränga. Ett särskilt utvidgat kontakt-

[3] Brå, kriminalstatistik 2022, tabell 310 a.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förbud förutsätter att ett utvidgat kontaktförbud har överträtts, och i regel krävs det att överträdelsen är av fysisk karaktär. Enligt rapporten var utvidgade kontaktförbud också ovanliga. Under tidsperioden 2010–2013 beviljades i genomsnitt 37 utvidgade kontaktförbud om året. En av anledningarna till att det beviljats så få utvidgade kontaktförbud bedömdes vara att det var ovanligt att det fanns förutsättningar för att meddela ett sådant förbud. Ett utvidgat kontaktförbud får meddelas om det kan antas att ett ordinärt kontaktörbud inte är tillräckligt. Enligt de studerade beslutsunderlagen tycktes det tolkas som ett krav på att det förekommit en fysisk överträdelse av ett ordinärt kontaktförbud. I rapporten konstaterades att fysiska överträdelser av kontaktförbud var relativt ovanliga. En tidigare genomgång av 376 anmälda överträdelser under 2003–2005 visade att endast 13 procent avsåg fysiska överträdelser. Vanligast var i stället överträdelser som skedde genom icke-fysiska kontakter, t.ex. via sms, telefonsamtal eller Facebook.[4]

I en enkätundersökning genomförd av Brå tillfrågades åklagare hur de uppfattar kraven för att besluta om särskilt utvidgat kontaktförbud med elektronisk övervakning. Två tredjedelar av de som svarade på enkäten uppfattade villkoren som rimliga. Resten ansåg att kraven var för höga och menade att det i sådana situationer i stället blir aktuellt med frihetsberövande av förbudspersonen. 14 procent av de 395 åklagare som tillfrågades uppgav att de någon gång hade haft ett ärende där elektronisk övervakning skulle ha fyllt en funktion, men där skyddspersonen hade ett ordinärt kontaktförbud eller kontaktförbud avseende gemensam bostad. Enligt Brå indikerade svaren att det fanns ett behov av elektronisk övervakning i fler fall, men att underlaget för att besluta om sådan övervakning var litet. Vid samtal med poliser framkom vidare att det är vanligt att förbudspersonen saknar fast bostad, vilket utgör ett ytterligare hinder för användning av elektronisk övervakning.[5]

Det bör understrykas att möjligheterna att besluta om elektronisk övervakning har utvidgats sedan rapporten från Brå publicerades. År 2018 infördes en möjlighet att besluta om elektronisk övervakning även beträffande utvidgade kontaktförbud och år 2022 infördes dels en möjlighet att besluta om utvidgade kontaktförbud utan krav på att ett tidigare beslutat kontaktförbud dessförinnan överträtts,

[4] Brå, Kontaktförbud. En utvärdering av ändringarna i lagen 2011, rapport 2015:3, s. 51–58 och 65.
[5] A.a. s. 60 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

dels utmönstrades kravet på att skälen för ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska väga *väsentligt tyngre* än den inskränkning i rörelsefriheten ett sådant förbud innebär. Resultatet av Brås utvärdering måste därför beaktas med viss försiktighet.

Det geografiska förbudsområdets storlek

Inom ramen för utvärderingen undersöktes även det geografiska förbudsområdet för de totalt 225 beslut om utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud som beviljades under perioden 2010–2013. Vid genomgången framkom att förbudsområdena för de båda typerna av förbud på gruppnivå generellt sett var lika många och lika stora. Förbudsområdenas storlek och antal förbudsområden för varje enskilt beslut skiljde sig alltså inte åt i användning mellan de båda typerna av kontaktförbud. I ett och samma ärende kunde dock förbudsområdets storlek skilja sig åt. Förbudsområdet i ett ärende där ett utvidgat kontaktförbud hade beslutats kunde t.ex. utökas både i storlek och i antal förbudsområden vid ett påföljande beslut om ett särskilt utvidgat kontaktförbud, dvs. att det skedde en upptrappning på det sätt som avses med regleringen. I ungefär två tredjedelar av ärendena angavs endast ett (1) förbudsområde. I övriga fall angavs 2–4 förbudsområden. Av rapporten framgår vidare att ett typiskt förbudsområde, oavsett typ av kontaktförbud, vanligtvis omfattade ett kvarter runt skyddspersonens bostad, dennes arbetsplats, ett skolområde eller i sällsynta fall något annat område där personen vistades ofta. Endast i undantagsfall sträckte sig förbudsområdet över ett större område än ett kvarter.[6]

7.3.2 Åklagarmyndighetens och Polismyndighetens tillsynsrapport 2020

Omfattningen av granskningen

Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum genomförde tematisk tillsyn över handläggningen av kontaktförbudsärenden 2008 och 2012. Båda tillsynsrapporterna visade att åklagarnas tillämpning av kontaktförbudslagstiftningen tycktes restriktiv i förhållande till lagens syfte

[6] A.a. s. 54 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att förebygga hotfulla och farliga situationer.[7] Den senaste tillsynen genomfördes tillsammans med Polismyndigheten och resulterade i en rapport som publicerades i april 2020.[8]

Granskningen 2020 omfattade 591 kontaktförbudsärenden som avslutades genom beslut under perioden den 1 april 2018 till den 31 december 2018. Cirka en tredjedel av dessa avsåg ärenden där kontaktförbud hade beviljats och cirka två tredjedelar avsåg ärenden där kontaktförbud inte hade beviljats. Av ärendena avsåg drygt 93 procent (550 st.) ordinära kontaktförbud, drygt 5 procent (31 st.) kontaktförbud avseende gemensam bostad, 0,5 procent (3 st.) utvidgade kontaktförbud utan villkor om elektronisk övervakning och 1,2 procent (7 st.) förlängningar av tidigare meddelade kontaktförbud. Inga ärenden utgjorde utvidgade kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning eller särskilt utvidgade kontaktförbud.[9]

Bakgrunden till ansökningarna

I cirka 92 procent av de granskade ärendena hade ansökan om kontaktförbud gjorts i samband med en brottsanmälan eller under en pågående förundersökning. Vid en stickprovskontroll av ärenden där ansökan om kontaktförbud hade gjorts utan samband med en brottsanmälan framkom att skälet till detta kunde variera. I huvuddelen av fallen rörde det sig om ärenden där någon brottslig gärning inte hade kunnat konstateras. I andra fall hade det gjorts en brottsanmälan i samband med begäran om kontaktförbud, men förundersökningen hade lagts ned av polisen innan kontaktförbudsärendet lottades över till åklagarkammaren.[10]

Förbudspersonens förekomst i belastningsregistret

Vid granskningen undersöktes även förbudspersonens förekomst i belastningsregistret under de senaste fem åren med avseende på kontaktförbud, överträdelse av kontaktförbud eller brott mot liv, hälsa,

[7] Se Åklagarmyndigheten, Besöksförbud – en kartläggning över tillämpningen med synpunkter, och Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud – en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna, tillsynsrapport 2013:4.
[8] Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten, Kontaktförbud – en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna, granskningsrapport 2020, tillsynsrapport 2020:1
[9] A.a. s. 8 f.
[10] A.a. s. 15.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

frihet eller frid, dvs. de uppgifter i belastningsregistret som har störst betydelse för åklagaren vid riskbedömningen. Granskningen visade att förbudspersonen förekom i belastningsregistret med avseende på tidigare kontaktförbud, överträdelser av kontaktförbud eller brott mot liv, hälsa, frihet eller frid i cirka 32 procent av ärendena, varav knappt två tredjedelar hade lagförts för mer än ett år sedan vid tiden för ansökan. I cirka 68 procent av ärendena förekom förbudspersonen antingen inte alls i belastningsregistret under de senaste fem åren, eller förekom inte med avseende på relevanta avsnitt. I rapporten anges att det, i de fall förbudspersonen dömts för brott mot liv, hälsa, frihet eller frid, hade varit intressant att försöka ta fram information om mot vem dessa brott hade begåtts. Det var dock inte möjligt att gå igenom var och en av de enskilda domarna inom ramen för projektet. I de ärenden där det ändå framgick mot vem brottet hade begåtts utan att ta del av den enskilda domen hade brottet i cirka 27 procent av fallen begåtts mot skyddspersonen, i drygt 8 procent mot andra närstående och i drygt 7 procent mot annan än närstående. I resterande fall saknades information om mot vem brottet hade begåtts. Det var inte heller möjligt att i efterhand ta reda på vilken information åklagaren rent faktiskt hade tillgång till i detta avseende. Av de personer som förekom i belastningsregistret med avseende på brott mot liv, hälsa, frihet eller frid rörde det sig i cirka 54 procent av fallen om 1–2 brottstillfällen, 25 procent avsåg 3–5 brottstillfällen och drygt 9 procent avsåg mer än 10 brottstillfällen. Undersökningen avsåg även vilket det allvarligaste brottet var som personen lagförts för under de senaste fem åren. Det vanligaste brottet var misshandel, följt av olaga hot och grov kvinnofridskränkning.[11]

Elektronisk övervakning

Under perioden den 1 juli 2018 till den 30 juni 2019 fattades beslut om utvidgat kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning i tre fall, och beslut om särskilt utvidgade kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning i ytterligare tre fall. Under samma period fattades beslut om utvidgat kontaktförbud utan elektronisk över-

[11] A.a. s. 17 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

vakning i 34 fall och beslut om särskilt utvidgat kontaktförbud utan villkor om elektronisk övervakning i ett fall.[12]

Det bedömdes finnas flera förklaringar till att det hade fattats så få beslut om kontaktförbud med elektronisk övervakning. Bland annat angavs att de praktiska förutsättningarna, såsom hur förbudsområdet ska utformas och den tekniska möjligheten att verkställa övervakning, kunde uppfattas som hinder i tillämpningen. Polisen vittnade om tekniska problem vid användandet av elektronisk övervakning som hade lett till att polisen hade behövt lägga resurser på att söka upp förbudspersonen och samtidigt säkra skyddspersonen.[13]

Ett beslut om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning behöver omfatta en karta över förbudsområdet. För att förbudsområdet ska bli ändamålsenligt och tekniskt möjligt att övervaka, samtidigt som det är proportionerligt, krävs en dialog mellan åklagare och polis, vilket gör att det tar längre tid innan beslut kan fattas. Mot denna bakgrund bedömdes de korta tidsfristerna utgöra ytterligare en svårighet i handläggningen.[14] Vidare konstaterades att det fanns ett kompetens- och utbildningsbehov för att uppnå en ökad användning av elektronisk övervakning på det sätt som lagstiftaren avsett.[15]

Identifierade problemområden och slutsatser

I tillsynsrapporten identifierades ett antal problemområden med avseende på polisens och åklagarens hantering av ärenden om kontaktförbud. Ett sådant problemområde ansågs vara att det inte var ovanligt att det begärdes kontaktförbud i ärenden där avsaknaden av relevant relation mellan parterna eller digniteten i det bakomliggande brottet innebar att det redan från början stod klart att det saknades förutsättningar för att bevilja kontaktförbud.[16]

Slutsatsen av tillsynen 2020 var att åklagarnas tillämpning av kontaktförbudslagstiftningen fortfarande tycktes restriktiv i förhållande till lagens syfte. Bedömningen grundades på det förhållandet att an-

[12] A.a. s. 14.
[13] A.a. s. 35.
[14] Sedan rapporten publicerades har dock tidsfristen för ärenden om särskilt utvidgat kontaktförbud höjts från fyra till sju dagar (se 2 § ÅFS 2011:6).
[15] Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten, Kontaktförbud – en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna, granskningsrapport 2020, tillsynsrapport 2020:1, s. 35 f.
[16] A.a. s. 20.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

vändningen av mer ingripande former av kontaktförbud var sparsam. Utifrån tillgänglig statistik var det inte möjligt att dra några mer långtgående slutsatser om restriktiviteten i tillämpningen av kontaktförbudslagstiftningen, t.ex. beträffande åklagarnas risk- och proportionalitetsbedömning i de enskilda ärendena. Detta berodde på att de ansökningar som redan från början saknade förutsättningar att beviljas inte kunde separeras från övriga ärenden.[17] I sammanhanget kan det nämnas att Åklagarmyndigheten under hösten 2023 publicerat en kartläggning av avslagsbeslut, vilken redovisas i avsnitt 7.3.4.

7.3.3 Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018–2021

Socialstyrelsen ska, enligt lagen (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall, utreda bl.a. vissa fall där vuxna kvinnor och män dödats eller utsatts för försök till dödligt våld av en närstående eller tidigare närstående person och identifiera brister i samhällets skyddsnät. Utredningarna sammanställs i en rapport som lämnas till regeringen. Den senaste rapporten publicerades 2022 och innehåller en övergripande analys över de utredningar som genomförts under åren 2018–2021.

Kontaktförbud kombineras inte med andra skydds- och stödinsatser

En av de brister som identifierades var att kontaktförbud inte kombineras med andra skydds- och stödinsatser. I några fall hade brottsoffren beviljats kontaktförbud som skydd mot gärningspersonen, i vissa fall vid flera tillfällen. Det handlade i samtliga fall om ordinära kontaktförbud. Inte i något av fallen framgick av dokumentationen att kontaktförbudet hade kombinerats med andra stöd- och skyddsåtgärder från polisen eller socialtjänsten, trots att det kunde antas att det fanns behov av exempelvis larmpaket och annat brottsofferstöd från polisen, samt skyddat boende till brottsoffret och insatser riktade till våldsutövaren från socialtjänsten. Enligt rapporten framgick

[17] A.a. s. 33 och 48.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

det tydligt av dessa ärenden att ett kontaktförbud inte utgjorde ett tillräckligt skydd.[18]

Förklaringen till socialtjänstens brist på insatser bedömdes vara att socialtjänsten inte hade kopplats in i samband med beslutet om kontaktförbud. Socialstyrelsens bedömning var att det är nödvändigt att kontaktförbud vid behov kombineras med andra skydds- och stödinsatser från polis och socialtjänst för att förebygga att brottsoffret utsätts för ytterligare våld. Mot den bakgrunden föreslog Socialstyrelsen att det ses över om Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten bör få en skyldighet att underrätta socialnämnden i samtliga fall där beslut om kontaktförbud meddelats, dvs. även när det inte finns minderåriga barn och när kontaktförbudet inte rör gemensam bostad.[19]

Socialstyrelsen konstaterade vidare att det följer av Polismyndighetens riktlinjer för kontaktförbud att polisen ska se till att en kontaktperson utses både till skyddspersonen och förbudspersonen. Kontaktpersonen ska ge parterna råd och stöd, komplettera kontaktförbudet med andra skyddsåtgärder och vid behov samverka med socialtjänsten. Enligt rapporten varierade följsamheten till riktlinjerna, och det fanns stora skillnader mellan hur olika lokalpolisområden arbetade med kontaktförbuden. I vissa fall, men långt från alla, utsågs exempelvis en kontaktperson med kompetens om våld i nära relation. Vissa kontaktpersoner höll fortlöpande kontakt med de berörda personerna och erbjöd lämpliga skyddsåtgärder, medan andra nöjde sig med att skicka ett brev till brottsoffret med information om att han eller hon kunde höra av sig vid behov. Huruvida polisen initierade samverkan med socialtjänsten kring insatser om stöd och skydd som komplement till kontaktförbudet konstaterades i hög grad bero på dels om det fanns upparbetade kontakter mellan polisen och socialtjänsten, dels på hur engagerad den tillsatta kontaktpersonen var. Enligt rapporten kunde en orsak till den bristande följsamheten till riktlinjerna vara att skydd och stöd i samband med kontaktförbud inte är ett prioriterat område inom polisen. Socialstyrelsen föreslog att Polismyndigheten skulle överväga att se över dels myndighetens behov av att stärka implementeringen av riktlinjerna för kontaktförbud, dels hur samverkan med socialtjänsten kan utvecklas.[20] Det

[18] Socialstyrelsen, Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018–2021, 2022, s. 83 f.
[19] A.a. s. 84.
[20] A.a. s. 83 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kan anmärkas att Polismyndigheten beslutade om en ny handbok för kontaktförbud i november 2021, vilken beskrivs närmare i avsnitt 5.3.1.

Bristande samverkan mellan myndigheter

I rapporten identifierades även en brist på samverkan mellan myndigheter för att förebygga upprepat våld. I många fall hade det hos minst en myndighet funnits kunskap om att brottsoffret utsatts för våld av gärningspersonen innan det dödliga våldet utövades. Både brottsoffret och gärningspersonen hade i dessa fall haft upprepade kontakter med polis, socialtjänst och hälso- och sjukvård, och i vissa fall även med Kriminalvården. Ett exempel som lyftes i rapporten var att det inte framgick i de utredda ärendena att polis och socialtjänst delat resultatet av riskbedömningar, och att det inte heller fanns någon kommunikation mellan myndigheterna om nya omständigheter som kunde innebära en ökad risk för våld. Det fanns också exempel på att polisen i vissa fall kände till våldet mot brottsoffret, men att socialtjänsten eller hälso- och sjukvården saknade den kunskapen, trots att dessa verksamheter hade pågående kontakter med brottsoffret och/eller gärningspersonen. Inte i något fall framgick att någon samhällsaktör hade efterfrågat samtycke av de berörda personerna för att kunna samverka med en annan samhällsaktör. Socialstyrelsen identifierade flera orsaker till bristen på samverkan. En av orsakerna bedömdes vara att det finns en osäkerhet inom myndigheterna om hur sekretessbestämmelserna ska tillämpas, t.ex. gällande möjligheten att dela information.[21]

7.3.4 Åklagarmyndighetens kartläggning av avslagsbeslut 2023

Bakgrund

Under hösten 2022 införde Åklagarmyndigheten ett beslutsstöd avseende avslagsgrunderna för kontaktförbud. Syftet var bl.a. att öka förutsättningarna för en enhetlig tillämpning och förbättra möjligheterna för uppföljning. I november 2023 publicerade myndigheten

[21] A.a. s. 86 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

en kartläggning av avslagsbesluten utifrån statistik under perioden december 2022 till och med augusti 2023.[22]

Beslutstödet innefattar tre avslagsgrunder: *förutsättningar saknas*, *ej tillräcklig risk* samt *ej proportionerligt*. Avslagsgrunderna har följande innebörd:[23]

- *Förutsättningar saknas*: Det kan redan av ansökan konstateras att de grundläggande förutsättningarna för att meddela ett kontaktförbud saknas, dvs. ansökan är ogrundad. I de allra flesta fall behöver inga utredningsåtgärder vidtas inför beslutet.
- *Ej tillräcklig risk*: Det finns grundläggande förutsättningar för att meddela ett kontaktförbud, men riskbedömningen resulterar i att det inte föreligger en klar och konkret risk för ett sådant beteende som kan ligga till grund för ett kontaktförbud. Vanligtvis krävs förhör med skyddspersonen inför en sådan bedömning.
- *Ej proportionerligt*: Det föreligger en klar och konkret risk i kontaktförbudslagstiftningens mening, men proportionalitetsbedömningen utmynnar i att det inte finns tillräckliga skäl för att meddela kontaktförbud. I de flesta fall krävs förhör med förbudspersonen för att genomföra en adekvat proportionalitetsbedömning.

Resultatet av kartläggningen

Generella iakttagelser

Kartläggningen visar att cirka 70 procent av ansökningarna om kontaktförbud avslogs. En klar majoritet (cirka 45 procent) av ansökningarna avslogs med motiveringen *förutsättningar saknas*. Avslagsgrunden *ej tillräcklig risk* användes i ungefär hälften så många fall (drygt 20 procent), medan endast ett fåtal procent av ansökningarna avslogs med motiveringen *ej proportionerligt*.[24]

En av orsakerna till den höga andelen avslagsbeslut med motiveringen *förutsättningar saknas* bedömdes vara att avslagsgrunderna i Åklagarmyndighetens datasystem nyligen har införts, varför en del av siffrorna ansågs kunna förklaras med att åklagarna inte hade tillämpat dem som avsetts. Därtill konstaterades att det fortfarande in-

[22] Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud – Kartläggning av avslagsbeslut, rapport, 2023, s. 6 och 14.
[23] A.a. s. 14 f.
[24] Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud – Kartläggning av avslagsbeslut, rapport, 2023, s. 15.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kommer en hög andel ogrundade ansökningar (vilket också framkom i Åklagarmyndighetens och Polismyndighetens tillsynsrapport 2020, se avsnitt 7.3.2). I kartläggningen anges att det krävs en fördjupad analys för att utreda de bakomliggande orsakerna till uppgifterna i statistiken närmare.[25]

Betydelsen av kön och ålder

Kartläggningen visar att en högre andel kontaktförbud avslogs när förbudspersonen var en kvinna än när förbudspersonen var en man. Avslagsgrunden *förutsättningar saknas* användes i en mycket högre utsträckning när förbudspersonen var en kvinna, vilket bedömdes bero antingen på att dessa ansökningar i högre utsträckning är ogrundade än när förbudspersonen är en man, eller att avslagsgrunderna inte hade tillämpats som avsetts. I de fall förbudspersonen var en man avslogs ansökan i lägre utsträckning om skyddspersonen var en kvinna jämfört med om skyddspersonen också var en man. Motsvarande skillnad kunde inte iakttas i de fall förbudspersonen var en kvinna.[26]

I ärenden där skyddspersonen var mellan 0–14 år ledde cirka 90 procent av alla ansökningar om kontaktförbud till ett avslagsbeslut, vilket innebar att ansökningar från skyddspersoner i denna åldersgrupp avslogs i betydligt högre utsträckning än när skyddspersonen var vuxen. I kartläggningen anges att detta indikerar att det är svårare för barn att erhålla skydd genom ett kontaktförbud. Även i de fall det fanns en bakomliggande brottsmisstanke med samma partsställning som ansökan avsåg, avslogs 83 procent av alla ansökningar.

Motiveringen *förutsättningar saknas* användes i 52 procent av fallen, vilket var högre än rikssnittet på 45 procent för alla fattade beslut.[27]

Analysen visade därtill att även om brottsmisstanken avsåg särskilt allvarliga brott, t.ex. grov fridskränkning, avslogs barns och ungas (0–17 år) ansökan om kontaktförbud i fler fall än vuxnas ansökningar.[28]

En förklaring till den höga andelen avslagsbeslut i åldersspannet 0–14 år ansågs kunna vara förekomsten av en bakomliggande vårdnadstvist mellan föräldrarna, vilket får till följd att lämnade uppgifter måste värderas med försiktighet. Det angavs också att det framkommit

[25] A.a. s. 16.
[26] A.a. s. 19 f.
[27] A.a s. 23 ff.
[28] A.a. s. 24 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

i Åklagarmyndighetens överprövningsverksamhet att barn inte alltid hörs under utredningen, vilket enligt Åklagarmyndigheten skulle kunna leda till fler avslag med motiveringen *förutsättningar saknas*. Några säkra slutsatser bedömdes dock inte vara möjliga att göra utan en fördjupad analys.[29]

Betydelsen av bakomliggande brottsmisstankar

Kartläggningen visar att cirka 60 procent av ansökningarna om kontaktförbud avslogs då det fanns en skälig misstanke om brott jämfört med drygt 90 procent då skälig misstanke om brott saknades. Förekomsten av skälig misstanke om brott konstaterades därmed ha en stor betydelse för om ett kontaktförbud beviljas eller inte, i vart fall för vuxna skyddspersoner. I de fall den skäliga misstanken avsåg ett särskilt allvarligt brott[30] fick det större genomslag vid riskbedömningen än om brottet var mindre allvarligt. Mot bakgrund av lagstiftningens utformning och vad som framkommer i Riksåklagarens riktlinjer om vilka faktorer som har betydelse vid bedömningen bedömdes dock tillämpningen motsvara förväntningarna.[31]

7.4 Utredningens hearings och åklagarintervjuer

I detta avsnitt redovisas en sammanfattning av de uppgifter som framkommit vid de hearings och intervjuer som utredningen har anordnat. I bilaga 3 anges vilka som medverkade vid hearingarna och intervjuerna samt de frågor som utgjorde underlag för diskussionerna.

[29] A.a. s. 23 ff.
[30] Med ”särskilt allvarligt brott” avses grov misshandel, försök/förberedelse/stämpling till mord eller dråp, olaga förföljelse, grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning, grovt barnfridsbrott, hedersförtryck, grovt olaga hot, oaktsam våldtäkt, oaktsamt sexuellt övergrepp och sexuellt övergrepp. Våldtäkt och sexuellt övergrepp innefattar brott mot barn samt för våldtäkt även försöksbrott. För grov misshandel, grovt olaga hot och sexualbrott exkluderas brott mellan obekanta och i förekommenade fall brott mot grupp, se a.a. s. 8.
[31] A.a. s. 5.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

7.4.1 Hearing med brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer

De deltagande organisationerna gav en samlad bild av att kraven för att få ett kontaktförbud utfärdat är för höga och att bedömningarna avseende förutsättningarna för att få kontaktförbud varierar stort mellan de olika åklagarkamrarna. Flera organisationer uppgav att det i praktiken ofta krävs att förbudspersonen har dömts för brott mot skyddspersonen. Det påtalades att det är vanligt att kvinnor som är utsatta för brott av en närstående partner underlåter att polisanmäla brotten, alternativt att anmälningar inte leder till åtal, trots att kvinnan kan ha varit utsatt för upprepade brott under en lång tid. Enligt organisationernas erfarenhet görs ansökan om kontaktförbud ofta i ett akut läge i samband med att parterna separerar.

Flera av organisationerna uppgav att skyddspersonerna sällan förväntar sig att ett kontaktförbud ska utgöra ett heltäckande skydd mot övergrepp och trakasserier, men att förhoppningen är att kontaktförbudet ska bidra till att lugna situationen. Det påpekades att skyddspersonerna ofta uppfattar ett kontaktförbud som en betydelsefull signal från samhället om att förbudspersonens agerande är oacceptabelt. Det framhölls emellertid att det är vanligt att förtroendet för systemet med kontaktförbud försvinner i och med att överträdelser av kontaktförbudet sällan leder till konsekvenser för förbudspersonen.

Två av organisationerna med erfarenhet av arbete med hedersrelaterat våld uppgav att kontaktförbud sällan är en effektiv åtgärd för att skydda personer som lever i en hederskontext, eftersom det ofta är många personer som deltar i förföljelsen mot skyddspersonen. Att enbart utfärda kontaktförbud mot en eller ett par av de personer som utövar övergrepp mot skyddspersonen är därför ofta verkningslöst.

Flera organisationer framhöll att polisen sällan vidtar en strukturerad riskbedömning i ärenden om kontaktförbud och att det borde vara obligatoriskt med en sådan bedömning. Det påpekades också att det borde vara obligatoriskt att det utses en kontaktperson hos polisen för parterna när ett beslut om kontaktförbud har meddelats. Flera organisationer uppgav att ett kontaktförbud regelmässigt borde kompletteras med larmpaket för att öka den brottspreventiva effekten, men att polisen generellt är restriktiv med att lämna ut larmpaket.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

7.4.2 Hearing med advokater

De advokater som deltog i hearingen uttalade sig utifrån erfarenheterna av att som offentlig försvarare komma i kontakt med personer som ålagts kontaktförbud. Samtliga advokater framhöll att ett kontaktförbud uppfattas som en mycket ingripande åtgärd vilken innebär stora inskränkningar i förbudspersonens vardag, särskilt i de fall parterna har gemensamma barn. Det framhölls också att det finns risk för att ansökningar om kontaktförbud sker i syfte att vinna fördelar i en pågående vårdnadstvist. Det påtalades särskilt att kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning utgör en mycket ingripande åtgärd och flera advokater ansåg att det inte framstår som proportionerligt att utfärda ett sådant förbud utan att en person tidigare har dömts för brott. Flera advokater uppgav att många förbudspersoner uppfattar ett kontaktförbud som att rättsväsendet redan har tagit ställning i skuldfrågan i de fall kontaktförbudet utfärdas under en pågående förundersökning. Det förhållandet att ett beslut om kontaktförbud registreras i belastningsregistret, trots att det inte utgör ett straff, lyftes fram som problematiskt i sammanhanget.

Några advokater framhöll att ett kontaktförbud inte är effektivt för att avhålla de farligaste våldsutövarna från att söka upp skyddspersonen, eftersom de inte låter sig avskräckas av det straffhot en överträdelse innebär. En deltagare uppgav dock att elektroniskt övervakade kontaktförbud möjligen är effektivt i sådana situationer. Några advokater ansåg att riskbedömningarna behöver förbättras för att få bättre träffsäkerhet vid identifieringen av de fall där det är motiverat att utfärda ett kontaktförbud. Samverkan mellan myndigheter framhölls som nödvändig för att förbättra riskbedömningarna.

Gällande behovet av att kunna förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud (en särskild fråga som behandlas i avsnitt 8.5.7) påtalade flera advokater att ett sådant uppdrag skulle innebära mycket svåra advokatetiska överväganden. En särskild företrädare skulle då, oftast på mycket knapphändigt underlag, avgöra om det är förenligt med barnets bästa att samtycka till ett kontaktförbud mot barnets vårdnadshavare. Det lyftes också fram att det av den anledningen finns en risk för att många biträdande jurister och advokater avstår från att åta sig uppdrag som särskild företrädare om uppdraget även kan komma att omfatta frågor om kontaktförbud.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Domstolarna kan därmed få svårt att finna lämpliga personer att förordna för sådana uppdrag.

7.4.3 Intervjuer med åklagare

Kriterierna för kontaktförbud

Samtliga åklagare ansåg att kriterierna för att utfärda kontaktförbud över lag är rimligt ställda. Endast ett fåtal hade någon gång utfärdat ett utvidgat kontaktförbud. Ingen av de intervjuade åklagarna hade utfärdat ett särskilt utvidgat kontakförbud. Många framhöll tekniska problem med den elektroniska utrustningen, samt att förbudspersonen oftast är frihetsberövad i allvarligare fall, som skäl till att utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud används så sällan.

De flesta åklagare hade inte varit med om fall där de ansett att det fanns behov av ett kontaktförbud men då förutsättningarna för ett sådant beslut inte varit uppfyllda enligt lagtexten. En åklagare påtalade dock att det ibland händer att ”magkänslan” talar för att det krävs ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud, trots att det saknas konkreta omständigheter som kan läggas till grund för en sådant kontaktförbud.

Samtliga åklagare var eniga om att tidigare lagföringar inte utgör ett absolut krav för att utfärda kontaktförbud och att de allra flesta kontaktförbud utfärdas under en pågående förundersökning. Många påtalade dock att förekomsten av tidigare domar gör att riskbedömningen blir enklare, eftersom det utgör en klar indikation på risk för fortsatt brottslighet. Karaktären av det misstänkta brottet framhölls som den viktigaste faktorn vid bedömningen av om ett kontaktförbud borde utfärdas. Gärningar av förföljelsekaraktär, flerfaldig brottslighet, indikationer på gränslöst beteende (t.ex. kontakter nattetid) lyftes som exempel på omständigheter som kan läggas till grund för ett kontaktförbud utan tidigare lagföringar.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Utredningsunderlaget och behovet av strukturerade riskbedömningar

Det framkom skilda åsikter om hur mycket utredning som krävs avseende det misstänkta brottet för att det ska vara aktuellt att utfärda ett kontaktförbud. En åklagare menade att det ofta är möjligt att utfärda ett kontaktförbud redan på grundval av målsägandens uppgifter. En annan åklagare ansåg att man måste kunna se framför sig att bevisningen kommer räcka för åtal. Ytterligare en åklagare påtalade att det visserligen är möjligt att utfärda ett kontaktförbud redan vid skälig misstanke, men att riskbedömningen blir mycket svår då. En åklagare påpekade att ett kontaktförbud som utgångspunkt upphävs om förundersökningen läggs ned eller åtalet ogillas, vilket är olyckligt i vissa situationer eftersom risken för brott kan vara stor trots att bevisningen inte räcker för åtal eller en fällande dom.

Det framkom en entydig bild av att strukturerade riskbedömningar i dagsläget inte används som underlag i ärenden om kontaktförbud. Åsikterna gick isär angående behovet av att ta in sådana bedömningar i större utsträckning. Fyra av åklagarna var negativa till att använda sig av strukturerade riskbedömningar. Anledningarna som lyftes var att det är tidskrävande, att de inte tillför något till beslutsunderlaget och att sådana riskbedömningar kan innehålla känsliga uppgifter om skyddspersonen som är olämpliga att förbudspersonen får del av. Flera åklagare uttryckte att man som åklagare utvecklar en ”fingertoppskänsla” i dessa typer av ärenden, vilket underlättar riskbedömningen.

Tre av åklagarna var positivt inställda till att använda strukturerade riskbedömningar och ansåg att de kunde vara av värde vid bedömningen av om det föreligger förutsättningar för kontaktförbud. En åklagare uppgav att det oftast inte finns någon större risk med att delge sådana riskbedömningar till förbudspersonen. En annan åklagare uttryckte att det vore en klar fördel om åklagaren endast kunde ta in resultatet av riskbedömningen i kontaktförbudsärendet. Flera av åklagarna påtalade att polisens arbete med bedömningsmetoden SARA i relationsärenden varierar stort över landet, vilket utgör ett problem.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Det geografiska områdets storlek vid särskilt utvidgade kontaktförbud

Majoriteten av de intervjuade åklagarna uttryckte att det finns ett behov av att kunna besluta om större förbudsområden än idag, även om det framhölls att det inte kommer röra sig om särskilt många fall per år. Som exempel på när det kan vara relevant att utfärda ett kontaktförbud som omfattar ett stort område, såsom en kommun, nämndes att kvinnan har skyddad adress men förbudspersonen ändå vet vilken kommun hon vistas i, att förbudspersonen saknar egentliga skäl för att vistas i samma kommun som skyddspersonen, eller i samband med att en dömd person friges från ett fängelsestraff.

En åklagare uttryckte att det är problematiskt att utryckningstiderna för polisen varierar beroende på var i landet man befinner sig.

Enhetligheten i tillämpningen av kontaktförbudslagstiftningen

Samtliga åklagare var eniga om att anledningen till att antalet utfärdade kontaktförbud varierar i landet inte är utformningen av kontaktförbudslagstiftningen, utan snarare att det växer fram kulturer på de olika åklagarkamrarna som påverkar bl.a. benägenheten att begära personer häktade. Flera åklagare trodde att det i sådana områden där det utfärdas färre kontaktförbud, i stället kan vara vanligare med frihetsberövanden. Populationens sammansättning framhölls också som en orsak – några åklagare menade att behovet av kontaktförbud kan vara större utanför storstäderna eftersom det är svårare att vara anonym där. En annan anledning angavs vara att antalet ansökningar om kontaktförbud också varierar i landet, vilket enligt åklagarna sannolikt beror på polisens arbete med kontaktförbud.

En åklagare berättade att de hade börjat ha regelbundna möten på dennes åklagarkammare för att diskutera tillämpningen av kontaktförbudslagstiftningen. Sedan mötena infördes hade antalet utfärdade kontaktförbud på åklagarkammaren ökat. Några åklagare påtalade att det är svårt att få vägledning i praxis eftersom de är förhållandevis få som begär överprövning till domstol. Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning om kontaktförbud framhölls dock av flera som en värdefull hjälp.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Behovet av en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud

Samtliga åklagare ansåg att det finns behov av att införa en möjlighet att förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud. I ärenden där barnet behöver höras för att ta reda på dennes inställning ansågs en särskild företrädare kunna fylla en viktig funktion. Situationer där kontaktförbud väcks i samband med en vårdnadsprocess framhölls som särskilt komplexa. Det framkom att det är ovanligt att det utfärdas kontaktförbud till skydd för barn, men att förekomsten har ökat i och med införandet av barnfridsbrottet.

Flera åklagare uppgav att de inte reflekterat över om det krävs båda vårdnadshavares samtycke för att utfärda ett kontaktförbud till skydd för ett barn. En åklagare påpekade dock att båda vårdnadshavare måste samtycka till att förhör hålls med barnet. Två åklagare uppgav att det är Åklagarmyndighetens ståndpunkt att ett kontaktförbud till skydd för ett barn kräver båda vårdnadshavarens samtycke, men att de trots detta hade utfärdat kontaktförbud utan att inhämta samtycke från vårdnadshavarna. En åklagare uppgav också att tingsrätten i flera fall hade fastställt sådana beslut i de fall de hade begärts överprövade.

Interimistiska beslut

Endast en åklagare ansåg att det finns behov av att kunna fatta interimistiska beslut om kontaktförbud och framhöll att det skulle kunna göra att färre kvinnor tvingas flytta till skyddade boenden. Resterande åklagare var negativt inställda till interimistiska beslut. Vad gäller kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden framhölls att en brottsmisstänkt person som regel alltid frihetsberövas när polisen rycker ut vid bråk i bostaden mellan närstående. Det finns därefter ofta förutsättningar för att utfärda ett ”slutligt” beslut om kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden, även om personen inte skulle häktas.

Två av åklagarna uttryckte att en utsatt kvinna ofta befinner sig i en normaliseringsprocess[32] och har svårt att bryta upp från mannen.

[32] *Normaliseringsprocessen* brukar beskrivas som en process med successivt upptrappat våld, vilket kan få till följd att våldet uppfattas som ett normalt inslag i vardagen. Normaliseringen kan innebära att våldet förminskas och gränserna för vad som kan accepteras förskjuts för båda parterna, se t.ex. SOU 2022:70 s. 133 f. med där gjorda hänvisningar.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

I de lägena är det viktigt att personen är frihetsberövad för att kvinnan ska få distans till mannen. Om det i stället meddelas beslut om interimistiska kontaktförbud ansågs det finnas en stor risk för att kontakterna inte upphör och att kvinnan inte längre vill medverka till utredningen.

En åklagare uttryckte att anledningen till att handläggningstiderna för kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden kan vara långa högst sannolikt är att personen i sådana fall är frihetsberövad under tiden från det att ansökan kommer in till det att ett beslut meddelas. Flera åklagare påtalade att handläggningen ofta drar ut på tiden eftersom det är svårt att få tag i förbudspersonen och att det därför är svårt att uppnå en snabbare handläggning genom interimistiska beslut. Dessutom påtalades att även ett interimistiskt beslut måste delges för att få straffrättslig verkan. En åklagare uttryckte att om det är möjligt att nå en person för delgivning kan man lika gärna hämta denne till förhör och därefter fatta ett ”slutligt” beslut i anslutning till förhöret.

7.5 Grevios granskning av Sverige

Istanbulkonventionens syfte är att skydda kvinnor mot alla former av våld och att förebygga, lagföra och avskaffa våld mot kvinnor och våld i hemmet. Sverige ratificerade konventionen 2014.[33] I fråga om kontaktförbud är framför allt artikel 52 och 53 av intresse:

> **Artikel 52 – Akuta förbudsåtgärder**
>
> Parterna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att behöriga myndigheter bemyndigas att, i situationer av överhängande fara, besluta om att den som utövar våld i hemmet under tillräckligt lång tid måste lämna den bostad som brottsoffret eller personen som riskerar att utsättas för våld bor i och att förbjuda förövaren att gå in i bostaden eller kontakta brottsoffret eller den person som riskerar att utsättas för våld. Säkerheten för brottsoffren eller de personer som riskerar att utsättas för våld ska prioriteras vid åtgärder som vidtas i enlighet med denna artikel.

[33] Prop. 2013/14:208.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Artikel 53 – Besöksförbud

1. Parterna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att beslut om lämpliga besöksförbud är tillgängliga för personer som har utsatts för våld som faller inom ramen för denna konvention.

2. Parterna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att de besöksförbud som avses i punkt 1 – är tillgängliga för omedelbart skydd och utan att vara oskäligt ekonomiskt eller administrativt betungande för brottsoffret,

– utfärdas för en viss period eller tills beslutet ändras eller upphävs, – utfärdas *ex parte* och med omedelbar verkan när så är nödvändigt, – är tillgängliga oberoende av, eller utöver, andra rättsliga förfaranden,

– får presenteras i efterföljande rättsliga förfaranden.

3. Parterna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att överträdelser av besöksförbud som har utfärdats enligt punkt 1 är föremål för effektiva, proportionerliga och avskräckande straffrättsliga eller andra rättsliga sanktioner.

Europarådets expertgrupp Grevio, som är Istanbulkonventionens granskningsorgan, har granskat Sveriges genomförande av konventionen och utifrån detta publicerades 2019 en rapport med ett antal rekommendationer till Sverige. När det gäller hur Sverige har genomfört artiklarna 52 och 53 påpekade Grevio att ingen av de tillgängliga formerna av kontaktförbud utgör en akut förbudsåtgärd i den bemärkelsen som avses i artikel 52. Enligt artikeln är konventionsstaterna bl.a. skyldiga att säkerställa att den som utövar våld i hemmet kan avlägsnas från bostaden vid situationer av överhängande fara. Begreppet ”överhängande fara” definieras som ”*any situation of domestic violence in which harm is imminent or has already materialised and is likely to happen again*”.[34] Syftet med artikeln är att säkerställa skyddet för personer som blivit utsatta för våld i nära relation och deras rätt att stanna kvar i det egna hemmet.[35]

I rapporten påpekas att lagen om kontaktförbud saknar en reglering som säkerställer att akuta åtgärder kan vidtas inom 24 timmar. Enligt Grevio framstår det som oklart i vilken utsträckning polisens allmänna befogenhet att avlägsna någon från en viss plats i syfte att förhindra brott tillämpas i praktiken vid situationer med våld i hem-

[34] Se paragraf 265 i Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence.
[35] Grevio, Grevio Baseline Evaluation Report, Sweden, 2019, s. 222.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

met. Polisens möjlighet att gripa någon kan enligt Grevio inte anses ersätta en särskild reglering angående omedelbart avlägsnande från hemmet. Vidare framhålls att ett beslut om omedelbart avlägsnande från hemmet måste kunna utfärdas *ex officio*, som ett led i konventionsstaternas skyldighet att förebygga våld enligt artikel 5 i konventionen.[36]

Avslutningsvis uppmanar Grevio Sverige att se över sitt system med kontaktförbud och ge den behöriga myndigheten befogenhet att i situationer av överhängande fara och som en akut skyddsåtgärd avlägsna den som utövar våld i nära relation från den gemensamma bostaden och låta detta fortsätta att gälla under lämplig tid för att brottsoffret ska känna sig trygg och för att kunna vidta andra åtgärder för att säkerställa säkerheten.[37]

[36] A.a. s. 218–226.
[37] A.a. s. 229.

8 En modern och ändamålsenlig kontaktförbudslagstiftning

8.1 Inledning

I detta kapitel behandlas våra överväganden och förslag beträffande vårt huvudsakliga uppdrag, dvs. att se över kontaktförbudslagstiftningen. Kapitlet inleds med en beskrivning av behovet av, och vilka utgångspunkter som bör gälla för, en reformerad lagstiftning som har identifierats utifrån den utvärdering som redogörs för i kapitel 7. Därefter behandlas våra konkreta förslag samt skälen för dessa. En närmare beskrivning av vårt uppdrag i dessa delar återfinns i anslutning till respektive avsnitt. Straffskalorna för överträdelse av kontaktförbud och hindrande av elektronisk övervakning behandlas i kapitel 9. Den frågan berörs inte ytterligare i detta kapitel.

8.2 Behovet av och inriktningen för en reform

8.2.1 Den brottspreventiva funktionen behöver förstärkas

Bedömning: Det finns behov av att förstärka den brottspreventiva funktionen av kontaktförbudslagstiftningen. Detta bör ske genom att förutsättningarna för att utfärda kontaktförbud utökas till att avse fler situationer än i dag. För att den brottspreventiva effekten ska uppnås krävs också att förutsättningarna för en enhetlig tillämpning av lagstiftningen förbättras.

Utgångspunkten bör vara att ett kontaktförbud ska kunna utgöra ett reellt skydd. Det bör därför införas en möjlighet att i betydligt större utsträckning än i dag utfärda kontaktförbud som omfattar stora geografiska förbudsområden, även som en förstahandsåtgärd.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tidigare brottslighet bör inte ges en avgörande betydelse

Sedan lagen om kontaktförbud infördes har det återkommande framförts att tillämpningen av lagen har varit alltför restriktiv i förhållande till dess brottspreventiva syfte. Kritiken avser framför allt att förekomsten av tidigare brottslighet mot den som förbudet avser att skydda (skyddspersonen) har givits för stor betydelse vid bedömningen av om det finns skäl att utfärda ett kontaktförbud, på bekostnad av andra faktorer som kan vara viktiga att beakta.

Av den statistik som presenteras i avsnitt 7.2.1 framgår att endast cirka 25–30 procent av ansökningarna om kontaktförbud leder till ett bifall. Att ansökningarna om kontaktförbud avslås i cirka 70–75 procent av fallen kan i sig vara en indikation på att lagstiftningen tillämpas restriktivt. Andelen avslag kan dock inte ensamt leda till slutsatsen att tillämpningen är alltför restriktiv, eftersom det i många fall kan vara motiverat att avslå en ansökan. Av Åklagarmyndighetens kartläggning av avslagsbeslut från 2023 framgår t.ex. att cirka 45 procent av ansökningarna om kontaktförbud avslås med motiveringen att det saknas förutsättningar för kontaktförbud, dvs. att ansökan är ogrundad (se avsnitt 7.3.4).

Det har emellertid påpekats från flera håll att det finns behov av att kunna meddela kontaktförbud i fler fall än i dag och att sådana beslut i större utsträckning bör grunda sig på en riskbedömning i det enskilda fallet. Av Åklagarmyndighetens kartläggning som nämns ovan framgår att det i drygt 20 procent av ansökningarna om kontaktförbud visserligen finns grundläggande förutsättningar för att meddela kontaktförbud, men att den riskbedömning som genomförs utmynnar i att det inte finns tillräckliga skäl för att utfärda ett kontaktförbud. Vid den hearing som utredningen genomförde med brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer framfördes att många av de kvinnor som ansöker om kontaktförbud befinner sig i en pågående separation från mannen och att det är vanligt att tidigare brottslighet inte har polisanmälts, eller att tidigare förundersökningar lagts ned på grund av bristande bevisning. När mannen inte tidigare har lagförts för brott mot sin partner eller före detta partner och det inte heller pågår en förundersökning är det, såvitt vi kunnat utröna, ovanligt att kontaktförbud utfärdas trots att ett sådant behov kan finnas utifrån risken för brott, förföljelser eller trakasserier. Liknande bild framkom vid utredningens möte med Nationellt centrum för kvinnofrid, bl.a. ge-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

nom de erfarenheter som framkommer vid samtal med kvinnor som ringer till Kvinnofridslinjen som drivs av centrumet. Erfarenheterna av att brott i nära relation polisanmäls i liten utsträckning bekräftas av den senaste nationella kartläggningen om brott i nära relationer som genomförts av Brå. Kartläggningen visade att endast 4,9 procent av de kvinnor som uppgav att de hade utsatts för brott av en närstående hade polisanmält händelsen eller någon av händelserna. Motsvarande andel av de utsatta männen var 2,9 procent.

Åklagarmyndighetens och Polisens tillsynsrapport från 2020 visar att i majoriteten av de granskade ärendena gjordes ansökan om kontaktförbud i samband med en brottsanmälan eller en pågående förundersökning och att det var ovanligt att den som förbudet avsågs gälla mot (förbudspersonen) tidigare hade lagförts för brott (se avsnitt 7.3.2). Åklagarmyndighetens kartläggning av avslagsbeslut från 2023 visar att förekomsten av bakomliggande brottsmisstankar har stor betydelse för huruvida en ansökan om kontaktförbud beviljas eller inte. I de fall det saknades förekomst av skälig misstanke om brott avslogs nämligen ansökningar om kontaktförbud i mycket hög utsträckning (se avsnitt 7.3.4).

Kontaktförbudslagstiftningen har ett uttalat syfte att förebygga brott, förföljelser och andra allvarliga trakasserier. Avsikten är alltså inte att ett kontaktförbud ska utgöra en reaktion på redan begångna brott. Den omständigheten att förbudspersonen tidigare har utsatt skyddspersonen för brott är givetvis en viktig indikator på att det kan finnas en risk för upprepning av det beteendet. Om riskbedömningen i en alltför stor utsträckning tar sikte på tidigare lagföringar är det samtidigt tydligt att många personer som utsätts för övergrepp eller trakasserier och som riskerar att utsättas för ytterligare sådana oönskade beteenden inte kan få det skydd i form av ett kontaktförbud som de är i behov av.

För att förstärka den preventiva funktionen av kontaktförbudslagstiftningen är det alltså nödvändigt att andra omständigheter än förekomsten av tidigare brottslighet kan få ett större genomslag än i dag vid riskbedömningen, samtidigt som tidigare brottslighet givetvis även fortsättningsvis måste vara en viktig indikator för att det finns risk för framtida brott och trakasserier. I sammanhanget bör påpekas att kontaktförbud är en ingripande åtgärd som därtill kan upplevas som stigmatiserande för förbudspersonen. Kontaktförbud, inte minst sådana som beslutas utan förekomst av tidigare brottslighet,

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

måste därför grundas på tydliga regler och konkreta omständigheter. I annat fall kan systemet uppfattas som godtyckligt och rättsosäkert. Det måste även fortsättningsvis vara möjligt att sålla bort okynnesansökningar som sker t.ex. i syfte att trakassera någon annan eller för att skaffa sig fördelar i en vårdnadstvist. Detta ställer krav både på lagstiftaren och tillämparen.

Kontaktförbud bör kunna utfärdas i fler situationer än i dag

Vid vår utvärdering av kontaktförbudslagstiftningen har det från flera olika aktörer lyfts fram ett behov av att i större utsträckning än i dag kunna utfärda kontaktförbud i situationer där den som förföljer och trakasserar en annan person inte tidigare har dömts för brott. Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum har exempelvis lyft fram att det förekommer att en person utsätter en närstående för kontrollerande beteende i form av övervakning med exempelvis GPS-utrustning eller dolda kameror. Sådana ageranden leder enligt utvecklingscentrumet sällan till lagföring för brott och därigenom sällan till att det finns förutsättningar att meddela kontaktförbud. Att åtgärder som syftar till att kontrollera till exempel en före detta partner med olika slags digital teknik ofta är ett led i ett trakasserande beteende, har också framförts av forskare vid Nationellt centrum för kvinnofrid.

Det har även, framför allt från polishåll, lyfts att det finns ett behov av att kunna utfärda kontaktförbud i större utsträckning än i dag i syfte att skydda målsäganden och vittnen i samband med en rättsprocess.

Ingripandegraden bör bestämmas utifrån riskbedömningen

Utvärderingen i kapitel 7 visar att möjligheten att utfärda ett särskilt utvidgat kontaktförbud tillämpas mycket sällan i praktiken. En av anledningarna tycks vara de snäva rekvisiten för förbudet. Det har framförts från åklagare att kraven för särskilt utvidgade kontaktförbud är så högt ställda att det ligger närmare till hands att gripa och anhålla personen i de fall då omständigheterna är sådana att kraven för ett särskilt utvidgat kontaktförbud är uppfyllda.

Eftersom ett särskilt utvidgat kontaktförbud förutsätter att ett utvidgat kontaktförbud har överträtts, kan ett särskilt utvidgat kontakt-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förbud bara komma i fråga efter viss tid och uteslutande i de fall där det först har beslutats om ett utvidgat kontaktförbud som därefter har överträtts. Konstruktionen bygger uteslutande på en upptrappning av ingripandegraden mot den som inte respekterar ett redan meddelat kontaktförbud, men möjliggör inte att vidta den mest effektiva skyddsåtgärden utifrån riskbedömningen vid ett visst givet tillfälle och utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Särskilt utvidgade kontaktförbud är redan i dag en mycket ingripande åtgärd. Samtidigt är syftet med ett särskilt utvidgat kontaktförbud att tillgodose behovet av skydd för den utsatta personen när andra, mindre ingripande former av kontaktförbud inte är tillräckliga. Enligt vår uppfattning är det inte rimligt att en person som utifrån tydliga indikationer riskerar att utsättas för allvarlig brottslighet ska behöva vänta på att ett utvidgat kontaktförbud har överträtts innan det kan bli aktuellt att vidta mer ingripande och därmed mer effektiva skyddsåtgärder, särskilt om det redan från början kan bedömas att det finns behov av ett särskilt utvidgat kontaktförbud. Om det inte tidigare förekommit något utvidgat kontaktförbud mellan parterna, finns det enligt nuvarande reglering som sagt inte förutsättningar för att i en sådan situation meddela ett särskilt utvidgat kontaktförbud, oavsett hur stor risken bedöms vara för att skyddspersonen utsätts för ytterligare brott.

För att stärka den brottspreventiva funktionen bedömer vi att det måste finnas förutsättningar för att agera tidigt i de fall det föreligger en stark hotbild mot den utsatta personen. När riskbedömningen visar att situationen är så allvarlig att det finns behov av den mest ingripande formen av kontaktförbud, bör det därför vara möjligt att meddela ett särskilt utvidgat kontaktförbud även om förbudspersonen inte tidigare har överträtt ett utvidgat kontaktförbud.

Bestämmelserna ska vara tydliga och förutsebara

Flera aktörer som utredningen har varit i kontakt med, bl.a. brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer samt Nationellt centrum för kvinnofrid, har framhållit att tillämpningen av kontaktförbudslagstiftningen varierar mycket över landet, framför allt beträffande åklagarnas bedömning av i vilka situationer det finns förutsättningar för att utfärda kontaktförbud. Den statistik som presenteras i av-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

snitt 7.2.1 visar att andelen beviljade kontaktförbud skiljer sig åt i hög grad mellan olika åklagarkammare. Det är dock svårt att dra några säkra slutsatser om orsaken till variationen i andelen utfärdade beslut. Vid de intervjuer som utredningen hållit har ingen av de intervjuade åklagarna ansett att variationen beror på otydligheter eller andra brister i lagstiftningen. I stället har andra faktorer framhållits som möjlig orsak, t.ex. det förhållandet att benägenheten att frihetsberöva misstänkta gärningspersoner också skiljer sig åt i landet, vilket även har betydelse för hur många kontaktförbud som utfärdas.

Vi kan hålla med om det som framhållits i åklagarintervjuerna om att antalet utfärdade kontaktförbud hänförliga till en viss åklagarkammare sannolikt beror på flera faktorer, t.ex. inflödet av ansökningar och karaktären av dessa samt benägenheten att tillgripa andra åtgärder såsom anhållande och häktning. För att kontaktförbudslagstiftningen ska kunna få den brottspreventiva effekt som är avsedd, är det viktigt att förutsättningarna för en enhetlig tillämpning av kontaktförbudslagstiftningen ökar. Som anges i våra direktiv, är det angeläget att oklarheter och gränsdragningsproblem i lagstiftningen undviks i så stor utsträckning som möjligt, dels för att var och en ska kunna förstå vilka reaktioner och ingripanden som kan följa av ens egna agerande, dels för att bestämmelserna ska vara enkla att tillämpa. Som vi konstaterat i avsnitt 6.5, innebär den speciella kriminaliseringsteknik som ligger till grund för kontaktförbudslagstiftningen att det måste göras noggranna överväganden för att säkerställa att regleringen omgärdas av tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Utifrån rättssäkerhets- och legitimitetsskäl är det en viktig utgångspunkt att förutsättningarna för att utfärda kontaktförbud specificeras tydligt i lagtexten samt att risken för att kontaktförbud utfärdas på bristfälligt underlag minimeras.

Ett reellt skydd som utgångspunkt för bedömningen av förbudsområdenas storlek

Den förebyggande funktionen av ett kontaktförbud – att fortsatta övergrepp ska förhindras – kan i många fall uppnås genom att hotet om straff vid eventuella överträdelser har en avskräckande effekt. Upptäcktsrisken och förutsättningen för att bevissäkra, vilket ökar möjligheten att lagföra en person som överträtt ett kontaktförbud, har

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

bl.a. framförts som skäl för möjligheten till elektronisk övervakning av kontaktförbud.

I vissa fall kan förbudspersonen emellertid inte förväntas ta intryck av det straffhot som en överträdelse av ett kontaktförbud innebär och inte heller av den upptäcktsrisk som följer av elektronisk övervakning. Den brottspreventiva effekten torde då endast kunna uppnås fullt ut genom att polisen har förutsättningar för att ingripa i det enskilda fallet för att förhindra fortsatta trakasserier och övergrepp när förbudspersonen står i avsikt att begå sådana, dvs. att kontaktförbudet innebär ett reellt skydd för skyddspersonen. Det aktualiserar tillämpningen av särskilt utvidgade kontaktförbud.

Ur brottsofferperspektiv framstår det som en given utgångspunkt att lagstiftningen konstruerar ett skydd som är så pass gediget att skyddspersonen inte tvingas anpassa sitt liv genom exempelvis skyddade personuppgifter eller att flytta till ett skyddat boende för att uppnå trygghet. Detta kan förutsätta att det vidtas ingripande åtgärder mot förbudspersonen. Precis som alla andra tvingande och ingripande åtgärder som kan åläggas någon, måste ett kontaktförbud givetvis utgöra en proportionerlig åtgärd. Vad som är proportionerligt kan i de flesta fall avgöras utifrån förbudspersonens egna ageranden och egna val. Den som väljer att begå allvarliga brott och upprepade trakasserier mot någon annan måste i vissa fall tåla relativt betydande inskränkningar i sitt eget liv, i de fall alternativet är att den förföljda personen annars tvingas göra sådana inskränkningar.

Som nämnts i avsnitt 7.3.1 visade Brås senaste utvärdering av kontaktförbudslagstiftningen att de särskilt utvidgade kontaktförbuden endast i undantagsfall omfattade ett större område än ett kvarter. Polismyndigheten har, bl.a. genom den skrivelse som myndigheten gett in till utredningen (se avsnitt 8.2.2), framfört att det finns ett behov av att utvidga storleken av förbudsområdena, dels för att det ska vara möjligt att åstadkomma en effektiv elektronisk övervakning med hänsyn till de felmarginaler den nuvarande GPS-övervakningen innebär, dels för att hinna avvärja eventuella angrepp och sätta skyddspersonen i säkerhet vid överträdelser av kontaktförbudet.

I samband med den senaste ändringen av kontaktförbudslagstiftningen framhöll regeringen vikten av att det geografiska området är tillräckligt stort för att utgöra ett reellt skydd för den utsatta personen.[1] En effektiv kontroll av efterlevnaden av kontaktförbud och

[1] Prop. 2020/21:217 s. 34.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

omedelbara ingripanden vid konstaterade överträdelser för att förhindra ytterligare brott är dessutom av stor vikt för att trovärdigheten av systemet med kontaktförbud inte ska urholkas. För att det ska finnas en praktisk möjlighet för polisen att övervaka och i möjligaste mån säkerställa efterlevnaden av ett kontaktförbud är det nödvändigt dels att kontaktförbudet kontrolleras elektroniskt, dels att det förbjudna området är så stort att polisen hinner rycka ut och gripa den som överträder ett förbudsområde innan denne har möjlighet att nå fram till skyddspersonen. Som utvecklas närmare nedan är det därtill en förutsättning att den tekniska utrustningen för elektronisk övervakning förbättras för att detta ska vara möjligt.

8.2.2 Den tekniska utrustningen för elektronisk övervakning behöver förbättras

Bedömning: För att ett kontaktförbud ska kunna utgöra ett reellt skydd är det en avgörande förutsättning att den tekniska utrustningen för elektronisk övervakning förbättras.

Under utredningsarbetet har det framkommit en tydlig bild av att den tekniska utrustningen som i dag används för elektronisk övervakning av kontaktförbud är föråldrad och behäftad med stora brister. Utrustningen består av två komponenter; dels en fotboja, dels en mobiltelefon som förbudspersonen måste bära med sig. De poliser som utredningen har talat med, har berättat att det förekommer att utrustningen larmar om förbudspersonen lämnar mobiltelefonen i ett rum i sin bostad och går till ett annat rum, eftersom signalen mellan fotbojan och mobiltelefonen då bryts. Det har också framkommit att det är problematiskt med små förbudsområden (exempelvis skyddspersonens bostad med tillhörande tomt). Eftersom tekniken inte är tillräckligt precis förekommer det att utrustningen felaktigt larmar om överträdelse i fall där förbudspersonen befinner sig i närheten av – men inte innanför – förbudsområdet. Enligt polisen rör det sig om ett stort antal ”falska” larm, vilket är mycket resurskrävande och även skapar en onödig stress för skyddspersonen, eftersom polisen ofta kontaktar skyddspersonen i samband med larmen för att kontrollera så att han eller hon befinner sig i säkerhet. Från åklagarhåll har det framkommit att bristerna i utrustningen har skapat en stor skepsis hos

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

åklagarna mot att besluta om utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud.

Vid de kontakter som utredningen har haft med polisen i Norge har det framkommit att den norska polismyndigheten använder sig av en annan teknisk utrustning för elektronisk övervakning av kontaktförbud, som tycks fungera väsentligt bättre än den utrustning som används i Sverige. Utrustningen som används i Norge består endast av en komponent i form av en fotboja. Enligt de upplysningar som polisen i Norge har lämnat fungerar positioneringen oftast tillfredsställande och det är även ovanligt med falsklarm.

För att särskilt utvidgade kontaktförbud ska kunna utgöra ett reellt skydd och därigenom kunna fylla sitt syfte, ser vi det som en absolut förutsättning att förbuden övervakas elektroniskt och att utrustningen för sådan övervakning fungerar på ett ändamålsenligt sätt. Vid våra fortsatta ställningstaganden utgår vi från att det inom en snar framtid kommer att finnas tillgång till en förbättrad utrustning som möjliggör en effektiv övervakning av kontaktförbud. Detta kräver dock att Polismyndigheten ersätter den nuvarande tekniska utrustningen med en annan, mer ändamålsenlig utrustning. Uppenbarligen finns det tekniska lösningar redan i dag som fungerar bättre än de som tillämpas i Sverige. Därtill måste man anta att tekniken kan utvecklas ytterligare framöver.

Skrivelse från Polismyndigheten

Under utredningsarbetet har vi mottagit synpunkter och därefter en skrivelse från Polismyndigheten, där myndigheten har framfört behov av lagstiftningsåtgärder för att åstadkomma en effektiv elektronisk övervakning. Som nämns ovan, påpekas det i skrivelsen att det finns ett behov av att kunna besluta om större förbudsområden. Därutöver har myndigheten anfört bl.a. följande.

Enligt den nuvarande ordningen får uppgifter om den övervakades position registreras och tas fram enbart när den övervakade träder in i eller vistas inom ett förbudsområde, eller en beslutad övervakning hindras. Polismyndigheten anser att det bör införas en möjlighet att registrera och ta fram uppgifter om den övervakades position i realtid och retroaktivt, utan krav på att den övervakade trätt in i ett förbudsområde eller hindrar den elektroniska övervakningen. Enligt myn-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

digheten skulle en möjlighet att kartlägga förbudspersonens rörelsemönster utanför ett förbudsområde kunna användas för att motbevisa eventuella invändningar från förbudspersonen att en överträdelse skett oavsiktligt. En sådan möjlighet skulle vidare innebära bättre förutsättningar att bedöma alla former av larm och utvärdera vilken risk de medför för skyddspersonen, se vilken riktning förbudspersonen rör sig i för att utesluta tekniska felpositioneringar samt lokalisera och frihetsberöva förbudspersonen efter en överträdelse.

Av skrivelsen framgår även att den nuvarande tekniska utrustningen som används för elektronisk övervakning levereras med en inbyggd funktion som möjliggör löpande övervakning. Denna funktion tas bort eller döljs för att det inte ska vara möjligt att registrera och ta fram den övervakades position annat än i de situationer som medges i den nuvarande lagstiftningen. Ändringarna i de tekniska grundförutsättningarna orsakar dock problem som medför att utrustningen inte fungerar som förväntat, med ett stort antal falsklarm till följd.

Slutligen har Polismyndigheten framfört att lagstiftningen bör ses över för att möjliggöra användning av s.k. victim devices. Victim devices är en portabel enhet som skyddspersonen bär med sig och som larmar när förbudspersonen är i närheten av skyddspersonen. Denna slags lösning förutsätter alltså att både skyddspersonen och förbudspersonen bär teknisk utrustning. Syftet är att skapa trygghet för skyddspersonen även när denne befinner sig utanför förbudsområdet. Användningen av victim devices förutsätter dock att det införs en möjlighet för Polismyndigheten att ta del av skyddspersonens koordinater, vilket inte är tillåtet enligt dagens lagstiftning.

Frågan om att ta fram och registrera förbudspersonens position i andra situationer än när denne befinner sig inom ett förbudsområde berörs delvis i avsnitt 8.4.3, där vi även behandlar frågan om användning av s.k. victim devices. I det avsnittet konstaterar vi bl.a. att det finns betydande praktiska problem med att införa en teknisk lösning som syftar till att den elektroniska utrustningen ska larma när förbudspersonen är i närheten av skyddspersonen oavsett var parterna befinner sig. I samma avsnitt bedömer vi att det inte bör införas en möjlighet till elektronisk övervakning av ordinära kontaktförbud och kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden.

Syftet med elektronisk övervakning är i första hand att kontrollera att förbudspersonen efterlever kontaktförbudet. Regeringen har

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

i tidigare lagstiftningsärenden uttalat att uppgifter om den övervakades position därför inte bör få tas fram för något annat ändamål än för att kontrollera att förbudspersonen respekterar kontaktförbudet, dvs. uppgifterna får endast tas fram när förbudspersonen träder in i förbudsområdet eller när en beslutad elektronisk övervakning hindras.[2] Att övervaka förbudspersonen innan denne trätt in i ett i förväg stipulerat förbudsområde skulle innebära en helt annan slags övervakning, vilket torde vara bakgrunden till tidigare ställningstagande om vilket ändamål övervakningen bör kunna ha. I avsnitt 8.3.7 föreslår vi att förbudsområdena vid särskilt utvidgade kontaktförbud ska utformas så att de kan ge ett reellt skydd och att de – utifrån skyddsbehovet i det enskilda fallet – därför ska kunna vara väsentligt större än dagens förbudsområden. Genom större förbudsområden bedömer vi att många av de praktiska problemen kring t.ex. bevissäkring och lokalisering av förbudspersonen som Polismyndigheten lyft fram torde gå att hantera på ett väsentligt bättre sätt än i dag. Därtill föreslår vi i avsnitt 8.4.5 att straffansvaret för hindrande av elektronisk övervakning ska utvidgas till åtgärder som är ägnade att försvåra övervakningen. I ljuset av de åtgärder vi föreslår, framstår det som tveksamt att för närvarande göra någon annan bedömning än den som regeringen gjort och riksdagen ställt sig bakom i tidigare lagstiftningsärenden gällande frågan om att ändra på ändamålet för elektronisk övervakning.

Det kan därtill framhållas att det enligt den nuvarande ordningen är möjligt att förena ett utvidgat kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning utan att förbudspersonen dessförinnan har begått något brott. I avsnitt 8.3.6 föreslår vi att även särskilt utvidgade kontaktförbud (och därmed också elektronisk övervakning) ska kunna beslutas som en förstahandsåtgärd i vissa situationer, dvs. utan att förbudspersonen dessförinnan har överträtt ett tidigare utfärdat kontaktförbud. Som vi framhåller i samma avsnitt, bör det också finnas en viss möjlighet att besluta om ett särskilt utvidgat kontaktförbud utan att förbudspersonen begått något brott mot skyddspersonen. De proportionalitetsaspekter som i sig kan tala emot en ingripande övervakning utan att förbudspersonen har begått något brott, skulle bli väsentligt mer framträdande med ett ändrat ändamål för övervakningen. En kontinuerlig övervakning av en person som inte har gjort sig skyldig till brott och som inte heller överträtt det beslutade

[2] Prop. 2010/11:45 s. 56 och prop. 2017/18:81 s. 41.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förbudsområdet, måste betraktas som mycket långtgående ur proportionalitetshänsyn.

Att möjliggöra en kontinuerlig övervakning av förbudspersonen eller överhuvudtaget att kunna övervaka denne utanför ett i förväg stipulerat förbudsområde väcker därtill en mängd frågeställningar utifrån integritetssynpunkt och frågor kring dataskydd. Sammantaget bedömer vi att det för närvarande inte finns tillräckliga skäl för att, på det sätt som Polismyndigheten föreslagit, utöka möjligheten att ta fram uppgifter om den övervakades position.[3]

8.2.3 Frågor kring handläggningen behöver vara ändamålsenligt reglerade

Bedömning: Det finns behov av förbättrade rättsliga verktyg för att säkerställa en effektiv och rättssäker handläggning av ärenden om kontaktförbud. Myndigheterna behöver ta ett tydligare ansvar än i dag för att initiera frågan om kontaktförbud i vissa situationer. Det finns också ett behov av att förbättra möjligheterna till delgivning av beslut om kontaktförbud. Därtill kan det ifrågasättas om dagens ordning med en ovillkorlig rätt till sammanträde är motiverad. Slutligen finns det ett behov av att stärka barns ställning i ärenden om kontaktförbud.

Flera av de aktörer som utredningen har varit i kontakt med, bl.a. vid hearingen med brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer, har påtalat vikten av en snabb handläggning, eftersom situationen ofta är akut när ansökan om kontaktförbud upprättas. Både från polis- och åklagarhåll har det påtalats att det är vanligt förekommande att förbudspersoner försöker att obstruera handläggningen i ärenden om kontaktförbud på olika sätt, bl.a. genom att undandra sig delgivning av beslutet om kontaktförbud. Delgivning av beslutet är en förutsättning för att det ska träda i kraft. Det är därför av central betydelse att delgivning kommer till stånd. Det har även framkommit att det begärs sammanträde i tingsrätten enbart som ett led i att fortsätta trakasserierna mot skyddspersonen eller i andra fall för att fortsätta

[3] Se dock avsnitt 8.4.5, där vi till följd av våra förslag om att utvidga det straffbara området i bestämmelsen om hindrande av elektronisk övervakning, föreslår att det ska vara möjligt att registrera och ta fram uppgifter om den övervakades position när en beslutad övervakning försvåras.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

driva frågan om en helt obefogad ansökan om kontaktförbud. Även om det är självklart att beslut i frågor om kontaktförbud som huvudregel ska kunna överprövas efter ett sammanträde i domstol, finns det skäl att överväga om rätten till sammanträde måste vara absolut. Den ordning som gäller enligt lagen om kontaktförbud avviker också från vad som gäller för andra slags ärenden.

För att ett kontaktförbud ska tillgodose intresset av att ge skydd för framför allt våldsutsatta kvinnor och barn är det viktigt att de processuella frågorna och övriga frågor kring handläggningen av kontaktförbud är reglerade på ett ändamålsenligt sätt. Myndigheterna måste ha tillgång till effektiva verktyg för att säkerställa att ett kontaktförbudsförfarande kan bedrivas snabbt och med bibehållen rättssäkerhet för de inblandade parterna. Vid våra kontakter med bl.a. brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer samt operativt verksamma poliser har det lyfts fram att en person som utsatts för våld och andra övergrepp av en partner ofta utsätts för mycket stora påfrestningar. Utöver den psykiska pressen det innebär i sig att vara utsatt för brott eller andra trakasserier, är det ofta nödvändigt med en stor mängd kontakter med myndigheter och andra aktörer såsom polis, hälso- och sjukvård, skola etc. För att minska bördan för den utsatta personen och öka förutsättningarna för att nödvändiga skyddsåtgärder sätts in, bedömer vi att myndigheterna behöver ta ett tydligare ansvar för att initiera frågan om kontaktförbud i vissa situationer.

Av den statistik som redovisats i avsnitt 7.2.1 framgår att cirka 8–10 procent av de kontaktförbud som beslutats de senaste åren har utfärdats till skydd för en person under 18 år. Samtidigt visar Åklagarmyndighetens kartläggning av avslagsbeslut från 2023 att en högre andel ansökningar om kontaktförbud avslås när skyddspersonen är under 18 år jämfört med om skyddspersonen är vuxen. I åldersspannet 0–14 år avslås drygt 90 procent av alla ansökningar. Av kartläggningen framgår att detta enligt Åklagarmyndigheten kan tyda på att det är svårare att erhålla skydd i form av ett kontaktförbud som barn än som vuxen (se avsnitt 7.3.4). Under utredningsarbetet har Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum påtalat att det förekommer att vårdnadshavare motsätter sig att ett kontaktförbud utfärdas till skydd för barnet, särskilt i de fall hotbilden härrör från vårdnadshavaren själv. Vid de intervjuer som utredningen har hållit med åklagare har det framkommit att det kan vara svårt att låta barn komma till tals i ärenden om kontaktförbud i de fall ett förhör med barnet förutsätter

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

vårdnadshavarens medverkan. Att det förekommer att barn inte hörs under utredningen av ett ärende om kontaktförbud är något som även påtalas i Åklagarmyndighetens kartläggning av avslagsbeslut (se avsnitt 7.3.4). Mot bakgrund av vad som framkommit i vår utvärdering ser vi att det finns ett behov av att förstärka barns ställning i ärenden om kontaktförbud. Detta bör enligt vår uppfattning ske genom att barn i större utsträckning än i dag bör ha rätt att företrädas av ett rättsligt ombud i ärenden om kontaktförbud. Detta bör inte bara gälla underåriga skyddspersoner, utan motsvarande rätt bör finnas även för personer under 18 år som riskerar att få ett kontaktförbud utfärdat mot sig.

8.2.4 Förutsättningarna för att kombinera ett kontaktförbud med andra skyddsåtgärder behöver förbättras

Bedömning: Det finns behov av att i högre utsträckning än i dag kombinera kontaktförbud med andra skyddande åtgärder. Detta förutsätter bl.a. att en individuell riskbedömning genomförs av Polismyndigheten. Det behöver också finnas förutsättningar för samverkan mellan myndigheter. Uppföljning av ett kontaktförbud behöver ske kontinuerligt.

Ett kontaktförbud utgör inte något heltäckande skydd mot hotfulla och farliga situationer. Den brottsreducerande effekten kan förstärkas, om kontaktförbudet kombineras med andra skyddsåtgärder. Som framgår av avsnitt 7.3.3, visar Socialstyrelsens dödsfallsutredningar 2018–2021 att i de fall kontaktförbud hade utfärdats i de ärenden som omfattas av rapporten (dvs. då vuxna kvinnor och män dödats eller utsatts för dödligt våld av en närstående eller tidigare närstående person), hade kontaktförbudet inte i något fall kombinerats med andra stöd- och skyddsåtgärder, trots att det enligt Socialstyrelsen var tydligt att det förelåg ett sådant behov. Vid den hearing med brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer som vi har anordnat inom ramen för vårt utredningsarbete framfördes att det finns ett behov av att kontaktförbud i fler fall än i dag kombineras med framför allt larmpaket, men även med andra skyddsåtgärder.

Vi bedömer att det finns ett behov av att i större utsträckning än i dag kombinera kontaktförbud med andra stödjande och skyddande

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

åtgärder från t.ex. polis och socialtjänst. Som vi har konstaterat i avsnitt 5.2.4 ställer Europakonventionen, men även andra internationella instrument, krav på staten att vidta adekvata skyddsåtgärder när det föreligger en konkret och omedelbar risk för att en enskild utsätts för brott. En grundläggande förutsättning för att uppnå detta är att myndigheterna vidtar noggranna riskbedömningar med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet.

Stöd- och skyddsåtgärder bör inte enbart ta sikte på skyddspersonen. Det kan även finnas behov av insatser för att förbudspersonen ska ändra sitt beteende och upphöra med övergreppen, vilket ju i förlängningen också gagnar skyddspersonen. Sedan den 1 augusti 2021 har socialtjänsten ett uttryckligt ansvar för att verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Som framgår av avsnitt 5.3.1, finns det även exempel på arbetsmetoder inom Polismyndigheten som inkluderar åtgärder riktade mot potentiella gärningspersoner, t.ex. i form av samtalsinsatser, i syfte att förhindra upprepad brottslighet. Socialtjänsten och polisen kan också hjälpa till att förmedla kontakt med andra relevanta aktörer, t.ex. då det finns behov av hjälp eller behandling vid missbruk eller andra sociala problem eller när det föreligger en psykiatrisk problematik hos förbudspersonen. Att förbudspersonen deltar i behandling eller andra insatser för att komma till rätta med sitt beteende kan innebära att risken för fortsatt våld och andra övergrepp minskar, vilket bör kunna beaktas t.ex. vid bedömningen av om ett kontaktförbud ska förlängas.

I syfte att förstärka skyddet för personer som riskerar att utsättas för brott och andra övergrepp är det alltså viktigt att myndigheterna har goda förutsättningar för att komplettera ett kontaktförbud med andra skyddande åtgärder. För att åstadkomma detta måste det finnas förutsättningar för samverkan och informationsdelning mellan myndigheterna. Det är också av avgörande betydelse att Polismyndigheten gör en individuell skyddsbedömning för att kunna avgöra behovet av skyddsåtgärder i varje enskilt fall, samt att efterlevnaden av ett kontaktförbud följs upp kontinuerligt.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

8.2.5 Sammanfattning

Trots de senaste årens lagändringar, har det visat sig att kontaktförbudslagstiftningen fortfarande tillämpas restriktivt i förhållande till lagens syfte att förebygga brott. Det finns behov av att stärka den brottspreventiva funktionen genom att det införs möjligheter att utfärda kontaktförbud i fler situationer än i dag. Lagstiftningen behöver också på ett tydligare sätt än i dag ge utrymme för nyanserade riskbedömningar. När situationen kräver det måste det finnas förutsättningar för att utfärda även ingripande former av kontaktförbud som en förstahandsåtgärd. För att ett kontaktförbud ska kunna utgöra ett reellt skydd är det dessutom nödvändigt att det kan beslutas om stora förbudsområden som medger att polisen hinner rycka ut och gripa förbudspersonen vid en eventuell överträdelse. För att åstadkomma detta bör det enligt vår mening dels övervägas om kriterierna för att utfärda ett kontaktförbud bör ändras, dels om det finns anledning att behålla den s.k. sanktionstrappan som den nuvarande kontaktförbudslagstiftningen bygger på. Därtill bör det övervägas hur stora förbudsområden som bör kunna komma i fråga och hur det bör komma till uttryck i lagstiftningen. En förutsättning för att särskilt utvidgade kontaktförbud ska kunna utgöra ett reellt skydd är att det finns tillgång till fungerande utrustning för elektronisk övervakning.

För att säkerställa skyddet för utsatta personer behöver de processuella frågorna och andra frågor kring handläggningen av ärenden av kontaktförbud vara ändamålsenligt reglerade. Därtill finns ett behov av att stärka barns rätt till ombud i sådana ärenden. För att förstärka skyddet för utsatta personer behöver förutsättningarna för att kombinera ett kontaktförbud med andra skyddande åtgärder förbättras. En nyckelfaktor är att det utförs en individuell riskbedömning i ärenden om kontaktförbud och att beslutade kontaktförbud följs upp kontinuerligt. Det måste också finnas förutsättningar för samverkan mellan myndigheter.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

8.3 En utökad möjlighet att utfärda kontaktförbud

8.3.1 Inledning

I våra direktiv anges att det vid en översyn av kontaktförbudslagstiftningen bör övervägas om det finns anledning att utvidga lagens tillämpningsområde, t.ex. genom en omvärdering av kriterierna för de olika typerna av kontaktförbud. Vi ska därför ta ställning till om möjligheterna att meddela kontaktförbud bör utvidgas och lämna nödvändiga författningsförslag. När det gäller kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden anges att det finns anledning att överväga om även intresset av att skydda en person mot förföljelse eller andra allvarliga trakasserier, utan att beteendet nödvändigtvis är att anse som ett brott, är tillräckligt för att ett kontaktförbud avseende gemensam bostad ska kunna meddelas. Enligt direktiven bör det också övervägas om det ska finnas en presumtion för kontaktförbud under vissa omständigheter, exempelvis efter en fällande dom som begåtts i en nära relation.

Av direktiven framgår därtill att vi ska ta ställning till om ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska kunna meddelas oftare, även som en förstahandsåtgärd. Oavsett ställningstagande i sak ska vi lämna författningsförslag som medger detta. Enligt tilläggsdirektiven ska vi, oavsett ställningstagande i sak, lämna författningsförslag som innebär att det geografiska området för särskilt utvidgade kontaktförbud vid en särskilt allvarlig hotbild utökas kraftigt och ska kunna omfatta hela kommuner eller motsvarande.

Slutligen ska vi enligt tilläggsdirektiven ta ställning till hur kontaktförbud, med eller utan villkor om elektronisk övervakning, ska kunna användas som skydd i en rättsprocess där målsäganden, vittnen eller andra förhörspersoner riskerar att hotas eller utsättas för våld.

8.3.2 Risk för otillbörlig övervakning ska utgöra en grund för kontaktförbud

Förslag: Ett kontaktförbud ska, förutom när det finns risk för brott, förföljelser och andra allvarliga trakasserier, kunna utfärdas när det föreligger en risk för att den som förbudet avses gälla mot utsätter den som förbudet avses skydda för otillbörlig övervakning.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Risk för otillbörlig övervakning bör kunna läggas till grund för ett kontaktförbud

I avsnitt 8.2.1 har vi konstaterat att det finns ett behov av att öka förutsättningarna för att utfärda kontaktförbud till att gälla i fler situationer än i dag. Som anges i det avsnittet, har det bl.a. från Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum påtalats att det kan finnas behov av att utfärda kontaktförbud när det föreligger risk för att en person utsätter en annan person för kontrollerande beteende, t.ex. i form av digital övervakning, i synnerhet i sådana fall där den typen av beteenden förekommit även tidigare. Enligt utvecklingscentrumet är det oklart om sådana typer av övervakning i dag kan utgöra grund för ett kontaktförbud, bl.a. eftersom beteendena i många fall inte ryms inom det straffbara området för t.ex. ofredande. I sådana situationer kan det vara svårt att motivera ett kontaktförbud med att det föreligger en risk för brott i sådana situationer.[4]

Historiskt sett har diskussionen om brott i nära relationer framför allt fokuserat på fysiskt våld. På senare år har dock psykiskt våld och kontrollerande beteenden fått alltmer uppmärksamhet. I departementspromemorian *Straffansvar för psykiskt våld* (Ds 2022:18) föreslås att det ska införas en ny bestämmelse som reglerar straffansvar för psykiskt våld. Enligt förslaget i promemorian ska den som upprepat utsätter en annan person för nedvärderande, förödmjukande eller på annat sätt kränkande gärningar eller utövar otillbörlig kontroll över en annan person genom att begränsa den personliga handlingsfriheten, dömas för psykisk misshandel, om gärningarna varit ägande att allvarligt skada personens självkänsla. Som exempel på kontroll anges i promemorian dels styrande beteenden i form av att den utsatta inte får gå ut själv eller att kontakten med vänner och familj begränsas, dels beteenden som innebär att den utsatta övervakas på olika sätt, exempelvis genom GPS-sändare, mobiltelefonapplikationer eller genom att sms- och chattkonversationer övervakas. Även ekonomisk kontroll tas upp som exempel, såsom att ta fullständig kontroll över en persons ekonomi.[5] Departementspromemorian bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Den tekniska utvecklingen med bl.a. smartphones och sociala medier har medfört nya möjligheter att utöva kontroll och övervaka

[4] Jfr. Ds 2022:18 s. 216, där det uttalas att det tycks råda viss osäkerhet kring straffansvarets gränser när det är fråga om ofredande genom elektronisk övervakning.
[5] Ds 2022:18 s. 391 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

andra personer. Forskning visar att digitala hjälpmedel många gånger har en betydelsefull roll inom ramen för stalkning och brott i nära relationer. I en brittisk studie av Harvard och Lefevre (2020) identifieras olika metoder som används av partnervåldsutövande män för att utöva makt och kontroll med hjälp av digital teknologi mot en närstående eller tidigare närstående kvinna. Som exempel anges GPS-övervakning, kontroll av vem kvinnan har kontakt med samt att begära konstant kommunikation och ekonomisk kontroll genom att t.ex. förhindra att kvinnan äger sin egen mobiltelefon. Det beskrivs också att barn kan utnyttjas som ett led i kontrollen, t.ex. att mannen övervakar kvinnan genom att ladda ner applikationer i barnens mobiltelefoner eller att mannen ringer yngre barn för att höra vad som pågår i bakgrunden.[6]

Vid våra kontakter med Nationellt centrum från kvinnofrid har det framförts att det ibland kan medföra fler negativa konsekvenser för en person att vara utsatt för kontrollerande beteende än att vara utsatt för fysiskt våld.[7] Det finns alltså goda skäl för att betrakta vissa typer av kontrollerande beteenden som i sig så allvarliga och integritetskränkande att de bör kunna ligga till grund för ett kontaktförbud, varvid ett fortsatt sådant beteende kan utgöra en överträdelse av kontaktförbudet. Att utsätta en annan person för kontrollerande beteende utgör även en indikator på att det finns en risk för att situationen eskalerar och leder till mer direkta hot och våld.[8] Denna bild har bekräftats av flera av de aktörer med erfarenhet av partnervåld som vi har varit i kontakt med och som har beskrivit att kvinnor som utsätts för våld i nära relationer oftast dessförinnan har varit utsatta för kontroll och annat psykiskt våld under en lång period.[9]

En svårighet i sammanhanget är att begreppet kontrollerande beteende kan innefatta många olika typer av ageranden. Som vi konstaterat i avsnitt 6.5, är det viktigt att det är tydligt specificerat vilka beteenden som kan läggas till grund för ett kontaktförbud, inte minst för att det är samma slag av beteenden som kan utgöra en överträdelse av kontaktförbudet. Utifrån proportionalitetsskäl måste det dessutom vara fråga om handlingar som klart avviker från ett godtagbart beteende och som i vart fall närmar sig det som skulle kunna bedömas

[6] Harvard & Lefevre, Beyond the power and control wheel: how abusive men manipulate mobile phone technologies to facilitate coercive control, 2020, s. 12.
[7] Se även a.a. s. 2 med där gjorda hänvisningar.
[8] A.a. s. 13.
[9] Se även Ds 2022:18 s. 301.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

som ett ofredande eller någon annan straffbar gärning. Det måste till exempel – inom rimliga gränser – godtas att människor i samband med en separation beter sig omoget, olämpligt och sårande mot sin före detta partner utan att det kan bli aktuellt att besluta om kontaktförbud.

Mot bakgrund av de behov av lagändringar som framhållits från bl.a. Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum och med hänsyn till kravet på förutsebarhet och proportionalitet bedömer vi att ett kontrollerande beteende som innebär att förbudspersonen otillbörligt övervakar skyddspersonen bör kunna läggas till grund för ett kontaktförbud. Det bör dock framhållas att vissa andra former av beteenden som kan benämnas som kontrollerande, exempelvis att begära ständig kommunikation med den utsatta personen, torde kunna anses utgöra förföljelse eller allvarliga trakasserier och därmed redan enligt den nuvarande ordningen föranleda ett kontaktförbud. I det följande behandlar vi hur otillbörlig övervakning förhåller sig till de befintliga grunderna för kontaktförbud.

Täcks otillbörlig övervakning av de befintliga grunderna för kontaktförbud?

I vissa fall kan otillbörlig övervakning, beroende på intensitet och frekvens, falla in under straffansvar för ofredande enligt 4 kap. 7 § brottsbalken. Även bestämmelsen om kränkande fotografering i 4 kap. 6 a § brottsbalken kan tänkas bli aktuell om övervakningen innefattar hemlig bildupptagning. Om förslaget beträffande ett utvidgat straffansvar för psykiskt våld (se ovan) leder till lagstiftning, torde det innebära än större förutsättningar för att utfärda kontaktförbud för att skydda mot kontrollerande beteenden som innefattar övervakning utifrån en motivering att det finns en risk för brott. Även om det framöver skulle införas en straffbestämmelse som tar sikte på psykiskt våld, anser vi dock att det finns skäl för att införa en möjlighet att utfärda kontaktförbud vid en risk för otillbörlig övervakning. Detta inte minst mot bakgrund av att den praktiska tillämpningen av kontaktförbudslagstiftningen hittills till stor del fokuserat på situationer där det bedöms finnas en risk för mer direkta hot och fysiskt våld. Om risk för otillbörlig övervakning införs som en ytterligare grund för kontaktförbud skulle det enligt vår bedömning bidra till att synliggöra allvaret i att utsätta en annan person för viss

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

typ av kontroll och öka träffsäkerheten utifrån att kontaktförbud ska utgöra en nödvändig och relevant skyddsåtgärd.

Det kan även ställas frågan hur risken för otillbörlig övervakning förhåller sig till de övriga grunderna för att utfärda kontaktförbud, dvs. att det finns en risk för förföljelse eller allvarliga trakasserier. Med *förföljelse* avses att någon vid upprepade tillfällen på ett mycket påträngande eller annars besvärande sätt söker kontakt med en person mot dennes vilja. Kontakten kan ske genom t.ex. besök, telefonsamtal eller sms.[10] *Allvarliga trakasserier* tar sikte på beteenden som kan vara lindrigare än förföljelse, t.ex. upprepade aggressiva uttalanden som inte är av karaktären att de är straffbara, eller beteenden som allmänt sett är avsedda att skrämma den som utsätts för det. [11] Även om otillbörlig övervakning i vissa situationer möjligen skulle kunna anses utgöra förföljelse eller allvarliga trakasserier, framstår det som långt ifrån självklart att alla former av otillbörlig övervakning omfattas. Osäkerheten kan delvis bero på att rekvisiten i lagen om kontaktförbud – som tillkom för cirka 35 år sedan – infördes långt innan det fanns möjligheter till elektronisk övervakning av andra människor och med helt andra beteenden i åtanke. Mot denna bakgrund bedömer vi att en risk för att förbudspersonen utsätter skyddspersonen för otillbörlig övervakning bör kunna utgöra grund för ett kontaktförbud. I det följande behandlar vi den närmare utformningen och innebörden av bestämmelsen.

Den närmare utformningen och innebörden av bestämmelsen

Vi föreslår att det i 1 § andra stycket lagen om kontaktförbud görs ett tillägg med innebörden att ett kontaktförbud får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att förbudspersonen utsätter skyddspersonen för *otillbörlig övervakning*. Med övervakning avses ageranden som syftar till att kontrollera eller kartlägga var skyddspersonen befinner sig eller vad han eller hon gör. Det skulle kunna vara övervakning i form av att en person helt enkelt följer efter en annan person, eller regelmässigt befinner sig utanför dennes bostad eller arbete. I den mån sådana beteenden inte bedöms omfattas av straffansvar för ofredande eller anses utgöra förföljelse eller

[10] Prop. 1987/88:137 s. 20.
[11] A. prop. s. 20.

allvarliga trakasserier, bör dessa i vart fall anses utgöra en övervakning som kan motivera ett kontaktförbud. Det vanligaste i dagens samhälle torde dock vara att övervakningen sker genom användning av tekniska hjälpmedel, såsom GPS-utrustning och mobiltelefonapplikationer. Ett annat exempel på övervakning kan vara att förbudspersonen övervakar skyddspersonen med dolda kameror eller kontrollerar vem skyddspersonen har kontakt med via telefon eller sociala medier, t.ex. genom att ta kontroll över skyddspersonens mobiltelefon. Även den situationen att övervakningen utövas genom andra personer omfattas, t.ex. genom att förbudspersonen placerar GPS-sändare i barnens leksaker i syfte att övervaka den andra föräldern.

Att övervakningen ska vara otillbörlig innebär att endast verkligt klandervärda situationer omfattas. Det förekommer till exempel mobiltelefonapplikationer som möjliggör för användaren att lokalisera vänner och familj i realtid. Om personen i fråga har samtyckt till sådan övervakning kan den inte anses otillbörlig. Ändamålet med övervakningen kan ofta tillmätas en stor betydelse vid bedömningen av om det är fråga om otillbörlig övervakning.

För att risken för otillbörlig övervakning ska kunna motivera ett kontaktförbud bör det krävas att det är fråga om en viss systematik, dvs. att det finns en risk för övervakning som formar ett kontrollerande handlingsmönster. Att vid ett enstaka tillfälle utöva otillbörlig övervakning mot en annan person bör knappast vara tillräckligt för att utfärda ett kontaktförbud. I dagens digitaliserade samhälle är möjligheterna att inhämta information om andra människor mycket stora – så pass stora att det ofta går att kartlägga och därigenom övervaka andra även om det är fråga om laglig åtkomst till information. Att någon utifrån nyfikenhet, omtanke eller kanske svartsjuka vid enstaka tillfällen söker information om en annan person kan inte vara tillräckligt för att läggas till grund för ett kontaktförbud. Om övervakningen däremot sker systematiskt och över tid kan den vara påträngande och ägnad att hämma den övervakade att göra självständiga livsval. Sådan form av övervakning bör i vissa fall anses otillbörlig och därmed kunna läggas till grund för ett kontaktförbud.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

8.3.3 Förutsättningarna för att utfärda kontaktförbud som skydd i rättsprocessen ska förtydligas

Förslag: Den omständigheten att det finns risk för att den som förbudet avses gälla mot utsätter den som förbudet avses skydda för påverkan i syfte att förhindra att uppgifter lämnas till domstol eller en brottsbekämpande myndighet ska utgöra en grund för att utfärda kontaktförbud.

Bakgrund

En grundläggande förutsättning för ett fungerande rättsväsende är att brott anmäls och att målsäganden, vittnen och andra förhörspersoner medverkar under rättsprocessen. När personer utsätts för påtryckningar i syfte att hindra information från att nå de brottsbekämpande myndigheterna, hotas rättsväsendets fundament.

I betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* (SOU 2021:35) anges att det inte finns någon specifik forskningsstudie om hur vanligt det är i Sverige att vittnen faktiskt hotas i samband med att de lämnar uppgifter under förundersökningen eller inför domstol, inte heller om hur vanligt det är att hot förverkligas eller om en möjlighet att vittna anonymt skulle öka benägenheten att vittna. I betänkandet hänvisas dock till att det enligt Brås forskning är ovanligt med otillåtna påverkansförsök eller konkreta hotbilder mot vittnen.[12] Samtidigt visar kriminalstatistik från Brå att det år 2022 anmäldes drygt 4 600 övergrepp i rättssak – en straffbestämmelse som tar sikte på just påverkan mot förhörspersoner. Samma år uppgick antalet fällande domar för övergrepp i rättssak och grovt övergrepp i rättssak till 291. Uppgiften avser emellertid endast de domar där övergrepp i rättssak och grovt övergrepp i rättssak utgjorde huvudbrott.[13] Det faktiska antalet fällande domar avseende övergrepp i rättssak är alltså högst sannolikt betydligt högre än så, särskilt med beaktande av att övergrepp i rättssak ofta torde begås i samband med allvarliga brott såsom t.ex. rån, utpressning och människorov. Som jämförelse kan nämnas att en studie genomförd av Brå 2019 visade att det totala antalet fällande domar avseende övergrepp i rättssak

[12] Se SOU 2021:35 s. 369 med där gjorda hänvisningar.
[13] Med huvudbrott avses det brott i domen som har den strängaste straffskalan. Om två brott har samma straffskala väljs slumpmässigt ett av brotten som huvudbrott.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

under perioden 2009–2018 (dvs. oavsett om övergrepp i rättssak var huvudbrott eller bibrott), var ungefär dubbelt så många som de domar där övergrepp i rättssak var huvudbrott.[14] Det finns knappast skäl att anta att dessa förhållanden är annorlunda i dag. Det bör därtill framhållas att det ligger i sakens natur, och att det därför kan antas, att många brott avseende övergrepp i rättssak inte anmäls och att mörkertalet därför kan vara stort. Uppgifterna i kriminalstatistiken om övergrepp i rättssak kan därför bara ge en begränsad bild av förekomsten av otillåten påverkan på förhörspersoner.

Brås studie om tystnadskulturer

I en Brå-rapport från 2019 presenteras resultatet av en studie av fenomenet tystnadskulturer, som i studien definieras som ”normsystem hos ett avgränsat kollektiv om att inte samarbeta med rättsväsendet”.[15] Enligt studien är rädsla för hot och våld den vanligast förekommande orsaken till tystnad gentemot rättsväsendet. Rädslan för repressalier är störst vid grova brott med koppling till vapen och kriminella nätverk, men även betydande vid ungdomsärenden. Många av dem som beskrivit störst rädsla för våld är personer utanför kriminella nätverk, ofta boende i socialt utsatta områden. En annan tystnadsmekanism som identifierats är att förhörspersonen är kontrollerad eller beroende av gärningspersonen, dvs. att gärningspersonen på olika sätt begränsar möjligheten att tala med polisen. Mekanismen är särskilt framträdande vid relationsvåld och brott inom en hederskontext. Kontrollen har flera dimensioner, varav fysisk kontroll (t.ex. att brottsoffret isoleras i hemmet) och ekonomisk kontroll (t.ex. att offret är ekonomiskt beroende av gärningspersonen eller att gärningspersoner i kriminella nätverk skuldsätter de drabbade) utgör olika aspekter av kontroll.[16]

[14] Brå, Tystnadskulturer. En studie om tystnad mot rättsväsendet, rapport 2019:10, s. 35.
[15] A.a., s. 8.
[16] A.a. s. 61 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Kriminella nätverk

Av de fokusområden som ingår i studien anges kriminella nätverk ha en av de tydligaste tystnadskulturerna. I sådana miljöer finns det vedertagna oskrivna normer om att inte ”tjalla” på sina vänner eller andra aktörer i nätverket. Tystnadskulturen tycks upprätthållas genom bilden av att samarbete med rättsväsendet resulterar i repressalier. Några av de intervjuade personerna uppgav exempel på medlemmar som bestraffats både psykiskt och fysiskt till följd av att de pratat med polisen.[17] En betydelsefull aspekt av tystnadskulturer inom kriminella nätverk är att de kan ha en spridningseffekt genom att medierapportering eller ryktesspridning förmedlar grupperingarnas skrämselkapital och på det sättet förstärker vissa tystnadsmekanismer hos personer som står utanför miljön. Det kan få till följd att personer utanför den kriminella miljön inte vågar vittna eller anmäla brott om gärningspersonen tillhör ett kriminellt nätverk. I studien beskrivs också att andra miljöer kan inspireras av tystnadskulturen inom kriminella nätverk, exempelvis ungdomsgrupperingar som återkommande begår brott. Brottsaktiva ungdomar är den grupp som i störst utsträckning begår brott mot utomstående, men ändå förväntar sig tystnad.[18]

Socialt utsatta områden

Boende i socialt utsatta områden som intervjuats har beskrivit tystnaden mot rättsväsendet som en ”överlevnadsstrategi”, bl.a. eftersom polisen inte har resurser för att garantera säkerheten för personer som samarbetar med rättsväsendet. En ytterligare aspekt som de boende beskrivit är att det finns en rädsla för hot och våld, även om polisen skulle gripa gärningspersonen. Det finns en bild av att övriga personer inom det kriminella nätverket, inklusive en ”svans” av yngre personer, kan söka upp brottsoffer och vittnen även om gärningspersonen är frihetsberövad. Det kan bidra till en känsla av ytterligare sårbarhet, särskilt eftersom ”svansen” av yngre personer kan vara okända för de boende i dessa områden och därmed svåra att undvika. Det förekommer också att anhöriga till vittnen eller brottsoffer får besök av kriminella, som påminner om vikten av att vara tyst mot rättsväsendet, vilket sedan förmedlas av den anhöriga till vittnet eller

[17] A.a. s. 93.
[18] A.a. s. 96.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

brottsoffret. I studien har det inte framkommit våldshändelser vid sådana situationer, men rädslan som besöken väcker är stor trots att några direkta hot inte framförts.[19]

Behovet av att öka användningen av kontaktförbud i syfte att skydda förhörspersoner

Förhörspersoners vilja att medverka är grunden för ett fungerande rättsväsende

Som framhålls i inledningen till detta avsnitt, är förhörspersoners (dvs. både brottsoffers och vittnens) vilja att medverka i brottsutredningar grunden till ett fungerande rättsväsende. Även om det är svårt att dra några säkra slutsatser om förekomsten av otillåten påverkan på förhörspersoner, kan det konstateras att samhällsutvecklingen har inneburit en alltmer utbredd tystnadskultur, särskilt i fråga om brottslighet som har koppling till kriminella nätverk. Som framgår av Brås studie om tystnadskulturer, kan uppmärksamhet i bl.a. media leda till att grupperingarnas skrämselkapital förstärks. Detta kan i förlängningen förstärka rädslan och motviljan mot att samarbeta med rättsväsendet. Vid de kontakter som utredningen har haft med Brottsofferjouren Sverige har det framförts att organisationen upplever att rädslan för att medverka i rättegångar har ökat de senaste åren bland målsägande och vittnen i alla typer av mål, vilket tros bero främst på medierapporteringen kring gängkriminalitet snarare än en faktisk ökning av hot och våld i syfte att påverka förhörspersoner.

Vi kan se att det finns en risk att en ökad användning av skyddsåtgärder i samband med rättsprocesser – och kanske även ett ökat fokus kring skyddsåtgärder – kan leda till att förstärka känslan hos förhörspersoner att de riskerar att utsättas för hot och våld om de samarbetar med rättsväsendet, trots att risken för att utsättas för sådan påverkan många gånger är mycket liten. Samtidigt kan det, som framhålls i våra direktiv, få en stor påverkan på den enskilda individen när denne faktiskt utsätts för påtryckningsförsök. Risken för att förstärka – den i de flesta fall obefogade – bilden av att det kan innebära risker med att samarbeta med rättsväsendet utgör enligt vår mening inte ett tillräckligt tungt vägande skäl mot att införa nödvändiga verktyg för att de brottsbekämpande myndigheterna ska

[19] A.a. s. 83–87.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kunna erbjuda tillräckliga säkerhetsåtgärder för att brottsoffer och vittnen på ett tryggt sätt ska kunna lämna uppgifter om brott i de fall sådana åtgärder är motiverade. Det finns mot den bakgrunden anledning att överväga en ökad användning av kontaktförbud till skydd för rättsprocessen.

Kontaktförbud är emellertid en ingripande åtgärd som dessutom kräver mycket resurser av både polis och åklagare för att hantera. En utgångspunkt bör därför vara att användningen av kontaktförbud ska vara kvalitativ – dvs. att kontaktförbud bör användas i de situationer där det bedöms ha någon praktisk effekt. I annat fall riskerar kontaktförbud att utgöra en falsk trygghet för skyddspersonen, vilket i förlängningen kan leda till att förtroendet för systemet med kontaktförbud skadas.

Vid de kontakter med poliser och åklagare som ägt rum inom ramen för utredningsarbetet, har det framkommit att det är ovanligt att kontaktförbud används för att skydda vittnen och målsäganden i rättsprocessen. Anledningarna till den restriktiva hållningen har bl.a. angetts vara att fokus för tillämpningen av kontaktförbud främst varit att skydda mot våld och övergrepp i nära relationer. Samtidigt har det framhållits att det finns ett behov av att i större utsträckning än i dag utfärda kontaktförbud i sådana syften, i vart fall i vissa situationer.

I sammanhanget kan det nämnas att Utredningen om Anonyma vittnen har föreslagit att det införs en ny lag som innebär att en domstol ska kunna besluta att ett vittne ska höras anonymt i brottmål. Enligt förslaget ska ett sådant beslut förutsätta att det föreligger en påtaglig risk för att vittnet eller närstående till vittnet utsätts för allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa, frihet eller frid. Utredningen föreslår också att det ska krävas att det brott som vittnet ska höras om har minst två års fängelse i straffskalan eller att straffvärdet med hänsyn till omständigheterna kan antas överstiga två års fängelse. Skälen för att höra vittnet anonymt måste därtill uppväga de svårigheter det innebär för den misstänkte eller tilltalade att förbereda och utföra sitt försvar och åtgärder måste också i övrigt vara lämplig.[20] Enligt utredningens förslag ska det alltså endast i undantagssituationer kunna komma i fråga att höra ett vittne anonymt. Lagen föreslås dessutom inte omfatta den som är målsägande. Det kan alltså konstateras att de behov av att förstärka skyddet för målsäganden och vittnen som har redogjorts för ovan, inte fullt ut

[20] SOU 2023:67.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kommer att kunna tillgodoses genom förslaget om en ny lag om anonyma vittnen som lämnas i den utredningen.

Exempel på sammanhang där kontaktförbud kan utgöra en relevant åtgärd

Som vi utvecklar särskilt nedan, är det såvitt vi kunnat se tveksamt om kontaktförbud har någon större effekt i praktiken för att skydda förhörspersoner som lämnar uppgifter om brott med koppling till kriminella nätverk, även om det inte kan uteslutas att det finns situationer då det framstår som en relevant skyddsåtgärd. I andra sammanhang är det tydligare att kontaktförbud kan fylla en betydelsefull funktion som skydd av förhörspersoner. Som exempel kan nämnas ungdomsbrottslighet som inte begåtts inom ramen för kriminella nätverk. Eftersom det krävs synnerliga skäl för att häkta den som är under 18 år (se 23 § lagen [1964:167] om unga lagöverträdare), saknas det många gånger förutsättningar för att häkta en underårig brottsmisstänkt även om det finns risk för att den misstänkte försöker utöva påtryckningar mot målsäganden och vittnen (s.k. kollusionsfara). Detsamma kan gälla när det finns risk för att den otillåtna påverkan utövas av andra personer än den brottsmisstänkte. Om personen inte är misstänkt för brott saknas det ju, oavsett personens ålder, helt förutsättningar för häktning. Ett annat exempel som har kommit fram under utredningsarbetet då kontaktförbud kan vara en relevant åtgärd som skydd i rättsprocessen, är vid brottslighet som begås i mer eller mindre organiserad form – t.ex. ekonomisk brottslighet – men där de inblandade personerna inte besitter ett lika stort våldskapital som vid exempelvis gängkriminalitet.

Brottsofferjouren Sverige har framfört till utredningen att det finns en farhåga för att kontaktförbud som skydd i rättsprocessen kan komma att användas som ett alternativ till anhållande och häktning. Vi vill i sammanhanget understryka att anhållande och häktning i många fall är nödvändigt när det föreligger en risk för att en brottsmisstänkt utövar påtryckningar mot förhörspersoner. Ett kontaktförbud kan i de flesta fall inte ersätta det skydd ett frihetsberövande utgör i en sådan situation för förhörspersoner och möjligheterna att utreda den misstänkta brottsligheten i stort. Som framgått ovan är det framför allt i situationer då det av olika anledningar inte finns förutsättningar

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

för att anhålla och häkta den som kan antas utsätta en förhörsperson för påtryckningar som kontaktförbud kan fylla en relevant funktion.

Särskilt om brott med anknytning till kriminella nätverk

I våra direktiv nämns att riksdagen har tillkännagett för regeringen att kontaktförbud med elektronisk övervakning ska kunna användas mot en person som är misstänkt för brott men inte är frihetsberövad, t.ex. unga med koppling till kriminella nätverk.[21] Från polis-, och åklagarhåll har det dock framkommit en stor skepsis mot att kontaktförbud skulle ha någon större effekt i praktiken för att skydda förhörspersoner som lämnar uppgifter om brott med koppling till kriminella nätverk. Det har bl.a. bedömts som osannolikt att personer med anknytning till kriminella nätverk i någon större utsträckning skulle ta intryck av det straffhot som ett kontaktförbud innebär och att den preventiva effekten av ett kontaktförbud därmed skulle vara mycket liten eller till och med helt obefintlig.

En annan svårighet som har lyfts i sammanhanget, och som också nämns i Brås studie om tystnadskulturer, är att det inom kriminella nätverk ofta finns en mycket bred krets av personer som kan tänkas utsätta förhörspersoner för otillåten påverkan. Det skulle därför många gånger krävas att ett kontaktförbud utfärdas inte bara mot den misstänkta gärningspersonen eller gärningspersonerna, utan också mot ett stort antal personer i dennes närhet, vilket bl.a. skulle kräva ett omfattande kartläggningsarbete för att bedöma vilka personer som bör omfattas av kontaktförbudet. Ett kontaktförbud förutsätter dessutom att det för var och en av dessa personer finns konkreta omständigheter som visar att det finns en risk för att denne utsätter en förhörsperson för otillåten påverkan.

Det förekommer dessutom att äldre personer använder sig av personer under 15 år, dvs. icke straffmyndiga personer, för att förmedla hot – såväl förtäckta som mer direkta – mot förhörspersoner. Även om lagen om kontaktförbud inte uttryckligen innehåller några åldersgränser, torde det vara mycket ovanligt i praktiken att kontaktförbud utfärdas mot personer under 15 år, eftersom det inte är möjligt att lagföra dessa personer vid eventuella överträdelser.

[21] Bet. 2021/22:JuU26 punkt 25, rskr. 2021/22:293.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Även om det alltså många gånger kan vara tveksamt om kontaktförbud är en tillräckligt ingripande åtgärd för att skydda förhörspersoner som lämnar uppgifter om brott med anknytning till kriminella nätverk, kan det inte uteslutas att det förekommer situationer då ett kontaktförbud kan ha en brottspreventiv funktion även i sådana sammanhang. I det följande berör vi hur förutsättningarna för att använda kontaktförbud som skydd i en rättsprocess bör förstärkas.

Risk för otillåten påverkan mot förhörspersoner bör utgöra en grund för att utfärda kontaktförbud

När lagen om kontaktförbud infördes, ansågs den nya lagen framför allt ha betydelse för kvinnor som fruktar trakasserier eller hämndaktioner av män som de har eller tidigare har haft en parrelation med. Det framgår emellertid av förarbetena att det inte krävs någon särskild relation mellan skyddspersonen och förbudspersonen.[22] Det finns alltså inget i den nuvarande lagstiftningen som i och för sig hindrar att ett kontaktförbud utfärdas i syfte att skydda ett vittne eller någon annan förhörsperson som riskerar att utsättas för hot, våld eller andra trakasserier med anledning av en utsaga som denne lämnat eller avser att lämna till någon rättsvårdande myndighet.

Straffbestämmelsen om övergrepp i rättssak i 17 kap. 10 § brottsbalken innebär att det är brottsligt att angripa någon med våld eller hot om våld för att denne har lämnat vissa uppgifter till domstol eller annan myndighet, eller för att hindra någon från en sådan åtgärd. Detsamma gäller den som i samma syfte angripit någon med någon annan gärning, som medför lidande, skada eller olägenhet, eller hotat med en sådan gärning. När det föreligger en risk för påverkansförsök mot förhörspersoner torde det i många fall också bedömas finnas en risk för brott (dvs. övergrepp i rättssak), vilket ju enligt den nuvarande lagstiftningen utgör grund för att utfärda ett kontaktförbud. Därtill syftar de lagändringar vi föreslår i avsnitt 8.3.4 bl.a. till att nyansera riskbedömningarna och öka förutsättningarna för att utfärda kontaktförbud även i de fall förbudspersonen inte tidigare har begått brott mot skyddspersonen eller någon annan person. Det skulle alltså kunna argumenteras för att det saknas behov av ytterligare lagändringar för att kunna utfärda kontaktförbud i syfte att skydda målsäganden och

[22] Prop. 1987/88:137 s. 13.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

vittnen i en rättsprocess. Med hänsyn till hur kontaktförbudslagstiftningen har kommit att tillämpas i praktiken, dvs. i första hand för att skydda mot brott i nära relationer, bedömer vi dock att det är nödvändigt med ett tydligt ställningstagande från lagstiftarens sida för att åstadkomma en ökad användning av kontaktförbud som skydd i en rättsprocess. Även ageranden mot en förhörsperson som inte med någon självklarhet innebär övergrepp i rättssak eller något annat brott bör då kunna läggas till grund för ett kontaktförbud, i de fall det är uppenbart att agerandet syftar till att påverka förhörspersonen att inte medverka i rättsprocessen.

Bestämmelsens närmare utformning

Vi föreslår att det i lagtexten uttryckligen anges att även en risk för att förbudspersonen utsätter skyddspersonen för påverkan i syfte att hindra att denne lämnar uppgifter till en domstol eller en brottsbekämpande myndighet, kan utgöra en grund för att meddela kontaktförbud. Med brottsbekämpande myndighet avses Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Tullverket, Skatteverket och Kustbevakningen.

Påverkan kan i vissa fall omfatta straffbara handlanden, men även ageranden som inte nödvändigtvis når upp till nivån för att utgöra övergrepp i rättssak eller någon annan straffbelagd handling bör omfattas. Det kan t.ex. röra sig om förtäckta hot eller underförstådda budskap om att skyddspersonen ska avhålla sig från att samarbeta med rättsväsendet. Av sammanhanget kan det vara uppenbart att det är fråga om påverkan som syftar till att målsäganden eller vittnet inte ska medverka i rättsprocessen. Den som t.ex. utan någon godtagbar anledning och utan att ha någon vänskapsrelation till förhörspersonen tar kontakt med denne och börjar efterhöra sig om dennes medverkan i rättsprocessen kan i många fall anses utöva påverkan – särskilt om det är den misstänkte eller någon person som har en relation till den misstänkte som tar den kontakten. Detsamma kan anses gälla för det fall en sådan person utan någon rimlig anledning börjar uppehålla sig utanför eller i närheten av förhörspersonens bostad eller arbetsplats. Utifrån sammanhanget kan det vara uppenbart att syftet är att skapa oro hos förhörspersonen och påverka denne att inte medverka i rättsprocessen.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

I likhet med vad som gäller beträffande de övriga grunderna för att utfärda kontaktförbud, ska det vara tillräckligt att det finns en *risk* för påverkan. Det bör alltså inte krävas att förbudspersonen utsatt skyddspersonen för ett fullbordat övergrepp i rättssak. Risken för påverkan ska dock vara klar och konkret med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.[23] Som utvecklas mer nedan, torde det innebära ett krav på att det är förbudspersonens faktiska agerande som läggs till grund för ett kontaktförbud, dvs. att förbudspersonen genom sitt agerande manifesterat en vilja att påverka skyddspersonen.

Enbart den omständigheten att förhörspersonen på grund av rädsla inte vill medverka i rättsprocessen ska alltså inte vara tillräcklig för att utfärda ett kontaktförbud mot den misstänkte eller någon annan person som är närstående till denne. Det bör påtalas att den vittnesstödsverksamhet som utförs av de lokala brottsofferjourerna runtom i landet, och som erbjuder stöd till målsäganden och vittnen under förundersökningen och i domstol, många gånger kan vara mycket betydelsefull för att minska rädslan och oron i dessa situationer. Enligt vad som framkommit vid våra kontakter med Brottsofferjouren Sverige kan tydlig information om hur rättsprocessen går till ofta vara tillräckligt för att öka tryggheten och viljan att medverka hos målsäganden och vittnen. Det kan nämnas att Polismyndigheten, genom en förordningsändring som trädde i kraft den 1 juli 2022, är skyldig att informera vittnen om vilka organisationer som kan lämna stöd och hjälp (13 g § förundersökningskungörelsen [1947:948]). Motsvarande skyldighet finns sedan tidigare även beträffande målsäganden (13 a § förundersökningskungörelsen). Det är därtill viktigt att domstolarna har ett nära samarbete med den lokala brottsofferjouren och verkar för att målsägande och vittnen som uttrycker rädsla för att medverka i en rättegång kommer i kontakt med en vittnesstödjare. Vid våra kontakter med Brottsofferjouren Sverige har det framkommit att kunskapen och engagemanget hos domstolarna i många fall kan bli bättre i dessa avseenden.

[23] Prop. 1987/88:137 s. 18 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Riskbedömningen ska vara individualiserad

I våra direktiv nämns att riksdagen har tillkännagett för regeringen att fler kontaktförbud ska kunna meddelas mot brottsmisstänkta och personer i den misstänktes närhet vars agerande gör det *rimligt* att tro att det finns risk för hot eller våld. Det väcker frågor kring om det finns anledning att sänka beviskravet för när ett kontaktförbud får utfärdas för att kunna besluta om ett sådant mot personer i kretsen kring den misstänkte, i de fall det kan befaras att dessa personer kan komma att utöva påverkan mot en målsäganden och/eller vittnen.

Som framkommer av Brås studie om tystnadskulturer har det inom vissa grupperingar byggts upp ett sådant skrämselkapital att enbart vetskapen om att en person tillhör en sådan gruppering kan göra att personer avhåller sig från att lämna uppgifter till polisen av rädsla för att utsättas för repressalier. Den omständigheten att en person har anknytning till ett kriminellt nätverk eller andra brottsaktiva grupperingar bör dock enligt vår mening inte ensamt kunna läggas till grund för att utfärda ett kontaktförbud i syfte att förhindra påverkan mot förhörspersoner. Samma synsätt bör anläggas om det är personer som tillhör samma familj som den misstänkte eller annars har en sådan anknytning till den misstänkte att det kan befaras att dessa personer utifrån lojalitet kan komma att utöva påtryckningar mot förhörspersoner för att hjälpa den misstänkte.

Enligt vår uppfattning måste tvärtom kravet på att det ska föreligga en klar och konkret risk – en förutsättning som vi menar måste gälla för alla kontaktförbud – förstås som att riskbedömningen ska vara individualiserad på det sätt att det i varje enskilt fall krävs att risken för att förbudspersonen utsätter skyddspersonen för påverkan i syfte att hindra denne från att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna. Som framgår av riksdagens tillkännagivande till regeringen kan det finnas behov av att utfärda ett kontaktförbud inte bara mot den brottsmisstänkta utan även mot personer i den misstänktes närhet. Att göra avsteg från en individualiserad bedömning när ett kontaktförbud utfärdas mot någon – och basera ett sådant förbud uteslutande på dennes tillhörighet till ett kriminellt nätverk, en familj eller annan definierbar krets kring den misstänkte – kan dock enligt vår bedömning inte anses förenligt med Europakonven-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

tionen eller andra grundläggande rättsprinciper.[24] Däremot kan en persons agerande bedömas i ljuset av att denne tillhör kretsen kring den misstänkte och vägas in i bedömningen om det finns skäl att utfärda kontaktförbud på grund av att det finns risk att denne kommer att utöva påverkan mot förhörspersonen.

8.3.4 Fler omständigheter ska beaktas vid riskbedömningen

Förslag: Exemplifieringen i lagtexten avseende de omständigheter som ska beaktas särskilt vid bedömningen av om det föreligger en sådan risk som kan läggas till grund för ett kontaktförbud ska utökas.

Utöver den omständigheten att den som förbudet avses gälla mot har begått brott mot någon annan persons liv, hälsa, frihet eller frid, ska det även beaktas särskilt om den som förbudet avses gälla mot tidigare har utsatt den som förbudet avses skydda för förföljelser, otillbörlig övervakning eller andra allvarliga trakasserier, eller för påverkan i syfte att hindra att denne lämnar uppgifter till en domstol eller brottsbekämpande myndighet.

Det ska även beaktas särskilt om andra omständigheter hänförliga till den som förbudet avses gälla mot innebär en ökad risk för att han eller hon ska göra sig skyldig till ett sådant beteende som kan läggas till grund för ett kontaktförbud.

Bakgrunden till dagens tillämpning

De grundläggande förutsättningarna för ett ordinärt kontaktförbud är enligt 1 § lagen om kontaktförbud att det på grund av särskilda omständigheter finns en risk för att förbudspersonen kommer att begå brott mot, förfölja eller allvarligt trakassera skyddspersonen. Detsamma gäller även för utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud.

[24] Se t.ex. *Labita mot Italien* (Europadomstolens dom den 6 april 2000). I fallet hade den italienska domstolen beslutat om inskränkningar avseende bl.a. klagandens boendeort med motiveringen att klaganden hade kontakter med maffian, vilket ansågs bevisat genom hans släktskap med en maffialedare. Europadomstolen uttalade att det saknades konkreta bevis för att det fanns reell risk för att klaganden skulle begå brott. Inskränkningarna i rörelsefriheten ansågs därmed inte nödvändiga i ett demokratiskt samhälle.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Av lagtexten följer att det vid riskbedömningen särskilt ska beaktas om förbudspersonen har begått brott mot någons liv, hälsa, frihet eller frid. Även andra brott kan ha betydelse vid bedömningen. I förarbetena nämns som exempel olaga innehav av typiskt farliga föremål, t.ex. sprängmedel eller skjutvapen, vilket kan vara av betydelse i enskilda fall.[25] Riskbedömningen är alltså formulerad likadant, oavsett om det som övervägs är ett ordinärt kontaktförbud, ett utvidgat eller ett särskilt utvidgat kontaktförbud.

Genom en lagändring som trädde i kraft 2011 utökades exemplifieringen av omständigheter som särskilt ska beaktas vid riskbedömningen till att inte bara omfatta tidigare brott mot skyddspersonen, utan även om förbudspersonen har begått brott mot *någon annan persons* liv, hälsa, frihet eller frid. Syftet med lagändringen var att få till en mer nyanserad hot- och riskbedömning. I förarbetena angavs att tidigare brottslighet mot någon annan är en viktig indikator vid bedömningen av om det finns risk för att förbudspersonen kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera skyddspersonen.[26]

Viss vägledning angående riskbedömningen kan hämtas i förarbetena från 1987 när lagstiftningen infördes. Av dessa framgår att det ska vara fråga om en konkret risk för brott, förföljelse eller trakasserier med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet. Om frågan om kontaktförbud prövas under en förundersökning har det stor betydelse om den misstänkte tidigare har lagförts för brott av liknande slag. I de fall det står klart att den brottsmisstänkte tidigare förgripit sig mot den andra personen bör det enligt förarbetena normalt finnas förutsättningar för ett kontaktförbud, medan det krävs större försiktighet vid bedömningen om gärningspersonen bara har gjort sig skyldig till ett enda brott. Det framgår vidare att en viktig faktor bör vara om gärningspersonen efter brottet har uttalat sig eller uppträtt på ett sådant sätt att brottsoffret känner ängslan och denna ängslan på objektiva grunder ter sig befogad. I förarbetena betonades vidare att möjligheten att meddela kontaktförbud utan att förbudspersonen tidigare har begått brott mot den andra personen bör användas mycket restriktivt.[27]

[25] Prop. 1987/88:137 s. 18.
[26] Prop. 2010/11:45 s. 40.
[27] Prop. 1987/88:137 s. 18 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

I rättsfallet NJA 2007 s. 272 bedömde Högsta domstolen att det inte fanns tillräckliga förutsättningar för kontaktförbud när förbudspersonen inte tidigare hade dömts för något brott mot skyddspersonen eller någon annan närstående. Högsta domstolen vägde också in att anklagelser som riktats mot den ena parten av den andra under en pågående vårdnadstvist måste bedömas med särskild försiktighet. I förarbetena till 2011 års ändring av lagen om kontaktförbud uttalade regeringen att brott mot skyddspersonen endast är en omständighet som särskilt ska beaktas vid riskbedömningen, men att denna omständighet i många fall har kommit att uppfattas som en förutsättning för att kontaktförbud ska kunna meddelas. Denna tillämpning fick enligt regeringen till följd att kontaktförbudets förebyggande effekter inte uppnåddes i avsedd utsträckning. För att förstärka den brottsförebyggande funktionen av kontaktförbudslagstiftningen och få till stånd en mer nyanserad riskbedömning, ändrades bestämmelsen i 1 § lagen om kontaktförbud, på så sätt att även brott mot andra än skyddspersonen ska beaktas särskilt vid riskbedömningen.[28]

I Riksåklagarens riktlinjer avseende risk- och proportionalitetsbedömningen gällande kontaktförbud, RåR 2015:2, framhålls tidigare brott mot skyddspersonen som den viktigaste omständigheten vid riskbedömningen. Enligt riktlinjerna ska en brottsmisstanke normalt inte beaktas vid riskbedömningen om åtalet ogillats på grund av bristande bevisning eller om förundersökningen lagts ned på grund av bevissvårigheter. Det anges vidare att det är vanligt vid en ansökan om kontaktförbud att förbudspersonen inte tidigare har dömts för brott. Redan uppgifterna i en pågående förundersökning anges i och för sig kunna motivera ett kontaktförbud, men hänvisning görs samtidigt till förarbetsuttalandena om att möjligheten att utfärda kontaktförbud utan tidigare brott mot skyddspersonen bör användas mycket restriktivt. 2011 års lagändring, då exemplifieringen av de omständigheter som ska beaktas särskilt vid riskbedömningen utökades, tycks alltså inte ha fått något större genomslag för att nyansera synsättet i 1988 års lagstiftningsärende angående restriktivitet när förbudspersonen inte tidigare har begått brott mot skyddspersonen.

Den utveckling som har skett i praxis när det gäller betydelsen av tidigare brottslighet tycks alltså till stor del grundas på uttalandena i förarbetena vid lagens tillkomst, som anger att möjligheten att utfärda kontaktförbud utan att personen tidigare begått brott mot

[28] Prop. 2010/11:45 s. 39 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

skyddspersonen bör användas mycket restriktivt. Trots att det även uttrycks i förarbetena att tidigare brottslighet mot skyddspersonen inte ska vara ensamt avgörande vid riskbedömningen, har den omständigheten i praktiken tillmätts en mycket stor betydelse. Uttalandet om restriktivitet i de ursprungliga förarbetena har till synes inte på något tydligt sätt modifierats i senare lagstiftningsärenden när möjligheterna till kontaktförbud har vidgats, inte ens i samband med 2011 års lagändring, där det föreskrevs att det som ska beaktas särskilt är tidigare brottslighet mot någon annan person, inte endast mot skyddspersonen.

En ändring av riskbedömningen för att öka möjligheten att utfärda kontaktförbud utan att förbudspersonen tidigare har begått brott mot skyddspersonen (eller över huvud taget har lagförts för brott mot någon annan person), kräver därför ett tydligt ställningstagande från lagstiftarens sida.

Exemplifieringen av omständigheter som ska beaktas särskilt vid riskbedömningen bör utökas

Ett alternativ för att uppnå en fokusförskjutning från förekomsten av tidigare brottslighet och uppnå en mer nyanserad bedömning där även förekomsten av andra omständigheter beaktas, är att utmönstra hänvisningen i 1 § lagen om kontaktförbud om att tidigare brottslighet ska beaktas särskilt vid riskbedömningen. Som framgått i avsnitt 3.2.2 lämnade Stalkningsutredningen ett förslag i den riktningen 2011, dvs. att åstadkomma att tidigare brottslighet inte skulle utgöra den avgörande förutsättningen för att utfärda kontaktförbud genom att utmönstra helt i lagtexten vilka omständigheter som ska beaktas. Förslaget möttes emellertid av kritik som i huvudsak hänförde sig till risken för skönsmässiga bedömningar.

För att minska risken för en oenhetlig rättstillämpning bedömer vi att exemplifieringen i lagtexten i stället bör utökas med ytterligare omständigheter som ska beaktas särskilt vid bedömningen av om det föreligger risk för ett sådant beteende som kan läggas till grund för ett kontaktförbud. Enligt vår bedömning ligger en sådan lösning i linje med de positiva förpliktelserna enligt Europakonventionen (se kapitel 5) att vidta adekvata riskbedömningar i ljuset av den specifika kontext som våld i nära relationer utgör (*Y m.fl. mot Bulgarien*, dom den 22 mars 2022) och att etablera och tillämpa ett effektivt system

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

för att beivra alla former av brott i nära relationer samt erbjuda tillräckliga skyddsåtgärder för offren (*Volodina mot Ryssland*, dom den 14 september 2021).

Om förbudspersonen tidigare har utsatt skyddspersonen för förföljelser eller andra allvarliga trakasserier, utan att beteendet för den delen lett till lagföring för brott eller till att en förundersökning inletts är detta omständigheter som kan indikera en risk för upprepning av beteendet. Sådana beteenden bör därför omfattas av exemplifieringen i lagtexten om vad som särskilt ska beaktas vid riskbedömningen.

I avsnitt 8.3.2 och 8.3.3 föreslår vi att grunderna för att utfärda kontaktförbud ska utvidgas på så sätt att även en risk för att förbudspersonen otillbörligt övervakar skyddspersonen eller utsätter denne för påverkan i syfte att förhindra att denne lämnar uppgifter till en domstol eller en brottsbekämpande myndighet, ska kunna läggas till grund för ett kontaktförbud. Att förbudspersonen tidigare har utsatt skyddspersonen för ett sådant beteende, utan att det för den skull når upp till en straffbar nivå, bör också kunna beaktas särskilt vid riskbedömningen.

Exempel på omständigheter som kan vara av relevans i dessa avseenden är omfattande oönskade kontakter eller att förbudspersonen uppvisat ett aggressivt beteende eller språkbruk mot skyddspersonen på ett sådant sätt att det på objektiva grunder finns fog för skyddspersonens oro eller rädsla. Ytterligare omständigheter som kan ha betydelse är att förbudspersonen återkommande och obefogat uppehåller sig utanför skyddspersonens bostad eller arbetsplats, eller att förbudspersonen övervakat skyddspersonen på olika sätt. Det kan också röra sig om att förbudspersonen tidigare manifesterat en vilja att förhindra att skyddspersonen lämnar uppgifter till domstol eller andra brottsbekämpande myndigheter, exempelvis genom underförstådda hot eller omotiverade påstötningar och förfrågningar.

Studier visar att vissa personliga faktorer kan öka risken för våldsutövande. Exempel på sådana faktorer är psykisk sjukdom, allvarliga psykiatriska störningar och missbruk.[29] Även sådana omständigheter bör därför kunna tillmätas betydelse, utan att för den delen vara ensamt utslagsgivande. Det bör således anges i lagtexten att även andra omständigheter hänförliga till förbudspersonen som innebär en ökad

[29] Se t.ex. Brå, Brott i nära relationer: En nationell kartläggning (Rapport 2014:8), s. 31 ff., och Brå, Dödligt våld och psykisk ohälsa: Gärningspersoners tidigare kontakter med psykiatrisk vård (Rapport 2020:7), s. 38

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

risk för att denne ska göra sig skyldig till ett sådant beteende som kan läggas till grund för ett kontaktförbud, ska beaktas särskilt.

Dokumentation om förbudspersonens tidigare agerande eller omständigheter kopplade till förbudspersonens person, kan på olika sätt tillföras en ansökan om kontaktförbud. Uppgifter som skyddspersonen lämnar i utredningen gällande kontaktförbud bör kunna tillmätas betydelse, även i de fall det är fråga om händelser som inte föranlett en polisanmälan. Detta kan gälla särskilt om det finns annan dokumentation, såsom t.ex. sparad elektronisk kommunikation eller då uppgifterna från skyddspersonen kan bekräftas av någon annan trovärdig förhörsperson. Det kan också vara fråga om beteenden som klarlagts i en förundersökning, vilka indikerar en benägenhet hos förbudspersonen att utöva övergrepp, utan att det som framkommit under förundersökningen bedömts som tillräckligt för att väcka åtal. Att ett åtal har ogillats behöver heller inte utesluta att det som framgår av förundersökningen kan beaktas vid frågan om kontaktförbud, i de fall beteendet i sig har ansetts klarlagt men inte bedömts som tillräckligt allvarligt för att anses som straffbelagt.

Sammanfattningsvis bör det alltså, för att få till stånd en mer nyanserad riskbedömning, i lagtexten anges att det, förutom tidigare brottslighet, även ska beaktas särskilt om förbudspersonen tidigare har utsatt skyddspersonen för förföljelser, otillbörlig övervakning eller andra allvarliga trakasserier, eller för påverkan i syfte att förhindra skyddspersonen att lämna uppgifter till domstol eller en brottsbekämpande myndighet. Eftersom det är en riskbedömning som ska göras, kan det inte krävas att tidigare omständigheter ska vara klarlagda med de beviskrav som gäller i brottmål för att kunna tillmätas betydelse.[30] Liksom tidigare gäller dock alltjämt att den risk som läggs till grund för ett kontaktförbud ska vara klar och konkret. Som utvecklas mer i det följande, finns det numera tillgång till evidensbaserade modeller för strukturerade riskbedömningar som enligt vår bedömning bör kunna användas i högre utsträckning än tidigare i ärenden om kontaktförbud i syfte att bredda bedömningsunderlaget.

[30] Jfr förarbetsuttalanden om att det, för att tidigare brottslighet ska kunna läggas till grund för ett beslut om kontaktförbud, inte är en förutsättning att brottet lett till lagföring eller beslut om åtalsunderlåtelse. En bedömning får göras i det enskilda fallet i vilken utsträckning ett påstående om brott kan tillmätas vikt i frågan om kontaktförbud, se prop. 1987/88:137 s. 41.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Strukturerade riskbedömningar

Förslag: Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten ska ges i uppdrag att gemensamt se över hur användningen av strukturerade riskbedömningar kan öka i ärenden om kontaktförbud. Översynen ska även innefatta att överväga om det bör tas fram en ny, för ändamålet avsedd, modell för strukturerade riskbedömningar.

Om förbudspersonen tidigare har begått brott mot skyddspersonen eller mot någon annan närstående person kan detta givetvis utgöra en viktig indikator på att det finns risk för återupprepning. För att kontaktförbudslagstiftningen ska kunna innebära ett ändamålsenligt skydd för framför allt utsatta kvinnor och barn, är det viktigt att lagen är anpassad för den särskilda kontext som utmärker våld i nära relationer. Som framgått i bl.a. avsnitt 8.2.1, är det vanligt att den utsatta personen inte polisanmäler brott av en närstående och att det därför saknas lagföringar eller ens tidigare förundersökningar när ansökan om kontaktförbud upprättas. Behovet av skydd kan trots detta naturligtvis vara stort, inte minst eftersom ansökan om kontaktförbud ofta sker i samband med en separation, då utsattheten och risken för våld eller andra övergrepp kan vara särskilt påtaglig. Av rättssäkerhetsskäl måste samtidigt den påvisade risken vara klar och konkret. Det måste därför säkerställas att underlaget i ärendet är tillräckligt för en nyanserad och kvalitativ riskbedömning. I det sammanhanget kan bruket av strukturerade riskbedömningar lyftas fram.

Fördelen med strukturerade riskbedömningar framhölls redan av Stalkningsutredningen i samband med den senaste större reformen av kontaktförbudslagstiftningen. Utredningen ansåg att möjligheterna att utfärda kontaktförbud utan att skyddspersonen hade utsatts för brott skulle utökas genom att strukturerade riskbedömningar skulle få en mer avgörande betydelse när beslut om kontaktförbud meddelas.[31] Regeringen konstaterade att de modeller för strukturerade riskbedömningar som användes inom polisen visserligen bidrog till att göra hot- och riskbedömningar mer enhetliga och strukturerade, men att bedömningarna byggde på många osäkra faktorer. Det framhölls dessutom att även modellerna för strukturerade riskbedömningar lade stor vikt vid tidigare brottslighet. Regeringen uttalade dock

[31] SOU 2008:81 s. 143 och 152.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att det var viktigt att arbetet med att utveckla strukturerade hot- och riskbedömningar fortgick och att regeringen hade för avsikt att noggrant följa upp det arbetet.[32]

Rätten till partsinsyn vid användning av strukturerade riskbedömningar

Som vi återkommer till nedan, bedömer vi att strukturerade riskbedömningar kan bidra till att öka träffsäkerheten vid den riskbedömning som ska ligga till grund för ett beslut om kontaktförbud. Användningen av strukturerade riskbedömningar väcker dock frågor om rätten till partsinsyn. I Stalkningsutredningens betänkande angavs att det hade framförts farhågor från åklagarhåll för att förbudspersonen genom sin rätt till partsinsyn kunde komma att få olämplig information om skyddspersonen, t.ex. beträffande sårbarhetsfaktorer, om strukturerade riskbedömningar användes som beslutsunderlag. Liknande åsikter har framförts från de åklagare som vi har varit i kontakt med.

Partsinsynen regleras i 10 § lagen om kontaktförbud och innebär att parterna i ett ärende om kontaktförbud, utan hinder av sekretess, har rätt att ta del av det som har tillförts ärendet. Rätten att ta del av uppgifter gäller dock med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen. Enligt den bestämmelsen får handlingar eller annat material inte lämnas ut om det med hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs. Uppgifter som exempelvis tar sikte på sårbarhetsfaktorer hos skyddspersonen torde som utgångspunkt omfattas av sekretess enligt 35 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen. Enligt den bestämmelsen gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående lider men om uppgifter röjs och uppgiften förekommer i ärende enligt lagen om kontaktförbud.

I Stalkningsutredningens betänkande uttalade utredningen att bestämmelsen i 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (på den tiden 14 kap. 5 § sekretesslagen [1980:100]) som begränsar rätten till partsinsyn i de fall det är av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs, enligt utredningens bedömning i många fall var tillräcklig.[33] Det bör

[32] Prop. 2010/11:45 s. 39.
[33] SOU 2008:81 s. 154 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

understrykas att det, såvitt vi känner till, inte finns några relevanta domstolsavgöranden eller beslut från JO som behandlar frågan om partsinsyn i förhållande till strukturerade riskbedömningar. Frågan har inte heller berörts i lagkommentaren till 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen. Vår uppfattning är emellertid att det i vissa fall torde kunna anses vara av synnerlig vikt att uppgifter hänförliga till skyddspersonen som förekommer i strukturerade riskbedömningar inte röjs för förbudspersonen, även om det utrymmet torde vara begränsat, särskilt när det är fråga om uppgifter som har direkt betydelse för bedömningen huruvida kontaktförbud ska meddelas. Det är därför viktigt att partsinsynen beaktas när polisen lämnar underlag till åklagaren i ärenden om kontaktförbud.[34] I den mån den strukturerade riskbedömningen innehåller uppgifter om skyddspersonen som – om förbudspersonen får kännedom om dessa – kan förhöja hotbilden mot skyddspersonen, kan det vara lämpligt att överväga om det är nödvändigt att åklagaren får del av hela riskbedömningen, eller om det är tillräckligt att polisen enbart lämnar ut delar av den till åklagaren. En annan modell kan möjligen vara att polisen gör en sammanfattning av riskbedömningen som är sådan att den utan risk kan delges förbudspersonen, och att det är denna som åklagaren har att beakta vid sitt beslut. Som framgår av avsnitt 5.4.3, pågår det forskning bl.a. angående hur svenska myndigheter kan samverka kring strukturerade riskbedömningar i syfte att åstadkomma en effektiv riskhantering. Det finns därför anledning att följa utvecklingen på området.

Strukturerade riskbedömningar kan bidra till ett mer kvalitativt beslutsunderlag

I avsnitt 5.4.2 finns en utförlig beskrivning av modeller för strukturerade riskbedömningar som används inom svensk polis och socialtjänst samt evidensläget för tillförlitligheten av dessa. Som konstateras i det avsnittet, visar forskningen att en strukturerad professionell riskbedömning är mer träffsäker än ostrukturerade riskbedömningar, som uteslutande bygger på bedömarens erfarenhet och expertis. SARA:SV, som är den modell som främst används inom polisen beträffande våld i nära relationer, har varit föremål för flera studier de

[34] Motsvarande överväganden måste göras av socialtjänsten eller annan myndighet som också kan komma att tillföra uppgifter till åklagaren i ett ärende om kontaktförbud.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

senaste åren. Även om resultaten varierar, visar forskningen att SARA:SV är effektiv i kombination med kunskap och erfarenhet när det gäller att bedöma den framtida risken för våld. Förekomsten av tidigare partnervåld har visserligen betydelse vid användningen av SARA:SV, men riskfaktorer som tar sikte på gärningspersonens brottshistorik utgör endast ett av de tre områden som kartläggs (gärningspersonens psykosociala status samt sårbarhetsfaktorer hos offret utgör de två andra områdena). Därtill ska riskbedömningen inte enbart bygga på registerdata, såsom uppgifter i belastningsregistret, utan uppgifter från parterna och eventuellt andra personer ska också vägas in.

Som vi redogjort för ovan kan rätten till partsinsyn i vissa situationer komplicera användningen av strukturerade riskbedömningar. Trots detta bedömer vi – mot bakgrund av att forskningen påvisar att det föreligger evidens – att användningen av strukturerade riskbedömningar kan utgöra ett värdefullt komplement till de bedömningar som åklagaren i dag gör och som till stor del bygger på åklagarens erfarenhet och kompetens. En ökad användning av strukturerade riskbedömningar i ärenden om kontaktförbud kan bidra till att öka enhetligheten i tillämpningen och i högre grad säkerställa att kontaktförbud utfärdas i de fall det finns behov av det. Därtill kan det ofta finnas skäl att kombinera ett kontaktförbud med andra skyddande åtgärder, vilket vi behandlar närmare i avsnitt 8.2.4 och 8.6. I avsnitt 8.6.3 föreslår vi också en författningsreglerad skyldighet för Polismyndigheten att göra en individuell skyddsbedömning när ett beslut om kontaktförbud meddelas. Strukturerade riskbedömningar kan vara ett betydelsefullt underlag för att bedöma vilka åtgärder som behövs sammantaget för att minska risken för brott, förföljelser och andra allvarliga trakasserier. Vid polisens arbete med individuella skyddsbedömningar kan därför strukturerade riskbedömningar fylla en viktig funktion, utan att det där väcks några frågor om partsinsyn.

Mot bakgrund av vad som anförts ovan beträffande fördelarna med strukturerade riskbedömningar, anser vi att Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten bör ges i uppdrag att gemensamt se över hur användningen av strukturerade riskbedömningar kan öka i ärenden om kontaktförbud. I avsnitt 8.6.3, där vi föreslår en författningsreglerad skyldighet för polisen att genomföra individuella skyddsbedömningar när ett beslut om kontaktförbud meddelas, behandlar vi även frågan om strukturerade riskbedömningar som underlag för vilka skyddsåtgärder som kan behöva vidtas som komplement till ett kontakt-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förbud. Även dessa aspekter bör beaktas vid den översyn som vi nu föreslår.

Med hänsyn till de frågeställningar om partsinsyn som aktualiseras vid användningen av t.ex. SARA:SV, bör Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten vid översynen även överväga om det bör tas fram en ny, för ändamålet avsedd, modell för strukturerade riskbedömningar. Vår tanke är att en särskild modell för strukturerade riskbedömningar, i syfte att använda som underlag i ärenden om kontaktförbud, bör kunna ta hänsyn till de risker som finns med att lämna ut uppgifter som kan vara till men för skyddspersonen om de når förbudspersonen. En sådan modell skulle kunna skapa tydlighet beträffande vilka uppgifter som polisen kan tillföra ett ärende om kontaktförbud utan att detta riskerar att vara till men för skyddspersonen.

8.3.5 Bör den s.k. sanktionstrappan behållas?

Bedömning: Grundstrukturen med successivt upptrappade ingripandenivåer bör behållas. Det bör dock införas en möjlighet att i särskilt allvarliga fall besluta om ett särskilt utvidgat kontaktförbud, även som en förstahandsåtgärd.

Den nuvarande kontaktförbudslagstiftningen bygger på en successiv upptrappning av ingripandenivån. Ett utvidgat kontaktförbud får meddelas först om det kan antas att ett ordinärt kontaktförbud inte är tillräckligt, och innebär att ett ordinärt kontaktförbud utvidgas till att även avse förbud att uppehålla sig i närheten av den personens bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas. I förarbetena anges att man normalt först bör utfärda ett ordinärt kontaktförbud och avvakta erfarenheterna av det innan ett utvidgat kontaktförbud utfärdas, men att det i och för sig inte finns något hinder mot att utfärda ett utvidgat kontaktförbud direkt.[35] Ett särskilt utvidgat kontaktförbud förutsätter dock uttryckligen att ett utvidgat kontaktförbud överträtts, och innebär förbud att uppehålla sig inom ett större område i anslutning till sådana platser som avses med ett utvidgat kontaktförbud.

[35] Prop. 1987/88:137 s. 42.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Ett utvidgat kontaktförbud är alltså mer ingripande än ett ordinärt kontaktförbud och ett särskilt utvidgat kontaktförbud är mer ingripande än ett utvidgat kontaktförbud. Den s.k. sanktionstrappan bygger på tanken att det ska vara möjligt att vidta mer ingripande åtgärder om det visar sig att syftet med den mindre ingripande åtgärden inte uppnåtts.[36] I det ligger givetvis även att risken för att en person gör sig skyldig till ett sådant beteende som kan läggas till grund för ett kontaktförbud måste anses förhöjd om denne inte rättar sig efter ett straffsanktionerat kontaktförbud, utan trots det fortsätter att utsätta skyddspersonen för oönskade kontakter. Därav är utvidgade och särskilt utvidgade kontakförbud utformade för att kunna utgöra mer effektiva brottsavhållande instrument än ordinära kontaktförbud.

Som redogjorts för i avsnitt 8.2.1 bedömer vi att det inte är rimligt att en utsatt person ska behöva vänta på att ett kontaktförbud överträds innan det kan bli aktuellt att besluta om en mer ingripande åtgärd, som erbjuder ett starkare skydd, om det redan från början kan bedömas att ett sådant behov föreligger utifrån det befintliga underlaget vid riskbedömningen. Detta väcker frågan om den s.k. sanktionstrappan bör behållas. I det följande presenteras två olika alternativ för att åstadkomma ett system som innebär ökade förutsättningar för att besluta om den typ av kontaktförbud som är nödvändig för att förebygga fortsatta övergrepp. Vi redogör även för vår bedömning av vilket alternativ som bör väljas.

Alternativ 1 – Sanktionstrappan slopas helt

Ett alternativ är att helt utmönstra den nuvarande grundstrukturen med successivt upptrappade ingripandenivåer. Detta skulle kunna ske genom att de kvalificerade rekvisiten som i dag gäller för utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud slopas. I stället skulle den bedömda risken få en avgörande betydelse för kontaktförbudets omfattning. Det skulle då vara möjligt att besluta om den typ av kontaktförbud som är motiverat utifrån de specifika omständigheterna i det enskilda fallet, utan krav på att mindre ingripande åtgärder först har prövats.

[36] Se t.ex. prop. 2002/03:70 s. 28.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Proportionalitetsprincipen, som redan i dag kommer till uttryck i kontaktförbudslagstiftningen, innebär att det i varje enskilt fall ska göras en prövning av om skälen för ett förbud står i proportion till det men och intrång som det innebär för förbudspersonen. Ett kontaktförbud, oavsett vilken typ av förbud som är aktuell, kommer alltså alltjämt förutsätta att skälen för ett sådant förbud är starkare än de motstående intressen som talar mot ett förbud.

Vid en lösning som innebär att sanktionstrappan utmönstras, framstår det inte som meningsfullt att behålla två olika former av kontaktförbud med geografiska förbudsområden. Denna modell går ut på att riskbedömningen är avgörande för kontaktförbudets omfattning. På samma sätt bör riskbedömningen även vara utgångspunkten för bedömningen av förbudsområdets storlek. Mot denna bakgrund bör det utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbudet vid en sådan ordning slås samman till en förbudsform. Det bör då endast särskiljas på ordinära kontaktförbud och kontaktförbud som även omfattar förbud att uppehålla sig inom vissa särskilt angivna platser eller inom ett visst område.

Alternativ 2 – Särskilt utvidgade kontaktförbud som förstahandsåtgärd i vissa situationer

Ett annat alternativ är att behålla sanktionstrappan, men införa en möjlighet att i särskilt allvarliga fall frångå den ordningen och besluta om särskilt utvidgade kontaktförbud som en förstahandsåtgärd. En sådan lösning innebär att lagens grundstruktur upprätthålls, med olika former av kontaktförbud som är mer eller mindre ingripande till sin omfattning. Enligt denna modell är utgångspunkten alltjämt att ett särskilt utvidgat kontaktförbud förutsätter att ett utvidgat kontaktförbud har utfärdats och överträtts. Om det utifrån riskbedömningen visar sig att situationen är så allvarlig att det redan från början kan antas att ett mindre ingripande kontaktförbud inte är effektivt, bör ett särskilt utvidgat kontaktförbud kunna meddelas som en förstahandsåtgärd, dvs. utan krav på tidigare överträdelser av ett utvidgat kontaktförbud.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Alternativ 2 bör väljas framför alternativ 1

En av anledningarna till att utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud används så sällan tycks vara de snäva rekvisiten för dessa typer av kontaktförbud. Det har framförts från åklagare att kraven för särskilt utvidgade kontaktförbud är så högt ställda att det i praktiken ligger närmare till hands att gripa och anhålla personen i de fall då omständigheterna är sådana att kraven för ett särskilt utvidgat kontaktförbud är uppfyllda (se avsnitt 7.3.1 och 7.4.3). Om ingripandetrappan helt slopades skulle användningen av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud troligtvis öka och i vissa fall kunna fungera som ett mindre ingripande alternativ till häktning. En sådan förändring i lagens grundstruktur skulle också kunna medföra ökade möjligheter att vidta relevanta skyddsåtgärder när en person misstänks för brott men häktning inte är ett alternativ, t.ex. på grund av den misstänktes ålder. Överhuvudtaget skulle ett slopande av sanktionstrappan innebära att riskbedömningen i det enskilda fallet blir helt avgörande för utformningen av varje kontaktförbud som meddelas. Det skulle kunna leda till att kontaktförbudens brottsavhållande effekt förstärks.

Frågan om att slopa sanktionstrappan har emellertid behandlats i tidigare lagstiftningsärenden. Stalkningsutredningen föreslog att det utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbudet skulle slås ihop och benämnas kontaktförbud med villkor om tillträdesförbud. Några särskilda kvalificerade förutsättningar för ett sådant förbud uppställdes inte i utredningens förslag, utan proportionalitetsbedömningen skulle vara avgörande för tillämpningen.[37] Förslaget möttes dock av kritik från flera remissinstanser. Regeringen ansåg att kritiken var befogad och uttalade att de inskränkningar i rörelsefriheten som utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud innebär borde återspeglas i de förutsättningar som lagen ställer upp för dessa former av kontaktförbud. Regeringen ansåg därför att systemet med sanktionstrappan borde behållas och något förslag om att slå samman utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud till en ny förbudsform lämnades inte.[38]

I våra direktiv anges att vi ska ta ställning till hur särskilt utvidgade kontaktförbud ska användas oftare, även som en förstahandsåtgärd. Som vi uppfattar våra direktiv, är utgångspunkten i direktiven alltjämt att lagens grundstruktur med en möjlighet att successivt vidta mer in-

[37] SOU 2008:81 s. 155 ff.
[38] Prop. 2010/11:45 s. 43 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

gripande åtgärder i form av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud, ska behållas.

Sanktionstrappan, som är ett väl etablerat och inarbetat system, har tydliga fördelar ur rättssäkerhetssynpunkt. Omständigheten att ett beslut om kontaktförbud grundas på *risken för ett framtida beteende* snarare än att utgöra en reaktion på ett redan begånget brott, talar för en restriktiv tillämpning av mer ingripande åtgärder innan det har visat sig att ett tidigare utfärdat kontaktförbud inte respekteras. Som regeringen påtalade i det tidigare lagstiftningsärendet, utgör ett kontaktförbud som omfattar förbud att uppehålla sig på vissa platser betydligt mer kännbara inskränkningar i den enskildes rörelsefrihet än ett ordinärt kontaktförbud. Som framgår nedan föreslår vi dessutom att möjligheten att besluta om stora förbudsområden ska utvidgas, vilket medför att begränsningarna i rörelsefriheten kan bli än mer påtagliga. Genom att uppställa kvalificerande rekvisit för när utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud ska få utfärdas, minskar risken för beslut som är mer ingripande än nödvändigt för att uppnå syftet med förbudet.

Mot bakgrund av vad som nu har sagts, anser vi att alternativ 2 har ett tydligt försteg framför alternativ 1 ur rättssäkerhetssynpunkt. Alternativ 2 möter det behov som vi identifierat i avsnitt 8.2.1 om att kunna meddela ett särskilt utvidgat kontaktförbud som en förstahandsåtgärd när det är påkallat utifrån de risker som bedöms föreligga, samtidigt som lagens grundstruktur med successivt mer ingripande åtgärder behålls. Vår slutsats är därför att det finns övervägande skäl för att välja alternativ 2 framför alternativ 1. I det följande avsnittet behandlar vi hur en sådan reglering bör utformas.

8.3.6 Särskilt utvidgade kontaktförbud som en förstahandsåtgärd

Förslag: Ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska, förutom vid en överträdelse av ett utvidgat kontaktförbud, kunna meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns en påtaglig risk för att den som förbudet avses gälla mot kommer att begå brott som innebär ett allvarligt angrepp på den andra personens liv eller hälsa eller trygghet till person.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

En påtaglig risk för vissa brott ska kunna föranleda ett särskilt utvidgat kontaktförbud som en förstahandsåtgärd

I avsnitt 8.2.1 har vi konstaterat att tillämpningsområdet för särskilt utvidgade kontaktförbud bör utvidgas på så sätt att det bör införas en möjlighet att i vissa situationer meddela ett sådant förbud som en förstahandsåtgärd, dvs. utan att ett tidigare utfärdat kontaktförbud dessförinnan har överträtts.

Som framgår av avsnitt 3.2.1, föreslog regeringen i en lagrådsremiss i samband med ett lagstiftningsärende 2003, att ett särskilt utvidgat kontaktförbud skulle få meddelas utan krav på tidigare överträdelser, om det förelåg särskilda skäl. Lagrådet påpekade att en sådan ordning skulle tillåta att även en person som inte begått något brott underkastades betydande inskränkningar i rörelsefriheten. Lagrådet ansåg vidare att det var tveksamt om en sådan ordning var förenlig med artikel 2 i protokoll nr 4 till Europakonventionen. Regeringen lade i det lagstiftningsärendet sedan inte fram något förslag i den riktningen.

Det är en grundläggande princip att en person inte ska utsättas för betydande inskränkningar i friheten utan att denne gjort sig skyldig till brott. Utgångspunkten bör därför alltjämt vara att ett särskilt utvidgat kontaktförbud förutsätter att ett utvidgat kontaktförbud har överträtts.

I vissa situationer är emellertid risken för att skyddspersonen kommer att utsättas för allvarliga brott så stark att det måste anses godtagbart att förbudspersonen får tåla de inskränkningar i rörelsefriheten som ett särskilt utvidgat kontaktförbud medför, utan att det dessförinnan har meddelats ett utvidgat kontaktförbud som därefter överträtts. Vi anser att det bör vara möjligt att meddela ett särskilt utvidgat kontaktförbud som en förstahandsåtgärd om det på grund av särskilda omständigheter finns en påtaglig risk för att den som förbudet avses gälla mot kommer att begå brott som innebär ett allvarligt angrepp på den andra personens liv eller hälsa eller trygghet till person.

Begreppet *påtaglig risk* förekommer i annan lagstiftning, bl.a. i 2 och 3 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och 1 § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott. När rekvisitet *påtaglig risk* infördes i den sistnämnda lagen uttalade regeringen att risken ska avse en klart förutsebar utveckling utifrån de faktiska omständigheter som föreligger vid besluts-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

tillfället.[39] Enligt vår bedömning är de krav på nivå och konkretion som begreppet påtaglig risk indikerar en rimlig utgångspunkt vid bedömningen av om ett särskilt utvidgat kontaktförbud är motiverat utan att ett utvidgat kontaktförbud dessförinnan har överträtts.

Genom att risken ska vara *påtaglig* markeras alltså att det måste röra sig om en högre risk för brott än vad som krävs för att exempelvis utfärda ett ordinärt kontaktförbud enligt 1 § lagen om kontaktförbud. Med andra ord ställs det högre krav på såväl sannolikheten för brottets inträffande som brottets allvar. Kravet på att det på grund av särskilda omständigheter bedöms finnas en påtaglig risk för brott som innebär ett allvarligt angrepp på skyddspersonens liv eller hälsa eller trygghet till person, innebär dessutom ett högre ställt krav på när ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska kunna utfärdas som en förstahandsåtgärd, jämfört med det förslag som regeringen lämnade i lagrådsremissen som nämnts ovan.

Risken ska avse brott som innebär ett *allvarligt angrepp på skyddspersonens liv eller hälsa eller trygghet till person*. Att det ska vara fråga om ett allvarligt angrepp innebär att risken ska avse brottslighet av viss dignitet, t.ex. allvarligare fall av misshandel eller olaga hot. Detta ligger även i linje med den proportionalitetsprincip som redan enligt den nuvarande ordningen kommer till uttryck i bestämmelsen om särskilt utvidgade kontaktförbud, dvs. att skälen för ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska väga tyngre än den inskränkning i rörelsefriheten som förbudet innebär för förbudspersonen.

Exempel på situationer då ett särskilt utvidgat kontaktförbud bör kunna utfärdas som en förstahandsåtgärd

Som exempel på när det på grund av särskilda omständigheter kan föreligga en påtaglig risk för brott som innebär ett allvarligt angrepp på skyddspersonens liv eller hälsa eller trygghet till person, kan nämnas att en person har dömts till fängelse för allvarliga våldsbrott mot en närstående person och risken för fortsatta brott mot samma närstående vid en sammantagen bedömning bedöms som hög när personen friges. Vid denna bedömning kan beaktas den tidigare brottsligheten, exempelvis om det varit fråga om upprepade brott mot en närstående eller brott av stalkningsnatur.

[39] Prop. 2013/14:237 s. 106.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Upprepade överträdelser av ett ordinärt kontaktförbud kan också vägas in vid bedömningen om det är motiverat med ett särskilt utvidgat kontaktförbud. Ett sådant beteende kan indikera en sådan bestämd avsikt hos förbudspersonen att förfölja och trakassera skyddspersonen att det kan finnas skäl att besluta om ett särskilt utvidgat kontaktförbud utan att ”gå vägen” via ett utvidgat kontaktförbud. Det faktum att sådana överträdelser innebär upprepade brott mot skyddspersonen kan också vägas in vid bedömningen att det är proportionerligt att besluta om ett särskilt utvidgat kontaktförbud.

Ytterligare omständigheter som kan vara av betydelse vid bedömningen av om det föreligger en påtaglig risk för brott mot skyddspersonens liv eller hälsa eller trygghet till person, kan också vara den dömdes agerande under verkställigheten av straffet, om den dömde på ett eller annat sätt gjort oönskade kontaktförsök gentemot målsäganden. Bristande benägenhet att medverka i behandling och andra påverkansprogram kan också beaktas. Detsamma kan gälla en person som dömts till en ingripande frivårdspåföljd för motsvarande brottslighet, t.ex. skyddstillsyn med särskild behandlingsplan. Här kan nämnas att vi i avsnitt 8.5.4 föreslår att Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse ska vara skyldiga att underrätta åklagaren i samband med att en person som dömts för vissa brott friges från ett fängelsestraff respektive sluten ungdomsvård. Enligt förslaget ska Kriminalvården och Staten institutionsstyrelse i samband med en sådan underrättelse, på begäran av Åklagarmyndigheten eller Polismyndigheten även lämna ut uppgifter som kan antas ha betydelse för frågan om kontaktförbud.

Tidigare lagförda brott mot skyddspersonen bör emellertid inte utgöra ett krav för att ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska kunna utfärdas som en förstahandsåtgärd. Om det finns en historik av omfattande och allvarliga trakasserier mot skyddspersonen, särskilt om detta beteende eskalerat, kan det utgöra en indikation på att det föreligger en påtaglig risk för brott som innebär allvarliga angrepp mot skyddspersonens liv eller hälsa eller trygghet till person. För att åklagare, och i förekommande fall domstol, ska kunna göra bedömningen att förutsättningarna för att utfärda ett särskilt utvidgat kontaktförbud som en förstahandsåtgärd är uppfyllda, krävs att det finns ett fullgott beslutsunderlag. I avsnitt 8.3.4 diskuterar vi vilken roll strukturerade riskbedömningar kan ges vid prövningen av om ett kontaktförbud ska meddelas.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

När förbudspersonen är misstänkt för brott mot skyddspersonen och risken för att den brottsmisstänkta kommer att utsätta honom eller henne för allvarlig brottslighet bedöms som hög, kommer situationen givetvis ofta vara sådan att den brottsmisstänkte är häktad. Det kan emellertid förekomma att det saknas tillräckliga förutsättningar för häktning, t.ex. då häktning inte framstår som proportionerligt med hänsyn till den brottsmisstänktes ålder eller andra omständigheter. Som nämnts tidigare kan ett särskilt utvidgat kontaktförbud i vissa situationer också framstå som en relevant åtgärd i samband med att en person friges från ett fängelsestraff eller vid påföljder som inte innebär att den dömde frihetsberövas. Det kan också handla om en person som på ett dokumenterat sätt under lång tid förföljt och trakasserat en annan person, men det av olika anledningar inte har beslutats om ett utvidgat kontaktförbud. Även i sådana fall kan det vara motiverat med ett särskilt utvidgat kontaktförbud utan att det tidigare beslutats om ett utvidgat kontaktförbud.

Med en sådan ordning som vi nu föreslår, skulle det finnas förutsättningar för att agera tidigt i de fall det föreligger en stark hotbild mot den utsatta personen. Genom möjligheten att besluta om ändamålsenliga skyddsåtgärder, kan de begränsningar i friheten som det innebär att vara utsatt för hot om våld och andra trakasserier minskas. För att ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska utgöra ett effektivt skydd är det emellertid inte tillräckligt att ett sådant förbud kan tillämpas i fler situationer än i dag. Som vi återkommer till i det följande, är det även nödvändigt att det geografiska området kan omfatta tillräckligt stora områden för att polisen ska ha möjlighet att ingripa vid eventuella överträdelser.

Lagteknisk utformning

Den nuvarande ordningen innebär att förutsättningarna för såväl utvidgade som särskilt utvidgade kontaktförbud regleras i samma paragraf (2 § lagen om kontaktförbud). För att förenkla läsningen anser vi att bestämmelsen om särskilt utvidgade kontaktförbud bör flyttas till en egen paragraf, 2 a §. Bestämmelsen i den nuvarande 2 a §, som reglerar skyldigheterna för den som ålagts ett kontaktförbud med villkor om elektroniskt kontaktförbud, bör till följd av detta flyttas till en ny paragraf, 2 b §.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

8.3.7 Det geografiska områdets storlek vid särskilt utvidgade kontaktförbud

Förslag: Ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska även fortsättningsvis kunna omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. Vid bedömningen av områdets storlek ska det särskilt beaktas att området ska vara tillräckligt stort för att tillgodose behovet av skydd.

Motsvarande ändring beträffande bedömningen av förbudsområdets storlek ska även införas i 3 kap. 5 § första stycket 4 lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder.

Möjligheten att besluta om stora förbudsområden bör förtydligas

Enligt den nuvarande ordningen får ett särskilt utvidgat kontaktförbud omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. Det får inte avse ett större område än nödvändigt. Någon formell gräns för hur stort förbudsområdet kan vara föreskrivs inte i bestämmelsen. Bestämmelsens ordalydelse, sammantaget med vad som anges i förarbetena, innebär dock betydande begränsningar i hur stort förbudsområdet får vara. Som nämnts i avsnitt 3.1.1, uttalades i förarbetena att det normalt är tillräckligt att förbudet omfattar ett visst kvarter eller stadsdel, men att det i vissa fall kan vara nödvändigt att utsträcka förbudet till ett större område än så.[40]

Även om det alltså inte finns några formella hinder mot att redan i dag låta ett särskilt utvidgat kontaktförbud omfatta stora geografiska områden är det i praktiken mycket ovanligt. Som nämnts i avsnitt 7.3.1 visade Brås senaste utvärdering av kontaktförbudslagstiftningen att de särskilt utvidgade kontaktförbuden endast i undantagsfall omfattade ett större område än ett kvarter. Det säger sig självt att förutsättningarna för att polisen ska hinna fram och stoppa en person som överträder ett förbudsområde under sådana omständigheter är mycket begränsade. Polismyndigheten har, bl.a. genom den skrivelse som myndigheten gett in till utredningen (se avsnitt 8.2.2), fram-

[40] Prop. 2002/03:70 s. 27 och 72.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

fört att det finns ett behov av att utvidga storleken av förbudsområdena, dels för att det ska vara möjligt att åstadkomma en effektiv elektronisk övervakning med hänsyn till de felmarginaler den nuvarande GPS-övervakningen innebär, dels för att hinna avvärja eventuella angrepp och sätta skyddspersonen i säkerhet vid överträdelser av kontaktförbudet.

De flesta av de åklagare som utredningen intervjuat har ansett att det finns ett behov av att kunna besluta om stora förbudsområden i de fall risken för brott mot skyddspersonen bedöms som hög. Flera åklagare uttryckte att det troligen inte rör sig om särskilt många fall per år där det framstår som nödvändigt och proportionerligt att besluta om stora förbudsområden, men att ett sådan möjlighet skulle innebära att särskilt utvidgade kontaktförbud utgör en relevant och effektiv skyddsåtgärd när det saknas förutsättningar för att frihetsberöva förbudspersonen.

I sammanhanget kan en jämförelse göras med norsk rätt. Som framgår av avsnitt 4.1, kan ett kontaktförbud enligt straffeloven § 57 omfatta ett förbud att uppehålla sig på vissa platser. Omfattningen av förbudsområdets storlek avgörs utifrån polisens faktiska utryckningstid i förhållande till vissa adresser, exempelvis skyddspersonens bostad. Om polisens utryckningstid till den aktuella platsen skulle innebära att kontaktförbudet blir oproportionerligt inskränkande, kan förbudsområdets storlek undantagsvis bestämmas utifrån vad som är nödvändigt för att skyddspersonen ska ha tillräcklig tid för att sätta sig i säkerhet på egen hand.[41] Enligt norska poliser som utredningen varit i kontakt med, är det inte ovanligt att ett kontaktförbud omfattar mycket stora förbudsområden, t.ex. hela Oslo.

Som vi konstaterat i avsnitt 8.2.1 krävs det, för att ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska kunna utgöra ett reellt skydd, att sådana förbud åtminstone i vissa fall kan omfatta tillräckligt stora områden för att polisen ska hinna förhindra den som överträder ett förbudsområde från att nå fram till skyddspersonen efter det att förbudspersonen inträtt i förbudsområdet. Vad som är ett tillräckligt stort förbudsområde är något som måste avgöras utifrån vilka risker förbudspersonen utgör för skyddspersonen. Vår bedömning är att den nuvarande regleringen gällande vilket område ett särskilt utvidgat kontaktförbud får omfatta inte är ändamålsenligt utformad i detta avseende, detta eftersom förbudsområdet inte – i vart fall inte som

[41] Rundskriv fra Riksadvokaten, nr. 2/2019, s. 8 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

bestämmelsen i huvudsak tillämpats – utformas utifrån polisens möjligheter att rycka ut och förhindra den som inträder i förbudsområdet. För att säkerställa att ett sådant förbud kan innebära ett reellt skydd för den utsatta personen anser vi att det på ett tydligare sätt än i dag bör framgå av lagtexten att ett särskilt utvidgat kontaktförbud kan omfatta större geografiska områden än t.ex. ett kvarter eller en stadsdel och att utformningen av förbudet ska ta sin utgångspunkt i skyddsbehovet i det enskilda fallet.

Fördelar och nackdelar med kommunbegreppet som avgränsning av förbudsområdets storlek

Ur brottsofferperspektiv kan det argumenteras för en mycket långtgående reglering som gör det möjligt att förbjuda en person från att vistas i t.ex. ett visst landskap eller län. Utgångspunkten måste dock vara att rörelsefriheten för den som åläggs ett kontaktförbud inte inskränks mer än vad som kan anses vara proportionerligt i förhållande till behovet av skydd för den andra personen. Mot den bakgrunden anser vi att förbudet även fortsättningsvis ska få omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där skyddspersonen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. Frågan är hur stora förbudsområden som bör kunna aktualiseras.

Ett alternativ som diskuterats i tidigare lagstiftningsärenden, är att utgå från kommunbegreppet vid den närmare avgränsningen av förbudsområdets storlek. Fördelen med en sådan utgångspunkt är att en kommun utgör en tydlig geografisk avgränsning och därigenom en tydlig förhållningsregel för förbudspersonen. I Hedersbrottsutredningens betänkande angavs ett antal omständigheter som enligt den utredningen talade emot att anknyta till kommunbegreppet. Bland annat framfördes att det i vissa situationer kan vara nödvändigt att låta förbudet omfatta flera kommuner, t.ex. om skyddspersonen har sitt boende och sitt arbete i skilda kommuner, eller om skyddspersonen bor nära en kommungräns.[42]

Som utvecklas närmare nedan, anser vi att det i vissa situationer bör vara möjligt att låta ett särskilt utvidgat kontaktförbud omfatta en viss kommun eller andra stora geografiska områden. Vi delar dock Hedersbrottsutredningens bedömning att kommunbegreppet är otympligt

[42] SOU 2020:57 s. 275 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

och att det inte framstår som lämpligt att hänföra sig till ett sådant begrepp i bestämmelsen om särskilt utvidgade kontaktförbud. I propositionen till de senaste lagändringarna i lagen om kontaktförbud uttalade regeringen att det är viktigt att det geografiska området är tillräckligt stort för att utgöra ett reellt skydd för den utsatta personen oavsett var i landet personen befinner sig. Enligt regeringen måste det finnas tillräckligt utrymme att beakta och tillgodose skyddsbehovet utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet. Vi delar regeringens bedömning i denna del. Det finns också andra exempel i lagstiftningen på åtgärder som innebär förbud att vistas på vissa platser, t.ex. möjligheten för Kriminalvården att meddela föreskrifter för en villkorligt frigiven eller skyddstillsynsdömd om vistelseort eller andra anvisningar om på vilka platser eller områden den dömde ska vistas eller inte vistas (se 26 kap. 16 § brottsbalken). Bestämmelsen innehåller inte några uttryckliga begränsningar avseende hur stort ett område som omfattas av en sådan särskild föreskrift får vara. Mot bakgrund av de argument som nu framförts finns det enligt vår uppfattning övervägande skäl som talar emot att i lagtexten precisera vilket geografiskt område ett särskilt utvidgat kontaktförbud kan avse.

Förbudsområdets storlek ska tillgodose behovet av skydd

Skyddsbehovet ska beaktas särskilt vid bedömningen av förbudsområdet storlek

Den lösning som vi förespråkar är i stället att det anges i lagtexten att det vid bedömningen av förbudsområdets storlek särskilt ska beaktas att området ska vara tillräckligt stort för att tillgodose behovet av skydd i det enskilda fallet. En sådan utformning anknyter på ett tydligt sätt till risken för våld och andra övergrepp och ger uttryck för utgångspunkten att ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska innebära ett reellt skydd. Genom att utgå från skyddsbehovet vid bedömningen av förbudsområdets storlek finns det utrymme för att ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, vilket kan komma att inkludera att polisen ska hinna förhindra den som överträder ett förbudsområde från att nå fram till skyddspersonen efter det att förbudspersonen inträtt i förbudsområdet.

Behovet av skydd torde i vissa fall – utifrån de risker som förbudspersonen utgör för skyddspersonen – kunna leda till bedömningen

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att förbudet ska utsträckas till att omfatta en kommun eller ett ännu större område, beroende på kommunens storlek och var i kommunen skyddspersonen bor. I de fall skyddspersonen har sitt boende och sitt arbete i skilda kommuner kan det exempelvis vara lämpligt att låta förbudet omfatta boendekommunen och ett visst, mer avgränsat område i närheten av personens arbetsplats. I det fall skyddspersonen bor precis vid kommungränsen kan kommunens gränser däremot vara ett helt inadekvat sätt för att avgränsa ett skyddsområde.

Kravet på proportionalitet gäller även förbudsområdets storlek

Att ett förbudsområde inte får vara större än nödvändigt anges uttryckligen i 2 § andra stycket lagen om kontaktförbud, men följer också av den proportionalitetsprincip som kommer till uttryck i tredje stycket i samma paragraf. Ett förbudsområde får alltså inte vara större än vad som är nödvändigt vid en avvägning mellan behovet av skydd för skyddspersonen och det intrång eller men i övrigt som ett särskilt utvidgat kontaktförbud innebär. Med andra ord krävs det i regel mer för att förbjuda en person att vistas i ett stort område som t.ex. Kiruna kommun, än att låta förbudet omfatta ett mindre område. Samtidigt har det också betydelse vilken anknytning förbudspersonen har till den aktuella platsen. Ett stort förbudsområde innebär inte per automatik att kontaktförbudet är särskilt betungande i praktiken för förbudspersonen, exempelvis om parterna är bosatta långt ifrån varandra och det saknas relevant anledning för förbudspersonen att vistas i samma stad eller kommun som skyddspersonen.

I avsnitt 8.3.6 föreslår vi att särskilt utvidgade kontaktförbud ska kunna meddelas som en förstahandsåtgärd när risken för brott mot skyddspersonens liv, hälsa, frihet och frid är påtaglig. Utgångspunkten ska dock alltjämt vara att ett särskilt utvidgat kontaktförbud kräver att ett utvidgat kontaktförbud har överträtts. Enligt vår uppfattning måste det anses godtagbart att den som redan har begått allvarliga brott mot en närstående, eller annars uppvisat ett sådant agerande att risken för brott framstår som påtaglig, får tåla förhållandevis stora inskränkningar i sin rörelsefrihet. Detsamma gäller den som fortsätter med oönskade kontakter gentemot skyddspersonen, trots att både ett ordinärt och ett utvidgat kontaktförbud har utfärdats. Detta måste anses som godtagbart och proportionerligt

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

eftersom skyddspersonen annars blir den som i realiteten får tåla inskränkningar i sin rörelsefrihet genom att t.ex. flytta till ett skyddat boende. Det ligger alltså i sakens natur att förbudspersonens tidigare dokumenterade beteende regelmässigt bör bli helt avgörande för förbudsområdets storlek. Den risk som förbudspersonen utgör för skyddspersonen och om, och med vilken säkerhet, det påkallas att polis ska kunna nå fram och gripa förbudspersonen om denne har inträtt i förbudsområdet går i första hand att bedöma utifrån förbudspersonens tidigare beteende.

Att parterna har gemensamma barn kan ha betydelse för bedömningen av om storleken av ett förbudsområde är proportionerlig. Detta bör dock gå att beakta utan att ge avkall på skyddsnivån. Om förbudspersonen ska utöva umgänge med ett barn kan det t.ex. i vissa fall framstå som rimligt att det finns förutsättningar för hämtning och lämning på förskola och skola eller liknande. I andra fall måste umgängesrätten anpassas till ett stort förbudsområde, med de särskilda arrangemang som då kan påkallas. I de fall frågan om umgängesrätt hanteras i domstol, får det antas att domstolen anpassar eventuell umgängesrätt på sätt att den inte står i strid med ett kontaktförbud. I det sammanhanget bör också möjligheten att besluta om undantag från ett kontaktförbud enligt 3 § lagen om kontaktförbud framhållas.

Risken för att ett särskilt utvidgat kontaktförbud leder till en falsk trygghet

Förbudsområdena vid särskilt utvidgade kontaktförbud ska alltså kunna utformas på så sätt att polisen ska hinna rycka ut och gripa den som träder in i förbudsområdet innan denne kan ta sig till skyddspersonen. Genom att tillhandahålla ett sådant reellt skydd för personer som lever med allvarliga hot från en annan person – i många fall en tidigare partner – ska den utsatta personen kunna leva sitt liv i fred utan att behöva ha skyddade personuppgifter eller till och med byta bostadsort. Under utredningsarbetet har det framförts att ett elektroniskt övervakat kontaktförbud inte utgör en adekvat skyddsåtgärd mot personer som utgör allvarliga hot, utan att det enda som kan utgöra ett verkligt skydd är ett nytt boende på hemlig ort. Vidare har det framförts att ett kontaktförbud kan vara ett illusoriskt skydd

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

mot farliga och starkt motiverade gärningspersoner och att det kan ge falska förespeglingar om ett fullgott skydd.

Vi kan instämma i synpunkten att ett särskilt utvidgat kontaktförbud i vissa fall inte kommer att utgöra ett tillräckligt skydd, även om det omfattar ett stort förbudsområde och övervakas elektroniskt. I sådana fall måste givetvis andra eller kompletterande åtgärder vidtas. Det är viktigt att polis och åklagare är tydliga inför personen som ska skyddas hur hotnivån har bedömts och inte ger några falska förespeglingar i de fall det bedöms att ett särskilt utvidgat kontaktförbud inte utgör ett tillräckligt skydd.

Att tvingas flytta till en annan ort eller åtminstone leva med skyddade personuppgifter är dock inte något som någon önskar. Tvärtom kan det ofta vara förenat med stora svårigheter och uppoffringar, inte minst för den som har barn i skolåldern. Enligt vår mening bör ett kontaktförbud så långt det är möjligt tillhandahålla ett skydd som inte förutsätter att skyddspersonen behöver ge upp delar av sitt normala liv. Om det i det enskilda fallet väljs som åtgärd måste i slutändan vara beroende av hur hög risken bedöms vara och samtidigt vilka förändringar av sin livssituation den som ska skyddas är beredd att vidta. Det kan därtill framhållas att ett särskilt utvidgat kontaktförbud endast röjer det område inom vilket skyddspersonen bor. Det kan därför finnas skäl att besluta om ett särskilt utvidgat kontaktförbud till skydd för den som har hemlig adress. Ett sådant förbud kan då möjliggöra för skyddspersonen att på ett tryggare sätt röra sig och vistas inom förbudsområdet. Vid våra kontakter med norsk polis har det framkommit att denna kombination av skyddsåtgärder ibland används där.

Lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/99/EU av den 13 december 2011 om den europeiska skyddsordern innebär att ett kontaktförbud eller motsvarande skyddsåtgärd som har meddelats i en medlemsstat ska erkännas och verkställas i en annan medlemsstat, om den skyddsbehövande beger sig till den staten. Skyddet överförs genom att en s.k. europeisk skyddsorder översänds till den andra medlemsstaten, som har att erkänna och säkerställa skyddet genom att meddela en motsvarande nationell åtgärd.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

I Sverige genomförs direktivet genom lagen om europeisk skyddsorder. Av 3 kap. 5 § lagen om europeisk skyddsorder följer att om en europeisk skyddsorder kan erkännas i Sverige, ska åklagaren meddela förbud mot den person som skyddsordern gäller mot. Ett sådant förbud ska i största möjliga utsträckning stämma överens med den skyddsåtgärd som ligger till grund för skyddsordern. Enligt första stycket i samma paragraf kan förbudet avse förbud att (1) besöka eller på annat sätt ta kontakt med den person som skyddsordern avses skydda eller att följa efter denna person, (2) uppehålla sig i en bostad som brukas gemensamt med den person som skyddsordern avses skydda, (3) uppehålla sig i närheten av en bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den person som skyddsordern avses skydda brukar vistas, eller (4) uppehålla sig inom ett större område än som följer av ett förbud enligt punkten 3. Ett förbud enligt punkten 4 får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den person som skyddsordern avses skydda har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. I förarbetena till lagen anges att ett förbud enligt punkten 4 inte får avse ett större område än nödvändigt. Uppräkningen i 3 kap. 5 § första stycket lagen om europeisk skyddsorder av de olika förbuden som kan meddelas för att verkställa en europeisk skyddsorder motsvarar de förbud som kan meddelas enligt 1–2 §§ lagen om kontaktförbud.[43]

Som framgått ovan föreslår vi att bestämmelsen om särskilt utvidgade kontaktförbud i 2 § lagen om kontaktförbud ändras på så sätt att det vid bedömningen av områdets storlek ska beaktas särskilt att området ska vara tillräckligt stort för att tillgodose behovet av skydd. Motsvarande ändring bör även införas i 3 kap. 5 § första stycket 4 lagen om europeisk skyddsorder. Det bör dock poängteras att om åklagaren har bedömt att ett erkännande av en europeisk skyddsorder kan ske i Sverige, innebär det att åklagaren bl.a. erkänner den faktiska situation som beskrivs i den europeiska skyddsordern och instämmer i att skydd bör tillhandahållas och bör fortsätta att tillhandahållas i enlighet med nationell lagstiftning.[44] Den omständigheten att behovet av skydd ska beaktas särskilt vid bedömningen av förbudsområdets storlek vid ett förbud enligt 3 kap. 5 § första

[43] Prop. 2014/15:139 s. 86 f.
[44] A. prop. s. 47, jfr skäl 18 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/99/EU av den 13 december 2011 om den europeiska skyddsordern.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

stycket 4 innebär alltså inte att någon omprövning ska göras av frågan om förekomsten av ett skyddsbehov.

8.3.8 En presumtion för kontaktförbud i vissa fall

Förslag: Det ska införas en presumtion för kontaktförbud efter en fällande dom för vissa brott som är sådana att det typiskt sett finns skäl för kontaktförbud. Presumtionen ska avse ordinära kontaktförbud.

Något om återfall i partnervåld

Forskning visar att återfall i partnervåld är vanligt förekommande. Svenska studier om återfall bland män som först dömts för partnervåld och som sedan polisanmälts eller dömts på nytt för partnervåld, visar en återfallsfrekvens i spannet 18–42 procent. Studier som mäter återfall i brott i nära relation på grundval av exempelvis polisanmälningar eller lagföringar tenderar dock att underskatta den faktiska återfallsfrekvensen eftersom sådana brott i stor utsträckning inte polisanmäls.[45] Enligt en nationell kartläggning av Brå rapporterade exempelvis 56 procent av de kvinnor som utsatts för brott i nära relationer att de utsatts för övergrepp vid upprepade tillfällen. I rapporten anges att antalet utsatta personer som framkommer av kartläggningen sannolikt motsvarar en miniminivå, eftersom mörkertalet sannolikt är stort när det gäller brott i nära relationer.[46]

I en rapport som publicerades av Brå 2012 studerades återfall i brott inom de närmsta tre åren från ingångshändelsen (lagakraftvunnen lagföring eller utskrivning från sluten ungdomsvård, frigivning från fängelsestraff alternativt påbörjad intensivövervakning). Studien omfattade återfall i brott oavsett brottstyp, undantaget brott som endast hade penningböter som maxstraff. Resultatet av studien visade att en klar majoritet av återfallen (63 procent) inträffande inom ett år från ingångshändelsen.[47] Störst andel återfall återfanns hos grupperna som

[45] Se Peterson, Identifying risk for recidivism among partner violent men reported to the Swedish police, 2020, s. 3 f. med där gjorda hänvisningar.
[46] Brå, Brott i nära relationer: En nationell kartläggning (Rapport 2014:8), s. 17, 46 och 58.
[47] Brå, Återfall i brott: Mönster i risken för återfall bland lagförda personer (Rapport 2012:15), s. 22.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

skrivits ut från sluten ungdomsvård (78 procent) eller som frigetts villkorligt efter ett fängelsestraff som verkställts på kriminalvårdsanstalt (65 procent). Cirka 60 procent av de som dömts till skyddstillsyn eller ungdomsvård, eller som meddelats åtalsunderlåtelse, återföll i brott. För personer som dömts till böter, villkorlig dom eller rättspsykiatrisk vård, eller som verkställt ett fängelsestraff genom elektronisk intensivövervakning, låg återfallsnivåerna på mellan 21 och 35 procent.[48]

I allmänhet sker återfall i brott alltså ofta relativt snabbt efter det inledande brottet. Det gäller även beträffande brott i nära relationer. Både internationell och svensk forskning visar att risken för återfall är förhöjd inom det första året från det att person blivit föremål för någon form av intervention med anledning av brottet, exempelvis behandling eller frihetsberövande.[49]

Som vi kommer att utveckla närmare i det följande, talar den höga återfallsfrekvensen för att det bör införas en presumtion för kontaktförbud när förbudspersonen har begått vissa typer av brott mot skyddspersonen, eftersom brottet i sig indikerar risk för återfall i liknande brott och det därför typiskt sett finns skäl för ett kontaktförbud. I avsnitt 8.5.4 föreslår vi även lagändringar i syfte att ett kontaktförbud mer regelmässigt ska övervägas i samband med att verkställigheten av vissa påföljder upphör.

Det ska införas en presumtion för kontaktförbud i vissa situationer

Som framgår ovan är återfallsfrekvensen alltså hög när det gäller brott i nära relationer. En fällande dom för sådan typ av brottslighet kan därför på goda grunder anses utgöra en tydlig indikator på att det finns en risk för ytterligare brott eller andra övergrepp mot målsäganden. En bestämmelse som innebär att det föreligger en presumtion för kontaktförbud vid en fällande dom för brott i nära relationer kan därför enligt vår bedömning bidra till att på ett tydligare sätt än i dag säkerställa att målsägandens skyddsbehov tillgodoses. En sådan presumtionsregel skulle nämligen utgöra en tydlig vägledning för åklagare och domstol beträffande vad som kan utgöra grund för kontaktför-

[48] A.a. s. 34 f.
[49] Peterson, Identifying risk for recidivism among partner violent men reported to the Swedish police, 2020, s. 4 f. med där gjorda hänvisningar.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

bud. Detta skulle leda till större förutsebarhet, vilket är fördelaktigt ur rättssäkerhetssynpunkt inte minst för en potentiell förbudsperson. Den bevislättnad en presumtionsregel innebär medför i de flesta fall en mer begränsad utredning, vilket i sin tur kan leda till kortare handläggningstider. Detta gagnar framför allt skyddspersonen – som bl.a. skulle behöva medverka i mindre mån än annars i utredningen huruvida det finns förutsättningar för kontaktförbud – men innebär även effektivitetsvinster för rättsväsendet. Sådana effektivitetsvinster är givetvis till gagn för det brottsförebyggande och brottsutredande arbetet i stort, eftersom polisens och åklagarens resurser kan läggas på annat än ärenden om kontaktförbud där utgången i de flesta fall är mer eller mindre given. Sammantaget utgör detta goda skäl för att införa en presumtion för kontaktförbud i vissa situationer.

Även om det enligt våra förslag (se avsnitt 8.3.6) bör vara möjligt att meddela särskilt utvidgade kontaktförbud som en förstahandsåtgärd, i likhet med vad som tidigare gällt bara för utvidgade kontaktförbud, bör dessa mer kvalificerade former av kontaktförbud även fortsättningsvis förutsätta att det inte bedömts tillräckligt med ett mindre ingripande kontaktförbud. En presumtionsregel bör därför inte avse utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud. Presumtionsregeln bör enligt vår bedömning inte heller tillämpas när kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden är aktuellt. En sådan åtgärd är mycket ingripande för den enskilda och bör inte kunna komma i fråga utan en mer ingående prövning av omständigheterna i det enskilda fallet. Till detta kommer att syftet med ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden framför allt är att ge skyddspersonen rådrum för att vidta åtgärder för att möjliggöra en separation från den andra parten.[50] Som vi återkommer till i det följande, bör presumtionen för kontaktförbud gälla när en person har lagförts för vissa typer av brott. Vid den tidpunkten har skyddspersonen i de flesta fall haft tid på sig för att exempelvis ansöka om kvarsittanderätt.

Slutsatsen blir därför att en presumtionsregel enbart bör omfatta ordinära kontaktförbud, även om förekomsten av tidigare brottslighet givetvis också – såsom regleringen redan är konstruerad – utgör en viktig omständighet vid bedömningen av förutsättningarna för övriga former av kontaktförbud. Den föreslagna bestämmelsen bör enligt vår mening regleras genom att ett nytt tredje stycke införs i 1 § lagen om kontaktförbud.

[50] Prop. 2002/03:70 s. 30 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Ett beslut om kontaktförbud bör alltjämt kräva skyddspersonens samtycke, även om förhållanden är sådana att det föreligger en presumtion för kontaktförbud. Den presumtionsregel som nu föreslås innebär alltså inte någon möjlighet för åklagare eller domstol att utfärda ett kontaktförbud *ex officio*.

Den närmare utformningen av en presumtionsregel

Förslag: Om den som förbudet avses gälla mot har dömts för brott som riktar sig mot en närstående eller tidigare närstående persons liv, hälsa, frihet eller frid och brottets straffvärde uppgår till minst sex månaders fängelse, ska ett kontaktförbud utfärdas till skydd för den som brottet riktades mot, om det inte föreligger särskilda skäl mot ett kontaktförbud.

Även om parterna inte är närstående eller tidigare närstående till varandra ska ett kontaktförbud utfärdas om den som förbudet avses gälla mot har dömts för olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken eller hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e § brottsbalken mot den som förbudet avses skydda, om det inte föreligger särskilda skäl mot ett kontaktförbud. Presumtionen för kontaktförbud i dessa fall ska gälla oberoende av brottets straffvärde.

Presumtionen för kontaktförbud ska gälla fram till den tidpunkt då den utdömda påföljden helt har verkställts. I fråga om sluten ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård kan dock ett sådant beslut meddelas senast ett år från det att tvångsvården upphört.

Vilka typer av brott bör omfattas?

En presumtionsregel innebär en betydande bevislättnad vad gäller den utredning som måste föreligga för att utfärda ett kontaktförbud. I likhet med vad som gäller i andra fall då presumtionsregler används, kan det förväntas att en sådan kommer få ett betydande genomslag. Införandet av en presumtionsregel i kontaktförbudslagstiftningen förutsätter därför att det med viss säkerhet kan sägas att det i princip alltid, i vart fall som en tydlig utgångspunkt, är motiverat att utfärda ett kontaktförbud. En presumtion för kontaktförbud bör därför för-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

utsätta att förbudspersonen har dömts för brott av visst slag mot en närstående person. Utgångspunkten bör vara att presumtionsregeln ska tillämpas vid brott mot liv, hälsa, frihet eller frid. Med begreppet avses i första hand brott mot 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, men även andra brott där våld, hot om våld eller frihetsberövande ingår som moment i gärningen (exempelvis rån eller övergrepp i rättssak) omfattas. Det bör inte uppställas något krav på att den fällande domen har vunnit laga kraft för att presumtionen för kontaktförbud ska bli tillämplig. Om högre rätt skulle meddela en frikännande dom bör det dock få till följd att kontaktförbudet omprövas. Huruvida det då finns skäl för kontaktförbud får i en sådan situation prövas enligt en sedvanlig bedömning. För det fall ansökan om kontaktförbud inkommer före det att lagföring har ägt rum, t.ex. i samband med en pågående förundersökning eller när åtal har väckts, bör även då en sedvanlig bedömning av förutsättningarna för kontaktförbud göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Den presumtionsregel som vi föreslår bör alltså inte vara tillämplig i sådana situationer.

Begreppet brott mot liv, hälsa, frihet eller frid innefattar även mindre allvarliga brott, såsom ringa misshandel och ofredande, vilka är brott som normalt endast leder till böter som påföljd. Att tillämpa en presumtion för kontaktförbud även beträffande sådana lindrigare brott vore alltför långtgående ur proportionalitetshänsyn och innebära en risk för att kontaktförbud utfärdas i situationer där det inte är påkallat. Även i fall där straffvärdet visserligen ligger på fängelsenivå men ändå är klart begränsat, framstår en presumtionsregel som alltför långtgående med beaktande av det mycket betydande genomslag som kan förväntas. Det bör därför uppställas ett krav på brottets allvar för att presumtionen för kontaktförbud ska inträda.

Det finns olika lagtekniska metoder för att åstadkomma detta. En metod är att utgå från straffskalan för brottet, antingen genom att det anges ett minimistraff som ska vara föreskrivet för brottet (t.ex. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i minst ett år) eller genom att anknyta till straffskalans övre gräns (t.ex. att det på brottet ska kunna följa fängelse i ett år eller mer). Många brott i 3, 4 och 6 kap. brottsbalken har emellertid en vid straffskala. Genom att anknyta till straffskalan för brottet finns det därför en risk för att presumtionen för kontaktförbud kan komma att tillämpas även på förhållandevis lindriga brott, eller tvärtom att presumtionen inte blir tillämplig på brott som typiskt sett bör leda

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

till att kontaktförbud utfärdas. En annan metod är att låta lagtexten innehålla en uttömmande uppräkning av de brott för vilka presumtionen för kontaktförbud kan komma i fråga. En sådan metod erbjuder dock ingen tillfredsställande lösning på det förhållandet att de gärningar som kan förekomma inom en och samma brottstyp kan variera i allvar i betydande grad.

Den metod som vi förespråkar är i stället att anknyta till brottets straffvärde i det konkreta fallet. Brottets allvar kan ge en tydlig vägledning att det finns ett beteendemönster och en inställning hos gärningspersonen som kan tala för att ett kontaktförbud är påkallat. Det innebär att den fällande domen får bilda utgångspunkt när det gäller bedömningen av brottets straffvärde. Om det inte uttryckligen framgår av domen hur rätten har bedömt straffvärdet i det konkreta fallet får åklagaren (eller den domstol som har att överpröva ett beslut om kontaktförbud) göra en bedömning utifrån de omständigheter som framgår av domen. Det bör framhållas att vi med brottets straffvärde alltså avser resultatet av den bedömning som domstolen ska göra enligt 29 kap. 1–3 §§ brottsbalken. Det är alltså inte det s.k. straffmätningsvärdet som domstolen kan komma fram till med beaktande av den tilltalades ungdom eller de s.k. billighetsskälen i 29 kap. 5 §, som enligt vår bedömning bör läggas till grund för om presumtionen för kontaktförbud ska tillämpas. Sådana förhållanden är inte direkt hänförliga till brottets allvar, utan främst till den tilltalades person och omständigheter som har inträffat efter brottet. Straffvärdet bör avse det enskilda brottets straffvärde. I det fall någon döms för flera brott och endast brottslighetens samlade straffvärde uppgår till den angivna gränsen bör inte presumtionsregeln vara tillämplig, eftersom det inte går att säga att något av brotten är sådant att det är motiverat med en presumtion för kontaktförbud. Om å andra sidan domstolen fastställt ett straffvärde för den samlade brottsligheten som överstiger straffvärdegränsen, bör presumtionsregeln bli tillämplig om något av brottet har ett straffvärde som motsvarar straffvärdegränsen.

Frågan är då vilken straffvärdegräns som bör gälla. För att införandet av en presumtionsregel ska få till följd att väsentligt fler kontaktförbud utfärdas, skulle det sannolikt krävas att straffvärdegränsen sätts förhållandevis lågt. Vi har i utredningsarbetet övervägt om gränsen skulle kunna sättas vid ett straffvärde motsvarande tre månaders fängelse. Att förbudspersonen tidigare har begått brott mot

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

skyddspersonen kan givetvis vara en indikator på att det finns förutsättningar för att utfärda ett kontaktförbud redan vid brott med ett straffvärde på tre månaders fängelse, eftersom ett brott som bedömts ha ett sådant straffvärde typiskt sett innebär ett förhållandevis allvarligt angrepp på målsäganden. Den omständigheten är dock inte likalydig med att det bör gälla en presumtion för kontaktförbud i sådana situationer. Som vi nämnt tidigare bör en presumtion för kontaktförbud enbart ta sikte på de fall där det i princip alltid torde finnas grund för att utfärda ett kontaktförbud, med hänsyn till det stora genomslag som en presumtionsregel kan förväntas få. Mot den bakgrunden anser vi att det är en lämplig avgränsning att straffvärdet för det enskilda brottet ska uppgå till minst sex månaders fängelse för att presumtionen för kontaktförbud ska bli tillämplig. Vid brott av sådan allvarlighetsgrad bör risken för fortsatta övergrepp mot målsäganden typiskt sett alltid bedömas som så hög att det är motiverat att utfärda ett kontaktförbud. Vid ett stort antal brottstyper innebär brottets minimistraff att presumtionsregeln alltid blir tillämplig, t.ex. fridskränkningsbrotten i 4 kap. brottsbalken och ett flertal sexualbrott i 6 kap. brottsbalken. En straffvärdegräns på sex månaders fängelse kommer sannolikt inte att leda till någon beaktansvärd ökning av antalet kontaktförbud som utfärdas, eftersom det redan enligt den nuvarande ordningen många gånger torde anses föreligga förutsättningar för kontaktförbud när förbudspersonen tidigare begått brott av en sådan dignitet mot skyddspersonen. De positiva effekterna av en presumtionsregel med en sådan utformning handlar främst om att det uppstår en bevislättnad för åklagaren, vilket kan leda till ett mer effektivt förfarande och en större tydlighet och trygghet för skyddspersonen.

Närståendebegreppet

Som vi utvecklar ovan bör presumtionsregeln i första hand ta sikte på brott som skett i nära relationer. Närståendebegreppet återfinns i ett stort antal författningar, t.ex. i 4 kap. 4 a § brottsbalken, 36 kap. 3 § rättegångsbalken, 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453) och 21 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen. Den avsedda innebörden av begreppet varierar emellertid, bl.a. då dessa bestämmelser avses tillgodose skilda skyddsintressen. I vissa fall framgår det uttryckligen

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

av lagregleringen eller förarbetsuttalanden att begreppet avsetts vara tillämpligt på släktingar, gifta och sambor, medan lagmotiven eller sammanhanget i andra fall ger vid handen att en vidare tolkning varit åsyftad.

Vid bedömningen av vilken krets av närstående eller tidigare närstående personer som den föreslagna presumtionsregeln bör omfatta, ligger det nära till hands att jämföra med närståendebegreppet i bestämmelsen om grov fridskränkning i 4 kap. 4 a § första stycket brottsbalken. Själva bestämmelsen innehåller ingen uttrycklig definition av begreppet närstående. Av lagmotiven framgår dock att det med begreppet ”i första hand” avses en person med vilken gärningspersonen har eller har haft ett förhållande. Som exempel nämns någon som är eller har varit gift med gärningspersonen eller som sammanbor eller har sammanbott med denne under äktenskapsliknande förhållanden. Begreppet omfattar även personer som är närstående på annat sätt. Som exempel nämns föräldrar, syskon samt barn till gärningspersonen och barn till en person som gärningspersonen bor eller har bott tillsammans med. Slutligen anges att det normalt innebär att gärningspersonen och den kränkta bor eller har bott tillsammans.[51] Av rättsfallet ”Det närstående paret”, NJA 2004 s. 97, följer dessutom att närståendebegreppet i den aktuella bestämmelsen omfattar sådana personer som, utan att ha varit gifta eller sambor, har levt i en fast parrelation.

En svårighet i sammanhanget, enligt vår bedömning, är att närståendebegreppet hittills i stor utsträckning har utformats med utgångspunkt i vuxnas parrelationer. Ungas mer tillfälliga och kortvariga relationer tenderar att falla utanför det som i lagstiftningen menas med en närståenderelation. Forskning visar att det våld som förekommer i ungas parrelationer uppvisar stora likheter med partnervåld bland vuxna när det gäller våldets dynamik, utveckling och process.[52] För att säkerställa att unga personer som utsätts för brott i nära relationer tillförsäkras ett likvärdigt skydd som vuxna brottsoffer, bör närståendebegreppet i den presumtionsregel som nu föreslås därför inte ges en alltför snäv tolkning. Även ungdomar som lever i en parrelation bör kunna betraktas som närstående till varandra, förutsatt att det rör sig om en etablerad relation. Vid bedömningen kan inte riktigt samma måttstock gälla för ungdomar som för vuxna.

[51] Prop. 1997/98:55 s. 132.
[52] Brå, Våld i ungas parrelationer (Rapport 2021:15), s. 8 och 89.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

När det gäller ungdomar är det enligt vår uppfattning rimligt att den känslomässiga bindningen mellan parterna ges en mer avgörande betydelse för bedömningen av om det rör sig om en etablerad relation än den praktiska bindningen, dvs. sådant som att parterna har gemensam ekonomi eller mathållning, att de har personliga tillhörigheter i varandras bostäder etc. (jfr ”Det närstående paret”, NJA 2004 s. 97). Vid bedömningen av den känslomässiga bindningen mellan parterna kan omständigheter såsom stabiliteten i förhållandet, liksom hur parterna och andra har uppfattat relationen, beaktas. Det bör däremot inte uppställas allt för stränga krav på förhållandets varaktighet. Huruvida det varit fråga om en parrelation som uppfyller kraven för att utlösa presumtionsregeln torde i de flesta fall gå att avgöra utifrån den aktuella domen och vad som i övrigt går att utläsa ur förundersökningen.

Det är inte ovanligt att ha en nära och förtroendefull relation till andra släktingar än de som mer direkt ingår i familjen, så som t.ex. mor- och farföräldrar, mostrar och morbröder samt fastrar och farbröder. Även dessa bör omfattas av den föreslagna presumtionsregeln.[53]

De som i första hand bör omfattas av närståendebegreppet i den föreslagna bestämmelsen är således personer som är eller har varit gifta eller sambor eller annars haft en fast eller i vart fall etablerad parrelation med varandra samt föräldrar, barn och syskon. Även t.ex. mor- och farföräldrar samt mostrar och morbröder, fastrar och farbröder bör omfattas av bestämmelsen.

Presumtionsregelns tillämpning vid olaga förföljelse och hedersförtryck

Den som förföljer en person genom vissa, särskilt uppräknade brottsliga gärningar och var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, döms för olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken. Syftet med bestämmelsen är att öka det straffrättsliga skyddet mot s.k. stalkning (dvs. upprepade trakasserier och förföljelse) genom att åstadkomma en höjd straffnivå för gärningar, som var för sig kan vara förhållandevis lindriga (såsom t.ex. ofredande), men sedda i ett sammanhang kan vara påtagligt integritetskränkande.[54]

[53] Jfr t.ex. närståendebegreppet i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken, se prop. 2002/03:53 s. 111.
[54] Prop. 2010/11:45 s. 66 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Bestämmelsen om olaga förföljelse syftar alltså till att skydda mot samma typ av beteende som kontaktförbudslagstiftningen tar sikte på. Det som utmärker brottet olaga förföljelse i jämförelse med de enskilda brott som kan ingå i brottet är att kränkningen har skett upprepat eller systematiskt mot en och samma person. Om förbudspersonen har utsatt skyddspersonen för olaga förföljelse bör den omständigheten därför som utgångspunkt ensamt kunna läggas till grund för ett beslut om kontaktförbud, eftersom det kan sägas ligga i själva brottets natur att gärningsmannen haft för avsikt att återkommande förfölja och trakassera skyddspersonen. Detta bör gälla även om parterna inte är att anse som närstående eller tidigare närstående till varandra. Till skillnad från de övriga brott som föreslås omfattas av presumtionsregeln, bör det beträffande olaga förföljelse inte heller uppställas något krav på brottets straffvärde för att presumtionsregeln ska bli tillämplig med beaktande av att brottets natur i sig med sådan styrka talar för att ett kontaktförbud kan vara påkallat.

Även hedersförtrycksbrottet, som regleras i 4 kap. 4 e § brottsbalken, karaktäriseras av att en och samma person utsatts för upprepade eller systematiska kränkningar. En fällande dom för hedersförtryck bör, liksom vid en fällande dom för olaga förföljelse, i regel leda till bedömningen att det finns grund för ett kontaktförbud gentemot gärningspersonen även om parterna inte är närstående eller tidigare närstående till varandra. Straffminimum för hedersförtryck är ett års fängelse, vilket innebär att den straffvärdegräns om sex månader som vi föreslår alltid kommer att vara uppfylld.

Motsvarande resonemang kan givetvis föras även för grov fridskränkning och grov fridskränkning, men för dessa brott är straffminimum ett års fängelse och det krävs dessutom att parterna är närstående eller tidigare närstående till varandra. Det innebär att presumtionsregeln alltid kommer att vara tillämplig för dessa brott. Vi har även övervägt om överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen om kontaktförbud borde inkluderas i uppräkningen av de brott som bör omfattas av den föreslagna presumtionsregeln oavsett parternas relation och brottets straffvärde. Om en person har dömts för överträdelse av ett tidigare utfärdat kontaktförbud bör det dock i regel finnas behov av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud. Det framstår mot den bakgrunden inte som ändamålsenligt att det då ska gälla en presumtion för ett ordinärt kontaktförbud.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Vi föreslår därför att ett kontaktförbud som huvudregel ska meddelas, om förbudspersonen har dömts för olaga förföljelse eller hedersförtryck mot skyddspersonen. Det bör dock även i dessa fall krävas att det inte föreligger några särskilda skäl mot ett kontaktförbud som bryter presumtionen.

Presumtionens styrka och begränsning i tiden

De skäl som talar för ett kontaktförbud efter lagföringen av vissa brott – på det sätt vi utvecklat ovan – klingar av efter en tid, varför det måste finnas en bortre gräns när presumtionsregeln inte längre bör kunna tillämpas. Enligt vår bedömning är det lämpligt att presumtionen för kontaktförbud bör gälla fram till dess att den utdömda påföljden helt har verkställts. Det framstår som en naturlig avgränsning som ansluter till det befintliga regelverket. Efter denna tidpunkt bör en sedvanlig och mer ingående bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet göras vid bedömningen av om det föreligger förutsättningar för att utfärda ett kontaktförbud, i vilken givetvis den tidigare brottsligheten ska vägas in.

Tidpunkten för när en påföljd anses till fullo verkställd varierar beroende på vilken påföljd som dömts ut. En dom på fängelse anses t.ex. till fullo verkställd vid prövotidens utgång (prövotiden motsvarar den strafftid som återstår vid den villkorliga frigivningen, dock minst ett år) eller senast då villkorlig frihet inte längre kan förklaras förverkad. För skyddstillsyn och villkorlig dom gäller en prövotid om tre respektive två år. Verkställigheten av dessa påföljder anses upphöra när prövotiden har löpt ut. För sluten ungdomsvård gäller att den utdömda verkställighetstiden ska ha löpt ut för att påföljden ska anses helt verkställd. Rättspsykiatrisk vård med eller utan särskild utskrivningsprövning som beslutats med stöd av 31 kap. 3 § brottsbalken kan ges i sluten form och vara förenad med frihetsberövande och annat tvång. Vården ska upphöra eller övergå till öppen vård, när det inte längre är påkallat att den dömde är föremål för sluten rättspsykiatrisk vård. Enligt ett särskilt regelsystem i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård kan den som undergår sluten rättspsykiatrisk vård i stället få öppen rättspsykiatrisk vård och vice versa. Eftersom det inte förekommer någon villkorlig frigivning eller prövotid efter frigivning från sluten ungdomsvård eller rättspsykiatrisk vård bör

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

presumtionen gälla under ett år från tidpunkten för tvångsvårdens upphörande, för att även inbegripa dessa påföljder.

Som framgår ovan, föreslår vi att ett kontaktförbud *ska* utfärdas om de förutsättningar som anges i bestämmelsen är uppfyllda. Avsikten är att markera att ett kontaktförbud som tydlig huvudregel ska utfärdas i sådana situationer. Presumtionen bör dock kunna brytas om särskilda skäl föreligger. Vid bedömningen av om det föreligger särskilda skäl mot att utfärda kontaktförbud bör hänsyn tas till samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Som framgår ovan föreslår vi att presumtionsregeln inte ska tillämpas när den utdömda påföljden till fullo har verkställts. Beträffande rättspsykiatrisk vård och sluten ungdomsvård – där det inte går att anknyta till någon sådan reglering – föreslår vi att presumtionen för kontaktförbud ska gälla under ett år från det att tvångsvården upphört.

Innan tidpunkten då presumtionsregeln upphör att gälla bör dock styrkan av presumtionen i allmänhet anses avta ju längre tid som har förflutit sedan brottet begicks. Det kan exempelvis föreligga särskilda skäl mot ett kontaktförbud om det förflutit lång tid sedan brottet begicks och omständigheterna inte tyder på att förbudspersonen har någon avsikt att söka kontakt med den andra parten. Ett annat exempel är om förbudspersonen har flyttat långt från skyddspersonen och det med hänsyn till avståndet mellan parterna inte anses föreligga någon risk för ett fortsatt beteende av det slag som kan ligga till grund för ett kontaktförbud. Förutom den tid som har förflutit sedan brottet begicks, kan brottets karaktär, om det är fråga om enstaka eller upprepade brott, samt övriga omständigheter vid brottet också ha betydelse för bedömningen av om det föreligger särskilda skäl mot ett kontaktförbud. Att förbudspersonen under verkställigheten har genomgått t.ex. missbruksvård eller annan behandling på ett sätt som tydligt kan minska risken för återfall i brott mot målsäganden, är också omständigheter som kan vägas in i bedömningen huruvida det föreligger särskilda skäl mot ett kontaktförbud.

8.3.9 Kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden

Bedömning: Kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden bör alltjämt förutsätta att det finns en risk för brott mot en sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Allmänna utgångspunkter

Ett kontaktförbud får enligt 1 a § lagen om kontaktförbud avse förbud att uppehålla sig i en bostad som brukas gemensamt med annan, om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att förbudspersonen kommer att begå brott mot en sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. Risken måste alltså – till skillnad från övriga former av kontaktförbud – avse en särskild typ av brottslighet och det är inte heller tillräckligt att det föreligger en risk endast för förföljelse eller allvarliga trakasserier.

Syftet med ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden är dels att avvärja den omedelbara fara som kan uppstå när förbudspersonen bor tillsammans med skyddspersonen, dels att den utsatta parten ska få rådrum och möjlighet att exempelvis väcka talan om äktenskapsskillnad, kvarsittanderätt och kontaktförbud enligt äktenskapsbalken eller sambolagen.[55] Ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden kan alltså inte användas för att mer varaktigt avhysa förbudspersonen från den gemensamma bostaden. Ett sådant kontaktförbud får enligt 4 § lagen om kontaktförbud meddelas för högst två månader. Förlängning får endast ske om det finns särskilda skäl och då med högst två veckor i taget.

Kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden infördes i lagen om kontaktförbud genom en lagändring som trädde i kraft år 2003. I den ursprungliga bestämmelsen krävdes för ett sådant kontaktförbud att det förelåg en *påtaglig* risk för att en person utsattes för brott mot liv, hälsa, frihet eller frid från den sammanboende. Vidare förutsattes att skälen för ett sådant kontaktförbud vägde *väsentligt* tyngre än inskränkningen som åtgärden innebär. I förarbetena uttalade regeringen att ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden var betydligt mer ingripande än de kontaktförbud som dittills hade varit möjliga att utfärda. Enligt regeringen var det därför motiverat att ställda högre krav för att utfärda ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden än vad som gäller för vanliga kontaktförbud.[56]

Frågan om kriterierna för att meddela ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden behandlades på nytt i en departementspromemoria från 2012. Med hänsyn till den ingripande naturen av

[55] Prop. 2002/03:70 s. 30 f.
[56] Prop. 2002/03:70 s. 34 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ett sådant kontaktförbud bedömdes det som alltför långtgående att utvidga tillämpningsområdet på så sätt att ett sådant kontaktförbud skulle kunna meddelas även vid risk för förföljelse eller allvarliga trakasserier. Något sådant förslag lämnades därför inte.[57]

I samband med Sveriges tillträde till Istanbulkonventionen 2014 bedömde regeringen att rekvisiten för att utfärda kontaktförbud avseende gemensam bostad borde ses över på nytt, med hänsyn till Istanbulkonventionens artikel 52 avseende akuta förbudsåtgärder (se avsnitt 5.2.2). Regeringen bedömde att det inte längre skulle krävas att risken för brott är påtaglig. Skälet var att stärka det brottspreventiva syftet bakom bestämmelsen och tydliggöra den prioritet som ska ges skyddspersonen i förhållande till förbudspersonen på det sätt som förutsätts i Istanbulkonventionen.[58] Lagändring med detta innehåll trädde i kraft i januari 2014.

Genom en ytterligare lagändring som trädde i kraft i januari 2022 togs även det s.k. väsentlighetskravet bort och numera gäller att en sedvanlig proportionalitetsbedömning ska göras. I förarbetena uttalas det emellertid att det fortfarande ska beaktas att ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden är betydligt mer ingripande än ett ordinärt kontaktförbud.[59]

Det meddelas förhållandevis få kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden per år (år 2022 utfärdades 151 sådana kontaktförbud, se avsnitt 7.2.1). En anledning tycks vara att det praktiska tillämpningsområdet för kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden i stor utsträckning överlappar åtgärder som anhållande och häktning. Av de intervjuer som utredningen har hållit med åklagare har det framkommit att åklagarna ofta tenderar att frihetsberöva den brottsmisstänkte personen i situationer när det i och för sig också finns förutsättningar för att meddela ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden. Flera av åklagarna framhöll samtidigt att kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden är en effektiv åtgärd när det inte föreligger tillräckliga förutsättningar för häktning, exempelvis då misstanken avser brott med ett lågt straffvärde och häktning därför bedöms som oproportionerlig.

[57] Ds 2012:52 s. 255.
[58] Prop. 2012/13:186 s. 11 f.
[59] Prop. 2020/21:217 s. 29.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Det finns skäl som talar för ett utvidgat tillämpningsområde, men förbudets ingripande karaktär talar emot en utvidgning

I de fall övergreppen eller misstankarna om övergrepp mot skyddspersonen visserligen är allvarliga, men inte av sådan dignitet att det bedöms föreligga en risk för brott mot liv, hälsa, frihet eller frid finns det i dagsläget inte förutsättningar för att förbjuda en person från att vistas i den gemensamma bostaden (och normalt föreligger det inte heller förutsättningar för ett frihetsberövande, eftersom det då handlar om situationer där det inte torde finnas misstankar om häktningsgrundande brott). I sådana situationer är det alltså den utsatta personen som kan tvingas lämna bostaden för att skydda sig mot fortsatta övergrepp, ofta tillsammans med eventuella barn i hushållet. Den som riskerar att utsättas för förföljelser eller andra allvarliga trakasserier från den person som den skyddssökande bor tillsammans med kan sålunda tvingas välja mellan att uthärda den risken eller att själv flytta, i de fall omständigheterna inte är så pass allvarliga att det bedöms föreligga risk för att förbudspersonen kommer att begå brott mot en sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. Detta är givetvis otillfredsställande och talar för en utvidgning av möjligheterna att utfärda kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden även vid en risk för förföljelser eller allvarliga trakasserier mot skyddspersonen. Vid de åklagarintervjuer som utredningen hållit har det framförts – dock endast från något håll – att det uppkommit situationer där kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden inte kunnat meddelas eftersom risken endast har gällt förföljelser och trakasserier samt att kvinnan som ansökt om kontaktförbud då har tvingats lämna sin egen bostad och flytta in i ett skyddat boende.

Ändringar som innebär utökade möjligheter att förbjuda en enskild att vistas i sitt hem måste emellertid föregås av noggranna överväganden i fråga om förenlighet med de grundläggande fri- och rättigheterna i regeringsformen och Europakonventionen.

Ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden innebär en inskränkning av rörelsefriheten enligt 2 kap. 8 § regeringsformen. Rörelsefriheten kan begränsas genom lag för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Ett kontaktförbud avseende gemensam bostad aktualiserar också egendomsskyddet enligt 2 kap. 15 § regerings-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

formen samt det särskilda åliggandet för det allmänna att trygga rätten till bostad enligt 1 kap. 2 § regeringsformen. Den enskildas rätt till rörelsefrihet följer även av artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Vidare har den enskilda enligt artikel 8 i Europakonventionen rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Dessa rättigheter i konventionen får inskränkas genom lag om det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle bl.a. för att förhindra brott eller för att skydda hälsa eller moral eller annans fri- och rättigheter. I fallet *Kurt mot Österrike*, dom den 15 juni 2021, uttalade Europadomstolen att arten och allvaret i den bedömda risken är en betydelsefull faktor när det gäller proportionaliteten av en preventiv skyddsåtgärd, vare sig det gäller inskränkningar i rätten till privat- och familjeliv eller rörelsefriheten.

Avsikten med att införa en möjlighet att meddela kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden även vid en risk för förföljelse eller andra allvarliga trakasserier, skulle vara att öka skyddet för framför allt kvinnor som utsätts för övergrepp av en närstående man. I förekommande fall skulle även barnens intresse av att slippa bryta upp från en invand miljö säkerställas i högre utsträckning än i dag. Ett utvidgat tillämpningsområde måste därför anses tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Den avgörande frågan är om det kan anses utgöra en proportionerlig åtgärd att förbjuda en person från att vistas i sin bostad utan att det bedöms föreligga en risk för att personen begår brott mot skyddspersonens liv, hälsa, frihet eller frid.

Ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden är en mycket ingripande åtgärd som innebär större inskränkningar i den enskildes grundläggande fri- och rättigheter än ett ordinärt kontaktförbud. Mot den bakgrunden har det hittills ansetts motiverat med strängare krav för att meddela ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden än ett ordinärt kontaktförbud. Även i de övriga nordiska länderna krävs att det föreligger en risk för brott mot skyddspersonen för att det ska vara aktuellt att förbjuda en person att vistas i den gemensamma bostaden. Utöver detta ställs i flera av länderna dessutom ytterligare krav för att meddela kontaktförbud avseende bostaden, som är strängare än de som gäller för ordinära kontaktförbud, exempelvis i Finland där risken för brott ska vara kvalificerad på så sätt att det måste vara *sannolikt* att den enskilde kommer att begå vissa brott.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

De betydande rättighetsinskränkningar som aktualiseras genom ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden medför att det enligt vår mening är rimligt att fortsatt ställa höga krav på när ett sådant förbud får meddelas. Enligt vår bedömning vore det därför alltför långtgående att införa en möjlighet att meddela ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden när det inte bedöms föreligga en risk för brott mot person, liv, hälsa, frihet eller frid. I sammanhanget bör det lyftas fram att de situationer där det framträder en tydlig och konkret riskbild för den som ansöker om kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden, rimligen bör kunna bedömas som att risk föreligger för brott mot person, liv, hälsa, frihet eller frid.

Det bör emellertid poängteras att vi föreslår i avsnitt 8.3.4 att uppräkningen i 1 § lagen om kontaktförbud om vilka omständigheter som ska beaktas särskilt vid riskbedömningen ska utökas med ytterligare exempel. Denna ändring påverkar även förutsättningarna för att utfärda kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden. Syftet med förslaget är att nyansera riskbedömningen och att förekomsten av tidigare brottslighet inte ges en avgörande betydelse. Genom denna ändring bedömer vi att förutsättningarna för att utfärda kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden också kommer att öka.

8.4 Elektronisk övervakning

8.4.1 Inledning

Den förebyggande och skyddande funktionen som ett kontaktförbud kan ha förutsätter att förbudet verkligen följs. En åtgärd som kan bidra till detta är att förena kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning. Enligt den nuvarande regleringen kan elektronisk övervakning endast bli aktuell i förhållande till utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud.

I våra direktiv nämns att riksdagen har tillkännagett för regeringen att elektronisk övervakning bör användas oftare. Av Justitieutskottets betänkande framgår att inriktningen bör vara att elektronisk övervakning alltid ska kunna meddelas i samband med kontaktförbud och att det bör övervägas om det ska vara obligatoriskt vid kontakt-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förbud som meddelats på grund av allvarligare brott i nära relation.[60] Enligt våra direktiv ska vi ta ställning till behov, lämplighet och förutsättningar för att utöka möjligheterna att förena samtliga former av kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och om lämpligt lämna författningsförslag.

Den som har meddelats ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet hindrar att den elektroniska övervakningen kommer till stånd eller kan fortgå, döms enligt 25 § lagen om kontaktförbud för hindrande av elektronisk övervakning till böter eller fängelse i högst ett år. Syftet med kriminaliseringen är att säkerställa att elektronisk övervakning kan komma till stånd och effektivt motverka överträdelser.[61] Vid de kontakter som vi har haft med polis och åklagare inom ramen för vårt utredningsarbete, har det framkommit att det förekommer att personer som har ålagts ett kontaktförbud med elektronisk övervakning sätter i system att underlåta att ladda batterierna i utrustningen. När batterinivån blir kritiskt låg går ett s.k. tekniskt larm till polisen, vilket är mycket resurskrävande för polisen att hantera. Dessutom kontaktas skyddspersonen för att säkerställa att denne befinner sig i säkerhet, vilket kan skapa stor oro hos skyddspersonen. Mot den bakgrunden har vi ansett det motiverat att se över rekvisiten i bestämmelsen om hindrande av elektronisk övervakning och överväga om det straffbara området bör utvidgas.

I det följande redovisas våra överväganden och förslag i fråga om att utöka möjligheterna till elektronisk övervakning samt beträffande rekvisiten för hindrande av elektronisk övervakning. Frågan om straffskalan för kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och hindrande av elektronisk övervakning behandlas i kapitel 9.

8.4.2 Allmänna utgångspunkter

De grundläggande syftena bakom reglerna om att förena ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning är att möjliggöra kontroll av efterlevnaden av förbudet. Ett annat syfte är att göra det möjligt att säkra bevis för att en överträdelse har skett, vilket i sig kan ha en avhållande effekt.[62] Som nämnts tidigare är det enligt den nu-

[60] Bet. 2021/22:JuU8 punkt 10, rskr. 2021/22:39.
[61] Prop. 2010/11:45 s. 63.
[62] A. prop. s. 45 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

varande regleringen enbart möjligt att förena utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning (se 2 § lagen om kontaktförbud). Möjligheten beträffande ett utvidgat kontaktförbud är fakultativ, dvs. ett sådant kontaktförbud *får*, men måste inte, förenas med elektronisk övervakning. Om den som det utvidgade kontaktförbudet avses gälla tidigare har överträtt ett kontaktförbud, eller om beslutet avser ett särskilt utvidgat kontaktförbud, gäller en presumtion för elektronisk övervakning. Presumtionen kan brytas om det föreligger särskilda skäl. Praktiska eller personliga omständigheter kan innebära att det finns särskilda skäl mot övervakning, t.ex. därför att förbudspersonen saknar möjlighet att sköta en övervakning pga. hemlöshet eller sjukdom.[63]

Övervakningen sker genom att förbudspersonen bär en s.k. fotboja. När förbudspersonen träder in i ett förbudsområde går ett larm hos polisen, vilket ger polisen möjlighet att ingripa och förhindra ytterligare brott. När ett beslut om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning har meddelats, är förbudspersonen enligt 2 a § lagen om kontaktförbud skyldig att medverka till att den elektroniska övervakningen kommer till stånd och kan fortgå. Konkret innebär det en skyldighet att sätta på sig utrustningen samt att bära och sköta den på det sätt som krävs för att övervakningen ska kunna genomföras.[64] Utrustningen kräver bl.a. regelbunden laddning av batterierna. Polismyndigheten är ansvarig för verkställigheten av den elektroniska övervakningen. Polisen ska se till att den elektroniska övervakningen installeras och ansvarar för att övervaka larmet och hantera larmsituationer.

I avsnitt 3.1.1 finns en beskrivning av bestämmelser om hanteringen av uppgifter om den övervakades position och rätten till offentligt biträde. Bestämmelser om överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning respektive hindrande av elektronisk övervakning finns i 24 och 25 §§ lagen om kontaktförbud. En närmare redogörelse för dessa bestämmelser finns i avsnitt 8.4.5 respektive 9.3.1.

[63] Prop. 2010/11:45 s. 51 och prop. 2017/18:81 s. 23.
[64] Prop. 2010/11:45 s. 80.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Behovet av en förbättrad teknisk utrustning

Tillämpningen av utvidgade eller särskilt utvidgade kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning är mycket restriktiv i praktiken (se bl.a. avsnitt 7.2.1). Detta beror sannolikt i huvudsak på att det är ovanligt med mer ingripande former av kontaktförbud än ordinära kontaktförbud, men det har även framkommit en skepsis mot att använda elektronisk övervakning hos polis och åklagare på grund av brister i tekniken. Dessa brister redogörs för i avsnitt 8.2.2. Det förtjänar att återigen framhållas att, som vi konstaterar i det avsnittet, det är en absolut förutsättning att den tekniska utrustningen förbättras för att det ska vara möjligt att åstadkomma en effektiv användning av elektroniskt övervakade kontaktförbud. Detta kräver, utifrån vad vi kommit fram till, att Polismyndigheten ersätter den nuvarande tekniska utrustningen med en annan, mer ändamålsenlig utrustning. Frågan om förbättringsbehoven beträffande den elektroniska utrustningen berörs inte ytterligare i detta avsnitt. Redan vårt förslag om större förbudsområden i avsnitt 8.3.7 kommer emellertid förbättra de tekniska förutsättningarna för elektronisk övervakning.

8.4.3 Bör elektronisk övervakning kunna användas vid samtliga former av kontaktförbud?

Bedömning: Det finns inte några övertygande skäl för att införa en möjlighet att övervaka ordinära kontaktförbud och kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden elektroniskt. Elektronisk övervakning bör således även fortsättningsvis enbart komma i fråga beträffande utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud.

Elektronisk övervakning förstärker de preventiva effekterna och ökar möjligheterna till bevissäkring

Kontaktförbudslagstiftningens syfte är att förebygga farliga och hotfulla situationer. Brås utvärdering från 2015 och de senaste årens statistik (se avsnitt 7.3.1 och 9.3.2) visar dock att överträdelser av kontaktförbud är relativt vanliga. Elektronisk övervakning kan bidra till att förstärka de preventiva effekterna av ett kontaktförbud genom att det skapar förutsättningar för polisen att hinna rycka ut och gripa

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

en förbudsperson som överträder ett förbudsområde innan denne hinner fram till skyddspersonen. Elektronisk övervakning kan också i sig verka trygghetsskapande för skyddspersonen. Även om elektronisk övervakning aldrig kan utgöra ett fullständigt skydd mot överträdelser, kan risken för upptäckt ha en avskräckande funktion. Elektronisk övervakning kan även bidra till att säkra bevis vid eventuella överträdelser. Den preventiva funktionen och de ökade möjligheterna till bevissäkring har framhållits som skäl för att utvidga möjligheterna till elektronisk övervakning i samband med de senaste årens lagändringar, men utgör också argument för att det ska vara möjligt att kontrollera alla former av kontaktförbud elektroniskt. Som framgår i det följande, anser vi dock att skälen mot att förena samtliga former av kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning väger tyngre än skälen för en sådan utvidgning av tillämpningsområdet.

Proportionalitetshänsyn talar emot ett utökat tillämpningsområde

Elektronisk övervakning utgör ett betydande ingrepp i den personliga integriteten och aktualiserar flera grundläggande fri- och rättigheter. Bl.a. följer det av 2 kap. 6 § regeringsformen att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Denna grundläggande fri- och rättighet får bara begränsas enligt de förutsättningar som anges i 2 kap. 21 § regeringsformen, där det bl.a. anges att begränsningen aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Förutom att förbudspersonen tvingas att övervakas genom GPS-teknik, kan fotbojan dessutom innebära begränsningar i vardagen av praktisk och social karaktär och upplevas som stigmatiserande. I sammanhanget måste det beaktas att kontaktförbud är en åtgärd som kan beslutas utan att en person har dömts för brott. Utgångspunkten bör därför vara att elektronisk övervakning av kontaktförbud ska användas restriktivt och endast i de fall det är särskilt påkallat utifrån behovet av skydd för skyddspersonen.

Lagens grundstruktur med successivt mer ingripande åtgärder medför att det är ovanligt att ett utvidgat kontaktförbud beslutas som förstahandsåtgärd. Mot den bakgrunden kan det ifrågasättas om det är rimligt att en utsatt person ska behöva vänta på att ett kontakt-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förbud överträds innan det blir aktuellt med elektronisk övervakning. Det bör dock framhållas att kravet på att det ”kan antas” att ett ordinärt kontaktförbud inte är tillräckligt för att ett utvidgat kontaktförbud ska meddelas är ett relativt lågt ställt krav. Av förarbetena framgår att om det redan från början kan bedömas att ett ordinärt kontaktförbud inte är tillräckligt, finns det inget som i och för sig hindrar att ett utvidgat kontaktförbud meddelas direkt, och att det följaktligen även beslutas om elektronisk övervakning.[65] Vi har därtill föreslagit att det ska införas en möjlighet att besluta om särskilt utvidgade kontaktförbud som en förstahandsåtgärd (se avsnitt 8.3.6), vilket kommer att öka tillämpningsområdet för elektroniskt övervakade kontaktförbud ytterligare.

Mot bakgrund av våra förslag beträffande särskilt utvidgade kontaktförbud är vår bedömning att möjligheterna att besluta om elektroniskt övervakade kontaktförbud är tillräckliga för att tillgodose behovet av skydd i de fall risken för brott, förföljelser eller trakasserier är särskilt hög (i avsnitt 8.3.2 och 8.3.3 föreslår vi även att en risk för otillbörlig övervakning respektive påverkan på skyddspersonen i syfte att hindra denne från att lämna uppgifter till brottsbekämpande myndigheter, ska läggas till som ytterligare grunder för att utfärda kontaktförbud). Det vore enligt vår uppfattning alltför långtgående ur proportionalitetshänsyn att införa en möjlighet att förena samtliga former av kontaktförbud med elektronisk övervakning.

Elektronisk övervakning skyddar bara mot fysiska överträdelser

Ett ordinärt kontaktförbud är inte begränsat geografiskt och innebär ett förbud mot såväl fysiska som icke-fysiska kontakter. Elektronisk övervakning skyddar emellertid bara mot fysiska överträdelser. Brås utvärdering från 2015, som redogörs för närmare i avsnitt 7.3.1, tyder på att de flesta överträdelser av kontaktförbud avser icke-fysiska kontakter, t.ex. via sms, telefonsamtal eller sociala medier. Den bilden har även bekräftats genom de kontakter som vi har haft med polis och åklagare. Eftersom elektronisk övervakning inte skyddar mot sådana överträdelser kan behovet av att förena ett ordinärt kontaktförbud med elektronisk övervakning ifrågasättas. Detta är ett argument som även fördes fram i departementspromemorian *Elek-*

[65] Prop. 1987/88:137 s. 42.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

tronisk övervakning av kontaktförbud (Ds 2017:1) som skäl mot att förena samtliga former av kontaktförbud med elektronisk övervakning.[66] Det finns också en risk för att elektronisk övervakning i samband med ett ordinärt kontaktförbud leder till en falsk trygghet hos skyddspersonen, eftersom det skydd som en sådan övervakning innebär i realiteten är begränsat i sådana situationer.

Syftet med att utvidga möjligheterna till elektronisk övervakning till att även gälla ordinära kontaktförbud och kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden kan därför ifrågasättas. Vad gäller kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden, bör det framhållas att det inte föreligger något hinder mot att ett sådant beslut kombineras med ett beslut om utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud.[67] Genom att kombinera ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden med något av de mer kvalificerade kontaktförbuden i 2 § lagen om kontaktförbud är det alltså redan enligt den nuvarande lagstiftningen möjligt med elektronisk övervakning i sådana situationer.

Ett utvidgat tillämpningsområde för elektronisk övervakning förutsätter tillgång till annan slags teknik

Den grundläggande förutsättningen för att utvidga möjligheterna att tillämpa elektronisk övervakning är givetvis att det är praktiskt möjligt utifrån den tillgängliga tekniken. Eftersom ett ordinärt kontaktförbud inte är geografiskt avgränsat, skulle en fysisk överträdelse i vart fall i teorin kunna ske var skyddspersonen än befinner sig. Elektronisk övervakning av ett sådant förbud förutsätter därför att både skyddspersonen och förbudspersonen bär teknisk utrustning som kan registrera när förbudspersonen kommer för nära skyddspersonen. Den teknik som i dagsläget används för elektronisk övervakning av kontaktförbud är inte möjlig att använda för detta syfte.

Enligt uppgifter från Polismyndigheten har det utvecklats tekniska lösningar som möjliggör elektronisk övervakning av kontaktförbud utan geografiska förbudsområden. Sådana tekniska lösningar, s.k. victim devices[68], syftar till att larma om förbudspersonen närmar sig

[66] Ds 2017:1 s. 55.
[67] Prop. 2002/03:70 s. 70.
[68] Andra benämningar är bl.a. victim protection devices, domestic violence deterrence devices och domestic and family violence safety devices.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

skyddspersonen oavsett var skyddspersonen befinner sig. Övervakningssystemet innebär att både förbudspersonen och skyddspersonen bär teknisk utrustning och att det sker en kontinuerlig registrering av båda parternas koordinater. Vid larm förses larmcentralen med exakta positioner för såväl skyddspersonen som förbudspersonen.

Användningen av s.k. victim devices eller liknande tekniska lösningar är enligt vår uppfattning problematisk av flera anledningar. Bl.a. finns det en överhängande risk för gränsdragningsproblem eftersom den fredade zonen för skyddspersonen måste vara begränsad för att inte innebära en inskränkning som går utöver själva kontaktförbudets innebörd. Med andra ord skulle det alltså krävas att den tekniska utrustningen larmar endast om förbudspersonen kommer så nära skyddspersonen att det är fråga om en förbjuden kontakt. Det finns dessutom starka skäl att ifrågasätta om en kontinuerlig registrering av parternas koordinater är lämplig eller ens rimlig utifrån integritetshänsyn. Därtill kan det ifrågasättas om syftet med att övervaka ordinära kontaktförbud elektroniskt inte uppnås enklare med befintliga skyddsåtgärder, t.ex. genom att kombinera kontaktförbudet med ett överfallslarm eller larmtelefon.

För att den elektroniska kontrollen ska innebära ett reellt skydd krävs det, som vi utvecklat närmare i avsnitt 8.2.1, att polisen larmas i tillräckligt god tid för att hinna fram och förhindra en fysisk kontakt mellan förbudspersonen och skyddspersonen. Med utgångspunkt i vad som sagts ovan ter det sig osannolikt att det skulle vara möjligt att uppnå ett sådant skydd vid elektronisk övervakning av kontaktförbud som inte är begränsade geografiskt. Den elektroniska övervakningen skulle i sådant fall främst syfta till att reagera på redan begångna överträdelser samt att säkra bevisning för dessa.

När det gäller kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden, skulle nuvarande teknik i och för sig kunna användas för att kontrollera att förbudspersonen inte vistas i själva bostaden. Som framgår i avsnitt 8.2.2 är det dock problematiskt med så pass begränsade förbudsområden, eftersom det sällan är möjligt att uppnå en tillräckligt precis positionering. Så fort skyddspersonen lämnar bostaden skulle han eller hon dessutom vara tvungen att bära teknisk utrustning, varav samma problematik med den fredade zonen som vid ordinära kontaktförbud uppstår.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Ekonomiska aspekter mm.

I våra direktiv anges att vi ska väga in kostnadsaspekter i bedömningen av huruvida det bör införas en möjlighet att förena samtliga former av kontaktförbud med elektronisk övervakning. Som vi har konstaterat i avsnitt 8.2.2, är den elektroniska utrustning som i dag används vid elektronisk övervakning av kontaktförbud förenad med stora brister. För att få till stånd en effektiv och ändamålsenlig övervakning har vi bedömt det som nödvändigt att den utrustning som för närvarande används byts ut mot en mer ändamålsenlig teknisk lösning. Det är av naturliga skäl inte möjligt att nu redovisa kostnaderna för att byta ut den befintliga utrustningen. De uppgifter om kostnader för elektronisk övervakning som redovisas nedan och som vi har inhämtat från Polismyndigheten inom ramen för vårt utredningsarbete, avser därför den utrustning som för närvarande används för elektronisk övervakning av kontaktförbud.

Polismyndigheten har uppskattat att kostnaderna för teknik och drift avseende elektroniskt övervakade kontaktförbud är fördelade enligt följande:

- Fotboja: 20 000 kronor per enhet.
- Kringutrustning (t.ex. remmar, skal till mobiler, utbyte av trasiga laddare samt transport av utrustning till olika regioner): totalt 50 000 kronor/år.
- Extern support: totalt 700 000 kronor/år.
- Drift, underhåll och support från Polismyndighetens IT-avdelning: totalt 1,5–2 miljoner kronor/år.

Därtill kommer kostnaderna för hantering av ärenden med elektronisk övervakning, varvid den största delen utgörs av personalkostnader. Polismyndigheten har uppgett att det inte är möjligt att ta fram uppgifter om dessa kostnader och har påtalat att tidsåtgången kan variera i betydande grad från ärende till ärende (jfr dock vad som anges i avsnitt 11.3.1 om att Polismyndigheten har uppskattat att tidsåtgången för att hantera ett ärende om kontaktförbud – oavsett om det övervakas elektroniskt eller inte – i genomsnitt uppgår till 24 arbetstimmar).

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Om det infördes en möjlighet att förena samtliga former av kontaktförbud med elektronisk övervakning skulle antalet elektroniskt övervakade kontaktförbudsärenden öka drastiskt jämfört med i dag. De senaste åren har antalet beslut per år om utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning varierat mellan 5–14 st. (se avsnitt 7.2.1). Under samma tid har antalet beslut om ordinära kontaktförbud och kontaktförbud i den gemensamma bostaden varierat mellan cirka 2 300–2 900 beslut per år. Därtill bedömer vi att de ändringar som vi har föreslagit beträffande förutsättningarna för att meddela kontaktförbud (se avsnitt 8.3) kommer att medföra en ökning av antalet kontaktförbud totalt sett.

Polismyndigheten har i dagsläget tillgång till 80 fotbojor för elektronisk övervakning av kontaktförbud. Oavsett vilken teknisk lösning som används, skulle en lagändring som medför en möjlighet att övervaka samtliga kontaktförbud elektroniskt kräva att Polismyndigheten införskaffar ett stort antal övervakningsenheter. De övriga kostnaderna för teknik och drift skulle också öka markant.

Förutom drastiskt ökade kostnader, skulle det vara nödvändigt att avsätta betydande personella resurser för att hantera ärenden om elektronisk övervakade kontaktförbud, främst hos Polismyndigheten men även hos Åklagarmyndigheten. Det skulle leda till stora personalkostnader och omprioriteringar, till men för annan polisiär verksamhet. Det framstår inte som rimligt och knappast ens som realistiskt med en lagändring som potentiellt skulle kunna innebära att antalet elektroniskt övervakade kontaktförbud skulle öka från ett tiotal till flera tusen ärenden per år. Det bör dock poängteras att en förbättrad utrustning skulle kunna minska resursåtgången för ärendehanteringen, bl.a. eftersom det i dag läggs ner mycket tid på att hantera falsklarm.

I dagsläget har förbudspersonen rätt till ett offentligt biträde om fråga uppstår om ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden, ett utvidgat kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning eller ett särskilt utvidgat kontaktförbud. Rätten till offentligt biträde i dessa fall har motiverats i förarbetena med att sådana typer av kontaktförbud utgör ett kännbart ingrepp i den enskildes integritet.[69] För det fall det införs en möjlighet att förena alla former av kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning framstår skälen för att det ska finnas en rätt till offentligt biträde som lika tungt vägande vid ordinära kontaktförbud med villkor om elektronisk över-

[69] Prop. 2010/11:45 s. 60 och prop. 2017/18:81 s. 28.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

vakning som vid övriga former av kontaktförbud, där en sådan rätt till offentligt biträde finns enligt dagens ordning. Utöver kostnaderna för ärendehanteringen som nämnts ovan, skulle en sådan ändring följaktligen medföra en betydande kostnadsökning för rättsliga biträden.

Sammanfattande slutsatser

Det huvudsakliga argumentet mot att införa en möjlighet att förena samtliga kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning är att en sådan ordning skulle vara alltför långtgående utifrån proportionalitetshänsyn. Eftersom de flesta överträdelser avser icke-fysiska kontakter, kan behovet av elektronisk övervakning av ordinära kontaktförbud ifrågasättas. I de fall behov föreligger, kan ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden kombineras med ett utvidgat kontaktförbud, varvid elektronisk övervakning blir möjligt. Möjligheten att besluta om utvidgade eller särskilt utvidgade kontaktförbud, och därmed att övervaka kontaktförbudet elektroniskt, är enligt vår bedömning tillräckliga – i vart fall om våra förslag på detta område genomförs – för att tillgodose behovet av skydd i de fall risken för fysiska överträdelser är särskilt påtaglig.

Vi har konstaterat att det finns betydande tekniska och praktiska hinder mot att utvidga tillämpningsområdet för elektronisk övervakning till samtliga former av kontaktförbud. Problemen har framför allt sin grund i att ordinära kontaktförbud inte är geografiskt avgränsade. Det skulle därför bl.a. krävas att även skyddspersonen bär elektronisk utrustning som känner av om förbudspersonen kommer för nära, vilket bl.a. väcker frågor om hur stor den skyddade zonen för skyddspersonen kan vara för att inte utgöra en begränsning som går utöver kontaktförbudets innebörd. Därtill skulle det skydd som den elektroniska övervakningen kan bidra med i praktiken vara ytterst begränsat, eftersom polisen skulle ha mycket små möjligheter att hinna rycka ut och avbryta en överträdelse.

En möjlighet att förena samtliga former av kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning skulle innebära en ökning av antalet elektroniskt övervakade kontaktförbud från ett tiotal ärenden per år till flera tusen ärenden. Såväl kostnaderna som tidsåtgången för sådana ärenden skulle därmed öka markant för framför allt polis och åklagare. Vi har bedömt att det bör finnas en rätt till

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

offentligt biträde vid alla former av kontaktförbud som förenas med villkor om elektronisk övervakning, varför även kostnaderna för offentliga biträden skulle öka betydligt jämfört med dagens ordning. Enligt vår bedömning är det inte realistiskt att genomföra en lagändring som kräver en så drastisk resursökning inom den närmsta framtiden. Om det bedöms att det bör införas en möjlighet att förena samtliga former av kontaktförbud med elektronisk övervakning, bör en sådan förändring i sådant fall ske successivt. Mot bakgrund av de skäl som vi har framfört mot att utvidga tillämpningsområdet för elektronisk övervakning, avstår vi dock från att lämna några förslag i denna del. Elektronisk övervakning bör därför även fortsättningsvis enbart komma i fråga beträffande utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud.

8.4.4 Bör elektronisk övervakning vara obligatoriskt i vissa fall?

Bedömning: Det bör inte införas en reglering som innebär att elektronisk övervakning är obligatoriskt vid kontaktförbud som meddelats på grund av allvarligare brott i nära relationer.

Förutsättningarna för elektronisk övervakning måste vara underkastade starka rättssäkerhetsgarantier

I föregående avsnitt har vi bedömt att det saknas skäl för att införa en möjlighet att övervaka samtliga former av kontaktförbud elektroniskt. Utgångspunkten i detta avsnitt är därför att elektronisk övervakning även fortsättningsvis enbart är aktuellt i samband med utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud. Frågan är om det finns tillräckliga skäl för att införa en reglering som innebär att elektronisk övervakning är obligatoriskt vid kontaktförbud som meddelats på grund av allvarligare brott i nära relationer, på det sätt som lyfts fram i våra direktiv. En sådan ordning skulle bidra till att tydliggöra förutsättningarna för när elektronisk övervakning ska meddelas även då det inte föreligger tidigare överträdelser av ett meddelat kontaktförbud. Elektronisk övervakning utgör emellertid – som vi utvecklat i föregående avsnitt – ett kännbart ingrepp i den personliga

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

integriteten. Förutsättningarna för att förena ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning måste därför vara underkastade starka rättssäkerhetsgarantier.

Bedömningen av om ett kontaktförbud ska förenas med villkor om elektronisk övervakning eller inte ska ske med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. I samband med den senaste lagändringen i lagen om kontaktförbud uttalade regeringen att behovet av skydd är individuellt och måste i varje enskilt fall bedömas utifrån hotbilden mot skyddspersonen och dennes situation i övrigt.[70] Vi delar denna bedömning. Ett beslut om att förena ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning ska dessutom alltid föregås av en proportionalitetsbedömning. Elektronisk övervakning får bara beslutas om behovet av övervakning överväger det intrång och men det innebär för den som beslutet avser. En bestämmelse som medför att elektronisk övervakning är obligatorisk i vissa fall innebär att det saknas utrymme att ta hänsyn till omständigheter i det enskilda fallet som talar emot att förena ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning. Detta kan inte anses förenligt med de rättssäkerhetsgarantier som måste gälla för en så ingripande åtgärd som elektronisk övervakning innebär för den enskilda. Det kan därtill uppstå betydande problem i praktiken med att verkställa övervakningen, t.ex. om den som ska omfattas av övervakningen saknar bostad eller av andra skäl saknar möjlighet att sköta utrustningen på ett sådant sätt att övervakningen kan fortgå. Enligt de poliser och åklagare som utredningen varit i kontakt med är sådana situationer inte ovanliga.

Det bör återigen påpekas att det gäller en stark presumtion för elektronisk övervakning vid särskilt utvidgade kontaktförbud och utvidgade kontaktförbud när förbudspersonen tidigare överträtt ett kontaktförbud. När förutsättningarna för ett sådant förbud är uppfyllda i övrigt – vilket inte sällan kan vara fallet när en person dömts för allvarligare brott mot en närstående person – kommer förbudet alltså i de allra flesta fall även övervakas elektroniskt. Även när det gäller ett utvidgat kontaktförbud som meddelats som en förstahandsåtgärd kan en tidigare dom som omfattar allvarlig brottslighet mot skyddspersonen många gånger innebära att elektronisk övervakning framstår som proportionerligt. Vår bedömning är därför att den nuvarande regleringen – i förening med de förslag vi lämnar i avsnitt 8.3.6 om att utvidga möjligheterna att utfärda särskilt utvidgade

[70] Prop. 2020/21:217 s. 23.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kontaktförbud – innebär tillräckliga möjligheter att besluta om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning när förbudspersonen tidigare dömts för allvarliga brott mot skyddspersonen. Vi avstår därför från att lämna förslag i denna del.

8.4.5 Det straffbara området för hindrande av elektronisk övervakning ska utvidgas

Förslag: Tillämpningsområdet för bestämmelsen om hindrande av elektronisk övervakning i 25 § lagen om kontaktförbud ska utvidgas på så sätt att det straffbara området även omfattar åtgärder som är ägnade att försvåra övervakningen. Brottsrubriceringen ändras till *hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning*.

Bestämmelsen i 26 § lagen om kontaktförbud ska ändras på så sätt att uppgifter om den övervakades position även får tas fram när en pågående elektronisk övervakning försvåras.

Den nuvarande ordningen

När ett beslut om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning har meddelats, är förbudspersonen enligt 2 a § lagen om kontaktförbud skyldig att medverka till att den elektroniska övervakningen kommer till stånd och kan fortgå. Bestämmelsen innebär att förbudspersonen är skyldig att sätta på sig utrustningen samt bära och sköta den på sätt som krävs för att övervakningen ska kunna genomföras.[71]

Enligt 12 a § lagen om kontaktförbud ska det av ett beslut om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning framgå när övervakningen ska inledas och hur det ska ske, vad den som ålagts förbudet är skyldig att göra för att medverka till att den elektroniska övervakningen kommer till stånd och kan fortgå, samt vilken påföljd som hindrande av elektronisk övervakning kan medföra. Det framgår även av 2 § andra stycket förordningen (1988:691) om kontaktförbud att den som ålagts ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning ska underrättas särskilt om vad denne ska göra för att medverka till att övervakningen ska komma till stånd och fortgå.

[71] Prop. 2010/11:45 s. 80.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Enligt uppgifter från Åklagarmyndigheten innehåller ett beslut om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning information om att förbudspersonen är skyldig att inställa sig för s.k. påbojning, bära sändaren under hela övervakningstiden, regelbundet ladda utrustningens batterier på föreskrivet sätt och i övrigt bära och sköta utrustningen på av polisen föreskrivet sätt. Dessa upplysningar framgår även av ett informationsblad som bifogas beslutet om kontaktförbud.

Den som har meddelats ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet hindrar att den elektroniska övervakningen kommer till stånd eller kan fortgå, döms enligt 25 § lagen om kontaktförbud för hindrande av elektronisk övervakning till böter eller fängelse i högst ett år. I avsnitt 9.5.3 föreslår vi dock att böter ska utmönstras ur straffskalan beträffande gärningar som begåtts uppsåtligen.

Med att hindra att den elektroniska övervakningen kommer till stånd avses att personen inte medverkar till att övervakningen kan inledas, t.ex. genom att vägra låta sig påbojas. Att hindra att övervakningen kan fortgå omfattar aktivt handlande så som att förstöra utrustningen. Även underlåtenhet omfattas, som t.ex. att underlåta att ladda batterierna i utrustningen.[72]

Straffansvaret omfattar såväl uppsåtliga brott, som brott som begås av grov oaktsamhet. I förarbetena anges som exempel på grov oaktsamhet att den som övervakas elektroniskt inte bryr sig om huruvida batterierna i utrustningen är laddade eller inte, utan att han eller hon har uppsåt till underlåtenheten. Med grov oaktsamhet avses i första hand medveten oaktsamhet.[73]

Behoven av ett utvidgat tillämpningsområde

Straffansvar för hindrande av elektronisk övervakning förutsätter att förbudspersonen genom aktivt handlande eller underlåtenhet föranleder att den elektroniska övervakningen inte kommer till stånd eller kan fortgå. De problem som beskrivits av polis och åklagare (se avsnitt 8.4.1) angående att vissa personer sätter i system att låta batterinivån ständigt ligga på en kritiskt låg nivå omfattas därmed inte av den nuvarande straffbestämmelsen, eftersom utrustningen inte sätts

[72] A. prop. s. 63.
[73] A. prop. s. 63.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ur bruk förrän batterierna är helt urladdade. Det är alltså inte fråga om att den elektroniska övervakningen hindras från att fortgå. För att sådana situationer ska omfattas av straffansvar krävs det att det straffbara området för bestämmelsen om hindrande av elektronisk övervakning utvidgas.

I Straffrättsanvändningsutredningens betänkande *Vad bör straffas?* (SOU 2013:38) kom utredningen fram till ett antal grundläggande kriterier som bör vara uppfyllda för att kriminalisering ska anses vara befogad, kriterier som i sin tur till stor del byggde på tidigare ställningstaganden i olika lagstiftningsärenden och i doktrinen. Det tänkta straffbudet måste avse ett godtagbart skyddsintresse och det beteendet som avses bli kriminaliserat måste kunna orsaka skada eller fara för skada på skyddsintresset. Endast den som har visat skuld (varit klandervärd) bör träffas av straffansvar och det får heller inte finnas något tillräckligt värdefullt motstående intresse. Därtill får det inte finnas någon alternativ metod som är tillräckligt effektiv för att komma till rätta med det oönskade beteendet.[74] Som framgår i det följande, finns det enligt vår uppfattning tillräckligt starka skäl med utgångspunkt i dessa kriterier för att utvidga det kriminaliserade området beträffande bestämmelsen om hindrande av elektronisk övervakning på det sätt som föreslås.

Kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning utgör en ingripande åtgärd som i regel åläggs någon mot dennes vilja. Samtidigt förutsätter den elektroniska övervakningen att förbudspersonen låter sig påbojas, och själv ombesörjer att tekniken fungerar genom att regelbundet ladda utrustningens batterier och i övrigt bär och sköter utrustningen på av polisen föreskrivet sätt. Det går givetvis inte att utgå från att förbudspersonen har någon lojalitet till denna ordning, utan tvärtom är det något denne i många fall torde se som orättvist och orättfärdigt. Förbudspersonens medverkan till en fungerade övervakning måste därför säkerställas på annat sätt.

Som beskrivits i avsnitt 8.4.1 måste polisen vidta flera åtgärder i händelse av larm om låg batterinivå på den elektroniska utrustningen. Bl.a. kan det krävas utryckningar och andra åtgärder för att garantera skyddet för skyddspersonen. Enligt uppgifter från polis- och åklagarhåll är denna företeelse mycket resurskrävande. Även i de fall övervakningen inte rent faktiskt hindras från att fortgå, innebär en underlåtenhet att sköta utrustningen på föreskrivet sätt alltså att det

[74] SOU 2013:38 s. 480-499.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

uppstår skada i form av onödigt resursutnyttjande. Det kan också uppstå en konkret fara för att utrustningen helt sätts ur bruk, vilket i förlängningen kan leda till att överträdelser av kontaktförbudet underlättas.

Med hänsyn till den brottsförebyggande effekt en kriminalisering får förutsättas ha, kan det på goda grunder antas att de resurser som skulle krävas av rättsväsendet skulle minska med en kriminalisering, jämfört med den resursåtgång som i dag krävs för att hantera inkomna larm om låg batterinivå. En kriminalisering skulle också kunna bidra till att minska den risk för att skyddspersonen utsätts för onödig stress och oro som kan uppstå när denne kontaktas av polisen i händelse av larm. Det föreligger mot denna bakgrund ett starkt intresse av att den elektroniska övervakningen fungerar utan att den föranleder onödiga larm och uttryckningar och utan att skyddspersonens tillvaro påverkas negativt. Därutöver är det väsentligt att det finns en god säkerhetsmarginal till den punkt då tekniken slutar att fungera och övervakningen därigenom sätts ur spel.

Enligt vår bedömning finns det inget alternativ till en straffsanktionerad handlingsregel för att säkerställa detta skyddsintresse. Det finns inte heller något tillräckligt värdefullt motstående intresse som talar mot att utvidga det straffbara området. I det följande behandlas hur en sådan utvidgning av tillämpningsområdet för bestämmelsen bör konstrueras för att fullt ut kunna säkerställa skyddsintresset, med beaktande av kravet på att endast den som har agerat klandervärt ska träffas av straffbudet.

Det straffbara området ska även omfatta beteenden som är ägnade att försvåra övervakningen

En möjlig lösning för att utvidga det straffbara området är att komplettera lagtexten i 25 § lagen om kontaktförbud med rekvisit som uttryckligen tar sikte på det beteende som beskrivs ovan, dvs. en underlåtenhet att ladda batterierna i den elektroniska utrustningen på föreskrivet sätt. Utgångspunkten bör dock vara att bestämmelsen så långt som möjligt ska vara teknikneutral, eftersom det är svårt att förutse vilka tekniska lösningar för elektronisk övervakning som kommer att tillämpas i framtiden, lösningar som på olika sätt kan förutsätta förbudspersonens aktiva eller passiva medverkan. Dessutom bör kriminaliseringen omfatta även andra beteenden som innebär att

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

den elektroniska utrustningen missköts, utan att det för den skull lett till att övervakningen hindrats. Utöver att hindra att den elektroniska övervakningen kan komma till stånd eller fortgå, bör enligt vår bedömning därför även *den som i övrigt hanterar den elektroniska utrustningen på ett sätt som är ägnat att försvåra övervakningen* dömas för hindrande av elektronisk övervakning. Brottsrubriceringen bör då också ändras till *hindrande eller försvårande* av elektronisk övervakning.

Begreppet ”ägnat att” innebär att bestämmelsen konstrueras som ett abstrakt farebrott i den delen som nu är aktuell. Den föreslagna utformningen innebär att det, bildligt talat, uppstår ett visst avstånd mellan det straffbara beteendet – dvs. att försvåra den elektroniska övervakningen – och det yttersta skyddsändamålet med straffbestämmelsen, vilket är att förhindra överträdelser av ett meddelat kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning. Som vi nämnt ovan är det emellertid av avgörande betydelse såväl för förtroendet för kontaktförbudslagstiftningen i stort, som för skyddspersonens intresse av ett välfungerande skydd, att den elektroniska övervakningen kan fortgå utan onödiga störningar. Mot den bakgrunden anser vi att det är motiverat att den utvidgning av straffbestämmelsen som vi nu föreslår konstrueras som ett s.k. abstrakt farebrott.

Både aktivt handlande, så som att göra åverkan på utrustningen eller försöka manipulera den på olika sätt, samt underlåtenhet, exempelvis att underlåta att ladda batterierna på föreskrivet sätt eller att underlåta att inställa sig för nödvändiga kontroller av utrustningen, bör omfattas. Ytterligare exempel på beteenden som kan vara ägnade att försvåra övervakningen är att systematiskt vistas i områden utan täckning eller att på olika sätt göra sig okontaktbar när polisen t.ex. behöver åtgärda utrustningen.

Att förbudspersonens hantering av den elektroniska utrustningen ska ha varit ägnad att försvåra övervakningen, innebär att åklagaren inte behöver bevisa att hanteringen faktiskt lett till att övervakningen försvårats. Det är tillräckligt att omständigheterna är sådana att gärningen typiskt sett leder till att övervakningen försvåras. Vid bedömningen av om gärningen varit ägnad att försvåra övervakningen kan ledning sökas i de instruktioner som lämnats till förbudspersonen i samband med att den elektroniska övervakningen inletts. Som nämnts ovan, följer det av 12 a § lagen om kontaktförbud och 2 § andra stycket förordningen om kontaktförbud att förbudspersonen ska underrättas

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

om vad denne är skyldig att göra för att medverka till att övervakningen kommer till stånd och kan fortgå. Straffansvar bör förutsätta subjektiv täckning i förhållande till vad som krävs av förbudspersonen för att övervakningen ska kunna komma till stånd och fortgå.

Att förbudspersonens hantering av den elektroniska utrustningen föranlett utrustningen att sända ut larm till Polismyndigheten, exempelvis om låg batterinivå, är en omständighet som normalt kan innebära att gärningen varit ägnad att försvåra övervakningen. Denna omständighet utgör dock inte ett krav för att rekvisitet ska anses vara uppfyllt. Som anges ovan bör även andra omständigheter kunna läggas till grund för straffansvar.

Kravet på att gärningen ska ha varit ägnad att försvåra övervakningen innebär sålunda att olika normer och påbjudna handlingsmönster får vägas in i bedömningen av om en viss handling eller underlåtenhet typiskt sett innebär ett försvårande av övervakningen. Som vi utvecklar närmare i avsnitt 9.5.3, bedömer vi att även sådana ageranden bör kunna leda till fängelse. Detta väcker frågan om straffbestämmelsens förenlighet med normgivningsreglerna i regeringsformen, särskilt vad gäller det principiella kravet på att straffbestämmelser med fängelse i straffskalan ska beslutas av riksdagen (se 2 kap. 8 och 20 §§ samt 8 kap. 1 och 3 §§ regeringsformen). De olika utfyllande normer och påbjudna handlingsmönster (t.ex. de instruktioner som ges till den som ålagts ett kontaktförbud med elektronisk övervakning beträffande hur den elektroniska utrustningen ska skötas) som kan ges betydelse vid prövningen av om en gärning är ägnad att försvåra övervakningen kan emellertid inte uppfattas utgöra en del av själva brottsbeskrivningen i straffbestämmelsen. Vårt förslag innebär alltså inte att den straffbelagda gärningen beskrivs i några andra rättsregler än lagbestämmelsen om hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning. Vi bedömer därför att den föreslagna utformningen måste anses förenlig med regeringsformens normgivningsregler (jfr NJA 2008 s. 567).

Uppgifter om den övervakades position

Av 26 § lagen om kontaktförbud framgår att uppgifter om den övervakades position vid elektronisk övervakning får registreras och tas fram endast när den övervakade träder in i förbudsområdet, eller när

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

en beslutad elektronisk övervakning hindras. Som framgått ovan, föreslår vi att även den som hanterar den elektroniska utrustningen på ett sätt som är ägnat att försvåra övervakningen ska kunna ådömas straffansvar. Polisen bör därför kunna registrera och ta fram uppgifter om den övervakades position även när en pågående elektronisk övervakning försvåras. Bestämmelsen i 26 § lagen om kontaktförbud bör därför ändras i enlighet med detta.

8.5 En effektiv handläggning

8.5.1 Inledning

För att ett kontaktförbud ska tillgodose intresset av att ge skydd för framför allt våldsutsatta kvinnor och barn är det, som framhålls i avsnitt 8.2.3, viktigt att de processuella frågorna och övriga frågor kring handläggningen av kontaktförbud är reglerade på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Enligt våra direktiv finns det anledning att uppmärksamma ett antal frågor som berör handläggningen av ärenden om kontaktförbud.

Den gällande regleringen i lagen om kontaktförbud innebär att ett sammanträde inför rätten alltid ska hållas, om en part begär det, även om talan är uppenbart ogrundad eller om det enligt domstolen skulle framstå som helt obehövligt med ett sammanträde. Enligt direktiven ska vi ta ställning till om rätten till sammanträde bör vara ovillkorlig och vid behov lämna nödvändiga författningsförslag.

I våra direktiv anges även att vi ska ta ställning till om det finns behov av en särskild reglering som möjliggör ett avlägsnande av en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad vid omedelbar fara. Bakgrunden till uppdraget är de rekommendationer som Grevio lämnat vid sin granskning av Sveriges genomförande av Istanbulkonventionen (se avsnitt 7.5). Enligt direktiven ska vi också överväga åtgärder för att åstadkomma en snabbare handläggning av denna typ av ärenden, t.ex. genom att göra det möjligt att fatta interimistiska beslut. I direktiven anges att det i detta sammanhang finns anledning att överväga om Polismyndigheten i vissa situationer ska kunna fatta interimistiska beslut om kontaktförbud. Vid behov ska vi lämna nödvändiga författningsförslag.

Som påpekas i våra direktiv är den första tiden efter villkorlig frigivning kritisk när det gäller risken för att återfalla i brott. Enligt

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

direktiven bör det analyseras om det ska införas en ordning som innebär att det inför villkorlig frigivning av någon som dömts för exempelvis brott mot närstående regelmässigt ska undersökas om det finns förutsättningar för att meddela kontaktförbud. Vi ska därför överväga hur ett kontaktförbudsförfarande kan initieras, särskilt i samband med villkorlig frigivning från ett fängelsestraff, och om lämpligt lämna författningsförslag. Vi har bedömt att analysen inte bör begränsas till villkorlig frigivning från fängelsestraff eftersom de särskilda aspekter som lyfts fram beträffande villkorlig frigivning även kan göra sig gällande efter verkställigheten av vissa andra påföljder. I avsnitt 8.5.4 behandlas därför även frågan om huruvida kontaktförbud mer regelmässigt bör övervägas även i samband med att verkställigheten av sluten ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård upphör.

Enligt tilläggsdirektiven ska vi ta ställning till om det finns ett behov av att förbättra möjligheterna till delgivning av beslut om kontaktförbud, exempelvis genom att tillåta att husrannsakan används för delgivning. Oavsett ställningstagande i sak ska vi lämna författningsförslag som möjliggör delgivning av beslut om kontaktförbud via husrannsakan. Mot bakgrund av uppdraget i tilläggsdirektivet att ta ställning till hur kontaktförbud ska kunna användas som skydd i en rättsprocess, ska vi även ta ställning till om det i frågor om kontaktförbud finns behov av att ändra rätten till offentligt biträde för unga förbudspersoner samt lämna nödvändiga författningsförslag.

Som nämns i avsnitt 8.2.3 har vi under utredningsarbetet identifierat ett behov av att se över möjligheten att förordna en särskild företrädare för barn i ett ärende om kontaktförbud. Enligt våra direktiv är vi oförhindrade att, utöver de frågor som uttryckligen anges i direktiven, även överväga närliggande frågor och vi har bedömt att denna fråga ryms inom vårt utredningsuppdrag. I avsnittet behandlas därför även frågan om förordnande av särskild företrädare för barn.

I det följande redogörs för våra bedömningar och förslag i ovanstående frågor.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

8.5.2 Sammanträde ska kunna underlåtas om det är uppenbart obehövligt

Förslag: Sammanträde inför rätten ska hållas om någon part begär det och det inte är uppenbart obehövligt.

Bedömning: Omfattar ärendet en prövning av ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad ska tingsrätten även fortsättningsvis alltid hålla sammanträde i ärendet även utan särskild begäran.

Den nuvarande ordningen

Bestämmelser om rättens handläggning av ärenden om kontaktförbud finns i 14–22 §§ lagen om kontaktförbud (i avsnitt 3.1.3 finns en utförlig redogörelse för dessa bestämmelser). Vid rättens handläggning i övrigt gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden, förkortad ärendelagen. Regleringen i 14 § lagen om kontaktförbud innebär att den som har ålagts ett kontaktförbud har en ovillkorlig rätt att få ett sådant beslut prövat av tingsrätten. Enligt 19 § första stycket lagen om kontaktförbud ska ett sammanträde inför rätten alltid hållas om någon av parterna begär det. Bestämmelsen gäller för handläggningen i tingsrätten. För hovrätten gäller i stället 14 § ärendelagen (se ”Det uteblivna sammanträdet”, NJA 2005 s. 697). Enligt den bestämmelsen ska sammanträde hållas, om det begärs av en part. Sammanträde behöver dock inte hållas, om ärendet inte ska prövas i sak, om avgörandet inte går parten emot eller om ett sammanträde på grund av någon annan omständighet inte behövs.

I ett ärende om kontaktförbud har parterna alltså en ovillkorlig rätt till sammanträde inför tingsrätten, om ett sådant begärs, även om talan är uppenbart ogrundad eller om det enligt domstolen skulle framstå som helt obehövligt med ett sammanträde. Rätten till sammanträde gäller oavsett om tingsrättens prövning har påkallats av förbudspersonen eller av någon som begärt hos åklagaren att kontaktförbud ska meddelas men fått avslag, eller begärt ett mer ingripande kontaktförbud än det åklagaren beslutat om. Likaså gäller denna rätt såväl vid ett första beslut om kontaktförbud som vid ett beslut om förlängning.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Den ovillkorliga rätten till sammanträde har i förarbetena motiverats främst med att ett kontaktförbud är en ingripande åtgärd som inte bör meddelas utan att förbudspersonen har beretts tillfälle att framföra sina synpunkter. Det har också ansetts värdefullt om parterna, i den mån de vill, muntligen får lägga fram sin syn på ett eventuellt förbud för att domstolen ska få ett fullgott underlag för sin bedömning.[75]

När möjligheten att meddela kontaktförbud avseende gemensam bostad infördes, intogs en särskild bestämmelse i 19 § andra stycket lagen om kontaktförbud om att tingsrätten ska hålla sammanträde i sådana ärenden även utan särskild begäran. Sammanträde ska hållas så snart det kan ske och, om det inte finns något synnerligt hinder, senast på fjärde dagen efter det att rättens prövning begärdes hos åklagaren. Om det inte finns något synnerligt hinder ska ärendet avgöras i anslutning till sammanträdet. I förarbetena uttalade regeringen att ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden är särskilt ingripande till sin natur och det ansågs därför motiverat att uppställa ett krav på muntlig handläggning med särskilda tidsfrister för förfarandet. Vidare ansågs det vara till gagn för prövningen av beslutet om rätten muntligen kan ställa frågor direkt till berörda parter.[76]

Rätten till en rättvis rättegång

Rätten till sammanträde aktualiserar frågan om de krav som ställs enligt artikel 6 i Europakonventionen angående rätten till en rättvis rättegång. Enligt den bestämmelsen har den enskilde rätt till en rättvis och offentlig förhandling vid prövningen av hans eller hennes civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom eller henne för brott. I ”Kontaktförbudsprövningen”, NJA 2020 s. 1061 uttalade Högsta domstolen att en prövning av ett beslut om kontaktförbud måste anses angå den berördes civila rättigheter och skyldigheter i den mening som avses i artikel 6, under förutsättning att det är fråga om en reell och seriös tvist (se även avsnitt 6.2 om kontaktförbudets rättsliga figur).

Kravet på att det ska vara fråga om en reell och seriös tvist för att artikel 6 ska vara tillämplig följer av Europadomstolens praxis. Bedöm-

[75] Prop. 1987/88:137 s. 31.
[76] Prop. 2002/03:70 s. 44 och 77.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ningen av om en tvist är reell och seriös ska göras mot bakgrund av de regler som enligt nationell rätt gäller för den rättighet eller skyldighet som tvisten avser. Det krävs inte att anspråket är välgrundat, utan det är tillräckligt att någon på rimliga grunder (”*on arguable grounds*”) kan hävda att han eller hon har en viss rättighet enligt inhemsk rätt. Är det däremot fråga om ett uppenbart ogrundat rättsligt anspråk är artikel 6 inte tillämplig.[77] Europadomstolen har framhållit att en tvist kan antas vara reell och seriös om det inte finns klara indikationer på att så inte är fallet.[78]

Utgångspunkten är alltså att den som på rimliga grunder gör gällande en rättighet som faller under artikel 6 i Europakonventionen ska ges möjlighet att på egen begäran höras muntligen i en tvist angående denna rättighet i åtminstone en instans. I *Miller mot Sverige*, dom den 1 juli 1997, uttalade Europadomstolen att de omständigheter som gör att det i undantagsfall kan vara berättigat att avstå från en muntlig förhandling anknyter till karaktären av de frågor som ska prövas av domstolen. Det finns flera exempel då Europadomstolen har ansett att det varit försvarligt att underlåta att hålla förhandling. Det har framför allt rört sig om tvister där bevisningen i hög grad varit av teknisk eller medicinsk art och som enligt Europadomstolen lämpat sig bättre för skriftlig behandling.[79]

Även regeringsformen ställer krav på en rättvis rättegång (se 2 kap. 11 §). Bestämmelsen ansluter till artikel 6 i Europakonventionen, med den skillnaden att tillämpningen inte är begränsad till mål rörande civila rättigheter och skyldigheter eller anklagelser om brott. Syftet med att införa en bestämmelse i regeringsformen med krav på ett rättvist förfarande var att grundlagsfästa en princip som redan gällde i svensk rätt till följd av inkorporeringen av Europakonventionen. Någon ändring i sak var alltså inte avsedd.[80]

[77] Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis (2015, version 5, JUNO), s. 162.
[78] Se bl.a. *Rolf Gustafson mot Sverige*, Europadomstolens dom den 1 juli 1997.
[79] Se Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis (2015, version 5, JUNO), s. 239 f. och där refererade avgöranden.
[80] SOU 2008:125 s. 425 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Rättssäkerhetsskäl talar för en långtgående rätt till sammanträde

Även om ett kontaktförbud närmast är att anse som ett offentligrättsligt beslut har kontaktförbudslagstiftningen, som utvecklas närmare i avsnitt 6.2.2, påtagligt straffrättsliga inslag. Det kan i sammanhanget framhållas att ett beslut om kontaktförbud förs in i belastningsregistret, se 3 § 5 lagen (1998:620) om belastningsregister. Därtill kan lyftas fram att det är fråga om en frihetsinskränkning som kan beslutas för någon utan att det är visat att denne har begått ett brott, eftersom den ju grundas på en riskbedömning. Vidare kan den som begärt att ett kontaktförbud ska åläggas mot någon annan, men erhållit ett avslag från åklagaren, ha starka skäl att få detta överprövat i domstol och ett behov av att lägga fram sina argument och den utredning som åberopas vid ett sammanträde.

Ett sammanträde kan ofta bidra till att utredningsunderlaget i ett ärende förbättras. I undantagsfall kan det vara motiverat att åberopa muntlig bevisning i form av vittnesförhör, vilket ju förutsätter att ett sammanträde hålls. Även i de fall domstolen inte anser att det finns behov av ett muntligt förfarande av utredningsskäl, kan det finnas klara fördelar med att hålla sammanträde. Domstolen får möjlighet att, inom ramen för materiell processledning, fästa parternas uppmärksamhet på omständigheter och rättsregler som är av betydelse för prövningen. Detta kan sammantaget bidra till att parterna får en bättre förståelse för utgången i ärendet. Möjligheten att få förklara sin syn på saken inför rätten kan också medföra att förtroendet för rättsväsendet ökar.

Dessa omständigheter talar med styrka för att det alltjämt bör finnas generösa möjligheter för den enskilda att muntligen lägga fram sin syn på saken vid ett sammanträde inför domstol. Som utvecklas nedan, kan dock behovet av sammanträde variera beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.

Rätten till sammanträde ska inte längre vara ovillkorlig

Kraven på en rättvis rättegång enligt artikel 6 i Europakonventionen innebär en långtgående skyldighet att låta parterna höras muntligt i första instans. Av rättssäkerhetsskäl kan det endast i exceptionella undantagsfall vara acceptabelt att underlåta att hålla muntlig förhandling. Av artikel 6 följer dock inte en ovillkorlig rätt till muntlig för-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

handling när en sådan har begärts av någon av parterna. Rätten till sammanträde enligt lagen om kontaktförbud kan alltså sägas vara mer generös än motsvarande rätt enligt artikel 6, eftersom tillämpningen av den artikeln förutsätter att det är fråga om en seriös och reell tvist. Inte heller regeringsformen uppställer något krav på en ovillkorlig rätt till muntlig förhandling.

Enligt den nuvarande ordningen måste sammanträde hållas i ett ärende om kontaktförbud även i de fall en part begär förhandling i rent obstruktionssyfte eller då det är helt uppenbart att parten inte kommer ha framgång med sin talan. Som anges i avsnitt 8.2.3, har det framförts till utredningen från bl.a. åklagarhåll att det förekommer att rätten till sammanträde utnyttjas som ett led i att utsätta motparten för ytterligare trakasserier. I de fall då det är uppenbart att det saknas förutsättningar för att meddela ett kontaktförbud kan det också uppfattas som stötande om motparten utsätts för onödiga domstolsinställelser. Domstolens skyldighet att hålla förhandling i dessa fall innebär också ett ineffektivt utnyttjande av domstolens och åklagarväsendets resurser.

I ärenden om kontaktförbud gäller ett skyndsamhetskrav för handläggningen i rätten. Den brådskande naturen i ett ärende om kontaktförbud utgör i normala fall inte ett skäl mot att hålla muntlig förhandling. I de fall en begäran om sammanträde har som främsta syfte att förhala handläggningen är det emellertid viktigt att domstolen har tillräckliga verktyg för att motverka att ett slutligt avgörande fördröjs.

Det finns flera exempel i lagstiftningen på regleringar som ger utrymme för domstolarna att underlåta att hålla förhandling även i de fall sammanträde begärs av en part och saken gäller en sådan civil rättighet eller skyldighet som avses i artikel 6 i Europakonventionen. Både ärendelagen och förvaltningsprocesslagen (1971:291) innehåller sådana undantagsregler. Mot bakgrund av vad som nu har sagts, bör det enligt vår bedömning införas en möjlighet för rätten att i vissa fall avslå en parts begäran om sammanträde i ett ärende om kontaktförbud i de fall tvisten, i dessa fall närmast parternas talan och argumentering, inte kan betraktas som reell och seriös.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Sammanträde ska i vissa fall kunna underlåtas om det är uppenbart obehövligt

Enligt 14 § ärendelagen kan domstolen avslå en parts begäran om sammanträde om ärendet inte ska prövas i sak, om avgörandet inte går parten emot eller om ett sammanträde på grund av någon annan särskild omständighet inte behövs. Med hänsyn till ett kontaktförbuds ingripande karaktär, och för att det inte ska råda något tvivel om att bestämmelsen ska uppfylla kraven enligt Europakonventionen, anser vi emellertid att domstolen ska kunna underlåta att hålla sammanträde om en part begär det endast om ett sammanträde är uppenbart obehövligt. Rätten till sammanträde regleras på motsvarande sätt i förvaltningsprocesslagen.

Exempel på omständigheter som har betydelse för behovet av sammanträde

Vid bedömningen av om ett sammanträde är uppenbart obehövlig bör hänsyn tas till omständigheterna i det enskilda fallet. I de fall en parts begäran om sammanträde har ett tydligt obstruktionssyfte och inte är sakligt motiverad torde förhandlingen ofta vara uppenbart obehövlig.[81] Det kan vara mer eller mindre påkallat av rättssäkerhetsskäl att hålla sammanträde i olika situationer. Till exempel bör den grad av ingripande som det aktuella kontaktförbudet innebär beaktas. Ett utvidgat kontaktförbud innebär, till skillnad från ett ordinärt kontaktförbud, en inskränkning av rörelsefriheten. När det gäller särskilt utvidgade kontaktförbud kan den inskränkningen vara betydande. De rättssäkerhetsskäl som talar för ett muntligt förfarande gör sig särskilt gällande i dessa fall. När ett kontaktförbud förenats med villkor om elektronisk övervakning bör utrymmet för att underlåta sammanträde på begäran av part vara än mindre. Vid beslut om utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud bör utgångspunkten alltid vara att ett sammanträde inte kan anses uppenbart obehövligt, i vart fall då det handlar om ett första beslut och inte beslut om förlängning. Efter ett beslut om förlängning – där det inte tillkommit omständigheter som kan föranleda en annan bedömning – bör det finnas ett visst, men ändå begränsat, utrymme att avslå en begäran om sammanträde.

[81] Jfr prop. 2017/18:279 s. 38.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Det som nu sagts tar sikte på de fall där rättens prövning avser ett beslut om att ålägga en person ett kontaktförbud. I de fall åklagarens beslut om att avslå en begäran om kontaktförbud begärs prövat, torde utrymmet för att underlåta sammanträde vara något större. Detta gäller med särskild styrka om det är uppenbart att begäran om kontaktförbud är helt ogrundad och förs fram i trakasserande eller chikanerande syfte. Den som fått avslag på sin begäran om kontaktförbud efter att det hållits ett sammanträde och sedan inkommer med en ny begäran på grundval av samma eller liknande omständigheter, vilken också avslås av åklagaren, bör i många fall kunna förvägras ett nytt sammanträde. Det framstår däremot som närmast uteslutet att ändra åklagarens beslut till nackdel för en part utan att dessförinnan ha tillmötesgått den partens begäran om sammanträde.

En annan fråga är om det finns anledning att göra skillnad på ett nytt beslut om meddelande av kontaktförbud och beslut som innebär att ett befintligt kontaktförbud förlängs. En förlängning av ett kontaktförbud ska i princip ses som ett nytt beslut om meddelande av kontaktförbud och en fullständig prövning av de omständigheter som då är för handen ska göras. Det bör också beaktas att ju längre ett kontaktförbud varar, desto större kan ingreppet i rörelsefriheten te sig för förbudspersonen (jfr NJA 2006 s. 202). Om sammanträde har hållits i samband med att det ursprungliga beslutet om kontaktförbud meddelades, kan det dock ifrågasättas om de skäl som ligger till grund för den generösa hållningen till rätten till sammanträde gör sig gällande i samma utsträckning. Parterna har då redan getts möjlighet att muntligen ge sin syn på kontaktförbudet som sådant. Det kan även antas att behovet av att höra parterna muntligen av utredningsmässiga skäl är mindre när det gäller förlängningsbeslut. Detta synsätt kan i första hand tillämpas i de fall det är fråga om starka skäl för kontaktförbud i det ursprungliga beslutet och det inte anförts eller annars tillkommit några omständigheter som föranleder en annan bedömning när frågan om förlängning uppkommer. Om ett kontaktförbud gällt under en längre tid – exempelvis genom flera förlängningar – kan dock tidsaspekten och därigenom ökningen i ingripandegrad innebära att det inte finns utrymme att avslå en begäran om sammanträde.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Frågor om kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden

Ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden aktualiserar rätten till rådighet över den egna bostaden och innebär ofta mycket långtgående inskränkningar för förbudspersonen. Mot den bakgrunden är det enligt vår bedömning alltjämt motiverat att tingsrätten, även utan en parts begäran, ska hålla sammanträde i dessa ärenden. Vårt förslag om att sammanträde ska kunna underlåtas om det bedöms uppenbart obehövligt att hålla sammanträde omfattar därför inte ärenden gällande kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden.

8.5.3 Särskild reglering vid omedelbar fara och interimistiska beslut

Bedömning: Det saknas behov av att införa en särskild reglering som möjliggör ett avlägsnande av en misstänkt gärningsperson från den gemensamma bostaden vid omedelbar fara.

Det finns inte tillräckligt starka skäl för att göra det möjligt att fatta interimistiska beslut.

Bakgrund

Enligt artikel 52 i Istanbulkonventionen ska konventionsstaterna säkerställa att behöriga myndigheter bemyndigas att, i situationer av överhängande fara, besluta om att den som utövar våld i hemmet under tillräckligt lång tid måste lämna den bostad som brottsoffret eller personen som riskerar att utsättas för våld bor i och att förbjuda förövaren att gå in i bostaden eller kontakta brottsoffret eller den person som riskerar att utsättas för våld. Av artikel 53 följer bl.a. att konventionsstaterna ska säkerställa att besöksförbud, när så behövs, ska kunna utfärdas med omedelbar verkan. Vid Grevios granskning av Sverige utifrån Istanbulkonventionen rekommenderades Sverige att se över sitt system med kontaktförbud och låta det omfatta även möjligheten att avlägsna en misstänkt gärningsperson från den gemensamma bostaden vid omedelbar fara. I avsnitt 5.2.2 och 7.5 finns en utförlig redogörelse för Istanbulkonventionen och Grevios granskning av Sverige.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Frågan om att införa en särskild reglering som möjliggör att en misstänkt gärningsperson kan avlägsnas från en gemensam bostad vid omedelbar fara berördes så sent som i 2022 års lagstiftningsärende. Hedersbrottsutredningen bedömde att det svenska rättssystemet måste betraktas som en helhet och att bestämmelserna om frihetsberövanden i form av gripande, anhållande och häktning kompletterar lagen om kontaktförbud på ett sådant sätt att den svenska lagstiftningen på ett effektivt sätt möjliggör ett avlägsnande av en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad.[82] Regeringen instämde i den bedömningen och något förslag i den riktningen lämnades därför inte.[83] I våra direktiv framhålls att regeringen står fast vid sin tidigare bedömning, men att det finns anledning att på nytt överväga om det bör införas en särskild reglering som möjliggör att en misstänkt gärningsperson kan avlägsnas från en gemensam bostad vid omedelbar fara och möjligheten att åstadkomma en snabbare handläggning i sådana situationer, bl.a. genom möjligheten att meddela interimistiska beslut.

Utgångspunkter för handläggningen

Som anges i avsnitt 3.1.2, ska frågor om kontaktförbud handläggas skyndsamt (6 a § lagen om kontaktförbud). Beslut gällande kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden ska dessutom meddelas med särskild skyndsamhet. Har förbudspersonen tagits med till förhör ska beslut i ärendet meddelas i samband med att förhöret avslutas, om det inte finns något synnerligt hinder.

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om kontaktförbud (ÅFS 2011:6) ska beslut om kontaktförbud som huvudregel meddelas senast inom två veckor från det att ansökan kom in. Beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad, utvidgade kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning samt särskilt utvidgade kontaktförbud ska som huvudregel meddelas senast inom en vecka från det att ansökan kom in.

I sammanhanget kan det nämnas att 6 § lagen om kontaktförbud innebär att förbudspersonen är skyldig att på tillsägelse av polisman följa med till förhör som hålls omedelbart därefter, om det kan antas

[82] SOU 2020:57 s. 262-267.
[83] Prop. 2020/21:217 s. 30 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att ett kontaktförbud avseende gemensam bostad kommer att meddelas och om förhör på platsen inte kan äga rum eller om det av annan anledning är av vikt för utredningen att förbudspersonen följer med till ett förhör. Vägrar han eller hon utan giltig orsak, får polismannen ta med honom eller henne till förhöret.

När ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad har meddelats får en polisman avlägsna förbudspersonen från bostaden med stöd av 13 a § lagen om kontaktförbud.

Det saknas behov av att utvidga möjligheterna att avlägsna en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad

Bakgrunden till de rekommendationer Grevio lämnat till Sverige som redogjorts för ovan är att lagen om kontaktförbud saknar en särskild bestämmelse om avlägsnande av en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad vid omedelbar fara. Det kan dock ifrågasättas om artikel 52 i Istanbulkonventionen verkligen innebär ett krav på att möjligheten till sådana akuta förbudsåtgärder framgår av en särskild reglering.

Som regeringen anfört i tidigare lagstiftningsärenden, måste det svenska systemet ses som en helhet vid bedömningen av om det finns tillräckliga möjligheter att avlägsna en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad. I det sammanhanget får bestämmelserna om gripande, anhållande och häktning anses som ett komplement till lagen om kontaktförbud på det sätt att de, om förutsättningarna för sådana frihetsberövanden är uppfyllda, innebär att en misstänkt gärningsperson fysiskt hindras från att vistas i den gemensamma bostaden.

Häktning förutsätter enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken att en person är på sannolika skäl misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. Risk för fortsatt brottslighet (recidivfara) utgör ett av de s.k. häktningsskälen. Som Hedersbrottsutredningen påpekade i sitt betänkande, kan sannolika skäl för misstanke om brott typiskt sett uppnås redan genom tillförlitliga och trovärdiga uppgifter från en målsägande eller annat vittne, eventuellt i kombination med viss stödbevisning.[84] Anhållande regleras i 24 kap. 6 § rättegångsbalken och är en provisorisk åtgärd i förhållande till häktning. Av 12 § i samma kapitel framgår att häktningsframställan

[84] SOU 2020:57 s. 266.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ska göras senast klockan 12 tredje dagen efter anhållningsbeslutet. Om det finns skäl att anhålla någon, får en polisman enligt 24 kap. 7 § rättegångsbalken i brådskade fall gripa denne även utan anhållningsbeslut. Av 23 kap. 9 § rättegångsbalken följer att en person som är gripen inte är skyldig att stanna kvar i mer än 12 timmar för förhör.

En majoritet av de åklagare som utredningen har varit i kontakt med har påtalat att det är ovanligt att en misstänkt gärningsperson inte grips och anhålls när polis kallas till en bostad med anledning av ett inträffat bråk mellan närstående, förutsatt att anklagelserna inte omedelbart kan bedömas som grundlösa. Det har också framhållits att det i regel finns tillräckligt med underlag för att vid behov kunna meddela och då även delge ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden innan den brottsmisstänkte släpps på fri fot, även om det skulle visa sig att det saknas förutsättningar för häktning. Om förbudspersonen skulle återvända till bostaden under kontaktförbudets giltighetstid, utgör det en överträdelse av kontaktförbudet, vilket på nytt aktualiserar reglerna om gripande, anhållande och häktning. Dessa omständigheter talar med styrka för att det svenska systemet erbjuder tillräckliga möjligheter att avlägsna en misstänkt gärningsperson från den gemensamma bostaden. Om man ändå skulle anse att det finns ett behov av att införa en särskild reglering som innebär utvidgade möjligheter att avlägsna en misstänkt gärningsperson från den gemensamma bostaden, är införandet av möjligheten att meddela interimistiska beslut en lösning som ligger nära till hands för att åstadkomma detta. Som utvecklas i det följande, är det emellertid tveksamt om en sådan lösning innebär att tiden från ansökan till ett sådant beslut kan förkortas i någon nämnvärd utsträckning jämfört med ett ordinärt beslut.

Interimistiska beslut

Vid den hearing med brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer som vi har anordnat inom ramen för vårt utredningsarbete framfördes det från ett flertal håll att det finns ett stort behov av att förkorta handläggningstiderna för prövningen av kontaktförbudsansökningar, för att säkerställa skyddet för den brottsutsatta personen. Det framkom bl.a. att tiden mellan ansökan och ett beslut om kontaktförbud många gånger innebär en förhöjd risk för våld och andra övergrepp. Ett in-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

terimistiskt kontaktförbud skulle kunna vara ett effektivt medel när risken för övergrepp är överhängande och situationen är så akut att ett slutligt beslut inte kan avvaktas. En förutsättning för att det ska finnas anledning att införa en möjlighet till interimistiska beslut är emellertid enligt vår uppfattning att det finns tid att vinna med en sådan ordning.

Frågan om att införa en möjlighet till interimistiska beslut har även den behandlats vid flera tidigare tillfällen, även i 2022 års lagstiftningsärende. Enligt regeringen kunde det antas vara svårt att åstadkomma en snabbare handläggning av ärenden om kontaktförbud genom en möjlighet att besluta interimistiskt, eftersom det även vid interimistiska beslut finns vissa grundläggande förfaranderegler som måste upprätthållas. Något förslag i den riktningen lämnades därför inte.[85]

En reglering som innebär en möjlighet att meddela interimistiska beslut behöver nödvändigtvis inte avgränsas till att enbart avse kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden, utan skulle kunna gälla oavsett vilken form av kontaktförbud som är aktuell. När det gäller utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud kan interimistiska beslut dock knappast komma i fråga med hänsyn till de handläggningsåtgärder som krävs i sådana ärenden. Som exempel kan nämnas att förbudsområdets omfattning ska bedömas och tydliggöras för förbudspersonen genom kartor som biläggs beslutet. Ska kontaktförbudet övervakas elektroniskt krävs ytterligare förberedelser för att en sådan övervakning ska kunna verkställas.

Möjligheten till interimistiska beslut skulle i praktiken alltså främst bli tillämplig i fråga om ordinära kontaktförbud och kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden. Av den statistik som redovisats i avsnitt 7.2.2 framgår att den genomsnittliga handläggningstiden år 2022 för ordinära kontaktförbud uppgick till 8 dagar och för kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden var handläggningstiden endast en dag.[86] Det är alltså redan i dag möjligt att meddela beslut relativt omgående i de flesta av dessa ärenden. Genom den presumtionsregel vid vissa allvarligare brott som vi föreslår i avsnitt 8.3.8, gällande ordinära kontaktförbud, torde handläggningstiden i sådana fall kunna kortas eftersom behovet av utredning kommer att vara mer begränsat än tidigare.

[85] Prop. 2020/21:217 s. 31.
[86] Uppgifterna om genomsnittlig handläggningstid avser ett medianvärde. Medelvärdet beträffande handläggningstiden för ordinära kontaktförbud uppgick år 2022 till 11,2 dagar och för kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden till 3,9 dagar.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Nästan samtliga av de åklagare som utredningen har intervjuat har ställt sig mycket tveksamma till om det är möjligt att åstadkomma ett snabbare förfarande genom att det införs en möjlighet att besluta interimistiskt. Många har påtalat att den största anledningen till att handläggningen kan dra ut på tiden beror på svårigheter att nå förbudspersonen för att hålla förhör med denne, samt att det i sådana situationer nästan uteslutande även är svårt att nå personen för delgivning av beslutet.

Av 11 § lagen om kontaktförbud följer att båda parterna ska underrättas om uppgifter som har tillförts ärendet genom någon annan än parten själv och ges tillfälle att yttra sig över dem. Frågan får dock avgöras utan att så har skett om åtgärderna är uppenbart obehövliga, om det kan befaras att det annars skulle bli avsevärt svårare att genomföra beslutet i ärendet eller om avgörandet inte kan skjutas upp. Grundtanken med interimistiska beslut är att det ska vara möjligt att fatta tillfälliga beslut utan krav på ett fullständigt beslutsunderlag. Även vid interimistiska beslut torde dock som en stark huvudregel behöva upprätthållas att motparten getts tillfälle att yttra sig över ansökan genom ett förhör. Om personen är svår att nå kan det i undantagssituationer tänkas att situationen är så brådskande att det kan anses godtagbart att underlåta att höra förbudspersonen innan ett interimistiskt beslut fattas. För att ett kontaktförbud ska få straffrättslig verkan krävs emellertid att beslutet delges förbudspersonen. När en person medvetet försöker undanhålla sig förhör och delgivning, kommer tidsvinsten med att fatta ett interimistiskt beslut därför sannolikt att vara ytterst marginell jämfört med att meddela ett ordinärt beslut. I sammanhanget kan framhållas att vi i avsnitt 8.5.5 föreslår att åklagare ska kunna besluta om husrannsakan för att kunna delge beslut om kontaktförbud. En sådan ordning kan i många fall korta tiden fram till det att beslutet får rättslig verkan för den som det avser.

Därtill kommer att det enligt vår bedömning finns en inte obetydlig risk för att interimistiska beslut om kontaktförbud kan komma att användas även i de fall då det hade varit motiverat med ett frihetsberövande av den misstänkta gärningspersonen. Ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden kan i praktiken aldrig utgöra ett lika starkt skydd mot fortsatta brott som ett frihetsberövande, eftersom ett kontaktförbud inte innebär ett fysiskt hinder för en

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

misstänkt gärningsperson som, trots risken för straffsanktioner, väljer att återvända till den gemensamma bostaden.

Mot bakgrund av vad som anförts ovan bedömer vi att det saknas tillräckliga skäl för att införa en möjlighet till interimistiska beslut i ärenden om kontaktförbud. Vi instämmer även i regeringens tidigare bedömning att det även i övrigt saknas behov av att utvidga möjligheterna att avlägsna en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad vid överhängande fara. Vi avstår därför från att lämna några förslag i denna del.

8.5.4 Åklagaren ska underrättas i samband med att verkställigheten av fängelsestraff och sluten ungdomsvård upphör

Förslag: Det ska införas en skyldighet för Kriminalvården att i vissa fall underrätta åklagaren i samband med att en person friges från ett fängelsestraff som verkställts i kriminalvårdsanstalt eller häkte. Motsvarande skyldighet ska gälla för Statens institutionsstyrelse i samband med att en person friges från sluten ungdomsvård.

Underrättelseskyldigheten ska gälla om påföljden avser brott som riktat sig mot en närstående eller tidigare närstående persons liv, hälsa, frihet eller frid. Om domen avser olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken, hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e § brottsbalken eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud ska underrättelseskyldigheten gälla även om parterna inte är närstående eller tidigare närstående.

Ansvaret för myndigheterna att initiera frågan om kontaktförbud bör förtydligas

Enligt 7 § lagen om kontaktförbud prövas frågor om kontaktförbud av allmän åklagare och tas upp på begäran av den som förbudet avses skydda eller när det annars finns anledning till det. Den vanligaste situationen är att skyddspersonen själv begär att kontaktförbud ska utfärdas. Det finns emellertid inte något som hindrar att begäran framställs av någon annan, t.ex. en polisman eller handläggare inom socialtjänsten. Åklagaren har även möjlighet att på eget initiativ väcka frågan

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

om kontaktförbud. Det kan dock inte komma i fråga att meddela ett kontaktförbud mot skyddspersonens vilja.[87] När frågan om kontaktförbud initierats av någon annan än skyddspersonen själv måste åklagaren därför undersöka skyddspersonens inställning.

Av redogörelsen i avsnitt 8.3.8 framgår att forskning visar att återfallsrisken är stor när det gäller brott i nära relation och att det föreligger en förhöjd risk för återfall inom det första året från det att en person blivit föremål för någon form av intervention med anledning av brottet, exempelvis ett frihetsberövande. Det kan därför många gånger vara motiverat med ett kontaktförbud när den dömda friges från ett fängelsestraff, vilket också har framhållits av flera av de åklagare som utredningen har varit i kontakt med.

Det finns redan i dag bestämmelser som syftar till att skydda målsäganden i samband med bl.a. frigivning från fängelsestraff. Om målsäganden har begärt att bli underrättad när den dömde friges ska underrättelsen, som nämnts ovan, även innehålla information om kontaktförbud (35 och 36 §§ fängelseförordningen [2010:2010] samt 27 och 28 §§ häktesförordningen [2010:2011]). Liknande bestämmelser finns när det gäller sluten ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård. För att ett kontaktförbud ska aktualiseras krävs dock att målsäganden själv tar initiativ till en ansökan.

I samband med villkorlig frigivning kan Kriminalvården besluta om särskilda föreskrifter som innebär att den dömde förbjuds att vistas på vissa platser, t.ex. i närheten av brottsoffrets bostad (26 kap. 16 § brottsbalken). Dessa föreskrifter är dock främst avsedda att tillämpas för vissa kategorier av dömda där risken för återfall i allvarlig brottslighet är särskilt stor eller avseende personer med koppling till kriminella gäng eller organiserad brottslighet.[88] Tillämpningsområdet för sådana föreskrifter är alltså snävare än kontaktförbudslagstiftningen och innebär i dagsläget inte något direkt förbud att kontakta brottsoffret. Möjligheterna att anpassa ett förbud till den risk som bedöms föreligga är mindre i regleringen gällande villkorlig frigivning än vad kontaktförbudsregleringen erbjuder och en överträdelse av en föreskrift som meddelas i samband med villkorlig frigivning är till skillnad från en överträdelse av ett kontaktförbud inte straffsanktionerad. Här bör dock nämnas att regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att bl.a. ta ställning till om det bör införas

[87] Prop. 1987/88:137 s. 26.
[88] Prop. 2018/19:77 s. 35.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

en möjlighet att besluta om särskilda föreskrifter som innebär ett förbud för den villkorligt frigivne eller skyddstillsynsdömde att kontakta brottsoffret. Utredaren ska även överväga ändringar inom ramen för påföljdssystemet som innebär utökade eller nya möjligheter att besluta var en dömd person ska vistas eller inte får vistas. Utredningen, som har antagit namnet Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet (JU 2022:10) ska enligt tilläggsdirektiven redovisa sitt uppdrag senast den 1 juli 2024.[89]

Myndigheternas ansvar för att initiera frågan om kontaktförbud i samband med att verkställigheten av vissa påföljder upphör berördes av Personsäkerhetsutredningen i delbetänkandet *Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer* (SOU 2002:71). Utredningen föreslog att det skulle införas en skyldighet för Kriminalvården att i samband med permissioner, andra vistelser utanför anstalt och frigivning från ett fängelsestraff underrätta åklagaren om fall där förutsättningar för ett kontaktförbud kunde antas föreligga. Underrättelseskyldigheten skulle gälla i de fall en intagen avtjänar straff för brott mot liv, hälsa, frihet eller frid.[90] Motsvarande bestämmelse föreslogs i fråga om sluten ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. I likhet med vad några av remissinstanserna påpekade, framhöll regeringen att det är viktigt att målsäganden medverkar till ansökan och står bakom beslutet om kontaktförbud. Regeringen valde därför att inte gå vidare med utredningens förslag om en underrättelseskyldighet till åklagaren.[91]

Vi instämmer i det som regeringen lyfte fram i det tidigare lagstiftningsärendet om att ett kontaktförbud förutsätter att målsäganden står bakom beslutet. Samtidigt måste det beaktas att den psykiska påfrestning det innebär att bli utsatt för brott kan medföra att målsägandens ork är begränsad när det gäller att själv ta initiativ till att ansöka om kontaktförbud, trots att denne i och för sig anser sig vara i behov av sådant skydd och är villig att medverka till utredningen när frågan väcks av någon annan än målsäganden själv. Att den myndighet som verkställer en frihetsberövande påföljd får ett ansvar för att initiera frågan om kontaktförbud går enligt vår uppfattning alltså att förena väl med att målsäganden själv står bakom att kontaktförbud meddelas. En ordning som innebär att ansvaret för

[89] Dir. 2022:95 och dir. 2023:74.
[90] SOU 2002:71 s. 114 f.
[91] Prop. 2005/06:166 s. 31 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att initiera ett kontaktförbud inte uteslutande ligger på målsäganden i samband med att gärningspersonen friges från ett fängelsestraff skulle enligt vår bedömning kunna innebära en lättnad för målsäganden och bidra till att förstärka kontaktförbudslagstiftningens förebyggande funktion. Vi anser därför att det finns goda skäl för att införa en bestämmelse som innebär att myndigheterna får ett tydligare ansvar för att initiera frågan om kontaktförbud i samband med frigivning.

Det har inte framkommit någon anledning att göra skillnad på den situationen att en person friges från ett fängelsestraff som verkställs i en kriminalvårdsanstalt eller häkte och att verkställigheten av sluten ungdomsvård upphör. En bestämmelse som innebär att kontaktförbud mer regelmässigt ska övervägas i vissa situationer bör därför även omfatta att den dömde friges från sluten ungdomsvård. Det bör i sammanhanget dock nämnas att Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga har föreslagit att påföljden sluten ungdomsvård ska tas bort och att påföljden som huvudregel ska bestämmas till fängelse i de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas för en underårig tilltalad.[92]

En underrättelseskyldighet för Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse

Som vi konstaterat ovan bör myndigheterna få ett tydligare ansvar för att initiera frågan om kontaktförbud i samband med att en person som dömts för vissa brott friges från ett fängelsestraff som verkställts i kriminalvårdsanstalt eller häkte, eller vid frigivning från sluten ungdomsvård. Enligt vår bedömning bör det därför införas en bestämmelse som innebär en skyldighet för Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse att underrätta Åklagarmyndigheten i samband med att en person friges från ett sådant fängelsestraff respektive från sluten ungdomsvård. Detta bör regleras i fängelseförordningen, häktesförordningen respektive förordningen (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Underrättelseskyldigheten för Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse bör begränsas till fall då påföljden avser ett brott som riktat sig mot en närstående eller tidigare närstående persons liv, hälsa,

[92] SOU 2023:44 s. 280 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

frihet eller frid. Med begreppet avses i första hand brott enligt 3, 4 och 6 kap. brottsbalken, men även andra brott där våld, hot om våld eller frihetsberövande ingår som moment i gärningen omfattas. En sådan avgränsning av brottstyper innebär en tydlig koppling till de brott som främst kan läggas till grund för ett kontaktförbud. Om domen avser olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken, hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e § brottsbalken eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen om kontaktförbud bör det dock inte uppställas något krav på att målsäganden ska vara närstående eller tidigare närstående. Avgränsningen överensstämmer även till stor del med utformningen av den presumtionsregel som vi föreslår i avsnitt 8.3.8. Till skillnad från vad som gäller enligt föreslaget om en presumtionsregel bör det dock inte uppställas något krav beträffande brottets straffvärde för att underrättelseskyldigheten ska gälla, eftersom ett kontaktförbud kan vara påkallat att utfärda även efter verkställighet med anledning av brott med lägre straffvärde än sex månaders fängelse. När det gäller vilka personer som bör omfattas av begreppet närstående eller tidigare närstående hänvisas till våra överväganden i avsnitt 8.3.8. I många av de fall då Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse ska underrätta Åklagarmyndigheten om att den dömde friges från fängelse respektive sluten ungdomsvård kommer alltså den presumtion för kontaktförbud som vi föreslagit att vara tillämplig. Det innebär att ett beslut om kontaktförbud många gånger torde kunna meddelas utan att det företas några omfattande utredningsåtgärder.

Vi har övervägt om den föreslagna underrättelseskyldigheten även bör gälla i samband med att verkställighet utanför anstalt i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll upphör samt då den s.k. kontraktsvården upphör för en person som dömts till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan. Till skillnad från vad som gäller då ett fängelsestraff avtjänas i anstalt eller häkte, är personer som dömts till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan eller som verkställer ett fängelsestraff utanför anstalt i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll i regel oförhindrade att ha kontakt med vem de vill under verkställighetstiden. För det fall det finns en risk för att den dömde utsätter målsäganden för ett sådant beteende som kan utgöra grund för kontaktförbud, bör därför ett kontaktförbud i regel vara nödvändigt även under verkställighetstiden när det gäller sådana typer av påföljder som nyss nämnts. Enligt uppgift från Kriminalvården ska därtill en ansökan om verkställighet utanför anstalt normalt

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

inte bifallas om den dömde avtjänar straff för brott som begåtts i nära relation och det föreligger en återfallsrisk. Det framstår därför inte som meningsfullt att införa en underrättelseskyldighet i sådana situationer som nu nämnts.

Vid våra kontakter med Kriminalvården har myndigheten framfört att det bör övervägas om en underrättelseskyldighet av det slag som nu föreslås bör gälla under förutsättning att målsäganden har begärt att få s.k. målsägandeinformation (t.ex. uppgift om när den intagna friges) enligt 35 och 36 §§ fängelseförordningen respektive 27 och 28 §§ häktesförordningen. Kriminalvården har framfört att en ordning som innebär att frågan om kontaktförbud väcks även i de fall målsäganden har valt att inte begära sådan information, skulle kunna uppfattas som att myndigheterna inte respekterar målsägandens ställningstagande att inte underrättas om uppgifter om den intagna.

Syftet med vårt förslag om att införa en underrättelseskyldighet till åklagaren är, som redogjorts för ovan, att underlätta för brottsutsatta personer att vid behov få till stånd adekvata skyddsåtgärder. Att en målsägande inte har begärt att bli underrättad om uppgifter om den intagna i samband med verkställighetens inledning, behöver enligt vår uppfattning inte innebära att denne inte önskar att myndigheterna initierar en fråga om kontaktförbud i samband med verkställighetens upphörande. Anledningen till att en målsägande avböjer s.k. målsägandeinformation kan dessutom variera. Det kan t.ex. tänkas att målsäganden inledningsvis inte anser att det finns ett behov av att bli underrättad om uppgifter om den intagna, men att situationen förändras under verkställighetstiden. I vissa situationer kan det också inträffa att hotbilden mot skyddspersonen förstärks under verkställighetstiden. Vi bedömer därför att den underrättelseskyldighet till åklagaren som vi nu föreslår inte bör begränsas till de situationer som Kriminalvården har förespråkat.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Underrättelseskyldigheten ska även omfatta uppgifter som kan antas ha betydelse i frågan om kontaktförbud

Förslag: Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse ska på begäran av Åklagarmyndigheten eller Polismyndigheten, i samband med en underrättelse om tid för frigivning, lämna ut uppgifter som kan antas ha betydelse för beslut om kontaktförbud.

Åklagarmyndigheten ska ges i uppdrag att ta fram lämpliga rutiner för framställan av en sådan begäran om utlämnande av uppgifter.

Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse kan, i samband med att den dömde verkställer ett fängelsestraff eller sluten ungdomsvård, ha fått kännedom om omständigheter som kan ha betydelse i frågan om kontaktförbud. Exempel på sådana omständigheter kan vara att den dömde haft kontakt med målsäganden under verkställighetstiden eller på annat sätt manifesterat att det finns en risk för återfall i brott mot målsäganden efter frigivningen. Att den dömde medverkar i brottsförebyggande program och liknande åtgärder kan också vara en faktor som kan vara av intresse i sammanhanget. Sådana omständigheter kan ha betydelse för frågan huruvida det överhuvudtaget finns tillräckliga skäl för att meddela ett kontaktförbud, men kan även läggas till grund för bedömningen att ett ordinärt kontaktförbud inte är tillräckligt utan att det i stället påkallas ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud. Uppgifterna kan även ha betydelse för frågan om andra skyddsåtgärder ska vidtas, som t.ex. larmtelefon.

Med hänsyn till intresset av skydd för målsäganden är det enligt vår uppfattning av mycket stor vikt att sådana uppgifter inte stannar hos Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse, utan förs vidare till Åklagarmyndigheten för att ingå i beslutsunderlaget när frågan om kontaktförbud väcks. Vi föreslår därför att Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse, i samband med att de underrättar Åklagarmyndigheten om tidpunkt för frigivning, även bör vara skyldiga att på begäran lämna uppgifter som kan antas vara av betydelse för beslut om kontaktförbud. I praktiken torde detta vanligen ske genom att åklagaren lämnar direktiv till polisen om att inhämta uppgifter från de berörda myndigheterna. Det framstår därför som mest ändamålsenligt att inte bara Åklagarmyndigheten, utan även Polismyndig-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

heten på begäran har rätt att få del av uppgifter som kan antas ha betydelse i frågan om kontaktförbud. Sådana uppgifter kan dessutom som sagt vara av relevans vid Polismyndighetens bedömning av om det föreligger behov av ytterligare skyddsåtgärder än kontaktförbud. Det bör understrykas att avsikten inte är att Kriminalvården eller Statens institutionsstyrelse ska göra någon bedömning av förutsättningarna för att utfärda ett kontaktförbud i det enskilda fallet. Denna prövning bör alltjämt ankomma på åklagaren.

De uppgifter som Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse enligt vårt förslag ska vara skyldiga att lämna ut omfattas normalt av sekretess enligt 35 kap. 15 § respektive 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen, förkortad OSL. Enligt 10 kap. 28 § OSL hindrar dock inte sekretess att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. En författningsreglerad uppgiftsskyldighet går alltså före sekretessen. Sekretessen inom såväl Kriminalvården som Statens institutionsstyrelse syftar till att den enskilde eller någon närstående till denne inte ska lida men av att uppgifter om den enskildes personliga förhållanden röjs. Detta intresse måste dock vägas mot intresset av att skydda brottsoffer från att på nytt bli utsatta för brott. Det framstår enligt vår mening som orimligt om konkreta uppgifter gällande den dömde som kan tala för denne kan komma att utsätta en närstående eller tidigare närstående för brott inte förs vidare till polis och åklagare inför övervägandena om kontaktförbud ska meddelas. Enligt vår bedömning måste därför intresset av att skydda målsäganden från hotfulla och farliga situationer anses vara så starkt att det är motiverat att de uppgifter som omfattas av vårt förslag, utan hinder av sekretess, kan lämnas till Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten. Det bör därtill framhållas, att sekretessbestämmelsen i 35 kap. 15 § OSL innebär att sekretess gäller för uppgift om en enskilds personliga förhållanden som förekommer i ett ärende om kontaktförbud, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. De uppgifter som Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse kan komma att lämna ut enligt vårt förslag kommer alltså i de flesta fall skyddas av sekretess även hos Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten.

Vid våra kontakter med Kriminalvården har myndigheten framfört att skyldigheten att lämna ut uppgifter till Åklagarmyndigheten bör begränsas genom ett nödvändighetsrekvisit, dvs. att ett utlämnande bör kräva att uppgifterna är nödvändiga för prövningen av frågan

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

om kontaktförbud. Enligt vår uppfattning blir ett sådant krav svårt att tillämpa i praktiken. Som vi redogjort för ovan, bör det inte ankomma på Kriminalvården att ta ställning till vilka uppgifter som kan ha betydelse för prövningen av frågan om kontakförbud. Ett nödvändighetsrekvisit skulle kunna riskera att tolkas som att åklagaren eller polisen på förhand måste kunna avgöra huruvida Kriminalvården innehar uppgifter som har betydelse för frågan om kontaktförbud. Så långt som möjligt bör polisen eller åklagaren eftersträva konkretion beträffande vilka uppgifter som begärs utlämnade. Det ligger dock i sakens natur att begäran måste vara förhållandevis öppet ställd. För att säkerställa att enbart sådana uppgifter som är av relevans för frågan om kontaktförbud lämnas ut, bör åklagaren eller polisen i sin begäran specificera *vilken typ* av uppgifter som begärs utlämnade. Detta bör göras på ett enhetligt och strukturerat sätt. Åklagarmyndigheten bör därför ges i uppdrag att arbeta fram lämpliga rutiner angående de närmare formerna för hur en sådan begäran om utlämnande av uppgifter bör utformas. Ett lämpligt tillvägagångssätt skulle exempelvis kunna vara att det används ett för ändamålet särskilt avsett frågeformulär. Det har framförts farhågor från Statens institutionsstyrelse att utlämnande av visst slag av uppgifter kan undergräva den vård som bedrivs under verkställigheten. Avgörande för vårt förslag är det ökade skydd för målsäganden som en uppgiftsskyldighet kan innebära. Detta måste dock balanseras mot den intagnes integritet och det angelägna i att den vård och behandling som bedrivs under verkställigheten faller väl ut. Vi utgår från att Åklagarmyndigheten inhämtar synpunkter från Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse inför det att rutiner utarbetas angående informationsinhämtning och att sådana aspekter då kan beaktas.

Kriminalvården har därtill framfört till utredningen att myndigheten enligt myndighetsinstruktionen visserligen ska verka för att återfall i brott förebyggs, men att detta arbete i princip uteslutande utgår från den intagna och att det inte finns något uttalat ansvar vad gäller brottsoffer. Vårt förslag om en underrättelseskyldighet av det slag som nu är aktuellt kan därför förutsätta att Kriminalvårdens ansvar för frågor hänförliga till brottsoffer förtydligas i förordningen (2007:1172) med instruktion för Kriminalvården. Enligt uppgifter från Kriminalvården pågår en översyn av den nuvarande myndighetsinstruktionen. Eventuella ändringar till följd av vårt förslag i denna del bör omfattas

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

av den översynen. Motsvarande ändringar bör även göras i förordningen (2007:1132) med instruktion för Statens institutionsstyrelse.

Lagstiftningsärenden om förbättrade möjligheter att utbyta information mellan myndigheter

I sammanhanget bör det uppmärksammas att det pågår flera lagstiftningsärenden som berör frågan om att förbättra möjligheterna för myndigheter att utbyta information.

Utredningen om förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter har i betänkandet *Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen – En ny huvudregel* (SOU 2023:69) föreslagit att det införs en ny lag med bestämmelser om skyldigheter för myndigheter och vissa andra att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna i deras brottsbekämpande verksamhet. Lagen föreslås innehålla en bestämmelse som innebär att vissa myndigheter, bl.a. Kriminalvården, utan föregående begäran ska lämna en uppgift till en brottsbekämpande myndighet (t.ex. Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten) om uppgiften kan antas behövas i den brottsbekämpande verksamheten. En uppgift ska också lämnas om den begärs av en brottsbekämpande myndighet och behövs i den brottsbekämpande verksamheten. En uppgift ska inte lämnas om det finns en sekretessbestämmelse som är tillämplig på uppgiften och det står klart att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut. I betänkandet anges att avsikten med uttrycket ”står klart” är att det ska finnas en förhållandevis stark presumtion för att en uppgift ska lämnas ut.[93] Från lagens tillämpningsområde undantas bl.a. uppgifter som skyddas av socialtjänstsekretess. Utredningen föreslår även ändringar i 10 kap. 18 a § OSL, som bl.a. innebär att det förtydligas att socialtjänstsekretessen i 26 kap. 1 § OSL inte hindrar att uppgift som rör en enskild som inte fyllt 21 år lämnas till Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller Tullverket i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet. Enligt förslaget ska det krävas att det på grund av konkreta omständigheter finns risk för att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet och det med hänsyn till planerade eller pågående insatser för den unge eller av andra särskilda skäl inte är

[93] SOU 2023:69 s. 752.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

olämpligt att uppgiften lämnas ut.[94] Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Regeringen har även gett en särskild utredare i uppdrag att bl.a. överväga och lämna förslag på en generell bestämmelse som gör det möjligt att lämna uppgifter som omfattas av sekretess till skydd för enskilda till en annan myndighet, såväl på begäran som på eget initiativ.[95] I denna del av uppdraget ska utredaren lämna en delredovisning senast den 30 augusti 2024.

Åklagarens förfarande i samband med underrättelser

Förslag: Åklagarmyndigheten ska ges i uppdrag att se över myndighetens föreskrifter om kontaktförbud i syfte att säkerställa att lämpliga åtgärder vidtas för att undersöka förutsättningarna för kontaktförbud i samband med att myndigheten underrättas om att verkställigheten av vissa påföljder upphör samt då myndigheten får kännedom om vårdens upphörande för en person som undergår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

När åklagaren underrättas om att en dömd person friges från fängelse eller sluten ungdomsvård bör det åligga åklagaren att närmare undersöka förutsättningarna för kontaktförbud i det enskilda fallet. Detta inbegriper att ta kontakt med målsäganden för att efterhöra dennes inställning i frågan. Det framstår som mest resurseffektivt om målsägandens inställning efterfrågas före det att eventuella ytterligare uppgifter som kan antas ha betydelse för frågan om kontaktförbud begärs utlämnande av Kriminalvården eller Statens institutionsstyrelse. En sådan ordning minskar också risken för att uppgifter lämnas ut i onödan. De närmare formerna för åklagarens handläggning i dessa ärenden kan lämpligen regleras i Åklagarmyndighetens föreskrifter.

Vi har övervägt om den underrättelseskyldighet som nu föreslås också bör gälla i samband med att rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning upphör. När rätten ska ta ställning till om vården ska upphöra ska emellertid åklagaren som huvudregel ges tillfälle att yttra sig och åklagaren får därefter del av rättens beslut (se 22 §

[94] SOU 2023:69 s. 780 f.
[95] Dir. 2023:146.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

lagen om rättspsykiatrisk vård). Det framstår därför inte som meningsfullt att ålägga vårdinrättningen eller chefsöverläkaren en skyldighet att underrätta åklagaren om vårdens upphörande. När den dömde undergått vård till följd av brott mot en närstående eller tidigare närstående persons liv, hälsa, frihet eller frid, bör åklagaren däremot regelmässigt undersöka förutsättningarna för kontaktförbud i samband med vårdens upphörande. Den översyn av Åklagarmyndighetens föreskrifter som föreslås ovan bör därför även avse åklagarens förfarande i sådana situationer.

8.5.5 Förbättrade möjligheter att delge beslut om kontaktförbud

Förslag: Det ska införas en möjlighet att genomföra husrannsakan i syfte att delge ett beslut om kontaktförbud. Ett sådant beslut om husrannsakan ska kunna fattas av åklagare eller av domstol.

Behovet av förbättrade möjligheter att delge beslut om kontaktförbud

Enligt 5 § lagen om kontaktförbud ska ett kontaktförbud delges förbudspersonen. Av förarbetena till lagen om kontaktförbud framgår att straffansvar vid överträdelse av ett kontaktförbud inträder först då förbudspersonen har delgetts beslutet om kontaktförbud.[96] Delgivning sker enligt bestämmelserna i delgivningslagen (2010:1932). I 5 § lagen om kontaktförbud anges dock att det inte är tillåtet att använda s.k. surrogatdelgivning, spikning eller kungörelsedelgivning vid delgivning av beslut om kontaktförbud. Eftersom det inte särskilt anges att tillgänglighetsdelgivning får användas, är inte heller den delgivningsformen tillåten (jfr 53 § delgivningslagen). De delgivningssätt som kan komma i fråga för att delge beslut om kontaktförbud är alltså vanlig delgivning, muntlig delgivning, förenklad delgivning och stämningsmannadelgivning enligt 32 och 33 §§ delgivningslagen. I Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning om kontaktförbud anges emellertid att det är olämpligt att beslutet delges med förenklad delgivning, eftersom delgivningstidpunkten inträffar först då två veckor

[96] Prop. 1987/88:137 s. 22.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

har förflutit från det att handlingen skickades (jfr 26 § delgivningslagen). Det anses inte heller lämpligt att delge ett beslut om utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud muntligen på grund av den uppenbara risken för missförstånd beträffande förbudsområdet.[97]

I den tillsynsrapport som Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten publicerade år 2020 (se avsnitt 7.3.2), framhålls att polisen ofta upplever svårigheter att söka upp förbudspersonen för delgivning. Polisens erfarenhet är att förbudspersonen i detta läge ofta håller sig undan.[98] Flera av de åklagare som utredningen har intervjuat har också påtalat att det är vanligt att förbudspersonen medvetet försöker undandra sig både förhör och delgivning av beslut.

För att undvika delgivningsproblem torde det många gånger vara lämpligt att delge beslutet i samband med att förhör hålls med förbudspersonen, vilket också är det rekommenderade tillvägagångssättet enligt Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning om kontaktförbud.[99] I avsnitt 8.5.4 har vi föreslagit att åklagaren ska underrättas i samband med att en person som dömts för vissa brott friges från ett fängelsestraff eller sluten ungdomsvård, i syfte att åklagaren vid behov ska kunna fatta beslut om kontaktförbud. För att undvika delgivningsproblem i sådana situationer bör ett eventuellt beslut om kontaktförbud lämpligen meddelas och delges förbudspersonen innan denne friges. I sammanhanget kan det påtalas att det är möjligt att besluta att ett kontaktförbud ska börja gälla vid ett senare tillfälle än dagen för beslut (4 § andra stycket lagen om kontaktförbud).

I vissa situationer är det emellertid inte möjligt att meddela beslut om kontaktförbud i samband med ett förhör eller inför det att en person ska friges från en frihetsberövande påföljd eller häktning, t.ex. därför att det finns behov av att komplettera utredningen. Om förbudspersonen har för avsikt att försöka undandra sig delgivning, är det knappast rimligt att tro att personen kommer att låta sig delges genom exempelvis vanlig delgivning eller muntlig delgivning per telefon. Inte heller stämningsmannadelgivning är effektivt i samtliga fall, t.ex. om förbudspersonen saknar känd hemvist. Även i de fall förbudspersonen har en fast bostad, är det långt ifrån säkert att stämnings-

[97] Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud. Handläggning och beslut, rättslig vägledning 2023:1, s. 54 f.
[98] Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten, Kontaktförbud – en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna, granskningsrapport 2020, tillsynsrapport 2020:1, s. 42.
[99] Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud. Handläggning och beslut, rättslig vägledning 2023:1, s. 54.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

mannadelgivning är en framgångsrik metod, eftersom en stämningsman inte har befogenhet att använda tvång för att bereda sig tillträde till en bostad där den eftersökte vistas (jfr 46 § delgivningslagen).

Som nämnts ovan, får ett beslut om kontaktförbud straffrättslig verkan först när förbudspersonen har delgetts dess innehåll. Innan förbudspersonen har delgetts beslutet är det alltså inte möjligt att lagföra personen för eventuella överträdelser. Det är enligt vår mening en oacceptabel ordning att förbudspersonen kan hindra att den straffrättsliga verkan av beslutet att träda i kraft genom att undandra sig delgivning. Mot bakgrund av vad som sagts ovan är det tydligt att det finns ett behov av mer ändamålsenliga verktyg för att delge beslut om kontaktförbud även i de fall förbudspersonen medvetet håller sig undan.

Att införa en möjlighet att genomföra husrannsakan i syfte att delge en person ett beslut om kontaktförbud skulle enligt vår bedömning vara betydelsefullt för att effektivisera delgivningsförfarandet i ärenden om kontaktförbud. Husrannsakan i delgivningssyfte är emellertid ett straffprocessuellt tvångsmedel som innebär påtagliga inskränkningar i den personliga integriteten och som hittills endast varit tillåtet i fråga om den som är tilltalad i ett brottmål. Som framgår i det följande, anser vi emellertid att skälen för att införa en möjlighet till husrannsakan i syfte att delge beslut om kontaktförbud är tillräckligt starka.

Den nuvarande regleringen beträffande husrannsakan i delgivningssyfte

Enligt 28 kap. 2 § rättegångsbalken får husrannsakan företas hos en tilltalad som söks för delgivning av stämning eller kallelse till förhandling, om försök till delgivning har misslyckats eller bedöms som utsiktslösa. Husrannsakan får företas hos den som söks för delgivning eller hos någon annan, om det finns synnerlig anledning att den sökte uppehåller sig där. Möjligheten till husrannsakan i delgivningssyfte har motiverats med att det inte kan godtas att en person som är misstänkt för brott ska kunna undandra sig lagföring och straff genom att hålla sig undan delgivning, och att det därför krävs verksamma medel för att genomföra delgivning även i sådana fall.[100]

[100] Prop. 1984/85:109 s. 58.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Även om det inte finns något formellt krav på brottets svårhetsgrad, följer det av 28 kap. 3 a § rättegångsbalken att husrannsakan får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. I förarbetena uttalas att det finns ett praktiskt behov av att kunna genomföra husrannsakan för delgivning även vid mindre allvarlig brottslighet. Samtidigt anges att proportionalitetsprincipen sätter ganska snäva gränser för användningen av husrannsakan i delgivningssyfte och att en sådan åtgärd knappast kan komma i fråga i helt bagatellartade fall. Som regel bör det också föreligga särskilda omständigheter, såsom fara i dröjsmål, för att husrannsakan ska få tillgripas. Husrannsakan får heller aldrig tillgripas, om mindre ingripande metoder för delgivning är tillräckliga.[101]

Enligt 28 kap. 4 § rättegångsbalken ska förordnande om husrannsakan för delgivning alltid meddelas av rätten. Rätten får ta upp frågan om husrannsakan för delgivning självmant eller på yrkande av Polismyndigheten eller åklagaren.

I 28 kap. 6 § rättegångsbalken finns bestämmelser om verkställighet av husrannsakan. Av paragrafen framgår bl.a. att den som utför husrannsakan om det behövs får tillgripa våld för att öppna ett rum eller förvaringsställe.

Det ska införas en möjlighet till husrannsakan i syfte att delge beslut om kontaktförbud

Husrannsakan i delgivningssyfte är ett tvångsmedel som hittills bara har varit möjligt att besluta i straffprocessuella sammanhang. I vissa situationer är det dock möjligt att i vidta husrannsakan för andra syften än delgivning och i andra sammanhang än rent straffprocessuella. Polisen får med stöd av 20 § polislagen (1984:387) exempelvis vidta husrannsakan i syfte att söka efter en person eller ett föremål som ska omhändertas, t.ex. vid tagande av förvar av utlänning enligt 10 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716), hämtning av barn enligt 21 kap. 3 § föräldrabalken eller omhändertagande av skjutvapen enligt 6 kap. 4 § vapenlagen (1996:67). Därtill kan det nämnas att det redan i dag är möjligt att vidta tvångsmedel i ärenden om kontaktförbud. Det är t.ex. möjligt att besluta om hämtning till förhör (9 § lagen om kon-

[101] Prop. 1994/95:188 s. 21.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

taktförbud och 23 kap. 7 § rättegångsbalken). Att husrannsakan i delgivningssyfte hittills endast förekommit i brottmål utgör mot den bakgrunden inte något tungt vägande skäl mot att införa en motsvarande möjlighet i ärenden om kontaktförbud, inte minst mot bakgrund av att sådana ärenden har tydliga straffrättsliga drag (se t.ex. avsnitt 6.2).

Användningen av tvångsmedel är emellertid underkastad ett antal grundläggande principer, däribland legalitetsprincipen, ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. Mycket kortfattat innebär dessa att en myndighet inte utan stöd i lag eller annan författning får ingripa i en enskilds rättssfär. Det ska anges i lagstiftningen för vilket eller vilka ändamål tvångsmedlet får användas. Vidare får ett tvångsmedel användas bara om det finns ett påtagligt behov av det och om det avsedda resultatet inte kan uppnås med andra, mindre ingripande medel. Slutligen får tvångsmedel tillgripas enbart om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men som åtgärden innebär.[102]

Vid bedömningen av om det bör införas en möjlighet att vidta husrannsakan för att delge beslut om kontaktförbud måste det alltså övervägas om det är möjligt att uppnå samma resultat med andra, mindre ingripande medel. Surrogatdelgivning, spikning, kungörelsedelgivning samt tillgänglighetsdelgivning utgör exempel på mindre ingripande alternativ till husrannsakan, som skulle kunna komma i fråga för att delge beslut om kontaktförbud.

Ett beslut om kontaktförbud är straffsanktionerat och kan leda till fängelsestraff vid en eventuell överträdelse av förbudet, varför det finns starka skäl för att myndigheterna försäkrar sig om att förbudspersonen verkligen tagit del av beslutet. Vidare syftar ett kontaktförbud till att påverka förbudspersonens beteende, dvs. att sluta söka upp eller på annat sätt trakassera skyddspersonen. En sådan påverkan förutsätter att förbudspersonen verkligen tar del av beslutets innehåll, något som inte kan säkerställas genom vare sig surrogatdelgivning, spikning, kungörelsedelgivning eller tillgänglighetsdelgivning. En osäkerhet kring huruvida förbudspersonen faktiskt har tagit del av förbudets innehåll kan dessutom leda till betydande svårigheter i bevishänseende när det gäller uppsåtsfrågan vid eventuella överträdelser av förbudet. Mot bakgrund av vad som nu har sagts bedömer vi att inte någon av de nyss nämnda delgivningsformerna tillgodoser

[102] En utförlig beskrivning av dessa principer finns i t.ex. Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas? (2022, version 5 JUNO), särskilt s. 62–74.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

det behov som föreligger för att säkerställa att delgivning kan ske av beslut om kontaktförbud.

Husrannsakan utgör en inskränkning av det grundlagsstadgade skydd som varje medborgare har gentemot det allmänna enligt 2 kap. 6 § regeringsformen. När husrannsakan genomförs i en bostad, vare sig den tillhör den eftersökte personen eller någon annan, måste integritetskränkningen betraktas som påtaglig. Det måste därför finnas mycket starka skäl för att det ska anses godtagbart att utvidga tillämpningsområdet för en sådan tvångsmedelsanvändning.

Skälen för att begränsa den enskildas skydd mot husrannsakan i det aktuella fallet är hänförliga till intresset av att förebygga brott, vilket utgör ett ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Det är därtill ett godtagbart ändamål för att begränsa den enskildes rätt till privatliv och till sitt hem enligt artikel 8 i Europakonventionen. Frågan är om en sådan inskränkning är förenlig med behovs- och proportionalitetsprincipen.

Som konstateras ovan kan en person som omfattas av ett kontaktförbud genom att undandra sig delgivning fortsätta att förfölja och trakassera skyddspersonen utan att det är möjligt att lagföra förbudspersonen för överträdelse av kontaktförbudet. Ett snabbt och effektivt delgivningsförfarande är alltså en viktig beståndsdel för kontaktförbudets funktion. På ett allmänt plan är det viktigt för att upprätthålla tilltron till rättsordningen. Den tilltron undergrävs om den som åläggs något, i detta fall ett beslut som syftar till att skydda en annan person från trakasserier, kan förhindra beslutets giltighet genom att hålla sig undan delgivning. Som konstateras ovan framstår en möjlighet att genomföra husrannsakan i delgivningssyfte som det enda alternativet för att uppnå det avsedda syftet, dvs. att öka förutsättningarna för att delge personer som avsiktligen försöker undandra sig delgivning av beslut om kontaktförbud. Mot bakgrund av dessa omständigheter, är behovet av husrannsakan i delgivningssyfte enligt vår bedömning så påtagligt att införandet av en sådan möjlighet måste anses godtagbar med beaktande av behovs- och proportionalitetsprincipen. Enligt den nuvarande ordningen får husrannsakan i delgivningssyfte endast tillgripas om tidigare försök till delgivning har misslyckats eller bedöms som utsiktslösa. Av proportionalitetsskäl bör detsamma gälla för husrannsakan i syfte att delge beslut om kontaktförbud.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Möjligheten att vidta husrannsakan i syfte att delge ett beslut om kontaktförbud kan lämpligen regleras i 5 § lagen om kontaktförbud genom att det införs en hänvisning till tillämpliga regler i 28 kap. rättegångsbalken.

Åklagaren och rätten ska kunna fatta beslut om husrannsakan i delgivningssyfte

Husrannsakan i delgivningssyfte beslutas enligt den gällande regleringen av rätten. Frågan om husrannsakan för delgivning får tas upp av rätten självmant eller på yrkande av Polismyndigheten eller åklagaren. Denna ordning är naturlig, eftersom frågan om delgivning av en stämningsansökan eller kallelse i brottmål blir aktuell först när åtal har väckts vid tingsrätten. Delgivning av beslut om kontaktförbud är emellertid, till skillnad från vad som gäller för stämning och kallelse i brottmål, främst en fråga för åklagaren. En ordning som innebär att åklagaren skulle behöva framställa yrkande till tingsrätten om husrannsakan för att delge ett beslut om kontaktförbud framstår som onödigt ineffektiv. Åklagaren har dessutom redan möjlighet att besluta om husrannsakan för andra syften än delgivning, exempelvis för att söka efter föremål i brottsutredande syfte, eller för att hämta någon till förhör (se 28 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken). Vi föreslår därför att beslut om husrannsakan i delgivningssyfte ska kunna fattas av åklagaren. När beslut om kontaktförbud meddelas av domstolen, bör det däremot i enlighet med den nuvarande ordningen vara rätten som beslutar om husrannsakan för att delge beslutet. Det är vidare lämpligt att frågan om husrannsakan kan tas upp av rätten på yrkande av Polismyndigheten eller åklagaren.

8.5.6 Rätten till offentligt biträde för unga förbudspersoner ska utökas

Förslag: När den som ett kontaktförbud gäller eller avses gälla mot är under 18 år, ska ett offentligt biträde som huvudregel utses för den personen, oavsett vilken typ av kontaktförbud som är aktuell.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Den nuvarande ordningen

Enligt 7 a § lagen om kontaktförbud ska, i fråga om kontaktförbud avseende gemensam bostad, utvidgat kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning eller särskilt utvidgat kontaktförbud, ett offentligt biträde förordnas för förbudspersonen, om det inte måste antas att ett behov av biträde saknas. Ett offentligt biträde har samma rättigheter som en offentlig försvarare, vilket t.ex. innebär att det offentliga biträdet har rätt att delta vid förhör, att kommunicera med förbudspersonen samt att begära komplettering av utredningen.[103]

Som exempel på när det kan antas saknas behov av ett offentligt biträde anges i förarbetena att det redan finns ett biträde i någon form för förbudspersonen. I de flesta fall torde det vara fråga om att förbudspersonen samtidigt är misstänkt för brott mot skyddspersonen och en offentlig försvarare är utsedd i brottmålet. Den offentliga försvararen kan då, inom ramen för sitt försvararuppdrag, biträda den misstänkte även i kontaktförbudsfrågan. Detsamma gäller i motsvarande situation då biträde redan är förordnat i mål om kvarsittanderätt enligt reglerna i äktenskapsbalken och sambolagen.

Att rätten till offentligt biträde har begränsats till ärenden om kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden, utvidgade kontaktförbud med elektronisk övervakning och särskilt utvidgade kontaktförbud, har motiverats med att sådana förbud innebär särskilda inskränkningar beträffande den personliga friheten och integriteten. Av rättssäkerhetsskäl har det därför ansetts nödvändigt med en rätt till offentligt biträde i sådana ärenden.[104] Vid ordinära kontaktförbud och utvidgade kontaktförbud har möjligheten att få allmän rättshjälp beviljad ansetts tillräcklig för att täcka behovet av rättsligt bistånd åt den som vill föra talan mot ett beslut om kontaktförbud.[105]

Lagen om kontaktförbud innehåller inte någon åldersgräns för att meddela ett kontaktförbud. Det finns alltså inget hinder mot att utfärda ett kontaktförbud mot den som är under 18 år. Det torde dock vara mycket ovanligt att kontaktförbud utfärdas mot personer under 15 år, eftersom det då inte är möjligt att lagföra personen för eventuella överträdelser. Rätten till offentligt biträde i ärenden om kontaktförbud är densamma oavsett ålder hos förbudspersonen. Detta skiljer sig från vad som t.ex. gäller angående rätten till offentlig för-

[103] Prop. 2002/03:70, s. 48.
[104] A. prop. s. 45 f., prop. 2010/11:45 s. 60 och prop. 2017/18:81 s. 19 f.
[105] Prop. 1987/88:137 s. 32.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

svarare, som är generösare för barn under 18 år som är misstänkta för brott än för vuxna brottsmisstänkta (se 21 kap. 3 § rättegångsbalken och 24 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Även om den potentiella förbudspersonen är ett barn, har denne alltså inte rätt till ett offentligt biträde om frågan avser ett ordinärt kontaktförbud eller ett utvidgat kontaktförbud utan villkor om elektronisk övervakning. Frågan om huruvida personer under 18 år som kan komma att omfattas av ett kontaktförbud borde ha en mer vidsträckt rätt till ett offentligt biträde än en vuxen person har inte berörts i tidigare förarbeten till kontaktförbudslagstiftningen.

Rätten till offentligt biträde för personer under 18 år bör gälla oavsett vilken form av kontaktförbud som är aktuell

Av avsnitt 7.2.1 framgår att det år 2020 utfärdades 54 kontaktförbud mot personer under 18 år. År 2021 utfärdades 37 kontaktförbud mot personer under 18 år och år 2022 var motsvarande siffra 21 st. Det innebär att ungefär 1–2 procent av de kontaktförbud som utfärdats de senaste åren har avsett underåriga personer. Även om den tillgängliga statistiken inte visar vilka typer av kontaktförbud som har meddelats, är det sannolikt att många av dessa beslut har avsett ordinära kontaktförbud, dvs. ärenden där det enligt den nuvarande regleringen saknas lagliga förutsättningar för att förordna ett offentligt biträde. Trots att det inte rör sig om särskilt många fall per år kan det alltså konstateras att det förekommer att kontaktförbud utfärdas mot unga personer som inte har haft rätt till ett offentligt biträde. I avsnitt 8.3.3 har vi dessutom föreslagit ändringar i rekvisiten för att utfärda kontaktförbud som syftar till att kontaktförbud i större utsträckning än i dag ska kunna användas som ett skydd i rättsprocessen för målsäganden, vittnen och andra förhörspersoner. Som framgår av samma avsnitt, bedömer vi att kontaktförbud bl.a. kan utgöra en relevant skyddsåtgärd mot unga brottsmisstänkta och personer i deras närhet som riskerar att utsätta en förhörsperson för påverkan i syfte att hindra denne från att lämna uppgifter om brottet. Förslagen i denna del kan därmed komma att medföra en ökad användning av kontaktförbud mot underåriga personer.

Vid våra kontakter med Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum har det påtalats att det finns behov av att kunna förordna ett offentligt biträde för personer under 18 år oavsett vilken form av kontakt-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förbud som aktualiseras. I de fall kontaktförbudet förenas med villkor om elektronisk övervakning eller avser en gemensam bostad, finns det redan i dag en stark presumtion för offentligt biträde. Frågan är dock om det bör införas en rätt till ett offentligt biträde för unga personer när det är aktuellt att utfärda ett ordinärt kontaktförbud eller ett utvidgat kontaktförbud utan villkor om elektronisk övervakning. I de fall förbudspersonen samtidigt är misstänkt för brott, torde det i princip uteslutande finnas en offentlig försvarare förordnad för denne. Eftersom den offentliga försvararen är behörig att företräda den misstänkta även i frågan om kontaktförbud, finns det i sådana situationer inget behov av att förordna ett offentligt biträde i ärendet om kontaktförbud. För det fall det har bedömts saknas behov av offentlig försvarare, t.ex. vid bagatellartad brottslighet, torde situationen knappast vara sådan att det är aktuellt att utfärda ett kontaktförbud som har samband med den pågående brottmålsprocessen.

Det kan dock uppstå behov av att utfärda ett kontaktförbud efter en lagakraftvunnen dom, dvs. när den offentliga försvararens uppdrag har upphört. Det kan exempelvis finnas risk för hämndaktioner mot någon som medverkat i rättegången. Som framgår av våra förslag i avsnitt 8.3.3 kan det också tänkas finnas en risk för att personer i den brottsmisstänktes närhet utsätter målsäganden eller andra förhörspersoner för påverkan i syfte att exempelvis skrämma personen från att medverka i rättsprocessen. Vidare är det inte enbart när syftet med kontaktförbudet är att utgöra ett skydd i en rättsprocess som frågan om offentligt biträde för unga personer kan aktualiseras. Även när ett kontaktförbud utfärdas i syfte att t.ex. skydda mot brott och andra övergrepp i nära relationer kan frågan om kontaktförbud aktualiseras utan att förbudspersonen samtidigt är misstänkt för brott och det följaktligen inte finns en offentlig försvarare som kan lämna biträde i ärendet om kontaktförbud. Enligt de förslag vi lämnar i avsnitt 8.3.4 – där vi föreslår att fler omständigheter än i dag regelmässigt ska beaktas vid riskbedömningen – kan kontaktförbud komma att meddelas oftare än i dag utan att det pågår en förundersökning.

Ett kontaktförbud, även om det rör sig om ett ordinärt kontaktförbud eller ett utvidgat kontaktförbud utan elektronisk övervakning, innebär påtagliga inskränkningar i den personliga integriteten. Ett kontaktförbud kan därtill få långtgående konsekvenser för förbudspersonen, inte minst med hänsyn till att uppgift om att ett kontakt-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förbud har meddelats framgår av belastningsregistret. Enligt vår uppfattning framstår det som svårmotiverat att en ung person som misstänkts för brott som utgångspunkt har rätt till en offentlig försvarare även vid lindriga brott, men att en lika ung person som riskerar att få ett kontaktförbud utfärdat mot sig i många fall inte har rätt till ett offentligt biträde.

Med hänsyn till unga personers brist på mognad och begränsade erfarenheter måste det förutsättas att en person under 18 år inte har lika goda förutsättningar som en vuxen person att ta tillvara sin rätt i ett ärende om kontaktförbud. Det är inte heller givet att barnets rättigheter kan tas tillvara på ett fullgott sätt genom att en vårdnadshavare eller en annan vuxen hjälper till att föra barnets talan, särskilt eftersom det är långt ifrån självklart att den vuxna har tillräckliga juridiska kunskaper. Även en underårig person måste ha möjlighet att dels kunna bemöta de omständigheter som läggs denne till last när åklagaren överväger att meddela ett kontaktförbud, dels kunna begära rättens prövning av ett meddelat förbud och då föra talan om detta i domstol, muntligt vid en förhandling eller skriftligen. Det säger sig självt att ett barn under 18 år i många fall har mycket begränsade möjligheter att göra detta. Mot den bakgrunden finns det goda skäl för att, i likhet med vad som gäller i fråga om offentliga försvarare för unga lagöverträdare, särreglera rätten till offentligt biträde på så sätt att ett sådant biträde ska förordnas oavsett vilken form av kontaktförbud som är aktuell när förbudspersonen är under 18 år. I sammanhanget kan det nämnas att regeringen i en proposition avseende s.k. preventiva vistelseförbud, föreslår att personer under 18 år som huvudregel ska ha rätt till ett offentligt biträde i ett ärende om vistelseförbud. För vuxna personer föreslår regeringen att rätten till offentligt biträde enbart ska gälla i fråga om vistelseförbud med villkor om elektronisk övervakning.[106]

Om förbudspersonen fyller 18 år under giltighetstiden av ett meddelat kontaktförbud, och det därefter är aktuellt att förlänga kontaktförbudet, bör frågan om rätt till offentligt biträde prövas enligt de regler som gäller för personer över 18 år. För att undvika oklarheter bör detta uttryckligen framgå av lagtexten.

[106] Prop. 2023/24:57 s. 86.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Ett offentligt biträde bör kunna underlåtas i undantagsfall

Det bör föreligga en stark presumtion för att förordna ett offentligt biträde när förbudspersonen är under 18 år. Den nuvarande regleringen om offentligt biträde i 7 a § lagen om kontaktförbud innebär att det finns en möjlighet att underlåta ett förordnande om det måste antas att det saknas behov av offentligt biträde. Det bör vara möjligt att under samma förutsättningar underlåta att förordna ett offentligt biträde även för en person under 18 år. Samma omständigheter som kan medföra att det saknas behov av ett offentligt biträde för en vuxen person bör kunna beaktas när det gäller personer under 18 år, t.ex. när det förordnats en offentlig försvarare som inom ramen för sitt uppdrag kan biträda den misstänkta även i frågan om kontaktförbudet. Ett förordnande bör även kunna underlåtas när det är uppenbart att ansökan om kontaktförbud kommer att leda till ett avslag.

8.5.7 Det ska införas en möjlighet att förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud

Förslag: Det ska införas en möjlighet att förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud. Om en särskild företrädare har utsetts för ett barn med anledning av en pågående förundersökning och det inleds ett ärende om att meddela kontaktförbud mot den misstänkte och till skydd för barnet, ska den särskilda företrädaren utan särskilt förordnande företräda barnet även i ärendet om kontaktförbud.

Den särskilda företrädaren ska bevaka barnets rätt i ett ärende om kontaktförbud. Om en särskild företrädare anser att det finns skäl att utfärda ett kontaktförbud, ska detta meddelas till åklagaren.

Barns rättsliga ställning i ärenden om kontaktförbud

I allmänhet gäller att barn under 18 år normalt saknar processbehörighet, dvs. rätten att fullt ut föra sin egen talan. Barnet är i sådana fall beroende av en ställföreträdare, vanligen barnets vårdnadshavare, som kan föra barnets talan och fatta beslut för barnets räkning. I vissa fall görs dock undantag i lagstiftning eller praxis från huvudregeln om barns avsaknad av processbehörighet. Exempelvis har barn från 15 års

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ålder rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt socialtjänstlagen, lagen (1991:11285) om psykiatrisk tvångsvård och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.[107] I sammanhanget kan det nämnas att Utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter har bedömt att åldersgränserna för barns processbehörighet bör ses över och att det bör övervägas att låta 15 år vara utgångspunkten för barns processbehörighet i samtliga mål och ärenden enligt bl.a. ärendelagen.[108]

En ansökan om kontaktförbud kan initieras av skyddspersonen eller när det annars finns anledning till det (7 § lagen om kontaktförbud). Om skyddspersonen är underårig kan ansökan alltså göras av barnet självt eller av en eller båda vårdnadshavarna, eller av någon annan. Varken lagen om kontaktförbud eller ärendelagen innehåller dock någon bestämmelse som reglerar barns rätt att föra sin egen talan och samtycka till att ett kontaktförbud utfärdas. Ett kontaktförbud kan nämligen inte utfärdas *ex officio*, utan det krävs att skyddspersonen åtminstone inte motsätter sig att ett sådant förbud utfärdas.[109] Om barnet inte uppnått tillräcklig ålder och mognad för att själv ta ställning till att ett kontaktförbud utfärdas, är det vårdnadshavaren som har att ta ställning till detta för barnets räkning.[110]

Enligt artikel 12 i Barnkonventionen[111] har barn rätt att komma till tals. Mot den bakgrunden ska barnet beredas möjlighet att höras i ett ärende om kontaktförbud. I Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning om kontaktförbud anges att det vid bedömningen av barnets förmåga att förstå innebörden och effekten av ett kontaktförbud och huruvida det är lämpligt att höra barnet ska hänsyn i det enskilda fallet tas till bl.a. barnets ålder och mognad.[112]

Av den statistik som presenteras i avsnitt 7.2.1, framgår att det under de senaste åren har utfärdats cirka 200–300 kontaktförbud per år där skyddspersonen var under 18 år vid beslutstillfället. Flera av de åklagare som utredningen varit i kontakt med har påtalat att antalet ärenden om kontaktförbud där skyddspersonen är underårig kan

[107] En utförlig redogörelse avseende barns rättsliga särställning finns i SOU 2023:40, särskilt kapitel 8.
[108] SOU 2023:40 s. 470 f.
[109] Prop. 1987/88:137 s. 21.
[110] Jfr Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud. Handläggning och beslut, rättslig vägledning 2023:1, s. 32
[111] Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter.
[112] Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud. Handläggning och beslut, rättslig vägledning 2023:1, s. 32.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

antas öka framöver, inte minst då införandet av barnfridsbrottet innebär att barn numera betraktas som brottsoffer även då de tvingas bevittna vissa brott mellan närstående utan att för den skull själv ha blivit utsatt för direkt våld eller hot.

Av Åklagarmyndighetens kartläggning av avslagsbeslut från 2023 som redogörs för i avsnitt 7.3.4 framkommer att en högre andel ansökningar om kontaktförbud avslås om skyddspersonen är ett barn, särskilt i de fall barnet är under 14 år, jämfört med om skyddspersonen är vuxen. Som möjliga orsaker anges att det kan föreligga en bakomliggande vårdnadstvist mellan föräldrarna, vilket gör att uppgifterna i ärendet om kontaktförbud måste värderas med försiktighet. En annan möjlig orsak som lyfts fram i kartläggningen är att det förekommer att barn inte hörs i ärenden om kontaktförbud, vilket bedöms kunna leda till fler avslag med motiveringen att det saknas förutsättningar för kontaktförbud. I kartläggningen konstaterar Åklagarmyndigheten att det höga antalet avslag i ärenden där skyddspersonen är underårig kan indikera att det är svårare för barn att erhålla skydd genom ett kontaktförbud.

Enligt uppgifter från Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum förekommer det att vårdnadshavare motsätter sig att ett kontaktförbud utfärdas till skydd för barnet, särskilt när vårdnadshavaren är den person barnet behöver skydd mot. Enligt utvecklingscentrumet föreligger det betydande oklarheter kring huruvida det är möjligt att utfärda ett kontaktförbud till skydd för barn trots att den ena, eller båda vårdnadshavarna, motsätter sig ett sådant beslut. I de åklagarintervjuer som utredningen har hållit har vissa åklagare uppgett att de utfärdat kontaktförbud till skydd för ett barn trots att enbart den ena av barnets vårdnadshavare samtyckt till beslutet. Flera åklagare har uttryckt att det kan vara svårt att ge barnet möjlighet att komma till tals i ärenden om kontaktförbud, eftersom det i regel krävs vårdnadshavarnas medverkan för att hålla förhör med barnet, i vart fall när det gäller yngre barn.

Till skillnad från vad som gäller i en brottmålsprocess, är det inte möjligt att förordna en särskild företrädare för barn i ett ärende om kontaktförbud. När en särskild företrädare har förordnats för ett barn med anledning av att en förundersökning för brott inletts eller återupptagits, finns det i och för sig inget som hindrar att den särskilda företrädaren initierar frågan om kontaktförbud hos åklagare. Det ingår dock inte i den särskilda företrädarens uppdrag att, för

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

barnets räkning och i vårdnadshavarnas ställe, ta ställning till om ett kontaktförbud bör utfärdas. En särskild företrädare torde heller inte kunna tillse att ett barn hämtas till ett förhör, om det endast ska ta sikte på frågan om kontaktförbud. Vid de åklagarintervjuer som utredningen hållit, har samtliga åklagare uttryckt att det finns ett behov av att kunna förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud. En sådan möjlighet skulle enligt åklagarna kunna bidra till att underlätta handläggningen och säkerställa barns rätt att komma till tals.

Det ska införas en möjlighet att förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud

Vi har inte haft möjlighet att, inom ramen för denna utredning, överväga om åldersgränsen för barns processbehörighet borde särregleras i lagen om kontaktförbud. Den frågan bör lämpligen omfattas av den breda översyn som Utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter har föreslagit, i syfte att skapa ett enhetligt och sammanhängande system. Att sänka åldersgränsen för barns processbehörighet till exempelvis 15 år skulle emellertid inte innebära någon lösning på problematiken när det föreligger motstående intressen mellan yngre barn och dess vårdnadshavare.

I samband med 2010 års ändringar i lagen om kontaktförbud berördes frågan om det borde införas en möjlighet att förordna ett målsägandebiträde i samband med rättens prövning av ett kontaktförbud. Regeringen ansåg dock att bestämmelsen om att åklagaren i vissa fall ska föra skyddspersonens talan var tillräcklig (se 16 § lagen om kontaktförbud), och någon utvidgning av målsägandebiträdets uppdrag föreslogs därmed inte.[113] Huruvida det kan finnas skäl att införa en möjlighet att förordna en särskild företrädare för en underårig skyddsperson har inte berörts i tidigare förarbeten.

Av 1 § lagen om särskild företrädare för barn följer att det är en grundläggande förutsättning för att förordna en särskild företrädare att fängelse kan följa på det aktuella brottet och att en förundersökning har inletts eller återupptagits. Är vårdnadshavarna gifta eller sammanboende ska en särskild företrädare förordnas när misstanken riktar sig mot den ene av dem. En särskild företrädare ska också förordnas

[113] Prop. 2010/11:45 s. 59.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

när det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta tillvara barnets rätt. Ett förordnande ska inte ske om det med hänsyn till barnet är obehövligt eller särskilda skäl annars talar mot det. Som exempel på när det kan vara obehövligt eller annars föreligga särskilda skäl mot ett förordnande anges bl.a. i förarbetena att det är fråga om ett lindrigt brott med begränsade skadeverkningar för barnet eller att barnet uppnått en sådan ålder att han eller hon själv kan ta tillvara sin rätt. Det har inte ansetts möjligt att ange någon exakt ålder vid vilken barnet kan ta till vara sin rätt, varför en bedömning måste göras i varje enskilt fall.[114] Om vårdnadshavarna inte är gifta eller sambor, ska den andra vårdnadshavaren förordnas med stöd av 2 § lagen om särskild företrädare för barn att ensam ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång. Om det med hänsyn till vårdnadshavarnas förhållande till varandra eller till någon annan särskild omständighet får antas vara till barnets bästa ska dock en särskild företrädare utses.

Av 3 § framgår att en särskild företrädare ska, i stället för barnets vårdnadshavare, som ställföreträdare ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång. En begränsning är att den särskilde företrädaren inte får väcka åtal och inte heller väcka någon skadeståndstalan utan att ett allmänt åtal har väckts. Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2021 utvidgades uppdraget till att även omfatta åtgärder som rör verkställighet av skadestånd och ansökan om brottsskadeersättning. En särskild företrädare har rätt att i samma utsträckning som ett målsägandebiträde närvara vid förhör och ställa frågor under förhöret med stöd av 23 kap. 10 och 11 §§ rättegångsbalken.

En ansökan om förordnande av särskild företrädare görs, enligt 4 §, av åklagaren hos tingsrätten.

Till särskild företrädare får en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan förordnas. Endast den får förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämpad för uppdraget (5 § lagen om särskild företrädare för barn).

Den särskilda företrädaren ska bevaka barnets intressen samt stödja barnet under utredningen. Det innefattar att ta ställning till om och hur barnet ska inställa sig till polisförhör och undergå en läkarunder-

[114] Prop. 1998/99:133 s. 27 ff. Se även NJA 2004 s. 217.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

sökning i brottsutredande syfte. Den särskilda företrädarens agerande ska helt och hållet styras av barnets bästa. Han eller hon ska se till att barnets rättigheter tas till vara och att dess integritet respekteras. Däremot ingår det inte i den särskilda företrädarens uppgift att göra en egen bedömning av behovet av en viss åtgärd från utredningssynpunkt. Företrädaren kan alltså inte vägra att ge samtycke av det skälet att han eller hon har en annan uppfattning om t.ex. bevisläget i ärendet.[115]

En ansökan om kontaktförbud aktualiseras oftast i samband med en brottsanmälan eller under pågående förundersökning, dvs. i situationer när det är aktuellt att förordna en särskild företrädare för barn. Frågan om kontaktförbud har i många fall ett omedelbart samband med brottsutredningen. Rätten kan dessutom under vissa förutsättningar besluta om gemensam handläggning av en fråga om kontaktförbud och ett mål om allmänt åtal. Mot denna bakgrund framstår det som naturligt och lämpligt att uppdraget för en särskild företrädare för barn bör kunna omfatta även frågan om kontaktförbud.

Mot bakgrund av de oklarheter om vad som gäller när det föreligger motstridiga intressen mellan barnet och dess vårdnadshavare är det tydligt att det finns en överhängande risk att barn försätts i en sämre sits än vuxna i vissa situationer vad gäller förutsättningarna för att få skydd i form av ett kontaktförbud. Åklagarmyndighetens kartläggning av avslagsbeslut (se avsnitt 7.3.4) bekräftar den bilden. Det gäller i första hand då förbudspersonen eller förbudspersonerna också är barnets vårdnadshavare. Att ett kontaktförbud skulle kunna blockeras av förbudspersonen med stöd av den personens vårdnadshavar- och förmyndarskap framstår som orimligt. En annan situation som uppmärksammats från åklagarhåll är den där barnets föräldrar har en vårdnadstvist och den ene föräldern utan fog och för barnets räkning ansöker om kontaktförbud mot den andre föräldern. Om det inte redan i ett mycket tidigt skede är uppenbart att ansökan helt saknar grund kan det i sådana fall finnas behov av en särskild företrädare som bevakar barnets rätt, även om det många gånger kan vara svårt för en särskild företrädare att få en överblick över och bilda sig en uppfattning av situationen för att kunna ta ställning till frågan om kontaktförbud för barnets räkning.[116]

[115] A. prop. s. 29 f.
[116] Jfr dock förarbetsuttalanden om de situationer då det pågår en parallell process enligt lagen med särskilda bestämmelse om vård av unga (LVU). I sådana situationer bör enligt förarbetena samma person i möjligaste mån företräda barnet i bägge fallen, dvs. både som biträde enligt LVU och som särskild företrädare, se prop. 1998/99:133, s. 34.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

En ordning som innebär att barnets rätt inte tas om hand eftersom det råder en intressekonflikt mellan barnet och dess vårdnadshavare är givetvis mycket otillfredsställande och det kan på goda grunder anses svårförenligt med Barnkonventionen om skyddet för barn i dessa avseenden är sämre än skyddet för vuxna. I sammanhanget kan det hänvisas till artikel 19 i Barnkonventionen, som innebär en skyldighet för konventionsstaterna att vidta lämpliga lagstiftningsåtgärder för att skydda barn mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård. För att undanröja de oklarheter som nu råder och förstärka barns ställning i ärenden om kontaktförbud föreslår vi därför att det införs en möjlighet att förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud. I sammanhanget kan nämnas att vi i avsnitt 8.5.6 föreslår att förbudspersoner under 18 år som huvudregel ska ha rätt till ett offentligt biträde i samtliga ärenden om kontaktförbud. Det framstår som svårmotiverat att inte införa en liknande rätt till biträde för skyddspersoner som är under 18 år.

Förutsättningar för ett förordnande och den särskilda företrädarens uppgifter

Enligt vår uppfattning bör ett förordnande av en särskild företrädare kunna komma i fråga om det inletts ett ärende om att besluta om kontaktförbud till skydd för någon under 18 år och förbudspersonen är vårdnadshavare till barnet, eller om det annars kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till förbudspersonen inte kommer att ta tillvara barnets rätt. Om en särskild företrädare har förordnats i en pågående brottmålsprocess, bör samma person av effektivitetsskäl utan särskilt förordnande företräda barnet även i ärendet om kontaktförbud. Frågan om kontaktförbud uppstår ofta i samband med en pågående förundersökning för brott. I de fall en särskild företrädare har förordnats med anledning av att en förundersökning för brott har inletts eller återupptagits, bör det ingå i den särskilda företrädarens uppgifter att anmäla till åklagaren om han eller hon bedömer att det finns skäl att utfärda ett kontaktförbud till skydd för barnet.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Den särskilda företrädarens agerande ska styras utifrån vad som kan anses vara barnets bästa.[117] I likhet med vad som gäller i dag får detta ske med tillämpning av det som föreskrivs i Barnkonventionen, som gäller som lag i Sverige, dvs. att hänsyn ska tas till barnets åsikter utifrån barnets ålder och mognad (artikel 12). I de fall barnet på grund av låg ålder inte kan ta ställning till frågan om kontaktförbud får den särskilda företrädaren bilda sig en uppfattning om barnets behov av skydd utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Om den särskilda företrädaren finner att det finns behov av ett kontaktförbud får denne, för barnets räkning, samtycka till att ett kontaktförbud utfärdas. Om barnet har uppnått tillräcklig ålder och mognad bör barnets inställning till ett kontaktförbud vara avgörande. När det gäller äldre barn kommer den särskilda företrädarens roll därför framför allt att vara att ge barnet stöd och rådgivning. Det bör inte komma i fråga att den särskilda företrädaren, i strid med barnets uttryckliga vilja i de fall denna vilja ska beaktas, ger sitt samtycke till ett kontaktförbud, även om det ur objektiv synvinkel kan anses finnas behov av ett förbud. I sammanhanget bör det poängteras att ett kontaktförbud knappast kan förväntas ha någon effekt i praktiken om äldre barn önskar fortsatt kontakt med en vårdnadshavare.

Vid den hearing som utredningen anordnade för advokater, framhölls det att ärenden om kontaktförbud är komplexa, inte minst eftersom ett kontaktförbud mot en av barnets föräldrar kan ha stor betydelse för utgången i en parallellt pågående vårdnadstvist. Det lyftes också fram att det av den anledningen finns en risk för att många biträdande jurister och advokater avstår från att åta sig uppdrag som särskild företrädare om uppdraget även kommer att omfatta frågor om kontaktförbud. Domstolarna kan därmed, enligt vad som framhölls vid hearingen, få svårt att finna lämpliga personer för uppdraget när det är aktuellt med ett förordnande.

Vi delar inte dessa farhågor. Vi instämmer visserligen i att uppdraget som särskild företrädare kan innebära svåra överväganden när det gäller frågor om kontaktförbud, inte minst i de fall vårdnadshavarna har motstående intressen. Samtidigt innebär redan den nuvarande regleringen av en särskild företrädares uppgifter att den som förordnas till särskild företrädare för ett barn kan ställas inför känsliga situationer som ofta kan innefatta svåra intressekonflikter. Exempelvis ankommer det ofta på den särskilde företrädaren att avgöra om

[117] Jfr prop. 1998/99:133, s. 43.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

barnet ska föra en skadeståndstalan mot sin förälder och överklaga en friande dom. De nya utmaningar som ett utvidgat ansvarsområde för särskilda företrädare, på det sätt vi föreslår, kommer innebära får mötas med utbildningsinsatser för biträdande jurister och advokater som åtar sig uppdrag som särskilda företrädare. Det bör dessutom framhållas att bedömningen av om det finns förutsättningar för att utfärda ett kontaktförbud ytterst faller på åklagaren och därtill kan underställas domstolens prövning.

Den särskilda företrädaren bör ha till uppgift att ta tillvara barnets rättigheter i ärendet om kontaktförbud. I likhet med vad som gäller för en särskild företrädare som förordnats inom ramen för en brottmålsprocess kan det exempelvis innefatta att ta ställning till om och hur barnet ska inställa sig till förhör samt att i övrigt ge barnet stöd och se till att barnets rättigheter tas till vara. Beroende på barnets ålder och mognad ska hänsyn tas till barnets vilja, vilket alltså i olika omfattning ska beaktas vid ställningstagandet huruvida barnet godtar att kontaktförbud meddelas. En särskild företrädares befogenhet bör även innefatta att begära rättens prövning av ett beslut som gått barnet emot, eller i förekommande fall överklaga ett sådant beslut till högre rätt. Också i sådana fall är barnets uppfattning av olika vikt beroende på dess ålder och mognad. Om åklagaren har beslutat om kontaktförbud är denne enligt 16 § lagen om kontaktförbud skyldig att, på begäran av den som förbudet avses skydda föra dennes talan vid rätten, om inte särskilda skäl talar emot det. Om en särskild företrädare är förordnad för skyddspersonen, torde det föreligga särskilda skäl mot att åklagaren för barnets talan vid rätten.

I likhet med vad som gäller enligt den nuvarande regleringen, bör en särskild företrädare inte förordnas om det med hänsyn till barnet är obehövligt eller särskilda skäl annars talar emot det. När det gäller i vilka situationer en särskild företrädare kan vara obehövlig med hänsyn till barnet kan ledning sökas i förarbetsuttalandena i samband med att lagen om särskild företrädare för barn infördes. Där uttalas att det kan saknas behov av en särskild företrädare om barnet med hänsyn till ålder och mognad själv kan ta ställning till förhör. Det anges dock att, huruvida behov av en särskild företrädare finns för äldre barn i första hand torde vara beroende av relationen till vårdnadshavaren.[118] Samma synsätt bör gälla i fråga om behovet av en särskild företrädare i ärenden om kontaktförbud. Även i de fall barnet

[118] Prop. 1998/99:133 s. 41.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

i och för sig uppnått tillräcklig ålder och mognad för att själv kunna ta ställning till frågan om kontaktförbud kan exempelvis hotbilden mot barnet eller övriga omständigheter göra att barnet har behov av stöd och rådgivning som en särskild företrädare kan ge. Särskilda skäl mot att förordna en särskild företrädare kan exempelvis föreligga, om det redan från början är uppenbart att en ansökan om kontaktförbud kommer att leda till ett avslag, t.ex. vid s.k. ”okynnesansökningar”.

När det gäller förfarandet vid ansökan finns det inte någon anledning att göra avsteg från vad som gäller enligt den nuvarande ordningen, dvs. att ansökan om förordnande av särskild företrädare för barn görs av åklagare hos tingsrätten, som har att pröva frågan om förordnande (se 4 § lagen om särskild företrädare för barn).

8.6 Ökade förutsättningar för att kombinera ett kontaktförbud med andra skyddande åtgärder

8.6.1 Inledning

Enligt våra direktiv ska vi överväga behovet av att komplettera kontaktförbud med andra skyddande åtgärder och vid behov lämna nödvändiga författningsförslag. Kontaktförbud är ett viktigt verktyg för att motverka förekomsten av brott och andra övergrepp. Ett kontaktförbud utgör dock inte något heltäckande skydd mot en potentiell gärningsperson som bestämt sig för att – oavsett konsekvenser – hota eller skada skyddspersonen. För att förstärka skyddet för en utsatt person kan det därför ofta vara nödvändigt att komplettera ett kontaktförbud med andra insatser såsom skyddat boende, skyddade personuppgifter eller larmtelefon. Som vi konstaterat i avsnitt 8.2.4, bedömer vi att det finns ett behov av att öka förutsättningarna för att i större utsträckning än i dag kombinera ett kontaktförbud med andra skyddsåtgärder.

I det följande behandlas frågan om det finns behov av att socialnämnden alltid ska underrättas när ett beslut om kontaktförbud meddelas. Därefter följer våra förslag i fråga om att förtydliga Polismyndighetens skyldighet att vidta individuella skyddsbedömningar samt att utse en kontaktperson i ärenden om kontaktförbud. Avslutningsvis redogör vi för de övriga övervägandena som vi gjort beträffande frågan om att kombinera ett kontaktförbud med andra skyddande åtgärder, men som inte föranlett några författningsförslag. En närmare

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

redogörelse, med exempel på stöd- och skyddsåtgärder som kan vidtas av bl.a. polis och socialtjänst med syfte att motverka brottsutsatthet finns i avsnitt 5.3 och berörs inte närmare i detta avsnitt.

8.6.2 Underrättelseskyldighet till socialnämnden ska utvidgas

Förslag: Socialnämnden ska alltid underrättas när ett beslut om kontaktförbud meddelas.

Socialnämnden bör alltid underrättas när beslut om kontaktförbud meddelas

Socialtjänsten har en viktig roll att fylla när det gäller frågan om att vidta stöd- och skyddsåtgärder som komplement till ett kontaktförbud. Förutom de insatser som kan erbjudas i socialnämndens egen regi, kan myndigheten även hjälpa till med att förmedla kontakter mellan den brottsutsatta och andra myndigheter och organisationer. Som nämnts i avsnitt 5.3.2 ska socialnämnden även erbjuda insatser till den som utövar våld mot närstående och andra personer i syfte att denne ska upphöra med sitt beteende.

Enligt 4 a § förordningen (1988:691) om kontaktförbud ska socialnämnden underrättas om en åklagare eller domstol meddelar beslut om kontaktförbud och parterna har gemensamma barn under 18 år eller någon av parterna bor eller har umgänge med ett barn under 18 år. Om ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden har meddelats ska socialnämnden alltid underrättas. Underrättelse ska ske till socialnämnden på den ort där förbudet helt eller huvudsakligen ska gälla och i förekommande fall även till socialnämnden på den ort där barnet bor, om det är en annan ort. I andra fall, dvs. om parterna inte har barn under 18 år och kontaktförbudet inte avser den gemensamma bostaden, är åklagare och domstol alltså inte skyldiga att underrätta socialnämnden när beslut om kontaktförbud meddelas.

I Socialstyrelsens senaste rapport om dödsfall och vissa skador (se avsnitt 7.3.3) bedömdes bristen på insatser från socialtjänsten när ett kontaktförbud meddelats sannolikt bero på att socialtjänsten inte hade kopplats in i samband med beslutet om kontaktförbud. Socialstyrelsen föreslog därför att det skulle övervägas om Polismyndig-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

heten eller Åklagarmyndigheten borde få en skyldighet att underrätta socialnämnden i samtliga fall där beslut om kontaktförbud meddelats, det vill säga även när det inte finns minderåriga barn och när kontaktförbudet inte rör gemensam bostad. En grundläggande förutsättning för att socialtjänsten ska kunna erbjuda stöd och hjälp till personer som utsatts för våld och andra övergrepp samt till dem som utövar våldet, är givetvis att dessa personer kommer till myndighetens kännedom. Detta kan ske på olika sätt, men samverkan och informationsdelning mellan myndigheter är centralt i sammanhanget.

Enligt vår bedömning finns det behov av att förstärka förutsättningarna för socialtjänsten att vidta åtgärder som kompletterar det skydd ett kontaktförbud innebär för skyddspersonen. Det kan även vara aktuellt med insatser för att förbudspersonen ska få stöd för att upphöra med det oönskade beteendet. Vi anser därför att underrättelseskyldigheten till socialnämnden enligt 4 a § förordningen om kontaktförbud bör utvidgas och omfatta samtliga fall då beslut om kontaktförbud meddelas av åklagare eller domstol. På så sätt får socialnämnden större möjligheter att fånga upp de personer som är i behov av stöd och hjälp utöver det skydd ett kontaktförbud innebär. Det kan nämnas att det följer av 11 kap. 1 § första stycket socialtjänstlagen att socialnämnden utan dröjsmål ska inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. En underrättelse om att ett kontaktförbud har meddelats torde därför i regel innebära att socialnämnden är skyldig att inleda en sådan utredning som avses i den nyss nämnda bestämmelsen.

Underrättelse bör ske till socialnämnden på den ort där parterna har sin hemvist. Om parterna har gemensamma barn under 18 år eller om någon av dem bor tillsammans med barn under 18 år eller om barn under 18 år har umgänge med någon av dem bör underrättelse även ske till socialnämnden på den ort där barnet bor, om det är en annan ort.

Tidpunkten för underrättelsen

Eftersom behovet av skyddande och stödjande åtgärder kan vara akut, har vi övervägt om det vore mer ändamålsenligt att underrättelseskyldigheten till socialnämnden skulle inträda redan när en begäran

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

om kontaktförbud kommer in till polisen eller åklagaren. En sådan underrättelseskyldighet skulle därmed bryta den sekretess som i regel gäller i ärenden om kontaktförbud enligt bl.a. 35 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen, förkortad OSL.

Insatser för att förhindra våld eller andra övergrepp mot skyddspersonen skulle då kunna komma i gång omedelbart. I sammanhanget kan nämnas att handläggningstiden för ett beslut om kontaktförbud från det att ansökan inkommit är i genomsnitt 7 dagar[119] (se avsnitt 7.2.2). Därtill kan det finnas situationer där det är motiverat med skyddsåtgärder i socialtjänstens regi, även om det inte finns tillräckligt underlag för åklagaren för att meddela ett kontaktförbud. Sådana fall når aldrig socialtjänsten om informationen, som i dag, lämnas först när ett beslut om kontaktförbud är meddelat.

Som vi återkommer till nedan i avsnitt 8.6.5 innebär den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 18 c § OSL en möjlighet för socialtjänsten att lämna ut uppgifter till polisen som annars omfattas av socialtjänstsekretess enligt 26 kap. 1 § i samma lag. Bestämmelsen omfattar dock endast uppgifter som lämnas ut i syfte att förebygga vissa allvarligare brott. Om socialnämnden informeras i ett kontaktförbudsärende redan när en ansökan har gjorts, skulle socialnämnden med stöd av den bestämmelsen kunna informera åklagaren i de fall socialnämnden har viss information som kan ha stor betydelse vid bedömningen av om ett kontaktförbud ska meddelas och även vilket slag av kontaktförbud som är motiverat.

Socialnämnden skulle dock i sådana fall underrättas vid samtliga ansökningar om kontaktförbud, dvs. även i de fall det uppenbart saknas grund för att utfärda ett kontaktförbud, t.ex. då det inte bedöms föreligga någon risk för brott eller andra övergrepp. Sannolikt skulle socialnämnden i de allra flesta fall sakna underlag att redan på grundval av ansökan vidta några åtgärder. En sådan ordning skulle knappast vara resurseffektiv. Vi bedömer därför sammantaget att underrättelseskyldigheten till socialnämnden även fortsättningsvis bör inträda först när ett kontaktförbud har meddelats. Det förtjänar dock att understrykas att polisen, med stöd av den enskildes samtycke, givetvis är oförhindrad att lämna uppgifter till socialnämnden även i ett tidigare skede än då beslut om kontaktförbud har meddelats. Om polisen får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa, ska polisen genast

[119] Uppgiften avser medianvärdet. Medelvärdet uppgår till 10,2 dagar.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

anmäla detta till socialnämnden med stöd av 14 kap. 1 § socialtjänstlagen.

8.6.3 En förtydligad skyldighet för polisen att vidta individuella skyddsbedömningar

Förslag: När ett beslut om kontaktförbud meddelas, ska Polismyndigheten så snart som möjligt göra en individuell skyddsbedömning för att fastställa behovet av särskilda skyddsåtgärder för den som förbudet avser att skydda. Detta bör regleras i förordningen om kontaktförbud.

Som framgår i avsnitt 5.3.1 om polisens arbete med brottsoffer- och personsäkerhet, följer det av Polismyndighetens interna riktlinjer att en riskbedömning på individnivå ska göras när en person utsatts för, eller riskerar att utsättas för våld, hot om våld eller upprepade allvarliga trakasserier. Om den initiala bedömningen pekar på att det föreligger en sådan risk, kan det vara aktuellt att genomföra en strukturerad och/eller en fördjupad riskbedömning. Riskbedömningen ligger sedan till grund för bedömningen av om det föreligger ett behov av skyddsåtgärder.

För att ett kontaktförbud vid behov ska kunna kombineras med relevanta stöd- och skyddsåtgärder är det alltså av avgörande betydelse att polisen genomför en grundlig riskbedömning. Som anges i avsnitt 5.3.1 framhålls det i Polismyndighetens handbok för kontaktförbud att det är av stor vikt att det genomförs en strukturerad riskbedömning då det i ett ärende om kontaktförbud föreligger en risk för att förbudspersonen begår brott mot, förföljer eller på annat sätt allvarligt trakasserar skyddspersonen. På den hearing som vi anordnat för brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer påtalades emellertid att det i praktiken långt ifrån alltid utförs en strukturerad riskbedömning när ett kontaktförbud aktualiseras. Uppgifter som inkommit till utredningen från anställda på Polismyndigheten bekräftar bilden av att det förekommer brister i fråga om efterlevnaden av myndighetens riktlinjer om riskbedömningar.

Det är vanligt att frågan om kontaktförbud initieras i samband med en brottsanmälan eller under en pågående förundersökning. När skyddspersonen är målsägande i en parallellt pågående brottsutredning

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

har Polismyndigheten redan en uttrycklig skyldighet enligt 13 f § förundersökningskungörelsen att vidta en individuell skyddsbedömning för att fastställa en målsägandes behov av särskilda skyddsåtgärder under förundersökningen och rättegången. När ett ärende om kontaktförbud inleds utan att det samtidigt pågår en förundersökning eller rättegång, t.ex. i samband med att en dömd förövare friges från ett fängelsestraff, föreligger ingen motsvarande författningsstadgad skyldighet för polisen att vidta en skyddsbedömning.

Enligt vår bedömning finns det starka skäl för att förtydliga polisens ansvar att genomföra individuella skyddsbedömningar i samtliga ärenden om kontaktförbud, i syfte att öka förutsättningarna för att skyddspersonen ska erbjudas kompletterande stöd- och skyddsåtgärder i de situationer ett kontaktförbud inte ensamt utgör ett tillräckligt skydd. Vi anser därför att det bör införas en ny bestämmelse i förordningen om kontaktförbud som innebär en skyldighet för Polismyndigheten att vidta en individuell skyddsbedömning när ett beslut om kontaktförbud har meddelats, om en sådan skyddsbedömning inte redan har gjorts i ärendet eller med stöd av 13 f § förundersökningskungörelsen.

Syftet med den föreslagna bestämmelsen är att säkerställa att en individuell bedömning av behovet av skyddsåtgärder vidtas i varje ärende där situationen är så allvarlig att det bedömts motiverat att utfärda ett kontaktförbud. Det bör dock framhållas att det givetvis kan vara nödvändigt att vidta stöd- eller skyddsåtgärder i ett tidigare skede än när beslut om kontaktförbud meddelas. Utgångspunkten bör, liksom framgår av Polismyndighetens riktlinjer, vara att en riskbedömning ska vidtas så snart det bedöms finnas en risk för våld, hot om våld eller andra allvarliga trakasserier. Därtill kan det framkomma nya omständigheter under förbudstiden som gör att det finns behov av en förnyad riskbedömning.

I sammanhanget bör det påtalas att en individuell skyddsbedömning kan innefatta en strukturerad riskbedömning. Som vi konstaterat i avsnitt 5.4.2, finns det evidens för att strukturerade riskbedömningar är mer träffsäkra än riskbedömningar som uteslutande bygger på bedömarens erfarenhet och expertis. I avsnitt 8.3.4 föreslår vi att Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten bl.a. ska ges i uppdrag att gemensamt se över hur användningen av strukturerade riskbedömningar kan öka i ärenden om kontaktförbud. I det avsnittet tar vi upp de problem som kan finnas med att tillföra en strukturerad riskbedöm-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ning till underlaget för ett beslut om kontaktförbud, mot bakgrund av att uppgifterna i mycket stor utsträckning då måste kommuniceras med förbudspersonen. Om riskbedömningen används av polisen för att kartlägga vilka skyddsåtgärder som behövs utöver kontaktförbud, uppkommer inte sådana aspekter. Användningen av strukturerade riskbedömningar och vilka uppgifter de ska innehålla, kan därför behöva anpassas efter vilket syfte de ska fylla. Som vi anger i avsnitt 8.3.4, är detta något som bör beaktas av Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten när de ser över användningen av strukturerade riskbedömningar.

8.6.4 En kontaktperson ska utses för parterna

Förslag: När ett beslut om kontaktförbud meddelas ska Polismyndigheten utse en kontaktperson för skyddspersonen och förbudspersonen. Kontaktpersonen ska bl.a. hålla fortlöpande kontakt med parterna och följa upp efterlevnaden av kontaktförbudet. Detta bör regleras i förordningen om kontaktförbud.

Rätten till en kontaktperson bör regleras i förordning

Flera aktörer som utredningen har haft kontakt med, bl.a. representanter från kvinnorättsorganisationer och anställda inom Polismyndigheten, har framhållit att uppföljning av ett meddelat kontaktförbud är en nyckelfaktor när det gäller efterlevnaden av kontaktförbudet och för att öka tryggheten generellt för skyddspersonen. En särskilt utsedd kontaktperson inom Polismyndigheten har en viktig funktion i detta avseende. Polisens operativa roll och särskilda befogenheter, innebär enligt vår mening att det endast är meningsfullt att utse en kontaktperson som arbetar inom Polismyndigheten och som har polisiära befogenheter. I avsnitt 5.3.1 finns en beskrivning av Polismyndighetens arbete med kontaktperson vid beslut om kontaktförbud.

Som framgår av avsnitt 7.3.3 konstaterade Socialstyrelsen emellertid i den senaste rapporten om dödsfall och vissa skador, att följsamheten till Polismyndighetens riktlinjer om kontaktpersoner vid beslut om kontaktförbud varierar och att det i långt från alla fall utses kontaktpersoner med kompetens om våld i nära relationer. Det framgår

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

också att graden av engagemang varierar och att vissa kontaktpersonen endast skickar ett brev till parten med information om att denne kan höra av sig vid behov. De brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer som vi har varit i kontakt med har bekräftat bilden av att polisens arbete med kontaktpersoner varierar mellan de olika lokalpolisområdena.

Som konstaterats ovan kan en kontaktperson bidra till en effektiv uppföljning av ett meddelat kontaktförbud och bl.a. genom samverkan med andra myndigheter och organisationer initiera insatser till stöd för parterna. I bästa fall kan detta leda till en ökad efterlevnad av ett meddelat kontaktförbud och att behovet av ett förlängt kontaktförbud upphör. Mot bakgrund av vad som nu har sagts anser vi att det finns anledning att tydliggöra Polismyndighetens ansvar för att utse en kontaktperson när ett beslut om kontaktförbud har meddelats genom att införa en bestämmelse om detta i förordningen om kontaktförbud. Vi bedömer att en förordningsstadgad skyldighet att utse en kontaktperson kan bidra till att öka fokuset på skydd och stöd i samband med kontaktförbud samt att öka enhetligheten i polisens arbete med uppföljning av meddelade kontaktförbud.

Bestämmelsens närmare utformning

Av bestämmelsen bör framgå att Polismyndigheten, när ett kontaktförbud har meddelats, ska utse en kontaktperson både för förbudspersonen samt för skyddspersonen. Det torde i allmänhet vara lämpligast att olika personer utses som kontaktperson för respektive part. Av bestämmelsen bör också kontaktpersonens huvudsakliga uppgifter framgå. I detta avseende kan Polismyndighetens riktlinjer på området tjäna som utgångspunkt. Kontaktpersonen ska alltså hålla löpande kontakt med parterna och verka för att kontaktförbudet följs samt lämna stöd och hjälp.

Kontaktpersonen kan t.ex. genom samtal med förbudspersonen inskärpa vikten av att kontaktförbudet följs, samt vid behov förmedla relevanta kontakter inom t.ex. hälso- och sjukvård eller socialtjänsten för att personen ska få hjälp och stöd med att komma till rätta med det oönskade beteendet.

För skyddspersonens del kan en kontaktperson vara behjälplig när det finns behov av andra stöd- och skyddsåtgärder utöver kon-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

taktförbudet. Det kan också finnas behov av att kontaktpersonen genom coachande samtal motiverar skyddspersonen till att medverka i eventuella brottsutredningar och att avhålla sig från att själv ta kontakt med förbudspersonen. Vid behov bör kontaktpersonen även upprätta en ansökan om ett mer ingripande kontaktförbud samt en ansökan om förlängning när det befintliga beslutet löper ut. Det framstår också som naturligt att kontaktpersonen vid behov tar initiativ till en förnyad riskbedömning, t.ex. om det framkommer nya omständigheter som kan påverka hotbilden mot skyddspersonen. Avsikten är således att kontaktpersonen ska ha en helhetsbild av ärendet och de omständigheter som är relevanta för frågan om kontaktförbud. För att kunna göra de avvägningar som krävs måste kontaktpersonen dels ha det engagemang som krävs, dels ha särskild kompetens i fråga om våld i nära relationer.

8.6.5 Övriga överväganden

Bör socialnämnden ha en underrättelseskyldighet till polis och åklagare?

Möjligheterna att kunna besluta om adekvata skyddsåtgärder förbättras avsevärt om myndigheter kan dela relevant information med varandra. I vissa fall kan socialtjänsten ha kännedom om omständigheter i det enskilda fallet som har betydelse för den riskbedömning som ska föregå ett beslut om kontaktförbud. Enligt den s.k. socialtjänstsekretessen i 26 kap. 1 § OSL gäller dock sekretess inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

Som nämnts ovan, innebär den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 18 c § OSL en möjlighet för socialtjänsten att lämna ut uppgifter till polisen som annars omfattas av socialtjänstsekretess i 26 kap. 1 § i samma lag. Detta förutsätter dock att det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den enskilde kommer att begå ett sådant brott mot den närstående som avses i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, att uppgiften kan antas bidra till att förhindra brottet samt att det med hänsyn till planerade eller pågående insatser för den enskilde eller för den närstående, eller av andra särskilda skäl inte är olämpligt

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att uppgiften lämnas ut. I förarbetena anges att det måste finnas konkreta omständigheter som motiverar bedömningen att det finns en risk för att den enskilde mot den närstående kommer att begå ett sådant brott som avses i paragrafen. Av särskild betydelse är om den enskilde tidigare har begått vålds-, frids- eller sexualbrott eller om det har fattats beslut om kontaktförbud. Bestämmelsen innebär att socialtjänsten är skyldig att lämna ut uppgifter på förfrågan från Polismyndigheten (givet att förutsättningarna för ett utlämnande enligt paragrafen är uppfyllda), men socialtjänsten är däremot inte skyldig att lämna ut uppgifter på eget initiativ.[120]

Om förutsättningarna i 10 kap. 18 c § OSL inte är uppfyllda, kan socialtjänsten som utgångspunkt endast lämna ut uppgifter till polisen om den enskilde har samtyckt till det. Det innebär att information hos socialtjänsten som kan vara i högsta grad relevant vid bedömningen av om ett kontaktförbud ska meddelas och även för frågan om risknivån motiverar ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud (vi föreslår i avsnitt 8.3.6 att även särskilt utvidgade kontaktförbud ska kunna meddelas som en förstahandsåtgärd), inte når åklagaren. Mot den bakgrunden har vi övervägt om det bör införas en skyldighet för socialtjänsten att lämna uppgifter till polis och/eller åklagare som kan ha betydelse i ett pågående ärende om kontaktförbud.

Socialtjänstsekretessen har den utgångspunkten att verksamheten ska bygga på respekt för individens självbestämmande och integritet, vilket har haft en avgörande betydelse för utformningen av sekretessregleringen.[121] Utgångspunkten i socialtjänstens verksamhet är frivillighet, varför förtroendet är en avgörande beståndsdel i förhållande till dem som vänder sig till socialtjänsten för hjälp och stöd. En sekretessbrytande bestämmelse som skulle innebära en skyldighet för socialtjänsten att lämna uppgifter till polis och åklagare i ett ärende om kontaktförbud skulle kunna medföra en risk för att den utsatta personen avstår från att söka nödvändig hjälp hos socialtjänsten med vetskapen om att socialtjänsten utan samtycke kan komma att kontakta polisen. Det är svårt att inom ramen för detta arbete överblicka konsekvenserna av att göra ett sådant avsteg från socialtjänstsekretessen. Vi avstår därför från att lämna något sådant förslag.

[120] Prop. 2020/21:163 s. 64.
[121] A. prop. s. 34.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Det har därtill framförts från åklagarhåll att det inte sällan är svårt att få handläggare från socialtjänsten att lämna information som kan ha betydelse för utredningen i ett ärende om kontaktförbud, trots att den enskilda samtycker till att uppgifter lämnas ut, vilket ju innebär att det inte finns något hinder mot att lämna ut uppgiften till polis och åklagare. Det kan därför framhållas att det är viktigt att det inom socialtjänsten finns kunskap om att uppgifter kan lämnas ut till polis och åklagare, i de fall den som sekretessen avser att skydda själv begär det eller i vart fall samtycker till det. Enligt vår bedömning bör det övervägas om Socialstyrelsen ska få i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd till socialtjänsten beträffande möjligheten att bryta sekretessen i dessa fall.

En ökad användning av larmtelefoner

Som konstaterats i avsnitt 5.3.3, kan en larmtelefon ofta bidra till att öka skyddspersonens känsla av trygghet och även de facto innebära en ökad trygghet. Som nämns i det avsnittet, visade en rapport av Brå från 2015 att bedömningen av vem som kunde få en larmtelefon varierade mellan de olika polismyndigheterna. På den hearing som vi anordnat för brottsoffer- och kvinnorättsorganisationer framhölls larmtelefon som en skyddsåtgärd som i många fall kan vara relevant som komplement till ett kontaktförbud. Samtidigt påpekades att polisen ofta är restriktiv med att lämna ut larmtelefoner.

I syfte att få till stånd en ökad användning av larmtelefoner har vi övervägt om det borde införas en möjlighet för åklagaren att, i samband med ett beslut om kontaktförbud, även besluta om att skyddspersonen ska tillhandahållas en larmtelefon. En sådan ordning skulle även kunna öka enhetligheten beträffande bedömningen av vem som får en larmtelefon. Såvitt vi kan bedöma framstår det som närmast självklart att den riskbedömning som motiverar ett kontaktförbud också bör kunna utgöra tillräckliga skäl för att tillhandahålla en larmtelefon till skyddspersonen.

Samtidigt står det klart att Polismyndighetens ansvar för att genomföra riskbedömningar i syfte att ta ställning till en enskilds behov av skyddsåtgärder är väl etablerat och att det finns en tydlig process inom Polismyndigheten för hur detta ska gå till. Polismyndigheten är den myndighet som får anses ha bäst kompetens för att utföra den

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

typ av bedömningar som ska ligga till grund för ställningstaganden om aktuella skyddsåtgärder. Larmtelefoner utgör dessutom endast en av flera åtgärder som kan tillhandahållas i syfte att skydda en utsatt person. Det framstår därför inte som lämpligt att särreglera beslutsbefogenheten beträffande tillhandhållandet av larmtelefoner i samband med beslut om kontaktförbud. Däremot anser vi att Polismyndigheten bör se över hur användningen av larmtelefoner kan öka, samt hur bedömningen av vem som ska tillhandhållas en larmtelefon ska kunna bli mer enhetlig.

8.7 Åtgärder för en enhetlig tillämpning

Bedömning: De förslag som lämnas i avsnitt 8.2–8.6 kommer att öka förutsättningarna för en enhetlig tillämpning av kontaktförbudslagstiftningen. Sammantaget med de åtgärder som Åklagarmyndigheten vidtagit i samma syfte bedöms det i nuläget inte finnas behov av ytterligare åtgärder för att öka enhetligheten.

I våra direktiv anges att en viktig del av översynen av kontaktförbudslagstiftningen är att säkerställa att reglerna är enkla, tydliga och förutsebara. Det anges också att behovet av ytterligare åtgärder i syfte att nå en enhetlig tillämpning av lagstiftningen bör analyseras.

Den statistik som redovisats i avsnitt 7.2.1 visar att andelen beviljade kontaktförbud skiljer sig åt i hög grad mellan vissa åklagarkammare. Som vi konstaterat ovan i avsnitt 8.2.1, är det dock svårt att dra någon säker slutsats om orsaken till detta. I samma avsnitt har vi dock konstaterat att en viktig utgångspunkt för att främja en enhetlig tillämpning av lagstiftningen är att det tydligt specificeras i lagtexten vilka förutsättningar som kan ligga till grund för att utfärda ett kontaktförbud. Det är också viktigt att risken för att ett kontaktförbud utfärdas på bristfälligt underlag motverkas.

I det ovanstående har vi lämnat flera förslag som enligt vår bedömning kommer att bidra till att öka förutsebarheten när det gäller förutsättningarna för att utfärda ett kontaktförbud. I avsnitt 8.3.2 och 8.3.3 föreslår vi t.ex. att det ska införas två ytterligare grunder för att utfärda kontaktförbud, som delvis syftar till att undanröja eventuella oklarheter beträffande vilka ageranden som kan föranleda ett kontaktförbud. Vidare föreslår vi i avsnitt 8.3.4 att uppräkningen

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

av de omständigheter som ska beaktas särskilt vid riskbedömningen ska utökas med ytterligare exempel. I avsnitt 8.3.8 föreslår vi också att det införs en presumtion för kontaktförbud vid en fällande dom för brott i vissa fall.

I avsnitt 8.3.4 konstaterar vi att en ökad användning av strukturerade riskbedömningar i ärenden om kontaktförbud kan bidra till att öka enhetligheten i tillämpningen och i högre grad säkerställa att kontaktförbud utfärdas i de fall det finns behov av det. Vi förslår också i avsnitt 8.6.3 att det införs en författningsreglerad skyldighet för polisen att vidta individuella skyddsbedömningar i ärenden om kontaktförbud. Vi föreslår därtill i avsnitt 8.5.4 en sekretessbrytande bestämmelse som innebär att Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse i vissa situationer ska lämna uppgifter till polis och åklagare som kan antas ha betydelse i frågan om kontaktförbud. Detta kan enligt vår bedömning sammantaget bidra till att ett mer kvalitativt beslutsunderlag och därigenom till en mer enhetlig bedömning hos de olika åklagarkamrarna.

Enligt regleringsbrevet för 2022 skulle Åklagarmyndigheten följa upp tillämpningen av lagstiftningen om kontaktförbud och redovisa åtgärder för att tillämpningen ska vara enhetlig och effektiv. Mot bakgrund av detta uppdrag har myndigheten bl.a. i januari 2023 publicerat en ny rättslig vägledning angående kontaktförbud.[122] Enligt uppgifter från Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum vidtas fler åtgärder. Det pågår ett arbete med att ta fram nya rättsliga vägledningar avseende hindrande av elektronisk övervakning och överträdelse av kontaktförbud. Därtill pågår ett kontinuerligt samarbete med myndighetens IT-utvecklingsenhet i syfte att ta fram mallar och lathundar som stöd för den operativa verksamheten. Under hösten 2022 infördes krav på att använda differentierade grunder för att avslå en ansökan om kontaktförbud. Under hösten 2023 genomfördes en snabbanalys i syfte att följa upp skälen för avslag (resultatet av analysen presenteras i avsnitt 7.3.4). Myndigheten har dessutom anordnat webbinarium och erfarenhetsseminarium med olika teman som har anknytning till kontaktförbudslagstiftningen.

Mot bakgrund av de författningsförslag som vi lämnar och de åtgärder som Åklagarmyndigheten har vidtagit, bedömer vi att det i nuläget saknas behov av ytterligare åtgärder i syfte att uppnå en mer enhetlig tillämpning av kontaktförbudslagstiftningen. Det är dock

[122] Åklagarmyndigheten, Kontaktförbud. Handläggning och beslut, rättslig vägledning 2023:1.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

viktigt med en kontinuerlig uppföljning för att säkerställa att lagstiftningen tillämpas på det sätt den är avsedd och för att identifiera eventuella behov av ytterligare åtgärder i syfte att öka enhetligheten.

9 Straffskalorna för vissa brott

9.1 Inledning

Enligt våra direktiv ska vi ta ställning till om straffskalan ska skärpas för överträdelse av kontaktförbud samt för barnfridsbrott, grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

Enligt direktiven finns det anledning att överväga om vissa fall av överträdelser av kontaktförbud skulle behöva mötas av en kraftigare reaktion. Som exempel anges att det kan ifrågasättas om det förhållandet att straffminimum för överträdelser av kontaktförbud med elektronisk övervakning är detsamma som för andra överträdelser av kontaktförbud på ett tillfredställande sätt speglar den skillnad som finns mellan de båda brotten. Vi ska därför ta ställning till om straffet för överträdelser av kontaktförbud, särskilt överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning, bör skärpas, samt vid behov lämna nödvändiga författningsförslag. Det anges i direktiven att det i detta sammanhang kan finnas anledning att överväga någon annan nivå för minimistraffet än fängelseminimum och fängelse i sex månader.

Av direktiven följer att det ingår i vårt uppdrag att ta ställning till hur våra förslag beträffande kontakförbudslagstiftningen förhåller sig till aktuella rättsakter inom det EU-rättsliga samarbetet, bl.a. Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/99/EU av den 13 december 2011 om den europeiska skyddsordern. I Sverige genomförs direktivet genom lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder. I samband med översynen av straffskalorna för överträdelse av kontaktförbud har vi funnit anledning att även överväga om straffskalan för överträdelse av europeisk skyddsorder bör ändras.

Inom ramen för vårt utredningsarbete har det framförts synpunkter från både polis- och åklagarhåll om att det är påkallat att överväga om straffskalan för hindrande av elektronisk övervakning i 25 § lagen om kontaktförbud, som i dag sträcker sig från böter till fängelse

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

i ett år, bör skärpas i fråga om minimistraffet. Eftersom vår bedömning är att denna fråga ryms inom ramen för vårt utredningsuppdrag, har vi valt att även behandla frågan om straffskalan för hindrande av elektronisk övervakning. I avsnitt 8.4.5 har vi föreslagit att det straffbara området för hindrande av elektronisk övervakning ska utvidgas, samt att brottsbeteckningen till följd av detta ska ändras till *hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning*. När vi i det följande redogör för våra förslag om ändringar i straffskalan för den aktuella straffbestämmelsen, benämner vi därför brottet i enlighet med den av oss föreslagna brottsbeteckningen hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning.

Bestämmelsen om barnfridsbrott trädde i kraft den 1 juli 2021 och innebär att det är straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa brott. Straffskalan för barnfridsbrott är fängelse i högst två år. I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen Barn som bevittnar brott (prop. 2020/21:170), dvs. förarbetena till införandet av bestämmelsen om barnfridsbrott, tillkännagav riksdagen för regeringen att straffskalan för barnfridsbrott bör höjas.[1] Enligt våra direktiv ska vi ta ställning till om straffskalan för barnfridsbrott bör skärpas, särskilt när det gäller minimistraffet. Oavsett bedömning i sak ska vi lämna nödvändiga författningsförslag. Även i detta sammanhang anges att det kan finnas anledning att överväga någon annan nivå för minimistraffet än fängelseminimum och fängelse i sex månader, t.ex. fängelse i tre månader.

När det gäller grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, har riksdagen tillkännagett för regeringen att straffen för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning bör skärpas genom att maximistraffet höjs från fängelse i sex år till fängelse i tio år.[2] Enligt direktiven ska vi därför överväga för- och nackdelar med att skärpa maximistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, samt ta ställning till om en sådan ändring bör genomföras. Oavsett bedömning i sak ska vi lämna nödvändiga författningsförslag.

Detta kapitel inleds med en redogörelse för de straffteoretiska utgångspunkter som gäller vid kriminalisering, utformning av straffskalor och påföljdsval. Som utvecklas mer nedan har regeringen beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att överväga och föreslå vissa genomgripande förändringar av påföljdssystemet. Det bör där-

[1] Bet. 2020/21:JuU35 punkt 4, rskr. 2020/21:314.
[2] Bet. 2021/22:JuU8 punkt 4, rskr. 2021/22:39.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

för förtydligas att redogörelsen för de straffteoretiska utgångspunkterna i avsnitt 9.2 avser en beskrivning av den nuvarande ordningen med utgångspunkt i de principer som hittills varit styrande för påföljdssystemet. Därefter behandlas straffskalorna för de brott som nämnts ovan. Dessa delavsnitt inleds med en redovisning av gällande rätt och tidigare överväganden. Med undantag för avsnittet om straffskalan avseende överträdelse av europeisk skyddsorder presenteras dessutom statistik över bl.a. utdömda påföljder. Därefter följer våra överväganden och ställningstaganden. När det gäller barnfridsbrottet, har utredningen genomfört en praxisgenomgång. I bilaga 4 till betänkandet återfinns denna praxisgenomgång i sin helhet.

Straffreformutredningen

Den 20 juli 2023 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av straffskalorna och överväga en reform av påföljdssystemet. Utredningen, som antagit namnet Straffreformutredningen (Ju 2023:14), ska enligt direktiven (dir. 2023:115) bl.a. göra en bred översyn av straffskalorna för de enskilda brotten. Enligt direktiven bör utredaren föreslå skärpningar av ett flertal straffskalor. Vidare ska utredaren överväga och föreslå vissa genomgripande förändringar av påföljdssystemet. Bl.a. ska utredaren föreslå en ny modell för straffmätning av flerfaldig brottslighet. Sammanfattningsvis kan direktiven sägas delvis ge uttryck för ett annat synsätt på de grundläggande principer som hittills varit styrande för dagens straffskalor och påföljdssystem. Bl.a. anges att straffsystemet tydligt måste ge uttryck för att gärningspersonen klandras för brottet, eftersom det annars finns en uppenbar risk för att brottsoffer i stället för att känna upprättelse uppfattar straffprocessen som en ny kränkning. Det anges även att samhällsskyddsaspekter behöver beaktas i större utsträckning än tidigare. Som exempel anges att längre frihetsberövanden i sig kan ha en brottsförebyggande effekt, eftersom den som avtjänar ett fängelsestraff förhindras från att begå brott i och mot det omgivande samhället.

Den bredare översyn av straffskalorna som beskrivs ovan omfattar alltså även de straffskalor som vi har fått i uppdrag att se över. Våra överväganden i denna del har dock skett mot bakgrund av vad som anges i våra direktiv och med utgångspunkt i de grundläggande

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

principer som hittills varit avgörande för straffskalorna och påföljdssystemet i övrigt.

9.2 Straffteoretiska utgångspunkter

9.2.1 Något om syftet med kriminalisering

Syftet med kriminalisering anses numera vara att påverka människors handlande i en viss riktning, närmare bestämt att existensen av straffhot ska få människor att avhålla sig från att begå gärningar som samhället anser som oönskade. Det kan uttryckas som att kriminalisering har ett allmänpreventivt syfte som förverkligas bl.a. genom att straffhotet är avskräckande och moralbildande. Därutöver kan kriminalisering även ha en symbolfunktion genom att staten pekar ut en gärning som socialt förkastlig.[3] Gällande avskräckning, förutsätter en sådan effekt att en presumtiv gärningsperson tänker efter och tar hänsyn till risker för olika handlingsalternativ. Andra omständigheter som kan påverka effektiviteten av ett straffhot är upptäcktsrisken och tillgången till resurser för polisiära insatser och annan brottsprevention.[4] Den rådande uppfattningen inom sentida forskning tycks vara att det straffrättsliga systemet som sådant har allmänpreventiva effekter, men att olika skillnader i straffnivåer sannolikt har liten allmänpreventiv effekt.[5]

De individualpreventiva teorierna går kortfattat ut på att förverkligandet av straffhotet avhåller individen från att begå ytterligare brott genom individuell avskräckning, inkapacitering och rehabilitering. Dessa teorier har störst betydelse på doms- och verkställighetsnivå. Tanken är att straffet skapar en rädsla hos individen för att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. Det straffrättsliga ingripandet kan också innebära att gärningspersonen rent fysiskt förhindras från att begå ytterligare brott (exempelvis genom frihetsberövande, dvs. en inkapacitering). Med rehabilitering avses att gärningspersonen påverkas psykiskt, på annat sätt än genom avskräckning, till att inte vilja begå fler brott.[6]

[3] Asp m.fl., Kriminalrättens grunder (version 2, JUNO), s. 34.
[4] A.a. s. 34.
[5] Se t.ex. SOU 2020:57 s. 137 f. med där gjorda hänvisningar. Se även Borgeke och Forsgren, Att bestämma påföljd för brott (version 4, JUNO), s. 35.
[6] Lernestedt, Kriminalisering: problem och principer, Uppsala, 2003, s. 118.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

De utgångspunkter som nu har nämnts har betydelse även i fråga om straffnivåer. Det straffrättsliga systemet vilar på en princip om humanitet. Av den följer att den allmänna repressionsnivån inte ska vara högre än nödvändigt. Straffet utgör samhällets yttersta maktmedel mot medborgarna, varför straffskärpningar bör ske med stor försiktighet och föregås av noggranna överväganden.[7] Med beaktande av principen om humanitet följer att generella höjningar av straffnivån måste kunna motiveras med att strängare straff är nödvändigt för att motverka brottsligheten. En höjning eller sänkning av straffnivån för en viss brottstyp eller för vissa brottstyper kräver däremot inte samma motivering, utan förutsätter i stället att en sådan förändring kan motiveras utifrån rättviseskäl. Rättvisebegreppet hänför sig i detta fall till graden av klander som gärningspersonen förtjänar, dvs. tanken är att påföljden för ett brott ska vara rättvis sett till vad gärningspersonen har gjort sig förtjänt av genom brottet.[8]

9.2.2 Allmänt om straffvärde

Brottets allvar är den centrala utgångspunkten vid all straffmätning. Straffet ska återspegla hur allvarligt samhället ser på det aktuella brottet. När man ska tilldela ett brott en straffskala måste man alltså göra en bedömning av vilka faktiska gärningar som ska rymmas inom straffbestämmelsen och hur allvarliga dessa är. Principerna om proportionalitet och ekvivalens är vägledande såväl vid utformningen av straffskalor som vid domstolarnas straffmätning. Kortfattat innebär det att ett allvarligare brott ska leda till strängare straff än ett mindre allvarligt brott (proportionalitet) och lika allvarliga brott ska bestraffas lika (ekvivalens).[9]

Proportionalitets- och ekvivalensprinciperna vid straffmätningen kommer till uttryck genom bestämmelsen i 29 kap. 1 § första stycket brottsbalken, som anger att brottets straff ska, med beaktande av intresset för en enhetlig rättstillämpning, bestämmas efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Av bestämmelsens andra stycke följer bl.a. att det vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas vilken skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit.

[7] SOU 2007:90 s. 130.
[8] Se SOU 2020:57 s. 136 ff. med där gjorda referenser.
[9] SOU 2007:90 s. 127 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Straffskalan för ett brott ger uttryck för det som brukar kallas för brottets abstrakta straffvärde, vilket återspeglar hur lagstiftaren värderar brottets svårhet i relation till andra brott. Det konkreta straffvärdet för en specifik gärning fastställs sedan av domstolen inom ramen för den tillämpliga straffskalan och med tillämpning av proportionalitets- och ekvivalensprinciperna. Vid bedömningen ska domstolen beakta den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit samt bl.a. om det föreligger några försvårande eller förmildrande omständigheter. Både det abstrakta och det konkreta straffvärdet är alltså ett uttryck för brottets allvar eller förkastlighet.

Vid utformningen av straffskalor måste även lagstiftaren bedöma vilken skada, kränkning eller fara en brottstyp rent allmänt innebär. Vilken straffskala som ska gälla för ett visst brott avgörs också av det intresse som straffbudet avser att skydda, vilket kan benämnas brottets skyddsintresse eller skyddsobjekt. I princip bör straffskalan vara strängare ju viktigare intresse som berörs, eftersom brottets förkastlighet är direkt beroende av skyddsobjektets betydelse.[10] Förutom den angivna straffskalan kan lagstiftarens uppfattning om brottets allvar i vissa fall även komma till uttryck genom att brottet tilldelas en gradindelning. Genom att ange särskilda kriterier som ska beaktas vid rubriceringen kan lagstiftaren påverka vilka brott som ska hänföra sig till en viss svårhetsgrad och därigenom vilken straffskala som ska tillämpas.

Straffskalorna är ett resultat av kriminalpolitiska överväganden och speglar de förhållanden och värderingar som rådde vid tidpunkten för dess tillkomst. Samhällsutvecklingen kan medföra att synen på hur allvarlig en brottstyp är kan förändras över tid. Det innebär att det finns utrymme för justeringar i straffnivån för olika brottstyper, så länge det kan motiveras utifrån brottslighetens förkastlighet och sker på ett sätt så att proportionaliteten i straffsystemet upprätthålls.[11]

En justering av straffnivåerna kan få olika effekter beroende på om förändringen avser minimistraffet eller maximistraffet. En höjning av minimistraffet innebär generellt en skärpt syn på samtliga brott inom den aktuella brottstypen, medan en höjning av maximistraffet i första hand får betydelse för de allra allvarligaste brotten inom brottstypen.

[10] SOU 1986:14 s. 145.
[11] SOU 2007:90 s. 127.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

9.2.3 Straffnivåer

Inom en straffskala ska i princip alla tänkbara gärningstyper som ryms inom det aktuella tillämpningsområdet kunna inordnas. Det innebär att en straffskala måste ha en viss spännvidd från det lägsta straffet till det högsta. Straffskalan för ett brott är utformad så att den uttrycker ett minimistraff och ett maximistraff för varje brottstyp, angivet i böter och/eller fängelse. Det följer av 26 kap. 1 § brottsbalken att det allmänna fängelseminimumet är fängelse i fjorton dagar. När inte annat anges i en enskild straffbestämmelse, innebär föreskriften att fängelse kan följa på brottet att minimistraffet då är fängelse i fjorton dagar. Om fängelsestraffet anges till viss tid är det allmänna fängelsemaximumet tio år. Stadgandet innebär att lagstiftaren kan ange ett maximistraff på högst tio års fängelse. I vissa fall är det dock möjligt för lagstiftaren att föreskriva ett längre tidsbestämt straff än tio år. Om brottet har livstids fängelse i straffskalan kan det längsta tidsbestämda straffet för detta brott bestämmas till arton års fängelse. Vid flerfaldig brottslighet, vid återfall i brott eller om den särskilda straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 a § brottsbalken har tillämpats, kan domstolen under vissa omständigheter, med stöd av 26 kap. 2–3 a §§ brottsbalken överskrida det högsta föreskrivna straffet som kan följa på brottet/brotten. Om den tillämpliga straffskalan anger fängelse i arton år eller livstid, kan domstolen överväga livstids fängelse som påföljd.

De straffminimum som traditionellt har använts i svenska straffbestämmelser är, förutom böter och fängelse i fjorton dagar, fängelse i lägst sex månader, ett år, två år, fyra år, sex år eller tio år. Samma nivåer och även fängelse i tre år, åtta år, arton år och på livstid har använts som straffmaximum. På senare år har lagstiftaren dock gjort avsteg från de traditionellt använda straffnivåerna och föreskrivit om andra straffnivåer för att på ett mer nyanserat sätt kunna ange hur allvarlig en viss brottstyp anses vara i förhållande till andra brott. Exempelvis är straffminimum för grovt rån fängelse fem år och för grov misshandel och rån fängelse ett år och sex månader. Straffminimum för grovt barnfridsbrott är fängelse nio månader, ett straffminimum som under en viss tid även gällde för ett flertal andra brott såsom t.ex. grov kvinnofridskränkning, grovt olaga hot och grovt olaga tvång. Regeringen har uttalat att det finns tillräckligt vägande skäl för att i större utsträckning än vad som tidigare var fallet göra

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

avsteg från de nivåer för minimistraff som traditionellt har tillämpats.[12] Samma resonemang torde enligt vår uppfattning även kunna appliceras beträffande maximistraffen.

9.2.4 Straffskalans påverkan på straffprocessen

Vilken straffskala som gäller för en viss brottstyp, påverkar inte bara vilken påföljd som kan väljas utan har också betydelse för vilka straffprocessuella åtgärder som är möjliga att vidta. Det innebär att straffskalan kan ha stor betydelse redan under förundersökningen. Som exempel på straffprocessuella tvångsmedel som är beroende av straffskalan kan nämnas

- häktning (24 kap. 1 § rättegångsbalken),
- anhållande (24 kap. 6 § rättegångsbalken),
- gripande (24 kap. 7 § rättegångsbalken),
- reseförbud och anmälningsskyldighet (25 kap. 1 § rättegångsbalken),
- vissa former av beslag (27 kap. 3 § rättegångsbalken),
- hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning (27 kap. 18, 19, 20 a och 20 d §§ rättegångsbalken respektive lagen [2020:62] om hemlig dataavläsning), och
- husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning (28 kap. 1, 2 a, 3 och 11 §§ respektive 12–12 b §§ rättegångsbalken).

Det kan också nämnas att straffskalan kan påverka möjligheterna för brottsutredande myndigheter att ta del av uppgifter som skyddas av sekretess. Exempelvis kan sekretessen inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden brytas i förhållande till Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet om uppgiften angår misstanke om ett begånget brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fäng-

[12] Prop. 2016/17:108 s. 29.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

else i ett år (10 kap. 23 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400], i vilken hänvisas till bl.a. 25 kap. 1 § i samma lag). Vidare påverkar straffskalan möjligheterna att utfärda ett rättsintyg utan målsägandens samtycke (se 5 § andra stycket lagen [2005:225] om rättsintyg i anledning av brott).

Straffskalan påverkar även förutsättningarna för vissa s.k. särskilda rättsverkningar av brott, exempelvis utvisning (8 a kap. 1 § utlänningslagen [2005:716]) och skyldighet att betala avgift till brottsofferfonden (1 § lagen [1994:419] om brottsofferfond). Straffskalan är också direkt avgörande för vilken preskriptionstid som gäller för brottet (35 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken). Slutligen kan nämnas att straffskalan kan ha betydelse för i vilka fall bestämmelsen om s.k. ungdomsreduktion blir tillämpning för lagöverträdare i åldersspannet 18–20 år (29 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken).

9.2.5 Straffmätning och påföljdsval

Straffmätning

Som utvecklats i föregående avsnitt ska straff i första hand bestämmas utifrån hur klandervärd gärningen anses vara. Detta kommer till uttryck genom bestämmelsen i 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken, som anger att det vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Enligt andra meningen i samma stycke ska det särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. Skrivningen infördes genom 2010 års straffmätningsreform i syfte att åstadkomma höjda straffnivåer för allvarliga våldsbrott.[13]

Enligt den straffmätningspraxis som har utvecklats utgår straffvärdebedömningen från straffskalans minimum. Den övre delen av straffskalan är normalt avsedd för exceptionella fall av brottslighet av det aktuella slaget.[14] Straffvärdet kan bedömas som högre om det finns omständigheter som talar för att det finns relevanta kvalitativa skillnader i klandervärdhet i jämförelse med de minst straffvärda fallen. När det gäller de objektiva omständigheterna som ska beaktas

[13] Se prop. 2009/10:147.
[14] Prop. 1987/88:120 s. 78.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

vid straffvärdebedömningen, framgår det ofta av brottsbeskrivningen vilka former av skada, fara eller kränkning som i första hand är relevanta att beakta. Vid straffmätningen är vidare ”avståndet” mellan den brottsliga gärningen och den direkta skadan på ett intresse som straffbestämmelsen avser att skydda av betydelse. Konkret skada är mer straffvärd än fara för sådan skada och orsakande av konkret fara är mer straffvärt än skapandet av risk för skada eller överträdelse av en aktsamhetsstandard. Vidare bedöms normalt, utifrån samma synsätt, försök, förberedelse eller stämpling till brott lindrigare än ett fullbordat brott. I fråga om skuldrekvisitet är uppsåtliga gärningar – allt annat lika – alltid att anse som mer straffvärda än brott begångna av oaktsamhet.[15] Vilken typ av uppsåt det är fråga om kan också ha betydelse, varvid en gärning som begåtts med avsiktsuppsåt i många fall bedöms strängare än motsvarande gärning begången med likgiltighetsuppsåt.

Förutom de omständigheter som räknas upp i 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken, ska förekomsten av försvårande och förmildrande omständigheter också beaktas vid straffmätningen. I 29 kap. 2 och 3 §§ finns uppräknat ett antal omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet i förmildrande respektive försvårande riktning. Uppräkningarna är inte uttömmande. Det kan alltså komma i fråga att beakta även andra förmildrande eller försvårande omständigheter. Samma försvårande omständigheter som anges i 2 § kan förekomma som ett rekvisit i de enskilda straffbestämmelserna, t.ex. vid bedömningen av om ett brott ska anses grovt eller inte. Om domstolen redan har beaktat en viss omständighet vid bedömningen av vilken svårhetsgrad brottet ska hänföras till, måste den ta ställning till om det finns ett s.k. övervärde som kan beaktas även vid straffvärdebedömningen.[16]

Vid flerfaldig brottslighet ska domstolen bestämma ett straffvärde för den samlade brottsligheten. Vid bedömningen tillämpas den s.k. asperationsprincipen, som innebär att utgångspunkten är det allvarligaste av de brott som föreligger till bedömning. Till straffvärdet för detta brott läggs därefter en efter hand minskande del av straffvärdet för vart och ett av de övriga brotten i ordning efter brottets allvar. Slutligen görs en allmän kontroll så att det beräknade

[15] SOU 2014:43 s. 220.
[16] Jareborg m.fl., Straffrättens påföljdslära, (version 7 JUNO), s. 113 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

straffvärdet inte framstår som oproportionerligt i förhållande till den typ av brottslighet som är aktuell.[17]

Sedan straffvärdet har bestämts ska betydelsen av tidigare brottslighet (29 kap. 4 § brottsbalken)[18], s.k. billighetsskäl (29 kap. 5 § brottsbalken) och den tilltalades ungdom (29 kap. 7 § brottsbalken) beaktas. Det resultat som domstolen kommit fram till brukar kallas för straffmätningsvärdet, vilket är det värde som är avgörande för påföljdsbestämningen.

Påföljdsval

När rätten bestämmer påföljd står valet mellan böter, fängelse, villkorlig dom och skyddstillsyn. Därutöver kan domstolen under vissa omständigheter besluta om överlämnande till särskild vård och om särskilda påföljder för unga lagöverträdare. De sistnämnda påföljderna berörs inte närmare i detta avsnitt.

Det följer av 1 kap. 5 § brottsbalken att fängelse är att anse som ett svårare straff än böter. Enligt vad som framgår av 27 kap. 1 § och 28 kap. 1 § brottsbalken, kan fängelse ersättas med villkorlig dom och skyddstillsyn. Fängelse är enligt 30 kap. 1 § brottsbalken att anse som en svårare påföljd än både villkorlig dom och skyddstillsyn. Högsta domstolen har uttalat att en skyddstillsyn generellt är mer ingripande än en villkorlig dom. Skyddstillsyn kan dessutom förenas med olika slags föreskrifter som kan ge påföljden ytterligare skärpa. Följden av detta är att det finns ett större utrymme att använda skyddstillsyn än villkorlig dom som alternativ till fängelse.[19]

Enligt 30 kap. 4 § brottsbalken ska rätten vid val av påföljd fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Därvid ska rätten beakta de s.k. billighetsskälen i 29 kap. 5 § brottsbalken, dvs. sådana omständigheter som även ska beaktas vid straffmätningen. Presumtionen mot fängelse kan brytas med hänsyn till de skäl som anges i 30 kap. 4 § andra stycket brottsbalken, dvs. brottslighetens straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet. De skäl som anges i bestämmelsen är uttömmande.

[17] Se t.ex. ”Skärtorsdagsdomen”, NJA 2008 s. 359.
[18] I första hand ska dock rätten beakta återfall genom påföljdsvalet eller genom förverkande av villkorligt medgiven frihet, jfr 30 kap. 4 § och 34 kap. 5 § brottsbalken.
[19] Se t.ex. ”Socialkontorsfallet”, NJA 2000 s. 314.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Gällande brottslighetens straffvärde föreligger en presumtion för fängelse för brott som bedöms ha ett straffmätningsvärde motsvarande fängelse ett år eller mer.[20] I lagtexten anges som sagt straffvärde, men det som numera avses är i första hand brottets straffmätningsvärde. Som skäl för fängelse kan alltså även brottslighetens art beaktas. Vissa typer av brott anses vara av så allvarlig art att påföljden bör bestämmas till fängelse även vid låga straffvärden. Allmänpreventiva skäl, att brottsligheten blivit mer utbredd eller innefattar angrepp på den personliga integriteten är exempel på omständigheter som kan medföra att fängelse som påföljd anses motiverad utifrån brottets art.[21] I första hand är det lagstiftarens uppgift att i samband med tillkomsten av ny lagstiftning uttala sig om viss brottslighet utgör s.k. artbrott och domstolarna bör endast med försiktighet göra sådana ställningstaganden (se NJA 1992 s. 190). Det är dock inte brottsrubriceringen som sådan som är ensamt avgörande för bedömningen av om brottslighetens art talar för fängelse. Inverkan av art kan vara olika stark inom ramen för en och samma brottsrubricering (se ”Meneden om misshandeln i Bjuv”, NJA 1999 s. 561).

Som skäl för fängelse kan slutligen den tilltalades tidigare brottslighet beaktas. Tidsfaktorn, dvs. hur lång tid som förflutit mellan brotten är en omständighet som har stor betydelse för i vilken utsträckning den tilltalades tidigare brottslighet utgör skäl för fängelse. Som en riktlinje gäller att brott som ligger mer än fyra år tillbaka i tiden normalt inte bör tillmätas någon betydelse vid påföljdsbestämningen. Förhållandet mellan brotten och brottslighetens allvar är ytterligare omständigheter som har betydelse för om och i så fall i vilken grad som ett skärpt påföljdsval bör tillämpas på grund av tidigare brottslighet.[22]

Om straffmätningsvärdet ligger på fängelsenivå och presumtionen mot fängelse inte har brutits, står valet för vuxna lagöverträdare huvudsakligen mellan villkorlig dom och skyddstillsyn. Som skäl för att välja villkorlig dom anges i 30 kap. 7 § brottsbalken att det saknas särskild anledning att befara att den tilltalade kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. Som skäl för att välja skyddstillsyn anges i 30 kap. 9 § brottsbalken att det finns anledning att anta att skyddstillsyn kan bidra till att den tilltalade avhåller sig från fortsatt brottslighet.

[20] Prop. 1987/88:120 s. 100. Se även ”De kinesiska kullagren”, NJA 2014 s. 559 och ”Tablettförvaringen”, NJA 2019 s. 1032. Se även Borgeke m.fl., Att bestämma påföljd för brott (version 4 JUNO), s. 344 f.
[21] Borgeke m.fl., a.a., s. 356–360.
[22] A.a. s. 390 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Om domstolen kommer fram till att det finns skäl för att bestämma påföljden till fängelse, kan den i stället under vissa förhållanden med stöd av 30 kap. 7 eller 9 §§ brottsbalken välja villkorlig dom eller skyddstillsyn om det finns särskilda skäl för en sådan påföljd. En omständighet som kan utgöra ett sådant särskilt skäl är om det finns förutsättningar för att kombinera en villkorlig dom eller skyddstillsyn med en föreskrift om samhällstjänst eller en skyddstillsyn med s.k. kontraktsvård. När det gäller skyddstillsyn kan rätten även beakta bl.a. om en påtaglig förbättring skett av den tilltalades personliga eller sociala situation eller om denne undergår behandling för missbruk eller annat förhållande som kan antas ha samband med dennes brottslighet. Huruvida sådana särskilda skäl föreligger avgörs även av de skäl som talar för fängelse, utifrån straffmätningsvärde, art och återfall. I vissa fall är de dock så pass starka att det inte finns något tillräckligt ingripande alternativ till fängelsestraff. Tillämpningen av skyddstillsyn påverkas också av möjligheten att kombinera påföljden med böter enligt 30 kap. 10 § brottsbalken, och fängelse enligt 30 kap. 11 § och 28 kap. 3 § brottsbalken. S.k. 28:3-fängelse kan väljas endast om det är oundgängligen påkallat med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller den tilltalades tidigare brottslighet. Även brottslighetens art kan i vissa fall inverka på valet av påföljdskombinationen skyddstillsyn och fängelse (se ”Misshandeln i Delsbo”, NJA 2013 s. 922).

9.3 Överträdelse av kontaktförbud

9.3.1 Gällande rätt och tidigare överväganden

Den nuvarande ordningen

Den som bryter mot ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning, döms enligt 24 § lagen om kontaktförbud för överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning till fängelse i högst två år. Den som i övrigt bryter mot ett kontaktförbud döms för överträdelse av kontaktförbud till fängelse i högst ett år. För ringa brott, oavsett om det gäller ett kontaktförbud med elektronisk övervakning eller någon annan form av kontaktförbud, döms till böter. I förarbetena anges att med ringa brott anses åtgärder som, utan att vara uppenbart befogade, ändå framstår som klart ursäktliga.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Enstaka överträdelser då parterna har försonats och båda vill ha förbudet upphävt kan också utgöra ringa brott.[23]

Ansvar för brott förutsätter endast att ett kontaktförbud har överträtts, dvs. det krävs inte att målsäganden lagt märke till överträdelsen.[24] Samtycke från den som förbudet avses skydda (skyddspersonen) kan inte leda till ansvarsfrihet med stöd av 24 kap. 7 § brottsbalken, däremot kan ett eventuellt samtycke beaktas vid bedömningen av om gärningen ska anses ringa.[25]

Överträdelse av kontaktförbud, med eller utan elektronisk övervakning, är i första hand konstruerat som ett brott mot en påbjuden ordning, dvs. som ett brott mot staten. På senare år har dock syftet med kontaktförbudet, dvs. att skydda en enskild person, betonats i högre grad. En överträdelse av förbudet kan innebära en kränkning av den personliga integriteten hos skyddspersonen och denne har också ansetts ha ställning som målsägande vid brottet. Att brottet också syftar till att skydda enskilda personer motiverar även att överträdelse av kontaktförbud omfattas av fridskränkningsbrotten.[26] Överträdelse av kontaktförbud kan även ingå i brottet olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken och hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e § brottsbalken. Rättsutvecklingen har alltså medfört att överträdelse av kontaktförbud i det närmaste bör betraktas både som ett brott mot staten och ett brott mot person.

Det saknas uttalanden i förarbetena huruvida överträdelse av kontaktförbud är ett brott av sådan art att påföljden regelmässigt eller under vissa förhållanden bör bestämmas till fängelse. Det finns inte heller några avgöranden där Högsta domstolen har behandlat frågan. I doktrinen har emellertid angetts att överträdelse av kontaktförbud är ett brott med högt artvärde.[27] I sammanhanget kan det dock noteras att Högsta domstolen bedömt att olaga förföljelse, som till stor del syftar till att skydda mot samma typ av beteenden som kontaktförbudslagstiftningen tar sikte på, inte utgör ett artbrott. Domstolen jämförde med fridskränkningsbrotten (som anses utgöra ett artbrott) och konstaterade att olaga förföljelse inte utgör ett lika allvarligt brott, bl.a. då fridskränkningsbrotten förutsätter att de brottsliga gärningarna har begåtts mot en närstående eller tidigare närstående per-

[23] Prop. 1987/88:137 s. 52 och prop. 2020/21:217 s. 41.
[24] Prop. 1997/98:55 s. 80.
[25] Prop. 2020/21:217 s. 27 f.
[26] Se prop. 2017/18:81 s. 37 och där gjorda hänvisningar till tidigare förarbeten.
[27] Borgeke och Forsgren, Att bestämma påföljd för brott (version 4, JUNO), s. 466.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

son och att de varit ägnade att allvarligt skada den utsattes självkänsla. Högsta domstolen uttalade även att det, med hänsyn till det begränsade utrymme som finns att i praxis särbehandla brott i påföljdshänseende, som utgångspunkt saknades skäl att utgå från att olaga förföljelse är ett brott av sådan art som i sig utgör skäl för fängelse. Domstolen konstaterade dock att det vid val av påföljd kan tas hänsyn till att olaga förföljelse består av flera enskilda gärningar, som var för sig kan behövas särbehandlas i påföljdshänseende med hänsyn till brottets art (se ”Nio månaders förföljelse”, NJA 2020 s. 216).

Tidigare överväganden

Straffskalan för överträdelse av kontaktförbud har varit föremål för flertalet ändringar. När kontaktförbudslagstiftningen infördes 1988 var straffskalan för överträdelse av kontaktförbud böter eller fängelse i högst sex månader. Vid ringa fall utdömdes inte ansvar. I förarbetena uttalades att den väsentliga fördelen med reglerna om kontaktförbud inte låg i att gärningspersonen kunde dömas till straff, utan i det att polisen fick möjlighet att ingripa i akuta situationer.[28]

Drygt ett år efter att kontaktförbudslagstiftningen trätt i kraft höjdes maximistraffet för överträdelse av kontaktförbud till fängelse i ett år. I förarbetena uttalades att bestämmelsen om överträdelse av kontaktförbud omfattar även mycket allvarliga överträdelser, vars straffvärde ansågs ligga över den dåvarande straffskalan. En höjning av straffmaximum till ett års fängelse ansågs också vara motiverad utifrån att den dåvarande straffskalan i normalfallet inte medgav att det var möjligt att avbryta en pågående serie allvarliga överträdelser av kontaktförbud genom att häkta den som överträtt förbudet. Den nya straffskalan trädde i kraft i april 1990.[29]

Stalkningsutredningen föreslog att maximistraffet för överträdelser av kontaktförbud skulle vara två års fängelse. Förslaget motiverades bl.a. med samhällets förändrade syn på olika brotts straffvärde och att kontaktförbud hade visat sig vara ett effektivt verktyg för att minska förekomsten av mäns våld mot kvinnor. Enligt utredningen fanns det mot den bakgrunden anledning att öka spännvidden i straffskalan genom att höja maximistraffet. En höjning av maximistraffet

[28] Prop. 1987/88:137 s. 70.
[29] NJA II 1989 s. 506 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

till två års fängelse ansågs även kunna öka möjligheten att besluta om tvångsmedel och öppna fler möjligheter att säkra bevis.[30] Förslaget möttes dock av blandad kritik från remissinstanserna. Regeringen, som bedömde att straffmaximum för överträdelse av kontaktförbud inte borde höjas, uttalade att ett maximistraff på ett års fängelse gav tillräckligt utrymme för nyanserade straffmätningar även vid de allvarligaste fallen. Det hänvisades även till det då nya brottet olaga förföljelse, som innebar att en strängare straffskala skulle vara tillämplig vid upprepade överträdelser av kontaktförbud i vissa fall.[31]

Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2018 infördes en egen brottsbeteckning för överträdelser av kontaktförbud med elektronisk övervakning med en straffskala på fängelse i högst två år. I förarbetena framhöll regeringen att elektronisk övervakning används i de allvarligaste fallen av trakasserier och förföljelse. Det ansågs därför inte tillfredsställande att straffskalan för överträdelser av kontaktförbud var densamma oavsett om kontaktförbudet övervakades elektroniskt eller inte. Det konstaterades vidare att alla överträdelser av kontaktförbud med elektronisk övervakning är så allvarliga att det enbart borde finnas fängelse i straffskalan.[32]

Den senaste lagändringen innebar att böter utmönstrades ur straffskalan för överträdelse av kontaktförbud. Därtill ersattes ansvarsfrihetsregeln med en bestämmelse om att ringa överträdelser leder till ett bötesstraff. Hedersbrottsutredningen, vars betänkande låg till grund för lagändringarna, bedömde att straffvärdet för överträdelse av kontaktförbud i normalfallet ligger på fängelsenivå. Enligt utredningen borde straffminimum för överträdelse av kontaktförbud av normalgraden, liksom misshandel av normalgraden, börja vid fängelseminimum.[33] Utredningen berörde även den omständigheten att det i tidigare lagstiftningsärenden uttalats att straffskalan för överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning borde vara strängare än straffskalan för överträdelse av kontaktförbud, men påpekade att det endast skulle vara straffminimum för de olika brottsbeteckningarna som skulle vara gemensamt enligt utredningens förslag. Vidare ansåg utredningen att det saknades övervägande skäl för att skärpa minimistraffet för överträdelse av kontaktförbud med elektronisk

[30] SOU 2008:81 s. 169 f.
[31] Prop. 2010/11:45 s. 60.
[32] Prop. 2017/18:81 s. 36.
[33] SOU 2020:57 s. 259 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

övervakning till exempelvis fängelse i sex månader.[34] Regeringen, liksom en klar majoritet av remissinstanserna, instämde i utredningens förslag, som ledde till lagändringar vilka trädde i kraft den 1 januari 2022.[35]

9.3.2 Statistik

Utredningen har inhämtat statistik från Brå avseende lagföringar för brott mot lagen om kontaktförbud. Med lagföringsbeslut avses domslut (fällande domar i tingsrätt), strafföreläggande och åtalsunderlåtelse. Ingen hänsyn tas till eventuella ändringar i högre instans. En fällande dom i tingsrätten redovisas alltså som ett lagföringsbeslut även om hovrätten eller Högsta domstolen skulle meddela en frikännande dom. Statistiken avser lagföringar där brott mot lagen om kontaktförbud har varit huvudbrott. Huvudbrottet i lagföringsbeslutet är det brott med den strängaste straffskalan. Om flera brott i lagföringsbeslutet har samma straffskala väljs ett av dessa brott slumpvis till huvudbrott.[36]

Statistiken avser samtliga brott mot lagen om kontaktförbud och omfattar alltså överträdelse av kontaktförbud med eller utan elektronisk övervakning samt hindrande av elektronisk övervakning. Enligt uppgift från Brå är det inte möjligt att särskilja dessa brott från varandra i lagföringsstatistiken. Under perioden 2014–2021 meddelades emellertid enbart några enstaka domslut i tingsrätten per år avseende hindrande av elektronisk övervakning.[37] Det meddelas dessutom endast ett fåtal beslut om kontaktförbud med elektronisk övervakning per år och endast en handfull anmälningar om överträdelser av sådana kontaktförbud har skett under den aktuella perioden.[38] De redovisade uppgifterna avser därmed nästan uteslutande överträdelse av kontaktförbud utan elektronisk övervakning enligt 24 § lagen om kontaktförbud.

I detta sammanhang förtjänar det att poängteras att den redovisade statistiken hänför sig till tiden före den lagändring som trädde i

[34] A.a. s. 261.
[35] Prop. 2020/21:217 s. 25 ff.
[36] Brå, 2023-01-03.
[37] Enligt sökning på Bisnode InfoTorgs rättsdatabas 2023-02-06.
[38] Brå, kriminalstatistik 2015–2021, tabell 100.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kraft den 1 januari 2022, och som innebar att straffminimum för överträdelse av kontaktförbud höjdes från böter till fängelseminimum.

Tabell 9.1 Antal lagförda brott*, 2014–2021

År	Lagföringstyp				
	Åtalsunderlåtelse	Strafföreläggande	Domslut	Summa	Därav huvudbrott
2014	25	17	526	568	130
2015	49	42	676	767	141
2016	45	26	532	603	96
2017	15	7	600	622	81
2018	7	25	972	004	79
2019	7	5	1 084	1 096	104
2020	13	7	697	717	92
2021	5	–	1 030	1 035	107
2014–2021	**166**	**129**	**6 117**	**6 412**	**830**

Källa: Brå, januari 2023.
* Med brott avses här både huvudbrott och bibrott

Av tabell 9.1 framgår att antalet lagförda brott mot lagen om kontaktförbud har ökat relativt stadigt under den redovisade perioden och var nästan dubbelt så många 2021 som 2014. Den utvecklingen gäller dock inte de fall där brott mot lagen om kontaktförbud har varit huvudbrott, utan i den kategorin är antalet mer varierande utan någon tydlig riktning.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tabell 9.2 Antal lagföringsbeslut redovisat efter huvudpåföljd där huvudbrottet är brott mot lagen om kontaktförbud, 2014–2021

År	Domslut						Straff-föreläggande	Åtals-underlåtelse	Summa	Därav domslut
	FÄ	RV	ST	VD	Böter	34:1 p. 1 BrB*				
2014	20	3	15	13	45	9	10	15	130	105
2015	30	4	11	6	58	12	7	11	141	123
2016	18	2	10	4	39	8	7	7	96	82
2017	16	1	11	4	38	2	5	4	81	72
2018	19	–	8	3	37	4	3	5	79	71
2019	21	4	18	6	39	6	5	4	104	95
2020	22	–	10	4	43	5	4	4	92	84
2021	11	1	16	20	51	3	–	4	107	103
2014–2021	**157**	**15**	**99**	**60**	**350**	**49**	**40**	**54**	**830**	**735**

Källa: Brå, januari 2023.
FÄ: fängelse, RV: rättspsykiatrisk vård, ST: skyddstillsyn, VD: villkorlig dom.
* Om en person tidigare dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård för ett tidigare brott, kan domstolen förordna att den tidigare utdömda påföljden även ska avse det nya brottet.

Tabell 9.2 visar att den vanligaste påföljden för brott mot lagen om kontaktförbud under den redovisade perioden var böter, följt av fängelse och skyddstillsyn. Böter meddelades som huvudpåföljd i nästan hälften av domsluten. Fängelse meddelades som huvudpåföljd i ungefär en femtedel av domsluten. Värt att åter påpekas är att statistiken gäller under en period då böter ingick i straffskalan för brott av normalgraden och att det fanns ett straffritt område för ringa fall. Efter den 1 januari 2022 är böter förbehållet endast de ringa fall som tidigare varit straffria.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tabell 9.3 De tio vanligaste förekommande andra brotten i lagföringsbeslut avseende brott mot lagen om kontaktförbud, år 2014–2021

Brott	**Andel av lagföringsbesluten som innehåller minst ett av de presenterade brotten** (andel i procent)
Olaga hot	36,1
Ofredande	25,6
Misshandel	25,2
Ringa narkotikabrott	14,2
Skadegörelse	13,6
Olovlig körning	7,3
Våld eller hot mot tjänsteman	5,7
Övergrepp i rättssak	5,5
Hemfridsbrott/olaga intrång	5,3
Brott mot den s.k. knivlagen	5,2

Källa: Brå, januari 2023.

Av tabell 9.3 framgår att av de lagföringsbeslut som omfattar flera brottstyper utöver brott mot lagen om kontaktförbud, är olaga hot det vanligast förekommande brottet, följt av ofredande och misshandel. Det bör påpekas i sammanhanget att de brott mot lagen om kontaktförbud som ingår som en del av ett fridskränkningsbrott eller olaga förföljelse inte framgår av statistiken. Antalet överträdelser av kontaktförbud är alltså högre än det som statistiken utvisar, eftersom det kan antas att ett stort antal lagförda fall av fridskränkningsbrott och – i ännu högre utsträckning olaga förföljelse – innefattar ett eller flera fall av överträdelse av kontaktförbud.

Tabell 9.4 Genomsnittligt utdömd fängelsetid i månader för domslut i tingsrätten med påföljden fängelse där domslutet endast innehåller ett brott* som är brott mot lagen om kontaktförbud

År (period)	**Genomsnittligt utdömd fängelsetid i månader**
2014–2017	1,7
2018–2021	1,0
2014–2021	**1,4**

Källa: Brå, januari 2023.

* Av de lagföringsbeslut där huvudbrottet är brott mot lagen om kontaktförbud består drygt 30 procent av besluten endast ett brott under perioden 2014–2021.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tabell 9.4 visar att den genomsnittliga fängelsetidens längd uppgick till 1,4 månader i de domslut som endast omfattade ett brott som var brott mot lagen om kontaktförbud och påföljden bestämdes till fängelse. Den genomsnittliga fängelsetidens längd minskade med sju månader från perioden 2014–2017 till perioden 2018–2021. Det bör dock påpekas att antalet domar årligen på fängelsenivå som endast gällt brott mot lagen om kontaktförbud i tiden före det att böter utmönstrades från straffskalan, är förhållandevis litet (mellan 11 och 20 domar årligen). Det är därför vanskligt att dra några bestämda slutsatser av att den genomsnittliga fängelsetiden har minskat.

9.3.3 Våra överväganden och förslag

Förslag: Brottsbeteckningen *överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning* ersätts med *överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud*. Ändringen innebär att en strängare straffskala ska tillämpas för överträdelser av utvidgade respektive särskilt utvidgade kontaktförbud – oavsett om dessa förbud övervakas elektroniskt eller inte – än för övriga överträdelser av kontaktförbud. Straffskalan för överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud ska vara fängelse i lägst tre månader och högst två år.

Bedömning: Straffskalan för överträdelse av kontaktförbud i övrigt bör inte ändras.

Den strängare straffskalan för överträdelser av kontaktförbud bör tillämpas oavsett om förbudet är villkorat med elektronisk övervakning eller inte

Straffbestämmelsen i 24 § lagen om kontaktförbud är konstruerad på så sätt att en strängare straffskala ska tillämpas vid överträdelser av kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning, jämfört med överträdelser av kontaktförbud i övrigt. Motiven bakom en differentierad straffskala, beroende på om överträdelsen avser ett förbud som övervakas elektroniskt eller inte, handlar primärt om att elektronisk övervakning endast kommer i fråga i de övre delarna av den sanktions-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

trappa som kontaktförbudslagstiftningen bygger på och att detta bör återspeglas i det straff som kan följa på en överträdelse. Anledningen till att lagstiftaren valde att knyta den strängare straffskalan till förekomsten av elektronisk övervakning och inte till de mer ingripande formerna av kontaktförbud som sådana, berördes inte uttryckligen i förarbetena. Vi anser att det kan finnas skäl att tillämpa den strängare straffskalan vid överträdelser av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud oavsett om förbudet övervakas elektroniskt eller inte.

För särskilt utvidgade kontaktförbud gäller att förbudet ska förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det. Detsamma gäller för utvidgade kontaktförbud, om den som förbudet avses gälla mot (förbudspersonen) har överträtt ett kontaktförbud. En anledning till att underlåta att övervaka ett sådant kontaktförbud elektroniskt kan t.ex. vara att förbudspersonen på grund av sin bostadssituation eller andra omständigheter saknar praktiska möjligheter att sköta en fotboja.[39] Att det bedöms föreligga särskilda skäl mot elektronisk övervakning i dessa fall är alltså inte ett uttryck för att situationen är mindre allvarlig utifrån skyddsbehovet hos skyddspersonen än i de fall där beslut har fattats om att utfärda motsvarande kontaktförbud med elektronisk övervakning.

När det gäller utvidgade kontaktförbud som meddelats som en förstahandsåtgärd är möjligheten till elektronisk övervakning fakultativ, genom att det anges att ett sådant förbud *får* förenas med villkor om elektronisk övervakning. Det innebär att det finns ett något större utrymme för att inte förena beslutet med elektronisk övervakning än annars. Ett utvidgat kontaktförbud i sig förutsätter emellertid att det kan antas att ett ordinärt kontaktförbud inte är tillräckligt. Även i de fall ett utvidgat kontaktförbud meddelas som en förstahandsåtgärd är det alltså fråga om situationer där skyddsbehovet har bedömts vara stort, oavsett om beslutet förenas med elektronisk övervakning eller inte.

Möjligheten att utfärda utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud är förbehållet de allvarligaste situationerna, oavsett om förbudet förenas med elektronisk övervakning eller inte. Det finns därför enligt vår bedömning inte anledning att se mindre allvarligt på en överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud utan elektronisk övervakning än en överträdelse där kontaktförbudet övervakats elektroniskt. Skillnaden är att bevissvårigheterna många gånger

[39] Prop. 2017/18:81 s. 23.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kan vara större vid överträdelser av utvidgade kontaktförbud utan elektronisk övervakning än vid motsvarande förbud med elektronisk övervakning. Att det finns ett tydligt straffhot kan därför sägas vara än mer angeläget vid utvidgade kontaktförbud utan elektronisk övervakning, eftersom upptäcktsrisken i sig är mer begränsad och därigenom i sig mindre avhållande från att överträda förbudet. Mot denna bakgrund bedömer vi att den strängare straffskalan som i dag tillämpas endast vid överträdelser av kontaktförbud med elektronisk övervakning i stället bör knytas till typen av kontaktförbud, snarare än till förekomsten av elektronisk övervakning. Vi föreslår därför att det införs en brottsbeteckning avseende *överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud* som ersätter den nuvarande brottsbeteckningen överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning.

Det kan ifrågasättas om inte överträdelser av kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden också borde omfattas av den strängare straffskalan. Ett sådant förbud utgör en kvalificerad form av kontaktförbud som – till skillnad från ett ordinärt kontaktförbud – förutsätter att det finns en risk för brott mot en sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. När parterna har en gemensam bostad är det emellertid inte möjligt att utfärda ett ordinärt kontaktförbud mot den ena parten. Ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden kan därför jämställas med ett ordinärt kontaktförbud sett till den sanktionstrappa som kontaktförbudslagstiftningen bygger på. Överträdelser av kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden bör därför inte omfattas av den strängare straffskalan i bestämmelsen.

I det följande behandlar vi vilken straffskala som bör gälla för överträdelser av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud.

Minimistraffet för överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud bör vara högre än för överträdelse av kontaktförbud i övriga fall

Som vi har uttalat i avsnitt 9.2.3, ska straffskalan för ett brott stå i proportion till brottets svårhet och återspegla hur allvarligt samhället ser på brottet. Inom straffskalan ska i princip alla tänkbara gärningstyper som faller inom det aktuella tillämpningsområdet för brottet kunna inordnas. Straffskalan måste därför ha en viss spännvidd, från ett lägsta straff till ett högsta. En skärpning av straffskalan för ett brott

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ska kunna motiveras utifrån principerna om proportionalitet och ekvivalens.

I sammanhanget bör det också beaktas att samhällsutvecklingen har inneburit att acceptansen har minskat för allvarliga våldsbrott och brott som innebär hot om våld eller kränkningar av någons frihet och frid. Mot den bakgrunden har det under senare år genomförts en rad reformer som inneburit straffskärpningar för olika typer av brott mot person. Våld i nära relationer är emellertid alltjämt ett allvarligt samhällsproblem, som innebär ett stort lidande för de utsatta personerna. Detta bör återspeglas i straffskalorna för överträdelse av kontaktförbud.

Som framgår av avsnitt 8.3.6, föreslår vi att särskilt utvidgade kontaktförbud ska kunna meddelas i fler situationer än i dag, även som en förstahandsåtgärd. Även med en sådan utgångspunkt kommer de mer ingripande formerna av kontaktförbud endast kunna utfärdas när det bedöms att ett ordinärt kontaktförbud inte är tillräckligt utifrån den utsatta personens behov av skydd. Många gånger kan det röra sig om att en person har överträtt ett tidigare utfärdat kontaktförbud och att det därför är motiverat med en högre ingripandenivå.

Det primära skyddsintresset för brottet överträdelse av kontaktförbud är att upprätthålla förtroendet för kontaktförbudet.[40] En viktig del i trovärdigheten är att den sanktion som kan följa på en överträdelse av förbudet uppfattas som tillräckligt ingripande. Vidare ska straffet för ett brott indikera hur allvarlig gärningen är i förhållande till andra brott och ge uttryck för samhällets klander av brottet. Som vi konstaterat ovan aktualiseras ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud endast i de allvarligaste fallen, dvs. där risken för brott, förföljelse eller allvarliga trakasserier mot skyddspersonen bedöms som särskilt hög (i avsnitt 8.3.2 och 8.3.3 föreslår vi även att en risk för otillbörlig övervakning samt risk för påverkan på skyddspersonen i syfte att hindra denne från att lämna uppgifter till domstol eller brottsbekämpande myndigheter, ska kunna utgöra grund för att meddela kontaktförbud). En överträdelse av ett sådant kontaktförbud utgör därför som utgångspunkt ett allvarligare angrepp på skyddsintresset – dvs. att upprätthålla förbudet mot kontakter – än en överträdelse av andra former av kontaktförbud. Skyddspersonens befogade intresse av att slippa oönskade kontakter från förbudspersonen måste anses särskilt framträdande i sådana fall. Den som överträder ett utvidgat

[40] Prop. 2017/18:81 s. 37.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

eller särskilt utvidgat kontaktförbud visar på ett särskilt tydligt sätt sin avsikt att fortsätta trakassera skyddspersonen med oönskade kontakter. Detta gäller inte minst i de fall ett sådant kontaktförbud övervakas elektroniskt och gärningspersonen därmed knappast kan undgå upptäckt. Sådana överträdelser är därför särskilt ägnade att skapa oro och rädsla hos skyddspersonen. Mot den bakgrunden bedömer vi att det finns starka skäl för att ifrågasätta den nuvarande ordningen att straffminimum för överträdelse av kontaktförbud är densamma (dvs. fängelseminimum), oavsett vilken form av kontaktförbud som överträdelsen avser. Tvärtom bör det ske en differentiering av straffnivåerna. Enligt vår uppfattning bör därför även de minst allvarliga formerna av överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud motsvara ett högre straffvärde än fjorton dagars fängelse. Detta förutsatt att det inte är fråga om ett ringa brott, en fråga till vilken vi återkommer nedan.

Att ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud förenas med villkor om elektronisk övervakning innebär att risken för att en överträdelse upptäcks är stor, vilket säkerligen är betydelsefullt som avhållande faktor. Att sådana kontaktförbud, och därigenom också elektronisk övervakning, kan komma i fråga i fler fall än i dag är förmodligen den omständighet som är mest avgörande i fråga om att säkerställa efterlevnaden av kontaktförbud (se avsnitt 8.3 där vi föreslår detta). Ett skärpt minimistraff för överträdelse av de mer ingripande formerna av kontaktförbud skulle emellertid kunna verka som ytterligare ett skäl för människor att avhålla sig från att begå brott. Det kan givetvis tänkas förekomma överträdelser av kontaktförbud av mer impulsiv karaktär, men det torde vara vanligare att brottet begås i mer systematisk form där gärningspersonen har större utrymme för ett kalkylerat risktagande. Det kan därför inte uteslutas att en skärpt straffnivå kan ha betydelse för benägenheten att begå brott.[41] En höjning av minimistraffet för överträdelser av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud skulle därför kunna bidra till lagstiftningens brottsförebyggande funktion.

[41] Jfr t.ex. SOU 2012:34 s. 137 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Vilken straffnivå ska väljas?

De straffminimum som traditionellt har använts i svenska straffbestämmelser är, förutom böter och fängelse i fjorton dagar, fängelse i lägst sex månader, ett år, två år, fyra år, sex år eller tio år. Under senare år har detta differentierats ytterligare genom att även straffminimum på nio månader samt ett år och sex månader har införts för vissa brott. Någon nivå mellan fängelse i fjorton dagar och fängelse i sex månader har dock hittills inte introducerats. Med den utgångspunkten är fängelse i lägst sex månader den straffnivå som ligger närmast till hands beträffande minimistraffet för överträdelse av utvidgade eller särskilt utvidgade kontaktförbud. En sådan ändring skulle dock innebära en drastisk straffskärpning jämfört med vad som gäller i dag beträffande överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning, vilket varken kan anses ändamålsenligt eller motiverat utifrån principen om ekvivalens, dvs. att lika allvarliga brott ska bestraffas lika. En jämförelse kan här göras med andra brott vars minimistraff är fängelse i sex månader, exempelvis grovt hemfridsbrott. Omständigheter som kan innebära att ett hemfridsbrott ska bedömas som grovt är t.ex. att gärningen skett genom inbrott eller innefattat våld, hot om brottslig gärning, ofredande eller skada på egendom eller annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art. Mot den bakgrunden måste ett grovt hemfridsbrott som utgångspunkt anses betydligt mer klandervärt än en överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud.

I samband med den senaste lagändringen, då böter utmönstrades ur straffskalan för överträdelse av kontaktförbud utan elektronisk övervakning, bedömde Hedersbrottsutredningen att minimistraffet för överträdelse av kontaktförbud borde jämställas med minimistraffet för misshandel av normalgraden.[42] En överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud utgör en allvarlig kränkning av skyddspersonens integritet och kan innebära att skyddspersonen försätts i mycket farliga situationer med risk för allvarligt våld. Överträdelser av sådana kontaktförbud är typiskt sett en del av en pågående förföljelse av målsäganden, och kan därför skapa allvarlig oro och stress hos skyddspersonen. Mot den bakgrunden finns det enligt vår bedömning skäl för en något strängare syn på en överträdelse av

[42] SOU 2020:57 s. 260.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ett sådant förbud än de lindrigaste formerna av misshandel av normalgraden.

Det finns därför, som också framhålls i våra direktiv, anledning att överväga andra straffnivåer för minimistraffet än de som traditionellt har använts. Regeringen har uttalat att det finns tillräckligt vägande skäl för att i större utsträckning än vad som tidigare var fallet göra avsteg från de nivåer för minimistraff som traditionellt har tillämpats, vilket också har skett beträffande flera brottstyper (se avsnitt 9.2.3).[43] Det finns alltså inget hinder mot att använda straffskalenivåer som inte tidigare har använts, om det finns sakliga skäl som talar för det.

I våra direktiv anges ett minimistraff om tre månaders fängelse som exempel på en straffnivå som bör övervägas. Ett sådant minimistraff återspeglar enligt vår bedömning på ett nyanserat sätt hur allvarlig en överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud ska anses vara i förhållande till överträdelser av övriga former av kontaktförbud. Vi föreslår därför att minimistraffet, i den strängare straffskala som enligt vårt förslag ska tillämpas vid överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud, ska höjas till tre månaders fängelse. Som framgår nedan anser vi även att brottet till sin karaktär är så allvarligt att det bör betraktas som ett s.k. artbrott.

Det kan ifrågasättas om vårt förslag om att höja minimistraffet medför att domstolen, mot bakgrund av normala konkurrensregler, ska döma särskilt för överträdelser av utvidgade eller särskilt utvidgade kontaktförbud som utgör en del av en olaga förföljelse.

Straffminimum för de båda brotten kommer dock inte att skilja sig särskilt mycket. Vidare är maximistraffet för olaga förföljelse fyra års fängelse och därmed högre än det maximistraff för överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud som vi här föreslår. Mot den bakgrunden framstår det enligt vår bedömning som naturligt att överträdelser av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud inordnas som ett underbrott till olaga förföljelse.[44] Eftersom domstolen ska ta hänsyn till de olika gärningarnas straffvärde när straffvärdet för en olaga förföljelse bestäms, torde det i praktiken bli så att ett sådant brott som innefattar en överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud alltid kommer anses uppgå till i vart fall tre månaders fängelse.

[43] Prop. 2016/17:108 s. 29.
[44] Jfr med regeringens resonemang beträffande hedersförtrycksbrottet, prop. 2021/22:138 s. 27 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Vi har även övervägt om möjligheten att rubricera en överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud som ringa bör utmönstras. Straffet för överträdelser av kontaktförbud som bedöms som ringa är enligt den nuvarande ordningen böter, oavsett vilken typ av kontaktförbud som överträdelsen avser. Som en konsekvens av den strängare synen på överträdelser av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud som följer av vårt förslag kan det argumenteras för att överträdelser av dessa typer av kontaktförbud alltid är så allvarliga att de inte bör kunna bedömas som ringa brott och därmed leda till ett bötesstraff. Samtidigt kan omständigheterna kring brottet variera stort. Enligt vår bedömning bör det därför även fortsättningsvis finnas ett – om än begränsat – utrymme att rubricera även överträdelser av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud som ringa brott och att påföljden därmed bestäms till böter. Det kan till exempel röra sig om situationer då parterna har försonats och skyddspersonen önskar att kontaktförbudet upphävs.

Straffskalan för överträdelse av kontaktförbud framstår i övrigt som väl avvägd

Vårt uppdrag i denna del får uppfattas som att vi, förutom en höjning av minimistraffet för överträdelser av kontaktförbud med elektronisk övervakning (enligt vårt förslag ska denna brottsbeteckning ändras till *överträdelse av utvidgat och särskilt utvidgat kontaktförbud*), även bör överväga andra ändringar av straffskalan för överträdelser av kontaktförbud. Det har emellertid inte framkommit tillräckligt starka skäl för att föreslå någon ytterligare straffskärpning.

Som framgår av tillgänglig statistik har överträdelser av kontaktförbud i stor utsträckning föranlett böter som påföljd de senaste åren. När det gäller överträdelser av kontaktförbud av normalgraden, skärptes straffskalan så sent som den 1 januari 2022 genom att minimistraffet höjdes från böter till fängelseminimum. Det är ännu för tidigt för att dra några slutsatser om i vilken utsträckning den senaste straffskärpningen har fått genomslag i praxis. Det finns därför inte anledning att i nuläget överväga nya straffskärpningar när det gäller minimistraffet för överträdelse av kontaktförbud av normalgraden. Det kan också starkt ifrågasättas om ett minimistraff som går utöver fängelseminimum skulle stå i proportion till brottets allvar beträffande de minst allvarliga formerna av överträdelser av kontaktförbud, t.ex.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

när det gäller enstaka sms eller andra kontaktförsök som framstår som förhållandevis harmlösa utan att gärningen för den delen bedöms som ringa brott. Vår bedömning är tvärtom att en sådan höjning av straffminimum inte skulle vara motiverad och därtill inte skulle vara förenlig med straffskalan för andra jämförbara brottstyper.

I de fall överträdelse av kontaktförbud har föranlett fängelse som påföljd, har fängelsestraffets längd före straffskärpningen 2022 i genomsnitt bestämts till drygt en månads fängelse. Det innebär att en stor del av straffskalan som regel inte utnyttjas. Detta talar emot ett behov av att höja maximistraffet för att åstadkomma en mer nyanserad straffmätning för de allvarligaste fallen av överträdelser av kontaktförbud. I sammanhanget kan det också framhållas att bestämmelserna om olaga förföljelse och fridskränkningsbrotten medför att det finns utrymme för att i vissa fall bedöma upprepade överträdelser av kontaktförbud enligt den strängare straffskala som gäller för dessa brott.

Sammantaget får det anses att straffskalan för normalfallen av överträdelser av kontaktförbud framstår som väl avvägd.

Överträdelse av utvidgat och särskilt utvidgat kontaktförbud bör betraktas som ett s.k. artbrott

Som framgår av avsnitt 9.3.1 har det hävdats i doktrinen att överträdelse av kontaktförbud utgör ett s.k. artbrott, dvs. ett brott vars art utgör skäl för att bestämma påföljden till fängelse, även i fall där varken straffmätningsvärdet eller tidigare brottslighet talar för en fängelsepåföljd. Det förekommer också, åtminstone i underrättspraxis, att domstolarna hänvisar till brottets art som skäl för fängelse beträffande överträdelse av kontaktförbud.[45] I första hand anses det dock vara en uppgift för lagstiftaren att i samband med tillkomsten av ny lagstiftning uttala sig om artvärdet av viss brottslighet och sådana ställningstaganden ska endast med försiktighet göras i domstolarnas praxis (se t.ex. NJA 1992 s. 1990). Lagstiftaren har inte tidigare uttalat sig om överträdelse av kontaktförbud är ett brott av sådan art att det finns skäl för fängelse och det finns inte heller något avgörande från Högsta domstolen enligt vilket överträdelse av kontaktförbud

[45] Se t.ex. Helsingborgs tingsrätt dom den 22 december 2022 mål nr B 8135-21, Södertörns tingsrätt dom den 10 augusti 2017 mål nr B 8461 och Varbergs tingsrätt dom den 16 november 2016 mål nr 1201-16.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

utgör ett artbrott. För att klargöra rättsläget är det lämpligt att lagstiftaren i samband med en översyn av straffskalorna – t.ex. vid behandlingen av detta betänkande – tar ställning till huruvida överträdelser av kontaktförbud ska betraktas som ett artbrott.

Som nämnts i avsnittet om straffteoretiska utgångspunkter utgör allmänpreventiva skäl, att brottsligheten blivit mer utbredd eller innefattar angrepp på den personliga integriteten, exempel på omständigheter som traditionellt anses utgöra skäl för att betrakta ett brott som artbrott, dvs. brott som åtminstone i vissa fall har ett så pass högt artvärde att det i sig kan motivera ett fängelsestraff. Det har inte framkommit att förekomsten av överträdelser av kontaktförbud har ökat i omfattning eller att brottsligheten har blivit mer elakartad än tidigare. Överträdelser av kontaktförbud kan dock många gånger anses ge uttryck för lagtrots och utgör som utgångspunkt ett allvarligt angrepp på skyddspersonens integritet och trygghet till person. Det kan också medföra att skyddspersonen, som ofta har haft en närståenderelation till förbudspersonen, försätts i farliga situationer. Vidare innebär brottet att förtroendet för kontaktförbud skadas, både i det enskilda fallet och beträffande kontaktförbudslagstiftningen i vidare bemärkelse.

Å andra sidan kan det argumenteras för att i stort sett alla brott i brottsbalken kan tillmätas ett visst artvärde, i vart fall under vissa omständigheter. Detsamma gäller för de vanligast förekommande straffbestämmelserna inom specialstraffrätten i de fall straffvärdet inte bedöms kunna stanna vid böter.[46] Hanteringen av artbrotten i påföljdssystemet har kritiserats, bl.a. eftersom begreppet art inte anses vila på någon tydlig kriminalpolitisk grund.[47] Det har ibland också talats om s.k. artbrottsinflation, dvs. att fler och fler brott betraktas som artbrott, vilket riskerar att urvattna systemet. Det har framförts att det därför bör intas en restriktiv hållning till att betrakta fler brott som artbrott och att så endast bör ske när det föreligger mycket goda skäl för det.[48]

Mot bakgrund av vad som sagts ovan kan det hävdas att överträdelser av kontaktförbud alltid kan sägas ha ett visst artvärde. De allmänpreventiva skäl som kan åberopas till stöd för att överträdelse av kontaktförbud bör särbehandlas i påföljdshänseende med hänsyn

[46] SOU 2012:34 band 2, s. 699.
[47] Wersäll, Några utgångspunkter för ett reformerat påföljdssystem, SvJT 2010 s. 548.
[48] Asp, ”Brottslighetens art” – kommentar till Dag Victors och Andrew von Hirschs uppsatser, SvJT 2003 s. 151 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

till dess art är dock som störst i fråga om överträdelser av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud, eftersom sådana kontaktförbud kan komma i fråga endast i de fall då skyddsbehovet bedömts som särskilt stort. Kränkningen av skyddspersonens rätt till trygghet, frihet och frid kan också sägas vara mest framträdande gällande sådana gärningar. Det finns därför goda skäl för att överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud bör betraktas som så pass allvarligt att det är motiverat att överväga fängelse som påföljd med hänsyn till brottets art även vid förhållandevis låga straffvärden.

Det bör övervägas om straffskalan för olaga förföljelse ska ses över

Överträdelse av kontaktförbud, med eller utan elektronisk övervakning, kan ingå som en del i brottet olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken. Straffskalan för olaga förföljelse sträcker sig från fängelseminimum (fjorton dagars fängelse) till fängelse i högst fyra år. Flera av de åklagare som utredningen har talat med har framfört synpunkter om att minimistraffet för olaga förföljelse är oproportionerligt lågt och att det bör skärpas. Vi kan konstatera att straffskalan för flera av de brott som ingår i brottskatalogen för olaga förföljelse har skärpts på senare år. Bland annat har straffminimum för överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen om kontaktförbud och sexuellt ofredande mot barn enligt 6 kap. 10 § första stycket brottsbalken skärpts på så sätt att böter har utmönstrats ur straffskalan. Enligt vår mening bör det, inte minst av den anledningen, övervägas om straffskalan för olaga förföljelse ska skärpas. Denna fråga omfattas dock inte av våra direktiv och måste därför behandlas i ett annat sammanhang. Här kan återigen nämnas att regeringen beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att genomföra en översyn av straffskalorna för de enskilda brotten, vilket torde omfatta frågan om straffskalan för olaga förföljelse.[49]

[49] Se dir. 2023:115.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

9.4 Överträdelse av europeisk skyddsorder

9.4.1 Den nuvarande ordningen

Europaparlamentets och rådets direktiv om den europeiska skyddsordern (nedan kallat direktivet) innebär att kontaktförbud eller motsvarande skyddsåtgärd som har meddelats i en medlemsstat ska erkännas och verkställas i en annan medlemsstat, om den skyddsbehövande beger sig till den staten. Skyddet överförs genom att en s.k. europeisk skyddsorder översänds till den andra medlemsstaten, som har att erkänna och säkerställa skyddet genom att meddela en motsvarande nationell åtgärd. Syftet är att bidra till den fria rörligheten för skyddsbehövande genom regler som innebär att de kan röra sig fritt inom EU med bibehållet skydd.[50]

I Sverige genomförs direktivet genom lagen om europeisk skyddsorder. Av 3 kap. 5 § lagen om europeisk skyddsorder följer att om en europeisk skyddsorder kan erkännas i Sverige, ska åklagaren meddela förbud mot den person som skyddsordern gäller mot, om den europeiska skyddsordern kan erkännas i Sverige. Bestämmelsen innehåller en uppräkning av vilka förbud som kan komma i fråga för att verkställa skyddsordern. Förbuden motsvarar de olika former av förbud som kan utfärdas enligt den svenska lagen om kontaktförbud. Ett förbud som utfärdas enligt 3 kap. 5 § lagen om europeisk skyddsorder ska i största möjliga utsträckning stämma överens med den skyddsåtgärd som ligger till grund för skyddsordern.

Av 3 kap. 14 § lagen om europeisk skyddsorder framgår att den som bryter mot ett förbud som har meddelats enligt 3 kap. 5 § i samma lag, döms för överträdelse av europeisk skyddsorder till böter eller fängelse i högst ett år. I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

När lagen om europeisk skyddsorder infördes, uttalade regeringen att utgångspunkten borde vara att ett beslut om verkställighet av en europeisk skyddsorder ska likställas med ett kontaktförbud, varför överträdelser av förbud som meddelats genom ett sådant beslut borde bestraffas på samma sätt som en överträdelse av ett kontaktförbud enligt lagen om kontaktförbud. Det bedömdes därför att samma straffskala som då gällde för överträdelse av kontaktförbud borde tillämpas även för överträdelse av europeisk skyddsorder.[51] När straffskalan

[50] Se artikel 1 och 2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/99/EU av den 13 december 2011 om den europeiska skyddsordern.
[51] Prop. 2014/15:139 s. 70.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

för överträdelse av kontaktförbud sedermera skärptes, genomfördes emellertid inte någon motsvarande ändring i straffskalan för överträdelse av europeisk skyddsorder. Frågan om den straffskalan samtidigt borde skärpas berördes inte i det lagstiftningsärendet.

9.4.2 Våra överväganden och förslag

Förslag: Straffskalan för överträdelse av europeisk skyddsorder enligt 3 kap. 14 § första stycket lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder ändras till fängelse i högst ett år. Ansvarsfrihetsregeln i andra stycket ersätts med en bestämmelse om att straffet i ringa fall ska vara böter.

Som nämnts ovan, har lagstiftarens avsikt varit att överträdelser av ett förbud som utfärdats enligt lagen om europeisk skyddsorder ska bestraffas på samma sätt som en överträdelse av ett kontaktförbud enligt lagen om kontaktförbud. När straffskalan för överträdelse av kontaktförbud skärptes och ansvarsfrihetsregeln för ringa brott utmönstrades den 1 januari 2022 berördes emellertid inte frågan om att genomföra motsvarande ändring i bestämmelsen om överträdelse av europeisk skyddsorder 3 kap. 14 § lagen om europeisk skyddsorder. Detta har fått till följd att straffskalan för överträdelse av europeisk skyddsorder inte längre överensstämmer med straffskalan för överträdelse av kontaktförbud. Då det saknas rationella skäl för att behålla en sådan ordning, bör straffskalan för överträdelse av europeisk skyddsorder skärpas på så sätt att böter inte längre ska ingå i straffskalan, vilket innebär att brottet får en straffskala från fängelseminimum till fängelse i högst ett år. Vidare bör ansvarsfrihetsregeln för ringa fall tas bort och de fall som tidigare varit straffria i stället straffas med böter.

Vi har föreslagit att en särskild, strängare, straffskala ska gälla för överträdelser av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud enligt 24 § lagen om kontaktförbud. I linje med detta har vi övervägt om det även borde införas en särskild straffskala för överträdelse av europeisk skyddsorder beträffande förbud som till sitt innehåll motsvarar ett utvidgat eller ett särskilt utvidgat kontaktförbud (dvs. förbud som meddelats med stöd av 3 kap. 5 § första stycket 3 och 4 lagen om europeisk skyddsorder).

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Skälen för en differentierad straffskala i lagen om kontaktförbud är primärt att den sanktionstrappa som kontaktförbudslagstiftningen bygger på även bör återspeglas i det straff som följer på en överträdelse, eller att i vart fall skyddsbehovet är särskilt framträdande i sådana fall där utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud meddelas. Tanken är alltså att det som utgångspunkt finns skäl att se allvarligare på en överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgad kontaktförbud än en överträdelse av ett ordinärt kontaktförbud, eftersom de mer ingripande formerna av ett kontaktförbud endast kommer i fråga i de allvarligaste fallen. Någon motsvarande sanktionstrappa återfinns inte i lagen om europeisk skyddsorder och heller inte någon differentiering som förbehåller förbud som meddelats med stöd av 3 kap. 5 § första stycket 3 och 4 lagen om europeisk skyddsorder i övrigt till de allvarligaste fallen. Om en europeisk skyddsorder ska erkännas i Sverige erkänns även de faktiska förhållanden som lagts till grund för skyddsordern. Åklagaren ska meddela den som skyddsordern gäller mot ett förbud som i största möjliga utsträckning stämmer överens med den skyddsåtgärd som ligger till grund för skyddsordern, vilket alltså blir helt styrande för hur förbudet utformas. De skäl som åberopats till stöd för en strängare straffskala vid vissa typer av överträdelser enligt lagen om kontaktförbud är alltså inte tillämpliga i fråga om överträdelser enligt lagen om europeisk skyddsorder. Det finns därför inte tillräckliga skäl för att införa en motsvarande differentierad straffskala i lagen om europeisk skyddsorder.

9.5 Hindrande av elektronisk övervakning

9.5.1 Gällande rätt och tidigare överväganden

Den som har meddelats ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet hindrar att den elektroniska övervakningen kommer till stånd eller kan fortgå, döms enligt 25 § lagen om kontaktförbud för hindrande av elektronisk övervakning till böter eller fängelse i högst ett år. En mer utförlig redogörelse av rekvisiten i bestämmelsen om hindrande av elektronisk övervakning finns i avsnitt 8.4.5 och berörs inte närmare här. Som nämnts inledningsvis, har vi i avsnitt 8.4.5 även föreslagit att tillämpningsområdet för 25 § lagen om kontaktförbud ska utvidgas på så sätt att straffansvar för hindrande av elektronisk övervakning

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

införs även för den som – utöver att hindra att den elektroniska övervakningen kommer till stånd eller kan fortgå – i övrigt hanterar den elektroniska utrustningen på ett sätt som är ägnat att försvåra övervakningen. Vi har även föreslagit att brottsrubriceringen ändras till *hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning*.

Straffbestämmelsen om hindrande av elektronisk övervakning infördes 2011, i samband med att det blev möjligt att förena kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning. I förarbetena gjordes en jämförelse med intensivövervakning med elektronisk kontroll som används inom Kriminalvården enligt lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Det konstaterades att sådan övervakning används som verkställighet av ett fängelsestraff utanför anstalt och att den övervakade därför har ett incitament att medverka till övervakningen, eftersom bristande medverkan innebär att fängelsestraffet ska verkställas på anstalt. Då elektronisk övervakning av kontaktförbud inte utgör ett alternativ till någon annan mer ingripande åtgärd ansågs en straffsanktion vara den enda möjligheten att säkerställa att övervakning kan komma till stånd och effektivt motverka överträdelser. Med hänsyn till den påtagliga risk för skadeverkningar som sådana överträdelser kan medföra, inte minst i förhållande till skyddspersonen, ansågs vidare en straffsanktion motiverad på grund av överträdelsens allvar. Regeringen bedömde att straffet borde motsvara vad som gäller för överträdelse av kontaktförbud, dvs. vid den tidpunkten böter eller fängelse i högst ett år.[52]

Frågan om straffskalan för hindrande av elektronisk övervakning berördes på nytt av regeringen i samband med att brottsbeteckningen överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning med en straffskala på fängelse i högst två år infördes. Några remissinstanser hade framfört att straffet för hindrande av elektronisk övervakning borde skärpas, då det i tidigare lagstiftningsärenden hade uttalats att straffet för det brottet borde motsvara vad som gäller för överträdelse av kontaktförbud. Regeringen uttalade att någon närmare analys av varför det borde vara så inte hade gjorts i det tidigare lagstiftningsärendet. Enligt regeringen hade det inte framkommit några indikationer på att det skulle vara ett stort problem att man motsätter sig den elektroniska övervakningen. Vidare konstaterades att straffansvar för hindrande av elektronisk övervakning inte förutsätter uppsåt, utan det är tillräckligt med grov oaktsamhet. Regeringen bedömde därför

[52] Prop. 2010/11:45 s. 62 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att böter skulle finnas kvar i straffskalan och att det också saknades skäl för att höja maximistraffet.[53]

9.5.2 Praxis i fråga om hindrande av elektronisk övervakning

Sedan straffbestämmelsen infördes har det endast meddelats ett tiotal domar avseende hindrande av elektronisk övervakning. I majoriteten av domarna avser den brottsliga gärningen att gärningspersonen åsamkat skada på den elektroniska utrustningen eller underlåtit att ladda batterierna till utrustningen, vilket fått till följd att batterierna helt laddat ur. Påföljden i de undersökta domarna varierar från dagsböter till fängelse i ett par månader. En stor andel av domarna avser emellertid även annan brottslighet, varför det är kan vara vanskligt att dra några slutsatser om vilket straffvärde just dessa brott har bedömts ha. Endast tre domar avser enbart hindrande av elektronisk övervakning. Dessa belyses närmare nedan.

I *Göta hovrätts dom den 16 december 2015 i mål B 3030-15* hade den tilltalade under cirka en veckas tid klagat på att fotbojan satt för tight. Efter att det kommit larm som indikerade att det skett åverkan på fotbojan kom polisen till platsen. Tingsrätten fann det styrkt att den tilltalade därefter, inför ögonen på polisen, uppsåtligen slitit sönder fotbojan och därmed hindrat den elektroniska övervakningen från att fortgå. Tingsrätten bestämde påföljden till en månads fängelse och förklarade tidigare villkorligt medgiven frihet helt förverkad. Både åklagaren och den tilltalade överklagade domen och yrkade på påföljdsskärpning respektive påföljdslindring. Hovrätten konstaterade att det förhållandet att den tilltalade gjort åverkan på fotbojan i närvaro av polis innebar att det inte kunde anses ha uppstått någon konkret fara för den person som kontaktförbudet avsåg att skydda. Vidare bedömdes att den tilltalades agerande snarare hade varit att uppfatta som ett uttryck för frustration än ett försök att undkomma övervakning. Hovrätten ansåg att kontaktförbudets skyddsverkan inte kunde anses ha påverkats negativt i sådan mån att straffvärdet för gärningen motsvarade ett fängelsestraff. Hovrätten ansåg i stället att straffvärdet motsvarade 100 dagsböter. Tingsrättens dom ändrades i enlighet med detta.

[53] Prop. 2017/18:81 s. 42.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

I *Varbergs tingsrätts dom den 12 maj 2017 i mål B 880-17* fann tingsrätten att det var styrkt att gärningspersonen uppsåtligen klippt av fotbojan och därmed hindrat den elektroniska övervakningen från att fortgå. Påföljden bestämdes till två månaders fängelse. I påföljdsdelen uttalade tingsrätten att syftet bakom lagstiftningen beträffande kontaktförbud talade för att det förelåg en stark presumtion för fängelse med hänsyn till brottets artvärde. Tingsrätten beaktade även att den tilltalade tidigare hade dömts för brott mot lagen om kontaktförbud och att det alltså var fråga om återfall i brott. Tingsrättens dom har vunnit laga kraft.

I *Jönköpings tingsrätts dom den 18 oktober 2022 i mål B 2873-22* dömdes den tilltalade för tre fall av hindrande av elektronisk övervakning, som bestod av att denne förstört utrustningen och sedan inte inställt sig hos polisen för att sätta på sig utrustningen. Därefter inställde han sig, men vägrade sätta på sig utrustningen. I påföljdsdelen uttalade tingsrätten att brottstypen som sådan inte kan anses rikta sig mot den enskilde skyddspersonen och att det inte heller hade framkommit i målet att den tilltalade genom sina åtgärder avsett att underlätta en överträdelse av kontaktförbudet. Med hänsyn till dessa omständigheter bestämdes påföljden till 70 dagsböter. Tingsrättens dom har vunnit laga kraft.

9.5.3 Våra överväganden och förslag

Förslag: Straffskalan för hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning som begåtts med uppsåt ändras till fängelse i högst ett år.

Bedömning: Straffskalan för hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning som begåtts av grov oaktsamhet ska alltjämt vara böter till fängelse i högst ett år.

Syftet med elektronisk övervakning av kontaktförbud är att motverka överträdelser av kontaktförbudet. Att ett kontaktförbud har förenats med villkor om elektronisk övervakning innebär i sig att situationen är allvarlig och att skyddspersonen har bedömts ha ett mycket framträdande skyddsbehov.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Vid de kontakter som vi har haft med bl.a. Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, har det framkommit att det förekommer att förbudspersonen utsätter den elektroniska utrustningen för åverkan eller på annat sätt missköter utrustningen, t.ex. genom att låta batterinivån gå ner till en kritiskt låg nivå. I sådana situationer går det i många fall ett larm till polisen. Polisen kontaktar i sin tur ofta skyddspersonen för att informera om larmet och kontrollera så att denne befinner sig i säkerhet. Detta kan många gånger orsaka stress och rädsla hos skyddspersonen. Från polis- och åklagarhåll har det därtill framhållits att det förekommer att förbudspersonen medvetet orsakar larm som ett sätt att fortsätta trakasserierna mot skyddspersonen.

Som berörs ovan i avsnitt 8.4.5 (där vi föreslår en utvidgning av det kriminaliserade området för hindrande av elektronisk övervakning samt att brottsrubriceringen ändras till *hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning*), är en straffsanktionerad regel riktad mot förbudspersonen den enda möjliga vägen att säkerställa dennes medverkan till att övervakningen kommer till stånd och kan fortgå. Bestämmelsen om hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning tar sikte på beteenden som påverkar möjligheterna att upprätthålla effektiviteten av elektroniskt övervakade kontaktförbud, vilka i förlängningen riskerar att skada förtroendet för systemet med kontaktförbud som sådant. Mot den bakgrunden finns det anledning att se allvarligt på åtgärder som innebär att den elektroniska övervakningen hindras från att komma till stånd eller kan fortgå, eller som är ägnade att försvåra övervakningen. I detta ligger att straffsanktionen måste vara tillräckligt avskräckande.

Vi föreslår i avsnitt 8.3 ett vidgat tillämpningsområde för samtliga former av kontaktförbud, bl.a. genom att andra faktorer än tidigare brottslighet ska tillmätas större betydelse. I avsnitt 8.3.6 redovisas förslag om att särskilt utvidgat kontaktförbud under vissa förhållanden ska kunna beslutas som en förstahandsåtgärd. Vi föreslår därtill i avsnitt 8.3.8 respektive 8.5.4 att frågor om kontaktförbud ska initieras i samband med att verkställigheten av vissa påföljder upphör och att det i vissa fall ska finnas en presumtion för att besluta om kontaktförbud efter att någon lagförts för visst slag av brott. Vår bedömning är att antalet kontaktförbud kommer att öka genom våra förslag och att skyddsbedömningarna i fler fall än tidigare kommer leda till att kontaktförbud förenas med elektronisk övervakning. För

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att ett reellt skydd ska kunna uppnås, förutsätts då att den elektroniska övervakningen fungerar.

Därtill har de senaste årens lagändringar inneburit en skärpt syn på överträdelser av kontaktförbud. Så sent som den 1 januari 2022 höjdes exempelvis minimistraffet för överträdelse av kontaktförbud utan elektronisk övervakning från böter till fängelse i fjorton dagar. I avsnitt 9.3.3 föreslår vi dessutom att minimistraffet för överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning skärps till fängelse i lägst tre månader och att den straffbestämmelsen utvidgas till att omfatta överträdelser av alla utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud. Detta talar också för att det finns anledning att anlägga en allvarligare syn även på hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning.

Frågan om att höja minimistraffet till fängelseminimum beträffande hindrande av elektronisk övervakning berördes, som redovisas ovan, relativt nyligen av regeringen. Regeringen framhöll att det bör beaktas att hindrande av elektronisk övervakning, till skillnad från överträdelse av kontaktförbud, inte förutsätter uppsåt. Det ansågs därför att det saknades skäl för en sådan straffskärpning. Vi delar regeringens uppfattning att straffskalan för hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning som begås av grov oaktsamhet alltjämt bör sträcka sig från böter till fängelse i högst ett år. Detta eftersom ett grovt oaktsamt förfarande hos förbudspersonen som leder till att den elektroniska övervakningen hindras eller försvåras, i många fall inte kan anses så klandervärt att det motiverar ett fängelsestraff. Med hänsyn till det angrepp på skyddsintresset som ett uppsåtligt brott innebär – att säkerställa att övervakningen fungerar utan störningar samt ytterst att motverka överträdelser av kontaktförbudet – förtjänar enligt vår bedömning dock även de minst allvarliga fallen av hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning som begåtts med uppsåt ett strängare straff än böter. Vi föreslår därför att straffskalan för hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning som begåtts med uppsåt skärps på så sätt att böter utmönstras ur straffskalan.

Att differentiera straffskalan utifrån om brottet skett med uppsåt eller oaktsamhet förekommer i andra regleringar. Ett exempel är regleringen av våldtäkt och oaktsam våldtäkt i 6 kap. 1 och 1 a §§ brottsbalken. Huruvida det ska finnas böter i straffskalan vid orsakande av kroppsskada, kan avgöras utifrån frågan om uppsåt eller oaktsamhet enligt regleringen av misshandel i 3 kap. 5 § brottsbalken och vållande

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

till kroppsskada i 3 kap. 8 §. Inom specialstraffrätten kan exempelvis 2 och 3 §§ skattebrottslagen (1971:69) samt 10 kap. 1 § andra stycket djurskyddslagen (2018:1192) nämnas.

Som framgått av praxisredogörelsen ovan, lagförs hindrande av elektronisk övervakning i en mycket liten utsträckning. Genom de kontakter som vi har haft med åklagare och polis har det framkommit en tydlig bild av det ofta är svårt att utreda misstänkta fall av hindrande av elektronisk övervakning. Som exempel kan nämnas att polisen får larm om att den elektroniska utrustningen tappat signalen, vilket kan tyda på att förbudspersonen har vidtagit åtgärder som innebär att den elektroniska övervakningen hindras. Enligt polisen är det vanligt att förbudspersonen invänder att larmet beror på att signalstyrkan är låg eller obefintlig inom den egna bostaden. Eftersom det av proportionalitetsskäl sällan är möjligt att vidta husrannsakan i sådana situationer, har polisen ingen möjlighet att mäta signalstyrkan i bostaden för att kontrollera sanningshalten av förbudspersonens invändning.

Av 28 kap. 1 § rättegångsbalken framgår att husrannsakan endast får vidtas om det kan antas att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa. En straffskärpning som innebär att straffminimum för uppsåtliga brott höjs till fängelseminimum får alltså till följd att förutsättningarna för att vidta tvångsmedel, såsom husrannsakan vid misstanke om brott, ökar. Detta kan antas leda till att fler fall av hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning kan utredas på ett effektivt sätt, och i förlängningen även till att brottet lagförs i större utsträckning.

9.6 Barnfridsbrott

9.6.1 Gällande rätt och tidigare överväganden

Den nuvarande ordningen

Den 1 juli 2021 infördes straffbestämmelsen om barnfridsbrott i 4 kap. 3 § brottsbalken. Bestämmelsen har följande lydelse:

> Den som begår en brottslig gärning som utgör
>
> 1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,

3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande mot barn, sexuellt ofredande, grovt sexuellt ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller

5. straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

döms, om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för barnfridsbrott till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för grovt barnfridsbrott till fängelse i lägst nio månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevittnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

Syftet med att införa barnfridsbrottet var att förstärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar vissa brott mellan närstående, eftersom de barnen löper ökad risk att drabbas av fysisk och psykisk ohälsa på både kort och lång sikt.[54]

Med ”bevittna” avses att barnet har sett eller hört den brottsliga gärningen begås. Det är alltså inte tillräckligt att barnet upplevt brottet på annat sätt, t.ex. genom att endast ha sett följdverkningar av brottet, såsom skador efter en misshandel eller liknande. Det krävs dock ingen insikt hos barnet om att det varit fråga om ett brott som ingår i brottskatalogen. Det är inte heller nödvändigt att barnet befinner sig i samma rum eller på samma plats som gärningspersonen eller offret för grundbrottet (dvs. det brott som barnet bevittnar). Att barnet kan höra t.ex. hur ett hot framförs över telefon omfattas också av begreppet bevittna. Det krävs inte heller att barnet ska ha bevittnat den brottsliga gärningen i dess helhet, eller att barnet har förmåga att ge uttryck för sina upplevelser. Barnfridsbrott kan alltså aktualiseras även när det är fråga om mycket små barn som bevittnat ett brott.[55]

För straffansvar krävs att gärningspersonen har begått gärningen med uppsåt. Uppsåtet måste täcka såväl grundbrottet som att det fun-

[54] Prop. 2020/21:170 s. 15 ff.
[55] A. prop. s. 23 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

nits ett barn som bevittnat gärningen. Likgiltighetsuppsåt är tillräckligt.[56]

I ringa fall tillämpas en mildare straffskala än för barnfridsbrott av normalgraden. Vad som ska bedömas som ringa fall får avgöras med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet. I förarbetena anges att en utgångspunkt vid bedömningen bör vara straffskalan för det brott som bevittnas. Som exempel anges att barnfridsbrottet många gånger kan anses som ringa om det t.ex. varit fråga om ett mindre allvarligt ofredande eller ett hemfridsbrott som inte är grovt. Även bråk mellan syskon där risken för skada ibland kan vara mindre framträdande anges i vissa fall kunna anses som ringa barnfridsbrott.[57] I förarbetena uttalas emellertid att det inte är uteslutet att straffvärdet för barnfridsbrottet bedöms som högre än straffvärdet för grundbrottet. Som exempel anges sådana fall då ett uttalat syfte med brottet har varit att begå det inför barnet eller om det sker i syfte att bestraffa barnet eller offret för grundbrottet.[58]

När det gäller den särskilda kvalifikationsgrunden som medför att ett brott ska bedömas som grovt, anges i förarbetena att det regelmässigt finns skäl att bedöma ett brott som grovt om barnet utsätts för att bevittna att en förälder eller annan närstående blir utsatt för mycket allvarligt våld. Som exempel på när gärningspersonen kan anses ha visat särskild hänsynslöshet anges att den bevittnade gärningen har begåtts i syfte att straffa eller förnedra barnet. Frågan om ett brott ska bedömas som grovt ska dock alltid avgöras med beaktande av samtliga omständigheter vid brottet.[59]

Enligt den särskilda straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 8 brottsbalken ska det, som försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Det bör dock inte bli aktuellt att tillämpa den särskilda straffskärpningsgrunden när någon döms för barnfridsbrott, eftersom den försvårande omständigheten redan tagits hänsyn till genom att personen döms för det brottet.[60]

[56] A. prop. s. 27.
[57] A. prop. s. 30.
[58] A. prop. s. 30.
[59] A. prop. 31.
[60] A. prop. s. 33.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tidigare överväganden

I betänkandet *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord* (SOU 2019:32), som låg till grund för införandet av den nya brottsbeteckningen barnfridsbrott, föreslogs att straffet för brott av normalgraden skulle vara fängelse i högst två år. Straffet skulle då ansluta till vad som gäller för misshandel av normalgraden, vilket enligt utredningen var en lämplig jämförelse i svårighetsgrad. Utredningen föreslog vidare att mindre allvarliga fall skulle bedömas enligt en särskild straffskala, som skulle sträcka sig från böter till fängelse i högst sex månader.[61]

Utredningen bedömde att minimistraffet för grovt barnfridsbrott borde korrespondera med straffminimum för grov fridskränkning, som vid den tiden var nio månaders fängelse. I fråga om maximistraffet, ansåg utredningen att viss ledning kunde hämtas från hur andra grova brott värderats av lagstiftaren. Att utsätta barn för att bevittna ett så grovt brott som att den närstående till barnet dödas, fick enligt utredningen anses stå i paritet med den kränkning som utgörs av ett grovt olaga hot. Det konstaterades att det var möjligt att resonera kring att den psykiska skadan som kan följa i sådana situationer är så allvarlig att den går att jämföra med den kränkning som en grov misshandel eller grov fridskränkning kan innebära. Utredningen ansåg emellertid att de inslag av fysiskt våld av allvarligt slag som omfattas av grov misshandel och grov fridskränkning som närmar sig maximistraffet, måste anses förskylla ett högre straffvärde. Utredningens slutsats var därför att maximistraffet för grovt barnfridsbrott borde motsvara maximistraffet för grovt olaga hot, dvs. fängelse i fyra år.[62]

En majoritet av remissinstanserna tillstyrkte eller hade inte något att invända mot utredningens förslag. Unizon framhöll dock att maximistraffet för det föreslagna grova brottet var anmärkningsvärt lågt och att det inte var proportionerligt i förhållande till brottets allvar.[63]

Regeringen instämde i utredningens bedömning att en straffskala som sträckte sig från fängelseminimum till fängelse i högst två år, och därmed motsvarade vad som gäller för misshandel av normalgraden, gav tillräckliga möjligheter till en differentierad straffmätning beträffande barnfridsbrott av normalgraden. Regeringen delade även utred-

[61] SOU 2019:32 s. 202.
[62] A.a. s. 203 f.
[63] Prop. 2020/21:170 s. 29.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ningens bedömning om straffskalan för ringa brott. När det gäller straffskalan för grovt barnfridsbrott, ansåg regeringen att utredningens förslag var väl avvägt och att det i frågan om maximistraffet var lämpligt att knyta an till straffskalan för grovt olaga hot. Regeringen instämde således i utredningens bedömning även i denna del.[64]

I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen, tillkännagav riksdagen för regeringen att straffskalan för barnfridsbrottet borde höjas. Utskottet påpekade att straffet för barnfridsbrott kunde komma att konsumeras av den s.k. mängdrabatten t.ex. i de fall en förälder döms för både misshandel och för att ett barn bevittnat densamma.[65]

9.6.2 Praxis i fråga om barnfridsbrottet

Statistik

Enligt statistik som utredningen inhämtat från Domstolsverket hade det fram till och med den 30 september 2022 avgjorts totalt 431 mål i tingsrätt som behandlat brottsmisstankar beträffande ringa barnfridsbrott, barnfridsbrott av normalgraden och grovt barnfridsbrott.[66] Av dessa avsåg 401 mål barnfridsbrott av normalgraden, 14 mål ringa barnfridsbrott och 19 mål avsåg grovt barnfridsbrott. Det bör noteras att ett brottmål kan ha flera ingående brottsmisstankar. Det går inte att utläsa av statistiken i vilken mån de redovisade domsluten avser fällande domar, eller hur tingsrätten rubricerat gärningen.

Statistik har även inhämtats från Brå avseende domslut beträffande barnfridsbrott under perioden 2021–2022. Eftersom straffbestämmelsen om barnfridsbrott trädde i kraft 1 juli 2021, omfattar statistiken för år 2021 enbart tidsperioden 1 juli – 31 december. Med domslut avses fällande domar i tingsrätt. Ingen hänsyn tas till eventuella ändringar i högre instans. Statistiken avser huvudbrott och huvudpåföljd. Det innebär att en dom som avser flera brott redovisas under brottet med den strängaste straffskalan. Det kan alltså inte utläsas av statistiken om domen avser ett eller flera brott. Avser domen flera brott med samma straffskala väljs slumpmässigt ett av brotten som huvudbrott. Här kan det noteras att det torde vara mycket ovanligt att en dom avseende barnfridsbrott inte också omfattar grundbrottet. Barn-

[64] A. prop. s. 30 f.
[65] Bet. 2020/21:JuU35 s. 14, rskr. 2020/21:314.
[66] Domstolsverket, november 2022.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

fridsbrott kan då redovisas som huvudbrott om grundbrottet har en mildare straffskala eller en lika sträng straffskala (t.ex. misshandel). I det senare fallet redovisas alltså inte alla lagföringar med barnfridsbrottet som huvudbrott, utan det väljs slumpmässigt om redovisning ska göras på det sättet. Statistiken utvisar därför inte alla lagföringar för barnfridsbrott. Om flera personer har befunnits skyldiga till samma gärning, redovisas brottet en gång för varje person som lagförts för gärningen. Av statistiken framgår att inga domslut meddelades under den aktuella perioden med grovt barnfridsbrott som huvudbrott. Tabellerna nedan avser därför barnfridsbrott av normalgraden.

Tabell 9.5 Antal domslut efter huvudpåföljd där huvudbrottet är barnfridsbrott av normalgraden, 2021–2022

År	FÄ	ST				VD		Böter	Övrigt	Totalt
			därav med				därav med			
		Totalt	FÄ	KV	Shtj	Totalt	Shtj			
2021	26	11	–	1	4	10	8	1	–	48
2022	87	62	–	6	29	90	74	37	6	282

Källa: Brå, kriminalstatistik 2021–2022, tabell 420.
Fä = fängelse, ST = skyddstillsyn, VD = villkorlig dom, KV = kontraktsvård, Shtj = samhällstjänst.

Av tabell 9.5 framgår att det meddelades 48 domslut med barnfridsbrott som huvudbrott 2021. 2022 meddelades 282 domslut med barnfridsbrott som huvudbrott. Den vanligaste påföljden 2022 var villkorlig dom, följt av fängelse och skyddstillsyn.

Tabell 9.6 Antal domslut med påföljd fängelse där huvudbrottet är barnfridsbrott av normalgraden, 2021–2022

År	Fängelsetidens längd i månader								Genomsnitt
	Högst 1	Mer än 1 högst 2	Mer än 2 högst 3	Mer än 3 högst 4	Mer än 4 högst 6	Mer än 6 högst 12	Mer än 12 högst 24	Mer än 24	
2021	–	–	2	3	10	9	2	–	7
2022	3	6	5	10	36	21	6	–	6

Källa: Brå, kriminalstatistik 2021–2022, tabell 430.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Av tabell 9.6 framgår att den genomsnittliga fängelsetidens längd var sju månader 2021 och sex månader 2022 i de fall påföljden bestämts till fängelse. Det förekom inga domar där fängelsetiden bestämts till mer än två års fängelse. Det bör dock påpekas att även i de fall barnfridsbrott har betraktats som huvudbrott, torde domarna i den redovisade statistiken i princip uteslutande även avse i vart fall själva grundbrottet, dvs. det brott som barnet har bevittnat och strafflängderna vara ett resultat av en gemensam straffmätning av grundbrottet och barnfridsbrottet.

RH 2021:52

Det saknas avgöranden från Högsta domstolen beträffande barnfridsbrott.[67] I rättsfallssamlingen Rättsfall från Hovrätterna (RH) har det refererats ett fall i fråga om bl.a. brottskonkurrens och påföljd beträffande barnfridsbrott, RH 2021:52.

I rättsfallet åtalades U.H. för grovt olaga hot och barnfridsbrott. Det grova olaga hotet bestod enligt åklagaren av att U.H. riktat en yxa mot J.H. och S.H. när de befann sig inne i ett tält, uttalat att han skulle dra upp tältpinnarna och rulla in dem i tältet och dränka dem i sjön, eller liknande uttalanden med samma innebörd, samt jagat efter J.H. och S.H. med en yxa. Barnfridsbrottet bestod enligt åklagaren av att U.H:s och J.H:s gemensamma barn S.H., som var sex år gammal, bevittnat det grova olaga hotet mot J.H.

Tingsrätten fann att åtalet för grovt olaga hot var styrkt. Beträffande barnfridsbrottet bedömde tingsrätten att eftersom det olaga hotet som S.H. bevittnat och det olaga hot som varit riktat mot henne fullt ut utgjordes av samma gärning, måste det skyddsintresse som uppbär barnfridsbrottet anses tillgodosett genom att U.H. dömdes för grovt olaga hot mot S.H. Åtalet för barnfridsbrott ogillades därför. Påföljden bestämdes till ett års fängelse.

Åklagaren och S.H. yrkade att hovrätten skulle döma U.H. även för barnfridsbrott. Åklagaren yrkade även att straffet under alla förhållanden skulle skärpas. Göta hovrätt gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld och rubricering beträffande de grova olaga hoten. Gällande barnfridsbrottet konstaterade hovrätten att det var utrett att S.H. bevittnat det grova olaga hot som utövades mot modern J.H. Hovrätten konstaterade att straffbestämmelserna för olaga hot

[67] Per den 18 december 2023.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

och barnfridsbrott inte kan anses ha samma primära kriminalpolitiska bakgrund och skyddsintresse. Eftersom det inte heller i övrigt fanns något som talade för att något av de brott U.H gjort sig skyldig för borde anses konsumerat av de andra brotten, fann hovrätten att han även skulle dömas för barnfridsbrott. Tingsrättens dom ändrades därför i enlighet med detta.

Hovrätten bedömde att det sammanlagda straffvärdet av de brott som U.H. gjort sig skyldig till motsvarade fängelse i ett år och tre månader. Med beaktande av brottens höga straffvärde och till viss del även brottens art bestämdes påföljden till fängelse. Fängelsestraffets längd bestämdes i enlighet med det samlade straffvärdet.

Utredningens praxisgenomgång

Metod

Som ett led i uppdraget att se över straffskalan för barnfridsbrott har en praxisgenomgång genomförts för att undersöka hur domstolarna bedömer straffvärdet av barnfridsbrott. Syftet med genomgången är att den ska fungera som underlag till våra ställningstaganden om huruvida det finns behov av att ändra straffskalan för brottet.

Eftersom barnfridsbrott nästan uteslutande döms i konkurrens med i vart fall det brott som barnet bevittnat (det så kallade grundbrottet), går det inte att dra några säkra slutsatser om straffvärdebedömningarna bara genom att ta del av domsluten. Av tidsmässiga skäl har det varit nödvändigt att avgränsa materialet till fällande domar i tingsrätt som meddelats under perioden 2022-01-01–2022-06-30. I de fall tingsrättsdomen har överklagats i något avseende som har betydelse för påföljdsfrågan redovisas även hovrättens dom, även om den meddelats vid en senare tidpunkt än den 30 juni 2022. Domar där barnfridsbrott ingår som underbrott till grov fridskränkning ingår inte i praxisgenomgången. De avgöranden som finns med i sammanställningen har samlats in genom sökningar i Bisnode InfoTorgs rättsdatabas Rättsbanken. Det görs inte anspråk på att sammanställningen omfattar samtliga domar av aktuellt slag som meddelats under den redovisade perioden. Reservation görs också för att det kan förekomma att domar har överklagats till högre rätt utan att detta har framkommit vid sökningen, t.ex. därför att hovrätten vid den tidpunkten ännu

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

inte hade meddelat dom i målet. Sammanställningen omfattar totalt 149 tingsrättsdomar och 36 hovrättsdomar.

Referaten redovisar domarna i kraftigt nedkortad form och endast såvitt avser de frågor som är relevanta med hänsyn till syftet med praxisgenomgången. Således redovisas t.ex. inte åklagarens gärningsbeskrivning eller hur domstolen resonerat i skuldfrågan. Frågor rörande skadestånd och andra särskilda yrkanden redovisas inte heller. Överklaganden redovisas endast såvitt avser den för utredningen relevanta frågan. Vidare gäller att om inget annat anges, har motparten motsatt sig den andra partens yrkanden i hovrätten.

Barnets ålder och huruvida bevittnandet bestått av att barnet hört eller sett grundbrottet redovisas i den mån dessa uppgifter har varit möjliga att utläsa av domen.

Praxisgenomgången återfinns i bilaga 4 till betänkandet.

Slutsatser

I cirka 70 procent av de redovisade domarna utgjorde misshandel grundbrott (dvs. det brott som barnet bevittnat). Det näst mest förekommande grundbrottet var olaga hot, som förekom i cirka 20 procent av domarna. I ungefär 10 procent av domarna utgjorde ringa misshandel, ofredande eller skadegörelse grundbrott. En mycket stor majoritet av domarna behandlade fall där barnet bevittnat brott som utövats av barnets pappa mot barnets mamma.

En övervägande andel av domarna innehåller inte någon närmare redovisning i domskälen angående hur domstolen har bedömt straffvärdet för de enskilda brott som omfattas av domen. Domstolarna tenderar i hög utsträckning att endast ange hur den bedömt det samlade straffvärdet för de aktuella brotten. Vid straffmätning av flerfaldig brottslighet tillämpas den s.k. asperationsprincipen (även kallat mängdrabatt), som enkelt uttryckt innebär att det brott som har det högsta straffvärdet bildar utgångspunkt och till detta läggs sedan en efter hand minskande andel av straffvärdet för de andra brotten. Hur stor del av straffvärdet för de tillkommande brotten som bör läggas till straffvärdet för det allvarligaste brottet kan variera, bl.a. beroende på vilka brott som är aktuella och vilket samband som finns mellan dem (se ”GPS-puckarna”, NJA s. 2020 s. 703). Mot den bakgrunden är det svårt att dra några säkra slutsatser om hur straffvärdet för en-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

skilda gärningar har värderats i de fall domstolen endast anger det samlade straffvärdet för den flerfaldiga brottsligheten.

I de fall domstolen redogjort för hur den bedömt straffvärdet för de enskilda brotten framgår det att barnfridsbrottet ofta bedöms vara lika allvarligt som grundbrottet. Detta gäller särskilt i de fall där grundbrottet har ett straffvärde motsvarande en eller några månaders fängelse. Som exempel kan nämnas en dom från Svea hovrätt[68], där barnfridsbrottet bestod av att barnet bevittnat en misshandel som riktats mot barnets förälder och begåtts av den andra föräldern i familjens hem. Hovrätten bedömde att straffvärdet för misshandeln och barnfridsbrottet var lika högt, dvs. fyra månaders fängelse vardera.

Även vid allvarligare grundbrott tycks domstolen emellertid inte sällan värdera straffvärdet för barnfridsbrottet som lika högt, eller nästan lika högt, som grundbrottet. Som exempel kan nämnas en dom från Hovrätten över Skåne och Blekinge[69], som avsåg en misshandel som riktades mot gärningspersonens gravida sambo och bestod av bl.a. strypgrepp och sparkar i magen. Brottet bevittnades av målsägandens dotter. Hovrätten ansåg att straffvärdet för misshandeln motsvarade åtta månaders fängelse och att det samlade straffvärdet för brottsligheten (misshandel, barnfridsbrott, ringa misshandel och ringa skadegörelse) motsvarade ett års fängelse. Med beaktande av hur domstolen normalt brukar tillämpa asperationsprincipen[70] är det rimligt att sluta sig till att hovrätten ansåg att straffvärdet för barnfridsbrottet var ungefär lika högt som straffvärdet för misshandeln.

I fråga om de allvarligaste fallen av barnfridsbrott, kan nämnas att ett av de redovisade fallen[71] avsåg mord och två fall av grovt barnfridsbrott. Barnfridsbrotten bestod av att två barn bevittnat sin pappa beröva deras styvmamma livet genom att hugga henne med en kniv. Straffvärdet för mordet bedömdes motsvara fängelse på livstid. Tingsrätten bedömde att straffvärdet för de grova barnfridsbrotten motsvarade tre års fängelse. Vid bedömningen beaktade tingsrätten att barnen bevittnat den allvarligaste slags gärning och att det var fråga om ett utdraget händelseförlopp. Påföljden bestämdes till livstids fäng-

[68] Svea hovrätt dom den 4 mars 2022 i mål B 1410-22.
[69] Hovrätten över Skåne och Blekinge dom den 7 juli 2022 i mål B 2027-22.
[70] Om det svåraste brottet har ett straffvärde motsvarande åtta månaders fängelse adderas normalt hälften av straffvärdet för det näst svåraste brottet till straffvärdet för det förstnämnda brottet, se t.ex. Borgeke & Forsgren, Att bestämma påföljd för brott, (JUNO, version 4), s. 210.
[71] Hovrätten för Västra Sverige dom den 7 september 2022 i mål B 4200-22.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

else. Domen överklagades av den tilltalade bl.a. i fråga om påföljd. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

Praxisgenomgången visar att den omständigheten att gärningarna begåtts i barnens hem, där de enligt ett gängse synsätt har rätt att känna sig trygga, ofta åberopas som försvårande. I ett fåtal fall betraktades det som förmildrande att barnet inte sett, utan endast hört brottet. Barnets ålder tycks inte ha någon större betydelse för bedömningen av straffvärdet. I ett enstaka tingsrättsfall[72] beaktade tingsrätten i mildrande riktning att barnet var nästan 18 år och därmed nästan vuxen.

När det gäller frågan om gradindelning av barnfridsbrottet, kan det konstateras att domstolarna i hög utsträckning rubricerar barnfridsbrottet som ringa vid lindriga grundbrott, t.ex. i fråga om ringa misshandel eller mindre allvarliga ofredanden. På samma sätt bedöms barnfridsbrott ofta som brott av normalgraden vid t.ex. normalgradsbrott avseende misshandel eller olaga hot, även om barnet t.ex. endast bevittnat vissa delar av händelseförloppet.[73] Vidare rubriceras barnfridsbrott i hög utsträckning som grovt brott när barnet bevittnat allvarliga grundbrott, t.ex. grov misshandel och grovt olaga hot. Vid bedömningen av rubriceringsfrågan förefaller alltså domstolarna i hög utsträckning att utgå från straffskalan för det brott som bevittnats. Förarbetsuttalandena som redovisats ovan beträffande att utgångspunkten för bedömningen av om ett barnfridsbrott ska anses ringa ska vara straffskalan för det brott som barnet bevittnat, tycks alltså ha fått genomslag även när det gäller bedömningen av om ett barnfridsbrott ska anses grovt.

Praxisgenomgången visar att det är vanligt att påföljden bestäms till villkorlig dom eller skyddstillsyn, ofta i kombination med samhällstjänst, när det samlade straffvärdet för barnfridsbrottet och det brott barnet bevittnat inte överstiger fyra månaders fängelse. I de fall påföljden har bestämts till fängelse, har tingsrätten i flera fall åberopat brottslighetens art som skäl för fängelse. Detta kan möjligen tyda på att tingsrätten i viss utsträckning även uppfattar barnfridsbrott som ett s.k. artbrott. Det finns dock inga exempel i de refererade domarna där domstolen resonerat närmare kring artvärdet av barnfridsbrott. Åberopandet av brottslighetens art som skäl för fängelse kan i första hand ha tagit sikte på grundbrottet, eftersom brott som misshandel riktat mot en närstående regelmässigt anses ha ett högt artvärde.

[72] Sundsvalls tingsrätts dom den 30 maj 2022 i mål B 2595-21.
[73] Se t.ex. Göta hovrätts dom den 12 december 2022 i mål B 2750–22.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

9.6.3 Våra överväganden och förslag

Förslag: Straffskalan för grovt barnfridsbrott ska skärpas på så sätt att minimistraffet höjs till ett års fängelse och maximistraffet höjs till fängelse i sex år.

Bedömning: Straffskalan för barnfridsbrott av normalgraden bör inte ändras.

Det finns inte tillräckliga skäl för att skärpa straffskalan för barnfridsbrott av normalgraden

Barnfridsbrottets konstruktion innebär att straffvärdet kan variera betydligt med hänsyn till de olika slag av gärningar som omfattas av straffbestämmelsen. Grundbrotten kan spänna från brott som endast förskyller bötesstraff till brott som kan leda till fängelse på livstid. Detta återspeglas bl.a. genom barnfridsbrottets gradindelning som innebär att separata straffskalor ska tillämpas för ringa brott, brott av normalgraden respektive grova brott.

Den nuvarande straffskalan för barnfridsbrott av normalgraden sträcker sig från fängelseminimum till fängelse i högst två år. Som framgår i avsnitt 9.6.1 uttalade lagstiftaren vid införandet av barnfridsbrottet att en sådan straffskala bedömdes ge tillräckliga möjligheter till en differentierad straffmätning. Frågan är om det redan nu, när straffbestämmelsen trädde i kraft så sent som den 1 juli 2021, finns anledning att anlägga en strängare syn på brottet än vad som kommer till uttryck i nuvarande straffskala.

Som framhölls i förarbetena i samband med att barnfridsbrott kriminaliserades, löper barn som upplever våld av och mot sina föräldrar eller andra omsorgspersoner större risk för att drabbas av långtgående problem av psykisk karaktär än barn som inte har sådana erfarenheter. Det finns också forskning som visar att det finns en ökad risk för att barn som upplevt våld i nära relationer också upplever våld eller utsätter andra för våld senare i livet.[74]

Mot bakgrund av de förödande konsekvenser som kan följa av att utsätta ett barn för att bevittna att en närstående blir utsatt för våld eller andra brottsliga handlingar finns det enligt vår mening all anled-

[74] Prop. 2020/21:170 s. 15.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ning att se allvarligt på de gärningar som numera är straffbelagda genom barnfridsbrottet. Detta utgör också det främsta skälet till att genomföra en höjning av straffminimum för brottet. En sådan straffskärpning skulle utgöra en tydlig markering från samhällets sida om det oacceptabla i ett handlande av det slag som straffbestämmelsen tar sikte på. En höjning av minimistraffet kan förväntas leda till en generellt skärpt syn på samtliga brott inom den aktuella brottstypen. Den avgörande frågan är emellertid om det, utifrån principerna om proportionalitet och ekvivalens, finns tillräckliga skäl att skärpa minimistraffet.

I våra direktiv anges att det kan finnas anledning att överväga någon annan nivå för minimistraffet för barnfridsbrott än fängelseminimum och fängelse i sex månader, exempelvis fängelse i tre månader. En höjning av straffminimum för barnfridsbrott av normalgraden till fängelse i tre månader skulle innebära att straffvärdet för barnfridsbrottet många gånger skulle värderas högre än själva grundbrottet. Det kan inte uteslutas att en sådan ordning är motiverad under speciella omständigheter, t.ex. om brottet utövas inför barnet i bestraffande syfte eller gärningspersonen i vart fall har som direkt avsikt att grundbrottet ska bevittnas av barnet. I normalfallet kan det dock ifrågasättas om det är befogat att se allvarligare på bevittnandet av ett brott än på det brott som bevittnats av barnet, dvs. grundbrottet. De lindrigaste fallen av barnfridsbrott av normalgraden kan bestå av att ett barn exempelvis bevittnar en misshandel som inte lett till några allvarligare skador. Om misshandeln anses ha ett straffvärde på en månads fängelse kan det på goda skäl ifrågasättas om det ur proportionalitetshänsyn är rimligt att barnfridsbrottet skulle ha ett straffvärde på tre månaders fängelse. Tvärtom förefaller det vara väsentligt bättre utifrån den kommunikativa betydelsen av domstolarnas straffmätning, att ett högre straffvärde för barnfridsbrottet än för grundbrottet reserveras för de fall då barnfridsbrottet varit särskilt elakartat.

Som framgår i inledningen till detta kapitel bygger vårt uppdrag i denna del på ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen om att straffet för barnfridsbrott borde höjas. Utskottet påpekade att barnfridsbrottet i vissa fall kunde komma att konsumeras av den s.k. mängdrabatten, t.ex. i de fall en förälder döms för både misshandel och för att ett barn bevittnat densamma. Praxisgenomgången visar dock inte några sådana tendenser i domstolarnas straffmätningspraxis. Straffvärdet för ett barnfridsbrott av normalgraden värderas ofta lika högt

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

som straffvärdet för grundbrottet, i vart fall när det gäller brott som placerar sig i de lägre delarna av straffskalan. Genomgången tyder vidare på att domstolarna, vid bedömningen av det samlade straffvärdet, i hög utsträckning utgår från straffvärdet av grundbrottet och adderar ungefär hälften av straffvärdet för barnfridsbrottet. Ett barnfridsbrott får därför samma genomslag vid straffmätningen som andra brott, när det är fråga om bestämmande av den samlade brottslighetens straffvärde. Om det är fråga om flera barn som bevittnat samma händelse, är det tydligt att domstolarna som regel ger asperationsprincipen ett större genomslag. Detta är också i linje med hur brottslighetens samlade straffvärde bestämts i andra fall när det är fråga om tre eller fler brott. Det finns emellertid goda grunder för en sådan tillämpning eftersom den följer vad som gäller i allmänhet vid flerfaldig brottslighet och denna omständighet kan därför inte utgöra ett skäl för att skärpa straffskalan just för barnfridsbrott. Det kan också anmärkas att Flerbrottsutredningen i betänkandet *Skärpta straff för flerfaldig brottslighet* (SOU 2023:1) har lämnat förslag som innebär att asperationsprincipen kommer att få mindre genomslag, vilket kan påverka genomslaget för ett barnfridsbrott i den gemensamma straffmätningen ytterligare.

Sammantaget finns det enligt vår bedömning flera skäl av betydande styrka som talar emot att minimistraffet för barnfridsbrottet bör höjas. Vår bedömning är därför att någon sådan höjning inte bör ske. Under alla förhållanden bör en sådan ändring anstå till dess praxisbildningen på ett tydligare sätt kan utvisa om det finns skäl för en sådan ändring. Det har inte heller framkommit några skäl för att skärpa maximistraffet för barnfridsbrott av normalgraden.

Som framgår nedan, föreslår vi i stället att straffskalan för grovt barnfridsbrott ska skärpas både vad gäller minimistraffet och maximistraffet. En följd av den föreslagna höjningen av minimistraffet för grovt barnfridsbrott är att det praktiskt tillgängliga utrymmet för straffmätning avseende brott av normalgraden ökar. Som vi uppfattat direktiven ska vi emellertid, oavsett bedömning sak, lämna förslag som innebär en skärpning av minimistraffet för barnfridsbrott av normalgraden. I det följande presenteras därför en lagteknisk lösning för att förverkliga ett sådant ställningstagande.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

En lösning om man ändå väljer att höja minimistraffet

Om det, trots de argument vi har framfört mot en höjning av minimistraffet för barnfridsbrott av normalgraden, anses att det finns tillräckliga skäl för en sådan skärpning är frågan vilken straffnivå som bör väljas. En straffskärpning som innebär att minimistraffet höjs till sex månaders fängelse framstår enligt vår bedömning som oproportionerlig, särskilt i ljuset av den uppenbara diskrepans som i så fall skulle finnas i förhållande till grundbrottet. Vi förespråkar i stället en straffnivå på tre månaders fängelse som minimistraff för barnfridsbrott av normalgraden. Som nämnts tidigare, har en sådan nivå för straffminimum hittills inte använts i lagstiftningen. Som framhålls i avsnitt 9.2.3, har regeringen emellertid uttalat att det finns skäl för att i större utsträckning än tidigare göra avsteg från de nivåer för minimistraff som traditionellt har tillämpats i syfte att på ett mer nyanserat sätt ange hur allvarlig en brottstyp är i förhållande till andra brott. Att fängelse i lägst tre månader inte tidigare förekommit som straffminimum utgör därför inte ett tungt vägande argument mot en sådan förändring av den befintliga straffskalan för barnfridsbrott. Det kan påpekas att vi i avsnitt 9.3.3 föreslår att straffminimum för överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud ska höjas till tre månaders fängelse.

Vårt författningsförslag i denna del finns i kapitel 14.

Straffskalan för grovt barnfridsbrott bör skärpas

Minimistraffet bör höjas till fängelse i ett år

Som framgår av avsnitt 9.6.1, bedömde Utredningen om skydd för barn som bevittnar våld eller andra brottsliga handlingar och ansvar för uppmaning att begå självmord, att minimistraffet för grovt barnfridsbrott borde motsvara minimistraffet för grov fridskränkning, vilket vid den tidpunkten var fängelse nio månader. Regeringen instämde i utredningens bedömning.

Efter att barnfridsbrottet infördes, har minimistraffet för grov fridskränkning emellertid skärpts till ett års fängelse. Grovt barnfridsbrott tar sikte på de fall då barn utsätts för att bevittna att en närstående utsätts för allvarliga gärningar. Med hänsyn till den psykiska skada som de allvarligaste barnfridsbrotten kan medföra, bedö-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

mer vi att det inte finns skäl för att frångå lagstiftarens bedömning att minimistraffet för grovt barnfridsbrott bör korrespondera med minimistraffet för grov fridskränkning. Trots att bestämmelsen om barnfridsbrott trädde i kraft relativt nyligen, är det enligt vår bedömning inte nödvändigt att avvakta utvecklingen av straffmätningspraxis innan en höjning av minimistraffet genomförs. Vi föreslår därför att minimistraffet för grovt barnfridsbrott skärps till fängelse i ett år.

Maximistraffet bör höjas till fängelse i sex år

I betänkandet som föregick införandet av barnfridsbrottet, anfördes att de inslag av fysiskt våld av allvarligt slag som omfattas av grov misshandel och grov fridskränkning måste anses förskylla ett högre straffvärde än att utsätta ett barn för att bevittna att en närstående till barnet dödas. En av remissinstanserna, Unizon, framförde kritik mot det föreslagna maximistraffet och menade att det inte återspeglade brottets allvar. Lagstiftaren ansåg dock att det, i fråga om maximistraffet var lämpligt att anknyta till straffskalan för grovt olaga hot, som har ett maximistraff om fyra års fängelse.

Maximistraffet för ett brott är förbehållet de allvarligaste gärningarna inom brottstypen. När det gäller grovt barnfridsbrott, torde maximistraffet enbart kunna aktualiseras när ett barn utsatts för att bevittna mycket allvarliga brott mot en närstående, såsom mord, försök till mord, synnerligen grov misshandel och grov våldtäkt. Maximistraffet för grovt barnfridsbrott måste återspegla detta förhållande. Det måste också finnas utrymme i straffskalan för att ta hänsyn till försvårande omständigheter som kan förekomma i samband med ett sådant barnfridsbrott. Barnet kan exempelvis ha tvingats bevittna omfattande våld under ett utdraget händelseförlopp. Ett annat exempel är att gärningspersonens avsikt har varit att grundbrottet ska bevittnas av barnet, t.ex. i syfte att straffa eller förnedra barnet.

Det mest uppenbara exemplet på grovt barnfridsbrott av dess mest allvarliga slag är att ett barn utsätts för att bevittna att en förälder dödas av den andra föräldern eller någon annan närstående omsorgsperson. Enligt vår uppfattning är det inte rimligt att i detta hänseende jämföra allvaret i ett sådant bevittnandebrott med den kränkning som utgörs av ett grovt olaga hot. Att bevittna hur en förälder dödas

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

eller i andra fall utsätts för omfattande våld av en annan närstående måste betraktas som några av de mest traumatiska upplevelser ett barn kan tänkas erfara och kan leda till livslånga konsekvenser för barnet. Sett i ljuset av de grundbrott som barnet kan utsättas för att bevittna och det behov som finns att göra en differentierad straffmätning, där allvaret i de grövsta brotten återspeglas i straffskalan, är vår bedömning att den nuvarande straffskalans konstruktion kan ifrågasättas.

Utifrån den psykiska skada som de allvarligaste barnfridsbrotten kan medföra, bör straffvärdet av sådana gärningar enligt vår bedömning i vart fall anses ligga i linje med maximistraffet för grov misshandel eller grov fridskränkning, dvs. sex års fängelse. För att kunna åstadkomma nyanserade straffvärdebedömningar i de allvarligaste fallen av barnfridsbrott föreslår vi alltså att maximistraffet för grovt barnfridsbrott höjs till fängelse i sex år. I likhet med vad vi konstaterat i föregående avsnitt, bedömer vi att det inte finns skäl att avvakta utvecklingen av straffmätningspraxis innan en höjning av maximistraffet av det slag som vi nu föreslår genomförs.

9.7 Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning

9.7.1 Gällande rätt och tidigare överväganden

Den nuvarande ordningen

Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning regleras i 4 kap. 4 a § och har följande lydelse:

> Den som begår brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst sex år.
>
> Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Avsikten med införandet av fridskränkningsbrotten var att markera det särskilt straffvärda i en långvarig och upprepad kränkning av en annan persons integritet.[75] Brottskonstruktionerna innebär att domstolen, om de särskilda förutsättningarna är uppfyllda, ska döma för fridskränkningsbrott i stället för de enskilda brotten. Straffansvar förutsätter att flera brottsliga gärningar har begåtts mot brottsoffret. Gärningarna ska ha utgjort led i en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet och varit ägnade att allvarligt skada dennes självkänsla. Det finns alltså ett krav på visst samband mellan de brottsliga gärningarna. Hur många gärningar som krävs för att det ska vara fråga om en upprepad kränkning bedöms med utgångspunkt i gärningarnas karaktär. Ju allvarligare de enskilda gärningarna är, desto färre gärningar krävs för att kränkningen ska anses som upprepad. Det krävs vidare att gärningarna är sådana att de typiskt sett leder till att offrets självkänsla skadas allvarligt.[76]

Straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning är fängelse i lägst ett och högst sex år. Vanliga konkurrensregler gäller vid tillämpningen av 4 kap. 4 a § brottsbalken. Det innebär att domstolen ska döma särskilt för brott med strängare straffskala (t.ex. grov misshandel eller våldtäkt).[77]

Tidigare överväganden

När fridskränkningsbrotten infördes i brottsbalken 1998 sträckte sig straffskalan från fängelse i lägst sex månader till högst sex år. Genom en lagändring som trädde i kraft i juli 2013 höjdes minimistraffet till nio månaders fängelse. I förarbetena uttalade regeringen bl.a. att det ansågs tveksamt om även förhållandevis lindriga gärningar som ingår i ett mönster som sammantaget leder till att den kränkta personen bryts ner kunde anses vara påtagligt mindre allvarligt än ett fall av t.ex. grov misshandel.[78]

Minimistraffet för fridskränkningsbrotten behandlades på nytt av Hedersbrottsutredningen. I betänkandet framfördes ett antal skäl som enligt utredningen talade emot en höjning av straffminimum för dessa brott. Utredningen påpekade att ett fridskränkningsbrott teo-

[75] Prop. 1997/98:55 s. 79.
[76] Bäcklund m.fl., Brottsbalken (25 nov. 2022, version 21, JUNO), kommentaren till 4 kap. 4 a §.
[77] Prop. 1997/98:55 s. 80.
[78] Prop. 2012/13:108 s. 18.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

retiskt skulle kunna innefatta tre bötesbrott och menade att skillnaden mellan ett bötesstraff och nio månaders fängelse redan framstod som stor. Ett annat argument var att en straffskärpning skulle kunna innebära svårförklarliga skillnader jämfört med motsvarande brottslighet mot någon annan än en närstående. Utredningen ansåg därför att någon höjning av minimistraffet inte var motiverad.[79]

En majoritet av remissinstanserna instämde i utredningens bedömning. Regeringen framhöll emellertid att fridskränkningsbrottens konstruktion syftar till att beakta bl.a. att kränkningar mot närstående kan pågå under en längre tid utan att de upptäcks av andra och att de inte sällan pågår i hemmet där personen borde kunna känna sig trygg och säker. Det ansågs därför inte rättvisande att, som utredningen gjort, jämföra med olika minimistraffnivåer för fridskränkningsbrotten och det samlade straffvärdet för upprepade gärningar som inte är begångna inom ramen för en närståenderelation. Regeringen hänvisade vidare till tidigare förarbetsuttalanden och menade att det var tveksamt om fridskränkningsbrotten verkligen är påtagligt mindre allvarliga än enstaka fall av t.ex. grov misshandel. Sammanfattningsvis föreslog regeringen att minimistraffet för grov fridskränkning och grov fridskränkning skulle höjas till fängelse i ett år. Lagändringen trädde i kraft i januari 2022.[80]

9.7.2 Statistik

Statistik har inhämtats från Brå avseende lagföringsbeslut beträffande fridskränkningsbrotten under perioden 2012—2022. Med lagföringsbeslut avses domslut (fällande domar i tingsrätt), strafföreläggande och åtalsunderlåtelse. Ingen hänsyn tas till eventuella ändringar i högre instans. En fällande dom i tingsrätten kommer alltså att redovisas som ett lagföringsbeslut även om hovrätten eller Högsta domstolen skulle meddela en frikännande dom. Statistiken avser huvudbrott och huvudpåföljd. Det innebär att en dom som avser flera brott redovisas under brottet med den strängaste straffskalan. Av statistiken framgår alltså inte om domen avser ett eller flera brott. Avser domen flera brott med samma straffskala, t.ex. grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, väljs slumpmässigt ett av brotten som

[79] SOU 2020:57 s. 228 ff.
[80] Prop. 2020/21:217 s. 14 ff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

huvudbrott. Om flera personer har befunnits skyldiga till samma gärning, redovisas brottet en gång för varje person som lagförts för gärningen.

Tabell 9.7 Antal lagföringsbeslut efter huvudbrott, 2012–2022

År	Grov fridskränkning		Grov kvinnofridskränkning	
	Lagföringar; därav domslut		Lagföringar; därav domslut	
2012	128	127	221	219
2013	124	124	207	207
2014	89	89	183	183
2015	66	66	149	149
2016	75	75	163	163
2017	75	74	148	148
2018	67	67	158	158
2019	67	67	155	155
2020	68	68	140	140
2021	62	62	127	127
2022	79	79	140	140

Källa: Brå, kriminalstatistik 2012–2022, tabell 420.

Av tabell 9.7 framgår att antalet lagföringsbeslut för fridskränkningsbrott har minskat konstant mellan åren 2012–2021. 2022 ökade dock antalet lagföringsbeslut jämfört med det föregående året. Tabellen visar även att lagföringarna endast undantagsvis består av annat än domar.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tabell 9.8 Antal lagföringsbeslut efter huvudbrott fördelat på kön och ålder, 2012–2022

År	Grov fridskränkning					Grov kvinnofridskränkning			
	Kvinnor 15–20	Kvinnor 21–	Kvinnor 15–20	Män 15–20	Män 21–	Kvinnor 15–20	Kvinnor 21–	Män 15–20	Män 21–
2012	–	34	–	8	86	–	–	5	261
2013	1	28	1	8	87	–	–	3	204
2014	2	20	2	5	62	–	–	4	179
2015	–	14	–	3	49	–	–	3	146
2016	–	17	–	5	53	–	–	-	163
2017	2	11	2	4	58	–	–	6	142
2018	–	9	-	3	55	–	–	1	157
2019	1	11	1	2	53	–	–	3	152
2020	–	13	–	–	55	–	–	5	135
2021	1	5	1	5	51	–	–	1	126
2022	1	13	1	5	60	–	–	1	139

Källa: Brå, kriminalstatistik 2012–2022, tabell 451 och 452.

Av tabell 9.8 framgår att en övervägande andel av de som lagförts för grov fridskränkning under den aktuella perioden är män över 20 år. Av naturliga skäl är det endast män som lagförts för grov kvinnofridskränkning.

Tabell 9.9 Antal lagföringsbeslut efter huvudpåföljd där huvudbrottet är grov fridskränkning, 2012–2022

År	Fängelse	Rätts-psykiatrisk vård	Skyddstillsyn				Villkorlig dom		Ungdoms-påföljder
			Totalt	därav med FÄ	KV	Shtj	Totalt	därav med Shtj	
2012	81	3	26	–	5	10	16	16	1
2013	71	5	28	2	7	13	15	14	3
2014	63	3	12	1	3	6	8	8	3
2015	39	2	18	3	4	6	6	6	1
2016	55	2	17	3	5	6	1	1	–
2017	58	2	11	2	2	4	2	2	1
2018	50	2	12	4	2	3	1	1	2
2019	52	4	11	3	2	4	–	–	–
2020	54	3	8	2	4	1	3	3	–
2021	46	3	10	4	1	5	1	1	2
2022	66	1	10	3	6	–	2	2	–

Källa: Brå, kriminalstatistik 2012–2022, tabell 420.
FÄ = fängelse, KV = kontraktsvård, Shtj = samhällstjänst.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tabell 9.10 Antal lagföringsbeslut efter huvudpåföljd där huvudbrottet är grov kvinnofridskränkning, 2012—2022

År	Fängelse	Rättspsykiatrisk vård	Skyddstillsyn				Villkorlig dom		Ungdomspåföljder
				därav med				därav med	
			Totalt	FÄ	KV	Shtj	Totalt	Shtj	
2012	157	–	51	3	36	5	5	5	1
2013	157	2	43	2	26	8	4	4	–
2014	134	2	42	1	22	11	2	2	–
2015	112	3	33	4	27	2	1	1	–
2016	128	2	28	1	19	4	5	4	–
2017	124	1	22	3	14	3	1	1	–
2018	139	1	17	2	11	1	1	1	–
2019	135	1	19	5	12	2	–	–	–
2020	123	1	13	1	6	5	3	3	–
2021	113	2	12	5	5	2	–	–	–
2022	129	1	10	–	7	1	–	–	–

Källa: Brå, kriminalstatistik 2012–2022, tabell 420.
FÄ= fängelse, KV= kontraktsvård, Shtj= samhällstjänst

Tabell 9.9 och 9.10 visar att fängelse är den vanligaste påföljden för såväl grov fridskränkning som grov kvinnofridskränkning. Andelen fängelsedomar har under den redovisade tidsperioden varit hög i förhållande till det totala antalet fällande domar. Skyddstillsyn är den näst mest förekommande påföljden.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tabell 9.11 Domslut med påföljd fängelse avseende grov fridskränkning, 2012–2022

Fängelsetidens längd i år, samt genomsnittlig strafflängd i månader

År	Fängelsetidens längd i år							Genomsnitt i månader
	Högst 1	Mer än 1 högst 2	Mer än 2 högst 3	Mer än 3 högst 4	Mer än 4 högst 5	Mer än 5 högst 6	Mer än 6	
2012	62	16	2	1	–	–	–	12
2013	52	18	2	1	–	–	–	13
2014	39	24	1	–	–	–	–	13
2015	25	16	1	–	–	–	–	13
2016	34	23	–	1	–	–	–	14
2017	38	22	–	–	–	–	–	13
2018	34	16	3	1	–	–	–	14
2019	32	19	4	–	–	–	–	14
2020	31	21	3	–	–	–	1	15
2021	26	21	3	–	–	–	–	14
2022	23	41	5	–	–	–	–	16

Källa: Brå, kriminalstatistik 2012–2022, tabell 430 och 432.

Tabell 9.12 Domslut med påföljd fängelse avseende grov kvinnofridskränkning, 2012–2022

Fängelsetidens längd i år, samt genomsnittlig strafflängd i månader

År	Fängelsetidens längd i år							Genomsnitt i månader
	Högst 1	Mer än 1 högst 2	Mer än 2 högst 3	Mer än 3 högst 4	Mer än 4 högst 5	Mer än 5 högst 6	Mer än 6	
2012	127	32	1	–	–	–	–	10
2013	126	31	2	–	–	–	–	11
2014	112	22	1	–	–	–	–	11
2015	86	28	2	–	–	–	–	12
2016	99	29	1	–	–	–	–	12
2017	93	33	1	–	–	–	–	12
2018	93	43	4	1	–	–	–	13
2019	96	37	6	–	1	–	–	13
2020	86	36	2	–	–	–	–	12
2021	81	32	5	–	–	–	–	13
2022	64	60	4	1	–	–	–	14

Källa: Brå, kriminalstatistik 2012–2022, tabell 430 och 432.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tabell 9.11 och 9.12 visar fängelsetidens längd i de fall påföljden bestämts till fängelse. Den genomsnittliga strafftiden uppgick 2022 till 16 månader för grov fridskränkning och 14 månader för grov kvinnofridskränkning. Statistiken visar att fängelsestraffens längd, beträffande både grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, endast i enstaka fall bestäms till mer än två år. Sedan 2012 har den genomsnittliga strafftiden ökat med fyra månader för både grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. En näraliggande förklaring till ökningen kan vara de höjningar av straffminimum som ägt rum under den aktuella perioden. Som nämns i avsnitt 9.7.1, höjdes minimistraffet från sex månader till nio månader i juli 2013 och i januari 2022 höjdes minimistraffet från fängelse i nio månader till fängelse ett år.

9.7.3 Våra överväganden och förslag

Bedömning: Straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning bör inte ändras.

Inledande utgångspunkter

Synen på hur allvarlig en brottstyp är kan förändras över tid till följd av samhällsutvecklingen. Sedan fridskränkningsbrotten infördes har ett antal straffreformer genomförts som lett till en generellt skärpt syn på brott mot person. Genom lagändringar som gjordes 2010 lades bl.a. till en mening i 29 kap. 1 § brottsbalken som anger att det vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. Ändringen syftade till en generell höjning av straffnivån för allvarliga våldsbrott, där bl.a. allvarligare fall av misshandel av normalgraden ansågs ingå, dvs. ett brott som kan ingå som en del i fridskränkningsbrotten.[81] Därtill har straffskalorna skärpts för bl.a. grovt olaga hot och grov misshandel. Till det kommer att det på senare år har anlagts en skärpt syn och ett ökat fokus på mäns våld mot kvinnor och övrigt våld som begås i nära relationer, t.ex. våld mot barn.[82] Det finns, inte minst mot den bakgrunden, anledning att på nytt överväga om det finns

[81] Prop. 2009/10:147 s. 14.
[82] Se t.ex. prop. 2020/21:170. Se även regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, skr. 2016/17:10.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

behov av att skärpa straffskalan även för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Fridskränkningsbrotten är allvarliga brott som innebär att brottsoffret utsätts för systematiska övergrepp av en närstående person, ofta i det egna hemmet. Detta bör återspeglas i straffskalan för respektive brott. Utgångspunkten är dock att eventuella skärpningar av straffskalan ska vara förenliga med principerna om proportionalitet och ekvivalens.

Fridskränkningsbrottens konstruktion innebär att variationen inom brottstypen kan vara stor, då brotten kan utgöras av såväl flera lindriga gärningar som upprepade misshandelsbrott. Som framhölls i förarbetena när fridskränkningsbrotten infördes måste den omständigheten beaktas vid utformningen av straffskalan. Som nämnts i avsnitt 9.2 om straffteoretiska utgångspunkter kan en skärpning av straffskalan få olika effekter beroende på om höjningen avser minimistraffet eller maximistraffet. I vårt uppdrag ligger att överväga om maximistraffet för fridskränkningsbrotten bör skärpas. En höjning av maximistraffet får främst betydelse för de allra allvarligaste brotten inom brottstypen. Höjningar av straffmaximum brukar motiveras med syftet att säkerställa att straffskalan för brottet ger utrymme för nyanserade bedömningar av straffvärdet för de allvarligare brotten inom brottstypen.[83] Frågan är om det av den anledningen finns behov av att utvidga straffskalan för fridskränkningsbrotten.

Den nuvarande straffskalan ger tillräckligt utrymme för nyanserade straffvärdebedömningar

Straffskalan för fridskränkningsbrotten sträcker sig enligt nuvarande reglering från ett års fängelse upp till fängelse i sex år. Det kan alltså konstateras att det redan med nuvarande straffskala finns möjlighet att döma ut fängelsestraff som är betydligt strängare än vad som kommer till uttryck genom minimistraffet. Om gärningspersonen har begått fler än ett fridskränkningsbrott finns det dessutom möjlighet att döma ut upp till åtta års fängelse med stöd av bestämmelsen i 26 kap. 2 § andra stycket brottsbalken. Av samma bestämmelse följer att, i de fall domstolen vid sidan av ett fridskränkningsbrott också dömer särskilt för ett brott med strängare straffskala, får det svåraste

[83] Se bl.a. prop. 2002/03:138 s. 22 och prop. 2010/11:77 s. 8.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

av de högsta straff som kan följa på brotten överskridas enligt vissa förutsättningar.

Den nuvarande straffskalan för fridskränkningsbrotten innebär i praktiken att normalgradsbrott ingår i fridskränkningsbrotten, medan domstolen ska döma särskilt för grova brott med strängare straffskala. De allvarligare fallen av fridskränkningsbrott skulle därmed kunna bestå av exempelvis flera allvarliga misshandelsbrott av normalgraden. Maximistraffet för misshandel är fängelse i två år. I praktiken utgör dock minimistraffet för grov misshandel, dvs. fängelse i ett år och sex månader, i princip ett slags maximum vid straffmätning av misshandel av normalgraden.[84] Med hänsyn till hur domstolarna enligt rättspraxis bedömer straffvärdet för flerfaldig brottslighet (det som ibland kallas ”mängdrabatt”) är det svårt att se att det samlade straffvärdet för flera misshandelsbrott av normalgraden skulle överstiga sex års fängelse. Den slutsatsen gäller även då gärningarna begåtts i en kontext som medför att de ska anses utgöra ett fridskränkningsbrott och att det samlade straffvärdet följaktligen anses högre än annars. Detta talar för att den befintliga straffskalan är tillräcklig även vid fridskränkningsbrott som omfattar ett stort antal gärningar.

I sammanhanget kan det nämnas att samma omständigheter som konstituerar grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning kan påverka bedömningen av en enskild gärning som ingår i helheten. En misshandel som riktas mot en närstående kan t.ex. bedömas som en grov misshandel (vilket innebär att domstolen ska döma särskilt för det brottet) just på grund av att offret varit närstående.

En omständighet som hade kunnat tala för ett behov av att höja maximistraffet är om de senaste årens kriminalstatistik hade visat att många av de utdömda fängelsestraffen placerar sig i den övre delen av den tillämpliga straffskalan. Så är emellertid inte fallet. Tvärtom visar statistiken att fängelsestraffets längd bestämts till mer än tre år endast i fem fall beträffande grov fridskränkning och i tre fall beträffande grov kvinnofridskränkning sedan 2012. Maximistraffet har utnyttjats i ett enstaka fall beträffande grov fridskränkning och inte i något fall avseende grov kvinnofridskränkning. Eftersom statistiken endast avser huvudbrottet, är det därtill möjligt att dessa fall omfattar fler brott än det fridskränkningsbrott som påföljden har redovisats för. Den övervägande andelen av de utdömda fängelsestraffen avser

[84] Jfr t.ex. Högsta domstolens bedömning avseende grov misshandel och synnerligen grov misshandel i ”Synnerligen grov misshandel?”, NJA 2011 s. 89.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

fängelse på som mest två år och den genomsnittliga strafflängden för fridskränkningsbrotten har de senaste åren legat på drygt ett års fängelse. Sammanfattningsvis visar alltså statistiken att den övre halvan av straffskalan i princip inte utnyttjas. Detta talar med betydande styrka för att den nuvarande straffskalan fortfarande måste anses ge tillräckligt utrymme för en adekvat straffvärdebedömning även vid allvarligare fall av grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning.

Konsekvenser i konkurrenshänseende av ett höjt maximistraff

I våra direktiv anges att riksdagen har tillkännagett för regeringen att straffet för fridskränkning ska höjas till tio års fängelse, vilket skulle innebära att även grövre brott kan omfattas av fridskränkningsbrotten. Enligt utskottet finns det två anledningar till en sådan förändring: dels för att göra det tydligare att våld i nära relationer har ett lika högt straffvärde som annan allvarlig våldsbrottslighet, dels för att ge mer tillförlitlig brottsstatistik. När det gäller frågan om att förbättra tillförlitligheten av brottsstatistiken kan det enligt vår mening starkt ifrågasättas om det utgör ett rationellt skäl för att höja straffmaximum, eftersom straffskalan ska bestämmas utifrån principerna om proportionalitet och ekvivalens.

Gällande det som utskottet i första hand anfört, kan det i och för sig hävdas att det är en viktig markering från samhället att våld i nära relationer är minst lika klandervärt som annan allvarlig brottslighet. Den omständigheten att ett brott har begåtts mot en närstående person är dock något som redan i dag normalt beaktas som en försvårande omständighet i straffvärdehänseende. Som vi återkommer till, gäller det även beträffande sådana grova brott som domstolen enligt den nuvarande ordningen normalt dömer särskilt för när den samtidigt dömer för ett fridskränkningsbrott.

Fridskränkningsbrottens konstruktion innebär i praktiken en slags konkurrensreglering som medför att domstolen, i stället för att döma för de enskilda gärningarna enligt respektive lagrum, ska döma för fridskränkningsbrottet. Den typ av konkurrensproblematik som är aktuell brukar kallas för *olikartad konkurrens*. Vid sådan konkurrens kan antingen båda brottsbeskrivningarna vara tillämpliga, eller så är den ena brottstypen subsidiär i förhållande till den andra, dvs. endast

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

en av brottsbeskrivningarna är tillämplig.[85] Om det inte är angivet i lagtexten eller genom vägledande uttalanden i förarbeten hur olika konflikter mellan tillämpliga straffbestämmelser ska hanteras, får konkurrenssituationer lösas utifrån vissa principer. En sådan grundläggande princip är att det strängare straffbudet normalt anses tillämpligt om de båda straffbuden i stort sett har samma kriminalpolitiska grund. Om skillnaden i straffskalor är stor är det oftast enkelt att avgöra vilket av straffbuden som ska anses som det strängare. En brottstyp kan dock anses vara svårare än en annan, även om straffskalorna är lika, t.ex. därför att det är föreskrivet högre straffmaximum för grova fall, eller därför att straffmätningspraxis ligger på en högre nivå.[86]

Som nämnts ovan, framgår det av förarbetsuttalanden att normala konkurrensregler ska tillämpas för brott som både kan anses ingå som led i ett fridskränkningsbrott och utgöra ett självständigt brott. När det är fråga om konkurrens mellan ett fridskränkningsbrott och ett brott med strängare straffskala, ska domstolen alltså döma särskilt för det allvarligare brottet i stället för att se det som en del av ett fridskränkningsbrott. Det innebär att domstolen enligt den nuvarande regleringen ska döma särskilt för exempelvis grov misshandel eller våldtäkt, även om dessa gärningar ingår i ett beteende som omfattas av brottskatalogen till grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.[87]

Vid tillämpning av normala konkurrensregler skulle en höjning av maximistraffet till tio år innebära att domstolen inte längre skulle ha att döma särskilt för exempelvis grov misshandel och våldtäkt. Det framstår inte som lika självklart hur konkurrenssituationen skulle lösas när det gäller brott med lika högt maximistraff som det som utskottet förespråkar, t.ex. synnerligen grov misshandel och grov våldtäkt. Det är dock en rimlig utgångspunkt att även dessa brott – såtillvida de begåtts i en sådan kontext som konstituerar ett fridskränkningsbrott – också kommer att betraktas som en helhet tillsammans med övriga, lindrigare brott och därmed ingå i fridskränkningsbrottet om det görs en höjning av maximistraffet för fridskränkningsbrottet på det sätt som förespråkats. En sådan lösning ligger i linje med regeringens uttalanden beträffande konkurrensfrågor när det gäller hedersförtrycksbrottet, som har en liknande konstruktion som fridskränk-

[85] Asp m.fl., Kriminalrättens grunder, 2 uppl., s. 482.
[86] A.a. s. 486.
[87] Prop. 1997/98:55 s. 80 och 134.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ningsbrotten. När hedersförtrycksbrottet infördes, uttalade regeringen i förarbetena att domstolen normalt ska döma särskilt för det allvarligare brottet. Om straffskalan för det allvarligaste brottet inte skiljer sig så mycket från straffskalan för hedersförtryck skulle det emellertid enligt regeringen i vissa fall kunna vara naturligare att inordna det allvarligare brottet som ett underbrott till hedersförtrycksbrottet.[88]

Det råder i och för sig inget tvivel om att även allvarliga vålds- och sexualbrott kan utgöra en del i upprepade och långvariga kränkningar av en närståendes integritet, dvs. sådana kontexter som fridskränkningsbrotten avses omfatta. Mot den bakgrunden kan det framstå som logiskt att även sådana brott ska ingå i ett fridskränkningsbrott. Enligt vår bedömning finns det dock flera skäl som talar emot en sådan ordning, vilka berörs närmare i det följande.

En förändring i konkurrenshänseende innebär ett avsteg från syftet med fridskränkningsbrottens konstruktion

Den ursprungliga tanken bakom införandet av fridskränkningsbrotten var att åstadkomma en generell uppgradering av straffvärdet för gärningar som var för sig kan vara förhållandevis lindriga, men som om de utförs i nära relation med en viss systematik sammantaget kan innebära en betydande kränkning av den utsatta personen. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att det enligt regeringen saknades anledning att anta att domstolarna, vid bedömningen av upprepade grövre brott mot en person, inte beaktade den särskilda utsatthet som följer av att offret är en närstående person. Det lyftes fram att det exempelvis fanns förutsättningar för att bedöma upprepad misshandel mot närstående som grov misshandel. I de fall de enskilda kränkningarna inte nådde upp till en sådan nivå, kunde det emellertid enligt regeringen ifrågasättas om domstolarna tog sådan hänsyn.[89] Ett viktigt syfte med fridskränkningsbrotten är alltså att markera allvaret i den kränkning det innebär att utsättas av upprepade gärningar av en närstående person, även om gärningarna sedda var för sig inte är särskilt allvarliga. En lagändring som medför att även grövre brott, såsom grov misshandel och våldtäkt, ska kunna ingå som en del i fridskränkningsbrotten skulle alltså innebära ett avsteg från de motiv som låg bakom införandet av fridskränkningsbrotten. I sammanhanget bör

[88] Prop. 2021/22:138 s. 27 f.
[89] Prop. 1987/88:55 s. 76 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

det poängteras att den omständigheten att brottsligheten har begåtts mot en närstående i det egna hemmet ofta beaktas i straffvärdehöjande riktning när det gäller de brott som i dag ska dömas särskilt för.[90] Det finns därför inga skäl för att anta att en ändring som innebär att om även grövre brott, såsom grov misshandel eller våldtäkt, skulle ingå som en del i fridskränkningsbrotten, i sig skulle leda till en strängare syn på dessa brott.

Det finns en risk för oönskade effekter vid bedömningen av straffvärdet

I våra direktiv framhålls att riksdagen, genom det tillkännagivande som nämnts ovan, har gett uttryck för att det finns behov av att ytterligare inskärpa allvaret av fridskränkningsbrotten. Enligt vår bedömning är det emellertid tveksamt om en ordning som innebär att även grövre brott omfattas av fridskränkningsbrotten skulle leda till att det samlade straffvärdet bedöms som högre än om domstolen, som i dag, dömer särskilt för dessa. Det finns tvärtom en risk för att den praktiska effekten av den förändring i konkurrenshänseende som en skärpning av maximistraffet medför, innebär att det samlade straffvärdet av brottsligheten bedöms som lägre än om domstolen dömer särskilt för grövre brott.[91] Detta beror på hur domstolarna traditionellt bestämmer straffvärdet vid flerfaldig brottslighet enligt den s.k. asperationsprincipen, som har beskrivits närmare i avsnitt 9.2.5.

Ett praktiskt exempel är att en person döms för grov kvinnofridskränkning bestående av fyra fall av misshandel av normalgraden med ett straffvärde som var för sig motsvarar en månads fängelse samt ett fall av våldtäkt med ett straffvärde på tre års fängelse. I ett sådant fall hade straffvärdet för den grova kvinnofridskränkningen med största sannolikhet bedömts motsvara straffminimum på ett års fängelse. Enligt de hanteringsmodeller för straffvärdebedömning vid flerfaldig brottslighet som presenteras i doktrinen, och som fått stort genomslag i praxis, hade en rimlig utgångspunkt vid bedömningen av det

[90] Se t.ex. genomgången av straffmätningspraxis beträffande vissa allvarliga våldsbrott, bilaga 3 till SOU 2014:18.

[91] I doktrinen har hävdats att brott som det ska dömas för särskild vid sidan av ett fridskränkningsbrott regelmässigt torde medföra en höjning av den samlade brottslighetens straffvärde. Utfallet beror dock på omständigheterna i det enskilda fallet. Se Andersson, Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning: fridskränkningsbrotten som rättslig konstruktion. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2016, s. 257.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

samlade straffvärdet varit att utgå från straffvärdet för våldtäkten, dvs. tre års fängelse, och till detta addera 1/3 av straffvärdet för den grova kvinnofridskränkningen.[92] Det samlade straffvärdet hade då blivit ungefär 3 år och 4 månaders fängelse.

Om våldtäkten i exemplet ovan i stället skulle ingå i den grova kvinnofridskränkningen hade domstolen haft att göra en samlad bedömning av straffvärdet för den grova kvinnofridskränkningen. Det finns en risk för att våldtäkten genom en sådan hantering hade fått ett mindre genomslag på det samlade straffvärdet än om man, enligt nuvarande ordning, hade dömt särskilt för brottet. Eftersom misshandelsbrotten framstår som lindriga i förhållande till våldtäkten, är det möjligt att straffvärdet för fridskränkningsbrottet knappt hade överstigit straffvärdet för endast våldtäkten sedd för sig.

I sammanhanget bör det dock framhållas att det inte är helt klart vilken betydelse och roll som asperationsprincipen har vid den typ av brottskonstruktion som fridskränkningsbrotten bygger på, dvs. en brottstyp genom vilken det straffbeläggs att någon mot en och samma person begår olika typer av var för sig straffbelagda gärningar.[93] Vidare har Högsta domstolen uttalat att det oftast finns skäl att ge asperationsprincipen ett mindre genomslag (dvs. att reduktionen av den samlade brottslighetens straffvärde blir något mindre än annars) vid straffmätningen av gärningar som begåtts mer eller mindre systematiskt eller vid upprepning av en viss typ av gärning mot en och samma målsägande (se bl.a. ”Upprepade grova våldtäkter mot barn” NJA 2019 s. 238 och ”Upprepade övergrepp i rättssak” NJA 2019 s. 747). Enligt vår uppfattning går det dock inte att bortse från risken för att en förändring i konkurrenshänseende i praktiken kan leda till oavsiktliga effekter vid straffvärdebedömningen av fridskränkningsbrotten, dvs. att det önskemål som getts uttryck för i riksdagens tillkännagivande till regeringen om en straffskärpning inte uppfylls utan snarare motverkas.

Allvarliga brott kommer inte att framgå på ett tydligt sätt i belastningsregistret

I belastningsregistret framgår det inte vilka enskilda brott som ingår i en dom som avser ett fridskränkningsbrott. En straffskärpning som medför att även grova brott omfattas av fridskränkningsbrott kom-

[92] Borgeke & Forsgren, Att bestämma påföljd för brott (2021, version 4, JUNO), s. 211.
[93] A.a. s. 202.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

mer alltså att innebära att det inte enbart utifrån informationen i belastningsregistret skulle vara möjligt att utläsa vilka allvarligare brott en person är dömd för, om dessa brott ingår som en del i ett fridskränkningsbrott. Vi anser att en sådan ordning är olycklig. Det finns klara fördelar med att det på ett tydligt sätt framgår av belastningsregistret vilka allvarligare brott en person är dömd för, både när nya brott är föremål för åtal och i de fall tidigare brottslighet av andra skäl kan vara av stor betydelse.

Många arbetsgivare begär ett belastningsregisterutdrag i samband med anställningsförfaranden i syfte att bedöma den arbetssökandes lämplighet. I vissa verksamheter, t.ex. hälso- och sjukvården eller förskolor och skolor är det givetvis oerhört viktigt att arbetsgivaren i en rekryteringssituation får kännedom om att en person dömts för allvarliga sexualbrott. För att ta reda på vilka enskilda brott som ingår i en dom avseende ett fridskränkningsbrott krävs det att domen begärs ut och granskas, vilket kan vara tidskrävande. Det förutsätter dessutom att den som tar del av belastningsregisterutdraget har kännedom om att domar avseende grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning kan omfatta även våldtäkt och andra allvarliga brott. Eftersom domstolen i dagsläget dömer särskilt för sådana brott framgår det i dag på ett tydligt sätt av belastningsregistret om en dom avser till exempel grov kvinnofridskränkning och våldtäkt.

Ett skärpt maximistraff får effekter på rättskraftens räckvidd

En höjning av maximistraffet för fridskränkningsbrotten kan även få effekter som är hänförliga till rättskraftens räckvidd. Efter en fällande dom för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning kan en åklagare som regel inte väcka åtal på nytt avseende ett brott som ingått i det tidigare fridskränkningsbrottet, också om denna gärning inte uttryckligen beaktats vid den tidigare lagföringen. En sådan gärning kan alltså anses utgöra en del av den helhet som domen för grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning utgör. Däremot torde det inte föreligga något hinder att återkomma med åtal för ett brott som domstolen skulle ha dömt särskilt för om brottet hade tagits upp i samband med åtalet för fridskränkningsbrottet.[94]

[94] Jfr Bäcklund m.fl., Brottsbalken (25 nov. 2022, version 21 JUNO), kommentaren till 4 kap. 4 a §.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Om även grova brott ska omfattas av ett fridskränkningsbrott, torde det kunna innebära att åklagaren inte skulle kunna väcka åtal för t.ex. en våldtäkt som begåtts under den tidsperiod som det tidigare åtalet för fridskränkningsbrottet avsåg, men som av olika anledningar inte kommit att omfattats av det åtalet. Det kan ifrågasättas om en sådan ordning är lämplig ur ett brottsofferperspektiv.

Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis har vi kommit fram till att det är viktigt att samhället markerar att våld i nära relationer utgör allvarliga brott, vilket också bör återspeglas i straffskalan för fridskränkningsbrotten. Samtidigt anser vi att den nuvarande straffskalan som sträcker sig från ett års fängelse upp till fängelse i sex år ger ett tillräckligt utrymme för nyanserade straffvärdebedömningar även beträffande de allvarligaste fallen av grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning.

Vi konstaterar också att en höjning av maximistraffet till tio års fängelse på det sätt som anges i våra direktiv skulle få till följd att även grova brott såsom våldtäkt och misshandel, vilka domstolen enligt den nuvarande regleringen har att döma särskilt för, skulle ingå som en del i fridskränkningsbrottet. Det skulle innebära ett tydligt avsteg från grundsyftet bakom fridskränkningsbrottens konstruktion, nämligen att åstadkomma ett skärpt straffvärde för gärningar som var för sig kan vara förhållandevis lindriga, men som om de utförs i en nära relation med viss systematik kan innebära en betydande kränkning av den utsatta personen. Det finns också en risk för att en sådan ordning skulle kunna leda till att grova brott får mindre genomslag på det totala straffvärdet, vilket inte är en önskvärd utveckling och inte förenligt med den ståndpunkt som ligger bakom riksdagens tillkännagivande gällande denna fråga.

Därutöver har vi konstaterat att en förändring i synen på vilka brott som ska anses ingå som en del i fridskränkningsbrotten kan medföra att det blir svårare att utläsa ur belastningsregistret om en person har begått allvarliga brott såsom våldtäkt. Det kan också leda till oönskade konsekvenser i rättskraftshänseende. Vår slutsats är därför att det inte finns några övertygande skäl för att höja maximistraffet för fridskränkningsbrotten.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Enligt våra direktiv ska vi, oavsett bedömning i sak, lämna nödvändiga författningsförslag. I kapitel 14 lämnar vi därför ett alternativt författningsförslag om att skärpa maximistraffet för fridskränkningsbrotten till tio års fängelse.

10 Brottskatalogen för hedersförtryck och fridskränkningsbrotten

10.1 Inledning

Den 1 juni 2022 infördes ett nytt brott i 4 kap. 4 e § brottsbalken med beteckningen hedersförtryck. Brottet innebär en strängare straffskala för den som med ett hedersmotiv upprepat begår vissa brottsliga gärningar mot en person och gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Hedersförtrycksbrottet har sin förebild i straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. När det gäller vilka gärningar som omfattas av hedersförtrycksbrottet hänvisar straffbestämmelsen, såsom fridskränkningsbrotten, till i huvudsak vissa utpekade kapitel i brottsbalken.

I samband med att hedersförtrycksbrottet infördes angavs i propositionen att det till viss del kan uppfattas som oklart om brottskonstruktionen medför att straffansvar för anstiftan och medhjälp samt försök, förberedelse och stämpling till dessa brott kan anses ingå i det särskilda brottet hedersförtryck.[1] Samma frågeställning uppstår även i fråga om straffbestämmelserna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. I våra direktiv anges att regeringens bedömning är att det finns goda skäl för att dessa brottsformer ska kunna ingå i de särskilda brotten hedersförtryck eller grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning. Enligt direktiven ska vi lämna författningsförslag som tydliggör att anstiftan och medhjälp till brott samt i förekommande fall försök, förberedelse och stämpling till brott kan ingå i de särskilda brotten hedersförtryck och grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning.

[1] Prop. 2021/22:138 s. 19 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

10.2 Osjälvständiga brottsformer

De allmänna bestämmelserna om de s.k. osjälvständiga brottsformerna är samlade i 23 kap. brottsbalken. Dessa brottsformer kriminaliserar dels gärningar som utgör steg på vägen till fullbordandet av ett brott, dels gärningar som består i olika slag av medverkan till straffbelagda gärningar. Nedan följer en översiktlig redogörelse för försök, förberedelse och stämpling samt medverkan till brott.

I sammanhanget bör det nämnas att regeringen har beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en bred översyn av de osjälvständiga brottsformerna i 23 kap. brottsbalken. Av direktiven framgår att utredaren bl.a. ska analysera och ta ställning till hur straffansvaret för osjälvständiga brott bör utvidgas och förändras för att på ett effektivt sätt motverka brott, särskilt brott som begås inom ramen för organiserad brottslighet. Uppdraget ska redovisas senast den 16 september 2024.[2]

10.2.1 Försök, förberedelse och stämpling

Gemensamt för försök, förberedelse och stämpling är att det för ansvar krävs att gärningspersonen har uppsåt till att brottet ska fullbordas (s.k. överskjutande uppsåt). Vidare kommer straffansvar endast i fråga i de fall där det särskilt anges att försök respektive förberedelse eller stämpling till det aktuella brottet är straffbelagt.

Av 23 kap. 1 § första stycket brottsbalken framgår att försök till brott förutsätter att försöket är påbörjat, att brottet inte har kommit till fullbordan och att fara förelegat för att handlingen skulle leda till brottets fullbordan *eller* att sådan fara endast på grund av tillfälliga omständigheter varit utesluten. Ett exempel är att en gärningsperson, med avsikt att skada en person, utdelar ett slag som inte träffar. Ansvar för försök till misshandel skulle då kunna komma i fråga, om det funnits fara för att slaget skulle träffa eller sådan fara endast varit utesluten på grund av tillfälliga omständigheter. Enligt bestämmelsens andra stycke ska straffet för försök bestämmas högst till vad som gäller för ett fullbordat brott och får inte sättas under fängelse, om straffminimum för det fullbordade brottet är fängelse i två år eller därutöver.

[2] Dir. 2023:85.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Om utförandet av ett brott är planerat eller förberett utan att ett försök för den delen är påbörjat, kan ansvar för förberedelse eller stämpling komma i fråga. Båda dessa osjälvständiga brottsformer regleras i 23 kap. 2 § brottsbalken. Straffansvar för förberedelse förutsätter att gärningspersonen ska ha utfört en förberedelsegärning, dvs. antingen

a) tagit emot eller lämnat pengar eller annat som betalning för brottet eller för att täcka kostnader för brottets utförande eller

b) skaffat, tillverkat, sammanställt, tagit emot, förvarat, transporterat eller tagit annan sådan befattning med något som varit särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid brottet.

Både uppsåt att utföra brott och uppsåt att främja brott kan leda till ansvar för förberedelse. Förberedelsen kan alltså bestå i förberedelse till ett brott som gärningspersonen själv avser att utföra och förberedelse till ett brott som någon annan avser utföra.[3] Stämpling innebär att någon i samråd med annan beslutar gärningen, söker anstifta annan, eller åtar sig eller erbjuder sig att utföra den. Om faran för att brottet skulle fullbordas var ringa eller om gärningen med hänsyn till andra omständigheter är mindre allvarlig, ska det inte dömas till ansvar för förberedelse eller stämpling. Straffet för förberedelse eller stämpling ska bestämmas under den högsta och får sättas under den lägsta gräns som gäller för fullbordat brott. Högre straff än fängelse i två år får bestämmas endast om fängelse i sex år eller mer kan följa på det fullbordade brottet.

S.k. frivilligt tillbakaträdande regleras i 23 kap. 3 § brottsbalken. Av bestämmelsen följer att ansvar för försök, förberedelse och stämpling till brott inte ska utdömas mot den som frivilligt, genom att avbryta gärningens utförande eller på annat sätt föranlett att brottet inte fullbordats. Om någon tagit olovlig befattning med hjälpmedel, ska han inte på den grunden dömas till ansvar även om brottet fullbordats, om han frivilligt förebyggt den brottsliga användningen av hjälpmedlet.

[3] Asp m.fl., Kriminalrättens grunder, 2 uppl., 2013, s. 418.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

10.2.2 Medverkan

Medverkansansvar regleras i 23 kap. 4 § brottsbalken. Av första stycket framgår att ansvar för samtliga brottsbalksbrott ska dömas ut inte bara för den som utfört gärningen och som i strikt mening är gärningsperson, utan även för den som främjat gärningen med råd eller dåd. Detsamma gäller i specialstraffrätten, om fängelse ingår i straffskalan för brottet. Till skillnad från vad som gäller för försök, förberedelse och stämpling, är bestämmelserna om medverkan alltså tillämpliga utan att det anges särskilt i anslutning till de enskilda straffbuden. Enligt 23 kap. 4 § fjärde stycket brottsbalken gäller inte reglerna om medverkansansvar om något annat följer av vad som i särskilda fall är föreskrivet. Uttryckliga undantagsbestämmelser kan alltså innebära att medverkansbestämmelserna inte ska tillämpas, men även uttalanden i lagmotiv kan medföra att medverkan inte ska anses straffbelagt.[4]

Den som inte är att anse som gärningsperson döms, om han har förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det. Att anstifta någon att göra något är att förmå – alltså att psykiskt påverka – denne att utföra gärningen. Medhjälp till en gärning består i ett främjande som inte uppfyller kraven för anstiftan. Exempel på medhjälp är att skjutsa någon till brottsplatsen eller att ge någon råd om hur brottet ska utföras.[5]

Termen medverkande omfattar även gärningspersonen. Medverkansbestämmelsen innebär att det finns utrymme för utvidgning av gärningsmannaskapet på så sätt att en person kan dömas som gärningsperson även om han eller hon i strikt mening inte själv uppfyller förutsättningarna för straffansvar enligt straffstadgandet. Det förutsätter att personen har spelat en så aktiv roll vid genomförandet av brottet att det är naturligt att betrakta denne som gärningsperson. Detta följer av 23 kap. 4 § andra stycket brottsbalken, där det talas om den som inte *är att anse* som gärningsman. När flera personer tillsammans begår en otillåten gärning kan de dömas i medgärningsmannaskap. Detta brukar uttryckas som att de har handlat ”tillsammans och i samförstånd” eller ”gemensamt och i samråd”.[6]

[4] A.a. s. 426.
[5] Bäcklund m.fl., Brottsbalken (8 juni 2022, version 20, JUNO), kommentaren till 23 kap. 4 §.
[6] A.a. kommentaren till 23 kap. 4 §.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

10.3 De aktuella straffbestämmelserna och tidigare överväganden

10.3.1 Straffbestämmelserna angående hedersförtryck och fridskränkningsbrotten

Straffbestämmelsen avseende grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning i 4 kap. 4 a § brottsbalken har följande lydelse:

> Den som begår brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse i lägst ett och högst sex år.
>
> Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff.

Hedersförtryck regleras i 4 kap. 4 e § brottsbalken och har följande lydelse:

> Den som mot en person begår brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud och ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för hedersförtryck till fängelse i lägst ett och högst sex år.

10.3.2 Tidigare överväganden gällande brottskatalogerna och de osjälvständiga brottsformerna

I lagrådsremissen som föregick införandet av straffbestämmelsen beträffande hedersförtryck bedömde regeringen att såväl försök, förberedelse och stämpling som anstiftan och medhjälp till brott som ingår i brottskatalogen kan ingå i det särskilda brottet hedersförtryck.[7] Lagrådet uttalade att det förhållandet att medhjälp och anstiftan är straffbelagt i förhållande till hedersförtryck är helt okontroversiellt. Däremot ifrågasatte Lagrådet om den föreslagna lagtexten omfattade att medhjälps- och anstiftansgärningar ska ingå bland

[7] Lagrådsremiss den 22 december 2021, Ett särskilt brott för hedersförtryck, s. 18 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

”underbrotten”, eftersom den som begår medhjälp eller anstiftan till brott knappast kan anses begå brottsliga gärningar enligt de utpekade kapitlen, utan i stället brott enligt 23 kap. brottsbalken. Lagrådet påpekade vidare att lagstiftaren i många andra sammanhang använder ord som ”begå eller annars medverka till”. Enligt Lagrådet var det inte heller självklart att försök, förberedelse och stämpling ska anses omfattas av den hänvisning till de olika kapitlen som följde av den föreslagna paragrafen, men konstaterade att regeringens bedömning hade visst stöd i lagtexten och i tidigare förarbeten. Frågan aktualiserades i samband med att skadegörelse infördes som ett brott i brottskatalogen avseende fridskränkningsbrotten och det hänvisades då till 12 kap. 5 § brottsbalken. Det förhållandet att det i 12 kap. 5 § föreskrivs att försök till skadegörelse är straffbelagt skulle alltså, enligt förarbetena, innebära att försök till skadegörelse utgör ett brott enligt 12 kap.[8]

I propositionen avseende hedersförtrycksbrottet uttalade regeringen att det finns goda skäl för att såväl anstiftan som medhjälp till brott ska kunna ingå i en dom för hedersförtryck. Regeringen påpekade att det i och för sig kan hävdas att de brott som brottskatalogen hänvisar till kompletteras av 23 kap. 4 § brottsbalken, som ju är generellt tillämplig och inte kräver några särskilda stadganden med innebörden att anstiftan eller medhjälp till vissa brott ska vara straffbelagt. Det framhölls att det var viktigt att det straffbelagda området blev tydligt. Detsamma ansågs gälla även beträffande försök, förberedelse och stämpling till brott, trots att regeringen bedömde att rättsläget i den delen inte framstod som lika osäkert. Eftersom det saknades underlag för att klargöra rättsläget i det aktuella lagstiftningsärendet, föreslogs inte några lagändringar.[9]

Även frågan om medverkan till hedersförtrycksbrottet behandlades i propositionen. Regeringen uttalade att reglerna om medverkan till brott i 23 kap. 4 § brottsbalken innebär en möjlighet att döma flera medverkande för hedersförtryck, antingen som gärningsman/medgärningsman eller genom bestämmelserna om anstiftan och medhjälp. När det gäller vilket uppsåt en medverkande person ska ha, angav regeringen att det normalt bör räcka med att det kvalificerade uppsåtet (dvs. att gärningarna ska ha begåtts med ett ”hederssyfte”) finns hos gärningspersonen och att det för ansvar för anstiftan eller medhjälp

[8] Se Lagrådets yttrande, bilaga 5 till prop. 2021/22:138, s. 60 och prop. 2012/13:108 s. 15.
[9] Prop. 2021/22:138 s. 19 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

är tillräckligt att dessa medverkande har likgiltighetsuppsåt till att det kvalificerade uppsåtet finns hos gärningspersonen.[10]

10.4 Jämförelse med annan lagstiftning

Som Lagrådet påpekat, använder lagstiftaren i andra sammanhang uttryck som ”begå eller annars medverka till” för att förtydliga att även medverkansansvar är straffbart i vissa situationer. I terroristbrottslagen (2022:666) återkommer uttrycket i flera bestämmelser om ansvar för brott. Bestämmelserna innehåller även exempel på hur det kan tydliggöras att även försök, förberedelse och stämpling till brott är straffbelagt.

Ett exempel är 6 § första stycket terroristbrottslagen avseende s.k. terrorismfinansiering, som har följande lydelse:

> För finansiering av terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet döms den som samlar in, tar emot eller tillhandahåller pengar eller annan egendom i avsikt att egendomen ska användas eller med vetskap om att den är avsedd att användas
>
> 1. för att begå eller på annat sätt medverka till
>
> a. terroristbrott eller försök, förberedelse eller stämpling till terroristbrott, eller
>
> b. särskilt allvarlig brottslighet eller brott som avses i 5 § eller någon av 7–10 §§, eller
>
> 2. av
>
> a. en person som begår eller på annat sätt medverkar till terroristbrott eller särskilt allvarlig brottslighet eller gör sig skyldig till försök, förberedelse eller stämpling till terroristbrott eller särskilt allvarlig brottslighet,
>
> b. en terroristorganisation, eller
>
> c. en sammanslutning av personer som begår eller på annat sätt medverkar till särskilt allvarlig brottslighet eller gör sig skyldiga till försök, förberedelse eller stämpling till särskilt allvarlig brottslighet.

Utformningen av 6 § har sin bakgrund i ett EU-direktiv som ställer krav på att medlemsstaterna ska kriminalisera finansiering för att begå eller bidra till terroristbrott.[11]

[10] Prop. 2021/22:138 s. 19 f. och 25.
[11] Prop. 2017/18:174 s. 67 f.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Uttrycket ”begå eller annars medverka till” återkommer även i 8 § terroristbrottslagen som reglerar rekrytering till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet. Första stycket i bestämmelsen har följande lydelse:

> För rekrytering till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet döms den som, i annat fall än som avses i 7 §, söker förmå någon annan att begå eller på annat sätt medverka till
>
> 1. terroristbrott eller försök, förberedelse eller stämpling till terroristbrott, eller
>
> 2. särskilt allvarlig brottslighet eller brott som avses i 5 eller 6 §.

Utformningen bygger på bestämmelsen om stämpling till brott enligt 23 kap. 2 § brottsbalken. Det ansågs emellertid finnas ett behov av att kunna tillämpa bestämmelsen oavsett om gärningen leder till ett fullbordat brott. Straffansvaret avser därför även den som söker förmå någon annan att ”annars medverka till” vissa brott. Formuleringen avsågs markera att rekrytering, till skillnad från stämpling, kan begås även i förhållande till en gärning som innefattar endast medhjälp eller anstiftan till brott.[12]

Ett annat exempel på hur lagstiftaren har uttryckt sig angående medverkansansvar återfinns i straffbestämmelsen om grov våldtäkt i 6 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken. I lagtexten anges att det vid bedömningen av en våldtäkt ska anses som grovt brott särskilt ska beaktas bl.a. om fler än en förgripit sig på offret eller *på annat sätt deltagit i övergreppet*. Av förarbetena framgår att begreppet ”på annat sätt deltagit i övergreppet” innebär att det visserligen inte ställs något krav på att alla som deltar i övergreppet ska kunna dömas som gärningspersoner, men att alla de förfaranden som kan medföra ett medverkansansvar inte omfattas, t.ex. att en person hållit vakt när en annan genomfört en våldtäkt.[13]

Slutligen kan det nämnas att straffbestämmelsen angående barnfridsbrott utgör ett exempel på där det uttryckligen angetts att även straffbart försök till någon av de gärningar som räknas upp i brottskatalogen kan utgöra en del av ett barnfridsbrott (se 4 kap. 3 § första stycket 5 brottsbalken).

[12] Prop. 2009/10:78 s. 45.
[13] Prop. 2004/05:45 s. 139.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

10.5 Överväganden

Förslag: Det bör tydliggöras att även anstiftan och medhjälp kan ingå i de särskilda brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning samt hedersförtryck i 4 kap. 4 a § respektive 4 kap. 4 e § brottsbalken. Det bör därför framgå av lagtexten att den som begår *eller på annat sätt medverkar* till någon av de enskilda gärningarna som framgår av de brott som räknas upp i respektive paragraf, kan dömas för ett fridskränkningsbrott respektive hedersförtryck om övriga rekvisit är uppfyllda.

Det bör även tydliggöras att försök, förberedelse eller stämpling till brott kan ingå i ett fridskränkningsbrott respektive ett hedersförtrycksbrott.

10.5.1 Inledande utgångspunkter

En person som upprepat begår vissa särskilt angivna brottsliga gärningar kan dömas för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning under förutsättning att de övriga rekvisiten som framgår av straffbestämmelsen är uppfyllda. Detsamma gäller hedersförtrycksbrottet. De brottsliga gärningar som kan omfattas av fridskränkningsbrotten respektive hedersförtrycksbrottet framgår genom hänvisningar i lagtexten till framför allt olika kapitel i brottsbalken. Som anges i våra direktiv, väcker de särskilda brottskonstruktionerna frågan om straffansvar för anstiftan och medhjälp samt försök, förberedelse och stämpling till något av ”underbrotten” enligt gällande rätt kan anses ingå i ett fridskränkningsbrott eller ett hedersförtrycksbrott.

Oaktat våra direktiv, där det anges att vi ska lämna förslag på förtydliganden som innebär att osjälvständiga brott kan utgöra underbrott till fridskränkningsbrotten och hedersförtryck, kan därtill frågan väckas i vilka fall det framstår som sakligt motiverat.

Hedersförtrycksbrottet syftar till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.[14] Sådan brottslighet har en kollektiv karaktär på så sätt att brottsligheten ofta understöds eller uppmanas av andra personer i släkten samt är förankrat i en bredare krets.[15] Det är med andra ord

[14] Prop. 2021/22:138 s. 1.
[15] Prop. 2019/20:131 s. 25.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

inte ovanligt att flera personer medverkar till att förtrycka den utsatta personen. Mot den bakgrunden finns det goda skäl för att inte bara den som är gärningsperson i strikt mening ska omfattas av straffbestämmelsen, utan även den som har anstiftat eller agerat medhjälpare till de enskilda brotten.

Bestämmelserna om anstiftan och medhjälp har förmodligen mindre betydelse när det gäller fridskränkningsbrotten än beträffande hedersförtrycksbrottet, även om det givetvis kan förekomma att flera personer är inblandade i övergreppen. Ett exempel är när två föräldrar i olika grad medverkar till att utsätta sitt barn för brott. Om båda föräldrarna utsätter sitt barn för övergrepp torde det vanliga vara att de åtalas för de brottsliga gärningar de utfört för egen del som gärningsperson i strikt mening, antingen för enskilda brott, eller – om brotten är tillräckligt många – för grov fridskränkning. I vissa situationer torde det emellertid enligt vår uppfattning finnas förutsättningar för att döma båda föräldrarna i medgärningsmannaskap för ett fall av grov fridskränkning innefattande de enskilda gärningar som båda föräldrarna (i strikt mening) har utfört och att sålunda även de gärningar som i strikt mening utförts av den ene föräldern läggs den andre föräldern till last. Upprepade gärningar utförda av båda föräldrarna torde utifrån barnets perspektiv vara i lika hög grad ägnade att allvarlig skada dennes självkänsla, som samma antal gärningar utförda av den ene föräldern. Det förutsätter dock att det exempelvis finns en gemensam brottsplan eller att föräldrarna på annat sätt kan anses handlat i samråd eller i ett (tyst) samförstånd (jfr ”Akallaråret”, NJA 2006 s. 535).

Motsvarande tillämpning av principerna om medgärningsmannaskap bör dock även kunna appliceras på hedersförtrycksbrottet. Det torde t.ex. kunna bli aktuellt om flera familjemedlemmar begår brott efter varandra – som på det sättet blir upprepade – mot en familjemedlem och ett motiv för samtliga brott varit att återupprätta familjens heder. Vi vill dock understryka att vi inte känner till några avgöranden i praxis i denna riktning och att det heller inte är en tillämpning som får uttryckligt stöd i förarbetena.[16]

Som nämnts tidigare, är bestämmelsen om medverkansansvar i 23 kap. 4 § brottsbalken generellt tillämplig och kräver inte något särskilt stadgande om att anstiftan och medhjälp är straffbelagt. Det finns alltså inget som hindrar att straffansvar utdöms för anstiftan

[16] Jfr dock vad som sägs i prop. 2021/22:138 gällande hedersförtryck, se sid. 25.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

eller medhjälp till något av fridskränkningsbrotten eller hedersförtrycksbrottet. Som framgår av Lagrådets och regeringens uttalanden i förarbetena i samband med att hedersförtrycksbrottet infördes, är det emellertid inte en självklar slutsats att lagtextens utformning innebär att anstiftan och medhjälp till något av underbrotten kan ingå i fridskränkningsbrotten eller hedersförtrycksbrottet.

När det gäller försök, förberedelse och stämpling till något av underbrotten finns det, som påpekats i de nyss nämnda förarbetena, ett något starkare stöd för att anse att dessa osjälvständiga brottsformer måste anses omfattas av hänvisningarna till de olika kapitlen i brottsbalken. Det finns även flera exempel i praxis där domstolen har bedömt att en ofullbordad brottslig gärning kan ingå som en del i ett fridskränkningsbrott.[17] Vårt uppdrag omfattar dock inte att ta ställning till *om* det finns anledning att förtydliga lagtexten, utan endast att lämna förslag på *hur* bestämmelserna kan tydliggöras. Det förhållandet att anstiftan och medhjälp till brott, samt i förekommande fall försök, förberedelse och stämpling till brott kan ingå i fridskränkningsbrotten och hedersförtrycksbrottet väcker dock vissa frågeställningar mot bakgrund av de särskilda brottskonstruktionernas karaktär. Det finns därför anledning att först nämna något om vilka situationer som kan uppstå i praktiken och hur de kan hanteras.

10.5.2 Frågeställningar angående den praktiska tillämpningen

I det följande används uttrycket ”underbrott” beträffande de gärningar som ingår i brottskatalogerna för fridskränkningsbrotten respektive hedersförtrycksbrottet. Uttrycket ”huvudbrott” avser de särskilda brottskonstruktionerna grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning respektive hedersförtryck. Straffansvar för både fridskränkningsbrotten och hedersförtrycksbrottet förutsätter att ett antal kvalificerande särskilda rekvisit är uppfyllda. Det krävs att var och en av underbrotten har utgjort led i en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet och att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Hedersförtrycksbrottet förutsätter därutöver att gärningspersonen haft ett kvalificerat uppsåt, närmare bestämt att ett motiv med gärningarna varit att bevara eller återupp-

[17] Se t.ex. Svea hovrätts dom den 26 mars 2021 i mål nr B 1683-21 och Hovrätten för Västra Sveriges dom den 28 juli 2021 i mål nr B 3583–21.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

rätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder. Eftersom hedersförtrycksbrottet är konstruerat på liknande sätt som fridskränkningsbrotten, finns det i regel ingen anledning att göra skillnad på hanteringen av de praktiska problem som kan uppstå när det gäller frågan om osjälvständiga brottsformer. Om inget annat anges gäller därför det som sägs nedan avseende fridskränkningsbrotten även beträffande hedersförtryck, och vice versa.

Ska en medhjälpare eller anstiftare dömas för huvudbrottet, medhjälp eller anstiftan?

När en person har anstiftat eller begått medhjälp till något eller några av underbrotten, kan fråga uppkomma om personen ska dömas för själva huvudbrottet, eller för anstiftan eller medhjälp till huvudbrottet (exempelvis medhjälp till grov fridskränkning).

Om det tydliggörs i lagtexten att även medhjälp och anstiftan till ett underbrott kan ingå i huvudbrottet, bör det rimligtvis leda till utgångspunkten att även den som anstiftat eller begått medhjälp till underbrotten ska dömas för huvudbrottet, förutsatt att samtliga rekvisit för huvudbrottet är uppfyllda (närståenderekvisitet beträffande fridskränkningsbrotten behandlas särskilt nedan). En person som exempelvis gjort sig skyldig till medhjälp till misshandel i ett fall, ett olaga hot och ett fall av misshandel och gärningarna har begåtts i en hederskontext ska alltså dömas för hedersförtryck och inte för medhjälp till hedersförtryck. Detta bör gälla även om underbrotten enbart består av medhjälpsgärningar, t.ex. tre fall av medhjälp till misshandel. Det kommer då inte heller att förutsättas att någon döms för att ha utfört underbrotten som gärningsperson, bara att det är visat att brotten begåtts objektivt och subjektivt. Det kan exempelvis vara på det sättet att gärningspersonen inte har identifierats. I andra fall kan gärningspersonen vara icke straffmyndig, varför den personen inte kan bli föremål för åtal.

På samma sätt bör en dom avseende ett fridskränkningsbrott eller hedersförtrycksbrott även kunna omfatta anstiftansgärningar. Omständigheterna kan dock vara sådana att en person måste anses ha anstiftat till själva huvudbrottet. Exempelvis bör en person som uppmanar andra att utsätta brottsoffret för upprepade brottsliga gärningar kunna dömas för anstiftan till hedersförtryck, om de kvalificerade rekvisiten är uppfyllda i övrigt. Det förtjänar här att nämnas

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att regeringen, som tidigare nämnts, uttalat att det normalt bör räcka med att det kvalificerade uppsåtet finns hos gärningspersonen och att det för ansvar för anstiftan eller medhjälp är tillräckligt att dessa medverkande har likgiltighetsuppsåt till att det kvalificerade uppsåtet finns hos gärningspersonen.

En annan fråga är hur brottsrubriceringen ska göras om en person endast har anstiftat eller agerat medhjälpare till ett av underbrotten, eller i vart fall inte tillräckligt många brott för att kravet på en upprepad kränkning ska anses uppfyllt. Här torde det förhålla sig olika beroende på vilken typ av medverkan det är fråga om. En anstiftare är den som kan sägas vara upphovsmannen till ett visst brott genom att framkalla ett beslut hos en annan person att utföra brottet. Om själva anstiftansgärningen består i att en person har påverkats att utföra ett enstaka underbrott, kan det inte komma i fråga att döma anstiftaren för anstiftan till huvudbrottet. Han eller hon ska i stället dömas för anstiftan till det aktuella underbrottet (samtidigt som den som utfört det brottet och flera andra brott kan dömas som gärningsperson till huvudbrottet). Däremot borde en person som agerat medhjälpare till endast ett underbrott kunna dömas för medhjälp till ett fridskränkningsbrott eller hedersförtrycksbrott, förutsatt att uppsåtet hos den som är medhjälpare omfattar att gärningen som han eller hon medverkar till utgör led i en upprepad kränkning av brottsoffret. Det krävs dock inte att uppsåtet hos medhjälparen omfattar att gärningarna ska ha inneburit en kränkning av offret och varit ägnade att allvarligt skada offrets självkänsla – ett sådant uppsåt krävs inte ens för gärningspersonen.[18] Medhjälparen får i sådana fall antas ha medverkat endast i mindre mån, varför straffet kan bestämmas under minimistraffet för huvudbrottet (se 23 kap. 5 § brottsbalken). Om medhjälparen inte kan anses ha uppsåt till att gärningen som han eller hon medverkar till utgör led i en upprepad kränkning av brottsoffret torde denne dock i stället dömas för medhjälp till underbrottet.

Närståenderekvisitet i bestämmelsen om fridskränkningsbrotten

När det gäller fridskränkningsbrotten kan det ifrågasättas vilken betydelse en medverkandes relation till brottsoffret har utifrån det närståenderekvisit som bestämmelsen i 4 kap. 4 a § brottsbalken inne-

[18] Bäcklund m.fl., Brottsbalken (8 juni 2022, version 20, JUNO), kommentaren till 4 kap. 4 a §.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

håller. Grov fridskränkning förutsätter ju att gärningspersonen är närstående eller tidigare närstående till brottsoffret medan straffansvar för grov kvinnofridskränkning endast kan aktualiseras för en man som begår brott mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande former.

En jämförelse kan här göras med bestämmelsen avseende barnadråp enligt 3 kap. 3 § brottsbalken som, liksom fridskränkningsbrotten, innehåller en specificering av vem som kan dömas för brottet. Ansvar för barnadråp kan nämligen endast komma i fråga för en kvinna som dödar sitt barn i samband med födseln. Syftet är att kunna åstadkomma en mildare bestraffning i de fall en nybliven mor dödar sitt nyfödda barn och hon befinner sig i ett upprivet sinnestillstånd eller i svårt trångmål.[19] Det brukar därför anges att det är en privilegiering av gärningspersonen. Enligt den rådande uppfattningen i doktrinen kan en person som har medverkat till moderns brott inte dömas för medverkan till barnadråp, utan i stället ska då bestämmelserna om mord och dråp tillämpas.[20]

Enligt vår bedömning framstår det emellertid som motiverat att behandla frågan om medverkansansvar annorlunda när det gäller fridskränkningsbrotten än vad som gäller beträffande barnadråp, eftersom den senare brottskonstruktionen syftar till att privilegiera gärningspersonen – dvs. ge denne ett mildare straff – mot bakgrund av dennes relation till brottsoffret. Avsikten med fridskränkningsbrotten är tvärtom att det ska vara möjligt att tillämpa en strängare straffskala än vad som gäller för de enskilda gärningarna var för sig vid systematisk brottslighet som riktar sig mot en närstående person.[21] Det kan på goda grunder hävdas att även den som anstiftar eller begår medhjälp till en sådan upprepad och långvarig kränkning av en persons integritet också bör bli föremål för den strängare straffskalan som gäller för fridskränkningsbrotten, oberoende av den medverkandes egna relation till brottsoffret. En utomstående person som anstiftar eller främjar upprepade brott som en annan person utför mot en närstående till denne, bör alltså enligt vår mening kunna dömas för anstiftan eller medhjälp till grov fridskränkning. Huruvida medhjälparen ska anses ha medverkat endast i mindre mån enligt 23 kap. 5 §

[19] NJA II 1962 s. 96 f.
[20] Bäcklund m.fl., Brottsbalken (25 november 2022, version 21, JUNO), kommentaren till 3 kap. 3 §.
[21] Prop. 1997/98:55 s. 79.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

brottsbalken får avgöras utifrån hur många av underbrotten som främjats. En medverkande som är att anse som gärningsperson med stöd av 23 kap. 4 § andra stycket, bör däremot inte kunna dömas för huvudbrottet om närståenderekvisitet inte är uppfyllt för denne.

Kan ett huvudbrott bestå av enbart ofullbordade underbrott?

När det gäller försök, förberedelse och stämpling, kan det till att börja med konstateras att dessa brottsformer inte är straffbelagda i förhållande till fridskränkningsbrotten eller hedersförtrycksbrottet som sådant. En person som utsätter någon annan för upprepade försöksbrott kan alltså inte dömas för t.ex. försök till grov kvinnofridskränkning. Däremot finns det, som tidigare anförts, starka skäl för att inte bara fullbordade underbrott ska kunna ingå som en del i ett fridskränkningsbrott eller ett hedersförtrycksbrott. Det är givetvis så att även exempelvis ett försök till misshandel utgör en kränkning av en persons integritet. Med den utgångspunkten bör alltså även ofullbordade gärningar ingå i ett fridskränkningsbrott respektive ett hedersförtrycksbrott. Inget torde hindra att en person döms för exempelvis grov kvinnofridskränkning som enbart består av ofullbordade gärningar, även om det framstår som osannolikt att en sådan situation skulle bli aktuell i praktiken. För tydlighetens skull förtjänar det att framhållas att ansvar för ett ofullbordat underbrott givetvis bara kan komma i fråga i de fall det är särskilt föreskrivet i anslutning till respektive brottstyp att t.ex. försök till brottet är straffbelagt.

Måste de ofullbordade brotten ha kommit till brottsoffrets kännedom?

För ansvar krävs, i likhet med vad som gäller i allmänhet för ofullbordade gärningar, att gärningspersonen har uppsåt till underbrottets fullbordande. Även ofullbordade brott kan, som anges ovan, utgöra en kränkning av personens integritet, inte minst när gärningen begås i en sådan kontext som fridskränkningsbrotten och hedersförtrycksbrottet tar sikte på. I första hand blir det aktuellt vid försök till brott mot den personliga integriteten, t.ex. försök till misshandel.

Frågan i detta sammanhang är om det särskilda rekvisitet som gäller för fridskränkningsbrotten och hedersförtrycksbrottet – att gär-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ningarna ska ha utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla – innebär ett krav på att den ofullbordade gärningen ska ha kommit till personens kännedom och i så fall vid vilken tidpunkt. Det är t.ex. tänkbart att målsäganden är helt ovetande om att en förberedelsegärning har ägt rum. När det gäller förberedelse till brott har Högsta domstolen uttalat i ”GPS-puckarna”, NJA 2020 s. 703 att det typiskt sett inte finns någon kränkning att beakta i den mening som avses i 29 kap. 1 § brottsbalken. Det finns dock exempel på avgöranden i praxis beträffande förberedelse till mord där målsäganden tillerkänts kränkningsersättning (vilket förutsätter att denne utsatts för en allvarlig kränkning, se 2 kap. 3 § skadeståndslagen [1972:207]) när förberedelsebrottet avancerat så långt att målsäganden blivit varse om att gärningspersonen planerade ett mord mot denne i samband med att gärningspersonen stod i begrepp att påbörja genomförandet av brottet eller strax innan.[22]

För att en ofullbordad gärning ska anses ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnad att allvarlig skada personens självkänsla, torde det enligt vår bedömning krävas att gärningen har upptäckts av brottsoffret på ett sätt som medför att brottsoffret uppfattar att han eller hon är utsatt för just upprepade kränkningar. Är det fråga om försök till brott skulle det sällan bli en frågeställning, eftersom ett försöksbrott i de allra flesta fall kan uppfattas av målsäganden. När det gäller förberedelse eller stämpling till brott torde situationen i de flesta fall vara annorlunda. Det kan dock finnas fall där målsäganden uppfattar en sådan ofullbordad gärning. Så skulle exempelvis kunna vara fallet om brottsoffret hittar ett vapen som gärningspersonen införskaffat i syfte att använda mot offret. En stämplingsgärning skulle kunna uppfattas av målsäganden i de fall den utförts genom t.ex. sociala medier. I vilka fall ett ofullbordat brott utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet måste dock avgöras av domstolen i varje enskilt fall. Ett huvudbrott torde emellertid knappast kunna bestå av enbart förberedelse- eller stämplingsgärningar.

Det bör framhållas att kravet i bestämmelserna om fridskränkningsbrotten respektive hedersförtrycksbrott på att gärningarna ska ha varit

[22] Se t.ex. Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 16 april 2014 i mål nr B 215-14 och Attunda tingsrätts dom den 11 oktober 2022 i mål nr B 185-22. Jfr även Svea hovrätts dom den 24 januari 2023 i mål B 14568-22.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ägnade att allvarligt skada personens självkänsla inte förutsätter att det bevisas i det enskilda fallet att personens integritet verkligen har kränkts och att självkänslan har skadats allvarligt. Bedömningen tar i stället sikte på om gärningen typiskt sett leder till en sådan effekt.[23]

10.5.3 Lagteknisk lösning för att förtydliga omfattningen av det straffbara området

Den återstående frågan är hur det bör tydliggöras i lagtexten att anstiftan och medhjälp till brott, samt i förekommande fall försök, förberedelse och stämpling till brott kan ingå i fridskränkningsbrotten och hedersförtrycksbrottet. Den lösning som vi förespråkar utgår från hur lagstiftaren har uttryckt sig i andra sammanhang, vilket är fördelaktigt ur konsekvenshänseende. Vi har därmed hämtat ledning i formuleringar i terroristbrottslagen som redovisats ovan. Lagtexten i de aktuella straffbestämmelserna bör då förtydligas på så sätt att det framgår att ansvar kan utdömas för den som ”begår eller annars medverkar” till de angivna brottsliga gärningarna. Efter uppräkningen av vilka brottsliga gärningar som omfattas bör det tilläggas att även försök, förberedelse och stämpling till sådana brott omfattas.

[23] Prop. 1997/98:55 s. 81 och prop. 2021/22:138 s. 38.

11 Konsekvensanalys

11.1 Inledning

I vårt uppdrag ingår att presentera en analys av konsekvenserna av de åtgärder som föreslås i betänkandet. I direktiven anges att vi ska beskriva konsekvenserna av de föreslagna åtgärderna ur ett jämställdhetsperspektiv. Vi ska även bedöma de ekonomiska konsekvenserna av förslagen. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska vi lämna förslag på hur dessa ska finansieras. Om något av förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen ska de särskilda avvägningar som lett fram till förslagen redovisas särskilt.

Enligt förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning finns en skyldighet att redovisa vilka konsekvenser som lämnade förslag kan få i vissa avseenden. Av 6 § i förordningen följer att en konsekvensutredning ska innehålla följande.

1. En beskrivning av problemet och vad man vill uppnå,
2. en beskrivning av vilka alternativa lösningar som finns för det man vill uppnå och vilka effekterna blir om någon reglering inte kommer till stånd,
3. uppgifter om vilka som berörs av regleringen,
4. uppgifter om de bemyndiganden som myndighetens beslutanderätt grundar sig på,
5. uppgifter om vilka kostnadsmässiga och andra konsekvenser regleringen medför och en jämförelse av konsekvenserna för de övervägda regleringsalternativen,
6. en bedömning av om regleringen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen, och

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

7. en bedömning av om särskilda hänsyn behöver tas när det gäller tidpunkten för ikraftträdande och om det finns behov av speciella informationsinsatser.

I betänkandet har identifierade problem beskrivits kontinuerligt. Vi har även lämnat förslag på åtgärder samt presenterat alternativa lösningar och redogjort för effekter om någon reglering inte kommer till stånd. I relevanta delar innehåller våra överväganden även en bedömning av förslagens förenlighet med Europakonventionen och de skyldigheter som i övrigt följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen. Det som sagts där upprepas inte i detta kapitel. Våra bedömningar och förslag beträffande tidpunkt för ikraftträdande och övergångsbestämmelser redovisas i kapitel 12.

Vi bedömer att våra förslag inte påverkar den kommunala självstyrelsen. Vi bedömer inte heller att förslagen kommer att få några övriga effekter för kommuner eller regioner, eller för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt (jfr 7 och 8 §§ förordningen om konsekvensutredning).

11.2 De som berörs av våra förslag

Bedömning: De som närmast berörs av våra förslag är gärningspersoner och personer som kan befaras utsätta andra personer för brott eller trakasserier samt personer som utsätts för sådana övergrepp. Vidare berör förslagen Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, de allmänna domstolarna, Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse, rättsliga biträden samt socialtjänsten.

De förslag som anknyter till vårt huvudsakliga uppdrag att se över kontaktförbudslagstiftningen presenteras i kapitel 8. De som i praktiken närmast berörs av dessa förslag är gärningspersoner och andra personer som kan befaras utsätta en annan person för brott eller trakasserier samt personer som utsätts för sådana övergrepp. Om våra förslag genomförs kommer det vara möjligt att utfärda kontaktförbud i fler situationer än i dag, vilket innebär att skyddet för personer som utsätts för brott, förföljelse eller trakasserier kommer att öka.

Våra förslag i kapitel 9 om att skärpa straffskalan för överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud innebär att gär-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ningspersoner kan straffas hårdare än i dag, vilket även påverkar brottsoffrens möjlighet till upprättelse. Detsamma gäller våra övriga förslag om att skärpa straffskalan för hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning samt för grovt barnfridsbrott.

Våra förslag påverkar även de myndigheter som är involverade i att hantera ärenden om kontaktförbud och utreda brott, vilka främst är Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. I viss utsträckning berörs också de som erhåller uppdrag som offentliga biträden, offentliga försvarare, målsägandebiträde och särskild företrädare för barn. Därutöver påverkas även de allmänna domstolarna av förslagen i betänkandet.

Förslagen om att skärpa straffskalan för vissa brott samt att utvidga det straffbara området avseende hindrande av elektronisk övervakning berör Kriminalvården. Vidare berörs Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse av vårt förslag om att åklagaren ska underrättas i samband med att verkställigheten av ett fängelsestraff respektive sluten ungdomsvård upphör.

Socialtjänsten påverkas av vårt förslag om att utvidga underrättelseskyldigheten till myndigheten i samband med att ett kontaktförbud meddelas.

11.3 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: Förslagen om att utöka möjligheterna att utfärda kontaktförbud kommer medföra kostnadsökningar för Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Även Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse berörs i viss mån. Kostnadsökningarna bedöms vara sådana att de ryms inom befintliga anslag.

Förslagen om straffskärpningar kommer att medföra kostnadsökningar för Kriminalvården. Även dessa kostnader bedöms rymmas inom befintliga anslag.

11.3.1 Förslagen om ändringar i lagen om kontaktförbud

Förslagen om att utöka möjligheterna att utfärda kontaktförbud

I avsnitt 8.3 föreslår vi flera åtgärder som syftar till att öka möjligheterna att utfärda kontaktförbud. År 2022 uppgick antalet ansökningar om kontaktförbud till 8 730 och antalet beviljade kontaktförbud upp-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

gick till 2 447. Om förslagen om att utöka möjligheterna att utfärda kontaktförbud genomförs torde det leda till en ökad benägenhet att ansöka om kontaktförbud. Det är svårt att göra en preciserad bedömning av hur stort genomslag våra förslag kommer att få på antalet ansökningar och beslut om att bevilja kontaktförbud. En grov uppskattning är dock att antalet ansökningar kan komma att öka med cirka 30–40 procent till följd av våra förslag. Givet att en viss andel av ansökningarna som enligt den nuvarande ordningen lett till avslag i stället kommer att beviljas, kan antalet utfärdade kontaktförbud också antas öka med 30–40 procent. Det kommer i så fall att röra sig om cirka 12 000 ansökningar om kontaktförbud och cirka 3 400 beslut om att utfärda kontaktförbud per år, varav 100 beslut kan antas avse kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning.

Även om uppskattningarna ovan är förenade med betydande osäkerhet, kan det under alla förhållanden förväntas ett ökat ärendeinflöde som föranleder merkostnader för främst Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten.

Kostnader för Polismyndigheten

Polismyndigheten har uppgett till utredningen att tidsåtgången för ett ärende om kontaktförbud uppskattningsvis uppgår till i genomsnitt 24 arbetstimmar. Det medför att personalkostnaden uppgår till i genomsnitt 19 680 kronor per ärende. En ökning av antalet ärenden med 30–40 procent skulle därmed medföra en kostnadsökning för myndigheten med cirka 47–63 miljoner kronor per år.

En ökning av antalet beviljade kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning kommer också medföra kostnadsökningar för Polismyndigheten. Som framgår av avsnitt 8.4.3 har polisen i dag tillgång till 80 enheter för elektronisk övervakning av kontaktförbud. Om antalet kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning kommer att öka till 100 per år kommer polisen alltså behöva köpa in ytterligare enheter till en kostnad på cirka 20 000 kronor per enhet. Därtill kan driftkostnaderna och kostnaderna för underhåll samt support förväntas öka.

Som vi redogjort för i avsnitt 8.2.2, bedömer vi att en effektiv elektronisk övervakning av kontaktförbud förutsätter att Polismyndigheten byter ut den nuvarande utrustningen mot en bättre fungerande,

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

mer ändamålsenlig lösning. Utifrån de uppgifter som Polismyndigheten har lämnat till utredningen, är det rimligt att anta att inköpspriset för nya enheter (fotbojor med tillhörande utrustning) uppgår till omkring 50 000 kronor per enhet. Inköpskostnaden för 100 enheter skulle med den utgångspunkten uppgå till cirka 5 miljoner kronor.

Enligt Polismyndigheten kommer hanteringen av en ökning av elektronisk övervakning ha en betydande inverkan på olika verksamhetsområden, såsom brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten, ingripandeverksamheten, utredningsverksamheten och ledningscentralerna. En stor ökning av antalet elektroniskt övervakade kontaktförbud kan enligt myndigheten även medföra ett behov av att inrätta en egen övervakningscentral för ändamålet. Polismyndigheten har inte kunnat uppskatta den förväntade kostnadsökningen i dessa avseenden.

I avsnitt 8.6.4 har vi föreslagit en författningsreglerad skyldighet för Polismyndigheten att utse en kontaktperson för både förbudspersonen och skyddspersonen när ett beslut om kontaktförbud har meddelats. Polismyndigheten har uppskattat att kostnaden för kontaktpersoner kommer att uppgå till i genomsnitt 13 120 kronor per ärende. Utifrån den av utredningen uppskattade ökningen av antalet kontaktförbud kan kostnaden för kontaktpersoner förväntas medföra en årlig kostnadsökning på cirka 9–12 miljoner kronor.

Utifrån ovanstående beräkningar kan den totala kostnadsökningen för Polismyndigheten som mest antas uppgå till cirka 80 miljoner kronor, varav cirka 75 miljoner kronor kommer vara en årlig kostnad och inköp av elektronisk övervakningsutrustning om 5 miljoner kronor en engångskostnad. I det beloppet har hänsyn emellertid inte tagits till de kostnader hänförliga till elektronisk övervakning som inte har varit möjliga att beräkna, bl.a. kostnaderna för att inrätta en ny övervakningscentral.

I avsnitt 12.1 har vi föreslagit att våra författningsförslag ska träda i kraft den 1 juli 2025. Av regeringens budgetproposition framgår att Polismyndighetens anslag för 2024 föreslås uppgå till drygt 40,7 miljarder kronor. För 2025 beräknas anslaget öka med drygt 1,8 miljarder kronor år 2025 i syfte att finansiera myndighetens fortsatta tillväxt. Från och med 2026 beräknas anslaget öka med ytterligare drygt 4 miljarder kronor.[1] Med hänsyn till de planerade anslagsökningarna bedömer vi att det inte är nödvändigt att tillföra ytterligare medel med anledning av våra förslag.

[1] Prop. 2023/24:1 Utgiftsområde 4, s. 55.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Kostnader för Åklagarmyndigheten

Åklagarmyndigheten har uppgett till utredningen att en ökning av antal ärenden om kontaktförbud enligt vad som anges ovan kan förväntas medföra ett ökat resursbehov för myndigheten med cirka 4–5 helårsarbetskrafter, vilket motsvarar en kostnadsökning med 3,6 miljoner kronor per år. Därutöver tillkommer engångskostnader för uppdatering av rättsliga vägledningar, utbildning samt anpassning av IT-system. Sammantaget bedömer vi att dessa kostnader är sådana att de får anses rymmas inom Åklagarmyndighetens befintliga anslag.

Kostnader för övriga delar av rättsväsendet

I avsnitt 8.5.4 har vi föreslagit att Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse ska vara skyldiga att underrätta Åklagarmyndigheten i vissa situationer i samband med frigivning från fängelse respektive sluten ungdomsvård. Vi har också föreslagit att Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse i samband med en sådan underrättelse ska vara skyldiga att, på begäran av Åklagarmyndigheten eller Polismyndigheten, lämna ut uppgifter som kan antas ha betydelse i frågor om kontaktförbud.

Kriminalvården har uppgett till utredningen att det inte har varit möjligt att ta fram tillförlitlig statistik beträffande hur många ärenden per år där vårt förslag om en underrättelseskyldighet kommer att aktualiseras. Myndigheten har påtalat att det därför är svårt att uppskatta eventuella kostnadsökningar till följd av förslaget. Förslaget kan dock enligt Kriminalvården komma att innebära ett visst ökat resursbehov, i vart fall om åklagaren begär uppgifter utöver tidpunkt för frigivning. Därutöver kommer det krävas arbete med implementering och framtagande av styrande dokument samt framtagande av ett systemstöd. Enligt myndighetens beräkningar kan kostnaderna för ett systemstöd förväntas uppgå till cirka 360 000 kronor.

Även Statens institutionsstyrelse har påtalat till utredningen att ett genomförande av vårt förslag skulle kräva framtagande av ett nytt systemstöd alternativt anpassningar av befintligt systemstöd. Myndigheten har även bedömt att det kan komma att krävas ett ökat resursbehov. Därtill kommer förslaget medföra kostnader för utbildningsinsatser och framtagande av rutiner. Vi bedömer att kostnaderna för Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse i dessa delar sam-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

mantaget inte är större än att de måste anses rymmas inom befintliga anslagsramar.

Ett ökat antal beslut om kontaktförbud kan också förväntas innebära en ökning av antalet ärenden som begärs prövade av domstol. Eftersom endast ett fåtal procent av antalet beslut om kontaktförbud prövas i domstol (se statistik i avsnitt 7.2.3), framstår det dock som en försumbar ökning. Därtill lämnar vi i avsnitt 8.5.2 förslag om att rätten till sammanträde inte längre ska vara ovillkorlig. Domstolarna kommer i vissa undantagssituationer kunna avslå en parts begäran om att hålla sammanträde, vilket kan minska kostnaderna något.

Kostnader för rättsliga biträden

Vi har i avsnitt 8.5.6 föreslagit att den som riskerar att åläggas ett kontaktförbud och som är under 18 år, ska ha rätt till ett offentligt biträde oavsett vilken typ av kontaktförbud som är aktuell. I avsnitt 8.5.7 föreslår vi att det ska införas en möjlighet att förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud i de fall ett kontaktförbud aktualiseras till skydd för en person under 18 år. Eftersom det vanligaste är att en ansökan om kontaktförbud initieras i samband med en parallellt pågående förundersökning, kommer sannolikt förbudspersonen i de allra flesta fall företrädas av en offentlig försvarare som, inom ramen för sitt uppdrag, kan biträda den misstänkte även i frågan om kontaktförbudet.

Av de senaste årens statistik (se avsnitt 7.2.1) avseende utfärdade kontaktförbud framgår att skyddspersonen var under 18 år i cirka 8–10 procent av fallen och förbudspersonen var under 18 år i cirka 1–2 procent av fallen. Som framgår ovan har vi uppskattat att våra förslag kommer att innebära att antalet ansökningar och beslut om kontaktförbud kommer att öka med cirka 30–40 procent. Utifrån den beräkningen kan antalet kontaktförbud som meddelas mot en förbudsperson under 18 år komma att uppgå till cirka 70 per år. Motsvarande siffra avseende kontaktförbud som meddelas till skydd för en person under 18 år kan komma att uppgå till cirka 340 per år. Det är dock svårt att bedöma hur många ärenden som kommer att leda till ett avslag, men där det ändå varit nödvändigt med ett rättsligt biträde för en person under 18 år. En grov uppskattning är att det – högt räknat – kommer att röra sig om 150 ärenden där det är aktuellt med

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

rättsligt biträde i form av ett offentligt biträde eller en offentlig försvarare för en underårig förbudsperson och 700 ärenden där det kommer vara nödvändigt att förordna en särskild företrädare för barn.

Som vi nämnt ovan, är det sannolikt att det i de flesta fall kommer att pågå en förundersökning samtidigt som ärendet om kontaktförbud. Det rättsliga biträdet kommer därför att göra en viss ”överlappning” mellan de två ärendena. Enligt vår bedömning är det rimligt att utgå från att frågan om kontaktförbud kommer att ta i genomsnitt maximalt 2 arbetstimmar i anspråk för ett rättsligt biträde (offentligt biträde, offentlig försvarare eller en särskild företrädare för barn). Utifrån den nuvarande timkostnadsnormen om 1 476 kronor innebär det en årlig merkostnad för staten med cirka 2,5 miljoner kronor (varav cirka 2 miljoner kronor avser kostnader för särskild företrädare för barn).

Den ovanstående kostnadsökningen avser alltså kostnader för offentliga biträden för personer under 18 år. En ökning av antalet ärenden om kontaktförbud kommer emellertid även innebära ett ökat antal förordnanden av offentliga biträden för förbudspersoner över 18 år. Om vi utgår från att våra förslag kommer att föranleda 150 ytterligare förordnanden av offentliga biträden för vuxna förbudspersoner, innebär det en merkostnad för staten med cirka 450 000 kronor.

Sammantaget bedöms kostnadsökningarna beträffande rättsliga biträden vara sådana att de kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Förslaget om skärpta straffskalor

I avsnitt 9.3.3 föreslår vi att minimistraffet för överträdelse av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud ska skärpas från fängelseminimum till fängelse i tre månader. Förslaget innebär även att fler överträdelser av kontaktförbud än i dag kommer att omfattas av den strängare straffskalan enligt bestämmelsen i 25 § lagen om kontaktförbud. I avsnitt 8.4.5 och 9.5.3 föreslår vi ändringar i straffbestämmelsen om hindrande av elektronisk övervakning (vi föreslår där att brottsbeteckningen ändras till *hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning*), som innebär dels en utvidgning av det straffbara området, dels en straffskärpning på så sätt att böter inte längre ska ingå

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

i straffskalan för uppsåtliga brott. Avsikten med straffskärpningarna är att generellt höja straffnivån för dessa brott.

Om antalet beviljade kontaktförbud ökar på det sätt som vi redogjort för ovan, kan antalet överträdelser av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud samt brott avseende hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning också komma att öka i viss utsträckning. Utvidgningen av det straffbara området i fråga om hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning kan också förväntas leda till en viss ökning av antalet lagföringar.

Som framgår i avsnitt 9.3.2 finns det inga uppgifter om vilken typ av kontaktförbud som överträtts i den tillgängliga kriminalstatistiken beträffande lagföringar för brott mot lagen om kontaktförbud. Det kan dock antas att det kommer att röra sig om cirka 20 domar per år. I avsnitt 9.3.3 har vi förespråkat att överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud bör betraktas som ett s.k. artbrott i påföljdshänseende. I sådana fall skulle det alltså bli fråga om att påföljden bestäms antingen till fängelse eller en ingripande icke frihetsberövande påföljd. Av avsnitt 9.5.2 framgår att enbart ett fåtal personer per år lagförs för hindrande av elektronisk övervakning.

Antagandena om ökningen av antalet utfärdade kontaktförbud och ökning av antalet lagföringar grundar sig på grova uppskattningar. Till detta kommer bristerna i tillgänglig statistik som nämnts ovan. Det är därför förenat med stora svårigheter att uttala sig om ökningen av antalet domar där påföljden bestäms till en mer ingripande påföljd än villkorlig dom. Den sammantagna effekten av vårt förslag beror till stor del på hur domstolarna tillämpar lagstiftningen. Det är därför inte möjligt att bedöma exakt vilket genomslag våra förslag om straffskärpningar i denna del kommer att få. Av samma skäl är det inte heller möjligt att precisera Kriminalvårdens kostnader till följd av förslaget. Med hänsyn till antalet domar det kan handla om, bedömer vi dock under alla förhållanden att våra förslag endast kommer att ha en marginell kostnadseffekt för Kriminalvården och därmed rymmas inom befintliga anslag.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

11.3.2 Förslaget om en skärpt straffskala för grovt barnfridsbrott

I avsnitt 9.6.3 föreslår vi att straffskalan för grovt barnfridsbrott ska skärpas på så sätt att minimistraffet höjs från nio månader till ett års fängelse och maximistraffet höjs från fyra år till sex års fängelse. En fällande dom avseende barnfridsbrott torde i princip uteslutande även omfatta även det brott som barnet bevittnat. Vid bedömningen av hur en skärpning av straffskalan för grovt barnfridsbrott kan komma att påverka straffmätningen måste alltså hänsyn tas till att domstolarna, vid en fällande dom för barnfridsbrott, normalt har att bestämma ett samlat straffvärde för åtminstone barnfridsbrottet och det brott barnet bevittnat. Med den utgångspunkten är det rimligt att anta att en höjning av minimistraffet till ett års fängelse innebär en genomsnittlig straffskärpning på en månads fängelse.

Av den statistik som presenteras i avsnitt 9.6.2 framgår att ingen person lagfördes för grovt barnfridsbrott år 2022.[2] Enligt uppgift från Domstolsverket som lämnades den 16 november 2023 hade det dittills under året avgjorts 20 mål avseende grovt barnfridsbrott. Det finns ännu ingen tillgänglig statistik avseende hur många av dessa som utgjort fällande domar.

Den övre delen av straffskalan för ett brott är förbehållet de allvarligaste gärningarna inom brottstypen. Det är rimligt att antalet grova barnfridsbrott per år som bedöms ha ett straffvärde som närmar sig maximistraffet är mycket begränsat. Med hänsyn till att straffvärdet för det brott som barnet bevittnat i sådana situationer torde vara mycket högt – i vissa fall livstids fängelse – bedömer vi att vårt förslag om att skärpa maximistraffet för grovt barnfridsbrott enbart innebär en marginell påverkan på utdömda strafftider.

Eftersom vårt förslag om straffskärpning för grovt barnfridsbrott sannolikt endast kommer att aktualiseras beträffande ett fåtal domar per år, bedömer vi att vårt förslag inte kommer att leda till några betydande effekter i kostnadshänseende för Kriminalvården. Vi bedömer därmed att kostnadsökningen kommer att rymmas inom ramen för befintliga anslag.

[2] Statistiken avser dock enbart lagföringar där grovt barnfridsbrott registrerats som huvudbrott.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

11.4 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Bedömning: Våra förslag kan antas ha positiva effekter för det brottsförebyggande arbetet.

Ett av de huvudsakliga syftena med våra förslag om ändringar i lagen om kontaktförbud är att stärka lagstiftningens brottsförebyggande funktion. Förslagen inbegriper ändringar som är avsedda att öka förutsättningarna för att utfärda kontaktförbud till att gälla i fler situationer än i dag. Avsikten är även att kontaktförbud ska kunna utgöra ett reellt skydd och att möjligheterna att anpassa graden av ingripande utifrån skyddsbehovet ska öka. Högre krav ställs dessutom på myndigheterna, bl.a. vad gäller att vidta individualiserade riskbedömningar och att följa upp utfärdade kontaktförbud. Det är ett rimligt antagande att förslagen kommer att bidra till att fler personer får ett ändamålsenligt skydd mot brott och andra trakasserier. Moderna och tydliga bestämmelser kan också förenkla för de brottsbekämpande myndigheterna i deras verksamhet och därigenom bidra till positiva effekter för det brottsförebyggande arbetet.

Förslagen om ändringar i bestämmelsen om hindrande av elektronisk övervakning innebär en utvidgning av det straffbara området. Vi lämnar också flera förslag om straffskärpningar. En grundtanke bakom att kriminalisera ett visst beteende är att kriminaliseringen ska påverka människor på sådant sätt att de inte begår brott, dvs. att den ska ha en allmänpreventiv eller annars handlingsdirigerande verkan. Det kan inte uteslutas att straffhotet som sådant har en brottsavhållande effekt. Förslagen om straffskärpningar avseende hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning och överträdelse av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud ökar dessutom möjligheterna att använda tvångsmedel, såsom husrannsakan, i samband med utredningen av dessa brott. Detta kan bidra till en ökad lagföring och därigenom också ett ökat förtroende för kontaktförbudslagstiftningen som sådan.

Det huvudsakliga syftet med våra förslag om ändringar i kontaktförbudslagstiftnigen är att de ska leda till en preventiv effekt genom minskad brottslighet. Detta kan i sin tur leda till minskade samhällskostnader och även minskade kostnader och negativa konse-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kvenser för individen. Som exempel kan nämnas att kostnaderna för ohälsa och sjukskrivningar till följd av brottsutsatthet kan minska. Därtill kan behovet av skyddade boenden minska.

Vi föreslår också en skärpt straffskala för grovt barnfridsbrott. Den strängare synen från samhällets sida på de allvarligaste barnfridsbrotten bör kunna ge en signal till myndigheter och andra aktörer i samhället att prioritera åtgärder som syftar till att förebygga och bekämpa sådan brottslighet.

11.5 Konsekvenser för jämställdheten

Bedömning: Förslagen om ändringar i lagen om kontaktförbud bedöms bidra till det jämställdhetspolitiska målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Regeringens övergripande mål för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Ett av delmålen är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra samt att kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Delmålet omfattar alla yttringar av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld och hot om våld som riktas mot kvinnor och flickor.[3] Det kan också nämnas att regeringen 2016 beslutade om en tioårig nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. I strategin uppmärksammas att ansträngningarna hittills har tenderat att hantera våldets konsekvenser snarare än dess orsaker. Enligt strategin är ambitionen att verka för en omorientering, från ett reaktivt till ett proaktivt förhållningssätt och för att främja utvecklingen av effektiva åtgärder för att förhindra både att våld utövas och att våld upprepas. Fokus ska genomgående sättas på den eller dem som utövar våld och på dem som har bäst förutsättningar att stoppa det.[4]

Bestämmelserna i lagen om kontaktförbud är könsneutrala till sin utformning. Det gäller också de förslag om författningsändringar som vi föreslår. Lagen om kontaktförbud tillkom dock som ett led i att skydda främst kvinnor som utsätts för förföljelse och trakasserier av

[3] Prop. 2005/2006:155 s. 53.
[4] Skr. 2016/17:10.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

män som de tidigare haft en parrelation till.[5] Majoriteten av kontaktförbuden utfärdas mot en man till skydd för en kvinna. Av Åklagarmyndighetens och Polismyndighetens tillsynsrapport från 2020 framgår exempelvis att skyddspersonen i cirka 80 procent av de granskade ärendena var en kvinna och att förbudspersonen i cirka 85 procent av de granskade ärendena var en man.[6] Av kriminalstatistiken framgår vidare att 88 procent av de personer som lagfördes för överträdelse av kontaktförbud eller hindrande av elektronisk övervakning år 2022 var män.[7]

Vi lämnar flera förslag om ändringar i lagen om kontaktförbud som syftar till att förstärka lagens brottspreventiva funktion. Bl.a. föreslår vi i avsnitt 8.3 att grunderna för att utfärda kontaktförbud ska utökas och att fler omständigheter ska beaktas särskilt vid riskbedömningen. Avsikten är att det ska vara möjligt att utfärda kontaktförbud i fler situationer än i dag, även i de fall förbudspersonen inte tidigare har begått brott mot skyddspersonen. Vi föreslår också att det ska vara möjligt att meddela särskilt utvidgade kontaktförbud även som en förstahandsåtgärd samt att möjligheten att besluta om betydligt större förbudsområden än vad som hittills har kommit i fråga ska förtydligas. Sammantaget kan förslagen öka möjligheterna att förebygga farliga och hotfulla situationer. Förslagen kan därmed antas bidra till regeringens jämställdhetspolitiska mål att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Förslagen ligger även i linje med det proaktiva förhållningssätt som framhålls av regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

11.6 Konsekvenser för barns rättigheter

Bedömning: Förslagen bedöms få positiva effekter för barn och bidra till att Sverige uppfyller barnkonventionens krav att barn ska skyddas mot alla former av våld.

Av avsnitt 7.2.1 framgår att kontaktförbud utfärdas till skydd för ett barn i 8–10 procent av fallen. Den förstärkta brottspreventiva funktionen som våra förslag kan antas medföra bedöms även bidra till att

[5] Prop. 1987/88:137 s. 13.
[6] Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten, Kontaktförbud – en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna, granskningsrapport 2020, tillsynsrapport 2020:1, s. 16.
[7] Brå, kriminalstatistik 2022, tabell 231 och 232.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Sverige uppfyller barnkonventionens krav att barn ska skyddas mot alla former av våld. Förslagen kan antas få positiva effekter för barn även i de fall det inte är barnet själv, utan exempelvis barnets förälder, som är utsatt för våld, hot eller andra trakasserier. Här kan särskilt nämnas vårt förslag om att det vid bedömningen av förbudsområdets storlek beträffande särskilt utvidgade kontaktförbud särskilt ska beaktas att området ska vara tillräckligt stort för att tillgodose behovet av skydd. Som vi redogjort för i avsnitt 8.3.7, kan skyddsbehovet i vissa situationer innebära att det är nödvändigt att besluta om stora förbudsområden, t.ex. motsvarande en hel kommun eller ett ännu större område. Enligt vår bedömning kan ett särskilt utvidgat kontaktförbud med ett stort geografiskt förbudsområde i vissa fall utgöra ett adekvat alternativ till ett skyddat boende. I de fall skyddspersonen bor tillsammans med underåriga barn måste det som utgångspunkt vara en klar fördel att barnen inte tvingas flytta och därmed ryckas upp från sin invanda hemmamiljö för att söka skydd från en förbudsperson.

Våra förslag om att utvidga barns rätt till ett rättsligt biträde i ärenden om kontaktförbud bedöms förstärka barns ställning i sådana ärenden rent generellt och bör få positiva effekter för bl.a. barns rätt att komma till tals. Som vi nämnt i avsnitt 11.4 kan förslaget om att skärpa straffskalan för grovt barnfridsbrott bidra till ett ökat fokus på allvaret i sådana brott, vilket bör förstärka skyddet för barn som bevittnar brott.

12 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

12.1 Ikraftträdande

Förslag: Författningsändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2025.

Det är angeläget att de författningsbestämmelser vi föreslår träder i kraft så fort som möjligt. Med beaktande av den tid som kan beräknas gå åt för remissförfarande, fortsatt beredning inom Regeringskansliet och riksdagsbehandling, uppdrag till Åklagarmyndigheten om bl.a. översyn av föreskrifter om kontaktförbud samt genomförande av detsamma, är det rimligt att de nya bestämmelserna träder i kraft den 1 juli 2025. Vi föreslår därför detta datum för ikraftträdandet.

12.2 Övergångsbestämmelser

Bedömning: De föreslagna författningsändringarna kräver inte några särskilda övergångsbestämmelser.

Enligt 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken får ingen dömas för en gärning för vilken det inte var stadgat straff när den begicks. Vidare framgår att straff ska bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs, om inte annan lag som leder till frihet från straff eller till lindrigare straff gäller när dom meddelas. Några särskilda övergångsbestämmelser beträffande straffbestämmelserna behövs därför inte. Inte heller i fråga om övriga författningsförslag finns det behov av några övergångsbestämmelser.

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

4 kap.

3 §

Den som begår en brottslig gärning som utgör

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,
2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,
3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande mot barn, sexuellt ofredande, grovt sexuellt ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,
4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller
5. straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

döms, om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för *barnfridsbrott* till fängelse i högst två år.

Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för *grovt barnfridsbrott* till fängelse i lägst *ett* och högst *sex* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevittnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

I paragrafen föreskrivs straffansvar för barnfridsbrott. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.3.

Tredje stycket har ändrats i fråga om straffskalan för grovt barnfridsbrott, på så sätt att straffminimum höjs från nio månaders fängelse

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

till fängelse i ett år och straffmaximum höjs från fängelse i fyra år till fängelse i sex år.

Höjningen av straffminimum för grovt barnfridsbrott är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan barnfridsbrott av normalgraden och grovt barnfridsbrott. Syftet är i stället att generellt höja straffnivån för alla gärningar som är att bedöma som grovt barnfridsbrott. En följd av höjningen är dock att det praktiskt tillgängliga utrymmet för straffmätning ökar för brott av normalgraden. Avsikten med höjningen av straffmaximum är att utöka den möjliga spännvidden vid straffmätningen med avseende på de allvarligaste fallen, t.ex. då barnet utsätts för att bevittna dödligt eller annars mycket allvarligt våld mot någon av sina föräldrar, utfört av den andre föräldern eller en annan närstående.

4 a §

Den som begår *eller på annat sätt medverkar till* brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud *eller som begår försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott*, mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Övervägandena finns i avsnitt 9.7.3.

Första stycket har ändrats på så sätt att det förtydligas att den som medverkar till sådana brottsliga gärningar som räknas upp i paragrafen kan dömas för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Med medverkan avses anstiftan och medhjälp i den betydelse dessa begrepp har i 23 kap. 4 § brottsbalken. Första stycket har även ändrats på så sätt att det förtydligas att försök, förberedelse eller stämpling till de brott som ingår i brottskatalogen omfattas av de gärningar som kan ingå i en grov fridskränkning respektive en grov kvinnofrids-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kränkning. Ansvar för ett ofullbordat brott kan bara komma i fråga i de fall det är särskilt föreskrivet i anslutning till respektive brottstyp (jfr 23 kap. 1 § första stycket brottsbalken).

Förutsatt att samtliga rekvisit för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning är uppfyllda, torde utgångspunkten vara att även den som anstiftat eller begått medhjälp till någon eller några av de gärningar som kan utgöra en del av ett fridskränkningsbrott, ska dömas för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning och inte för anstiftan eller medhjälp till ett fridskränkningsbrott. En person som exempelvis gjort sig skyldig till medhjälp till misshandel i ett fall, ett olaga hot och ett fall av misshandel mot en närstående eller tidigare närstående person och gärningarna har utgjort ett led i en upprepad kränkning som varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla ska alltså dömas för grov fridskränkning och inte för medhjälp till grov fridskränkning. Detta torde gälla även om gärningarna enbart består av medhjälpsgärningar. Ett exempel på detta kan vara en förälder som agerar medhjälpare vid tre fall av misshandel som utförs mot ett barn av den andra föräldern.

Om närståenderekvisitet inte är uppfyllt för den som anstiftar eller främjar upprepade brott som en annan person utför mot en närstående till denne bör anstiftaren/främjaren kunna dömas för anstiftan eller medhjälp till grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning, men däremot inte för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning i gärningsmannaskap.

En annan fråga är hur brottsrubriceringen ska bedömas om den gärning eller de gärningar som en person har anstiftat eller agerat medhjälpare till inte är tillräckligt många för att kravet på en upprepad kränkning ska anses uppfyllt. Här torde det förhålla sig olika beroende på vilken typ av medverkan det är fråga om. En anstiftare är den som kan sägas vara upphovsmannen till ett visst brott genom att framkalla ett beslut hos en annan person att utföra brottet. Om själva anstiftansgärningen består i att en person har påverkats att utföra en enstaka gärning, t.ex. misshandel, kan det inte komma i fråga att döma anstiftaren för anstiftan till ett fridskränkningsbrott. Han eller hon ska i en sådan situation i stället dömas för anstiftan till misshandel. Däremot torde en person som agerat medhjälpare till exempelvis endast en misshandel kunna dömas för medhjälp till ett fridskränkningsbrott, förutsatt att uppsåtet hos den som är medhjälpare omfattar att gärningen som han eller hon medverkar till utgör led i en

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

upprepad kränkning av brottsoffret. Medhjälparen kan i sådana fall som utgångspunkt antas ha medverkat endast i mindre mån, varför straffet kan bestämmas under minimistraffet för huvudbrottet (se 23 kap. 5 § brottsbalken). Om medhjälparen inte kan anses ha uppsåt till att gärningen som han eller hon medverkar till utgör led i en upprepad kränkning av brottsoffret torde denne dock i stället dömas för medhjälp till den enskilda gärningen, t.ex. medhjälp till misshandel.

För att en ofullbordad gärning – t.ex. försök till misshandel – ska anses ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnad att allvarligt skada personens självkänsla, torde det krävas att gärningen har upptäckts av brottsoffret på ett sätt som medför att brottsoffret uppfattar att han eller hon är utsatt för just upprepade kränkningar. Det innebär att utrymmet för att anse att förberedelse- eller stämplingsgärningar ska ingå i ett fridskränkningsbrott är begränsat. Så skulle dock exempelvis kunna bli fallet om brottsoffret hittar ett vapen som gärningspersonen införskaffat i syfte att använda mot offret. I vilka fall ett ofullbordat brott utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet måste dock avgöras av domstolen i varje enskilt fall.

4 e §

Den som mot en person begår *eller på annat sätt medverkar till* brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud *eller som begår försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott*, och ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *hedersförtryck* till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om brottstypen hedersförtryck. Övervägandena finns i avsnitt 10.5. Ändringarna motsvarar ändringarna i 4 kap. 4 a §, se kommentaren till den paragrafen.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

13.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:688) om kontaktförbud

1 §

Enligt denna lag får förbud meddelas för en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att följa efter denna person (kontaktförbud).

Kontaktförbud får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den *som* förbudet avses gälla *mot* kommer att

1. begå brott mot, förfölja, *otillbörligt övervaka,* eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda *eller*

2. utsätta den som förbudet avses skydda för påverkan i syfte att förhindra att denne lämnar uppgifter till domstol eller brottsbekämpande myndighet.

Vid bedömningen av om det finns en sådan risk som avses i andra stycket ska det särskilt beaktas

1. om den som förbudet avses gälla mot har begått brott mot någon annan persons liv, hälsa, frihet eller frid, eller har utsatt den som förbudet avses skydda för förföljelse, otillbörlig övervakning eller andra allvarliga trakasserier eller ett sådant beteende som avses i andra stycket 2, eller

2. om andra omständigheter hänförliga till den som förbudet avses gälla mot innebär en ökad risk för att han eller hon ska göra sig skyldig till ett sådant beteende som avses i andra stycket mot den som förbudet avses skydda.

Ett kontaktförbud får meddelas endast om skälen för ett sådant förbud uppväger det intrång eller men i övrigt som förbudet innebär för den *som* förbudet avses gälla *mot*.

Ett kontaktförbud omfattar inte kontakter som med hänsyn till särskilda omständigheter är uppenbart befogade.

Paragrafen innehåller definitionen av begreppet kontaktförbud och reglerar de grundläggande förutsättningarna för att ett kontaktförbud ska få meddelas. Paragrafen har ändrats genom att det införs två ytterligare grunder för att utfärda kontaktförbud. Dessutom har det lagts till ytterligare omständigheter som ska beaktas särskilt vid den riskbedömning som ska göras. I paragrafen har språkliga ändringar gjorts, på så sätt att begreppet ”den mot vilken förbudet avses gälla” har ersatts med ”den som förbudet avses gälla mot”. Paragrafen har därtill genomgått redaktionella ändringar. Övervägandena finns i kapitel 8, särskilt i avsnitten 8.3.2–8.3.4.

Andra stycket behandlar de särskilda grunderna för att utfärda kontaktförbud. Stycket motsvarar det nuvarande andra styckets första

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

mening, med vissa tillägg. I stycket har det dessutom införts en punktlista.

I andra styckets *första punkt* har ett tillägg gjorts, som innebär att ett kontaktförbud, förutom vid en risk för brott, förföljelse, eller allvarliga trakasserier, får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den som förbudet avses gälla mot kommer att utsätta den som förbudet avses skydda för otillbörlig övervakning. Med övervakning avses ageranden som syftar till att kontrollera eller kartlägga var skyddspersonen befinner sig eller vad han eller hon gör. Det vanligaste torde vara att övervakningen sker genom användning av tekniska hjälpmedel, såsom GPS-utrustning eller mobiltelefonapplikationer. Ett annat exempel på övervakning är att den som förbudet avses gälla mot övervakar den som förbudet avses skydda genom dolda kameror eller kontrollerar vem den som förbudet avses skydda har kontakt med via telefon eller sociala medier, t.ex. genom att ta kontroll över dennes mobiltelefon. Även den situationen att övervakningen utövas genom andra personer omfattas, t.ex. genom att den som förbudet avses gälla mot placerar GPS-sändare i barnens leksaker i syfte att övervaka den andra föräldern. Att kartlägga någon annan genom att inhämta information om denne, även om det är fråga om laglig åtkomst till information, kan också innebära en övervakning om det sker systematiskt och över tid.

Att övervakningen ska vara otillbörlig innebär att endast verkligt klandervärda beteenden omfattas. En bedömning får göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet om kravet på otillbörlighet är uppfyllt. Härvid torde ändamålet med övervakningen ofta kunna tillmätas stor betydelse. Proportionalitetsprincipen, som kommer till uttryck i fjärde stycket, torde innebära att ett kontaktförbud knappast kan komma i fråga vid otillbörlig övervakning som utövats vid enstaka tillfällen. Viss systematik torde krävas, dvs. att det finns en risk för upprepad övervakning som formar ett kontrollerande handlingsmönster, som över tid kan vara påträngande och ägnad att hämma den övervakade att göra självständiga livsval.

I andra styckets *andra punkt* har det, som ytterligare grund för att utfärda ett kontaktförbud, lagts till att det på grund av särskilda omständigheter finns en risk för att den som förbudet avses gälla mot kommer att utsätta den som förbudet avses skydda för påverkan i syfte att förhindra att denne lämnar uppgifter till domstol eller en brottsbekämpande myndighet. Syftet är att öka förutsättningarna

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

för att utfärda kontaktförbud som skydd för målsäganden, vittnen och andra förhörspersoner under en rättsprocess.

Med brottsbekämpande myndighet avses Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Tullverket, Skatteverket och Kustbevakningen. Begreppet påverkan omfattar ageranden som kan vara straffbara enligt t.ex. bestämmelserna om övergrepp i rättssak, olaga hot och ofredande, men även handlanden som inte nödvändigtvis når upp till nivån för straffbarhet omfattas. Som exempel kan nämnas förtäckta hot eller underförstådda budskap om att den som förbudet avses skydda ska avhålla sig från att samarbeta med rättsväsendet. Den som t.ex. utan någon godtagbar anledning och utan att ha någon vänskapsrelation till förhörspersonen tar kontakt med denne och börjar efterhöra sig om dennes medverkan i rättsprocessen kan i många fall anses utöva påverkan – särskilt om det är den misstänkte eller någon person som har en relation till den misstänkte som tar den kontakten. Detsamma kan anses gälla för det fall en sådan person utan någon rimlig anledning börjar uppehålla sig utanför eller i närheten av förhörspersonens bostad eller arbetsplats.

Av bestämmelsens ordalydelse följer att syftet med påverkan ska vara att förhindra att förhörspersonen lämnar uppgifter till domstol eller brottsbekämpande myndighet. Utifrån sammanhanget kan det vara uppenbart att syftet är att skapa oro hos förhörspersonen och påverka denne att inte vilja medverka i rättsprocessen. I likhet med vad som gäller beträffande de övriga grunderna för att utfärda kontaktförbud är det tillräckligt att det finns en risk för påverkan. Det krävs alltså inte att den som förbudet avses gälla mot har utsatt den som förbudet avses skydda för ett fullbordat övergrepp i rättssak. Risken ska dock vara klar och konkret med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet (se prop. 1987/88:137 s. 18 f). Det torde därmed krävas att den som förbudet avses gälla mot på något sätt har manifesterat en vilja att påverka den som förbudet avses skydda för att ett kontaktförbud ska komma i fråga.

I vissa situationer kan det finnas behov av att utfärda kontaktförbud även mot personer i den brottsmisstänktes närhet. En individualiserad riskbedömning ska dock göras beträffande varje person som kan komma att omfattas av ett kontaktförbud. Risken för påverkan mot den som förbudet avses skydda ska alltså föreligga beträffande var och en av de personer som ett kontaktförbud kan komma att med-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

delas mot. Endast den omständigheten att den som förbudet avses gälla mot är medlem i exempelvis ett kriminellt nätverk eller en annan gruppering är normalt inte tillräcklig för att läggas till grund för ett kontaktförbud. Om någon i kontakter med en målsägande eller ett vittne manifesterar att denne tillhör någon slags gruppering med koppling till den brottsmisstänkte, kan dock det tillmätas stor betydelse vid bedömningen att det är fråga om ett påverkansförsök.

Tredje stycket behandlar vilka omständigheter som ska beaktas särskilt vid riskbedömningen. I stycket har en punktlista införts. Vidare har det införts ytterligare omständigheter som ska beaktas särskilt vid riskbedömningen, förutom den omständigheten att den som förbudet avses gälla har begått brott mot någon annan persons liv, hälsa, frihet eller frid. Ändringen syftar till att förstärka lagens brottsförebyggande funktion genom att utöka möjligheterna att meddela kontaktförbud när den som förbudet avses gälla mot inte tidigare har begått brott mot den som förbudet avses skydda eller någon annan person. Liksom tidigare gäller att risken för ett sådant beteende som kan läggas till grund för ett kontaktförbud ska vara klar och konkret. Vid bedömningen av om det föreligger en sådan klar och konkret risk kan bl.a. strukturerade riskbedömningar utgöra ett värdefullt verktyg. Avgörande kan här bli vilken dokumentation som finns om sådana omständigheter som enligt tredje stycket ska beaktas särskilt vid riskbedömningen. Det kan dock inte alltid vara en förutsättning att det finns skriftlig dokumentation. Trovärdiga uppgifter från den som ansöker om kontaktförbud och/eller uppgifter från andra personer bör i vissa fall kunna utgöra tillräcklig dokumentation.

Den *första punkten* motsvarar delvis det nuvarande andra styckets andra mening. Tidigare brottslighet mot den som förbudet avses skydda eller någon annan person, t.ex. en före detta partner, kan ofta utgöra en viktig och ibland helt avgörande indikator på att det föreligger risk för fortsatt brottslighet. Förekomsten av tidigare brottslighet är dock inte ensamt avgörande för riskbedömningen och innebär inte heller per automatik att förutsättningarna för kontaktförbud är uppfyllda. Även uppgifter i en pågående förundersökning eller i en tidigare förundersökning som inte lett till åtal kan ha betydelse för riskbedömningen. Konkreta uppgifter i en pågående förundersökning – särskilt om det finns viss utredning som stödjer uppgifterna från den som förbudet avses skydda – bör i många fall kunna tillmätas samma tyngd som en dom gällande tidigare brottslighet, detta

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

eftersom prövningen av kontaktförbud inte handlar om att fastslå någons skuld utan att göra en riskbedömning. Om förundersökningen leder till åtal finns knappast någon anledning att bedöma risken som mindre än innan åtal väckts. Även om förundersökningen läggs ned kan det fortfarande finnas grund för ett kontaktförbud. Skälet till att förundersökningen läggs ned måste tillmätas stor betydelse. Om det tillkommit bevisning som gör att målsägandens uppgifter tappar i trovärdighet, kan knappast dessa uppgifter läggas till grund för ett kontaktförbud. Om däremot förundersökningen innehåller material om ett trakasserande beteende men det inte av åklagaren bedömts att det finns tillräckliga skäl för åtal, kan sådant material beaktas vid riskbedömningen. Även tidigare förundersökningar som lagts ned kan beaktas vid riskbedömningen. Anledningen till att en tidigare förundersökning lagts ned måste då på samma sätt beaktas vid värderingen av uppgifterna.

Av första punkten framgår även att det vid riskbedömningen ska beaktas särskilt om den som förbudet avses gälla mot har utsatt den som förbudet avses skydda för förföljelse, otillbörlig övervakning eller andra allvarliga trakasserier, eller för påverkan i syfte att denne lämnar uppgifter i syfte att förhindra att denne lämnar uppgifter till domstol eller brottsbekämpande myndighet. Tidigare förekomst av sådana beteenden, utan att agerandet för den delen lett till lagföring för brott eller till att en förundersökning inletts, kan utgöra viktiga omständigheter vid bedömningen av om det föreligger en risk för upprepning av beteendet. Det kan till exempel röra sig om omfattande oönskade kontakter, eller att den som förbudet avses gälla mot har uppträtt eller uttalat sig aggressivt mot den som förbudet avses skydda och det på objektiva grunder bedöms finnas risk för att beteendet upprepas eller eskalerar. Det förutsätts inte att tidigare beteenden går att styrka med de beviskrav som gäller i brottmål. Det måste dock finnas tillräcklig utredning för att en risk för fortsatta trakasserier ska kunna konstateras. Av stor betydelse kan vara om det finns sparad skriftlig dokumentation, t.ex. sms eller konversationer genom sociala medier. Ytterligare omständigheter som kan ha betydelse är om den som förbudet avses gälla mot återkommande och obefogat uppehåller sig utanför skyddspersonens bostad eller arbetsplats eller att han eller hon har övervakat skyddspersonen på olika sätt. När det gäller påverkansförsök mot den som förbudet avses skydda i syfte att förhindra att denne lämnar uppgifter till en domstol eller en brotts-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

bekämpande myndighet, kan det handla om att på olika sätt manifestera en vilja att påverka den som förbudet avses skydda, t.ex. genom underförstådda hot.

Av den *andra punkten* följer att det vid riskbedömningen även ska beaktas särskilt om andra omständigheter hänförliga till den som förbudet avses gälla mot innebär en ökad risk för att han eller hon ska göra sig skyldig till ett sådant beteende som avses i andra stycket mot den som förbudet avses skydda. Psykisk sjukdom, allvarliga psykiatriska störningar samt missbruk hos den som förbudet avses gälla mot utgör exempel på omständigheter som i vissa fall kan öka risken för övergrepp mot den som förbudet avses skydda och därför kan vägas in i riskbedömningen. Sådana omständigheter bör dock aldrig ensamt vara utslagsgivande.

Paragrafens *fjärde och femte stycke* motsvarar det nuvarande tredje och fjärde stycket. Dessa stycken är oförändrade i sak.

1 b §

Om den som förbudet avses gälla mot har dömts för brott som riktar sig mot en närstående eller tidigare närstående persons liv, hälsa, frihet eller frid och brottets straffvärde uppgår till minst sex månaders fängelse, ska ett kontaktförbud enligt 1 § utfärdas till skydd för den som brottet riktades mot, om det inte föreligger särskilda skäl mot ett kontaktförbud. Om domen avser olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken eller hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e § brottsbalken, ska det som sägs i första meningen gälla oberoende av brottets straffvärde och även om brottet riktat sig mot någon annan än en närstående eller tidigare närstående.

Ett sådant beslut som avses i första stycket kan meddelas fram till den tidpunkt då den påföljd som utdömts för brottet helt har verkställts. I fråga om sluten ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård kan dock ett sådant beslut meddelas senast ett år från det att tvångsvården upphört.

Enligt paragrafen, som är ny, gäller en presumtion för kontaktförbud enligt 1 § i vissa situationer. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.8.

Av *första stycket första meningen* följer att ett ordinärt kontaktförbud enligt 1 § som huvudregel ska utfärdas om den som förbudet avses gälla mot har dömts för ett brott som riktat sig mot en närstående persons liv, hälsa, frihet eller frid och brottets straffvärde uppgår till minst sex månaders fängelse. Någon förändring vad gäller

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

kravet på skyddspersonens samtycke för att ett kontaktförbud ska kunna utfärdas är inte avsedd. Presumtionen för kontaktförbud gäller enbart beträffande ordinära kontaktförbud. Förekomsten av tidigare brottslighet av det slag som anges i bestämmelsen kan dock naturligtvis utgöra en viktig omständighet vid bedömningen av om det föreligger förutsättningar för övriga former av kontaktförbud.

”Brott mot en persons liv, hälsa, frihet eller frid” avser i första hand brott mot 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, men även andra brott där våld, hot om våld eller frihetsberövande ingår som moment i gärningen omfattas. Om det inte uttryckligen framgår av den fällande domen hur rätten har bedömt straffvärdet för det aktuella brottet, får en bedömning göras utifrån de omständigheter som framgår av domen. Med straffvärde avses resultatet av den bedömning som domstolen ska göra enligt 29 kap. 1–3 §§ brottsbalken. Det är alltså inte det s.k. straffmätningsvärdet, dvs. det värde som domstolen kan komma fram till efter beaktande av den tilltalades ungdom eller billighetsskälen i 29 kap. 5 § brottsbalken, som ska läggas till grund för om presumtionen för kontaktförbud är tillämplig. Straffvärdegränsen gäller i de fall ett enskilt brott har ett straffvärde på minst sex månaders fängelse, inte i de fall det är fråga om flera brott och endast det samlade straffvärdet uppgår till minst sex månaders fängelse.

Med ”närstående eller tidigare närstående” omfattas i första hand samma krets av personer som avses i bestämmelsen om grov fridskränkning enligt 4 kap. 4 a § första stycket brottsbalken. Vägledning för vad som menas med dessa begrepp kan hämtas från förarbetena till den bestämmelsen (prop. 1997/98:55 s. 132). Som närstående avses alltså främst personer som har eller har haft ett fast förhållande samt föräldrar, syskon och barn. Vidare avses även andra släktingar än de som mer direkt ingår i familjen, t.ex. mor- och farföräldrar, mostrar och morbröder samt fastrar och farbröder. Även ungdomar som haft ett kärleksförhållande bör kunna betraktas som närstående till varandra, förutsatt att det rör sig om en etablerad relation. Kravet på att personerna ska ha haft ett fast förhållande med varandra bör därför inte tolkas allt för snävt vid tillämpningen av denna bestämmelse. En bedömning får göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Härvid torde det ofta kunna läggas större vikt vid den känslomässiga bindningen mellan parterna än exempelvis förekomsten av praktiska arrangemang, såsom att parterna har gemensam ekonomi eller mathållning, att de har personliga tillhörigheter i varand-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ras bostäder etc. Vid bedömningen av den känslomässiga bindningen mellan parterna kan stabiliteten i förhållandet liksom hur parterna och andra har uppfattat relationen vara av betydelse. Det bör däremot inte uppställas allt för stränga krav på förhållandets varaktighet. Huruvida det varit fråga om en parrelation som uppfyller kraven för att utlösa presumtionsregeln torde i de flesta fall gå att avgöra utifrån den aktuella domen och vad som i övrigt går att utläsa ur förundersökningen.

Om den tidigare domen avser olaga förföljelse enligt 4 kap. 4 b § brottsbalken eller hedersförtryck enligt 4 kap. 4 e § brottsbalken följer det av första styckets *andra mening* att det inte uppställs något krav beträffande brottets straffvärde eller att parterna ska stå i en viss relation till varandra för att presumtionsregeln ska vara tillämplig. Olaga förföljelse och hedersförtryck är brott som utmärks av att kränkningarna skett systematiskt mot en och samma person. Brottens natur i sig talar därför med styrka för att ett kontaktförbud kan vara påkallat, även om de begåtts mot någon annan än en närstående eller tidigare närstående person och – beträffande olaga förföljelse – oavsett vilket straffvärde brottet har. Straffminimum för hedersförtryck är ett års fängelse, vilket i praktiken innebär att straffvärdegränsen om sex månaders fängelse i presumtionsregeln alltid kommer att vara uppfylld beträffande sådana brott.

Det krävs inte att den fällande domen har vunnit laga kraft för att presumtionsregeln ska bli tillämplig. Om ett kontaktförbud har utfärdats med stöd av presumtionsregeln och högre rätt därefter meddelar en frikännande dom bör dock kontaktförbudet omprövas. Detsamma bör gälla om högre rätt har gjort en annan bedömning av straffvärdet för det aktuella brottet (beträffande olaga förföljelse är presumtionsregeln dock tillämplig oavsett brottets straffvärde). Vid en sådan omprövning får det bedömas utifrån sedvanliga regler om det finns förutsättningar att meddela ett (fortsatt) kontaktförbud.

Presumtionen för ett kontaktförbud kan brytas, om det föreligger särskilda skäl. Som exempel kan nämnas att det förflutit lång tid sedan brottet begicks och omständigheterna inte tyder på att den som förbudet avses gälla mot har någon avsikt att söka kontakt med den som förbudet avses skydda. Ett annat exempel är om den som förbudet avses gälla mot har flyttat långt från den som förbudet avses skydda och det med hänsyn till avståndet mellan dem inte föreligger någon risk för ett fortsatt beteende av det slag som kan ligga till

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

grund för ett kontaktförbud. Vid bedömningen av om det föreligger särskilda skäl mot ett kontaktförbud kan, förutom den tid som har förflutit sedan brottet begicks, även brottets karaktär, om det är fråga om enstaka eller upprepade brott samt övriga omständigheter vid brottet ha betydelse. Att den som förbudet avses gälla mot under verkställigheten har genomgått t.ex. missbruksvård eller annan behandling på ett sätt som tydligt kan minska risken för återfall i brott mot målsäganden, kan också vägas in i bedömningen huruvida det föreligger särskilda skäl mot ett kontaktförbud. Även övriga omständigheter som tyder på att ett kontaktförbud inte framstår som motiverat kan beaktas.

Av *andra stycket* följer att presumtionen för kontaktförbud gäller endast till dess att den utdömda påföljden helt har verkställts. Efter den tidpunkten får en sedvanlig prövning av förutsättningarna för kontaktförbud göras enligt 1 §. Beträffande rättspsykiatrisk vård och sluten ungdomsvård förekommer dock inte någon villkorlig frigivning eller prövotid efter vårdens upphörande. Av andra stycket *andra meningen* följer att presumtionen för kontaktförbud i samband med sådana påföljder gäller ett år från det att tvångsvården upphört.

2 §

Om det kan antas att ett kontaktförbud enligt 1 § inte är tillräckligt, får förbudet utvidgas till att avse förbud att uppehålla sig i närheten av en annan persons bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas (utvidgat kontaktförbud).

Ett beslut om utvidgat kontaktförbud får förenas med villkor om elektronisk övervakning. Om den som förbudet avses gälla mot har överträtt ett kontaktförbud, ska beslutet förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för utvidgat kontaktförbud. I paragrafen har språkliga och redaktionella ändringar gjorts. Det nuvarande *första stycket* har delats upp i två stycken. De nuvarande *andra och tredje styckena*, som behandlar särskilt utvidgade kontaktförbud, har flyttats till 2 a §. I andra stycket har begreppet ”den mot vilken förbudet avses gälla” ersatts med ”den som förbudet avses gälla mot”. Bestämmelsen är dock oförändrad i sak. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.6.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

2 a §

Den som har överträtt ett utvidgat kontaktförbud får meddelas förbud att uppehålla sig inom ett större område än som följer av 2 § (särskilt utvidgat kontaktförbud). Ett sådant förbud får även meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns en påtaglig risk för att den som förbudet avses gälla mot kommer att begå brott som innebär ett allvarligt angrepp på den andra personens liv eller hälsa eller trygghet till person.

Förbudet får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. Vid bestämmandet av områdets eller områdenas storlek ska det särskilt beaktas att behovet av skydd för den som förbudet avses skydda tillgodoses. Det får dock inte avse ett större område än vad som är nödvändigt. Ett sådant beslut ska förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Särskilt utvidgat kontaktförbud får meddelas endast om skälen för ett sådant förbud väger tyngre än den inskränkning i rörelsefriheten som förbudet innebär för den som förbudet avses gälla mot.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för särskilt utvidgat kontaktförbud. Bestämmelsen har flyttats hit från nuvarande 2 § andra och tredje styckena. Två tillägg har gjorts i lagtexten, som innebär att särskilt utvidgat kontaktförbud ska kunna meddelas som en förstahandsåtgärd och mer regelmässigt avse större geografiska områden än i dag. Därtill har språkliga ändringar gjorts, på så sätt att begreppet ”den mot vilken förbudet avses gälla” har ersatts med ”den som förbudet avses gälla mot”. Våra överväganden i denna del finns i avsnitt 8.3.6 och 8.3.7.

I paragrafens *första stycke* har det införts en möjlighet att meddela ett beslut om särskilt utvidgat kontaktförbud även utan att den som förbudet avses gälla mot har överträtt ett utvidgat kontaktförbud. Det krävs enligt den nya lydelsen inte heller att ett ordinärt kontaktförbud har utfärdats. Förutsättningen är att det på grund av särskilda omständigheter finns en påtaglig risk för att den som förbudet avses gälla mot kommer att begå brott som innebär ett allvarligt angrepp på den andra personens liv eller hälsa eller trygghet till person. Risk för förföljelse eller allvarliga trakasserier, som inte utgör brott av aktuellt slag, är inte tillräckligt för att utfärda ett särskilt utvidgat kontaktförbud utan tidigare överträdelse av ett utvidgat kontaktförbud. Att risken ska vara påtaglig innebär ett krav på viss sannolikhet för att risken ska förverkligas utifrån de faktiska omständigheter som före-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ligger vid beslutstillfället. Det ska vara fråga om en klart förutsebar utveckling utifrån dessa omständigheter.

Att risken ska avse brott som innebär ett allvarligt angrepp på den andra personens liv eller hälsa eller trygghet till person innebär att endast brott av viss dignitet avses, t.ex. allvarligare fall av misshandel eller olaga hot. Allvaret i den brottslighet som risken avser har betydelse vid den proportionalitetsbedömning som ska göras enligt tredje stycket.

Som exempel på situationer när det kan föreligga förutsättningar att utfärda ett särskilt utvidgat kontaktförbud som en förstahandsåtgärd kan anges att den som förbudet avses gälla mot har dömts för allvarlig brottslighet mot den som förbudet avses skydda och det fortfarande föreligger en hög risk för fortsatt brottslighet i samband med att den dömda ska friges från ett fängelsestraff. Ett särskilt utvidgat kontaktförbud kan också vara relevant om påföljden för motsvarande brottslighet bestämts till exempelvis skyddstillsyn med särskild behandlingsplan. Tidigare lagföringar mot den som förbudet avses gälla mot utgör inget krav för att utfärda ett särskilt utvidgat kontaktförbud som en förstahandsåtgärd. Ett sådant förbud bör exempelvis kunna komma i fråga om den som förbudet avses gälla mot är misstänkt för brott mot den som förbudet avses skydda och det saknas förutsättningar för häktning, t.ex. då häktning inte framstår som proportionerligt med hänsyn till den misstänktes ålder eller andra omständigheter. Det bör också kunna bli aktuellt att i vissa fall meddela ett särskilt utvidgat kontaktförbud mot den som vid upprepade tillfällen överträtt ett ordinärt kontaktförbud utan att det dessförinnan meddelats ett utvidgat kontaktförbud. I undantagsfall bör det även vara möjligt att utfärda ett särskilt utvidgat kontaktförbud utan tidigare överträdelser av ett utvidgat kontaktförbud om den som förbudet avses skydda har utsatts för omfattande och allvarliga trakasserier av den som förbudet avses gälla mot, särskilt om beteendet eskalerar. Om det är fråga om ihållande förföljelser av en person under viss tid kan ett särskilt utvidgat kontaktförbud vara den enda formen av förbud som utgör ett reellt skydd och som kan antas vara brottsavhållande. I sådana fall kan det anses föreligga tillräckliga skäl, utan att det bör gå vägen via mindre ingripande kontaktförbud.

Av *andra stycket* följer att ett särskilt utvidgat kontaktförbud får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vis-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

tas. Bestämmelsen förtydligas på så sätt att det i andra styckets *andra mening* anges att det vid bedömningen av områdets eller områdenas storlek särskilt ska beaktas att behovet av skydd för den som förbudet avses skydda tillgodoses. Avsikten med ändringen är att ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska kunna utgöra ett reellt skydd för den som förbudet avses skydda. Det förutsätter i regel att ett sådant förbud omfattar ett tillräckligt stort område för att polisen ska ha en möjlighet att rycka ut vid en överträdelse av förbudet och förhindra den som förbudet avses gälla mot att nå fram till den som förbudet avses skydda. Det blir skyddsbedömningen i det enskilda fallet som blir avgörande för om detta behöver vara en utgångspunkt. Avsikten är då att den som förbudet avses skydda inte ska behöva flytta för att söka skydd från den som förbudet avses gälla mot. Det kan därmed vara nödvändigt att besluta om stora förbudsområden, t.ex. motsvarande en hel kommun eller ett ännu större område. Om den som förbudet avses skydda bor nära kommungränsen, eller om denne exempelvis har sin bostad och arbetsplats i olika kommuner, kan det exempelvis vara lämpligt att förbudet omfattar avgränsade områden i flera kommuner. Ett särskilt utvidgat kontaktförbud får dock inte avse ett större område än vad som är nödvändigt (jfr även tredje stycket).

I *tredje stycket* kommer den proportionalitetsprincip till uttryck som ska beaktas vid bedömningen av om det finns förutsättningar för att meddela ett särskilt utvidgat kontaktförbud. Ett sådant kontaktförbud får endast utfärdas om skälen för ett sådant förbud väger tyngre än den inskränkning i rörelsefriheten som förbudet innebär för den som förbudet avses gälla mot. Proportionalitetsbedömningen avser indirekt även frågan om förbudsområdets storlek. Vid bedömningen måste det exempelvis beaktas om den som förbudet avses gälla mot har en naturlig anledning att vistas i det område som förbudet avser. Vid proportionalitetsbedömningen kommer det tidigare agerandet hos den som förbudet avses gälla mot ofta att få avgörande betydelse, eftersom det är det tidigare agerandet och de risker som detta manifesterar som utgör skälen för ett kontaktförbud. Detta innebär att den som genom sitt agerande skapat en befogad oro hos en person att utsättas för allvarliga brott, måste vara beredd att tåla relativt långtgående inskränkningar i rörelsefriheten som, om skälen är tillräckligt starka för ett kontaktförbud, kan innebära att förbudspersonen tvingas byta bostad om det förbudsområde som är påkallat medför det. Om den som förbudet avses gälla mot och den som förbudet avses skydda har

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

gemensamma barn kan möjligheterna till umgänge behöva tas i beaktande. Det bör uppmärksammas att det finns en möjlighet enligt 3 § att besluta om undantag från kontaktförbudet, vilket kan möjliggöra att umgänge kommer till stånd utan hinder av kontaktförbudet.

2 b §

När ett beslut om kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning har meddelats, är den mot vilken förbudet gäller skyldig att medverka till att den elektroniska övervakningen kommer till stånd och kan fortgå.

Paragrafen, som är ny, anger vilka skyldigheter den person har som ålagts ett kontaktförbud som ska övervakas elektroniskt. Bestämmelsen motsvarar den nuvarande 2 a §. I bestämmelsen har endast språkliga ändringar gjorts, på så sätt att begreppet ”den mot vilken förbudet gäller” har ersatts med ”den som förbudet gäller mot”. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.6.

5 §

Ett beslut om kontaktförbud ska delges den *som* förbudet avses gälla *mot*. Delgivning får inte ske enligt 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932).

Husrannsakan får företas för eftersökande av den som ska delges ett beslut om kontaktförbud. Vid husrannsakan gäller i tillämpliga delar 28 kap. 2, 3, 3 a och 6–10 §§ rättegångsbalken. Vid tillämpningen av 2 § ska bestämmelserna om den som är tilltalad i stället avse den som ett kontaktförbud avses gälla mot.

Förordnande om husrannsakan för delgivning meddelas av åklagaren eller rätten. Rätten får ta upp frågan om husrannsakan självmant eller på yrkande av Polismyndigheten eller åklagaren.

Paragrafen innehåller bestämmelser om delgivning av beslut om kontaktförbud. Paragrafen ändras på så sätt att det införs en möjlighet att företa husrannsakan i syfte att delge ett beslut om kontaktförbud. Övervägandena finns i avsnitt 8.5.5.

Av paragrafens *första stycke* framgår att ett beslut om kontaktförbud ska delges den som förbudet avses gälla mot. Beslutet ska delges i den ordning som anges i delgivningslagen. Av andra meningen framgår att s.k. spikning, surrogatdelgivning och kungörelsedelgivning inte

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

är tillåtet beträffande delgivning av beslut om kontaktförbud. Eftersom det inte särskilt anges att tillgänglighetsdelgivning får användas, är inte heller den delgivningsformen tillåten (jfr 53 § delgivningslagen). I stycket har endast språkliga ändringar gjorts, på så sätt att begreppet ”den mot vilken förbudet avses gälla” har ersatts med ”den som förbudet avses gälla mot”.

I paragrafen har det införts ett nytt *andra stycke* som innebär att husrannsakan får företas för eftersökande av den som ska delges ett beslut om kontaktförbud. Syftet med ändringen är att skapa verksamma medel i de fall den som förbudet avses gälla mot undanhåller sig delgivning och därmed motverkar att beslutet om kontaktförbud får straffrättslig verkan (se prop. 1987/88:137 s. 22). Paragrafen innehåller en hänvisning till vissa av reglerna i 28 kap. rättegångsbalken som ska tillämpas i fråga om husrannsakan i syfte att delge beslut om kontaktförbud. Det anges också att den som kontaktförbudet avses gälla mot ska jämställas med en tilltalad vid tillämpningen av 2 §. Hänvisningen till 2 § innebär därmed att husrannsakan får företas hos den som förbudet avses gälla mot, eller hos någon annan om det finns synnerlig anledning att anta att den sökte uppehåller sig där. Det krävs även att försök till delgivning har misslyckats eller bedömts som utsiktslösa. Vidare omfattar hänvisningen 3 §, av vilken följer att husrannsakan i delgivningssyfte får ske i en lokal som är tillgänglig för allmänheten utan att de krav som uppställs i 2 § är uppfyllda. Hänvisningen till 3 a § innebär att husrannsakan får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som förbudet avses gälla mot eller för något annat motstående intresse. Bestämmelsen ger uttryck för att proportionalitetsprincipen är tillämplig vid beslut om husrannsakan. Vid bedömningen av proportionaliteten av det tilltänkta beslutet om husrannsakan måste den integritetskränkning som en husrannsakan innebär vägas mot bl.a. skyddspersonens intresse av att beslutet om kontaktförbud får straffrättslig verkan. Husrannsakan får heller aldrig tillgripas om mindre ingripande metoder för delgivning är tillräckliga. Hänvisning görs också till reglerna i 6 § om verkställighet av husrannsakan, bestämmelserna i 7 § om vittne m.m., bestämmelsen i 8 § om förbud mot undersökning av vissa handlingar samt reglerna i 9 § om protokoll m.m. Hänvisningen till 10 § innebär att undersökning för sådant ändamål som avses i 2 § får företas på platser som inte är slutna i egentlig mening men som ändå inte är tillgängliga för allmän-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

heten. En undersökning enligt 10 § är inte att betrakta som husrannsakan i egentlig mening och kan företas av polis eller åklagare utan särskilt förordnande.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att förordnanden om husrannsakan för delgivning meddelas av åklagaren eller rätten. Bestämmelsen skiljer sig från vad som gäller för husrannsakan för att delge en tilltalad stämning eller kallelse till huvudförhandling, där rätten är ensam behörig att förordna om husrannsakan (se 28 kap. 4 § rättegångsbalken). Avsikten är att förordnande om husrannsakan ska meddelas av den myndighet som handlägger ärendet om kontaktförbud, dvs. den myndighet som ansvarar för att delgivning ska ske (jfr 7 § delgivningslagen). I de flesta fall är det alltså åklagaren som har att förordna om husrannsakan i delgivningssyfte. Frågan torde i huvudsak aktualiseras av rätten i de fall någon av parterna har begärt rättens prövning av beslutet om kontaktförbud. I likhet med vad som gäller vid annan husrannsakan kan dock Polismyndigheten eller åklagaren begära rättens prövning av ett beslut om husrannsakan som åklagaren har befogenhet att besluta om (se 28 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken).

7 a §

I fråga om kontaktförbud avseende gemensam bostad, utvidgat kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning eller särskilt utvidgat kontaktförbud ska ett offentligt biträde förordnas för den *som* förbudet gäller eller avses gälla *mot*, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Frågan om förordnande ska prövas så snart som möjligt.

Om den som förbudet gäller eller avses gälla mot är under 18 år, ska det som sägs i första stycket gälla i fråga om kontaktförbud enligt 1–2 a §§. Detta gäller dock inte i fråga om förlängning av ett meddelat kontaktförbud, om den som förbudet gäller mot vid den tidpunkten har fyllt 18 år.

Ett sådant biträde *som avses i första och andra stycket* har samma rättigheter som en offentlig försvarare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätt till offentligt biträde i ärenden om kontaktförbud. Övervägandena finns i avsnitt 8.5.6.

I *första stycket* har endast språkliga ändringar gjorts, på så sätt att begreppet ”den mot vilken förbudet gäller eller avses gälla” har ersatts med ”den som förbudet gäller eller avses gälla mot”.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Ett nytt *andra stycke* har införts som innebär att rätten till offentligt biträde utvidgas för personer under 18 år till att omfatta samtliga typer av kontaktförbud. Personer under 18 år har alltså, till skillnad från vuxna personer, rätt till offentligt biträde även i fråga om ordinära kontaktförbud och utvidgade kontaktförbud utan villkor om elektronisk övervakning. I likhet med vad som gäller för vuxna personer, ska ett förordnande underlåtas om det måste antas att det saknas behov av biträde. Undantaget bör tillämpas mycket restriktivt. En omständighet som kan medföra att det saknas behov av ett offentligt biträde är när det förordnats en offentlig försvarare som inom ramen för sitt uppdrag kan biträde den misstänkte även i frågan om kontaktförbud. Ett annat exempel på när det kan saknas behov av biträde är när det redan i ett tidigt skede är uppenbart att ansökan om kontaktförbud kommer att leda till ett avslag.

Ett förordnande fortsätter att gälla även om den som förbudet gäller eller avses gälla mot fyller 18 år under handläggningen. Om det uppkommer fråga om förlängning av ett kontaktförbud och den som förbudet gäller mot då har fyllt 18 år kan dock bara ett offentligt biträde förordnas enligt de regler som gäller för myndiga.

Tredje stycket motsvarar det nuvarande andra stycket. Ändringarna är av redaktionell karaktär.

19 §

Sammanträde inför rätten ska hållas om någon part begär det, *om det inte är uppenbart obehövligt*.

Omfattar ärendet en prövning av ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad ska tingsrätten även utan särskild begäran *alltid* hålla sammanträde i ärendet så snart det kan ske och, om det inte finns något synnerligt hinder, senast på fjärde dagen efter det att rättens prövning begärdes hos åklagaren. Ärendet ska, om det inte finns något synnerligt hinder, avgöras i anslutning till sammanträdet.

I paragrafen finns bestämmelser om sammanträde. Övervägandena finns i avsnitt 8.5.2.

Paragrafen är tillämplig i tingsrätten. I hovrätten tillämpas i stället 14 § lagen (1996:242) om domstolsärenden i fråga om skyldigheten att hålla sammanträde.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Paragrafens *första stycke* har ändrats på så sätt att en part inte längre har en ovillkorlig rätt till sammanträde. Rätten är som huvudregel skyldig att hålla sammanträde om någon part begär det. Sammanträde behöver dock inte hållas om det är uppenbart obehövligt. Det är således endast i klara undantagsfall det kan komma i fråga att avslå en parts begäran om sammanträde. Om en part begär sammanträde i rent obstruktionssyfte, t.ex. som ett led i att fortsätta trakasserierna mot den andra parten, kan ett sammanträde ofta vara uppenbart obehövligt. Detsamma gäller om ansökan om kontaktförbud är uppenbart ogrundad, t.ex. då det på grund av relationen mellan sökanden och den eller de som ansökan riktats mot är uppenbart att det saknas förutsättningar för att utfärda ett kontaktförbud. Ett annat exempel på när det kan finnas skäl att avslå en parts begäran om sammanträde är då motparten inte motsatt sig ändring av åklagarens beslut.

Vid bedömningen av om det är uppenbart obehövligt att hålla sammanträde måste hänsyn tas till de krav som följer av artikel 6 i Europakonventionen, vilka berörs närmare i avsnitt 8.5.2. Det måste även beaktas vilken typ av kontaktförbud ärendet gäller. Utrymmet för att underlåta att hålla sammanträde på begäran av en part minskar ju mer ingripande form av kontaktförbud det är fråga om, särskilt i de fall rättens prövning tar sikte på ett beslut om att ålägga en person ett kontaktförbud. När åklagarens beslut avser en förlängning av ett befintligt kontaktförbud kan behovet av att höra parterna muntligen av utredningsmässiga skäl vara mindre än när det är fråga om ett initialt beslut om kontaktförbud, i första hand i de fall det är fråga om starka skäl för kontaktförbud i det ursprungliga beslutet och det inte anförts eller annars tillkommit några omständigheter som föranleder en annan bedömning när frågan om förlängning uppkommer. Samtidigt kan ingreppet i rörelsefriheten te sig större för den person som förbudet avser ju längre kontaktförbudet varar, vilket också ska beaktas vid bedömningen huruvida ett sammanträde är uppenbart obehövligt. Det framstår som närmast uteslutet att ändra åklagarens beslut till nackdel för en part utan att dessförinnan ha tillmötesgått den partens begäran om sammanträde.

Andra stycket har ändrats på så sätt att det förtydligas att tingsrätten alltid ska hålla sammanträde i ett ärende om kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden, även utan att en part begär det. Det innebär inte någon ändring i sak i förhållande till vad som tidigare har gällt.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

24 §

Den som bryter mot ett *utvidgat eller särskilt utvidgat* kontaktförbud döms för *överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud* till fängelse i *lägst tre månader och* högst två år. Den som i övrigt bryter mot ett kontaktförbud döms för *överträdelse av kontaktförbud* till fängelse i högst ett år.

Om ett brott som avses i första stycket är ringa, döms till böter.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för överträdelse av kontaktförbud. Straffbestämmelsen innebär att den som bryter mot ett kontaktförbud döms enligt en differentierad straffskala beroende på vilken typ av kontaktförbud som överträtts. Paragrafen har ändrats i flera avseenden. Våra överväganden finns i avsnitt 9.3.3.

Paragrafen har ändrats, i *första stycket första meningen*, på så sätt att brottsbeteckningen överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning ersätts med överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud. Ändringen innebär att en strängare straffskala ska tillämpas för den som bryter mot ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud – oavsett om ett sådant kontaktförbud har förenats med villkor om elektronisk övervakning eller inte – än för övriga överträdelser av kontaktförbud. Tidigare gällde att den strängare straffskalan endast skulle tillämpas på överträdelser av kontaktförbud med elektronisk övervakning. Syftet med ändringen är att markera att överträdelse av ett utvidgat eller ett särskilt utvidgat kontaktförbud utgör ett allvarligt brott, oavsett om förbudet övervakas elektroniskt eller inte.

Första stycket första meningen ändras även på så sätt att minimistraffet för överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud höjs från fängelseminimum till fängelse i lägst tre månader. Höjningen av minimistraffet innebär att straffnivån höjs generellt för alla gärningar som avser en överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud och innebär ingen ändring av förutsättningarna för när en överträdelse ska anses föreligga. Inga ändringar görs beträffande straffskalan för överträdelse av kontaktförbud i övriga fall. Såsom utvecklas i avsnitt 9.3.3 ska överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud anses utgöra ett brott av sådan art att det kan finnas skäl att välja fängelse som påföljd, trots att varken straffmätningsvärdet eller tidigare brottslighet talar för det.

Straffskärpningen väcker frågan om domstolen ska döma särskilt för överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud som

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

utgör en del av en olaga förföljelse. Straffminimum för de båda brotten skiljer sig emellertid inte åt särskilt mycket och maximistraffet för olaga förföljelse är högre än för överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud. Överträdelser av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud torde därför kunna inordnas som ett underbrott till olaga förföljelse. Konkurrensfrågan får dock i slutändan avgöras i praxis. Den omständigheten att en överträdelse av ett utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud ingår som en del i en olaga förföljelse får till följd att domstolen vid straffmätningen av den olaga förföljelsen får utgå från straffminimum av överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud, dvs. tre månader.

Paragrafens *andra stycke* innebär att straffet för ringa brott är böter. Detta gäller oavsett vilken typ av kontaktförbud som överträdelsen avser. Även överträdelser av utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud kan alltså bedömas som ringa brott och därmed föranleda ett bötesstraff. Någon ändring är inte åsyftad vad gäller fall som kan anses som ringa.

25 §

Den som har meddelats ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och som uppsåtligen hindrar att den elektroniska övervakningen kommer till stånd eller kan fortgå, *eller som i övrigt hanterar den elektroniska utrustningen på ett sätt som är ägnat att försvåra övervakningen*, döms för *hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning* till fängelse i högst ett år.

Om en gärning enligt första stycket har begåtts av grov oaktsamhet, döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för hindrande av elektronisk övervakning. Paragrafen har ändrats dels på så sätt att det straffbara området utvidgas, dels har böter utmönstrats ur straffskalan för uppsåtliga gärningar. Därtill har brottsbeteckningen från hindrande av elektronisk övervakning ändrats till hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning. Övervägandena finns i avsnitt 8.4.5 och 9.5.3.

Första stycket har ändrats på så sätt att även den som meddelats ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning och som hanterar den elektroniska utrustningen på ett sätt som är ägnat att

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

försvåra övervakningen – utan att gärningen för den sakens skull lett till att den elektroniska övervakningen faktiskt hindrats från att komma till stånd eller kan fortgå – döms för försvårande av elektronisk övervakning. Med begreppet ”hanterar den elektroniska utrustningen” avses både aktivt handlande, så som att göra åverkan på utrustningen eller försöka manipulera den på olika sätt, samt underlåtenhet, exempelvis att underlåta att ladda utrustningens batterier på föreskrivet sätt eller att underlåta att inställa sig för nödvändiga kontroller av utrustningen. Ytterligare exempel på beteenden som kan vara ägnade att försvåra övervakningen är att systematiskt befinna sig i områden med dålig täckning, eller att på olika sätt göra sig okontaktbar när polisen t.ex. behöver åtgärda utrustningen.

Att hanteringen av den elektroniska utrustningen ska ha varit ägnat att försvåra övervakningen innebär att åklagaren inte behöver bevisa att hanteringen faktiskt lett till att övervakningen försvårats. Det är tillräckligt att omständigheterna är sådana att hanteringen i fråga typiskt sett leder till att övervakningen försvåras.

Vid bedömningen av om gärningen varit ägnad att försvåra övervakningen kan ledning sökas i de instruktioner som lämnats till den som förbudet avser i samband med att den elektroniska övervakningen inletts (jfr 12 a § lagen om kontaktförbud och 2 § andra stycket förordningen [1988:691] om kontaktförbud). Straffansvar förutsätter subjektiv täckning i förhållande till vad som krävs av den som omfattas av övervakningen för att övervakningen ska kunna komma till stånd och fortgå. Har gärningspersonens hantering av den elektroniska utrustningen föranlett larm till Polismyndigheten, exempelvis om låg batterinivå, är det en omständighet som normalt kan betyda att gärningen varit ägnad att försvåra övervakningen. Denna omständighet utgör dock inte ett krav för att rekvisitet ska anses vara uppfyllt.

Första stycket ändras även på så sätt att straffskalan för hindrande eller försvårande av elektronisk övervakning som begås med uppsåt ska vara fängelse i högst ett år i stället för böter eller fängelse i högst ett år. Böter utmönstras alltså ur straffskalan. Att böter inte längre ingår i straffskalan för uppsåtliga brott innebär att straffnivån höjs generellt för alla uppsåtliga gärningar.

Bestämmelsen om straffansvar för grovt oaktsamma gärningar flyttas till ett nytt *andra stycke*. Av bestämmelsen framgår att straffskalan för gärningar enligt första stycket som begåtts av grov oaktsamhet alltjämt är böter eller fängelse i högst ett år. Införandet av

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

det andra stycket innebär inga förändringar i sak beträffande gärningar som begås av grov oaktsamhet såvitt avser straffmätningen.

26 §

Uppgifter om den övervakades position vid elektronisk övervakning får registreras och tas fram endast när

1. den övervakade träder in i eller vistas inom det område som avses i 2 eller *2 a* §§, eller
2. en beslutad elektronisk övervakning hindras *eller försvåras*.

Paragrafen behandlar i vilka situationer uppgifter om den övervakades position vid elektronisk övervakning får registreras och tas fram. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.6 och 8.4.5.

F*örsta punkten* har ändrats på så sätt att en hänvisning till 2 a § har lagts till. Ändringen är en följd av att bestämmelsen om särskilt utvidgat kontaktförbud i nuvarande 2 § andra stycket har flyttats till en ny paragraf, 2 a §.

Ett tillägg har gjorts i *andra punkten* som innebär att uppgifter om den övervakades position får registreras och tas fram när en beslutad elektronisk övervakning försvåras. Ändringen är en följd av att det straffbara området i 25 § har utvidgats på så sätt att även den som hanterar den elektroniska utrustningen på ett sätt som är ägnat att försvåra övervakningen kan dömas till straffansvar.

13.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn

1 §

När en förundersökning har inletts eller återupptagits i fråga om ett brott som kan leda till fängelse och har begåtts mot någon som är under 18 år, ska en särskild företrädare förordnas för barnet om

1. en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet, eller
2. det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta till vara barnets rätt.

Därutöver ska en särskild företrädare förordnas när det har inletts ett ärende om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud till skydd för en person som är under 18 år, om den förbudet avses gälla mot är vårdnads-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

havare till barnet, eller om det kan befaras att barnets vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den förbudet avses gälla mot inte kommer att ta tillvara barnets rätt. Om det redan har utsetts en företrädare med stöd av första stycket, företräder denne utan särskilt förordnande barnet i ärendet om kontaktförbud i de fall den som kan misstänkas för brott är densamme som förbudet avses gälla mot.

En särskild företrädare ska inte förordnas om det med hänsyn till barnet är obehövligt eller särskilda skäl annars talar mot det.

Paragrafen reglerar när en särskild företrädare ska förordnas. Övervägandena finns i avsnitt 8.5.7.

Ett nytt *andra stycke* har lagts till, som innebär att en särskild företrädare ska förordnas i vissa fall när det har inletts ett ärende om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och den som förbudet avses skydda är under 18 år. En särskild företrädare ska utses för barnet, om den som förbudet avses gälla mot är barnets vårdnadshavare, eller om det kan befaras att barnets vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som förbudet avses gälla mot inte kommer ta tillvara barnets rätt. Vid bedömningen av om en vårdnadshavare inte kommer ta tillvara barnets rätt på grund av sitt förhållande till den som förbudet avses gälla mot kan vägledning sökas i prop. 1998/99:133 s. 40 f. Om en särskild företrädare redan är utsedd med stöd av första stycket när ett ärende om kontaktförbud inleds, företräder denne utan särskilt förordnande barnet även i ärendet om kontaktförbud.

Av *tredje stycket* framgår att ett förordnande inte ska ske om det med hänsyn till barnet är obehövligt eller om det annars finns särskilda skäl mot ett förordnande. Frågan om det är obehövligt att förordna en särskild företrädare får avgöras med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad. Det kan t.ex. beaktas att äldre barn i regel själv kan ta ställning till frågan om kontaktförbud och att delta i utredningsåtgärder såsom förhör. Behovet av en särskild företrädare torde dock i första hand vara beroende av barnets relation till vårdnadshavaren (se prop. 1998/99:133 s. 42). Särskilda skäl mot att förordna en särskild företrädare när ett ärende om kontaktförbud har inletts kan föreligga, om det redan i ett tidigt skede framstår som uppenbart att det saknas förutsättningar för att utfärda ett kontaktförbud.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

3 §

En särskild företrädare ska, i stället för barnets vårdnadshavare, som ställföreträdare ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång samt *i ärenden om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och* vid åtgärder som rör verkställighet av skadestånd och ansökan om brottsskadeersättning. Företrädaren får dock inte väcka åtal och får inte heller väcka någon skadeståndstalan utan att ett allmänt åtal har väckts.

En särskild företrädare ska anmäla till åklagaren om företrädaren bedömer att det finns skäl att utfärda ett kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud till skydd för barnet.

Det som i 23 kap. 10 och 11 §§ rättegångsbalken sägs om målsägandebiträdes närvaro vid förhör ska tillämpas på den särskilda företrädaren.

I paragrafen finns bestämmelser om den särskilda företrädarens uppgifter. Övervägandena finns i avsnitt 8.5.7.

Första stycket har ändrats på så sätt att den särskilda företrädarens uppdrag utvidgas till att ta till vara barnets rätt även i ärenden om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud. Det ingår i den särskilda företrädarens befogenhet att för barnets räkning samtycka till att kontaktförbud utfärdas (i de fall barnet inte nått sådan mognad att barnets egen vilja ska vara utslagsgivande), att begära rättens prövning av ett beslut om kontaktförbud som gått barnet emot samt att överklaga ett sådant beslut till högre rätt. Angående den särskilda företrädarens befogenheter i övrigt, se prop. 1998/99:133 s. 42 f.

Ett nytt *andra stycke* har införts, som innebär att en särskild företrädare ska anmäla till åklagaren om företrädaren bedömer att det finns skäl att utfärda ett kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud till skydd för barnet. Förutsättningarna för ett kontaktförbud regleras i 1–2 a §§ i den nyss nämnda lagen. Det kan t.ex. ha framkommit uppgifter i en parallellt pågående förundersökning som tyder på att barnet kan vara i behov av ett kontaktförbud i syfte att skydda barnet mot brott, trakasserier eller förföljelse. Barnets vilja bör tillmätas en avgörande betydelse för bedömningen av om en särskild företrädare ska anmäla ett behov av kontaktförbud till åklagaren. Om barnet inte uppnått tillräcklig ålder och mognad för att kunna uttrycka sin inställning i frågan om kontaktförbud, får den särskilda företrädaren göra en självständig bedömning av om det kan finnas skäl för ett kontaktförbud till skydd för barnet utifrån om-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ständigheterna i det enskilda fallet. I avsnitt 8.5.7 behandlas frågan om beaktande av barnets egen inställning närmare.

13.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder

3 kap.

5 §

Om en europeisk skyddsorder kan erkännas i Sverige, ska åklagaren meddela den som skyddsordern gäller mot förbud att

1. besöka eller på annat sätt ta kontakt med den person som skyddsordern avses skydda eller att följa efter denna person,
2. uppehålla sig i en bostad som brukas gemensamt med den person som skyddsordern avses skydda,
3. uppehålla sig i närheten av en bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den person som skyddsordern avses skydda brukar vistas, eller
4. uppehålla sig inom ett större område än som följer av ett förbud enligt 3.

Ett förbud enligt första stycket 4 får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den person som skyddsordern avses skydda har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. *Vid bestämmandet av områdets eller områdenas storlek ska det särskilt beaktas att behovet av skydd för den som skyddsordern avses skydda tillgodoses.*

Ett förbud enligt denna paragraf ska i största möjliga utsträckning stämma överens med den skyddsåtgärd som ligger till grund för skyddsordern.

I paragrafen finns bestämmelser om det beslut åklagaren ska meddela till verkställighet av en europeisk skyddsorder. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.7.

Andra stycket har ändrats på så sätt att det anges att det, beträffande sådana förbud som avses i första stycket 4, vid bestämmandet av områdets eller områdenas storlek särskilt ska beaktas att behovet av skydd för den som skyddsordern avses skydda tillgodoses. Ändringen är en följd av ändringen i 2 a § andra stycket lagen (1988:688) om kontaktförbud avseende bestämmandet av förbudsområdets eller förbudsområdenas storlek i fråga om särskilt utvidgade kontaktförbud. Ändringen innebär alltså att ett förbud enligt punkten 4 även fortsättningsvis motsvarar ett särskilt utvidgat kontaktförbud enligt 2 a § i lagen om kontaktförbud. Den omständigheten att åklagaren

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

särskilt ska beakta behovet av skydd för den som skyddsordern avses skydda vid bestämmandet av förbudsområdets eller förbudsområdens storlek, innebär inte att åklagaren ska göra en omprövning av frågan om huruvida det föreligger ett skyddsbehov. Om åklagaren har bedömt att en europeisk skyddsorder kan erkännas i Sverige, innebär det att åklagaren bl.a. erkänner den faktiska situation som beskrivs i den europeiska skyddsordern och instämmer i att skydd bör tillhandahållas och bör fortsätta att tillhandahållas i enlighet med nationell lagstiftning (se skäl 18 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/99/EU av den 13 december 2011 om den europeiska skyddsordern). I likhet med vad som gäller för ett särskilt utvidgat kontaktförbud enligt lagen om kontaktförbud får ett förbud enligt första stycket 4 inte avse ett större område än vad som är nödvändigt (prop. 2014/15:139 s. 87).

14 §

Den som bryter mot ett förbud som har meddelats enligt 5 § döms för överträdelse av europeisk skyddsorder till fängelse i högst ett år.

Om ett brott som avses i första stycket är ringa, döms till böter.

Åtal för brott enligt första stycket får väckas endast om det står klart att överträdelsen inte kommer att leda till att det i den andra medlemsstaten inleds ett förfarande för att skärpa skyddsåtgärden eller för att upphäva skyddsåtgärden och i stället påföra en frihetsberövande åtgärd.

Paragrafen innehåller en straffbestämmelse om överträdelse av europeisk skyddsorder och en bestämmelse om åtalsbegränsning. Övervägandena finns i avsnitt 9.4.2.

Paragrafens *första stycke* har ändrats på så sätt att böter utmönstras ur straffskalan. Att böter inte längre ingår i straffskalan innebär att straffnivån höjs generellt för alla gärningar.

Paragrafens *andra stycke*, som tidigare innehöll en bestämmelse om ansvarsfrihet för ringa brott, har ändrats. Den nya lydelsen innebär att ansvarsfrihetsregeln har utmönstrats och ersatts med en reglering om att ringa fall ska medföra ett bötesstraff. Ändringen motsvarar den ändring som trädde i kraft den 1 januari 2022 i 24 § andra stycket lagen om kontaktförbud (se prop. 2020/21:217).

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Liksom tidigare gäller att straffbestämmelsen inte omfattar kontakter som med hänsyn till särskilda omständigheter är uppenbart befogade (se 3 kap. 9 §).

14 Författningsförslag som inte följer av ställningstagandena

I detta kapitel lämnas förslag på hur författningar i enlighet med uppdraget kan utformas, trots att andra ställningstaganden har gjorts i tidigare kapitel. Till författningsförslagen lämnas även en konsekvensanalys samt författningskommentar.

14.1 Alternativt författningsförslag

14.1.1 Alternativt förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 3 och 4 a §§ brottsbalken (1962:700) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

4 kap.

3 §[1]

Den som begår en brottslig gärning som utgör

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,

2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,

3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande mot barn, sexuellt ofredande, grovt sexuellt

[1] Senaste lydelse 2022:1043.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller

5. straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

döms, om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för *barnfridsbrott* till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för *grovt barnfridsbrott* till fängelse i lägst *nio månader* och högst *fyra* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevittnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

döms, om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för *barnfridsbrott* till fängelse i *lägst tre månader och* högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för *grovt barnfridsbrott* till fängelse i lägst *ett år* och högst *sex* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevittnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

Observera att ändringen i straffskalan för grovt barnfridsbrott även ingår i vårt författningsförslag i kapitel 1. Det är alltså endast straffskalan för barnfridsbrott av normalgraden som skiljer detta alternativ från det författningsförslag i kapitel 1 som följer av våra ställningstaganden.

4 a §[2]

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärning-

Den som begår *eller på annat sätt medverkar till* brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud *eller som begår försök, förberedelse eller stämpling till*

[2] Senaste lydelse 2021:1108.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

arna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst *sex* år.

sådana brott, mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst *tio* år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.

Observera att flera av ändringarna i bestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning även ingår i vårt författningsförslag i kapitel 1. Det är endast straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning som skiljer detta alternativ från det författningsförslag i kapitel 1 som följer av våra ställningstaganden.

14.2 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Vad gäller ikraftträdande av och övergångsbestämmelser för de alternativa förslagen hänvisas till kapitel 12.

14.3 Konsekvenser

De uppskattade konsekvenserna vad gäller de förslag som utredningen ställer sig bakom har redovisats i kapitel 11. I det följande redogörs för de konsekvenser som vi bedömer följer av att ändra bestämmelsen om barnfridsbrott i 4 kap. 3 § brottsbalken och bestämmelsen om grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning i 4 kap. 4 a § brottsbalken enligt de alternativa lydelser som vi presenterat i avsnitt 14.1. De alternativa lydelserna innebär att minimistraffet för barnfridsbrott av normalgraden höjs från fängelseminimum till fängelse i tre månader och att maximistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning höjs från sex år till tio års fängelse.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

14.3.1 Konsekvenser av att höja minimistraffet för barnfridsbrott

Bedömning: Det alternativa förslaget om att höja minimistraffet för barnfridsbrott av normalgraden till tre månaders fängelse bedöms leda till kostnadsökningar för Kriminalvården på cirka 10,6 miljoner kronor. De beräknade kostnaderna är dock förenade med stora osäkerhetsfaktorer. De ökade kostnaderna bedöms emellertid rymmas inom befintliga anslag.

Enligt statistik från Brå förekom det 282 domslut där barnfridsbrott av normalgraden utgjorde huvudbrott[3] år 2022. De vanligaste förekommande påföljderna beträffande dessa domslut var villkorlig dom (90 fall, varav 74 i kombination med samhällstjänst), följt av fängelse (87 fall) och skyddstillsyn (62 fall, varav 4 i kombination med s.k. kontraktsvård och 29 i kombination med samhällstjänst).[4] I de fall påföljden bestämdes till fängelse var den genomsnittliga strafflängden sex månaders fängelse. I 36 fall bestämdes fängelsestraffets längd till mindre än sex månader.[5]

Det är förenat med betydande svårigheter att bedöma vilka effekter i straffvärdehänseende en höjning av minimistraffet till tre månaders fängelse för barnfridsbrott av normalgraden skulle medföra, särskilt med hänsyn till att en fällande dom för barnfridsbrott i princip uteslutande omfattar även det brott som barnet har bevittnat (grundbrottet) och att domstolen därför ska bedöma ett samlat straffvärde för brotten. Det är dessutom tänkbart att domstolarna kan bli mer benägna att rubricera gärningar vilka enligt den nuvarande ordningen bedöms som normalgradsbrott, som ringa barnfridsbrott och att nettoeffekten av det samlade straffvärdet i vissa fall därmed blir detsamma som enligt den nuvarande ordningen.

En viss påverkan på de utdömda påföljderna kan dock förväntas, främst i de fall straffvärdet för grundbrottet motsvarar upp till några månaders fängelse. Detta kan illustreras med följande exempel. Ett barn utsätts för att bevittna en misshandel med ett straffvärde motsvarande två månaders fängelse. Vår praxisgenomgång (se avsnitt 9.6.2

[3] Som huvudbrott väljs det brott i domslutet som har strängast straffskala. Om två brott har samma straffskala, väljs ett av brotten slumpvis som huvudbrott.
[4] Brå, kriminalstatistik 2022, tabell 420.
[5] Brå, kriminalstatistik 2022, tabell 430.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

och bilaga 4) visar att straffvärdet för ett barnfridsbrott många gånger bedöms motsvara straffvärdet för grundbrottet. Om barnfridsbrottet också bedöms ha ett straffvärde om två månaders fängelse, skulle det samlade straffvärdet – med hänsyn till hur den s.k. asperationsprincipen normalt brukar tillämpas – sannolikt bestämmas till tre månaders fängelse. Om straffvärdet för barnfridsbrottet i samma situation i stället skulle bedömas motsvara tre månaders fängelse, skulle det samlade straffvärdet sannolikt bestämmas till fyra månaders fängelse.

En grov uppskattning är att en skärpning av minimistraffet kommer att leda till att påföljden, i de fall domstolen utifrån den nuvarande straffskalan hade dömt ut en frivårdspåföljd, i stället bestäms till fängelse i 20 fall. Vi utgår från att fängelsestraffets längd i dessa fall kommer att bestämmas till i genomsnitt sex månaders fängelse. I de fall påföljden redan enligt den nuvarande ordningen skulle ha bestämts till fängelse, kan det förväntas en viss ökning av fängelsestraffens längd i de fall straffvärdet av grundbrottet motsvarar upp till ett par månaders fängelse. Vi utgår här från en ökning med i genomsnitt en månads fängelse i 30 fall. Det sagda leder till en ökning av strafftiderna med 12,5 fängelseår per år. Med hänsyn till reglerna om villkorlig frigivning ska två tredjedelar av dessa – dvs. drygt 8 år – avtjänas i anstalt. Enligt uppgift från Kriminalvården uppgick kostnaden för vård i anstalt år 2022 till 3 486 kronor per dygn. Med dessa utgångspunkter kan Kriminalvårdens kostnader för vård i anstalt förväntas öka med cirka 10,6 miljoner kronor (3 041 × 3 486) till följd av våra förslag. Det bör dock påpekas att beräkningen utgår från den senast redovisade vårddygnskostnaden. Kriminalvården har uppgett att bl.a. inflationen och det förhållandet att nya anstalter tas i drift ökar vårddygnskostnaden. Samtidigt framgår det av regleringsbrevet för budgetåret 2023 avseende Kriminalvården, att myndigheten senast den 1 december 2023 ska redovisa lämpliga åtgärder för att sänka vårddygnskostnaden. Mot bakgrund av vad som nu har sagts är det mycket svårt att förutse en framtida vårddygnskostnad. Även med denna osäkerhetsfaktor bedömer vi emellertid att kostnadsökningen för Kriminalvården inte är större än att de måste anses rymmas inom ramen för befintliga anslag.

Förslaget kan också få konsekvenser för frivården. Dels kan något fler personer komma att ställas under övervakning. Längre fängelsestraff får också den effekten att den möjliga övervakningstiden ökar något. Därtill kan förslaget innebära en ökad belastning på frivården

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

beträffande antal timmar samhällstjänst som ska genomföras i förening med villkorlig dom eller skyddstillsyn. Å andra sidan kommer belastningen på frivården samtidigt minska i och med att fler personer, som enligt den nuvarande ordningen skulle ha dömts till en frivårdande påföljd, i stället döms till fängelse. Vi bedömer att dessa kostnader i stor utsträckning tar ut varandra.

14.3.2 Konsekvenser av att höja maximistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning

Bedömning: Det alternativa förslaget om att höja maximistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning till tio års fängelse bedöms inte leda till en strängare syn på sådana brott.

Vi bedömer inte att det alternativa förslaget kommer att leda till några kostnadseffekter för rättsväsendets aktörer.

Av den statistik som presenteras i avsnitt 9.7.2, framgår att den övre delen av straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning hittills i princip inte utnyttjas i praktiken. I avsnitt 9.7.3 har vi konstaterat att en höjning av maximistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning till fängelse i tio år skulle medföra att även grova brott såsom våldtäkt och misshandel, vilka domstolen enligt den nuvarande regleringen har att döma särskilt för, skulle ingå som en del i fridskränkningsbrottet.

Vi bedömer att det är möjligt att grövre brott kan få mindre genomslag på det samlade straffvärdet och att det totala straffvärdet alltså blir något lägre än om domstolen, som i dag, hade dömt särskilt för brottet med strängare straffskala. En sådan utveckling skulle gå tvärt emot ambitionen att ytterligare inskärpa allvaret i fridskränkningsbrotten, som uttrycks i bl.a. det tillkännagivande från riksdagen till regeringen som nämns i våra direktiv.[6] Som vi utvecklar närmare i avsnitt 9.7.3 är det dock svårt att bedöma konsekvenserna av de förändringar i konkurrenshänseende som uppkommer till följd av att höja maximistraffet för fridskränkningsbrotten, bl.a. då det inte framstår som helt klart hur asperationsprincipen ska tillämpas vid den typ av brottskonstruktioner som fridskränkningsbrotten bygger på. Under alla förhållanden framstår det inte som särskilt sannolikt att

[6] Bet. 2021/22:JuU8 punkt 4, rskr. 2021/22:39.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

en höjning av maximistraffet till tio års fängelse skulle få effekten att de övre delarna av straffskalan skulle utnyttjas mer än i dag.

I avsnitt 9.7.3 redogörs för ytterligare konsekvenser som en förändring i konkurrenshänseende kan komma att medföra. Dessa behandlas inte ytterligare här.

Mot bakgrund av vad som sagts ovan av de begränsade effekterna på utdömda straff som en höjning av maximistraffet kan komma att medföra, bedömer vi inte heller att en sådan höjning skulle innebära några ökade kostnader för Kriminalvården. Det framstår inte heller som troligt att en höjning av maximistraffet skulle leda till exempelvis ett ökat ärendeinflöde eller andra effekter som medför ökade kostnader för övriga delar av rättsväsendet.

14.4 Författningskommentar

14.4.1 Det alternativa förslaget till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

4 kap.

3 §

Den som begår en brottslig gärning som utgör

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,
2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,
3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande mot barn, sexuellt ofredande, grovt sexuellt ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,
4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller
5. straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

döms, om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för *barnfridsbrott* till fängelse i *lägst tre månader och* högst två år.

Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för *grovt barnfridsbrott* till fängelse i lägst *ett år* och högst *sex* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

beaktas om den gärning som har bevittnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

I paragrafen föreskrivs straffansvar för barnfridsbrott. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.3.

Första stycket har ändrats på så sätt att minimistraffet för barnfridsbrott av normalgraden höjs från fängelseminimum till fängelse i lägst tre månader. Höjningen syftar till att höja straffnivån för normalgraden av brottet. Ändringen är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan den brottstypen och ringa barnfridsbrott.

Tredje stycket har ändrats i fråga om straffskalan för grovt barnfridsbrott, på så sätt att straffminimum höjs från nio månaders fängelse till fängelse i ett år och straffmaximum höjs från fängelse i fyra år till fängelse i sex år.

Höjningen av straffminimum för grovt barnfridsbrott är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan barnfridsbrott av normalgraden och grovt barnfridsbrott. Syftet är i stället att generellt höja straffnivån för alla gärningar som är att bedöma som grovt barnfridsbrott. En följd av höjningen är dock att det praktiskt tillgängliga utrymmet för straffmätning ökar för brott av normalgraden. Avsikten med höjningen av straffmaximum är att utöka den möjliga spännvidden vid straffmätningen med avseende på de allvarligaste fallen, t.ex. då barnet utsätts för att bevittna dödligt eller annars mycket allvarligt våld mot någon av sina föräldrar, utfört av den andre föräldern eller en annan närstående.

4 a §

Den som begår eller *på annat sätt medverkar till* brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud *eller som begår försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott*, mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst *tio* år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Övervägandena finns i avsnitt 9.7.3.

Första stycket har ändrats på så sätt att det förtydligas att den som medverkar till sådana brottsliga gärningar som räknas upp i paragrafen kan dömas för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Med medverkan avses anstiftan och medhjälp i den betydelse dessa begrepp har i 23 kap. 4 § brottsbalken. Första stycket har även ändrats på så sätt att det förtydligas att försök, förberedelse eller stämpling till de brott som ingår i brottskatalogen omfattas av de gärningar som kan ingå i en grov fridskränkning respektive en grov kvinnofridskränkning. Ansvar för ett ofullbordat brott kan alltså bara komma i fråga i de fall det är särskilt föreskrivet i anslutning till respektive brottstyp (jfr 23 kap. 1 § första stycket brottsbalken).

Förutsatt att samtliga rekvisit för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning är uppfyllda, torde utgångspunkten vara att även den som anstiftat eller begått medhjälp till någon eller några av de gärningar som kan utgöra en del av ett fridskränkningsbrott, ska dömas för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning och inte för anstiftan eller medhjälp till ett fridskränkningsbrott. En person som exempelvis gjort sig skyldig till medhjälp till misshandel i ett fall, ett olaga hot och ett fall av misshandel mot en närstående eller tidigare närstående person och gärningarna har utgjort ett led i en upprepad kränkning som varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla ska alltså dömas för grov fridskränkning och inte för medhjälp till grov fridskränkning. Detta torde gälla även om gärningarna enbart består av medhjälpsgärningar. Ett exempel på detta kan vara en förälder som agerar medhjälpare vid tre fall av misshandel som utförs mot ett barn av den andra föräldern.

Om närståenderekvisitet inte är uppfyllt för den som anstiftar eller främjar upprepade brott som en annan person utför mot en närstående till denne bör anstiftaren/främjaren kunna dömas för anstiftan eller medhjälp till grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning, men däremot inte för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning i gärningsmannaskap.

En annan fråga är hur brottsrubriceringen ska bedömas om den gärning eller de gärningar som en person har anstiftat eller agerat medhjälpare till inte är tillräckligt många för att kravet på en upprepad kränkning ska anses uppfyllt. Här torde det förhålla sig olika bero-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ende på vilken typ av medverkan det är fråga om. En anstiftare är den som kan sägas vara upphovsmannen till ett visst brott genom att framkalla ett beslut hos en annan person att utföra brottet. Om själva anstiftansgärningen består i att en person har påverkats att utföra en enstaka gärning, t.ex. misshandel, kan det inte komma i fråga att döma anstiftaren för anstiftan till ett fridskränkningsbrott. Han eller hon ska i en sådan situation i stället dömas för anstiftan till misshandel. Däremot torde en person som agerat medhjälpare till exempelvis endast en misshandel kunna dömas för medhjälp till ett fridskränkningsbrott, förutsatt att uppsåtet hos den som är medhjälpare omfattar att gärningen som han eller hon medverkar till utgör led i en upprepad kränkning av brottsoffret. Medhjälparen kan i sådana fall som utgångspunkt antas ha medverkat endast i mindre mån, varför straffet kan bestämmas under minimistraffet för huvudbrottet (se 23 kap. 5 § brottsbalken). Om medhjälparen inte kan anses ha uppsåt till att gärningen som han eller hon medverkar till utgör led i en upprepad kränkning av brottsoffret torde denne dock i stället dömas för medhjälp till den enskilda gärningen, t.ex. medhjälp till misshandel.

För att en ofullbordad gärning – t.ex. försök till misshandel – ska anses ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnad att allvarlig skada personens självkänsla, torde det krävas att gärningen har upptäckts av brottsoffret på ett sätt som medför att brottsoffret uppfattar att han eller hon är utsatt för just upprepade kränkningar. Det innebär att utrymmet för att anse att förberedelse- eller stämplingsgärningar ska ingå i ett fridskränkningsbrott är begränsat. Så skulle dock exempelvis kunna bli fallet om brottsoffret hittar ett vapen som gärningspersonen införskaffat i syfte att använda mot offret. I vilka fall ett ofullbordat brott utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet måste dock avgöras av domstolen i varje enskilt fall.

Första stycket har även ändrats på så sätt att maximistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning höjs från fängelse i sex år till fängelse i tio år. Höjningen av maximistraffet är inte avsedd att generellt öka straffnivån för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Däremot ökar utrymmet för straffmätning i de allvarligaste fallen.

Såsom anförts i tidigare förarbeten ska normala konkurrensregler tillämpas. Det innebär i regel att, när fråga är om konkurrens mellan

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ett fridskränkningsbrott och ett annat brott med strängare straffskala, ska domstolen döma särskilt för det senare brottet (se prop. 1997/98:55 s. 134). En konsekvens av höjningen av maximistraffet till tio års fängelse är att vissa grövre gärningar som domstolen tidigare hade att döma särskilt för, såsom grov misshandel och våldtäkt, numera omfattas av de gärningar som kan ingå i en grov fridskränkning respektive en grov kvinnofridskränkning förutsatt att de ingår i ett beteende av det slag som avses med bestämmelsen.

Kommittédirektiv 2022:114

En översyn av kontaktförbudslagstiftningen

Beslut vid regeringssammanträde den 7 juli 2022

Sammanfattning

En särskild utredare ska se över kontaktförbudslagstiftningen. Syftet med översynen är att säkerställa att lagstiftningen i så hög grad som möjligt tillgodoser intresset av att förebygga och ge skydd till främst kvinnor och barn som är utsatta för våld och andra kränkningar i nära relationer.

Utredaren ska bl.a.

- utvärdera tillämpningen av lagen om kontaktförbud och ta ställning till om lagen är modernt och ändamålsenligt utformad samt om möjligheterna till att meddela kontaktförbud bör utvidgas och lämna nödvändiga författningsförslag,
- ta ställning till om straffskalorna för barnfridsbrott, grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning bör skärpas och oavsett bedömning i sak lämna nödvändiga författningsförslag, och
- lämna författningsförslag som tydliggör att anstiftan och medhjälp till brott samt i förekommande fall försök, förberedelse och stämpling till brott kan ingå i de särskilda brotten hedersförtryck och grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning.

Uppdraget ska redovisas senast den 7 augusti 2023.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Det behövs ytterligare åtgärder mot mäns våld mot kvinnor

Våld och andra kränkningar, särskilt mäns våld mot kvinnor och barn, utgör ett allvarligt samhällsproblem och tar sig många olika uttryck. Det är därför viktigt att det finns ett heltäckande skydd i lagstiftningen. Förutom ett modernt och ändamålsenligt straffskydd måste det finnas lagstiftning som dels ger ett starkt skydd och stöd för de som utsätts, dels är anpassad för att förebygga våld och andra kränkningar. Regeringen har under senare år vidtagit ett stort antal åtgärder, men arbetet med att förbättra skyddet mot våld och andra kränkningar, särskilt i nära relationer, måste fortsätta. Det finns mot denna bakgrund ett behov av ytterligare belysning av ett antal frågor på området.

Uppdraget att se över kontaktförbudslagstiftningen

Kontaktförbudslagstiftningen ska ge skydd åt våldsutsatta kvinnor och barn

Huvuddragen i den nu gällande kontaktförbudslagstiftningen infördes år 1988 i lagen (1988:688) om besöksförbud (numera lagen om kontaktförbud). Lagen tillkom som ett led i arbetet med att bekämpa mäns våld mot kvinnor och syftet var framför allt att förebygga hotfulla och farliga situationer. Samtidigt skulle den möjliggöra för polisen att omedelbart ingripa i situationer som upplevs som hotande eller skrämmande för den som förbudet avser att skydda (skyddspersonen). Bestämmelserna ansågs framför allt ha betydelse för kvinnor som fruktar trakasserier eller hämndaktioner av män som de har eller tidigare har haft en parrelation med. Någon särskild relation mellan skyddspersonen och den som förbudet avses gälla emot (förbudspersonen) krävs dock inte (prop. 1987/88:137 om besöksförbud s. 13).

Kontaktsförbudslagstiftningen har ändrats ett flertal gånger sedan den kom till och ger i dag möjlighet att förbjuda en person att

– besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller följa efter denna person (kontaktförbud eller även s.k. ordinärt kontaktförbud),

– uppehålla sig i en bostad som används gemensamt med annan (kontaktförbud avseende gemensam bostad),
– uppehålla sig i närheten av en annan persons bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas (utvidgat kontaktförbud), och
– uppehålla sig inom ett större område än så, i anslutning till bostad eller arbetsplats eller där en person annars brukar vistas (särskilt utvidgat kontaktförbud).

Hur samhället ser på och reagerar mot våld och trakasserier har kontinuerligt förändrats sedan lagen infördes. Toleransen mot sådana handlingar har minskat. Det återspeglas bl.a. i de förändringar som gjorts i den straffrättsliga lagstiftningen och i lagen om kontaktförbud. Trots det flertal förändringar som gjorts för att stärka skyddet för främst utsatta kvinnor har det upprepat riktats synpunkter mot att för få kontaktförbud meddelas och att antalet beviljade kontaktförbud skiljer sig åt över landet. Synpunkter på att skyddet i lagstiftningen kan stärkas ytterligare har också tagits upp av Europarådets expertgrupp Grevio, som granskat Sveriges genomförande av Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen).

Även om ambitionerna i lagen om kontaktförbud är högt ställda och det finns goda skäl bakom det nuvarande systemet är det för regeringen angeläget att lagstiftningen ska ha den effekt som är avsedd. Det finns därför ett behov av att göra en översyn av lagen i syfte att säkerställa att den i så hög grad som möjligt tillgodoser intresset av att förebygga och ge skydd till främst kvinnor och barn som är utsatta för våld och andra kränkningar i nära relationer. Dessutom har riksdagen tillkännagett för regeringen att den ställer sig bakom det som utskottet anför om en översyn av lagen (bet. 2021/22:JuU8 punkt 12, rskr. 2021/22:39).

Lagstiftningen ska vara modern och ändamålsenlig

Det övergripande uppdraget för utredaren är att göra en översyn av lagen om kontaktförbud. Syftet ska vara att åstadkomma ett modernt och ändamålsenligt regelverk som är anpassat till Sveriges internationella åtaganden och som i så hög utsträckning som möjligt tillgodo-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ser intresset av att verka förebyggande och ge skydd till våldsutsatta kvinnor och barn. Inriktningen ska vara att kontaktförbud ska kunna meddelas vid fler situationer än i dag.

Som framgått har ett flertal ändringar av lagstiftningen gjorts och de senaste lagändringarna trädde i kraft så sent som den 1 januari 2022. De ändringarna innebar bl.a. utökade möjligheter att meddela både kontaktförbud avseende en gemensam bostad och särskilt utvidgade kontaktförbud, genom att det s.k. väsentlighetskravet togs bort (prop. 2020/21:217 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer). Den faktiska effekten av tidigare års lagändringar har dock ifrågasatts. Synpunkter har förts fram om att tillämpningen varit alltför restriktiv i förhållande till lagens syfte, att det funnits regionala skillnader i tillämpningen och att ytterligare åtgärder behövs för att fler kontaktförbud ska meddelas.

För att lagen om kontaktförbud ska få den effekt som är avsedd är det angeläget att lagstiftningen är sådan att oklarheter och gränsdragningsproblem undviks i så stor utsträckning som möjligt, dels för att var och en ska kunna förstå vilka reaktioner som kan följa av ett agerande, dels för att bestämmelserna ska vara enkla att tillämpa. En viktig del i översynen är därför att säkerställa att reglerna är enkla, tydliga och förutsebara. I sammanhanget bör även behovet av ytterligare åtgärder i syfte att nå en enhetlig tillämpning av lagstiftningen analyseras.

Det bör vid översynen också övervägas om det finns anledning att utvidga lagens tillämpningsområde, t.ex. genom att omvärdera kriterierna för de olika typerna av förbud. När det exempelvis gäller kontaktförbud avseende en gemensam bostad kan ett sådant förbud enligt gällande lagstiftning meddelas endast om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att förbudspersonen kommer att begå brott mot en sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. När bestämmelsen infördes betonades särskilt dess brottsförebyggande syfte. Det finns anledning att överväga om även intresset av att skydda en person mot förföljelse eller andra allvarliga trakasserier, utan att beteendet nödvändigtvis är att anse som ett brott, är tillräckligt för att ett kontaktförbud avseende gemensam bostad ska kunna meddelas. Utgångspunkten är att det är den kränkandes rörelsefrihet och inte den kränktas som måste tåla en inskränkning. Alla utvidgningar av möjligheten till kontaktförbud begränsar dock i olika omfattning den enskildes rörelsefrihet. Att genomföra ändringar som

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

innebär ökade förutsättningar att meddela ett förbud av ingripande karaktär och som medför att en enskild stängs ute från sitt hem kräver dock särskilda överväganden i fråga om förenlighet med såväl regeringsformens bestämmelser och den europeiska konventionen av den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), som de internationella konventioner om mänskliga fri- och rättigheter som Sverige åtagit sig att följa (jfr prop. 2002/03:70 Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer s. 30–33).

Det bör också övervägas om det ska finnas en presumtion för kontaktförbud under vissa omständigheter, exempelvis efter en fällande dom för brott som begåtts i en nära relation.

Utredaren ska därför

- utvärdera tillämpningen av lagen om kontaktförbud,
- ta ställning till om lagen är modernt och ändamålsenligt utformad och om möjligheterna till att meddela kontaktförbud bör utvidgas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Inget hindrar att frågor som behandlats i tidigare lagstiftningsärenden övervägs på nytt.

Bör särskilt utvidgade kontaktförbud kunna omfatta större områden och meddelas i fler fall?

Ett särskilt utvidgat kontaktförbud får enligt 2 § andra stycket lagen om kontaktförbud meddelas den som har överträtt ett utvidgat kontaktförbud om skälen för ett sådant förbud väger tyngre än den inskränkning i rörelsefriheten som förbudet innebär för förbudspersonen. Det geografiska området som ett särskilt utvidgat kontaktförbud kan omfatta är inte reglerat på annat sätt än att det ska vara fråga om områden i anslutning till bostad, arbetsplats eller där personen brukar vistas och att omfattningen inte får vara större än vad som är nödvändigt. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att detta innebär betydande begränsningar i den omfattning som förbudsområdet får ha och att det normalt torde vara tillräckligt att beslutet gäller för visst kvarter eller stadsdel, men att det i vissa fall kan vara nödvändigt

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att utsträcka det till större områden än så (prop. 2002/03:70 Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer s. 72).

Frågan om förbudsområdets storlek har varit föremål för analys vid ett flertal tillfällen, bl.a. i samband med att det särskilt utvidgade kontaktförbudet infördes (se samma prop. s. 27). Det var också aktuellt i samband med behandlingen av de senaste lagändringarna. I betänkandet som låg till grund för dessa gjordes bedömningen att övervägande skäl talade emot en utvidgning av det geografiska området, eftersom det bl.a. skulle strida mot kravet på att ett påbud eller förbud ska vara konkretiserat och begränsat till det tillämpningsområde som kan motiveras med hänsyn till ett visst skyddsintresse (SOU 2020:57 Ett särskilt hedersbrott s. 274–277). Mot denna bakgrund och då det inte heller fanns beredningsunderlag för en ändring i det lagstiftningsärendet instämde regeringen i utredningens bedömning. Regeringen framhöll samtidigt att det var viktigt att det geografiska området kunde vara tillräckligt stort för att utgöra ett reellt skydd för den utsatta personen oavsett var i landet den bor (prop. 2020/21:217 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer s. 33–34).

Även frågan om att meddela särskilt utvidgade kontaktförbud utan tidigare överträdelse har varit föremål för analys i samband med införandet att sådana kontaktförbud. I lagrådsremissen föreslogs att det i vissa situationer skulle vara möjligt att meddela ett förbud avseende ett större geografiskt område utan att åtgärden hade föregåtts av en överträdelse (prop. 2002/03:70 s. 89–90). Lagrådet invände mot förslaget och ansåg att det var betänkligt ur rättssäkerhetssynpunkt att en person som inte begått brott skulle få sin rörelsefrihet inskränkt på sådant sätt och att det var tveksamt om det skulle vara förenligt med Europakonventionen. Regeringen godtog Lagrådets bedömning och lämnade i propositionen inget förslag om att sådana förbud skulle kunna meddelas utan tidigare överträdelse (se samma prop. s. 27).

Vid en översyn av lagen om kontaktförbud finns det anledning att säkerställa att särskilt utvidgade kontaktförbud kan omfatta områden av sådan storlek att de kan utgöra ett reellt skydd. Det bör även på nytt övervägas om denna typ av kontaktförbud ska kunna meddelas utan att ett kontaktförbud överträtts. Detta ligger också i linje med vad riksdagen, i samband med riksdagsbehandlingen av de senaste lagändringarna, tillkännagav för regeringen om att en utredning bör se över frågorna om hur särskilt utvidgade kontaktförbud

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

oftare ska kunna användas, även som en förstahandsåtgärd, och hur särskilt utvidgade kontaktförbud tydligare än i dag ska kunna omfatta ett större geografiskt område (bet. 2021/22:JuU8 punkt 11, rskr. 2021/22:39).

Utredaren ska därför

- ta ställning till om särskilt utvidgade kontaktförbud ska kunna användas oftare, även som en förstahandsåtgärd, och om det geografiska området för sådana kontaktförbud bör utvidgas, och
- oavsett ställningstagande i sak lämna nödvändiga författningsförslag som medger detta.

Ska elektronisk övervakning användas oftare?

Den förebyggande och skyddande funktion som kontaktförbud kan ge förutsätter att förbuden verkligen följs. En åtgärd som kan bidra till detta är att förena kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning. Enligt nu gällande reglering kan sådana villkor endast bli aktuella i förhållande till utvidgade och särskilt utvidgade kontaktförbud. Riksdagen har tillkännagett för regeringen att elektronisk övervakning bör användas oftare (bet. 2021/22:JuU8 punkt 10, rskr. 2021/22:39). I betänkandet anförs bl.a. att inriktningen bör vara att elektronisk övervakning alltid ska kunna meddelas i samband med kontaktförbud och att det bör övervägas om det ska vara obligatoriskt vid kontaktförbud som meddelats på grund av allvarligare brott i nära relation.

För att kunna ta ställning till en sådan ordning krävs överväganden inte bara avseende det intrång i den enskildes frihet och personliga integritet som en sådan övervakning skulle innebära. Det måste därutöver bl.a. beaktas vilka praktiska och tekniska förutsättningar som finns tillgängliga för att vid t.ex. ordinära kontaktförbud övervaka en person kontinuerligt och inte bara registrera personens närvaro vid en viss förutbestämd plats. Dessutom behöver kostnadsaspekter vägas in i bedömningen.

Utredaren ska därför

- ta ställning till behov, lämplighet och förutsättningar för att utöka möjligheterna att förena samtliga former av kontaktförbud

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

med villkor om elektronisk övervakning och om lämpligt lämna författningsförslag.

Handläggningen ska vara effektiv

För att ett kontaktförbud ska tillgodose intresset av att ge skydd för våldsutsatta kvinnor och barn är det viktigt att de processuella frågorna är reglerade på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Det finns i dessa avseenden anledning att särskilt uppmärksamma följande frågor.

Finns det behov av en särskild reglering vid omedelbar fara?

Vid Grevios granskning av Sveriges genomförande av Istanbulkonventionen rekommenderades Sverige att se över sitt system med kontaktförbud och låta det omfatta även möjligheten att avlägsna en misstänkt gärningsman från den gemensamma bostaden vid omedelbar fara (se p. 229 i Grevio Baseline Evaluation Report, Sweden).

Bakgrunden till Grevios rekommendation är att lagen om kontaktförbud saknar en särskild bestämmelse om avlägsnande av en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad vid omedelbar fara. Regeringen har bedömt att det svenska systemet som helhet erbjuder tillräckliga möjligheter för att ändå åstadkomma detta (se prop. 2020/21:217 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer s. 30–31), en bedömning som fortsatt gäller. Vid en översyn av lagen finns det dock anledning att på nytt överväga om det ska finnas bestämmelser som möjliggör ett avlägsnande av en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad vid omedelbar fara och möjligheterna att åstadkomma en snabbare handläggning i sådana situationer.

I dag fattar åklagare beslut om kontaktförbud. En befogenhet för Polismyndigheten att fatta vissa beslut har tidigare övervägts, bl.a. i samband med att lagen infördes. För att öka effektiviteten, skyddet och stödet för skyddspersonerna finns det i detta sammanhang anledning att på nytt överväga om Polismyndigheten i vissa situationer ska kunna fatta sådana beslut interimistiskt. Det finns också anledning att överväga om Åklagarmyndigheten ska ha möjlighet att fatta interimistiska beslut.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Utredaren ska därför

- ta ställning till om det finns behov av en särskild reglering som möjliggör ett avlägsnande av en misstänkt gärningsman från en gemensam bostad vid omedelbar fara,
- överväga åtgärder för att åstadkomma en snabbare handläggning av denna typ av ärenden, t.ex. genom att göra det möjligt att fatta interimistiska beslut, och
- vid behov lämna nödvändiga författningsförslag.

Bör kontaktförbud regelmässigt övervägas vid villkorlig frigivning?

Den första tiden efter villkorlig frigivning är kritisk när det gäller risken för att återfalla i brott. Behovet av stöd och insatser i detta skede är därför ett område som kräver särskild uppmärksamhet. Enligt nuvarande ordning tas frågor om kontaktförbud upp på begäran av skyddspersonen eller när det annars finns anledning till det. Det bör analyseras om det ska införas en ordning som innebär att det inför villkorlig frigivning av någon som dömts för exempelvis brott mot närstående regelmässigt ska undersökas om det finns förutsättningar att meddela kontaktförbud. En sådan reglering skulle kunna bidra till ytterligare förstärkning av skyddet för den som utsatts för våld eller andra kränkningar.

Utredaren ska därför

- överväga hur ett kontaktsförbudsförfarande kan initieras, särskilt i samband med villkorlig frigivning från ett fängelsestraff, och om lämpligt lämna författningsförslag.

Är en ovillkorlig rätt till sammanträde motiverad?

Enligt gällande reglering i lagen om kontaktförbud ska ett sammanträde inför rätten alltid hållas om någon av parterna begär det. Bestämmelsen gäller för handläggningen i tingsrätten. Till skillnad från vad som gäller vid handläggningen av ärenden i allmänhet finns det inte några undantagsregler om att domstolen, trots en parts begäran, kan avstå från att hålla ett sammanträde och följaktligen även avslå

en begäran om en sådan handläggningsform (jfr 14 § lagen [1996:242] om domstolsärenden). Regleringen innebär alltså att en part i ett ärende om kontaktförbud har en ovillkorlig rätt till sammanträde inför tingsrätten, om ett sådant begärs, även om talan är uppenbart ogrundad eller om det enligt domstolen skulle framstå som helt obehövligt.

Riksdagens ombudsmän (JO) har i ett beslut ifrågasatt om rätten till sammanträde bör vara ovillkorlig och om den skillnad som finns i detta avseende mellan lagen om kontaktförbud och lagen om domstolsärenden är sakligt motiverad (JO:s beslut den 24 februari 2022, dnr 2763-2021).

Utredaren ska därför

- ta ställning till om rätten till sammanträde bör vara ovillkorlig och vid behov lämna nödvändiga författningsförslag.

Finns det behov av att kombinera kontaktförbud med andra skyddande åtgärder?

Kontaktförbud syftar till att förebygga och skydda mot hotfulla och farliga situationer men ger inte något fysiskt skydd. Effekten uppnås i stället genom den signal det ger till förbudspersonen om att samhället anser att det finns skäl för att denne inte får kontakta skyddspersonen och att förbudspersonen kan dömas för brott om förbudet överträds. I många fall är dock risken för att dömas för överträdelse av kontaktförbud inte tillräcklig för att avhålla förbudspersonen från att söka kontakt med en skyddsperson. För att åstadkomma ett bättre skydd behöver kontaktförbudet vid behov kunna kompletteras med andra åtgärder, t.ex. från polis och socialtjänst.

Socialstyrelsen har i uppdrag att bl.a. utreda vissa fall där vuxna kvinnor och män dödats eller utsatts för dödligt våld av en närstående eller tidigare närstående person och identifiera brister i samhällets skyddsnät (lagen [2007:606] om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall). Analyserna sammanställs i en rapport som lämnas till regeringen. I den rapport som i år överlämnades till regeringen var en av de identifierade bristerna att kontaktförbud inte i något av de analyserade fallen hade kombinerats med andra skydds- och stödinsatser från polisen eller socialtjänsten. Detta trots att det av ärendena, enligt Socialstyrelsen, tydligt framgår att kontaktför-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

bud inte utgjort ett tillräckligt skydd och att det kunde antas att det fanns behov av exempelvis larmpaket och annat brottsofferstöd från polisen, skyddat boende till brottsoffret och insatser riktade till våldsutövaren från socialtjänsten. Socialstyrelsen har mot denna bakgrund föreslagit att det ska övervägas om Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten alltid ska vara skyldiga att underrätta socialtjänsten då kontaktförbud meddelats (Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018–2021).

Det finns enligt nuvarande reglering inte någon bestämmelse som innebär en skyldighet för vare sig åklagare, domstolar eller polis att informera socialtjänsten när beslut om kontaktförbud meddelats för att skydda en vuxen som inte har minderåriga barn. Däremot finns det en sådan skyldighet för åklagare och domstol när kontaktförbud avseende en gemensam bostad meddelas eller när de som berörs av ett kontaktförbud har gemensamma barn under 18 år eller om någon av dem bor tillsammans med eller har umgänge med barn under 18 år (4 a § förordningen [1988:691] om kontaktförbud). De brister som Socialstyrelsen rapporterar om väcker frågan om det finns behov av en skyldighet att alltid underrätta socialtjänsten när kontaktförbud meddelas och om det finns anledning att på annat sätt säkerställa att kontaktförbud vid behov kompletteras med andra skyddande åtgärder.

Utredaren ska därför

- överväga behovet av åtgärder för att komplettera kontaktförbud med andra skyddande åtgärder och vid behov lämna nödvändiga författningsförslag.

Finns det anledning att se allvarligare på överträdelser av kontaktförbud?

För att förtroendet för systemet med kontaktförbud ska kunna upprätthållas är det viktigt att överträdelser bestraffas med tillräckligt ingripande påföljder. Synen på hur allvarlig en överträdelse av ett kontaktförbud är har skärpts under senare år. År 2018 infördes den särskilda brottsbeteckningen överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning i syfte att tydliggöra att en överträdelse av sådana kontaktförbud är allvarligare än en överträdelse av övriga typer av kontaktförbud. Straffskalan för överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning är fängelse i högst två år, medan straff-

skalan för överträdelse av kontaktförbud, sedan böter togs bort ur straffskalan den 1 januari 2022, är fängelse i högst ett år. Därutöver finns det inte längre något undantag från straffansvar för ringa fall av överträdelser, utan numera är även de fall där exempelvis en skyddsperson bjuder hem en förbudsperson straffbara (prop. 2020/21:217 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer s. 27). Dessutom har en straffbestämmelse om olaga förföljelse (4 kap. 4 b § brottsbalken) införts i syfte att nå en höjd straffnivå för bl.a. upprepade överträdelser av kontaktförbud (prop. 2010/11:45 Förbättrat skydd mot stalkning s. 68). Även för upprepade gärningar som riktats mot en och samma närstående person och som varit ägnade att allvarligt skada dennes självkänsla har en skärpt syn kommit till uttryck genom straffbestämmelserna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning (4 kap. 4 a § brottsbalken).

En skärpt syn på överträdelser kan bidra till kontaktförbudets förebyggande effekt men också till en ökad tilltro till systemet från brottsoffer, målsägandebiträden och andra aktörer. Det skulle i sin tur kunna leda till att kontaktförbud övervägs oftare än i dag. Trots de åtgärder som har vidtagits under senare år finns det mot denna bakgrund anledning att, vid en översyn av kontaktförbudslagstiftningen, även överväga straffen för överträdelser av kontaktförbud.

Straffskalan för ett brott ska stå i proportion till brottets svårhet och återspegla hur allvarligt samhället ser på brottet. När det gäller överträdelser av kontaktförbud kan det konstateras att det krävs starka skäl för att ett förbud över huvud taget ska meddelas och att det som utgångspunkt innebär att en skyddsperson är i starkt behov av skydd. Även om en överträdelse av ett kontaktförbud är ett brott mot staten så utgör det också en kränkning av skyddspersonens integritet och riskerar att skada dennes känsla av trygghet. Att ett kontaktförbud överträds, särskilt om det sker vid upprepade tillfällen, skadar också förtroendet för förbudet och kan dessutom sägas ge uttryck för lagtrots. Det kan också innebära att brottsoffret försätts i en farlig situation och riskerar att utsättas för allvarlig brottslighet. Det finns anledning att överväga om vissa fall av överträdelser av kontaktförbud skulle behöva mötas av en kraftigare reaktion.

I sammanhanget kan särskilt överträdelser av kontaktförbud med elektronisk övervakning nämnas. Användningsområdet för sådana kontaktförbud är enligt gällande reglering begränsat till utvidgade respektive särskilt utvidgade kontaktförbud. Detta innebär att över-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

vakningen används i de mest allvarliga fallen av trakasserier och förföljelse. I tidigare förarbeten har det uttalats att straffskalan för överträdelser av kontaktförbud med elektronisk övervakning bör vara stängare än straffskalan för andra överträdelser av kontaktförbud (prop. 2017/18:81 Elektronisk övervakning av kontaktförbud s. 38), men numera är straffminimum detsamma. Det kan ifrågasättas om detta på ett tillfredsställande sätt speglar den skillnad som finns mellan de båda brotten.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om straffet för överträdelse av kontaktförbud, särskilt överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning, bör skärpas samt vid behov lämna nödvändiga författningsförslag.

Det kan i detta sammanhang finnas anledning att överväga någon annan nivå för minimistraffet än fängelseminimum och fängelse i sex månader.

Uppdraget att se över straffskalorna för vissa andra brott

Straffen ska återspegla brottslighetens allvar

Straffet för ett brott bestäms inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Ett brotts straffskala återspeglar lagstiftarens syn på brottstypens allvar och förhållandet till andra brottstyper. Inom straffskalan ska i princip alla tänkbara gärningstyper som faller inom det aktuella tillämpningsområdet för brottet kunna inordnas. Straffskalan måste därför ha viss spännvidd. Grundläggande för påföljdssystemets och straffskalornas utformning är principerna om proportionalitet och ekvivalens, som innebär att svårare brott ska straffas strängare än lindrigare brott och att lika svåra brott ska ge lika stränga straff. Synen på hur allvarlig en brottstyp är kan förändras över tid till följd av samhällets utveckling.

Under en längre tid har flera förändringar skett som inneburit att synen på olika typer av brott är strängare i dag än tidigare. Detta återspeglas genom ett flertal reformer som regeringen tagit initiativ till. Ett stort antal straff har skärpts i brottsbalken, t.ex. skärptes minimistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

till fängelse i ett år från den 1 januari 2022 (se prop. 2020/21:217 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer). Därutöver har befintliga brott utvidgats och nya brott införts, däribland ett brott som gör det straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa brott, barnfridsbrott, som trädde i kraft den 1 juli 2021. Straffskalan för barnfridsbrott är fängelse i högst två år.

I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen Barn som bevittnar brott (prop. 2020/21:170) tillkännagav riksdagen för regeringen att straffskalan för barnfridsbrott bör höjas (bet. 2020/21:JuU35 punkt 4, rskr. 2020/21:314). Av betänkandet framgår att utskottet anser att straffskalan är för låg. Utredaren bör därför få i uppdrag att överväga om straffskalan för barnfridsbrott ska höjas.

Vid fastställande av straffskalan för ett brott har hittills enbart vissa särskilda straffminimum använts. När det gäller brott av mindre allvarlig karaktär har fängelseminimum följts av fängelse sex månader som nästa nivå. Detta innebär att avståndet mellan de tillämpliga lägsta nivåerna är relativt stort.

Det kan ifrågasättas om dessa nivåer ger lagstiftaren tillräckligt utrymme att värdera en brottstyps allvar i förhållande till andra brottstyper. Enligt regeringen finns det behov av att överväga om skillnaderna mellan brottstyperna skulle kunna komma till uttryck på ett mer nyanserat sätt än i dag. Följaktligen kan det vid övervägandena av straffskalan för barnfridsbrott finnas anledning att överväga åtminstone någon annan nivå för minimistraffet än fängelseminimum och fängelse i sex månader, t.ex. fängelse i tre månader.

Utredaren bör också överväga höjt straff för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning mot bakgrund av att riksdagen för regeringen har tillkännagett att straffen ska skärpas genom att maximistraffet höjs från fängelse i sex år till fängelse i tio år (bet. 2021/22:JuU8 punkt 4, rskr. 2021/22:39). Sammanfattningsvis har riksdagen gett uttryck för att det finns behov av att ytterligare inskärpa allvaret i denna typ av brottslighet och att den föreslagna höjningen även kan innebära att grövre brott som synnerligen grov misshandel kan omfattas av fridskränkningsbrotten.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om straffskalan för barnfridsbrott bör skärpas, särskilt när det gäller minimistraffet,

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

- överväga för- och nackdelar med att skärpa maximistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning samt ta ställning till om en sådan ändring bör genomföras, och
- oavsett bedömning i sak i punkterna ovan lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget om brottskatalogen för hedersförtryck och fridskränkningsbrotten

Den 1 juni 2022 infördes ett nytt brott i 4 kap. 4 e § brottsbalken med beteckningen hedersförtryck. Brottet innebär en strängare straffskala för den som med ett hedersmotiv upprepat begår vissa brottsliga gärningar mot en person och gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

I propositionen väcks frågan om det är så att anstiftan och medhjälp till brott samt försök, förberedelse och stämpling till brott kan anses ingå i det särskilda brottet för hedersförtryck (prop. 2021/22:138 Ett särskilt brott för hedersförtryck s. 19–20).

Hedersförtrycksbrottet har sin förebild i straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. När det gäller vilka gärningar som omfattas av hedersförtrycksbrottet hänvisar den föreslagna straffbestämmelsen, men också fridskränkningsbrotten, till i huvudsak vissa utpekade kapitel i brottsbalken. Som anges i propositionen kan det till viss del uppfattas som oklart om denna konstruktion medför att straffansvar för anstiftan och medhjälp samt försök, förberedelse och stämpling till dessa brott omfattas av straffbestämmelsen om hedersförtryck. Samma frågeställning uppstår även i fråga om straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Regeringens bedömning är att det finns goda skäl för att dessa brottsformer ska kunna ingå i de särskilda brotten hedersförtryck eller grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning.

Utredaren ska därför

- lämna författningsförslag som tydliggör att anstiftan och medhjälp till brott samt i förekommande fall försök, förberedelse och stämpling till brott kan ingå i de särskilda brotten hedersförtryck och grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska genomgående ha ett jämställdhetsperspektiv i den analys som görs och beskriva konsekvenserna av föreslagna åtgärder ur ett jämställdhetsperspektiv. Utredaren ska också ha ett barnrätts- och ungdomsperspektiv i analysen. Där så är möjligt ska barns och ungas egna erfarenheter och synpunkter beaktas. Även den utsatthet som rör hbtqi-personer och personer med funktionsnedsättning ska beaktas. Vidare ska all statistik som utredaren redovisar om möjligt vara köns- och åldersuppdelad.

Utredaren ska bedöma de ekonomiska konsekvenserna av förslagen. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras. Om något av förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen ska också de särskilda avvägningar som lett fram till förslagen särskilt redovisas.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska ta ställning till förslagens förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter enligt regeringsformen och Europakonventionen. När det gäller förslag avseende kontaktförbudslagstiftningen ska det övervägas hur de förhåller sig till aktuella rättsakter inom det EU-rättsliga samarbetet (särskilt Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/99/EU av den 13 december 2011 om den europeiska skyddsordern, rådets rambeslut 2008/947/RIF av den 27 november 2008 om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på domar och övervakningsbeslut i syfte att övervaka alternativa påföljder och övervakningsåtgärder och rådets rambeslut 2009/829/RIF om tillämpning mellan Europeiska unionens medlemsstater av principen om ömsesidigt erkännande på beslut om övervakningsåtgärder som ett alternativ till tillfälligt frihetsberövande). De ståndpunkter som kommer till uttryck i aktuella tillkännagivanden från riksdagen ska tas i beaktande. Utredaren är oförhindrad att överväga andra närliggande frågor.

Utredaren ska göra de internationella jämförelser som kan anses vara relevanta. När det gäller kontaktförbudslagstiftningen bör regleringarna i de nordiska länderna samt i Skottland och övriga Storbritannien särskilt uppmärksammas. Utredaren ska också hålla sig

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

informerad om sådant pågående och nyligen avslutat arbete inom Regeringskansliet som är relevant för uppdraget. Utredaren ska även hålla sig informerad om andra utredningar samt om studier och rapporter som kan vara relevanta för uppdraget. Eftersom Åklagarmyndigheten enligt regleringsbrevet för 2022 ska följa upp tillämpningen av lagstiftningen om kontaktförbud och redovisa åtgärder för att tillämpningen ska vara enhetlig och effektiv, ska utredaren inom ramen för sitt uppdrag särskilt beakta detta arbete.

Uppdraget ska redovisas senast den 7 augusti 2023.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv 2023:36

Tilläggsdirektiv till Utredningen om en översyn av kontaktförbudslagstiftningen (Ju 2022:14)

Beslut vid regeringssammanträde den 9 mars 2023

Ändring i uppdraget

Den 7 juli 2022 beslutades kommittédirektiv om en översyn av kontaktförbudslagstiftningen (dir. 2022:114).

Utredaren ska nu även

- ta ställning till om det finns ett behov av att förbättra möjligheterna till delgivning av beslut om kontaktförbud, exempelvis genom att tillåta att husrannsakan används för delgivning, och, oavsett ställningstagande i sak, lämna författningsförslag som möjliggör delgivning av beslut om kontaktförbud via husrannsakan,
- ta ställning till hur kontaktförbud, med eller utan villkor om elektronisk övervakning, ska kunna användas som ett skydd i en rättsprocess där målsäganden, vittnen eller andra förhörspersoner riskerar att hotas eller utsättas för våld,
- ta ställning till om det i frågor om kontaktförbud finns behov av att ändra rätten till offentligt biträde för unga förbudspersoner,
- lämna nödvändiga författningsförslag, och
- lämna författningsförslag som innebär att det geografiska området för särskilt utvidgade kontaktförbud, vid en särskilt allvarlig hotbild, utökas kraftigt och ska kunna omfatta hela kommuner eller motsvarande.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 7 februari 2024.

Uppdraget om förbättrade möjligheter att delge beslut om kontaktförbud

Enligt 5 § lagen (1988:688) om kontaktförbud ska ett beslut om kontaktförbud delges förbudspersonen.

Delgivning av beslut om kontaktförbud sker enligt bestämmelserna i delgivningslagen (2010:1932), med undantag för s.k. surrogatdelgivning enligt 34–37 §§, s.k. spikning enligt 38 § och kungörelsedelgivning enligt 47–51 §§.

Möjligheten att använda husrannsakan för delgivning är i dag förbehållen de fall där en tilltalad i ett brottmål ska delges en stämning eller en kallelse till förhandling (28 kap. 2 § rättegångsbalken). En förutsättning är att försök till delgivning har misslyckats eller bedömts som utsiktslösa.

Ett beslut om kontaktförbud gäller omedelbart. En förutsättning för att straffansvar ska kunna inträda vid en överträdelse är dock att beslutet har delgetts förbudspersonen. Det är därför av vikt att förbudet får verkan så snart som möjligt, vilket förutsätter att möjligheterna att delge beslut om kontaktförbud är ändamålsenliga. Att använda husrannsakan för delgivning av beslut om kontaktförbud skulle kunna utgöra en effektiv åtgärd för att nå den som undanhåller sig delgivning. Det finns därför anledning att se över frågan om det bör införas nya möjligheter för att kunna delge beslut om kontaktförbud.

I samband med det behöver bestämmelserna om såväl skydd mot bl.a. husrannsakan i regeringsformen som rätten till privatliv enligt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna beaktas.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om det finns ett behov av att förbättra möjligheterna till delgivning av beslut om kontaktförbud, exempelvis genom att tillåta att husrannsakan används för delgivning, och
- oavsett ställningstagande i sak lämna författningsförslag som möjliggör delgivning av beslut om kontaktförbud via husrannsakan.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Uppdraget om att använda kontaktförbud som skydd i en rättsprocess

En grundläggande förutsättning för ett fungerande rättsväsende är att brott anmäls och att vittnen och andra förhörspersoner samarbetar med rättsväsendet under rättsprocessen. Det är därför en oroande utveckling att det blivit svårare att få brottsoffer och vittnen att lämna uppgifter (se SOU 2021:35 En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring s. 82–84). Det finns förvisso forskning som tyder på att det är ovanligt med otillåtna påverkansförsök eller konkreta hotbilder mot vittnen (se samma SOU s. 369). Samtidigt måste det anses stå klart att det kan få en stor påverkan på den enskilda individen när sådan påverkan faktiskt sker, särskilt när det gäller allvarliga brott som har koppling till kriminella nätverk.

När personer utsätts för påtryckningar i syfte att hindra information från att nå de brottsbekämpande myndigheterna, hotas rättssystemets fundament. Utöver att sådana gärningar kan vara straffbelagda finns det ett flertal olika regleringar som på olika sätt syftar till att stödja och skydda vittnen och andra som deltar i en rättsprocess. Om en person har hotats eller riskerar att hotas före, under eller efter en rättegång finns det t.ex. möjlighet till skyddsåtgärder i form av skyddspaket med larmtelefon, bevakning och skyddat boende.

Regeringen anser att det nu finns skäl att överväga vilka ytterligare åtgärder som kan vara relevanta för att förbättra skyddet i syfte att personer ska känna en ökad trygghet när de medverkar i en brottsutredning och vid en domstolsförhandling. Det bör därför ses över hur kontaktförbud, med eller utan villkor om elektronisk övervakning, ska kunna användas i situationer där personer riskerar att hotas eller utsättas för våld i syfte att hindra dem från att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna alternativt förmå dem att lämna felaktiga uppgifter om brott. Riksdagen har dessutom tillkännagett för regeringen att fler kontaktförbud behöver meddelas mot misstänkta i brottmål men att det också ska vara möjligt att meddela kontaktförbud mot personer i den misstänktes närhet vars agerande gör det rimligt att tro att det finns risk för hot eller våld. Kontaktförbud med elektronisk övervakning ska även kunna meddelas en person som är misstänkt för brott men inte är frihetsberövad, t.ex. unga med koppling till kriminella nätverk som på grund av deras ålder inte är häktade (bet. 2021/22:JuU26 punkt 25, rskr. 2021/22:293).

I sammanhanget finns det anledning att även se över regleringen om rätten till offentligt biträde i ett ärende om kontaktförbud (7 a § lagen om kontaktförbud) i fråga om unga förbudspersoner, i syfte att säkerställa att den är ändamålsenlig. Vid dessa överväganden behöver utredaren belysa konsekvenserna för barn och beakta barnets rättigheter bl.a. utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Utredaren ska därför

- ta ställning till hur kontaktförbud, med eller utan villkor om elektronisk övervakning, ska kunna användas som ett skydd i en rättsprocess där målsäganden, vittnen eller andra förhörspersoner riskerar att hotas eller utsättas för våld,
- ta ställning till om det i frågor om kontaktförbud finns behov av att ändra rätten till offentligt biträde för unga förbudspersoner, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Ändring i uppdraget att ta ställning till om särskilt utvidgade kontaktförbud bör kunna omfatta större områden och meddelas i fler fall

Utredaren har sedan tidigare bl.a. i uppdrag att ta ställning till om det geografiska området för särskilt utvidgade kontaktförbud bör utvidgas och, oavsett ställningstagande i sak, lämna nödvändiga författningsförslag som medger detta.

För att öka brottsoffrens skydd och rörelsefrihet vid en särskilt allvarlig hotbild är det viktigt att det geografiska området för kontaktförbud utökas kraftigt, och att de i vissa fall ska kunna omfatta hela kommuner eller motsvarande. Det bör därför säkerställas att lagstiftningen ger utrymme för att det geografiska området kan omfatta ett större område, som en kommun.

Mot denna bakgrund ska utredaren även, oavsett ställningstagande i sak, lämna författningsförslag som innebär att det geografiska området för särskilt utvidgade kontaktförbud, vid en särskilt allvarlig hotbild, utökas kraftigt och ska kunna omfatta hela kommuner eller motsvarande.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Redovisning av uppdraget

Enligt de ursprungliga direktiven skulle uppdraget redovisas senast den 7 augusti 2023. Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 7 februari 2024.

(Justitiedepartementet)

Deltagare och frågeställningar vid hearings och intervjuer

Hearing den 14 november 2022

Deltagande organisationer[1]

Brottsofferjouren Sverige

Kvinnors rätt

Riksorganisationen GAPF – Glöm aldrig Pela och Fadime

Terrafem

Unizon

Frågeställningar som diskuterades

1. I vilken omfattning kommer ni i kontakt med personer som har fått ett beslut om kontaktförbud eller som har begärt ett kontaktförbud, men fått avslag?
2. Vilka förväntningar har de personer som utsatts för våld och andra trakasserier på det skydd ett kontaktförbud innebär? Uppfylls dessa förväntningar?
3. Vad är er syn på den praktiska tillämpningen av kontaktförbudslagstiftningen? Finns det problem och i så fall vilka?

[1] Följande organisationer var inbjudna, men deltog inte: Barnrättsbyrån, Barnens rätt i samhället, Gömda kvinnor, Kvinnofronten, Kvinnors nätverk, Mansjouren Stockholm, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Riksorganisationen för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter, Rädda barnen, Tjejers rätt i samhället, Varken hora eller kuvad.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

4. Vilka åtgärder behövs för att förbättra det skydd ett kontaktförbud innebär, dvs. vad krävs för att kontaktförbudslagstiftningen ska bli mer ändamålsenlig?
5. Vad har ni för uppfattning om samverkan mellan olika myndigheter i ärenden där kontaktförbud är aktuellt? Får skyddspersonerna det stöd och de insatser som behövs av olika myndigheter?
6. Finns det några aspekter på kontaktförbud som saknas i direktiven?

Hearing den 15 mars 2023

Deltagare

Chefsjuristen Johan Sangborn, Advokatsamfundet

Biträdande chefsjuristen Jens Kallmin, Advokatsamfundet

Advokaten Karl-Emil Ekdahl

Advokaten Ingrid Elovsson

Advokaten Ninnie Eriksson-Laukkonen

Advokaten Mikaela Hahne

Advokaten Helena Hansson

Advokaten Sabina Saidi

Frågeställningar som diskuterades

1. Enligt er erfarenhet, hur uppfattas ett kontaktförbud av den mot vilken förbudet gäller? Hur påverkas vardagen och livet i stort för den som fått ett kontaktförbud utfärdat mot sig?
2. Vad är er syn på den praktiska tillämpningen av kontaktförbudslagstiftningen? Finns det brister i tillämpningen eller praktiska problem?
3. Vad är er uppfattning om förutsättningarna för att utfärda de olika formerna av kontaktförbud? Är de krav som ställs rimliga? Är det

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

vanligt förekommande att en begäran om kontaktförbud avslås, trots att det finns behov av ett sådant förbud?

4. Vilka åtgärder (förändrad lagstiftning och/eller förändrad tillämpning) behövs för att förbättra det skydd ett kontaktförbud innebär för skyddspersonen?
5. Finns det behov av åtgärder (förändrad lagstiftning och/eller förändrad tillämpning) för att förbättra rättssäkerheten för den som riskerar att få ett kontaktförbud meddelat mot sig?
6. En del i vårt uppdrag är att överväga om särskilt utvidgade kontaktförbud ska kunna omfatta större områden och meddelas i fler fall, även som en förstahandsåtgärd. Vad finns det för fördelar och nackdelar med en sådan utvidgning av tillämpningsområdet?
7. Vilka reflektioner och synpunkter finns det i övrigt på de frågeställningar som utredningen enligt direktiven har att hantera?

Åklagarintervjuer våren 2023

Deltagare

Kammaråklagaren Karin Borg, Södra åklagarkammaren i Stockholm

Seniora åklagaren Andreas Ekengren, Åklagarkammaren i Borås

Seniora åklagaren Jonas Fjellström, Åklagarkammaren i Luleå

Seniora åklagaren Karolin Hellsberg, Åklagarkammaren i Västerås

Seniora åklagaren Ingegerd Jigin, Södra Skånes åklagarkammare

Seniora åklagaren Ylva Lundgren, Åklagarkammaren i Skövde

Seniora åklagaren Rasmus Öman, Västerorts åklagarkammare

Intervjufrågor

– Enligt din uppfattning, är kriterierna för att utfärda kontaktförbud (ordinära/gemensam bostad/utvidgade/särskilt utvidgade) rimligt ställda?

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

1. Har du varit med om situationer där du ansett att det funnits behov av kontaktförbud, men där förutsättningarna enligt kontaktförbudslagstiftningen inte varit uppfyllda för att fatta ett sådant beslut?
2. Under vilka omständigheter kan det enligt din uppfattning enligt gällande rätt vara aktuellt att utfärda ett kontaktförbud utan att förbudspersonen har lagförts för brott mot skyddspersonen?
3. Vilket underlag (tidigare domar, förhörsuppgifter etc.) läggs i regel till grund för riskbedömningen? Hur ser du på att i större utsträckning inkludera strukturerade riskbedömningar (såsom FREDA, Sara etc.) i underlaget för den riskbedömning som åklagaren utför? Kan det finnas skäl att i större omfattning beakta underlag från socialtjänstens arbete med brottsoffer (jfr 5 kap. 11 § socialtjänstlagen)?
4. Finns det enligt din mening behov av tydligare reglering på lagstiftnings/förordnings/föreskrifts eller handboksnivå (eller mer domstolspraxis) för att tillämpningen av regleringen ska bli mer likformig över hela landet?
5. Hur ser du på det geografiska områdets storlek när det gäller särskilt utvidgade kontaktförbud? Finns det behov av att mer regelmässigt kunna besluta om stora geografiska områden, t.ex. en viss kommun eller områden av motsvarande storlek?
6. Enligt din uppfattning, finns det behov av att kunna förordna en särskild företrädare för barn i ett ärende om kontaktförbud? Har du själv ställts inför en situation där det hade behövts en särskild företrädare för ett barn eftersom vårdnadshavarna motsatt sig att kontaktförbud meddelas till skydd för deras barn?
7. Finns det enligt din uppfattning behov av att införa en möjlighet att besluta interimistiskt om kontaktförbud?
8. Finns det något övrigt som du vill lyfta fram när det gäller den praktiska tillämpningen av kontaktförbudslagstiftningen eller brister i regelverket?

Praxisgenomgång barnfridsbrott

Hovrättsavgöranden

Svea hovrätt 4 mars 2022 mål B 1410-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott, skadegörelse och ringa narkotikabrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog och sparkade sin sambo på kroppen. Parternas gemensamma son, som var 15 år gammal, såg och hörde misshandeln. Vid bedömningen av straffvärdet beaktades bl.a. att misshandeln och barnfridsbrottet begåtts mot närstående i hemmet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse. Vid valet av påföljd beaktade tingsrätten brottslighetens art och straffvärde som skäl för fängelse.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att straffet skulle lindras. I påföljdsdelen uttalade hovrätten att straffvärdet för misshandeln motsvarade cirka fyra månaders fängelse. Hovrätten konstaterade att sonen bevittnat i vart fall delar av misshandeln, som riktats mot dennes förälder och begåtts av den andra föräldern i familjens hem. Med hänsyn till dessa förhållanden bedömde hovrätten att straffvärdet för barnfridsbrottet var lika högt som för misshandeln, dvs. fyra månaders fängelse. Hovrätten gjorde samma bedömning av det samlade straffvärdet som tingsrätten och fastställde tingsrättens dom.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Göta hovrätt 29 mars 2022 mål B 215-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för tre fall av grov fridskränkning, barnfridsbrott och övergrepp i rättssak. De grova fridskränkningsbrotten riktades mot den tilltalades söner. Barnfridsbrottet bestod av att den ena sonen, som var elva år, bevittnade att pappan misshandlade målsägandens bror genom att hugga denne i benet med en gaffel. Vid straffmätningen beaktade tingsrätten att gärningarna skett systematiskt mot underåriga som ska äga rätt till trygghet i sina hem. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i två år och sex månader.

Hovrättens dom

Åklagaren yrkade att straffet skulle skärpas. Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas eller i annat fall att straffet skulle lindras. Hovrätten frikände den tilltalade från ett fall av övergrepp i rättssak. Hovrätten frikände även den tilltalade från ett fall av misshandel som ingick i ett av de brott som tingsrätten rubricerat som grov fridskränkning, och rubricerade i stället gärningarna som misshandel och olaga hot. Den tilltalade dömdes alltså för två fall av grov fridskränkning, barnfridsbrott, misshandel och olaga hot. I påföljdsdelen uttalade hovrätten att det samlade straffvärdet för gärningarna bedömdes motsvara fängelse något understigande två år. Hovrätten beaktade att brottsligheten i huvudsak begåtts mot barn i deras hemmiljö under lång tid, att delar av våldet utövats med tillhyggen samt att våldet utövats av barnens far. Vid bedömningen av straffmätningsvärdet beaktades i mildrande riktning att den tilltalade under inte obetydlig tid suttit häktad med restriktioner. Påföljden bestämdes till fängelse ett år och tio månader.

Hovrätten för Övre Norrland 8 april 2022 mål B 192-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för två fall av olaga hot, barnfridsbrott och överträdelse av kontaktförbud. Brotten bestod i att den tilltalade uttryckte att han skulle döda eller skada sin tidigare sambo och dennes

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

pojkvän, vilka han hade kontaktförbud emot, genom att skicka meddelanden till sin och den tidigare sambons gemensamma dotter, som var femton år. Barnfridsbrottet avsåg att dottern såg meddelandena som innehöll hot mot hennes mamma. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till tre månaders fängelse. Tidigare villkorligt medgiven frihet förklarades helt förverkad. Vid valet av påföljd beaktade tingsrätten brottslighetens art och att det rörde sig om återfall i brott.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas. Hovrätten gjorde i samtliga delar samma bedömning som tingsrätten och fastställde tingsrättens dom.

Hovrätten över Skåne och Blekinge 12 april 2022 mål B 584-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grovt olaga hot, tre fall av grovt barnfridsbrott, grov kvinnofridskränkning, åtta fall av barnfridsbrott, misshandel, olaga hot och stöld. Samtliga gärningar, förutom stölden, hade begåtts mot den tilltalades barn, styvbarn och tidigare sambo. Den grova kvinnofridskränkningen bestod i ett stort antal misshandelsbrott och olaga hot under cirka 2,5 års tid. Barnfridsbrotten av normalgraden avsåg att tre av barnen bevittnade när den tilltalade misshandlade deras mamma genom att sätta sig över henne och ta ett grepp om hennes hals. Vid samma tillfälle misshandlade den tilltalade ett av barnen genom att sparka honom i ryggen, vilket bevittnades av två av syskonen. Den tilltalade hotade även sin styvdotter genom att sparka in dörren till hennes rum och uttala att han skulle döda henne och hennes pappa, vilket tre av syskonen hörde. Det grova olaga hotet bestod av att den tilltalade vid samma tillfälle höll sin ettåriga son utanför balkongräcket och hotade att kasta ned honom från balkongen, vilket bevittnades av de övriga syskonen. Syskonen var vid tillfället tre, fem och tio år gamla.

Straffvärdet för den grova kvinnofridskränkningen bedömdes motsvara två års fängelse. Det grova olaga hotet bedömdes ha ett straff-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

värde som vida översteg straffminimum. När det gäller straffvärdet för barnfridsbrotten beaktade tingsrätten att brotten riktats mot barnens mamma och syskon samt att de skett i barnens hemmiljö. Straffvärdet för de grova barnfridsbrotten uppgick enligt tingsrätten till fängelse i omkring ett år och fyra månader och några månaders fängelse per tillfälle avseende barnfridsbrotten av normalgraden. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse fyra år.

Hovrättens dom

Åklagaren yrkade att straffet skulle skärpas. Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas, förutom beträffande åtalet för stöld. I andra hand yrkade han att påföljden skulle lindras. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld och påföljd och fastställde tingsrättens dom i dessa delar.

Göta hovrätt 21 april 2022 mål B 591-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov misshandel och barnfridsbrott. Den grova misshandeln riktades mot den tilltalades vuxna styvson och bestod av ett knivhugg som träffade i sidan av målsägandens bröstkorg. Händelsen inträffade i samband med att målsäganden försökte avstyra ett bråk mellan den tilltalade och målsägandens mamma. Målsägandens bror, som var femton år gammal, såg brottet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse två år.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas eller i annat fall att straffet skulle lindas. Hovrätten instämde i tingsrättens bedömning i skulddelen, men rubricerade misshandeln som misshandel av normalgraden. Fängelsestraffets längd bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till ett års fängelse.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Göta hovrätt 25 april 2022 mål B 725-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, misshandel, olaga hot och barnfridsbrott. Ett av misshandelsbrotten avsåg att den tilltalade utdelade upprepade slag med öppen hand mot sin sambos ansikte samt tog tag och knuffade henne. Parternas gemensamma son, som var fem år, hörde händelsen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och sex månader.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas eller att straffet i vart fall skulle lindras. Hovrätten gjorde, med undantag för tidpunkten för vissa av brotten, samma bedömning som tingsrätten beträffande skuld, rubricering och påföljd och fastställde tingsrättens dom i dessa delar.

Göta hovrätt 27 april 2022 mål B 765-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, barnfridsbrott, olaga hot, tillgrepp av fortskaffningsmedel vid två tillfällen, våldsamt motstånd, vårdslöshet i trafik, grov olovlig körning vid två tillfällen, grovt bidragsbrott och penningtvättbrott vid två tillfällen. Vid ett brottstillfälle som omfattades av den grova kvinnofridskränkningen, misshandlade den tilltalade sin sambo genom att dra henne i håret och slå henne i ansiktet och bålen. En av parternas döttrar, som var två år gammal, bevittnade händelsen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet till fängelse i ett år och åtta månader.

Hovrättens dom

Åklagaren yrkade att den tilltalade skulle dömas för ytterligare två fall av barnfridsbrott. Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas för grov kvinnofridskränkning, barnfridsbrott, tillgrepp av fortskaffningsmedel och penningtvättbrott, bedöma bidragsbrottet som bi-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

dragsbrott av normalgraden samt under alla förhållanden att straffet skulle lindras.

När det gäller de gärningar som tingsrätten bedömt som grov kvinnofridskränkning fann hovrätten att det endast var styrkt att den tilltalade misshandlat målsäganden vid ett tillfälle. Misshandeln bestod av att den tilltalade tog ett grepp om hennes hals, sparkade henne på benet och slog henne i huvudet. Delar av händelseförloppet bevittnades av parternas ena dotter, som var tre månader gammal.

Eftersom grundbrottet till det barnfridsbrott som tingsrätten hade funnit styrkt nu ogillades, ogillades även barnfridsbrottet i den delen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till ett års fängelse.

Hovrätten för Västra Sverige 27 april 2022 mål B 2174-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning och tre fall av barnfridsbrott. Den grova kvinnofridskränkningen bestod av tre fall av misshandel som riktades mot den tilltalades fru. Vid ett tillfälle slog han bl.a. henne i ansiktet två gånger, vilket bevittnades av parternas gemensamma dotter. Vid ett annat tillfälle tog den tilltalade tag i sin frus halsduk och tryckte den mot hennes hals samt slog henne i ansiktet med öppen hand två gånger. Brottet bevittnades av parternas gemensamma döttrar, som var två och åtta år gamla. Tingsrätten bedömde att straffvärdet för den grova kvinnofridskränkningen var ett års fängelse. Påföljden bestämdes i enlighet med det samlade straffvärdet till fängelse i ett år och två månader.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas. I andra hand yrkade han att den grova kvinnofridskränkningen skulle bedömas som tre fall av misshandel samt att barnfridsbrotten skulle bedömas som ringa brott. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld och rubricering. Enligt hovrätten motsvarade straffvärdet för den grova kvinnofridskränkningen nio månaders fängelse.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till tio månaders fängelse.

Svea hovrätt 9 maj 2022 mål B 3276-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, två fall av ofredande och barnfridsbrott. Vid ett brottstillfälle som omfattades av den grova kvinnofridskränkningen misshandlade den tilltalade sin sambo genom att slå henne i ansiktet, rev henne på överkroppen och bet henne i ryggen. Parternas gemensamma dotter, som var sju år gammal, hörde misshandeln. Påföljden bestämdes till fängelse i enlighet med det samlade straffvärdet till fängelse i ett år och tre månader.

Hovrättens dom

Åklagaren och den tilltalades sambo yrkade att hovrätten skulle döma den tilltalade för ytterligare gärningar enligt åtalet för grov kvinnofridskränkning, samt döma honom särskilt också för olaga tvång, olaga frihetsberövande, misshandel och olaga hot samt till följd av detta skärpa straffet. Den tilltalades yrkade att han, beträffande åtalet för grov kvinnofridskränkning, skulle frikännas från olaga frihetsberövande, ofredande vid fyra tillfällen, misshandel vid två tillfällen och att hovrätten skulle döma särskilt för icke överklagade delpunkter beträffande den grova kvinnofridskränkningen. Han yrkade vidare att han skulle frikännas från barnfridsbrott samt två fall av ofredande. Oavsett bedömning i skuldfrågan yrkade han att straffet skulle lindras.

Hovrätten frikände den tilltalade för tre fall av ofredande. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten beträffande skuld och rubricering av de övriga gärningarna som omfattades av hovrättens prövning. Hovrätten fastställde tingsrättens dom i påföljdsdelen.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Svea hovrätt 16 maj 2022 mål B 3248-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning och barnfridsbrott. Den grova kvinnofridskränkningen riktades mot den tilltaladesfru. Vid ett av brottstillfällena misshandlade han henne genom att kasta föremål på henne och slå henne, bl.a. med ett skohorn i ryggen. Han hotade även att döda henne samtidigt som han höll en matkniv i handen. Parternas gemensamma son, som var två år gammal, bevittnade misshandeln och det olaga hotet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till nio månaders fängelse.

Hovrättens dom

Åklagaren yrkade att fängelsestraffet skulle skärpas. Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas, eller i andra hand att straffet skulle lindras. Hovrätten ogillade vissa gärningsmoment och rubricerade en av gärningarna som ringa misshandel i stället för misshandel av normalgraden. I övrigt gjorde hovrätten samma bedömning som tingsrätten beträffande skuld och rubricering. Hovrätten bedömde att straffvärdet för gärningarna var högre än tingsrätten funnit, och bestämde påföljden till fängelse i elva månader.

Hovrätten för Västra Sverige 27 maj 2022 mål B 2757-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, fyra fall av barnfridsbrott och två fall av ringa narkotikabrott. Den grova kvinnofridskränkningen bestod i ett upprepat antal misshandelsbrott, olaga hot och ofredanden som riktades mot den tilltalades fru. Barnfridsbrotten bestod av att parternas gemensamma barn bevittnade att deras pappa slog mamman i huvudet samt att han vid upprepade tillfällen hotade henne genom sms och uttalanden med innebörd att han skulle döda henne. Vidare bevittnade barnen en misshandel som bestod i att den tilltalade slog mamman på kroppen och huvudet och drog i hennes hår. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och nio månader.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas från samtliga gärningar förutom fem fall av olaga hot och två fall av ringa narkotikabrott, samt att påföljden skulle lindras. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld och rubricering. I påföljdsdelen uttalade hovrätten att gärningarna pågått under lång tid och varit många till antalet, samt att de varit särskilt kränkande och skett inför barnen. Hovrätten instämde därför i tingsrättens bedömning även i påföljdsdelen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge 27 maj 2022 mål B 709-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga hot och barnfridsbrott. Misshandeln och det olaga hotet riktades mot den tilltalades fru och bestod av att den tilltalade tog stryptag och sparkade henne i ryggen, Vid samma tillfälle uttalade han hot med innebörden att han skulle döda eller allvarligt skada henne. Parternas gemensamma son, som var två år gammal, satt på den tilltalades axlar under delar av händelseförloppet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med 80 timmar samhällstjänst samt föreskrift om behandling.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas eller att påföljden i vart fall skulle lindras. Hovrätten ogillade åtalen.

Hovrätten för Nedre Norrland 3 juni 2022 mål B 661-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov misshandel och barnfridsbrott. Den grova misshandeln riktades mot den tilltalades sambo och bestod av att den tilltalade under ett relativt utdraget händelseförlopp slog henne i ansiktet och på kroppen, drog loss hår från hennes huvud samt vid två tillfällen tog strypgrepp om hennes hals. Han uttalade

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

även dödshot. Parternas gemensamma dotter, som var två år gammal, såg och hörde delar av händelseförloppet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och tio månader.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att hovrätten skulle rubricera misshandelsbrottet som misshandel av normalgraden, samt sätta ned fängelsestraffets längd. Med ändring av tingsrättens dom dömde hovrätten den tilltalade för misshandel av normalgraden i stället för grov misshandel. Påföljden bestämdes till tio månaders fängelse.

Hovrätten för Övre Norrland 8 juni 2022 mål B 409-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott, fyra fall av grov olovlig körning samt två fall av ringa narkotikabrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades fru och bestod av att han slog henne med ett bälte och mobilladdare på kroppen samt med händerna över hennes öron. Parternas gemensamma dotter, som var tre år gammal, såg händelsen. Tingsrätten bedömde att straffvärdet för misshandeln uppgick till fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas från ansvar för misshandel och barnfridsbrott samt att påföljden under alla förhållanden skulle lindras. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld och påföljd.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Svea hovrätt 9 juni 2022 mål B 5582-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för barnfridsbrott, olaga hot, hemfridsbrott, stöld, försök till stöld, inbrottsstöld, skadegörelse, narkotikabrott samt ringa vapenbrott. Det olaga hotet, hemfridsbrottet samt skadegörelsen riktades mot den tilltalades före detta flickvän. Hemfridsbrottet och skadegörelsen bestod av att den tilltalade under 30 minuter vägrade att lämna målsägandens bostad samt sparkade sönder en dörr och en skohylla. När han lämnat bostaden bankade han på dörren och uttalade hot med innebörd att han skulle skada flickvännen, samt skickade sms till henne med hot om att han skulle skada henne och hennes familj. Brotten bevittnades av parternas gemensamma dotter, som var två år gammal. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse ett år och fyra månader.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att påföljden skulle bestämmas till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan och i andra hand att fängelsestraffets längd skulle sättas ned. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

Göta hovrätt 21 juni 2022 mål B 1868-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel, ringa barnfridsbrott, olaga hot och övergrepp i rättssak. Gärningarna bestod av att den tilltalade hotade sin sambo genom att uttala att han skulle ”radera” henne. Därefter tog han ett grepp kring hennes armar och puttade henne. Han uttalade även att det skulle hända henne något dåligt om hon kontaktade polisen. Gärningarna bevittnades av parets son, som var elva år gammal. Tingsrätten ansåg dock inte att barnfridsbrottet skulle omfatta bevittnandet av övergrepp i rättssak, eftersom övergrepp i rättssak inte ingår i den brottskatalog som anges i bestämmelsen om barnfridsbrott i 4 kap. 3 § brottsbalken. Tingsrätten bedömde därför att barnfridsbrottet enbart skulle avse bevittnandet av det olaga hotet. Gärningen bedömdes som ringa barnfridsbrott. Det framgår

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

inte av domen varför misshandeln inte ingick som huvudbrott i barnfridsbrottet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara två månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och 50 dagsböter.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas från åtalet för ringa barnfridsbrott. Åklagaren och målsäganden medgav yrkandet. Hovrätten ändrade tingsrättens dom på så sätt att den tilltalade frikändes för ringa barnfridsbrott och bestämde påföljden till villkorlig dom och 40 dagsböter.

Hovrätten för Övre Norrland 30 juni 2022 mål B 542-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, misshandel vid tre tillfällen, olaga hot vid två tillfällen samt barnfridsbrott. Vid ett av brottstillfällena hotade den tilltalade att skada sin sambo och sin son genom att lyfta en stol mot dem. Vid samma tillfälle hotade han även sonen genom att uttala att han skulle slå sönder dennes mobiltelefon. Barnfridsbrottet bestod av att sonen bevittnade hotet mot mamman. Påföljden bestämdes, i enlighet med brottslighetens samlade straffvärde, till fängelse i två år och fyra månader.

Hovrättens dom

Åklagaren och målsäganden yrkade att ett av misshandelsbrotten skulle rubriceras som grov misshandel och att påföljden skulle skärpas. Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas från samtliga åtalspunkter med undantag för de som erkänts av honom samt att påföljden skulle bestämmas till villkorlig dom. Hovrätten frikände den tilltalade från olaga hot mot sambon vid ett tillfälle (som inte utgjorde grundbrott i förhållande till barnfridsbrottet). I övrigt gjorde hovrätten samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld och rubricering. Påföljden bestämdes, i enlighet med brottslighetens samlade straffvärde, till fängelse i två år.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrätten över Skåne och Blekinge 7 juli 2022 mål B 2027-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel vid två tillfällen, ringa misshandel, barnfridsbrott och ringa skadegörelse. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade tog strypgrepp på sin gravida sambo samt trycke en kudde över hennes ansikte, sparkade henne i magen och bet henne i kinden. Målsägandens dotter, som var sex år gammal, såg delar av händelseförloppet. Straffvärdet för misshandeln och barnfridsbrottet bedömdes motsvara nio respektive fem månaders fängelse. Vid bedömningen av straffvärdet för barnfridsbrottet beaktade tingsrätten att grundbrottet riktats mot målsägandens mamma och ännu inte födda syskon samt att det skedde i hemmiljön. Påföljden bestämdes i enlighet med brottslighetens samlade straffvärde till fängelse i ett år och fyra månader.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att påföljden skulle lindras. Hovrätten bedömde att straffvärdet för misshandeln som bevittnats av dottern uppgick till åtta månaders fängelse. Påföljden bestämdes, i enlighet med brottslighetens samlade straffvärde, till fängelse i ett år.

Hovrätten över Skåne och Blekinge 15 juli 2022 mål B 2026-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, misshandel vid sju tillfällen, barnfridsbrott vid tre tillfällen och olaga hot. Vid ett tillfälle misshandlade den tilltalade sin fru genom att slå henne upprepat med en sladd över händerna. Parternas gemensamma son hörde händelsen. Vid ett annat tillfälle slog den tilltalade sin dotter med en sladd på kroppen och huvudet. Brottet bevittnades av dotterns syskon. Påföljden bestämdes, i enlighet med brottslighetens samlade straffvärde, till fängelse ett år och nio månader.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrättens dom

Åklagaren och en av målsägandena yrkade att påföljden skulle skärpas. Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas eller i vart fall att påföljden skulle lindras. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld, rubricering och påföljd.

Svea hovrätt 20 juli 2022 mål B 6881-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grovt vapenbrott, grovt olaga hot, narkotikabrott, misshandel, två fall av barnfridsbrott och ringa narkotikabrott. Misshandeln och det grova olaga hotet riktades mot den tilltalades fru och bestod av att han skallade henne och tog ett grepp om hennes hals och lyfte henne upp i en soffa. Han gjorde även uttalanden med innebörd att han skulle döda henne, varpå han hämtade knivar i köket och sprang mot henne med knivarna i sina händer. Parternas gemensamma barn, som var sju och nio år gamla, såg den del av händelsen som bedömdes som grovt olaga hot. En av döttrarna såg även skallningen. Tingsrätten bedömde att det grova olaga hotet utgjorde en allvarlig gärning, men att barnfridsbrotten trots det skulle rubriceras som brott av normalgraden. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i två år och åtta månader.

Hovrättens dom

Åklagaren yrkade att den tilltalade skulle dömas för ytterligare innehav av vapen och narkotika och till följd av det, skärpa straffet. Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas från vissa gärningsmoment beträffande misshandel samt att han skulle frikännas från barnfridsbrotten. Han yrkade även att det grova olaga hotet skulle bedömas som olaga hot av normalgraden samt att påföljden under alla förhållanden skulle lindras. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrätten över Skåne och Blekinge 29 juli 2022 B 2543-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott vid två tillfällen, olaga hot vid tre tillfällen, sexuellt ofredande och dataintrång. Misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade vid två tillfällen slog sin sambo som på hennes ben och fötter och vid ett av tillfällena vred han även om hennes arm. Parternas gemensamma dotter, som var två år, hörde delar av händelseförloppen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara åtta månaders fängelse. Med beaktande av att tingsrätten även beslutade om utvisning, bestämdes påföljden till sex månaders fängelse.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att utvisningen skulle upphävas. Åklagaren yrkade att straffet skulle skärpas för det fall yrkandet om utvisning ogillades. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

Svea hovrätt 5 augusti 2022 mål B 7617-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott och ringa narkotikabrott. Misshandeln riktades mot mamman till den tilltalades son och bestod av att den tilltalade slog och sparkade på henne, tog stryptag, kastade henne till golvet och dunkade hennes huvud i golvet. Parternas son, som var två år gammal, såg delar av händelseförloppet. Straffvärdet för misshandeln bedömdes motsvara ett år fängelse. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och fyra månader.

Hovrättens dom

Åklagaren och målsägandena yrkade att den tilltalade skulle dömas för grov misshandel och grovt barnfridsbrott, i stället för misshandel och barnfridsbrott av normalgraden, Åklagaren yrkade även att påföljden under alla förhållanden skulle skärpas. Den tilltalade yrkade

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

att han skulle frikännas och i andra hand att påföljden skulle lindras. Hovrätten fastställde tingsrättens dom i fråga om skuld och påföljd.

Hovrätten för Västra Sverige 7 september 2022 mål B 4200-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för mord och två fall av grovt barnfridsbrott. Mordet bestod av att den tilltalade berövade sin fru, som var gravid i åttonde månaden, livet genom att hugga, sticka och skära henne med en kniv. Den tilltalades barn, som var tre och fem år gamla, hörde händelsen. Straffvärdet för de grova barnfridsbrotten bedömdes motsvara tre års fängelse. Vid bedömningen beaktade tingsrätten att barnen bevittnat den allvarligaste slags brottslig gärning och att det var fråga om ett utdraget händelseförlopp. Tingsrätten, som även beslutade om utvisning, bestämde påföljden till livstids fängelse.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att åtalen för grovt barnfridsbrott skulle ogillas samt att påföljden under alla förhållanden skulle bestämmas till ett tidsbestämt straff och att utvisningen skulle tidsbestämmas. Hovrätten fastställde tingsrättens dom i fråga om skuld, påföljd och utvisning.

Svea hovrätt 9 september 2022 mål B 7079-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för barnfridsbrott, olaga hot och ringa narkotikabrott. Det olaga hotet och barnfridsbrottet bestod av att den tilltalade hotade sin tidigare partner genom att göra uttalanden med innebörd att han skulle skada eller döda sig själv och parternas gemensamma son, samtidigt som han höll i sonen. Det olaga hotet bevittnades av parternas gemensamma barn, som var två och sex år gamla. Det samlade straffvärdet för gärningarna bedömdes motsvara en–två månader fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om behandling.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade i första hand att han skulle frikännas från olaga hot och barnfridsbrott och i andra hand att barnfridsbrottet skulle bedömas som ringa brott. Han yrkade även att påföljden skulle lindras. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld, rubricering och påföljd.

Göta hovrätt 4 oktober 2022 mål B 2225-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel vid två tillfällen och barnfridsbrott. Vid ett av misshandelstillfällena knuffade den tilltalade sin sambo nerför en trappa. Sambons dotter, som var sex år gammal, såg brottet. Det samlade straffvärdet för brotten bedömdes inte överstiga två månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med samhällstjänst i 70 timmar.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld, rubricering och påföljd.

Svea hovrätt 19 oktober 2022 mål B 3793-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för grov misshandel och barnfridsbrott. Den grova misshandeln riktades mot den tilltalades man och bestod i att den tilltalade kastade kokhett vatten över målsäganden när han låg och sov. Våldet orsakade ett livshotande tillstånd och åsamkade brännskador i ansiktet och på överkroppen samt i svalget. Parternas gemensamma dotter, hörde och såg delar av händelseförloppet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och åtta månader.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att hon skulle frikännas eller att påföljden skulle lindras. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld, rubricering och påföljd.

Göta hovrätt 20 oktober 2022 mål B 2626-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel och två fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin sambo på kroppen och ansiktet och sparkade henne på benet. Målsäganden höll parternas gemensamma son i famnen vid tillfället och hennes dotter såg händelseförloppet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om att genomgå programverksamhet och 100 timmars samhällstjänst.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att påföljden skulle lindras. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten beträffande straffvärde och påföljd.

Svea hovrätt 15 november 2022 mål B 9087-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade kastade en vattenflaska i huvudet på sin son, drog honom i håret, tog strypgrepp och knuffade omkull honom. Den tilltalades andra son, som var nio år gammal, såg brottet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 75 timmars samhällstjänst.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas och i andra hand att påföljden skulle lindras. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld och påföljd och fastställde tingsrättens dom.

Göta hovrätt 22 november 2022 mål B 878-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott och olaga hot. Misshandeln och det olaga hotet riktades mot den tilltalades fru och bestod av att han tog ett hårt grepp om hennes arm och slet i den samt uttalade dödshot mot henne. Brotten bevittnades av målsägandens son, som var fem år gammal. Vid straffmätningen beaktade tingsrätten att det rörde sig om återfall i likartad brottslighet. Påföljden bestämdes till fängelse en månad och 14 dagar.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att åtalet skulle ogillas beträffande olaga hot och barnfridsbrott samt att misshandeln skulle bedömas som ringa brott. Han yrkade vidare straffet under alla förhållanden skulle lindras. Hovrätten avvisade den tilltalades yrkande i skulddelen i fråga om barnfridsbrottet då yrkandet framställts för sent. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om det olaga hotet och misshandeln samt i påföljdsdelen.

Göta hovrätt 25 november 2022 mål B 843-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel och fyra fall av barnfridsbrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades sambo och bestod i ett slag med öppen hand i ansiktet. Misshandeln bevittnades av parets fyra barn, som var mellan tre och tio år gamla. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara två månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och dagsböter. Dagsböterna ansågs helt erlagda.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas, alternativt att gärningarna skulle bedömas som ringa samt att straffet under alla förhållanden skulle lindras. Åklagaren yrkade att hovrätten, beträffande åtalet för misshandel, även skulle döma den tilltalade för ett slag mot axeln samt skärpa påföljden. Hovrätten, som ansåg att det var styrkt att misshandeln även omfattade ett knytnävsslag mot axeln, bedömde att straffvärdet för gärningarna motsvarade fängelse i fyra månader. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och samhällstjänst i 120 timmar.

Göta hovrätt 12 december 2022 mål B 2750-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade tog ett grepp kring sin sambos hals och arm. Parternas gemensamma dotter, som var sex år, såg delar av händelseförloppet. Tingsrätten uttalade att barnfridsbrottet var av normalgraden, trots att dottern bara sett delar av händelseförloppet, eftersom misshandelsbrottet var av normalgraden. Det samlade straffvärdet för gärningarna bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 100 timmars samhällstjänst.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas eller i andra hand att straffet skulle lindras. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld och rubricering. Hovrätten ansåg att det samlade straffvärdet motsvarade två månaders fängelse. Med ändring av tingsrättens dom bestämdes påföljden till villkorlig dom med 75 timmars samhällstjänst.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Svea hovrätt 12 december 2022 mål B 8380-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga hot och fyra fall av barnfridsbrott. Misshandeln och det olaga hotet bestod av att den tilltalade slog sin fru två gånger på överkroppen och gjorde uttalanden med innebörd att hon skulle skadas. Parternas gemensamma barn såg respektive hörde brotten. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Tingsrätten uttalade att de brott som den tilltalade dömdes för var av sådan art att detta talade för att påföljden skulle bestämmas till fängelse. Då det trots detta ansågs finna skäl för en icke frihetsberövande påföljd, bestämdes påföljden till villkorlig dom med 120 timmars samhällstjänst.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas eller i andra hand att påföljden skulle lindras. Han gjorde också gällande att han skulle dömas för två fall av barnfridsbrott, ett mot vardera barn, för det fall åtalet bifölls. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld och rubricering. Hovrätten bedömde att det samlade straffvärdet för gärningarna motsvarade tre månaders fängelse. Med ändring av tingsrättens dom bestämdes påföljden till villkorlig dom med 100 timmars samhällstjänst.

Göta hovrätt 22 december 2022 mål B 1943-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för två fall av misshandel, ringa barnfridsbrott, ofredande, skadegörelse, rattfylleri och grovt rattfylleri. Skadegörelsen riktades mot den tilltalades sambo. Barnfridsbrottet bestod av att parternas gemensamma son, som var nio år, såg hur den tilltalade kastade ut en lykta från bostaden. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till tre månaders fängelse.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas från ansvar för samtliga gärningar förutom rattfylleri, samt att straffet under alla förhållanden skulle lindras. Åklagaren och den tilltalades sambo yrkade att hovrätten skulle döma den tilltalade även för olaga hot samt bedömda gärningarna mot den tilltalades sambo som grov kvinnofridskränkning. Åklagaren yrkade vidare att hovrätten skulle döma den tilltalade för ytterligare ett barnfridsbrott samt att den gärning som tingsrätten bedömt som ringa barnfridsbrott skulle rubriceras som barnfridsbrott av normalgraden. Under alla förhållanden yrkade åklagaren att hovrätten skulle skärpa straffet.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom på så sätt att de gärningar som tingsrätten rubricerat som ringa barnfridsbrott respektive grovt rattfylleri, i stället rubricerades som barnfridsbrott av normalgraden respektive rattfylleri av normalgraden. Gällande barnfridsbrottet, ansåg hovrätten att det även var styrkt att sonen bevittnat att den tilltalade dragit i moderns arm. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om det samlade straffvärdet. Med ändring av tingsrättens dom bestämdes påföljden till skyddstillsyn med 80 timmars samhällstjänst.

Svea hovrätt 12 januari 2023 mål B 8213-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för misshandel och två fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade tog strypgrepp på sin fru samt slog henne i ansiktet och puttade henne. Parternas gemensamma barn, som var fyra och sju år gamla, såg händelsen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fyra månaders fängelse. Vid valet av påföljd beaktade tingsrätten brottslighetens art och att det rörde sig om återfall i brott.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas eller i andra hand att straffet skulle lindras. Åklagaren yrkade att påföljden skulle skärpas. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld, rubricering och påföljd och fastställde tingsrättens dom.

Hovrätten för Övre Norrland 17 januari 2023 mål B 726-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för barnfridsbrott och två fall av olaga hot. Brotten bestod av att den tilltalade hotade att döda eller skada sin före detta sambo och dennes dotter, som var tolv år gammal, genom att titta på dem och dra sin hand över halsen. Barnfridsbrottet avsåg att dottern såg hotet mot sin mamma. Det samlade straffvärdet bedömdes ligga på fängelsenivå. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och 80 dagsböter.

Hovrättens dom

Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas. Hovrätten fastställde tingsrättens dom i fråga om skuld och påföljd.

Hovrätten över Skåne och Blekinge 24 januari 2023 mål B 2390-22

Tingsrättens dom

Den tilltalade dömdes för fyra fall av misshandel, barnfridsbrott och olaga hot. Ett av misshandelsbrotten bestod i att den tilltalade slog sin fru i ansiktet. Brottet bevittnades av parternas gemensamma dotter, som var ett år gammal. Tingsrätten uttalade sig inte särskilt beträffande straffvärdet. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om behandling.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hovrättens dom

Åklagaren yrkade att påföljden skulle skärpas. Den tilltalade yrkade att han skulle frikännas från samtliga åtalspunkter förutom en misshandel. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i fråga om skuld och rubricering. Med ändring av tingsrättens dom bestämdes påföljden, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i sex månader.

Tingsrättsavgöranden

Attunda tingsrätt 3 januari 2022 mål B 10638-21

Den tilltalade dömdes för två fall av misshandel och två fall av barnfridsbrott. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade rev målsäganden på kroppen och armen. Parternas gemensamma barn, som var sju och sexton år gamla, bevittnade händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan.

Falu tingsrätt 5 januari 2022 mål B 3924-41

Den tilltalade dömdes för tre fall av misshandel och barnfridsbrott. Ett av misshandelsbrotten riktades mot den tilltalades fru och bestod av att den tilltalade slog målsäganden med öppen hand i ansiktet, vred om hennes arm och sparkade henne på benet när hon låg ner på golvet. Parternas gemensamma dotter, som var sju år, såg händelseförloppet. Straffvärdet för barnfridsbrottet bedömdes motsvara straffvärdet för grundbrottet, dvs. tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse sex månader. Vid valet av påföljd beaktade tingsrätten brottslighetens art och höga straffvärde.

Göteborgs tingsrätt 5 januari 2022 mål B 15798-21

Den tilltalade dömdes för misshandel vid tre tillfällen, barnfridsbrott vid två tillfällen, olaga hot vid två tillfällen, rattfylleri vid två tillfällen, ringa narkotikabrott vid två tillfällen och grovt narkotikabrott. Miss-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

handeln bestod av att den tilltalade slog sin fru flera gånger i ansiktet, drog henne i armarna och tog strypgrepp på henne. Parternas gemensamma barn, som var tre och sju år gamla, såg händelsen. Påföljden till fängelse i två år och fyra månader. Vid bedömningen av fängelsestraffets längd beaktades att den tilltalade även utvisades ur Sverige.

Uppsala tingsrätt 10 januari 2022 mål B 8679-21

Den tilltalade dömdes för grov fridskränkning och barnfridsbrott. Vid ett av brottstillfällena som omfattades av den grova fridskränkningen misshandlade den tilltalade sin sambo genom att bl.a. slå honom med en sopborste, ta tag om hans kön och klämma och dra samt sparka honom på kroppen och trycka ner honom på golvet. Den tilltalades son hörde händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fängelse i cirka ett år. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om behandling samt fängelse i tre månader.

Solna tingsrätt 11 januari 2022 mål B 10641-21

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, barnfridsbrott vid två tillfällen, olaga hot vid två tillfällen, egenmäktigt förfarande samt ringa narkotikabrott vid två tillfällen. Vid ett av brottstillfällena tog den tilltalade strypgrepp på sin före detta sambo, sparkade henne i magen när hon låg ner och slog henne i ansiktet och på kroppen. Han uttalade även dödshot mot henne. Brotten bevittnades av parternas gemensamma son, som var fem månader gammal. Vid ett annat tillfälle vred den tilltalade om sin tidigare sambos arm samt tryckte till med foten mot hennes knä och fot. Även detta brott bevittnades av parternas son. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse ett år.

Södertörns tingsrätt 11 januari 2022 mål B 20449-21

Den tilltalade dömdes för olaga hot och två fall av barnfridsbrott. Det olaga hotet riktades mot den tilltalades fru och bestod av att han riktade en kniv mot henne och uttalade att han skulle skada henne. Brottet bevittnades av målsägandens dotter, som var sjutton år gam-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

mal. Straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med samhällstjänst i 80 timmar och föreskrift om behandling.

Uppsala tingsrätt 13 januari 2022 mål B 9503-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, övergrepp i rättssak och tre fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade utdelade ett kraftigt slag på sin sambos kind och tog strypgrepp på henne. Misshandeln bevittnades av parternas gemensamma barn, som var åtta månader respektive två och tre år gamla. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med samhällstjänst 120 timmar.

Södertörns tingsrätt 20 januari 2022 mål B 21943-21

De tilltalade i målet var en man och en kvinna som hade ett förhållande. Kvinnan dömdes för misshandel, ringa brott och barnfridsbrott, ringa brott och mannen dömdes för skadegörelse och barnfridsbrott. Barnfridsbrotten bestod av att parternas gemensamma dotter, som var sjutton år gammal, såg att fadern slog sönder en mobiltelefon som tillhörde modern samt att modern drog fadern i håret. Straffvärdet för de gärningar som fadern dömdes för bedömdes motsvara fängelse ett par månader. Då fadern suttit häktad, bestämdes påföljden till villkorlig dom. Påföljden för modern bestämdes till 60 dagsböter.

Södertörns tingsrätt 24 januari mål B 14695-21

Den tilltalade dömdes för barnfridsbrott, ofredande och skadegörelse. Ofredandet och skadegörelsen riktades mot den tilltalades fru och bestod av att den tilltalade kastade föremål mot målsäganden, doppade hennes tandborste i hårvax och hällde kattmat i hennes handväska. Vid samma tillfälle slog han en mobiltelefon ur hennes hand, så att telefonen gick sönder. Brotten bevittnades av parets barn, som var ett och fyra år gamla. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara två månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om behandling.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Södertälje tingsrätt 25 januari mål B 3961-21

Den tilltalade dömdes för misshandel vid två tillfällen, barnfridsbrott samt olaga hot vid fyra tillfällen. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade sparkade sin sambo på skinkan och klämde åt om hennes lår. Parternas gemensamma dotter, som var tre år gammal låg och sov bredvid målsäganden och vaknade av misshandeln. Vid bedömningen av straffvärdet beaktade tingsrätten att det rört sig om upprepade brott mot närstående och att gärningarna begåtts i den gemensamma bostaden. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst 100 timmar.

Södertörns tingsrätt 25 januari 2022 mål B 21654-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott, skadegörelse, övergrepp i rättssak och rattfylleri. Misshandeln bestod av att den tilltalade bl.a. knuffade sin sambo flera gånger in i en vägg och en dörr, slog henne flera gånger med en dator, sparkade henne på kroppen och tog stryptag på henne. Vid samma tillfälle kastade han hennes mobiltelefon i golvet så att den gick sönder. Misshandeln och skadegörelsen bevittnades av parternas gemensamma dotter, som var fyra år gammal. Gällande straffvärdet avseende barnfridsbrottet konstaterade tingsrätten att målsäganden bevittnat stora delar av händelseförloppet samt att brottet begåtts av en av hennes föräldrar och riktats mot den andra föräldern i hemmet, vilket försatt målsäganden i en utsatt och skyddslös situation. Tingsrätten noterade särskilt att dottern suttit i samma soffa intill parterna när fadern tog strypgrepp på modern samt att den efterföljande skadegörelsen hade inslag av ett mycket aggressivt beteende från fadern. Mot den bakgrunden bedömde tingsrätten att straffvärdet för barnfridsbrottet var lika högt som för misshandeln och skadegörelsen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet för gärningarna, till fängelse ett år.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Skaraborgs tingsrätts 26 januari 2022 mål B 4960-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och två fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin fru med knuten hand på hakan, knuffade henne och slog henne tre–fyra gånger med öppen hand i ansiktet/huvudet. Parternas gemensamma barn, som var sex och nio år gamla, såg stora delar av händelseförloppet. Vid bedömningen av straffvärdet beaktade tingsrätten att gärningarna begåtts i målsägandenas hem. Straffvärdet för barnfridsbrotten bedömdes vara lika högt som straffvärdet för misshandeln. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om behandling och vård.

Luleå tingsrätt 31 januari 2022 mål B 3216-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga frihetsberövande, barnfridsbrott och olaga hot. Det olaga hotet bestod av att den tilltalade höjde en pall mot sin sambo. Misshandeln avsåg att den tilltalade slog sambon i ansiktet, tryckte ett knä i hennes rygg och drog henne i håret. Parternas gemensamma barn, som var sju och elva år gamla, bevittnade brotten. När det gäller straffvärdet, beaktade tingsrätten att brotten utövats mot den tilltalades familj, som blivit mycket rädda. Påföljden bedömdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till åtta månaders fängelse.

Göteborgs tingsrätt 4 februari 2022 mål B 15890-21

Den tilltalade dömdes för ringa misshandel och ringa barnfridsbrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades fru och bestod av att den tilltalade kastade och knuffade henne så att hon hamnade på golvet. Parternas dotter, som var tolv år gammal, såg händelsen. Påföljden bestämdes till 150 dagsböter, som ansågs helt erlagda.

Vänersborgs tingsrätt 8 februari 2022 mål B 4196-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, två fall av barnfridsbrott, två fall av olaga hot, två fall av övergrepp i rättssak och fyra fall av överträdelse av kontaktförbud. Misshandeln riktades mot mamman till den

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

tilltalades barn och bestod bl.a. av att han slog hennes huvud mot en kylskåpsdörr, puttade ner henne på golvet och spottade på henne. Parternas gemensamma barn, som var ett och tre år gamla, såg och hörde olika delar av händelseförloppet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse.

Eksjö tingsrätt 11 februari 2022 mål B 2019-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga hot, skadegörelse och fyra fall av barnfridsbrott. Misshandeln och det olaga hotet bestod av att den tilltalade utdelade flera slag med en sladd mot sin mammas ansikte med en sladd samt gjorde uttalanden med innebörd att han skulle skada eller döda henne. Brotten bevittnades av den tilltalades syskon. Straffvärdet för gärningarna bedömdes motsvara fängelse i sex månader för en vuxen person. Mot bakgrund av den tilltalades ålder bestämdes påföljden till ungdomstjänst i 60 timmar.

Solna tingsrätt 11 februari 2022 mål B 7-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade drog sin fru i håret, knuffade ner henne på golvet och slog och sparkade henne samt tog ett grepp om hennes hals. Parternas gemensamma son bevittnade händelsen. Tingsrätten bedömde att det samlade straffvärdet uppgick till fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och 120 timmars samhällstjänst.

Göteborgs tingsrätt 14 februari 2022 mål B 20051-21

Domen avsåg två tilltalade, en man och dennes svärfar. Svärsonen dömdes för grov misshandel och barnfridsbrott och svärfadern dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandelsbrotten bestod i att svärfadern slog sin svärson i ansiktet med ett knytnävsslag, varpå svärsonen högg svärfadern i armen med en kniv. Brotten bevittnades av svärsonens barn och svärfaderns barnbarn, som var sju och tretton år gamla. Straffvärdet för de gärningar som svärfadern dömdes för bedömdes uppgå till fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

villkorlig dom och samhällstjänst 120 timmar. Påföljden för svärsonen bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till två års fängelse.

Helsingborgs tingsrätt 14 februari 2022 mål B 8203-21

Den tilltalade dömdes för grov misshandel, misshandel och barnfridsbrott. Den grova misshandeln bestod av att den tilltalade kastade hett vatten på sin fru, vilket orsakade brännskador i ansiktet och på kroppen. Parternas gemensamma son, som var tretton år, såg händelsen. Straffvärdet för den grova misshandeln bedömdes uppgå till fängelse i ett år och sex månader. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och åtta månader.

Södertälje tingsrätt 18 februari 2022 mål B 70-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och två fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade sparkade sin fru på kroppen samt drog henne i håret och i tröjan. Brottet bevittnades av parternas gemensamma barn, som var tio månader gamla. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 100 timmars samhällstjänst.

Luleå tingsrätt 21 februari 2022 mål B 62-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och två fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin sambo med flera slag i huvudet. Parternas gemensamma barn väcktes av bråket och satt i målsägandens famn under delar av händelseförloppet. Med beaktande av att barnen befunnit sig alldeles intill mamman under misshandeln bedömde tingsrätten att straffvärdet för barnfridsbrotten var lika högt som för misshandeln. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Luleå tingsrätt 22 februari 2022 mål B 289-22

Den tilltalade dömdes för misshandel vid två tillfällen och barnfridsbrott. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade bl.a. släpade sin fru i håret längs golvet, dunkade hennes huvud i golvet upprepade gånger och slog och sparkade henne när hon låg ner. Parternas gemensamma dotter hörde våldet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fem månaders fängelse. Tingsrätten konstaterade att de brott som den tilltalade dömdes för var av sådan art att påföljden som utgångspunkt skulle bestämmas till fängelse. Det fanns emellertid tillräckliga skäl för en icke frihetsberövande påföljd. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan samt 120 timmar samhällstjänst.

Västmanlands tingsrätt 22 februari 2022 mål B 3962-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott och olaga hot. Misshandeln och det olaga hotet riktades mot den tilltalades fru och bestod av att han dunkade hennes huvud i väggen upprepade gånger samt tog strypgrepp på henne. Vid samma tillfälle hotade han även att hugga en kniv i halsen på henne. Parternas gemensamma son, som var ett år gammal, såg och hörde händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 120 timmars samhällstjänst.

Luleå tingsrätt 23 februari 2022 mål B 2681-21

Den tilltalade dömdes för fem fall av olaga hot och fem fall av ringa barnfridsbrott. Brotten riktades mot den tilltalades barn och styvbarn och bestod av att den tilltalade inför barnen uttalade att hon ville slå en yxa i huvudet på sin man. Tingsrätten uttalade att straffvärdet för brotten låg på fängelsenivå. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn.

Värmlands tingsrätt 23 februari 2022 mål B 6469-21

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning och barnfridsbrott. Den grova kvinnofridskränkningen bestod av att den tilltalade utsatt sin sambo för tre fall av misshandel. Vid ett av tillfällena tog den

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

tilltalade hårda grepp kring målsägandens ansikte, drog ner henne på golvet och satte sig över henne och dunkade hennes kropp i väggen. Vid ett annat tillfälle tog han stryptag på målsäganden. Dessa tillfällen bevittnades av målsägandens dotter, som var tre år gammal. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till tio månaders fängelse.

Alingsås tingsrätt 24 februari 2022 mål B 2320-21

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, två fall av barnfridsbrott, olaga hot, tre fall av ofredande, brott mot vapenlagen samt ringa narkotikabrott. Barnfridsbrotten bestod av att den tilltalade vid ett av brottstillfällena uttalade inför sina styvdöttrar att han skulle döda dennes mamma. Barnen var vid tillfället fyra och sex år gamla. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till ett års fängelse.

Västmanlands tingsrätt 24 februari 2022 mål B 4068-21

Den tilltalade dömdes för olaga hot, två fall av ofredande och två fall av ringa barnfridsbrott. Brotten bestod bl.a. av att den tilltalade uttalade dödshot mot mamman till hans barn samt tryckte henne över ett räcke och slog en kaffekopp ur hennes hand. Parternas barn, som var sex och åtta år gammal, såg och hörde händelserna. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara någon månads fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om behandling.

Uppsala tingsrätt 28 februari mål B 484-22

Den tilltalade dömdes för två fall av misshandel, barnfridsbrott och olaga hot. Vid brottstillfället utdelade den tilltalade bl.a. ett stort antal slag mot huvudet och ansiktet på mamman till hans dotter, bet henne i örat och sparkade henne på benet, vilket orsakade smärta, näsblod, blåmärken och avslitet hår. Han uttalade även att han skulle döda och skada henne. Brotten bevittnades av dottern, som var två år gammal. I tumultet ramlade dottern och slog huvudet i en tv-bänk. Straffvärdet för misshandeln mot mamman uppgick enligt tingsrätten

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

till tre månaders fängelse och för barnfridsbrottet till två månaders fängelse. Vid bedömningen av straffmätningsvärdet beaktades att det rörde sig om återfall i brott. Påföljden bestämdes till sex månaders fängelse. Tidigare villkorligt medgiven frihet förklarades helt förverkad.

Lunds tingsrätt 2 mars 2022 mål B 5514-22

Den tilltalade dömdes för ringa misshandel och ringa barnfridsbrott. Den ringa misshandeln avsåg att den tilltalade tagit hårda grepp om armarna på sin sambo, vilket bl.a. resulterade i blåmärken. Brottet bevittnades av parternas gemensamma dotter. Påföljden bestämdes till 90 dagsböter.

Södertörns tingsrätt 4 mars 2022 mål B 1541-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott och olaga hot. Misshandeln bestod av att den tilltalade bl.a. slog sin före detta fru i ansiktet och tog strypgrepp på henne. Vid samma tillfälle skickade han meddelanden med dödshot till henne. Parternas gemensamma son såg brotten och försökte gå emellan parterna. Påföljden bestämdes till fyra månaders fängelse. Den tilltalade hade, i tiden efter den aktuella brottsligheten, lagförts för andra brott. Vid straffmätningen beaktade tingsrätten att påföljderna tillsammans inte översteg vad som skulle ha dömts ut för den tidigare brottsligheten.

Helsingborgs tingsrätt 8 mars 2022 mål B 2-22

Den tilltalade dömdes för två fall av misshandel, två fall av barnfridsbrott, olaga hot, två fall av stöld och två fall av skadegörelse. Misshandeln riktades mot mamman till den tilltalades barn. Vid ett tillfälle utdelade han flertalet slag i ansiktet mot målsäganden. Parternas dotter, som var åtta år, befann sig i närheten av sin mamma under misshandeln och parternas ettåriga son befann sig i mammans famn när våldet utövades. I påföljdsdelen uttalade tingsrätten att straffvärdet för misshandeln och barnfridsbrottet motsvarade tre månaders fängelse vardera. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till åtta månaders fängelse.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Skaraborgs tingsrätt 8 mars 2022 mål nr B 3478-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades före detta sambo och bestod av ett strypgrepp. Parternas gemensamma son, som var fyra år gammal, såg händelsen. Straffvärdet för misshandeln bedömdes motsvara två månaders fängelse. Tingsrätten uttalade att den uppfattade förarbetsuttalandena angående straffvärdet för barnfridsbrott snarast så att straffvärdet för bevittnandebrottet som en utgångspunkt är lika högt som själva brottet. Med hänvisning till Hovrätten för Västra Sveriges dom den 12 december 2021 i mål B 5626-21 konstaterades dock att straffvärdet för bevittnandebrottet kunde ha ett lägre straffvärde än själva grundbrottet vid allvarligare gärningar, exempelvis om grundbrottet orsakat allvarliga fysiska skador. Straffvärdet för det barnfridsbrott som var aktuellt i målet bedömdes ligga på samma nivå som misshandelsbrottet, varpå det samlade straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med 60 timmars samhällstjänst samt föreskrift om behandling.

Växjö tingsrätt 9 mars 2022 mål B 5616-21

Den tilltalade dömdes för hemfridsbrott och två fall av ringa barnfridsbrott. Hemfridsbrottet bestod av att den tilltalade under 5–10 minuter olovligen stannade kvar i bostaden som tillhörde mamman till hans barn. Parternas två barn befann sig i bostaden under händelsen och bevittnade brottet. Påföljden bestämdes till 70 dagsböter.

Örebro tingsrätt 10 mars 2022 mål B 234-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, tre fall av barnfridsbrott, olaga tvång och två fall av skadegörelse. Det olaga tvånget och ett av skadegörelsebrotten riktades mot den tilltalades före detta fru. Vid tillfället höll han fast målsäganden mot golvet och sökte igenom hennes kläder. Han förstörde även vitvaror och annan egendom i bostaden till ett värde om drygt 21 000 kronor. Den tilltalades barn och styvbarn såg och hörde delar av händelseförloppet. Barnen var vid tillfället fyra månader, fem år och tio år gamla. Tingsrätten uttalade sig

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

inte särskilt om straffvärdet för gärningarna. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om vård.

Malmö tingsrätt 15 mars 2022 mål B 570-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott och ofredande. Misshandeln riktades mot den tilltalades flickvän och bestod av bl.a. två knytnävsslag mot huvudet. Vid samma tillfälle spottade han henne i ansiktet. Delar av misshandeln bevittnades av målsägandens dotter, som var sju år gammal. Tingsrätten bedömde att straffvärdet för misshandeln och ofredandet uppgick till tre månaders fängelse. Straffvärdet för barnfridsbrottet bedömdes uppgå till mellan ett och två månaders fängelse. Det samlade straffvärdet bestämdes till fängelse i fyra månader. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med 100 timmars samhällstjänst samt föreskrivs om behandling.

Uddevalla tingsrätt 15 mars 2022 mål B 1961-21

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, fyra fall av barnfridsbrott, rattfylleri och ringa narkotikabrott. Vid ett av brottstillfällena som omfattades av den grova kvinnofridskränkningen misshandlade den tilltalade sin sambo genom att bita henne i ansiktet och slå och sparka henne i huvudet och i magen. Han kallade henne även för kränkande tillmälen. Vid ett annat tillfälle slog han henne och skallade henne på näsan. Dessa brott bevittnades av parternas gemensamma barn, som var två och fyra år gamla. Straffvärdet för den samlade brottsligheten bedömdes motsvara ett år och sex månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med s.k. kontraktsvård.

Helsingborgs tingsrätt 18 mars 2022 mål B 7763-21

Den tilltalade dömdes för ofredande och barnfridsbrott. Ofredandet riktades mot mamman till den tilltalades son och bestod i att den tilltalade knuffade henne så att hon ramlade ner på golvet. Parternas son såg brottet. Tingsrätten bedömde att det samlade straffvärdet för gärningarna motsvarade ett kortare fängelsestraff. Vid bedömningen av straffmätningsvärdet beaktade tingsrätten den tilltalades ungdom.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Tingsrätten beslutade att tidigare utdömd påföljd om villkorlig dom och samhällstjänst skulle omfatta även den aktuella brottsligheten.

Lunds tingsrätt 21 mars 2022 mål B 5692-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga hot och två fall av barnfridsbrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades tidigare sambo och bestod av bl.a. ett slag i ansiktet. Parternas gemensamma söner, som var nio år gamla, såg händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fängelse i tre månader. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 100 timmars samhällstjänst.

Värmlands tingsrätt 21 mars 2022 mål B 6115-21

Den tilltalade dömdes för tre fall av försök till våldtäkt, två fall av misshandel, olaga hot, tre fall av barnfridsbrott och två fall av skadegörelse. Ett av misshandelsbrotten, det olaga hotet och en skadegörelse bevittnades av parternas son. Vid det aktuella tillfället knuffade den tilltalade sin fru och slog henne i underlivet. Han hotade henne även via videosamtal och telefonsamtal om att han skulle klippa sönder hennes kläder, vilket han därefter också gjorde. Beträffande straffvärdet för barnfridsbrotten fäste tingsrätt särskild vikt vid att den tilltalade uppmanat sonen att delta i skadegörelsen mot mamman. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i två år och åtta månader.

Södertörns tingsrätt 22 mars 2022 mål B 2270-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, två fall av barnfridsbrott och olaga hot. Misshandeln och det olaga hotet utövades mot mamman till den tilltalades barn. Den tilltalade tog bl.a. strypgrepp på målsäganden och slog henne upprepade gånger i ansiktet och på kroppen, vilket orsakade blodvite och tandskada. Han gjorde även uttalanden med innebörd att han skulle döda henne. Parternas gemensamma dotter såg händelsen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Attunda tingsrätt 25 mars 2022 mål B 1250-22

Den tilltalade dömdes för två fall av misshandel, ringa misshandel, barnfridsbrott samt två fall av olaga hot. Misshandelsbrotten av normalgraden samt de olaga hoten riktades mot den tilltalades sambo. Vid ett av tillfällena knuffade han henne, rev henne och tog ett grepp kring halsen. Han uttalade även hot om att han skulle slå henne. Parternas gemensamma dotter, som var tre år gammal, hörde delar av händelseförloppet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse.

Södertörns tingsrätt 25 mars 2022 mål B 1222-22

Den tilltalade dömdes för våldtäkt, misshandel och barnfridsbrott. Våldtäkten och misshandeln riktades mot den tilltalades flickvän. Den tilltalade misshandlade målsäganden genom att bl.a. slå henne på bröstet så hon föll till golvet samt tog stryptag på henne. Därefter våldtog han henne genom att knuffa ner henne på en säng och trycka ner henne samtidigt som han med kraft tryckte in sina fingrar i hennes underliv. Delar av misshandeln bevittnades av målsägandens dotter, som var elva år gammal. Straffvärdet för misshandeln motsvarade enligt tingsrätten fyra månaders fängelse. Med hänsyn till det brott som dottern bevittnat samt den relation hon hade till parterna bedömdes straffvärdet för barnfridsbrottet vara lika högt som för misshandeln. Påföljden bestämdes i enlighet med det samlade straffvärdet till fängelse två år och åtta månader.

Södertörns tingsrätt 25 mars 2022 mål B 16266-21

Den tilltalade dömdes för ofredande och ringa barnfridsbrott. Ofredandet bestod i att den tilltalade bl.a. välte omkull möbler i bostaden samt spottade och knuffade på sin fru. Parternas tre söner hörde respektive såg händelsen. Påföljden bestämdes till 80 dagsböter.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Eskilstuna tingsrätt 29 mars 2022 mål B 2659-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av upprepade örfilar, som riktades mot den tilltalades sambo. Brottet bevittnades av parets gemensamma son, som var tio månader gammal. Det samlade straffvärdet för gärningarna motsvarade enligt tingsrätten en månads fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med 40 timmars samhällstjänst.

Kalmar tingsrätt 29 mars 2022 mål B 373-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och tre fall av barnfridsbrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades sambo och bestod av slag mot kroppen och stryptag. Brottet bevittnades av den tilltalades och målsägandens barn och styvbarn, som var sex månader, ett respektive fem år gamla. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse åtta månader.

Södertörns tingsrätt 31 mars 2022 mål B 1893-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, två fall av barnfridsbrott, ofredade och ringa narkotikabrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades sambo och bestod av slag mot ansiktet och kroppen, samt slag med en gasbehållare på målsägandens knä. Målsägandens barn såg och hörde delar av misshandeln. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sju månaders fängelse.

Borås tingsrätt 4 april 2022 mål B 2146-21

Den tilltalade dömdes för två fall av misshandel och barnfridsbrott. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade sparkade sin flickvän i magen medan han höll deras gemensamma dotter i famnen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om behandling.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Örebro tingsrätt 6 april 2022 mål B 7238-21

Den tilltalade dömdes för misshandel vid två tillfällen, barnfridsbrott vid två tillfällen, ringa narkotikabrott och olaga hot. Ett av misshandelstillfällena bestod av att den tilltalade slog sin flickvän i ansiktet och bakhuvudet. Flickvännens dotter, som var sjutton år gammal, hörde bråket. Vid ett annat tillfälle slog den tilltalade flickvännens huvud i ett köksskåp. Flickvännens dotter såg delar av händelseförloppet. Det samlade straffvärdet för brotten bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst samt behandling.

Göteborgs tingsrätt 7 april 2022 mål B 11267-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och tre fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin före detta fru i huvudet med en sko och knuffade henne. Brotten bevittnades av parternas tre gemensamma barn. Straffvärdet för misshandeln bedömdes motsvara två månaders fängelse. Avseende straffvärdet för barnfridsbrotten uttalade tingsrätten att det fanns anledning att tillämpa en stark asperation eftersom det var fråga om ett och samma händelseförlopp. Det samlade straffvärdet för samtliga brott bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 120 timmars samhällstjänst.

Göteborgs tingsrätt 8 april 2022 mål B 3610-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga hot och barnfridsbrott. Misshandeln och det olaga hotet bestod av att den tilltalade tog strypgrepp på sin före detta flickvän och uttalade hot med innebörd att han skulle döda henne och hennes pojkvän. Parternas gemensamma dotter såg händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med 100 timmars samhällstjänst samt föreskrift om behandling.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Hässleholms tingsrätt 22 april 2022 mål B 1096-21

Den tilltalade dömdes för ofredande och barnfridsbrott. Ofredandet bestod av att den tilltalade lyfte upp sin treåriga son i armen och kastade honom på marken. Den tilltalades andra son såg händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara ett kortare fängelsestraff. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om behandling.

Jönköpings tingsrätt 12 april 2022 mål B 5439-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga hot, barnfridsbrott och två fall av ringa narkotikabrott. Misshandeln och det olaga hotet riktades mot den tilltalades sambo och bestod av att han slog henne med knuten näve i ansiktet, drog henne i armen och uttalade dödshot mot henne. Brotten bevittnades av parternas gemensamma dotter, som var ett år gammal. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara två månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 75 timmars samhällstjänst.

Luleå tingsrätt 20 april 2022 mål B 1035-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga hot och barnfridsbrott. Misshandeln och det olaga hotet bestod i att den tilltalade slog sin fru i ansiktet samt uttalade dödshot mot henne. Parternas gemensamma son, som var femton år gammal, såg händelsen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till tre månaders fängelse.

Västmanlands tingsrätt 27 april 2022 mål B 1204-22

Den tilltalade dömdes för grovt olaga hot, barnfridsbrott, övergrepp i rättssak, hot mot tjänsteman, våldsamt motstånd, penningtvättbrott samt ringa narkotikabrott. Det grova olaga hotet riktades mot den tilltalades pappa och bestod av att han högg med en kniv mot pappan, samt gick emot honom och knuffade honom. Den tilltalade uttalade även att han skulle slå sönder bostaden och döda målsäganden och övriga i familjen eller liknande uttalanden. Brottet bevittnades av den tilltalades bröder, som var åtta och tretton år gamla. Det samlade straffvärdet för gärningarna bedömdes motsvara fängelse i ett år och

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

fyra månader för en vuxen person. Med hänsyn till den tilltalades ålder bedömdes straffvärdet uppgå till ett års fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn i förening med tre månaders fängelse.

Ystad tingsrätt 2 maj 2022 mål B 848-22

Den tilltalade dömdes för misshandel vid två tillfällen, barnfridsbrott vid två tillfällen samt olaga hot. Det olaga hotet riktades mot den tilltalades sambo och bestod i uttalanden per telefon om att han skulle döda eller skada henne. Målsägandens barn hörde händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fem–sex månaders fängelse. Med beaktande av att tingsrätten även beslutade om utvisning, bestämdes påföljden till fem månaders fängelse.

Solna tingsrätt 3 maj 2022 mål B 2580-22

Den tilltalade dömdes för ringa misshandel vid tre tillfällen, ringa barnfridsbrott och våldsamt motstånd. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade slängde smink och andra saker på henne. Parternas gemensamma dotter, som var tolv år, såg delar av händelseförloppet. Påföljden bestämdes till 150 dagsböter. Böterna ansågs helt erlagda med anledning av tidigare frihetsberövande.

Södertälje tingsrätt 3 maj 2022 mål B 1076-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga hot och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade drog sin fru i håret. Parternas gemensamma son såg händelsen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet till fem månaders fängelse.

Örebro tingsrätt 4 maj 2022 mål B 6790-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin dotter i ansiktet. Den tilltalades son, som var elva år gammal, hörde händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara två månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 80 timmars samhällstjänst.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Halmstad tingsrätt 4 maj 2022 mål B 3000-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott och olaga hot vid två tillfällen. Misshandeln riktades mot den tilltalades styvdotter och bestod av att han slog henne i ansiktet, drog henne i håret så att hon hamnade på golvet där han tilldelade henne ytterligare slag mot ansikte och kropp. Brottet bevittnades av den tilltalades son. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i sex månader. Vid valet av påföljd beaktade tingsrätten brottslighetens art och straffvärde.

Södertörns tingsrätt 4 maj 2022 mål B 11953-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, ringa misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade puttade och slog sin fru på ryggen. Parternas gemensamma son, som var elva år gammal, såg händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara två månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 75 timmars samhällstjänst.

Södertörns tingsrätt 4 maj 2022 mål B 19687-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott och olaga hot. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin fru i ansiktet och i bröstet. Parternas gemensamma son såg delar av händelseförloppet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara två månaders fängelse. Vid bedömningen beaktade tingsrätten att det olaga hotet skett i ett psykotiskt tillstånd. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 75 timmars samhällstjänst.

Eksjö tingsrätt 5 maj 2022 mål B 1391-21

Den tilltalade dömdes för misshandel vid två tillfällen och barnfridsbrott. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade skallade och slog sin fru i ansiktet. Brottet bevittnades av parternas gemensamma dotter. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara två månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med samhällstjänst i 75 timmar.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Vänersborgs tingsrätt 6 maj 2022 mål B 1374-22

Den tilltalade dömdes för barnfridsbrott vid två tillfällen, olaga tvång vid två tillfällen, olaga hot, skadegörelse, överträdelse av myndighets bud, grov olovlig körning vid tre tillfällen, olovlig körning, grovt rattfylleri vid tre tillfällen, rattfylleri och brott mot den s.k. knivlagen. Skadegörelsen och ett av de olaga tvången riktades mot den tilltalades fru och bestod av att han slog sönder rutan på hennes bil med en hockeyklubba samt genom att hindra henne från att lämna bostaden tvingade henne att föra över 100 000 kronor till honom. Parternas gemensamma söner hörde delar av händelseförloppet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse.

Vänersborgs tingsrätt 9 maj 2022 mål B 1025-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott vid två tillfällen. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin före detta fru upprepade gånger i ansiktet och huvudet samt tog struptag på henne. Parternas gemensamma barn såg händelsen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse. Vid valet av påföljd beaktade tingsrätten brottslighetens art.

Helsingborgs tingsrätt 10 maj 2022 mål B 342-22

Den tilltalade dömdes för skadegörelse och barnfridsbrott. Skadegörelsen riktades mot den tilltalades fru och bestod av att den tilltalade orsakade omfattande skador i parternas gemensamma bostad genom att bl.a. kasta färg inomhus, skära sönder möbler och slita ner badrumsinredning. Brottet bevittnades av målsägandens dotter. Tingsrätten uttalade sig inte särskilt om straffvärdet. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och 60 dagsböter.

Västmanlands tingsrätt 11 maj 2022 mål B 5477-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott vid två tillfällen samt olaga hot. Misshandeln och det olaga hotet riktades mot den tilltalades sambo och bestod av att den tilltalade tog grepp kring

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

hennes hals, sparkade henne på skuldran och knuffade henne in i ett bord. Han uttalade även att han skulle döda henne. Parternas gemensamma barn befann sig i samma säng som gärningarna skedde i. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med 100 timmars samhällstjänst.

Gävle tingsrätt 13 maj 2022 mål B 695-22

Den tilltalade dömdes för misshandel vid fyra tillfällen, barnfridsbrott och olaga hot. Vid ett av misshandelstillfällena knuffade den tilltalade omkull sin mamma. Brottet bevittnades av målsägandens andra son. Det samlade straffvärdet för gärningarna bedömdes motsvara fängelse i sex månader. Tingsrätten beslutade att överlämna den tilltalade till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Alingsås tingsrätt 16 maj 2022 mål B 2259-21

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, barnfridsbrott vid sex tillfällen, olaga hot vid fem tillfällen och ofredande. Den grova kvinnofridskränkningen riktades mot den tilltalades före detta fru och bestod bland annat av sex fall av olaga hot samt ett fall av försök till misshandel. De olaga hoten bestod i uttalanden om att den tilltalade skulle döda eller skada målsäganden. Hoten bevittnades av parternas gemensamma barn, som var sex och elva år gamla. Straffvärdet för den grova kvinnofridskränkningen bedömdes motsvara fängelse i ett år. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och sex månader.

Nacka tingsrätt 17 maj 2022 mål B 8707-21

Den tilltalade dömdes för ringa misshandel och ringa barnfridsbrott. Den ringa misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin son med ett skohorn på armen. Den tilltalades andra son, som var åtta år gammal, såg händelsen. Med utgångspunkt i straffskalan för det ringa misshandelsbrottet, bedömdes barnfridsbrottet som ringa brott. Påföljden bestämdes till 140 dagsböter.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Eksjö tingsrätt 18 maj 2022 mål B 2077-21

Den tilltalade dömdes för ringa misshandel och ringa barnfridsbrott vid två tillfällen. Den ringa misshandeln riktades mot den tilltalades son och bestod av att han slog honom i ansiktet. Den tilltalades två andra döttrar såg respektive hörde händelsen. Påföljden bestämdes till 100 dagsböter.

Södertörns tingsrätt 20 maj 2022 mål B 19853-21

Den tilltalade dömdes för ofredande och barnfridsbrott. Ofredandet bestod av att den tilltalade tejpade för munnen på sin dotter. Den tilltalades andra dotter såg brottet. Påföljden bestämdes till 80 dagsböter. I denna del kan anmärkas att böter inte ingår i straffskalan för barnfridsbrott av normalgraden.

Uppsala tingsrätt 20 maj 2022 mål B 5424-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin man med en pinne i ansiktet och på kroppen. Den tilltalade bar parternas gemensamma dotter, som var ett år gammal, i famnen under hela händelseförloppet. Tingsrätten uttalade sig inte särskilt om straffvärdet. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 60 dagsböter. 30 dagsböter ansågs helt erlagda på grund av frihetsberövande i målet.

Linköpings tingsrätt 23 maj 2022 mål B 4372-21

Den tilltalade dömdes för ringa misshandel och ringa barnfridsbrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades son och bestod av ett slag i ansiktet. Den tilltalades andra son, som var nio år, såg brottet. Med hänsyn till att slaget endast gav upphov till lindrig och kortvarig smärta och inte ansågs utgöra en del av en uppfostringsmetod bedömdes såväl misshandeln som barnfridsbrottet som ringa brott. Påföljden bestämdes till 80 dagsböter.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Södertörns tingsrätt 23 maj 2022 mål B 6081-22

Den tilltalade dömdes för olaga hot, barnfridsbrott och misshandel. Misshandeln bestod av att den tilltalade sparkade sin före detta flickvän på kroppen så hon föll till marken och slog henne i huvudet och kroppen, även med tillhygge. Parternas gemensamma dotter befann sig i sin mammas famn när denne sparkades omkull. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse.

Jönköpings tingsrätt 24 maj 2022 mål B 5071-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades fru och bestod av att han tog tag och klämde hennes fingrar och slog henne på armen, vilket orsakade smärta och underhudsblödning. Parternas gemensamma dotter, som var sjutton år gammal, såg brottet. Det sammanlagda straffvärdet för gärningarna bedömdes motsvara en månads fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 50 dagsböter.

Lunds tingsrätt 24 maj 2022 mål B 1827-22

Den tilltalade dömdes för misshandel vid två tillfällen och barnfridsbrott. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade slog sin sambo i ansiktet och på kroppen, sparkade henne i huvudet och drog henne i håret och i armarna. Parternas gemensamma son, som var ett år gammal, såg i vart fall delar av händelsen. Det samlade straffvärdet för gärningarna bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 100 timmars samhällstjänst.

Mora tingsrätt 25 maj 2022 mål B 143-22

Den tilltalade dömdes för ringa misshandel, olaga hot och ringa barnfridsbrott. Den ringa misshandeln bestod av att den tilltalade knuffade sin före detta fru och tog ett grepp med händerna runt hennes hals. Parternas gemensamma son, som var åtta år gammal, såg händelsen. Eftersom grundbrottet utgjorde en ringa misshandel, bedömde tingsrätten att barnfridsbrottet också skulle rubriceras som

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ett ringa brott. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara en månads fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 100 dagsböter.

Södertälje tingsrätt 25 maj 2022 mål B 1250-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade sparkade sin sambo i magen, utdelade flera slag mot hennes ansikte och kropp, även med tillhygge, samt drog henne i håret ner på golvet. Parterna gemensamma barn, som var ett och tre år gamla, bevittnade sparken. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och 100 timmars samhällstjänst.

Malmö tingsrätt 30 maj 2022 mål B 3730-22

Den tilltalade dömdes för misshandel vid två tillfällen och barnfridsbrott vid två tillfällen. Misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade utdelade flera slag i ansiktet på sambon, som bl.a. orsakades en näsfraktur. Ett slag träffade även sambons son i huvudet. Sonen såg misshandeln mot sin mamma och hans syster hörde händelsen. Straffvärdet för misshandeln mot den tilltalades sambo bedömdes motsvara åtta månaders fängelse. Straffvärdet för barnfridsbrottet mot den tilltalades styvson bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Vid bedömningen beaktade tingsrätten att sonen både sett och hört händelsen och att han befann sig alldeles intill sin mamma, samt att brottet skett i barnens sovrum. Straffvärdet för barnfridsbrottet mot den tilltalades styvdotter bedömdes vara lägre än det barnfridsbrottet mot styvsonen, eftersom styvdottern endast hört händelsen. Straffvärdet för detta brott bedömdes motsvara två månaders fängelse. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till ett års fängelse. Tidigare villkorligt medgiven frihet om 100 dagar förklarades helt förverkad.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Sundsvalls tingsrätt 30 maj 2022 mål B 2595-21

Den tilltalade dömdes för ringa misshandel, ringa barnfridsbrott och olaga hot. Den ringa misshandeln bestod av att den tilltalade knuffade sin fru i ryggen. Parternas gemensamma son, som var 17 år, hörde misshandeln. Eftersom misshandelsgärningen var ringa och då sonen var nästan arton år och därmed nästan vuxen samt att han endast hörde gärningen, bedömde tingsrätten barnfridsbrottet som ringa brott. Tingsrätten bedömde att straffvärdet var sådant att påföljden inte kunde stanna vid böter. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 90 dagsböter.

Helsingborgs tingsrätt 31 maj 2022 mål B 288-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades dotter och bestod av att den tilltalade tog tag i hennes nacke och tryckte/slängde ner henne på golvet varvid hon slog i huvudet och kroppen i en byrå, vilket orsakade smärta och blåmärke på benet. Den tilltalades son, som var tio år gammal, hörde brottet begås. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara ett kortare fängelsestraff. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn.

Södertörns tingsrätt 31 maj 2022 mål B 6219-22

Den tilltalade dömdes för misshandel vid två tillfällen, barnfridsbrott, olaga hot vid två tillfällen samt grovt rattfylleri. Misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade puttade sin fru och slog henne i ansiktet. Den tilltalade slog även sin vuxna dotter i ansiktet, puttade henne och drog henne i håret. Den tilltalades andra dotter, som var 16 år gammal, såg delar av händelseförloppet och sprayade sin pappa med pepparspray för att få denne att upphöra med våldet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om särskild behandlingsplan.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Attunda tingsrätt 1 juni 2022 mål B 3869-22

Den tilltalade dömdes för två fall av misshandel, barnfridsbrott och två fall av olaga hot. Ett av misshandelsbrottet bestod av att den tilltalade slog sin sambo med en spade och med händerna på huvudet och kroppen samt bet och rev honom. Den tilltalades dotter såg delar av händelseförloppet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse. Vid valet av påföljd beaktade tingsrätten brottslighetens art och straffvärde.

Attunda tingsrätt 1 juni 2022 mål B 4044-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, övergrepp i rättssak och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade tog ett stryptag om sin sambos hals och tryckte upp hennes mot väggen samt sparkade henne mot underkroppen och knuffade in henne i en vägg så hon slog i huvudet. Parternas gemensamma son såg händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 120 timmars samhällstjänst.

Eksjö tingsrätt 1 juni 2022 mål B 2335-21

Den tilltalade dömdes för ringa misshandel och ringa barnfridsbrott. Den ringa misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin fru i ansiktet. Eftersom misshandeln bedömdes som ringa, rubricerades även barnfridsbrottet som ett ringa brott. Parternas gemensamma dotter såg händelsen. Påföljden bestämdes till 100 dagsböter.

Nacka tingsrätt 1 juni 2022 mål B 2522-22

Den tilltalade dömdes för tre fall av misshandel, olaga hot, barnfridsbrott och skadegörelse. Misshandeln och det olaga hotet bestod av att den tilltalade slog sin flickvän i ansiktet och på huvudet samt slog och sparkade henne på kroppen. Han uttalade även att han skulle skada och döda henne. Parternas gemensamma dotter, som var sex månader gammal, såg händelsen. Vid bedömningen av straffvärdet beaktade tingsrätten bl.a. att det varit fråga om ett utdraget händelse-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

förlopp. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till åtta månaders fängelse.

Skaraborgs tingsrätt 1 juni 2022 mål B 2927-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och två fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade knuffade och slog sin sambo i huvudet samt drog henne i håret och sparkade henne på kroppen. Parternas gemensamma barn, som var ett och fyra år gamla, såg händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fem månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med 120 timmars samhällstjänst samt föreskrift om att genomgå programverksamhet.

Jönköpings tingsrätt 2 juni 2022 mål B 4286-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och tre fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade tog ett grepp om sin frus käke/hals och tryckte upp henne mot en vägg samt utdelade flera slag mot hennes ansikte. Parternas gemensamma barn, som var sju, tretton respektive femton år gamla såg och hörde brottet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om behandling.

Varbergs tingsrätt 2 juni 2022 mål B 624-22

Den tilltalade dömdes för två fall av misshandel, olaga frihetsberövande, sex fall av barnfridsbrott samt ringa narkotikabrott. Misshandelsbrotten och det olaga frihetsberövandet riktades mot den tilltalades fru. Vid ett tillfälle knuffade han henne mot en bänk, kastade omkull henne och slog henne ett stort antal gånger i ansiktet och på kroppen. Vid ett annat tillfälle kastade han omkull henne, slog henne ett stort antal gånger i ansiktet och på kroppen, släpade henne upp för en trappa och tog ett grepp om halsen på henne. Vid ytterligare ett tillfälle förhindrade han henne från att ta sig ut ur bostaden genom att placera en byrå och andra föremål framför ytterdörren. Brotten bevittnades av parternas gemensamma barn, som var fem och sju år

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

gamla. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och sex månader.

Malmö tingsrätt 3 juni 2022 mål B 4377-22

Den tilltalade dömdes för tre fall av misshandel, två fall av barnfridsbrott samt grovt rattfylleri. Misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade slog sin sambo med en glasflaska i huvudet samt slog henne med flera knytnävsslag i huvudet och bet henne i armen. Vid samma tillfälle slog han även sina söner med knytnävsslag i huvudet. Syskonen, som var fjorton och sjutton år gamla, såg brotten. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till nio månaders fängelse.

Solna tingsrätt 3 juni 2022 mål B 3263-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin före detta flickvän i ansiktet/huvudet, höll fast henne och drog henne i håret. Parternas gemensamma dotter, som var ett år gammal, såg händelsen. Straffvärdet för misshandeln och barnfridsbrottet bedömdes motsvara ett kortare fängelsestraff vardera. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara en månads fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 50 timmars samhällstjänst.

Uppsala tingsrätt 3 juni 2022 mål B 3100-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott och olaga hot. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog och sparkade sin sambo mot huvud och kropp upprepade gånger, även när hon låg ner på golvet. Målsägandens söner, som var tio och tolv år, hörde delar av händelseförloppet. Straffvärdet för brotten bedömdes motsvara åtta månaders fängelse för misshandeln och fyra månaders fängelse för barnfridsbrotten. Vid bedömningen av straffvärdet för barnfridsbrotten beaktade tingsrätten att barnen tvingats lyssna till en tjugo minuter lång misshandel av sin mamma och att den ena sonen känt sådan rädsla att han flytt huset genom ett fönster i bara underkläderna.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

I mildrande riktning beaktades att barnen inte sett, utan bara hört brottet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet till tio månaders fängelse.

Göteborgs tingsrätt 7 juni 2022 mål B 17482-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga hot och barnfridsbrott. Misshandeln och det olaga hotet bestod av att den tilltalade tog ett hårt grepp om sin frus ansikte och höjde en knuten näve mot henne. Parternas gemensamma son, som var två år gammal, låg i sin mammas famn under händelseförloppet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara ett kortare fängelsestraff. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med 40 timmars samhällstjänst.

Södertörns tingsrätt 7 juni 2022 mål B 6403-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, olaga hot och tre fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin före detta fru i ansiktet och slet i henne så hon ramlade till marken. Parternas gemensamma barn, som var tio och elva år gamla, såg och hörde händelsen. Det olaga hotet bestod av att den tilltalade hotade sin före detta fru genom att säga att han skulle slå ut hennes tänder. Parternas dotter hörde hotet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fem månaders fängelse.

Varbergs tingsrätt 7 juni 2022 mål B 2159-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade tog ett grepp om sin flickväns arm och slog henne med flera slag i ansiktet. Målsägandens dotter, som var tolv år gammal, hörde händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara en månads fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 50 timmars samhällstjänst.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Skaraborgs tingsrätt 9 juni 2022 mål B 1647-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och fyra fall av barnfridsbrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades dotter och bestod av att hon slog henne två gånger med ett metallrör på kroppen. Målsägandens syskon, som var tre, fem, sju respektive nio år gamla, såg händelsen. Straffvärdet bedömdes motsvara någon månads fängelse för dels misshandelsbrottet, dels barnfridsbrotten. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till två månaders fängelse.

Attunda tingsrätt 10 juni 2022 mål B 4802-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade greppade sin sambos hand och nacke, drog henne i håret och slog henne flera gånger i ansiktet. Målsägandens höll sin dotter, som var två år gammal, i famnen under delar av händelseförloppet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 100 timmars samhällstjänst.

Lunds tingsrätt 10 juni 2022 mål B 953-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin fru i ansiktet med öppen hand. Parternas gemensamma dotter, som var sexton år gammal, såg brottet. Straffvärdet bedömdes motsvara en månads fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 90 dagsböter.

Göteborgs tingsrätt 13 juni 2022 mål B 20537-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin sambo i ansiktet. Parternas gemensamma son, som var sex år gammal, såg händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara en månads fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 50 timmars samhällstjänst.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Lunds tingsrätt 13 juni 2022 mål B 5622-21

Den tilltalade dömdes för skadegörelse och barnfridsbrott. Skadegörelsen riktades mot den tilltalades före detta fru och dennes dotter och bestod av att den tilltalade krossade en spegel och förstörde två mobiltelefoner. Barnfridsbrottet avsåg att dottern, som var sexton år gammal, hörde skadegörelsen som riktades mot hennes mamma. Straffvärdet för gärningarna bedömdes motsvara två månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och 100 dagsböter.

Södertörns tingsrätt 14 juni 2022 mål B 11854-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade slog sin fru i huvudet, ansiktet och på kroppen. Parternas gemensamma dotter, som var fyra år gammal, såg delar av händelseförloppet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 100 timmars samhällstjänst.

Malmö tingsrätt 15 juni 2022 mål B 9631-21

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott, olaga hot, skadegörelse, övergrepp i rättssak, narkotikabrott och ringa dopningsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade tog strypgrepp på sin före detta flickvän, slog henne med knytnävsslag i ansiktet och satt över henne med knäna på hennes armar. Parternas gemensamma dotter, som var sex år gammal, såg och försökte avstyra brottet. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till sex månaders fängelse.

Kristianstads tingsrätt 20 juni 2022 mål B 1186-22

Den tilltalade dömdes för misshandel, barnfridsbrott och ofredande. Misshandeln bestod av att den tilltalade tog tag och drog i sin frus armar för att därefter ta strupgrepp på henne. Parternas gemensamma barn, som var sex och tolv år gamla, såg och hörde delar av händelseförloppet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra måna-

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

ders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med föreskrift om behandling.

Mora tingsrätt 20 juni 2022 mål B 627-22

Den tilltalade dömdes för två fall av misshandel och barnfridsbrott. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade slog sin sambo i ansiktet två gånger. Parternas gemensamma son, som var två år gammal, såg händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 100 timmars samhällstjänst.

Västmanlands tingsrätt 20 juni 2022 mål B 5221-21

Den tilltalade dömdes för misshandel och två fall av barnfridsbrott. Misshandeln bestod av att den tilltalade bet i sin före detta sambos arm samt slog honom i ansiktet och på kroppen. Parternas gemensamma son och den tilltalades dotter, som var ett respektive två år gamla, såg händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara två månaders fängelse. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med 60 timmars samhällstjänst och föreskrift om deltagande i programverksamhet.

Hudiksvalls tingsrätt 23 juni 2022 mål B 2833-21

Den tilltalade dömdes för ringa misshandel, två fall av ringa barnfridsbrott, olaga hot och ofredande. Ofredandet och den ringa misshandeln riktades mot den tilltalades före detta flickvän. Vid ett tillfälle ruskade han om hennes käke samt lade sig på henne och försökte bända upp hennes armar (ofredande) och vid ett annat tillfälle slog han henne i huvudet (ringa misshandel). Parternas gemensamma son såg båda brotten. Med hänsyn till att ofredandet var ett mindre allvarligt brott och eftersom misshandeln bedömdes som ringa rubricerade tingsrätten barnfridsbrotten som ringa brott. Påföljden bestämdes till 110 dagsböter.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Sundsvalls tingsrätt 23 juni 2022 mål B 900-22

Den tilltalade dömdes för grov kvinnofridskränkning, tre fall av barnfridsbrott, hot mot tjänsteman, fyra fall av ringa narkotikabrott och ringa dopningsbrott. Den grova kvinnofridskränkningen, som riktade sig mot den tilltalades sambo, bestod bl.a. av misshandel, ofredande och skadegörelse. Vid ett tillfälle greppade han tag om hennes kind och överläpp samt nöp henne i benet, rev sönder hennes kläder och hennes mobiltelefon samt spottade på henne. Vid ett stort antal tillfällen kallade han henne för kränkande tillmälen såsom hora och horunge. Dessa brott skedde i närvaro av parternas gemensamma dotter och målsägandens två barn. Vid ett tillfälle vred den tilltalade om sambons arm och slog henne i huvudet. Vid ett annat tillfälle kastade han en flaska i hennes rygg. Dessa brott skedde i närvaro av parternas dotter. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och två månader.

Södertörns tingsrätt 23 juni 2022 mål B 6972-22

Den tilltalade dömdes för tre fall av misshandel och två fall av barnfridsbrott. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade sparkade sin fru två gånger i bröstet. Parternas gemensamma barn, som var sex och sju år gamla, såg händelsen. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara fyra månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 120 timmars samhällstjänst.

Göteborgs tingsrätt 29 juni 2022 mål B 6713-22

Den tilltalade dömdes för grovt olaga hot, två fall av misshandel, två fall av barnfridsbrott, samt ringa narkotikabrott. Ett av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade tog flera stryptag på sin sambo, varav ett genom att lyfta upp henne från golvet i halsen, tryckte ner hennes huvud mot en bänk och knuffade henne till golvet samt drog henne längs golvet i fötterna. Målsägandens barn, som var sex och åtta år gamla, hörde händelsen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och två månader.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Skaraborgs tingsrätt 29 juni 2022 mål B 1680-22

Den tilltalade dömdes för fyra fall av misshandel, 10 fall av barnfridsbrott, olaga tvång, olaga hot och ofredande. Två av misshandelsbrotten bestod av att den tilltalade skållade sin sambos fötter med hett vatten. Parternas gemensamma barn, som var fyra och sex år, såg och hörde händelserna. Det olaga tvånget bestod av att den tilltalade tvingade sin fru att raka av sig håret under hot om att han annars skulle se till att hon hoppade från en bro eller knuffa henne från den. Parternas gemensamma barn, som var några månader respektive två, fyra och sex år gamla, var närvarande vid händelsen. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och två månader.

Helsingborgs tingsrätt 29 juni 2022 mål B 710-22

Den tilltalade dömdes för misshandel och barnfridsbrott. Misshandeln riktades mot den tilltalades före detta sambos pojkvän och bestod av knuffar och slag mot huvud och kropp. Den tilltalades son, som var två år gammal, uppfattade åtminstone delar av brottet. Det samlade straffvärdet bedömdes motsvara tre månaders fängelse. Påföljden bestämdes till villkorlig dom med 100 timmars samhällstjänst.

Helsingborgs tingsrätt 29 juni 2022 mål B 7892-21

Den tilltalade dömdes för tre fall av ofredande och ringa barnfridsbrott. Ett av ofredandebrotten bestod i att den tilltalade åkte hem till sin före detta frus bostad, uppehöll sig utanför och ringde upprepade gånger på hennes ytterdörr, trots att han visste att hon inte ville ha någon kontakt. Parternas gemensamma dotter, som var sexton år gammal, hörde delar av händelseförloppet. Mot bakgrund av att dottern inte bevittnat hela händelseförloppet och då ofredandet inte varit av särskilt allvarligt slag, bedömdes barnfridsbrottet som ringa brott. Påföljden bestämdes till 100 dagsböter.

IFN-2024/00128-2 Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13 - Yttrande till individ- och familjenämndens arbetsutskott : Betänkande - En effektivare kontaktförbudslagstiftning SOU 2024:13

Göteborgs tingsrätt 30 juni 2022 mål B 6466-22

Den tilltalade dömdes för två fall av grovt olaga hot, två fall av grovt barnfridsbrott och ringa misshandel. Ett av de grova olaga hoten bestod av att den tilltalade höjde och riktade en kniv mot sin fru. Parternas gemensamma söner, som var åtta och elva år gamla, såg händelsen. Beträffande straffvärdet för barnfridsbrotten beaktade tingsrätten att brottet begåtts av målsägandenas far i hemmet och riktats mot deras mor, samtidigt som farföräldrarna var närvarande och gav dem ett visst skydd. Påföljden bestämdes, i enlighet med det samlade straffvärdet, till fängelse i ett år och fyra månader.

Statens offentliga utredningar 2024

Kronologisk förteckning

1. Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. Ju.
2. Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. S.
3. Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. Ku.
4. Inskränkningarna i upphovsrätten. Ju.
5. Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. Ju.
6. Steg mot stärkt kapacitet. Fi.
7. Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. Ju.
8. Livsmedelsberedskap för en ny tid. LI.
9. Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. U.
10. Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. Ju.
11. Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. KN.
12. Mål och mening med integration. A.
13. En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. Ju.

Statens offentliga utredningar 2024

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Mål och mening med integration. [12]

Finansdepartementet

Steg mot stärkt kapacitet. [6]

Justitiedepartementet

Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. [1]

Inskränkningarna i upphovsrätten. [4]

Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. [5]

Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. [7]

Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. [10]

En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. [13]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. [11]

Kulturdepartementet

Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. [3]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Livsmedelsberedskap för en ny tid. [8]

Socialdepartementet

Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. [2]

Utbildningsdepartementet

Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. [9]

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-06-05

§ 67

Diarienr: IFN-2024/00128

Remiss - En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden yttrar sig till Justitiedepartementet i enlighet med yttrande 2024-04-03.

Ärendebeskrivning

Justitiedepartementet har inbjudit Umeå kommun att lämna synpunkter på SOU 2024:13 *En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer*.

Det huvudsakliga uppdraget i utredningen var att genomföra en översyn av kontaktförbudslagstiftningen i syfte att säkerställa att lagstiftningen i så hög grad som möjligt tillgodoser intresset av att förebygga och ge skydd till främst kvinnor och barn som är utsatta för våld och andra kränkningar i nära relationer. I betänkandet lämnas flera förslag som syftar till att kontaktförbudens brottspreventiva funktion ska förstärkas samt att förbuden ska utgöra ett reellt skydd för de utsatta. Förslagen handlar bland annat om att:

- utvidga möjligheterna att meddela kontaktförbud
- förbättra möjligheterna att delge beslut
- effektivisera handläggningen
- utöka rättigheterna till särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud
- öka förutsättningarna att kombinera kontaktförbud med andra skyddande åtgärder
- utvidga det straffbara området för hindrande av elektronisk övervakning
- skärpa straffskalan för vissa brott mot lagen om kontaktförbud.

Utredningens uppdrag omfattade även ställningstaganden kring grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, hedersförtryck och barnfridsbrott. I denna del ges förslag på att straffskalan för grovt barnfridsbrott skärps. Vidare presenteras författningsförslag som tydliggör att anstiftan och medhjälp till brott samt i förekommande fall försök, förberedelse och stämpling till brott kan ingå i de särskilda brotten hedersförtryck, grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

Utredarna bedömer att förslagen i kontaktförbudslagstiftningen kommer bidra till dels att öka förutsebarheten när det gäller förutsättningarna att utfärda kontaktförbud, dels att öka förutsättningarna för en enhetlig tillämpning av kontaktförbudslagstiftningen. Förslagen förutsätts även kunna leda till att fler kontaktförbud utfärdas och att användning av elektronisk övervakning ökar. Därtill kan förslagen innebära att fler personer kommer att få ett ändamålsenligt skydd mot brott och andra trakasserier. Förslagen antas också kunna bidra till det jämställdhetspolitiska målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Vidare förväntas förslagen kunna bidra till positiva effekter för det brottsförebyggande arbetet. Förutom detta bedöms förslagen medföra positiva effekter för barn och deras rättigheter.

Socialtjänsten påverkas av förslaget om att utvidga underrättelseskyldigheten till socialnämnden i samband med att ett kontaktförbud meddelas.

Förslaget om att skärpa straffskalan för grovt barnfridsbrott bedöms kunna ge signaler till berörda myndigheter om vikten av att prioritera åtgärder som syftar till att förebygga och bekämpa sådan brottslighet.

Arbetsutskottets beslutsordning

Arbetsutskottet beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Beslutsunderlag
Yttrande 2024-04-03
En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer SOU 2024:13

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-06-05

Beredningsansvariga

Camilla Nilsson, utredare

Beslutet ska skickas till

Justitiedepartementet

Kommunstyrelsen

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2024-05-21

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00085

Samråd med funktionshinderrådet

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner informationen.

Ärendebeskrivning

Verksamhetschef Malin Björkman informerar om en utredning som ska ta fram arbetsformer för en organiserad samrådsstruktur med intresse-organisationerna inom LSS.

Beredningsansvariga

Verksamhetschef Malin Björkman

Beslutet ska skickas till

Verksamhetschef Malin Björkman
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Malin Björkman
Verksamhetschef

Umeå kommun
Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Protokollsutdrag
2024-06-05

§ 68

Diarienr: IFN-2024/00085

Samråd med funktionshinderrådet

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner informationen.

Ärendebeskrivning

Verksamhetschef Malin Björkman informerar om en utredning som ska ta fram arbetsformer för en organiserad samrådsstruktur med intresse-organisationerna inom LSS.

Arbetsutskottets beslutsordning

Arbetsutskottet beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Beredningsansvariga

Verksamhetschef Malin Björkman

Beslutet ska skickas till
Verksamhetschef Malin Björkman
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-06-03
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00177

Samverkan mellan individ- och familjenämnden och ideella föreningar om skyddat boende och stödet till våldsutsatta

Förslag till beslut
Individ och familjenämnden har tagit del av och godkänner förvaltningens delrapportering av uppdraget att ta fram förslag på fortsatt samverkan med de ideella föreningarna rörande skyddat boende och för att säkra stödet till våldsutsatta.

Ärendebeskrivning
Utifrån den nya regleringen kring skyddat boende har förvaltningen i nämndens verksamhetsplan för 2024 fått i uppdrag att ta fram ett förslag på fortsatt samverkan med de ideella föreningarna rörande skyddat boende och för att säkra stödet till våldsutsatta.

Den nya lagstiftningen som trädde i kraft den 1 april 2024 innebär förändringar för de som idag driver skyddat boende, då tillstånd krävs från IVO samt att de barn som följer med en förälder till ett skyddat boende ska bedömas och beviljas insatsen individuellt. Detta kommer troligtvis även påverka de aktuella IOP-avtal som finns upprättade mellan nämnden och de ideella föreningarna Kvinno- och tjejjouren och Umeå Stadsmission rörande skyddat boende.

Slutrapportering av ärendet med förslag på fortsatt form för samverkan kommer att äga rum under hösten 2024. Förhoppningsvis har parterna då även fått ta del av den vägledning som Upphandlingsmyndigheten ska ta fram, vars intention är att bland annat skapa större klarhet i huruvida IOP som avtalsform är fortsatt möjlig i sammanhanget.

Beslutsunderlag
Individ- och familjenämndens verksamhetsplan och budget för 2024

Beredningsansvariga
Verksamhetschef individ- och familjeomsorg Annette Forsberg
Utredare Lena Bolin

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00177

Beslutet ska skickas till
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Annette Forsberg
Verksamhetschef individ- och familjeomsorg

UMEÅ KOMMUN

Individ- och familjenämndens Verksamhetsplan och budget 2024

Dokumentnamn: Individ- och familjenämndens verksamhetsplan och budget för 2024 (IFN-2023/00001)		
Dokumentansvarig: Individ- och familjenämnden		**Dokumentdatum:** 2023-11-15
Fastställd av: Individ- och familjenämnden	**Version:** [1.0]	**Reviderad:** -

Innehållsförteckning

Individ- och familjenämndens grunduppdrag ... 3
Förändrade förutsättningar för socialtjänsten ... 3
Uppföljning av grunduppdraget ... 5
Nämndens mål och fokus ... 6
Fokus 2024 ... 6
Nämndens arbete med kvalitet ... 7
Stöd och omsorgs huvudprocesser ... 7
Stöd och omsorgs delprocesser ... 8
Inriktningsmål och program ... 14
Program för social hållbarhet ... 14
Tilläggsuppdrag ... 20
Nämndens arbete med personalpolitiska mål ... 21
Nämndens drift- och investeringsbudget ... 23
Finansiellt mål ... 23
Nämndens styrning och uppföljning av externa utförare ... 26
Bilagor ... 27
Bilaga 1. Utmaningar och möjligheter på 3-5 års sikt ... 27
Bilaga 2. Plan för uppföljning av externa utförare av vård- och omsorgstjänster 2023 ... 29
Bilaga 3. Åtaganden inom program eller andra styrande dokument ... 30
Bilaga 4. Verksamhetsstatistik för individ- och familjenämnden ... 35

Individ- och familjenämndens grunduppdrag

Nämndens grunduppdrag är att tillgodose behov av stöd och omsorg inom socialtjänstens lagstadgade ansvarsområde för att stärka och trygga den enskilde att leva ett självständigt liv. Socialtjänsten arbetar förebyggande för att främja jämlika levnadsvillkor.

Grunduppdraget omfattar att:

- ge stöd, omsorg och skydd till barn, unga och vuxna
- ge stöd och service till barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning
- ge stöd till självförsörjning och tillgodose behov av försörjningsstöd
- tillgodose behov av råd, stöd samt handläggning av familjerättsliga frågor
- tillhandahålla familjerådgivning
- erbjuda hälso- och sjukvård till personer i bostad med särskild service och under vistelsetid
- på daglig verksamhet
- erbjuda hälso- och sjukvård till personer i ordinärt boende (hemsjukvård under 65 år).

Nämnden ansvarar för att grunduppdraget utförs och anger i denna plan vad som ska åstadkommas för att säkra grunduppdraget, god ekonomisk hushållning, och på vilket sätt nämnden bidrar till utveckling inom fullmäktiges inriktningsmål, tilläggsuppdrag och personalpolitiska mål.

Förändrade förutsättningar för socialtjänsten

Lagändringar och reformer

Förutsättningarna för socialtjänsten kommer att förändras de närmsta åren, framför allt genom lagändringar och reformer. Förändringar väntas inom flera områden och får stor effekt i verksamheterna. För att stärka förutsättningarna att möta förändringarna i tid krävs ett omställningsarbete.

Utredningen *Framtidens socialtjänst* (SOU 2020:47) ska skapa förutsättningar för en hållbar socialtjänst i den nya socialtjänstlagen. De större förslagen lägger fokus vid förebyggande arbete och att vara en lätt tillgänglig socialtjänst. Den nya socialtjänstlagen lyfter fram möjligheten att i större utsträckning tillhandahålla insatser utan föregående beslutsprövning. Den nya lagen lägger större vikt vid ett helhetsperspektiv och individuella behov, och ett förtydligat barnrättsperspektiv.

Regeringen lägger de kommande åren stort fokus på reformer inom flera områden som hör till eller angränsar till socialtjänstens uppdrag. Tidöavtalet lyfts reformer som avser bland annat förebyggande arbete, förändrat huvudmannaskap för SIS-hem, förändringar i sekretesslagstiftningen, förändringar i LVU (Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga), samt större fokus på föräldraansvaret. Även kommunernas ansvar för brottsförebyggande arbete är förtydligat i lagstiftning. Det finns ett uppdrag (Ds 2023:15) om att ta fram förslag på fler verktyg i socialtjänsternas arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn.

Utöver nämnda reformeringar har Socialdepartementet föreslagit ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans (SOU 2023:9). Förslaget innebär att huvudmannaskapet för personlig assistans övergår till Försäkringskassan den 1 januari 2026. Det kommer innebära flera förändringar. Ytterligare ett slutbetänkande, Samsjuklighetsutredningen (SOU 2023:5), föreslår en ny ansvarsfördelning gällande missbruksvården. Enligt förslaget ska regionernas hälso- och sjukvård ansvara för all behandling av skadligt bruk och beroende. Socialtjänstens huvuduppdrag ska vara att stärka den enskildes resurser och funktionsförmåga genom sociala stödinsatser. Flera av förslagen är ännu inte beslutade men visar en riktning för de närmsta åren.

Den samhällsekonomiska utvecklingen

Förutsättningarna att leva och bo förändrades för många under 2023. Globala drivkrafter samverkar och gör den ekonomiska situationen påtaglig för hushållen genom kostnadsutvecklingen för bland annat drivmedel, energi, räntor och livsmedel. Inflationen i samhället skapar på samma sätt kännbara effekter inom nämndens ekonomiska läge. Att landet befinner sig i en lågkonjunktur riskerar att medföra negativ tillväxt, minskad efterfrågan av arbetskraft och stigande arbetslöshet som följd. Risk för ökad arbetslöshet kan på både kort och lång sikt medföra ökade behov av stöd från nämndens verksamheter. Under 2024 väntas en ökning i arbetslöshetstalen i Sverige. Trots prognoser bedömer SKR att det är svårt att förutse effekterna och konsekvenserna av lågkonjunkturen i länet och Umeå kommun.

Nationellt oroande samhällsutveckling

I Sverige finns en höjd beredskap utifrån det förändrade säkerhetsläget under 2023. Inför 2024 syns en oroande utveckling i Sverige, där fler personer knuts till kriminella sammanhang, i allt lägre åldrar. Regeringen benämner utvecklingen av gängvåldet som en historiskt stor utmaning för landets kommuner. Att möta behov i tid och att förebygga att allt fler unga dras in i organiserad brottslighet blir ett viktigt fokus för många kommuner under 2024, som en följd av det ytterst allvarliga läget i landet.

Under 2023 har flera desinformationskampanjer om socialtjänstens arbete skapat ett ökat tryck inom socialtjänsten. Konsekvenserna av desinformationskampanjer har ytterst inneburit otillåten påverkan på personalen inom socialtjänsten. En redan ansträngd arbetsmiljösituation ansträngs ytterligare till följd av detta. Kampanjerna medför ökade risker för hot- och våldssituationer för de anställda inom socialtjänsten. Otillåten påverkan utgör en risk för förtroendet för demokratiska institutioner och tilliten till socialtjänsten.

En fråga som ofta lyfts i samband med otillåten påverkan är välfärdsbrottslighet. Enligt SKR har problematiken med välfärdsbrottslighet ökat de senaste åren och blivit mer systematisk. Kommuner uppmanas därför att öka kunskap om välfärdsbrott och otillåten påverkan, säkra verktyg för att hantera problematiken samt att skärpa styrningen för att motverka välfärdsbrottslighet.

Demografiska förändringar får effekt på kompetensförsörjningen

Prognosen för kommunens befolkningsutveckling visar fortsatt att andelen personer i arbetsför ålder ökar, dock i långsammare takt än tidigare. Ökningen sker i för liten utsträckning i relation till den takt andelen äldre ökar, vilket innebär att försörjningskvoten fortsatt förändras till det sämre. Personal med rätt kompetens är en förutsättning i nämndens verksamheter. Inför 2024 riskerar personalbristen att synas i flera verksamheter, vilket kan medföra svårigheter att utföra insatser. Kompetensbristens effekter återfinns även hos privata utförare, som inom vissa områden får svårare att verkställa sina insatser. När det händer har kommunen det yttersta ansvaret för att tillgodose behoven. I takt med att Umeå växer förväntas behoven av stöd och hjälp öka.

Ökade behov väntas

Inför 2024 syns ett ökat inflöde av individer i behov av både mer och fler insatser från nämndens verksamheter. För att möta ökade behov på bästa möjliga sätt krävs rätt förutsättningar. Behoven ökar inom både funktionshinderomsorgen (SoL/LSS) och individ- och familjeomsorgen (SoL). När det gäller vuxna har antalet personer i behov av institutionsvård, LVM (tvångsvård) och boende ökat. Det är inte ovanligt att individer har stora svårigheter inom flera områden i livet.

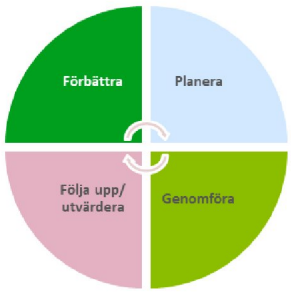
Flera verksamheter inom funktionshinderomsorgen är beroende av nybyggnationer för att kunna verkställa beslut till fler personer. Utifrån de ökade behoven är tillgång på tomtmark en avgörande

faktor för planeringen av nämndens verksamheter. Läget inför 2024 och kommande år är att bristen på tomtmark och brist på tillgången till lokaler medför att nämnden får svårigheter att verkställa beviljade insatser. Ytterst riskerar enskilda personer som har beviljats insatser att drabbas.

Sammantaget finns många faktorer i vår omvärld som kan få betydande påverkan på nämndens verksamhetsplanering och grunduppdragets utförande de kommande åren. Att möta förändrade förutsättningar, ökade behov och samtidigt hålla långsiktigt fokus på grunduppdraget blir en viktig uppgift för nämndens verksamheter.

Uppföljning av grunduppdraget

Nämnden fastställde en struktur för styrning och uppföljning av grunduppdraget (IFN-2022_00066) i samband med att grunduppdraget beslutades. Utgångspunkten är att följa verksamheternas utveckling genom en indelning i delprocesser. I delprocesserna tas processmål fram för att visa riktningen i strävan mot måluppfyllelse. Utgångspunkten är nämndens övergripande mål.

För att kunna följa processernas måluppfyllelse har särskilda mått identifierats i majoriteten av delprocesserna. Dessa följs under året och rapporteras i de fördjupade uppföljningarna. Vid delårs- och årsbokslut utgör dem en del i grunden för bedömning av måluppfyllelse för respektive process och bedömning av uppföljning av grunduppdraget. Uppföljningen är en del av det systematiska kvalitetsarbete som ständigt pågår, i enlighet med nämndens ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

År 2023 var första året grunduppdraget följdes upp och återrapporterades till kommunfullmäktige. I uppföljningen bedömer nämnden i vilken utsträckning grunduppdraget är uppfyllt. Under det kommande året fortsätter arbetet med att identifiera vilka parametrar som ska utgöra grund för att bedöma i vilken utsträckning grunduppdraget uppfylls (i de olika delprocesserna).

Nämndens mål och fokus

Att stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv.

Individ- och familjenämnden har ett övergripande mål för nämndens alla verksamheter med inriktning mot självständighet och egen försörjning. Det övergripande målet ska vara väl känt för alla medarbetare. Det stöd som ges ska stärka den enskildes möjlighet till ett självständigt liv. Ett brett stöd till barn, unga och deras familjer är en viktig del av socialtjänstens uppdrag, både förebyggande och vid behov. För vuxna är arbete, bostad och möjligheten att vara självförsörjande av central betydelse.

Fokus 2024

En socialtjänst i förändring med fokus på barn och unga i riskzon. En omställning mot en mer tillgänglig socialtjänst behöver påbörjas med utgångspunkt i förslaget till en ny socialtjänstlag och samtidens många utmaningar. Ett viktigt verktyg i den nya socialtjänstlagen är förslaget att ge fler insatser utan föregående behovsprövning för att stärka förutsättningarna att möta behov i tid.

En del i omställningsarbetet är det förebyggande arbetet som fokuserar på barn och unga i riskzon. De senaste åren har åtgärder gällande barn och unga i riskzon har vidtagits inom ramen för *Umeå växer – tryggt och säkert*. Utifrån den oroande nationella utvecklingen är det av vikt att aktivt förebygga och motverka rekrytering till organiserad brottslighet. För att klara denna viktiga uppgift krävs samverkan och samordning med berörda aktörer och myndigheter för att kraftsamla kring barn och unga i riskzon.

Tilliten till socialtjänsten. Förtroendet för socialtjänsten påverkas av uppmärksamhet i desinformationskampanjer, massmedia och sociala medier. Att jobba riktat med förebyggande arbete och erbjudandeinsatser kan skapa förutsättningar för att möta den bristande tillit som finns mot socialtjänstens verksamheter, som allra värst manifesterats i den pågående desinformationskampanjen med hot och otillåten påverkan mot personalen som följd. Under 2024 kommer nämnden fortsatt arbeta med att synliggöra socialtjänstens uppdrag till allmänheten. Ideella föreningar, nätverk och organisationer har ett stort värde i frågan, och deras betydelse för att möta gemensamma utmaningar och social utsatthet kan inte nog betonas.

Det ekonomiska läget. I april 2023 gav nämnden förvaltningen i uppdrag att ta fram förslag på åtgärder som nämnden behöver vidta för att klara sitt grunduppdrag och samtidigt klara det ekonomiska läget. Under 2024 kommer arbetet med effektiviseringar att fortsätta.

Kompetensförsörjningen. Mot bakgrund av den demografiska situationen och den kompetensbrist som råder är det viktigt att arbeta för att säkra en god arbetsmiljö och samtidigt säkra god kvalitet i verksamheterna. Arbete med ständiga förbättringar och strategier för att behålla och rekrytera personal sker kontinuerligt enligt fastställda strategier. Arbete med att samplanera verksamheter i allt större utsträckning fortsätter, i syfte att nyttja resurser till invånarna på optimalt sätt.

Införande av nytt processtöd. Under 2024 berörs alla verksamheter inom Stöd och omsorg av arbetet med det nya processtödet. Samtliga verksamheter förväntas under 2024 att övergå till det nya processtödet. Inför bytet sker verksamhetsgenomgångar för att säkerställa att uppbyggnaden av systemen görs utifrån verksamheternas behov samt gällande krav och mål. Byte av system innebär förändrade arbetssätt inom många områden, vilket i sin tur kommer innebära förändringar i rutiner. Verksamheterna kommer behöva prioritera arbete med anpassningar till nya arbetssätt och rutiner.

Nämndens arbete med kvalitet

Socialtjänstens insatser ska vara av god kvalitet (3 kap. 3§ SoL). God kvalitet innebär att medarbetarna arbetar rättssäkert, tillgängligt, med respektfullt bemötande, delaktighet och utifrån bästa möjliga kunskap i genomtänkta arbetssätt. För att kunna bedriva verksamhet med god kvalitet behöver verksamheterna ha rätt förutsättningar. Bland annat behöver verksamheterna ha tillgång till personal med lämplig utbildning och erfarenhet, samt finnas i lokaler som är behovsanpassade. Digitala verktyg underlättar och främjar nya arbetssätt. Även de ekonomiska förutsättningarna har betydelse.

Vidare är det avgörande att kvalitetsarbetet sker på ett systematiskt sätt. Nämndens ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete ska beskriva hur detta görs (enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, SOSFS 2011:9). Ledningssystemet ska ge verksamheten stöd att planera, genomföra, följa upp och utvärdera samt förbättra verksamheten – för att god kvalitet ska uppnås. Krav och mål ska klargöras, processer och rutiner ska identifieras och fastställas, ansvar och roller ska beskrivas tillsammans med arbetssätten för det systematiska förbättringsarbetet. Inför 2024 pågår ett arbete med att revidera nämndens ledningssystem, i syfte att skapa bättre förutsättningar för verksamheten att jobba systematiskt med kvalitetsarbete.

Nämnden har identifierat och fastställt huvud- och delprocesser. Delprocesserna har utformats utifrån nämndens ansvarsområden enligt reglemente och aktuell lagstiftning.

Stöd och omsorgs huvudprocesser

Nämndens ansvarsområde är brett och verksamheterna möter en variation av målgrupper och behov. Det finns frågor som omfattar nämndens verksamheter oavsett aktuell målgrupp och oberoende av vilket behov som ska tillgodoses. Ett urval av dem lyfts i avsnittet om nämndens huvudprocesser. Nämndens huvudprocesser är:

- Tillgodose behov av stöd och omsorg
- Erbjuda hälso- och sjukvård

Det finns en handlingsplan för implementering av Barnkonventionen för nämndens verksamheter. Målet med planen är att barnkonventionens barnsyn ska genomsyra nämndens alla verksamheter och att barnets rättigheter därmed ska kunna tillgodoses. Handlingsplanen följs upp årligen. En viktig del i implementeringsarbetet har Stöd och omsorgs barnrättsteam, som består av nyckelpersoner från verksamheterna. För samordning av barnrättsteamet och ansvarig för uppföljningen av handlingsplanen finns en Barnrättstrateg.

Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för personer som utsätts för våld. Nämndens ansvar gäller alla målgrupper och inom alla verksamheter. Som ett övergripande dokument finns Umeå kommuns handlingsplan mot våld. Till handlingsplanen finns flera aktiviteter som pågår inom nämndens verksamheter.

Anpassning och planering utifrån de förändrade reglerna kring dygnsvila kommer fortgå i många verksamheter in på 2024 och under året förväntas effekterna av de nya bestämmelserna märkas. Större förändringar i schemaläggningen görs för att säkra dygnsvilan. Förändringarna förväntas vara kostnadsdrivande utifrån kompetensförsörjningsbristen.

När det finns behov av att avropa eller köpa externa tjänster är det viktigt att verksamheterna har goda förutsättningar att följa upp att tjänsterna utförs enligt gällande krav och mål. Som ett led i att motverka förekomst av välfärdsbrottslighet har specifika arbeten gjorts inom huvudsakligen försörjningsstöd och personlig assistans. Det är viktigt att det fortsatt görs insatser för att identifiera, förebygga och motverka förekomsten av välfärdsbrottslighet.

Förvaltningen uppdras att under 2024 i samarbete med säkerhetsavdelningen genomföra en genomlysning av nämndens hela verksamhet för att säkra den mot välfärdskriminalitet, påverkan och bedrägerier. I detta ingår att titta på införandet av striktare bakgrundskontroller för anställda i myndighetsutövning, utbildning och ökade kontroller och uppföljning.

Nämnden följer dessa mått inom alla verksamheter:

- Alla personer med beslutade insatser ska ha en genomförandeplan
- Andel personer som upplever att de är nöjda med personalens bemötande
- Nollvision suicid

Stöd och omsorgs delprocesser

Nämndens övergripande mål är nedbrutet i delprocesser. Syftet med att ta fram målsättningar för delprocesserna är att visa riktning och styra utvecklingen av processen för att nå måluppfyllelse.

Kvaliteten i verksamheterna följs på olika sätt beroende på verksamhetens inriktning och utformning. I vissa delprocesser finns mått som indikerar utvecklingen eller resultat inom processen.

Ge stöd och service enligt LSS till barn, unga och familjer

Målsättning *Barnet har en trygg uppväxtmiljö och en meningsfull fritid, samt ges delaktighet och ökad självständighet utifrån sina förutsättningar.*

Inom delprocessen finns de insatser inom LSS som huvudsakligen riktar sig till barn, unga och familjer. Barn och unga som tar emot stöd enligt LSS har olika typer av funktionsnedsättningar. Stöd som ges syftar till att stötta barn och unga att leva som andra och på lika villkor utifrån den enskildes behov.

Det pågår ett arbete med att se över utformningen av stödet till barn som har stora behov i form av boendeinsatser. Under 2024 kommer verksamheterna fortsätta arbeta med att implementera barnkonventionen utifrån arbetet i barnrättsteamet.

Det pågår ett arbete med att ta fram underlag för att följa barn och ungas egen upplevelse av stöd. Underlaget ska vara en del i att följa kvaliteten i processen.

Nämnden följer särskilt detta mått:

- Andel LSS-beslut som verkställts inom 3 månader efter beslutsdatum

Ge råd och stöd i, samt handlägga familjerättsliga ärenden

Målsättning *En målsättning för delprocessen ska tas fram under 2024.*

Familjerätten ger råd och stöd i familjerättsliga frågor och fattar beslut gällande föräldraskap och avtal, samt utreder föräldrars ansökan om medgivande och adoption. I samband med separationer arbetar familjerätten med samarbetssamtal, avtal angående vårdnad, boende och umgänge samt utredningar och upplysningar på uppdrag av domstol. Familjerätten ansvarar för umgängesstödsverksamheten utifrån beslut i Tingsrätten om umgänge med umgängesstöd. Familjerätten samverkar med tingsrätten, advokater och domare sedan flera år tillbaka, i syfte att lära av varandras uppdrag, öka kompetens och att lyfta barns rätt. Familjerätten vill utveckla samverkan till att ha mer fokus på att höja kunskapen om vårdnadstvister utifrån vad som är barnets bästa. Familjerätten följer upp sin verksamhet med goda resultat.

Inom familjerätten pågår ett utvecklingsarbete kring vårdnadsöverflytt som fortsatt är prioriterat under 2024. Nämnden har beslutat att stärka upp den juridiska kompetensen i processen när ärenden når Tingsrätten. Ambitionen är att tillsätta en jurist under 2024.

Inom familjerätten finns gruppverksamheten Ballongen för barn till separerade föräldrar. Barnen får möta andra barn i liknande situation, dela erfarenheter och sätta ord på känslor. Ballongen är ett stöd som är uppskattat av både barn, familj och medarbetare.

Ge stöd, omsorg och skydd (enligt SoL och LVU) till barn, unga och familj

Målsättning *Fler barn och unga ska få möjlighet att växa upp under goda och trygga förhållanden i sitt befintliga nätverk, med sina föräldrar och/eller andra viktiga vuxna som finns kvar för barnet/den unge under hela uppväxten.*

För att nå målet behöver nämndens verksamheter tidigt upptäcka och nå ut, involvera barnets nätverk och kunna erbjuda och ge stöd i hemmet anpassat efter barnets behov. Utifrån målsättningen pågår arbete med att minska externa placeringar. Arbetet omfattar förändrade arbetssätt, nätverksarbete, se över befintliga insatser samt eventuella behov av nya insatser. Omställningsarbete till den nya socialtjänstlagen innebär ett ökat fokus på förebyggande arbete och tidiga insatser till barn och unga.

Under 2024 kommer nämndens verksamheter aktivt bidra till det kommunövergripande samverkansarbetet *Umeå växer - tryggt och säkert*, genom att utveckla eller förstärka insatser vars syfte är att förebygga och motverka att barn och unga i Umeå rekryteras in i organiserad brottslighet. Ytterligare en del i omställningen är att prioritera att ta fram och utveckla föräldrastödsprogram.

Det krävs även samverkan med andra aktörer som möter barn och unga. En viktig samverkansform för att identifiera behov av tidiga insatser är HLT (Hälsa, Lärande, Trygghet) mellan första linjen, för- och grundskola, elevhälsa, och regionens hälsocentraler. En särskild samverkan mellan socialtjänsten och Region Västerbotten finns för svårt sjuka barn.

Förvaltningen uppdras att under 2024 ta ett nytt initiativ till avtalstecknande med kranskommunerna om barnahus och Centrum mot våld för att stärka verksamheten och stödet till barn och våldsutsatta i Umeåregionen.

Förvaltningen uppdras att under 2024 mot bakgrund av det senaste årets kraftigt ökade kostnader för HVB-placeringar på nytt utreda en uppbyggnad av HVB-verksamhet i egen regi eller tillsammans med andra kommuner

Nämnden följer särskilt dessa mått:

- Antal placeringsdygn för barn och ungdomar på HVB
- Antal placeringsdygn för barn och ungdomar i familjehem totalt (även konsultstödda)
- Andel barn och unga som upplever att det varit delaktiga och blivit lyssnade på
- Andel ungdomar som har sysselsättning och egen försörjning när de lämnar verksamheten (EKB)
- Andel anmälningar inom barn och unga som hanteras inom stipulerad tid efter aktualisering
- Andel ärenden där behov av extern samverkan identifierats och genomförts
- Andel ärenden där nätverket involverats under utredning och insats

Tillgodose behov av stöd i boende under skolgång till vissa elever vid Rh-gymnasium

Målsättning *Ungdomen får stöd i boendet som ger förutsättningar så att gymnasiestudierna kan fullföljas, samt att stödet leder till ökad självständighet*.

Umeå kommun bedriver gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade. Nämnden ansvarar för det elevhem som är kopplat till Riksgymnasiet för rörelsehindrade. Det är Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) som fördelar medel till nämnden, som i sin tur ansvarar för elevhem. Det framgår av grundavtal och överenskommelse vilken kvalitet SPSM förväntar sig av nämnden. SPSM genomför en årlig enkätundersökning för att mäta kvaliteten i verksamheten.

Ge stöd och service enligt LSS till vuxna

Målsättning *Den enskilde lever som andra och stärker sina förutsättningar att leva ett självständigt liv.*

Inom delprocessen samlas de LSS-insatser som vuxna kan beviljas rätt till; bostad med särskild service, daglig verksamhet, personlig assistans, kontaktperson, ledsagning, korttidstillsyn och korttidsboende.

Under 2024 fortsätter arbetet med att identifiera och arbeta med kvalitetshöjande åtgärder i verksamheterna. Ett led i det arbetet är att förtydliga strukturerna för det systematiska kvalitetsarbetet. Flera verksamheter har identifierat behov av att ta fram informationsmaterial som beskriver insatser inom LSS. Materialet som tas fram ska ha hög tillgänglighet och vara lättläst, i enlighet med Umeå kommuns program för tillgänglighet.

Inom daglig verksamhet fortsätter arbetet med att öka nämndens samarbete med Arbetsmarknad och integration, vilket sammanfaller med intentionen i Umeå kommuns program för tillgänglighet: att göra riktade insatser för ökad sysselsättning på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning. Samarbetet innebär att personer med funktionsnedsättning ska ges möjligheter till sysselsättning på ett anpassat och tillgängligt sätt. Det pågår arbete med att tydliggöra och effektivisera verksamhetens förmåga att stötta deltagare att nå Torgen/reguljär arbetsmarknad. Kunskap om hur situationen ser ut för personer med funktionsnedsättning och vad en tillgänglig arbetsmarknad innebär är en angelägen fråga för såväl tjänstepersoner som för förtroendevalda. Under 2024 pågår även arbeten med att säkra hälso- och sjukvårdsinsatser på daglig verksamhet. Inom boendena är avvikelsehantering och skyddsåtgärder exempel på prioriterade frågor för kommande året.

Verksamheterna kommer påverkas stort av de nya reglerna kring dygnsvila, och därför väntas effekten av de nya bestämmelserna vara påtaglig inom LSS-området.

Nämnden följer särskilt dessa mått:
- Andel LSS-beslut som verkställts inom 3 månader efter beslutsdatum
- Andel personer som har sin dagliga verksamhet förlagd till företag/förening/offentlig sektor
- Antal personer som går från daglig verksamhet till Torgen, anställning eller studier
- Andel uppföljda beslut personlig assistans

Ge stöd till självförsörjning och tillgodose behov av ekonomiskt bistånd

Målsättning *Personer i behov av ekonomiskt bistånd så snart som möjligt ska uppnå självförsörjning.*

För att uppnå målet krävs ett gott internt samarbete och samverkan med en rad olika aktörer. I samverkan med Arbetsmarknad och integration, Samordningsförbundet samt Arbetsförmedlingen pågår ett gemensamt utvecklingsarbete i syfte att hitta gemensamma arbetssätt för att snabbare uppnå egen försörjning. Arbetet ska minska risken för utanförskap och långvarigt behov av försörjningsstöd.

För att möjliggöra att mer arbetstid läggs på att möta och stödja klienter satsar nämnden på att digitalisera de administrativa delarna av försörjningsstöd. Aktiviteter med ett särskilt fokus på barnfamiljer pågår i syfte att bekämpa barnfattigdom.

Nämnden följer särskilt dessa mått:
- Antal bidragsmånader för personer som uppbär ekonomiskt bistånd
- Andel ej återaktualiserade personer med försörjningsstöd
- Antalet barn som ingår i hushåll som uppbär försörjningsstöd
- Antalet familjer med barn som uppbär försörjningsstöd
- Antal bidragsmånader för personer som uppbär ekonomiskt bistånd på grund av arbetslöshet (åldersindelning)
- Nollvision vräkning av barn

Ge stöd, omsorg och skydd (enligt SoL och LVM) till vuxna

Målsättning *Personer i behov av insatser från socialtjänsten ska få möjlighet att leva ett självständigt och meningsfullt liv med god hälsa.*

Personer med behov av stöd, omsorg eller skydd befinner sig ofta i en utsatt och sårbar situation, och kan ha behov inom fler än ett livsområde. Det är inte ovanligt att missbruk, våldsutsatthet, hemlöshet eller psykisk ohälsa hänger ihop. För att tillgodose behoven på bästa sätt krävs en helhetssyn på personens livssituation.

Under 2024 kommer Umeå kommun att införa ett sammanhållet boendestöd. Boendestöd riktar sig till personer med svårigheter att utföra aktiviteter på viktiga livsområden, men som med stöd att göra saker tillsammans kan bibehålla eller uppnå självständighet på sikt. Boendestöd syftar till att underlätta för den enskilde att hantera sin vardag och utgår från den enskildes specifika behov.

Det stöd som ges ska anpassas till att stärka förmågan att leva ett självständigt liv och skapa förutsättningar för den enskilde att kunna bo i eget boende. Personer i hemlöshetssituationer ska

minska, men i takt med att Umeå växer så ökar även behoven hos kommunens invånare. Det pågår arbeten med att se över boendeformer och bredda insatser som ger personer förutsättningar att ordna och behålla boende. Ett viktigt arbete för att stärka möjligheten till eget boende är att tillsammans med Umeå Stadsmission införa Bostad först.

Förvaltningen uppdras att under 2024 ta ett nytt initiativ till avtalstecknande med kranskommunerna om barnahus och Centrum mot våld för att stärka verksamheten och stödet till barn och våldsutsatta i Umeåregionen.

Förvaltningen uppdras att vidta åtgärder för att de ideella föreningarnas verksamhet och samarbete med Umeå socialtjänst om skyddat boende och stöd för våldsutsatta säkras för framtiden, i samband med att den nya tillståndsplikten för skyddat boende börjar gälla 1 april 2024. Nämnden ska få en delrapport över hur uppdraget fortskrider under första halvåret 2024.

Förvaltningen uppdras att under 2024 mot bakgrund av det senaste årets kraftigt ökade kostnader för HVB-placeringar på nytt utreda en uppbyggnad av HVB-verksamhet i egen regi eller tillsammans med andra kommuner.

Nämnden följer särskilt dessa mått:
- Antal som minskat stöd pga. självständighet i boendestöd
- Antal personer inom ordinärt boende som avslutat sitt stöd på grund av ökad självständighet
- Andel som fullföljer behandling inom Beroendeenheten (nytt 2024)
- Antal sociala kontrakt som övergår i förstahandskontrakt (nytt 2024)
- Antal personer i hemlöshetssituation (årligen)
- Andel våldsutsatta vuxna med individuella mål uppnådda efter avslutat stöd från Centrum mot våld (nytt 2024)

Erbjuda familjerådgivning

Målsättning *Familjerådgivningen ska erbjuda stöd som är anpassat utifrån paret, familjen och individens behov, samt ha en hög tillgänglighet. Familjerådgivningens arbete ska även bidra till att skapa en trygg uppväxtmiljö för barn.*

Familjerådgivningen syftar till att bearbeta och hantera samlevnadskonflikter i parförhållanden. Under de senaste åren har det blivit ett ökat inflöde till Familjerådgivningen. Sedan 2022 pågår ett arbete för att se över arbetssätt och minska kötiden.

Bland annat har arbetet innefattat omvärldsbevakning för att förstå hur andra kommuner valt att organisera motsvarande uppgifter. Det har även gjorts en processkartläggning i syfte att identifiera aktiviteter som är välfungerande samt aktiviteter med förbättringsbehov. Fortsatt arbete utifrån identifierade åtgärder kommer att pågå under 2024.

Nämnden följer särskilt dessa mått:
- Antal som erbjudits samtal inom en månad (nytt 2024)
- Andel som är nöjd med stödet (nytt 2024)

Erbjuda hälso- och sjukvård till personer i bostad med särskild service och under vistelsetid daglig verksamhet

Målsättning *Den enskilde erbjuds en säker, god och nära hälso- och sjukvård.*

Hälso- och sjukvård erbjuds till personer som bor på gruppbostäder inom funktionshinderomsorgen, samt under den tid som personerna vistas på daglig verksamhet. Handlingsplanen för ökad patientsäkerhet är stöd för att inrätta principer, prioriteringar och mål för patientsäkerhetsarbetet. Den medicinska ledningen är en förutsättning för att kunna bedriva behovsbaserad och personcentrerad kommunal hälso- och sjukvård på ett resurseffektivt sätt.

Styrdokument

Viktiga styrdokument utifrån kvalitetsperspektivet:

- Individ- och familjenämndens ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (IFN-2019/00064)
- Individ- och familjenämndens kvalitetsberättelse (IFN-2022/00032)
- Individ- och familjenämndens patientsäkerhetsberättelse (IFN-2022/00033)
- Individ- och familjenämndens internkontrollplan (IFN-2022/00001)
- Individ- och familjenämndens lokalförsörjningsplan 2022-2025 (IFN-2021/00007)
- Handlingsplan för ökad patientsäkerhet
- Åtgärdsplan för arbete med barnkonventionen

Inriktningsmål och program

Kommunfullmäktige använder inriktningsmål för att skapa riktning och förändring i en avgränsad fråga eller inom ett avgränsat område som är gemensamt för flera kommunala aktörer. Kommunfullmäktige fastställde fyra inriktningsmål i juni 2023. Individ- och familjenämnden har tilldelats åtaganden för inriktningsmål 2 och 3. Det innebär att nämnden förväntas särskilt prioritera arbete med dessa inriktningsmål, samt att nämnden har reella förutsättningar att bidra till måluppfyllelse. Mål 2 och 3 konkretiseras i programmet för social hållbarhet. Ett program fungerar som en konkretisering och inramning av respektive inriktningsmål som kommunfullmäktige antar.

Kommunfullmäktiges inriktningsmål

Inriktningsmål 2

Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden

Inriktningsmål 3

Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv

Program för social hållbarhet

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla. Programmet innehåller fokusområden där nämnden förväntas prioritera programåtaganden som tilldelats nämnden.

Fokusområde 1
Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden

Detta fokusområde syftar till att Umeå på väg mot 200 000 invånare ska fortsätta vara en trygg, öppen och socialt sammanhållen kommun med hög grad av tillit och välbefinnande.

Programåtaganden

1.1 Förhindra framväxten av segregation och utsatta områden

I arbetet ingår att utveckla hur kommunen mellan olika förvaltningar kan arbeta mer tillsammans, samt med andra aktörer och civilsamhället, detta i syfte att förbättra och utveckla arbetsmetoderna för att skapa ännu bättre förutsättningar för tidiga insatser och långsiktiga verksamheter.

Nämndens planering: Den kommande omställningen av socialtjänsten, med större fokus på förebyggande arbete, är viktig för att möta behov i tid. Under 2024 kommer ett aktivt arbete kring förebyggande satsningar göras inom ramen för verksamheterna men även i samverkan. Nämnden vill även betona att samverkan med ideella föreningar, nätverk och organisationer har ett stort egenvärde och deras betydelse för att möta gemensamma utmaningar och social utsatthet kan inte nog betonas.

1.2 Ett Umeå fritt från våld

Arbetet med ett Umeå fritt från våld utgår ifrån Umeå kommuns handlingsplan mot våld.

Nämndens planering: Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för att de som utsatts för våld i nära relation, barn som upplevt våld och att personer som utövar våld får det stöd och den hjälp de behöver. Nämnden har tagit initiativ till Umeå kommuns handlingsplan mot våld. I planen tas ett helhetsgrepp mot våldsbrotten i Umeå kommun. Till handlingsplanen finns en aktivitetsplan som Umebrå samordnar. Arbetet har sin utgångspunkt i kommunens mål kring social hållbarhet och jämställdhet och det redan pågående arbetet mot våld inom olika våldsområden.

I aktivitetsplanen lyfts bland annat åtgärder kring skyddat boende, prostitution och människohandel samt utveckling av åtgärder för att motverka hedersrelaterat våld.

Centrum mot våld, som har ett särskilt uppdrag som kompetenscentrum kring våldsfrågor, drivs i samverkan mellan nämnden och Region Västerbotten. Centrum mot våld erbjuder stöd till personer som lever/har levt i förhållanden där det förekommer våld. Centrum mot våld tillhandahåller även Barnahus, en verksamhet som samordnar stöd och hjälp till barn som misstänks vara utsatta för allvarliga brott.

1.3 Förebyggande insatser och trygghetsarbete

En utökning av det förebyggande arbetet – att tidigt nå ut med stöd och att med rätt insatser stärka tilltron till samhällets institutioner och delaktighet i samhället och minska social oro för att på så vis förebygga behov av mer genomgripande insatser inom ramen för trygghetsuppdraget för Umeå växer – tryggt och säkert.

Nämndens planering: Under 2024 har nämnden fokus på förebyggande arbete och att tidigt nå ut med stöd för att fånga upp behov. Det innebär att med rätt insatser minska social oro samt förebygga behov av mer genomgripande insatser med koppling till arbetet med ett Umeå som ska växa hållbart. En prioriterad målgrupp i arbetet är stöd till barn och unga i riskzon, där nämnden ser stora behov av att samverka med andra förvaltningar och berörda aktörer.

Relaterade styrdokument

Medborgarlöften Umeå 2023–2024, Samverkansöverenskommelse 2021–2024 mellan Umeå kommun och Polismyndigheten, Handlingsplan mot våld, Åtgärdsplan Umeå växer-tryggt och säkert, Färdriktning 2020–2025 Umeå växer - tryggt och säkert, Handlingsplan för gator och parkers trygghetsarbete

Fokusområde 2
Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv

Jämställdhetsmålet är en övergripande strategisk fråga för kommunen och jämställdhet ska även fortsatt genomsyra samtliga program, då jämställdhetsstrategin slår fast att alla verksamheter inom kommunen ska bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete. De insatser som anges under detta utvecklingsområde ska därför ses som prioriteringar för särskilda satsningar inom jämställdhet som bidrar till att stärka den sociala hållbarheten.

Programåtagande

2.3 Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Arbetet knyter an till ett Umeå fritt från våld som utgår ifrån Umeå kommuns handlingsplan mot våld, samt det sjätte nationella jämställdhetspolitiska delmålet.

Nämndens planering: I aktivitetsplanen som hör till Umeå kommuns handlingsplan mot våld beskrivs åtgärder som hör till nämndens ansvarsområde. Det finns flera verksamheter inom nämndens område som fokuserar på våldsutsatta och det sker även inom ramen för olika samarbeten.

Centrum mot våld erbjuder stöd till våldsutsatta kvinnor. Inom verksamheten finns olika typer av stöd till våldsutsatta kvinnor. Stödet som ges anpassas utifrån situation och behov.

Det finns ett idéburet offentligt partnerskap (IOP) mellan nämnden och Kvinno- och tjejjouren i syfte att erbjuda ett tryggt och bra stöd till våldsutsatta kvinnor, ta vara på barns rättigheter och att sprida information om mäns våld mot kvinnor. Kvinno- och tjejjouren arbetar för ett jämställt samhälle fritt från våld.

En IOP finns även upprättad mellan nämnden och Umeå stadsmission. Umeå stadsmission erbjuder skyddat boende till våldsutsatta kvinnor i aktivt missbruk, våldsutsatta kvinnor med psykisk ohälsa, hedersrelaterat våld, de som hamnat i prostitution och människohandel samt kvinnor med olika funktionsvariationer.

Relaterade styrdokument *Strategi för jämställdhetsarbete i Umeå kommun, CEMR-deklarationen*

Fokusområde 3
Barns uppväxtvillkor

Umeå kommun ska vara en bra plats att växa upp på och alla barn i vår kommun ska ha goda, jämlika uppväxtvillkor, oavsett föräldrarnas bakgrund, inkomst eller livsval.

Programåtagande

3.1 Barn och ungdomars rätt till delaktighet och inflytande i kommunens utveckling ska säkerställas.

Arbetet utgår ifrån barnkonventionens grundläggande principer om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och bli lyssnade på i alla frågor som rör det, och är en del i det pågående arbetet med dialog och demokratiutveckling med fokus på utvecklad medborgardialog.

Nämndens planering: Nämnden antog under 2021 handlingsplan för implementering av barnkonventionen 2021-2023. Målet är att barnkonventionens grundsyn ska genomsyra nämndens verksamheter och att barns rättigheter ska kunna tillgodoses. En viktig del i implementeringsarbetet har Stöd och omsorgs barnrättsteam, som består av nyckelpersoner från verksamheterna. För samordning av barnrättsteamet och ansvarig för uppföljningen av handlingsplanen finns en barnrättstrateg.

3.2 Motverka barnfattigdom.

Arbetet mot barnfattigdom utgår ifrån Umeå kommuns handlingsplan för halverad barnfattigdom.

Nämndens planering: Nämndens arbete pågår utifrån handlingsplanen för halverad barnfattigdom. Åtgärder är bland annat att arbeta för särskild hänsyn till bidragsbehov för barn och deras fritid, att vårdnadshavare kontaktas vid risk för vräkning samt att barnperspektiv är vägledande vid beslut om försörjningsstöd.

Inom samverkan mellan Umeå kommun, Region Västerbotten, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Kriminalvården genom Samordningsförbundet ska barnperspektivet uppmärksammas utifrån varje samarbetsparts ansvarsområde. Inom Försörjningsstödet pågår ett aktivt arbete utifrån barnrätt.

3.3 Förebyggande folkhälsoarbete.

Folkhälsoarbetet är en viktig del för att uppnå en socialt hållbar utveckling genom att skapa goda levnadsvillkor och utvecklingsmöjligheter för hela befolkningen i Umeå kommun. Både det hälsofrämjande och det sjukdomsförebyggande arbetet är viktigt. Inom fokusområdet barns uppväxtvillkor prioriteras kommunens folkhälsoarbete med barn och unga, men arbetet är viktigt livet ut och ett folkhälsoperspektiv med fokus på jämlika förutsättningar för en god folkhälsa ska genomsyra hela programmet.

Nämndens planering: Inom funktionshinderomsorgen är VHU (Västerbottens hälsoundersökningar) är gjorda inom ramen för ett projekt. Projektet har identifierat hälsorisker hos brukare i syfte att ta fram en plan för att minska riskerna. Under 2023-2024 så fortgår planering kring VHU även tillsammans med kranskommuner.

Att arbeta med suicidprevention görs med utgångspunkt i Umeå kommuns handlingsplan mot suicidprevention. Nämndens verksamheter arbetar utifrån lokala handlingsplaner och checklistor för att så långt det är möjligt förebygga suicid. En samordnare för arbetet med suicidprevention inom nämndens verksamhet håller ihop åtgärder och följer upp dessa, genom en styrgrupp.

Samarbetet mellan för- och grundskola, elevhälsa, individ- och familjeomsorg och landstingets hälsocentraler i form av HLT-möten (hälsa, lärande och trygghet) fortsätter.

Relaterade styrdokument *Umeå kommuns handlingsplan mot barnfattigdom, IFN:s handlingsplan för implementering av barnkonventionen, Riktlinjer för lekplatser och lekmiljöer*

Fokusområde 4
Boende och bebyggelsemiljö

Detta fokusområde handlar om att i takt med fortsatt tillväxt utveckla boendemiljöer som är trygga, tillgängliga och som främjar delaktighet samt möten mellan människor

Programåtagande

4.3 Främja en socialt hållbar bostadsförsörjning och motverka hemlöshet.

Kommunens övergripande bostadspolitiska mål är att möta både dagens och framtidens behov av bostäder. För en socialt hållbar bostadsförsörjning och motverka hemlöshet kan det behövas särskilda åtgärder riktade mot de mest utsatta i samhället, utifrån Umeå kommuns bostadsförsörjningsprogram.

Nämndens planering: Nämnden omfattas av flera aktiviteter i bostadsförsörjningsprogrammet. Ett antal åtaganden regleras i Umeå kommuns handlingsplan mot hemlöshet, bland annat årliga kartläggningar av omfattningen av hemlösa i Umeå (sedan 2021).

Nämndens verksamheter arbetar även med att skapa en större variation av insatser och stöd i boende (exempelvis Bostad först) i syfte att bättre möta individuella stödbehov på hemmaplan. Utvecklingen av boendestöd är också en viktig pusselbit för att förebygga behovet av mer omfattande insatser.

Relaterade styrdokument *Umeå kommuns bostadsförsörjningsprogram, Umeås stadsdelar – så står det till, Umeå kommuns arbete med att motverka och förebygga hemlöshet (KF handlingsplan mot hemlöshet), Handlingsplan för gator och parkers trygghetsarbete*

Fokusområde 5
Arbete och försörjning

Arbete och sysselsättning har betydelse för människors livskvalitet och delaktighet och inflytande i samhällslivet. Att kunna försörja sig är en grundläggande förutsättning för goda livsvillkor och för att minska socioekonomiska skillnader. Även sambandet mellan arbete eller sysselsättning och god hälsa är väl belagt i forskningen. Lika viktigt som sysselsättningen i sig är rätten till yrken utefter ens kompetens. En jämlik arbetsmarknad är vad som på allvar skapar förutsättningar för ett jämlikt och socialt hållbart samhälle

Programåtagande

5.1 Skapa förutsättningar för en ekonomisk jämlikhet och en högkvalitativ välfärd för livets alla skeden.

Arbetet utgår ifrån de data som kommunen har kring livsvillkor, ekonomi och hälsa. Dessa utgör beslutsunderlag för att prioritera och följa upp kommunens arbete med jämlikhet och folkhälsa.

Nämndens planering: Inom verksamheterna är det initialt myndighetsutövningen, som möter inflödet av ärenden, som också uppfattar trender och mönster i behov. Myndighet fångar upp signaler för att förstå nya behov. Utförarverksamheterna signalerar utveckling och trender vid behov.

För insatser finns möjlighet att ta fram prognoser utifrån data i alla processteg – från aktualisering tills att insatsen följs upp. Nämnden begär även analyser av statistik utifrån genderbudgeting, där senaste uppdraget var analys för placerade barn och unga. Det uppdraget fortsätter under 2024. Ytterligare ett exempel som följs är barnfattigdom.

5.3 Särskilt stöd till de personer som står långt från arbetsmarknaden.

Arbetet syftar till att samordna insatser för att förbättra kompetensförsörjningen och påskynda individers etablering i arbetslivet med särskilt fokus på personer som står långt från arbetsmarknaden i samverkan med bland annat arbetsförmedlingen, Umeåregionens kommuner och Samordningsförbundet.

Nämndens planering: För att möjliggöra för personer med försörjningsstöd att uppnå egen försörjning pågår utvecklingsarbeten där nya arbetssätt och flöden testas i mindre skala och utvärderas. Målet är att ta fram en modell som tidigt och långsiktigt stödjer personer i behov av arbete eller arbetsmarknadsinsatser till självförsörjning. Utvecklingsarbetet sker dels i tvåpartssamverkan mellan Umeå kommun (Socialtjänst samt Arbetsmarknad och integration) och Arbetsförmedlingen, och dels i den samverkan som utgår från FINSAM genom Samordningsförbundet (bestående av Umeåregionens kommuner, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Region Västerbotten).

Relaterade styrdokument *Överenskommelse om samverkan för att förbättra kompetensförsörjningen och påskynda individers etablering i arbetslivet mellan Arbetsförmedlingen, Umeåregionens kommuner och Samordningsförbundet, Umeå kommuns integrationsstrategi*

Styrdokument

Viktiga styrdokument för nämnden:

- Handlingsplan för implementering av barnkonventionen (IFN-2021/00209, 2021-10-20)
- Policy och handlingsplan för halverad barnfattigdom (KS-2019/00970, 2022-03-15)
- Umeå kommuns handlingsplan mot våld (KF)
- Handlingsplan för suicidprevention (KF 2022-06, IFN-2022/00282)
- Handlingsplan mot hemlöshet 2018-2021 (KF 2018-01-29)
- Umeå kommuns bostadsförsörjningsprogram (KF 2022-11-28)
- Digitaliseringsplan för vård och omsorg 2020-2024 (IFN 2019-11-20)

Tilläggsuppdrag

Kommunfullmäktiges tilläggsuppdrag till individ- och familjenämnden

Tilläggsuppdrag: 2023:1 Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och nämnderna i uppdrag att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar.

Nämndens planering: I april 2023 gav nämnden förvaltningen i uppdrag att återkomma med förslag på effektiviseringar för att klara grunduppdraget utifrån nuvarande personalbrist och den ekonomiska situationen. Nämnden beslutade i september 2023 om styrande principer för effektiviseringsarbetet. En stor del av effektiviseringarna berör åtgärder för att klara grunduppdraget med färre medarbetare, till följd av rådande personalbrist. Arbetet med effektiviseringar kommer fortsätta under 2024.

Tilläggsuppdrag: 2023:2 Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och nämnderna i uppdrag att öka samarbetet och ansvarstagandet över förvaltnings- och nämndgränser.

Nämndens planering: Nämnden har identifierat behov av ökad samverkan över nämnds- och förvaltningsgränser inom flera områden. Arbetet kommer förankras och påbörjas där behoven bedöms vara störst under 2024.

Nämndens arbete med personalpolitiska mål

Individ- och familjenämndens kompetensförsörjningsplan (IFN-2022/00287) fastställdes under 2023. Kompetensförsörjningsplanen innehåller långsiktiga åtgärder för att säkra kompetensförsörjningen till nämndens verksamheter. Planen bryts ner till aktivitetsplaner och det finns en tillhörande utbildningsplan. Utbildningsplanen för 2024 påverkas av införandet av nytt verksamhetssystem, och prioriteringar kommer behöva göras utifrån det. Under 2024 ska en flerårig plan tas fram för HBTQI-certifiering av verksamheter.

Kommunfullmäktiges personalpolitiska mål

För att möta de utmaningar nämndens verksamheter har och står inför, finns ett stort behov av att vara en attraktiv arbetsgivare med en hållbar arbetsmiljö och låg sjukfrånvaro över tid. Genom ett systematiskt och långsiktigt arbete med utgångspunkt från friskfaktorer kan vi nå goda arbetsmiljöer, utveckla verksamheten samt rekrytera och behålla och utveckla medarbetare med rätt kompetens och ge goda förutsättningar för våra chefer.

Mål 5.

Umeå kommun ska klara kompetensförsörjningen genom att vara en attraktiv arbetsgivare och spegla mångfalden i samhället.

Nämndens planering: Individ- och familjenämndens verksamheter ska spegla samhällets struktur och präglas av jämställdhet och kulturell mångfald. Att bredda perspektivet på rekrytering och ta tillvara kompetenser är därför en viktig fråga för att attrahera och nå framtida medarbetare likväl som nya grupper av medarbetare på arbetsmarknaden.

Studerande som gör praktik i verksamheterna är en stor framtida rekryteringsbas. Alla verksamheter ska fortsätta arbetet med att skapa förutsättningar för att ta emot studenter och praktikanter, såväl som feriearbetande ungdomar. Ambassadörsverksamheten, där egna medarbetare lyfts fram som goda förebilder för sina yrken ska fortgå då det är ett betydelsefullt sätt för att attrahera ungdomar att söka sig till vård- och omsorgsyrken.

Planerade aktiviteter och åtgärder behöver därför fortsätta och utvecklingen av nya arbetsformer och arbetssätt behöver intensifieras. Den digitalisering och automatisering som sker i samband med verksamhetsutveckling är och kommer att vara fortsatt betydelsefull för att klara ökade behov. Ytterligare en del i att klara de ökade kompetensförsörjningsbehoven är vikten av ett aktivt arbete med både lång- och kortsiktig bemanningsplanering samt bemanningsekonomi.

Mål 6.

Umeå kommun ska ha ledarskap som ges och ger förutsättningar för goda resultat, där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte är fler än 30.

Nämndens planering: Ett närvarande ledarskap gör att medarbetarna bättre klarar utmaningarna i arbetslivet och möjliggör delaktighet. Medarbetarna ska ha förutsättningar och möjligheter att vara delaktiga och tillsammans med ledarna utveckla och föra verksamheten framåt.

Inom nämndens område är antalet medarbetare per chef i genomsnitt inte fler än 25.

Mål 7.

Umeå kommuns sjukfrånvaro ska minska genom fokus på friskfaktorer och jämställda arbetsförhållanden.

Nämndens planering: Att ha en låg sjukfrånvaro är angeläget för nämndens verksamheter, som ett led i kompetensförsörjningsarbetet. En god arbetsmiljö för våra medarbetare bidrar till god kvalitet och kontinuitet i arbetet med våra brukare.

Nämndens verksamheter ska ha ett systematiskt arbetsmiljöarbete där chefer, i samverkan med skyddsombud, undersöker arbetsmiljön, identifierar risker löpande och vidtar åtgärder i syfte att minska ohälsa och olycksfall. Alla medarbetare har ett ansvar att bidra till en god arbetsmiljö. Prioriterade områden är att stärka arbetsmiljöarbetet med fokus på hot- och våldssituationer samt att tydliggöra förvaltningsövergripande processer som rör lokaler.

Nämnden prioriterar även att chefer ska ha en god arbetsmiljö, då detta är en faktor för att även medarbetare ska ha en god arbetsmiljö med låg sjukfrånvaro och låg andel olycksfall. Chefer och skyddsombud ska erbjudas utbildningar inom samma områden i syfte att ha en gemensam plattform.

För att ha en låg sjukfrånvaro ska nämndens verksamheter ha fokus på att identifiera arbetsplatser och medarbetare med risk för sjukfrånvaro. Syftet är att genomföra konkreta riktade aktiviteter som minskar och förebygger sjukfrånvaro.

Nämndens verksamheter ska använda sig av friskfaktorer på ett aktivt, systematiskt och långsiktigt sätt för att skapa en god arbetsmiljö och låg sjukfrånvaro. Friskfaktorerna identifierar områden i verksamheterna som är angelägna att främja för att en arbetsplats ska fungera bra i längden. När arbetet organiseras på ett sätt som stärker friskfaktorer mår medarbetare bra, utvecklas och kan göra ett bra jobb. Det bäddar för goda resultat och för att fler vill jobba på arbetsplatsen. Nämnden planerar därför att ha kompetenshöjande aktiviteter om friskfaktorerna.

Nämnden ska inom ramen för skyddskommittéarbetet analysera vilka åtgärder förvaltningen behöver vidta för att minska sjukfrånvaron utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Nämnden följer särskilt dessa mått (helår):	Målvärde 2024
Sjukfrånvaro, procent	6,5
Andel långtidsfriska	60
Andel heltidsanställda	95
Andel heltidsanställda exkl. personlig assistans	95
Andel heltidsanställda inom område personlig assistans	81
Andel skyddsombud som genomgått introduktion (kommunövergripande)	90
Andel skyddsombud som genomgått förvaltningens utbildning för skyddsombud (nytt 2024)	-
Andel chefer med max 30 medarbetare	85
Medarbetarenkäten, medelvärde	4,8

Nämndens drift- och investeringsbudget

Finansiellt mål

Mål 8.

Resultatet i förhållande till skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning ska uppgå till 0 procent 2024 samt 1 procent 2025-2027.

God ekonomisk hushållning innebär att både kommunens finansiella och verksamhetsmässiga mål uppnås, att verksamheten bedrivs långsiktigt, ändamålsmässigt och effektivt och att ekonomiska aktiviteter sker i enlighet med lagar, regler och etablerade normer.

Utgångspunkter i planeringsdirektiv

Följande ekonomiska utgångspunkter lyfts i planeringsdirektiv för 2024:

- Demografiprognosens påverkan på skatteintäktsprognos
- Pensionskostnadsprognosen
- Ny beräkning av arbetsgivaravgifter
- Tillfällig höjning av kraftintäkter för 2024
- Oförändrad skattesats

Det framgår av planeringsdirektiven att de ekonomiska förutsättningarna kommer att förändras väsentligt till det sämre. Skatteintäkterna utvecklas relativt väl i nominella tal men inflationens påverkan på konstadsutvecklingen gör de reella förutsättningarna utmanande.

Inför perioden 2024–2027 ser nämnden försämrade ekonomiska förutsättningar genom att den pågående kompetenskrisen i Sverige driver kostnader inom främst individ- och familjeomsorgen (för insatser till barn- och unga). Dessa kostnadsökningar påverkas också av att flera individer har komplexa behov som kräver mer resurser, vilket summerar till en kostnadsökning på 30% sedan 2022. Kostnadsökningen ser ut att fortsätta för att sedan kvarstanna på en permanent högre nivå. Att hantera fler barn och unga med komplexa behov kombinerat med kompetenskris och ökat antal ärenden kommer ha en långsiktig negativ påverkan på nämndens ekonomi.

Inflationens påverkan på personalens lönekrav, leverantörers kostnadsökningar och ökade hyreskostnader kommer påverka nämndens ekonomi under en lång tid framöver.

Svensk ekonomi bedöms befinna sig i en lågkonjunktur under perioden 2024–2026 med ett sjunkande realskatteunderlag vilket kommer påverka kommuners finansiella ställning negativt. Den övergripande negativa ekonomiska utvecklingen i Sverige påverkar nämndens verksamheter genom högre belastning på verksamheterna och högre kostnader. Nämnden står också inför ekonomiska utmaningar i form av ökade volymer i verksamheten och komplexiteten genom ökade regleringar från staten.

Lågkonjunkturen bedöms påverka nämndens verksamheter negativt genom mer utanförskap och behov av insatser hos befolkningen. De övergripande ekonomiska förutsättningarna för kommunsektorn kan komma att leda till mindre ekonomiska resurser för nämnden.

Nettokostnader

Kommunfullmäktige har fastställt att samtliga nämnder i Umeå kommun ska minska sin nettokostnadsavvikelse i jämförelse med gruppen ”Större stad” som Umeå kommun jämför sig med.

För Individ- och familjenämnden så uppgår nettokostnadsavvikelsen inom individ- och familjeomsorgen under 2022 till 2,3% vilket i kronor motsvarar 13 mkr. Jämförelsegruppen större stad hade en nettokostnadsavvikelse på 6,6% under 2022. Om Umeå kommun hade haft samma avvikelse hade det inneburit en avvikelse på 37 mkr.

För individ- och familjenämndens verksamheter inom LSS uppvisas en negativ nettokostnadsavvikelse på -2,3% vilket motsvarar -23 mkr. Det innebär att LSS verksamheterna bedrev sin verksamhet med mindre kostnader än förväntat utifrån Umeå kommuns förutsättningar. Jämförelsegruppen större stad hade en nettokostnadsavvikelse på -1,3% under 2022.

Budget

Inför budgetår 2024 har nämnden lagt en budget i balans utifrån den ram fullmäktige tilldelat nämnden. Utgångspunkten är en budget som värnar kärnuppdraget med satsningar på det förebyggande arbetet.

Nämndens beslutade ram inför 2024 från kommunfullmäktige innebär att nämndens verksamheter ej får uppräkning för index. Vid prognostiserade index innebär den beslutade ramen att nämnden saknar tillskott för volymtillväxt varvid prioriteringar av verksamhet kommer behöva göras.

Nämnden har använt det av kommunfullmäktige beslutade differentierade löneindexet som för nämnden motsvarar 4,46% löneökning under 2024. Löneökningarna för 2024 har en stor osäkerhetsfaktor bakom sig då huvudöverenskommelsen med vision och övriga tjänstemannaförbund löper ut vid årsskiftet.

Övriga verksamhetskostnader, bidrag och satsningar från tidigare år räknas upp inför 2024 utifrån indexering.

Utbildningsbudgeten för 2024 uppgår till 4,1mnkr.

Föreningsbidraget för 2024 uppgår till 1 082 tkr.

Nämnden bibehåller föregående års satsning på 2 mnkr på rekryteringsenheten för att stötta enhetschefer och skapa förutsättningar för arbete med arbetsmiljön.

Tabell – budget 2024

Individ- och familjenämnden	Årsbudget 2023	Förslag index-uppräkning 2024 inklusive PO tillskott	Förslag ramtillskott 2024	Budget från KF 2024
Funktionshinderomsorg	954,4	43,7	0,0	998,1
Individ och familjeomsorg	406,1	25,5	0,0	431,5
Ensamkommande barn	-6,5	0,5	6,0	0,0
Försörjningsstöd	116,9	3,7	0,0	120,6
Gemensamma kostnader	101,4	1,8	0,0	103,2
Summa nämnd	**1 572,3**	**75,1**	**6,0**	**1 653,4**

Tidigare satsningar som kvarstår under 2024

- Familjepeppen **0,1 mnkr**
- FoU Välfärd **0,7 mnkr**
- Minoritetsarbete **0,2 mnkr**
- Insatser genom tillgänglighetsprogrammet **1,0 mnkr**
- HBTQI Certifiering **0,1 mnkr**
- Friskvårdssatsning **0,3 mnkr**

Nämndens styrning och uppföljning av externa utförare

Individ- och familjenämnden har en plan för uppföljning av externa utförare inom nämndens område sedan 2020. Nämndens externa avtal under 2023 indelas sex avtalsområden och uppgick till ca 170 avtal vid årets början.

Syftet med uppföljning av externa utförare är att säkerställa den enskildes behov av insatser och måluppfyllnad utifrån genomförandeplanen och att säkerställa att utförare följer de krav som är ställda i upphandlingen för att tillgodose att alla vård- och omsorgsinsatser och behandlingsinsatser är av god kvalitet.

Uppföljningen syftar också till att upptäcka eventuella oegentligheter och avvikelser gentemot avtalet. Uppföljningarna ska även bidra till utveckling, lärande och förbättringar i verksamheten.

Nämndens uppföljningsplan för externa utförare fastställs årligen. Nämndens plan för uppföljning av externa utförare av vård- och omsorgstjänster 2023 finns i sin helhet i diariet (IFN-2023_00107).

Bilagor

Bilaga 1. Utmaningar och möjligheter på 3-5 års sikt

Omställningsarbete till förändrad lagstiftning

De närmsta åren väntas lagändringar och reformer som får betydande påverkan på socialtjänstens verksamheter. För att stärka förutsättningarna att möta förändringarna i tid krävs ett omställningsarbete. Den nya socialtjänstlagen lägger fokus vid förebyggande arbete och att vara en lätt tillgänglig socialtjänst, samt lyfter fram möjligheten att i större utsträckning tillhandahålla insatser utan föregående beslutsprövning. Lagändringar väntas även inom missbruksvården, då Samsjuklighetsutredningen förändrar huvudmannaskapet för vården för personer med skadligt bruk och beroende. Utöver detta väntas även förändringar gällande huvudmannaskapet inom personlig assistans. Båda förändringarna kommer påverka nämndens ansvarsområde och därmed verksamheter. Utmaningen blir att hantera ett omställningsarbete för att anpassa verksamheterna till förändrade uppdrag och samtidigt uppfylla grunduppdraget utifrån den nuvarande ekonomiska situationen.

Brist på verksamhetsanpassade lokaler

Nämnden har brist på verksamhetsanpassade lokaler och inflödet av nya lokaler är för lågt i förhållande till prognoserna. Det gäller främst LSS-boenden men även andra typer av boenden, kontorslokaler och lokaler för daglig verksamhet. Utifrån nuvarande arbetssätt, ansvarsfördelning och organisation är det osannolikt att nämndens behov kommer att vara i balans med lokalförsörjningen innan 2028. En stor del av lokalförsörjningsprocessen ligger utanför nämndens rådighet.

Bedömningen är att det blir svårt att få leverans på det behov som nämnden angett och beställt från Tekniska nämnden, vilket riskerar att påverka nämndens möjlighet att uppfylla sitt grunduppdrag. Detsamma gäller hastigt uppkomna behov och anpassningar inom redan befintligt lokalbestånd.

Brister i lokalförsörjningsprocessen påverkar bland annat:

- Brukare inom LSS som inte kan få sitt beslut om boende verkställt.
- Brukare inom LSS som inte kan få sitt beslut om daglig verksamhet verkställt.
- Brukare får inte de anpassningar i bostäder som behövs och boendemiljön blir därför inte fullgod.
- Kontorslokaler räcker inte till för att säkra en trygg, säker och god arbetsmiljö.

Det pågår ett förbättringsarbete inom ramen för nämndens egna processer kopplat till lokalfrågor. Några exempel är effektivare matchning av brukare till boendeplatser, fortsatt arbete med att utveckla prognosverktyg gällande behov samt flexibla kontorsarbetsplatser.

Kompetensförsörjningsbristen

Nämnden ser risker med att klara av sitt grunduppdrag när de närmsta åren kommer innebära svårigheter att säkra rätt kompetens i och med att kommunen står inför en demografisk utmaning. Andelen personer i arbetsför ålder fortsätter öka i mindre utsträckning än andelen äldre, vilket innebär att försörjningskvoten påverkas. Om personaltätheten i verksamheterna på arbetsmarknaden ska kvarstå[1] krävs att en betydande andel (80 %) av de tillkommande i arbetsför ålder vill arbeta inom välfärden.

Den låga arbetslöshetsnivån i länet innebär en stor kompetensförsörjningsutmaning då det råder brist på arbetskraft med rätt kompetens. Bland länen i Sverige är bristen mest påtaglig i

[1] Ungefär 25% av alla medarbetare i Sverige återfinns inom välfärdsyrken och 75% i övriga sektorer.

Västerbotten. Arbetslösheten i Västerbottens län var 3,7 procent i augusti 2023, att jämföra med riket som låg på 6,7 procent.

Digitalisering och automatisering är och kommer att vara fortsatt betydelsefull för att klara ökade behov. Detta kommer att innebära förändrade arbetssätt som också leder till ökade kompetenskrav. Inom flera verksamheter finns målgrupper som har omfattande omsorgsbehov, där det kan finnas betydande risker för enskilda vid brist på lämpligt utbildad personal. Även språket är en utmaning då många av de kommande medarbetarna har ett annat modersmål. Goda kunskaper i svenska språket är viktigt för att upprätthålla en god kvalitet och säkerhet. Det behövs fler tidiga språkinsatser för att säkra upp kvalitén och säkerheten för både personal och brukare.

Förändrade regler kring dygnsvilan

Under 2023 har mycket tid ägnats åt förberedelse av de skärpta regler för dygnsvila som gäller från 1 oktober 2023. Reglerna avseende dygnsvila skärps, såväl vid planerad arbetstidsförläggning som vid oförutsedd händelse. Arbetstagarens rätt till minst 11 timmars sammanhängande ledighet under varje 24-timmarsperiod ska tillgodoses, detta för att värna medarbetarnas arbetsmiljö samt att tolkningen kring veckovila förändras. Sammantaget påverkar detta möjligheten till flexibla scheman samt möjligheten att bemanna verksamheterna.

Kombinationen av kompetensförsörjningsbristen och de nya reglerna för dygnsvila riskerar att medföra en kostnadsdrivande påverkan på verksamheterna. En stor del av nämndens verksamheter är små enheter (utifrån bestämmelser enligt utformning av LSS-bostäder) och en stor del av verksamheter har jour. De ekonomiska effekterna från dygnsvilan beräknas under 2024 uppgå till 40 mnkr i ökade kostnader för att följa den centrala överenskommelsen gällande dygnsvilan. Denna siffra förutsätter nya samverkansavtal i Umeå kommun.

Förutsättningar för nämndens ekonomi

De ekonomiska förutsättningarna för offentlig sektor prognostiserar på sikt en realminskning av köpkraften för kommunerna. Det innebär att kostnader för insatser ökar snabbare än skatteintäkter vilket leder till att budgetökningar ej kommer följa kostnadsökningar under den kommande perioden.

I kombination med de förväntade ökande behoven på grund av lågkonjunkturen kommer nämndens ekonomi befinna sig i en utsatt situation under lång tid framöver där grunduppdragets genomförande kommer behöva prioriteras och eventuellt omprövas.

Nämnden misstänker även att det kommer ytterligare effekter av pandemin vars omfattning är svår att förutse. Vårdskuldens omfattning, eller det samlade behovet av insatser som uteblivit under en längre period kan påverka ekonomin markant.

Införande av nytt processtöd och planeringsverktyg

Från år 2023 och efterföljande åren har införandet av nytt processtöd och planeringsverktyg betydande påverkan på verksamheterna. Införandet bedöms vara mycket resurskrävande och verksamheterna kommer befinna sig i en omställningsfas under några års tid. En stor utmaning kommer att vara att klara verksamheternas grunduppdrag samtidigt som resurser måste avsättas för att övergå till nya system successivt. Varje medarbetare kommer behöva utbildning och kunskap för att kunna använda de nya systemen, och utbildningen kommer ta tid och resurser från grunduppdraget. En stor del av verksamheterna kommer även behöva kompetensutveckling i nya arbetssätt, framförallt IBIC.

Bilaga 2. Plan för uppföljning av externa utförare av vård- och omsorgstjänster 2023

Inledning

Kommunstyrelsen ansvarar enligt gällande reglemente för att verkställa kommunens upphandling av varor och tjänster. Kommunstyrelsen är avtalsägare för de avtal som upprättas med externa utförare och Upphandlingsbyrån är den verksamhet som har kommunstyrelsens uppdrag att ansvara för upphandlingsfrågor. Upphandlingsbyråns roll är att sammankalla till uppföljning, svara för det affärsmässiga vid uppföljning samt ansvara för att avtalsvillkoren följs.

Grunden för uppföljning av utförare inom valfrihetsystemet (LOV) och LOU-upphandlad verksamhet utgår från de krav som regleras i avtal som träffats med varje utförare utifrån framtaget förfrågningsunderlag.

Stöd- och omsorgsförvaltningen deltar med kompetens kring framför allt kvalitetsaspekter, ekonomisk ersättning och personalfrågor i framtagande av förfrågningsunderlag. Stöd och omsorgsförvaltningen och Upphandlingsbyrån samverkar i uppföljningsarbetet. Avtal om hemtjänst enligt LOV är gemensamma med äldreomsorgsförvaltningen och äldreomsorgsförvaltningen har ett samordnande ansvar.

Uppföljningsplanen beskriver ansvarsfördelning och aktivitetsplan för årets uppföljningar samt på vilket sätt uppföljningen ska redovisas till nämnd och återkopplats till kommuninvånarna.

Uppföljningens syfte

Syftet med uppföljningen är att säkerställa den enskildes behov av insatser och måluppfyllnad utifrån genomförandeplanen och att säkerställa att utförare följer de krav som är ställda i upphandlingen för att tillgodose att alla vård- och omsorgsinsatser och behandlingsinsatser är av god kvalitet.

Uppföljningen syftar också till att upptäcka eventuella oegentligheter och avvikelser gentemot avtalet. Uppföljningarna ska även bidra till utveckling, lärande och förbättringar i verksamheten.

Plan för uppföljning av externa utförare av vård- och omsorgstjänster 2023 finns i sin helhet i diariet (IFN-2023_00107).

Bilaga 3. Åtaganden inom program eller andra styrande dokument

Inom ramen för programmet för social hållbarhet listas vilka styrande dokument som är relevanta utifrån fullmäktiges berörda inriktningsmål. I denna bilaga finns en översikt över åtgärder/aktiviteter/åtaganden som hör till styrdokumenten inom ramen för programmet, som direkt eller indirekt riktats till individ- och familjenämnden. Sammanställningen aspirerar inte på att vara heltäckande. Vissa ändringar kan ha gjorts efter att respektive dokument beslutades, eftersom åtgärder/aktiviteter kan ha förändrats eller genomförts. Flera dokument sträcker sig över en längre tidsperiod. Majoriteten av aktiviteterna görs i samverkan över en längre tid.

Umeå kommuns program för hållbar landsbygdsutveckling (Kommunfullmäktige)

Åtgärder	Ansvariga
Ta fram konkret serviceplanering med tydliga aktiviteter samt utveckla möjligheterna inom service, till exempel hemsändningsbidrag, nya serviceformer och samordning	Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott, Äldrenämnden, Individ- och familjenämnden
Föra diskussioner om kommunala verksamheters roll och funktion på Umeå landsbygd - som mötesplatser med aktiviteter, arbetsplatser, kunder till lokalt näringsliv m.m	För- och grundskolenämnden, Äldrenämnden, Individ- och familjenämnden, Kulturnämnden, Fritidsnämnden, Tekniska nämnden
Utveckla välfärdsteknik som resurs för personal, personer med omsorgsbehov och kommunen i stort	Äldrenämnden, Individ- och familjenämnden, Tekniska nämnden

Umeå kommuns strategi för jämställdhetsarbete (Kommunfullmäktige)

Strategin är tänkt att fungera som ett stöd till framför allt nämnder i förståelsen av hur jämställdhetsarbete kan arbetas in i den egna nämndens verksamheter och hur egna mål och indikatorer tas fram. Jämställdhetsutskottet är ansvarigt för strategin och utgångspunkten är det av kommunfullmäktige antagna övergripande målet kring jämställdhet.

Samtliga verksamheter inom kommunen ska bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete och det är varje nämnds ansvar att bryta ner det övergripande målet kring jämställdhet till egna mål egna nämnden och genomföra samt följa upp detta.

Bostadsförsörjningsprogrammet (Kommunfullmäktige, 2022-11-28)

Inom Bostadsförsörjningsprogrammet finns följande målsättningar:

- Kommunen ska genom god planering uppfylla behovet av bostäder till personer som beviljats bistånd enligt SoL och/eller särskilt stöd och service genom LSS.
- Kommunen ska ha en samordnad och rättvis fördelning av tillgängliga bostäder för personer som beviljats särskilt stöd och service.
- Inga kommuninvånare ska behöva leva i akut hemlöshet.

Åtgärder	Ansvariga
Umeå kommun ska utreda möjligheter och förutsättningar för byggande av särskilda boenden för äldre i behov av vård och omsorg samt gruppbostäder i den täta staden	Kommunstyrelsen, Tekniska nämnden, Äldrenämnden och Individ- och familjenämnden
Umeå kommun ska utreda möjligheten att utveckla metoden för att prognostisera behovet av boenden enligt LSS och därmed skapa bättre kunskap om lokalförsörjningsbehovet.	Kommunstyrelsen, Tekniska nämnden, Individ- och familjenämnden
När hyresrätter byggs på kommunal mark ska kommunen alltid erbjudas att hyra en överenskommen andel bostäder.	Kommunstyrelsen, Tekniska nämnden, Äldrenämnden och Individ- och familjenämnden
Kommunen ska utreda förutsättningarna för att utveckla arbetssättet hur bostäder fördelas till personer som beviljats särskilt stöd och service. Målet är att uppnå struktur och fungerande flöden genom en samordnad prioritering.	Individ- och familjenämnden
Kommunen ska utreda förutsättningarna för och konsekvenserna av införande av kommunal hyresgaranti för barnfamiljer. Syftet är att bedöma om hyresgarantier kan göra det lättare för de grupper som har svårt att etablera sig på bostadsmarknaden att ordna bostad.	Individ- och familjenämnden, Tekniska nämnden, Miljö- och hälsoskyddsnämnden
Umeå kommuns Handlingsplan mot hemlöshet ska aktualiseras.	Individ- och familjenämnden, Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen
Umeå kommuns avtal med AB Bostaden om att en andel av Allmännyttans omsättning av hyresbostäder, ska komma kommunens verksamheter tillgodo. Det möjliggör att möta en stor del av verksamheternas kontinuerliga behov av hyreslägenheter.	Tekniska nämnden, Individ och familjenämnden
Kommunen ska utveckla det vräkningsförebyggande arbetet i linje med kommunens nollvision mot vräkning av barn för att minska risken för avhysning och hemlöshet.	Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Tekniska nämnden
Kommunen ska utreda möjligheten att ta fram information över tillgången till skyddat boende vid behov	Kommunstyrelsen, Individ- och familjenämnden

Umeå kommuns handlingsplan mot våld (Kommunfullmäktige)

De övergripande målen med handlingsplanen är att

- minska våldet i Umeå kommun. Det handlar om att så långt det är möjligt förebygga våld för att reducera antalet våldstillfällen.
- öka kunskapen kring våld hos yrkesverksamma i kommunen för att öka tidig upptäckt, erbjuda tidiga stöd- och hjälpinsatser samt minska mörkertalen.

Aktiviteter	Ansvariga
Utveckla Centrum mot vålds verksamhet Centrum mot våld ska erbjuda alla stöd och hjälp inom område våld i nära relation - både våldsutsatta och våldsutövande. Stöd och hjälp ska erbjudas till de som säljer och köper sex mot ersättning. Utveckla samarbete, insatser och uppföljning kring hedersrelaterat våld och förtryck, tillsammans med skolan.	Individ- och familjenämnden, För- och grundskolenämnden, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, Äldrenämnden
Skyddat boende Inrätta skyddat boende för våldsutsatta kvinnor (t.ex dubbel utsatthet som psykisk sjukdom, funktionshinder, missbruk). Medel riktade för detta ändamål.	Kommunstyrelsen, Individ- och familjenämnden

Åtgärdsplan Umeå växer - tryggt och säkert

Umeå kommun är den enda större kommunen i landet där det ännu inte finns ett utsatt område, men även i Umeå finns tendenser till social oro. För att motverka dessa tendenser initierades det övergripande uppdraget Umeå växer – tryggt och säkert under 2018.

Åtgärd	Medverkande
Stöd- och omsorgsförvaltningens förebyggande verksamheter prioriteras för att möta unga i riskzon för missbruk och kriminalitet. Genomförande: Inrätta operativt team Ersängsskolan, inrätta Sociala insatsgrupper.	Individ- och familjenämnden, För- och grundskolenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Polismyndigheten
Primärvården inom Region Västerbotten involveras i uppdraget Umeå växer –tryggt och säkert. Genomförande: Utveckla ett förstärkt hembesöksprogram i samverkan med socialtjänsten. De familjer som tackar nej till föräldrastödgrupper via BVC erbjuds insatsen.	Individ- och familjenämnden, Region Västerbotten (BVC)
Införa/stärka Ungdomsteam SSPF på Ersboda och Ålidhem. Genomförande: Ungdomsteam SSPF (Socialtjänst, skola, polis och fritid), en tvärsektoriell samverkansgrupp i syfte att med tidiga insatser upptäcka, förebygga och arbeta mot kriminalitet och drogmissbruk bland unga, genomförs på Ersboda, som pilotområde.	Individ- och familjenämnden, För- och grundskolenämnden, Fritidsnämnden, Polismyndigheten

Strukturerad samverkan för unga vuxna upp till 25 år som är brottsaktiva eller på väg in i kriminalitet, och stöd till avhopp från kriminalitet (Sociala insatsgrupper). Genomförande: Systematisk samverkan mellan myndigheter för att hjälpa individer att överge ett kriminellt beteende och en kriminell livsstil.	Individ- och familjenämnden, För- och grundskolenämnden, Polismyndigheten, Kriminalvården
Människan bakom uniformen (MBU) permanentas. MBU (människan bakom uniformen) är en verksamhet i Umeå kommun är ett samarbete mellan fältgruppen, brandförsvaret, polisen, ambulanssjukvården, UmeBrå och ungdomar från olika stadsdelar.	Individ- och familjenämnden, Kommunstyrelsen (Övergripande planering)
Ett förstärkt stöd till föräldrar behöver utvecklas. Genomförande: Socialtjänstens öppenvård utvecklar en föräldrastödsenhet, samt att COPE föräldrastöd bedrivs redan i grupp för föräldrar med barn 3-12 år samt föräldrar till tonåringar.	Individ- och familjenämnden, För- och grundskolenämnden

Umeå kommuns program för tillgänglighet (Kommunfullmäktige)

Syftet med programmet är att på ett översiktligt sätt konkretisa den strategiska planen inom perspektivet tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, som en del i att nå ett socialt hållbart Umeå. Programmet ägs av kommunstyrelsen. Varje nämnd ska årligen redovisa sitt arbete i Umeå funktionshinderråd. Fokusområden i programmet är bemötande, upphandling, fysisk miljö, transporter, boende och närmiljö, kultur och fritid, IT, information och kommunikation, utbildning samt arbete och sysselsättning.

Handlingsplan för suicidprevention (Kommunfullmäktige)

Det övergripande målet är att minska antalet suicid i Umeå kommun. 2021 fattade kommunfullmäktige beslut att anta en nollvision mot självmord som inkluderar alla åldrar samtidigt som det pågår en långsiktig planering för kunskapsbaserade förebyggande insatser på bred front för kommuner i Västerbottens län. Däribland en ”Länsövergripande strategi för suicidprevention Västerbotten” som arbetas fram under 2021 bland annat med stöd av regionens kommuner inkluderat Umeå kommun. Den suicidpreventiva samverkansgruppen i Umeå formulerar åtaganden i en aktivitetsplan som görs tillgänglig. Respektive förvaltnings företrädare ansvarar för att årligen skriva en summering utifrån aktivitetsplan av det suicidpreventiva arbete som genomförts i förvaltningen under året. Inom ramen för Umeå kommuns styrmodell kommer uppföljning av program och återrapport från nämnderna ske utifrån de anvisningar som tas fram. Under 2024 har individ- och familjenämnden samordningsansvar för handlingsplanen. Det finns en samordnare som ansvarar för arbetet under året.

Umeå kommuns handlingsplan mot halverad barnfattigdom

Målet med handlingsplanen är att ge stöd i arbetet att halvera barnfattigdomen i Umeå kommun. Planen är kommunövergripande där kommunens verksamheter tillsammans med andra samhällsaktörer kan bidra till målet, var för sig och tvärorganisatoriskt.

Aktivitet	Ansvarig
Särskild hänsyn till bidragsbehov för barn och deras fritid.	Individ- och familjenämnden
Ungas inkomst för eget arbete påverkar inte nivån på familjens försörjningsstöd	Individ- och familjenämnden

Vårdnadshavare kontaktas vid risk för vräkning	Individ- och familjenämnden
Sprider information om avgiftsfria aktiviteter	Individ- och familjenämnden
Barnperspektiv är vägledande vid beslut om försörjningsstöd	Individ- och familjenämnden
Jobbstimulans i lagen (SoL) 25% av inkomster räknas ej med efter 6 månader.	Individ- och familjenämnden
Försörjningsstöd kan bevilja utöver vid särskild ansökan ex. Cykel, resa ibland, dator, läger etc.	Individ- och familjenämnden

Umeå kommuns handlingsplan mot hemlöshet

Syftet med detta dokument är att ta ett samlat grepp om arbetet med att motverka och förebygga hemlöshet.

Aktiviteter	Ansvariga
Samverkansavtal Umeå kommun ska ta fram ett tydligt koncept samt ett samverkansavtal för privata fastighetsägare, där det klargörs vilket stöd och vilken service som erbjuds till de som ställer upp med lägenheter till sociala kontrakt	Individ- och familjenämnden
Utveckla olika boendeformer Umeå kommun ska utveckla fler boendeformer så att det finns en boendeform mellan akut- och jourlägenheter och sociala kontrakt.	Individ-och familjenämnden
Årlig uppföljning Eftersom nationella mätningar av hemlöshet genomförs med flera års mellanrum ska kommunen själva genomföra en årlig uppföljning av antalet hemlösa i kommunen, för att få en bättre uppfattning över antalet och om insatserna får önskad effekt.	Individ-och familjenämnden

Umeå kommuns översiktsplan (Kommunfullmäktige)

Enligt översiktsplanen har varje kommunal nämnd, förvaltning och bolag ansvar för att beslut och arbete sker i enlighet med översiktsplanens mål och riktlinjer.

Bilaga 4. Verksamhetsstatistik för individ- och familjenämnden

Nedan redovisas mått och indikatorer för de delprocesser där det är aktuellt.

Tillgodose behov av stöd och omsorg. Nyckeltal för rapportering till KS/KF markeras med *				
Övergripande målsättning: Att stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv				
	Verksamhet	Mätvärde 2022 (T3)	Mätvärde 2023 (T2)	Målvärde 2024
Alla personer med beslutade insatser ska ha en genomförandeplan	Alla verksamheter	Mynd: 68% FO: 94% IFO: 100%	Mynd: 75% FO: 90% IFO: 100%	100%
Andel personer som upplever att de är nöjda med personalens bemötande*	Alla verksamheter	95%	*Mäts T3*	95%
Nollvision suicid	Alla verksamheter	2	0	0

Ge stöd, omsorg och skydd (enligt SoL och LVU) till barn, unga och familj				
Mål: Fler barn och unga ska få möjlighet att växa upp under goda och trygga förhållanden i sitt befintliga nätverk, med sina föräldrar och/eller andra viktiga vuxna som finns kvar för barnet/den unge under hela uppväxten.				
	Verksamhet	Mätvärde 2022(T3)	Mätvärde 2023 (T2)	Målvärde 2024
Antal placeringsdygn för barn och ungdomar på HVB	Myndighet	1506	6085[2]	Minska
Antal placeringsdygn för barn och ungdomar i familjehem totalt	Myndighet	5055	21119	Minska
varav **konsultstödda**	Myndighet	2433	10769	Minska

[2] Avser maj-aug 2023 istället för enbart sista månaden i tertialen som mättes 2022. Före ändringen rapporterades dygnen per sista månaden itertialen.

Antal nyplaceringar/omplaceringar i konsultstödda familjehem	Myndighet	20 nyplaceringar 17 omplaceringar	13	Nyckeltal
Andel barn och unga som upplever att det varit delaktiga och blivit lyssnade på*	Individ- och familjeomsorg (Familjebehandling)	95%	95,9%	100%
Andel personer som upplever förbättring efter avslutad insats	Individ – och familjeomsorg	97,5% barn 98,2 % föräldrar	79,1%	90%
Andel ungdomar som har sysselsättning och egen försörjning när de lämnar verksamheten (Bostad)	Individ-och familjeomsorg (EKB)	100%	-	100%
Andel ungdomar som har sysselsättning och egen försörjning när de lämnar verksamheten (Sysselsättning)	Individ-och familjeomsorg (EKB)	90%	-	100%
Andel ungdomar som har sysselsättning och egen försörjning när de lämnar verksamheten (Försörjning)	Individ-och familjeomsorg (EKB)	90%	-	100%
Andel anmälningar inom barn och unga som hanteras inom stipulerad tid efter aktualisering	Myndighet	-	92%	100%
Andel ärenden där behov av extern samverkan identifierats och genomförts	Myndighet Individ-och familjeomsorg (fem enheter)	-	92%	100%
Andel ärenden där nätverket involverats under utredning och insats (nytt 2024)	Myndighet Individ-och familjeomsorg	-	-	
Ge stöd och service enligt LSS till barn, unga och familj				
Mål: Barnet har en trygg uppväxtmiljö och en meningsfull fritid, samt ges delaktighet och ökad självständighet utifrån sina förutsättningar.				
	Verksamhet	Mätvärde 2022(T3)	Mätvärde 2023 (T2)	Målvärde 2024

Andel LSS-beslut som verkställts inom 3 månader efter beslutsdatum (nytt 2024)	Myndighet	-	-	100%

Ge stöd och service enligt LSS till vuxna				
Mål: Den enskilde lever som andra och stärker sina förutsättningar att leva ett självständigt liv.				
	Verksamhet	Mätvärde 2022(T3)	Mätvärde 2023 (T2)	Målvärde 2024
Andel LSS-beslut som verkställts inom 3 månader efter beslutsdatum (nytt 2024)	Myndighet	-	-	100%
Andel personer som har sin dagliga verksamhet förlagd till företag/förening/offentlig sektor	Funktionshinder-omsorgen	23	23 %	34 %
Antal personer som går från daglig verksamhet till någon form av anställning eller studier	Funktionshinder-omsorgen	8 (helår)	1	4
Andel uppföljda beslut personlig assistans	Myndighet	-	35 %	100 %

Erbjuda familjerådgivning				
Mål: Familjerådgivningen ska erbjuda stöd som är anpassat utifrån paret, familjen och individens behov, samt ha en hög tillgänglighet. Familjerådgivningens arbete ska även bidra till att skapa en trygg uppväxtmiljö för barn.				
	Verksamhet	Mätvärde 2022(T3)	Mätvärde 2023 (T2)	Målvärde 2024
Antal som erbjudits samtal inom en månad (nytt 2024)	Familjerådgivningen	-	-	
Andel som är nöjd med stödet (nytt 2024)	Familjerådgivningen	-	-	

Ge stöd, omsorg och skydd (enligt SoL och LVM) till vuxna				
Mål: Personer i behov av insatser från Socialtjänsten ska få möjlighet att leva ett självständigt och meningsfullt liv med god hälsa.				
	Verksamhet	Mätvärde 2022(T3)	Mätvärde 2023 (T2)	Målvärde 2024

Antal som minskat stöd pga. självständighet i boendestöd	Funktionshinder- omsorg (Ordinärt boende)	77	35	
Antal personer som avslutat sitt boendestöd på grund av ökad självständighet	Funktions- hinderomsorg (Ordinärt boende)	84	22	
Andel som fullföljer behandling inom Beroendeenheten (Nytt 2024)	Individ-och familjeomsorg	-	-	
Antal sociala kontrakt som övergår i förstahandskontrakt (Nytt 2024)	Individ-och familjeomsorg	-	-	
Antal personer i hemlöshetssituation*	Individ-och familjeomsorg	507	466	Färre
Andel våldsutsatta vuxna med individuella mål uppnådda efter avslutat stöd från Centrum mot våld (Nytt 2024)	Individ-och familjeomsorg)	-	*Mäts T3*	

Ge stöd till självförsörjning och tillgodose behov av ekonomiskt bistånd				
Mål: Personer i behov av ekonomiskt bistånd så snart som möjligt ska uppnå självförsörjning. För att uppnå detta krävs ett gott internt samarbete och samverkan med en rad olika aktörer.				
	Verksamhet	Mätvärde 2022(T3)	Mätvärde 2023 (T2)	Målvärde 2024
Antal bidragsmånader för personer som uppbär ekonomiskt bistånd	Myndighet (Försörjningsstöd)	-	5813	
Andel ej återaktualiserade personer med försörjningsstöd	Myndighet (Försörjningsstöd)	95%	-	
Antalet barn som ingår i hushåll som uppbär försörjningsstöd	Myndighet (Försörjningsstöd)	910	558	
Antalet familjer med barn som uppbär försörjningsstöd*	Myndighet (Försörjningsstöd)	557	373	

Antal bidragsmånader för personer som uppbär ekonomiskt bistånd på grund av arbetslöshet	Myndighet (Försörjningsstöd)	4723	2455	
Nollvision vräkning av barn	Försörjningsstöd	1	0	0

Kvalitet för medarbetarna					
Resultatmått/nyckeltal	**Verksamhet**	**Mätvärde 2022 T3**	**Mätvärde 2023 T2**	**Målvärde 2024**	
Alla verksamheter ansvarar för att arbeta utifrån uppsatta målvärden. Personalchef sammanställer redovisning till nämnd. Samtliga mått redovisas i procent (%) om inget annat framgår.					
Andel heltidsanställda	Personalfunktionen	86	87	95	
Andel heltidsanställda **exkl. personlig assistans**	Personalfunktionen	94	95	83	
Andel heltidsanställda inom område personlig assistans	Personalfunktionen	39	41	41	
Medarbetarenkäten, medelvärde (nytt 2024)	Personalfunktionen	-	-	4,8	
Andel långtidsfriska	Personalfunktionen	54	60	60	
Sjukfrånvaro	Personalfunktionen	8,9	7,3	6,5	
Andel chefer med max 30 medarbetare	Personalfunktionen	99	-	100	
Andel skyddsombud som genomgått introduktion (nytt 2024)	Personalfunktionen	-	-	90	
Andel skyddsombud som genomgått förvaltningens utbildning för skyddsombud (nytt 2024)	Personalfunktionen	-	-		

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-06-10
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2023/00328

Utredning om socialtjänstens handläggning avseende umgängesbegränsning

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner informationen.

Individ- och familjenämnden beslutar om att följa upp de ärenden där det fattats beslut om umgängesbegränsning 1 maj-31 december för att se om det genomförda förbättringsarbetet haft önskad effekt och att denna uppföljning redovisas i kommande Kvalitetsberättelse.

Ärendebeskrivning
Justitieombudsmannen Thomas Nordling har i ett beslut 2022-06-28 undersökt handläggningen av umgängesbegränsningar enligt 14 § 2 st. 1 p LVU i ett urval av landets socialtjänster (6 kommuner). Undersökningen visade på brister i samtliga utvärderade socialtjänster. Den centrala frågan i Justitieombudsmannens undersökning handlar om hur socialtjänsten beaktar principen om barnets bästa. JO har gett kritik för detta till de undersökta nämnderna.

Med JO:s undersökning som grund har genomförts en ärendegranskning av Socialt ansvarig samordnare (SAS) där 10 ärenden med beslut om umgängesbegränsning har granskats.
Sammanfattningsvis kan konstateras att handläggningen inte uppfyller delar av de formella kraven pga. bristfällig information i beslutsprotokoll och bristfälliga beslutsunderlag gällande umgängesbegränsning.
Vad gäller barnets bästa så går det inte alltid att tydligt utläsa i dokumentationen hur barnets bästa har säkerställts.
En arbetsgrupp har tillsatts och det har tagits fram förbättringsåtgärder, bl.a. förbättrade mallar för utredning vid umgängesbegränsning och reviderade beslutsprotokoll och rutiner.

Ett förslag är att SAS ska följa upp de ärenden där det fattats beslut om umgängesbegränsning 1 maj-31 december för att se om det genomförda förbättringsarbetet haft önskad effekt och att denna uppföljning redovisas i kommande Kvalitetsberättelse.

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2023/00328

Beslutsunderlag

2024-06-05 Utredning om socialtjänstens handläggning avseende umgängesbegränsning- uppföljning.

Beredningsansvariga

Christina Halleröd, Socialt ansvarig samordnare

Beslutet ska skickas till

Enhetschef Erica Bålfors Birgersson
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Christina Halleröd
Socialt ansvarig samordnare

UMEÅ KOMMUN

2024-06-10

IFN-2023/00328

Utredning om socialtjänstens handläggning avseende umgängesbegränsning

Bakgrund

Justitieombudsmannen Thomas Nordling har 2022 undersökt handläggningen av umgängesbegränsningar enligt 14 § 2 st. 1 p LVU, i ett urval av landets socialtjänster (6 kommuner: Lund, Luleå, Södertälje, Uppsala, Jönköping, Malmö). Undersökningen visade på brister i samtliga utvärderade socialtjänster.

- De enskilda barnen var ofta inte alls var synliggjorda i ärendena
- Bedömning av barnets bästa kom sällan till uttryck i vare sig beslut eller beslutsunderlag

JO har gett kritik för detta till de undersökta nämnderna.

Med JO:s undersökning som grund har genomförts en ärendegranskning av Socialt ansvarig samordnare (SAS). 10 ärenden av totalt 15 ärenden (under perioden 1 jan 2022 till 30 maj 2023) med beslut om umgängesbegränsning har granskats.

De frågeställningar som undersökts är:

- Uppfyller handläggningen formella krav?
- Säkerställer utredningarna barnets bästa?
- Förbättringsförslag

Sammanfattningsvis kan konstateras att handläggningen inte uppfyller delar av de formella kraven pga. bristfällig information i beslutsprotokoll och bristfälliga beslutsunderlag gällande umgängesbegränsning. Det som fungerat bra är att överväganden av umgängesbegränsningar har genomförts och i rätt tid.

Vad gäller barnets bästa så går det inte alltid att tydligt utläsa i dokumentationen hur barnets bästa har säkerställts. Barnsamtal har genomförts och barnet har fått relevant information men barnets syn på umgängesbegränsningen framgår inte alltid i dokumentationen och det framgår inte alltid tydligt i dokumentationen hur barnets bästa beaktats.

Umeå Kommun

Postadress 901 84 Umeå
Besöksadress Skolgatan 31A
Tel växel 090-16 10 00 (växel)

Ledning och stab IFN

Kristina Halleröd
090-16 26 93
kristina.hallerod@umea.se

Förbättringsarbetet
Ett förbättringsarbete påbörjades sommaren 2023. Under hösten 2023 bildades en arbetsgrupp där enhetschefer från myndighetsutövningen, SAS och IFO-sekreterare deltog. Det togs kontakt med Luleå kommun som är en av de granskade kommunerna i JO:s undersökning och Umeå fick information om deras förbättringsarbete.

En kartläggning och beskrivning av arbetsflödet genomfördes och det togs fram förslag på förbättringsåtgärder.

Genomförda förbättringsåtgärder
Nya mallar för utredning av beslut om umgänges begränsning samt beslut om hemlighållande av vistelseort har tagits fram, sammanlagt 6 mallar.

Beslutsprotokollen gällande umgängesbegränsning och hemlighållande av vistelseort är reviderade, sammanlagt 4 beslut.

Rutiner och checklistor för LVU är reviderade utifrån förändring av arbetssätt kring umgängesbegränsningar men även utifrån införande av e-signering av s.k. ordförandebeslut.

Enligt enhetscheferna för myndighetsutövning för barn och unga samt placeringsgruppen så har implementeringen av det nya materialet gått bra, det har varit positiva reaktioner från arbetsgrupperna. Socialsekreterarna tycker att det är positivt med mera stöd i arbetet tex stödtexter i mallarna för utredning och övervägande av umgängesbegränsning. Det nya materialet har hittills använts i liten utsträckning eftersom det färdigställts under våren och beslut om umgängesbegränsning är tämligen sällan förekommande.

Förslag till uppföljning av kommande arbete med umgängesbegränsningar under maj-december 2024
SAS följer upp de ärenden där det fattats beslut om umgängesbegränsning efter den 1 maj fram till sista december 2024 för att se om det genomförda förbättringsarbetet haft önskad effekt. Resultatet av denna uppföljning redovisas i Kvalitetsberättelsen som beslutas i nämnden i februari.

Christina Halleröd
Socialt ansvarig samordnare

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-05-29
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2023/00213

Införande av boendestöd i Umeå kommun

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner informationen.

Ärendebeskrivning
Förvaltningen redovisar nuläget gällande införande av boendestöd.

Beredningsansvariga
Verksamhetschef myndighet Viviann Dannelöv Nilsson
Biträdande verksamhetschef Funktionshinderomsorg Marie Thomas
Processledare Stöd och omsorg Kristina Larsson

Beslutet ska skickas till
Processledare Stöd och omsorg Kristina Larsson

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Kristina Larsson
Processledare

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-05-21
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00034

Statistikrapporter ej verkställda beslut SoL individ- och familjenämnden 2024 2024-03--31

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner statistikrapporten över ej verkställda beslut enligt SoL.

Individ- och familjenämnden överlämnar statistikrapporten till kommunfullmäktige och kommunens revisorer.

Ärendebeskrivning
Från och med 2006-07-01 gäller, enligt 16 kap 6h § socialtjänstlagen, följande beträffande ej verkställda gynnande beslut:
”Socialnämnden skall till fullmäktige lämna en statistikrapport över hur många av nämndens gynnande beslut enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som inte har verkställts inom tre månader från dagen för respektive beslut. Nämnden skall vidare ange vilka typer av bistånd dessa beslut gäller samt hur lång tid som har förflutit från dagen för respektive beslut.

Nämnden skall till fullmäktige även lämna en statistikrapport över hur många av nämndens gynnande beslut enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag då verkställigheten avbröts. Nämnden skall vidare ange vilka typer av bistånd dessa beslut gäller samt hur lång tid som har förflutit från dagen för respektive beslut. Rapportering enligt denna paragraf skall ske en gång per kvartal.”

Beslutsunderlag
Statistikrapport SoL 2024-03-31

Beredningsansvariga
Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen
Kommunrevisionen

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Rose-Marie Bäckström
Nämndsekreterare

Ej verkställda gynnande beslut enligt Socialtjänstlagen inom individ- och familjenämndens område 2024-03-31

SOL FUNK

Daglig verksamhet

Beslut:		Kön	
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader:	Väntetid	Kvinna	Man
	30 mån, 24 dgr		x
Summa beslut: 1			

SOL FUNK

Kontaktperson

Beslut:		Kön	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	Väntetid	Kvinna	Man
	11 mån, 5 dgr		x
	3 mån, 30 dgr	x	
	9 mån, 2 dgr		x
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader:	Väntetid	Kvinna	Man
	10 mån, 26 dgr		x
Beslut som avslutats utan verkställighet:	Väntetid	Kvinna	Man
	12 mån, 29 dgr		x
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	Väntetid	Kvinna	Man
	7 mån, 29 dgr		x
Summa beslut: 6			

SOL FUNK

Bostad

Beslut:		Kön	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	Väntetid	Kvinna	Man
	7 mån, 10 dgr	x	
Summa beslut: 1			

SOL FUNK

Ledsagning

Beslut:		Kön	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	Väntetid	Kvinna	Man
	3 mån, 11 dgr	x	

	9 mån, 30 dgr	x	
	11 mån, 19 dgr	x	
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	26 mån, 0 dgr		x
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	12 mån, 21 dgr	x	
	43 mån, 0 dgr	x	
	7 mån, 18 dgr	x	
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	12 mån, 4 dgr	x	
Summa beslut: 8			

SOL IFO

Kontaktperson

Beslut:		**Kön**	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	6 mån, 30 dgr		x
	13 mån, 11 dgr		p
	6 mån, 25 dgr		p
	5 mån, 18 dgr		p
	9 mån, 1 dgr	f	
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	11 mån, 30 dgr	x	
	14 mån, 25 dgr	x	
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	7 mån, 1 dgr	f	
	7 mån, 22 dgr	f	
	15 mån, 1 dgr	x	
Beslut från annan rapporteringsperiod. Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	1490 mån, 31 dgr		
Summa beslut: 11			

SOL IFO

Kontaktfamilj

Beslut:		**Kön**	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	14 mån, 18 dgr		p
	11 mån, 1 dgr		p

	15 mån, 17 dgr		p
	13 mån, 28 dgr		p
	13 mån, 28 dgr		p
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	13 mån, 9 dgr	f	
	1490 mån, 31 dgr		
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	6 mån, 13 dgr		p
	11 mån, 2 dgr		p
	12 mån, 0 dgr		p
	12 mån, 0 dgr	f	
Summa beslut: 11			

SOL IFO

Öppenvård

Summa beslut: 0

SOL IFO

Ledsagning

Summa beslut: 0

SOL IFO

Bostad

Beslut:		**Kön**	
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	6 mån, 26 dgr		x
Summa beslut: 1			

SOL IFO

Familjehem

Beslut:		**Kön**	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	**Kvinna**	**Man**
	7 mån, 2 dgr	f	
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	7 mån, 27 dgr	f	
Summa beslut: 2			

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2024-06-03

Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00035

Statistikrapporter ej verkställda beslut LSS individ- och familjenämnden 2024 2024-03-31

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner statistikrapporten över ej verkställda beslut enligt LSS.

Individ- och familjenämnden överlämnar statistikrapporten till kommunfullmäktige och kommunens revisorer.

Ärendebeskrivning

Från och med 2008-07-01 gäller, enligt 28 h § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), följande beträffande ej verkställda gynnande beslut.

”Socialnämnden ska till fullmäktige lämna en statistikrapport över hur många av nämndens gynnande beslut enligt 9 § som inte har verkställts inom tre månader från dagen för respektive beslut. Nämnden ska vidare ange vilka typer av insatser dessa beslut gäller samt hur lång tid som har förflutit från dagen för respektive beslut.

Nämnden ska till fullmäktige även lämna en statistikrapport över hur många av nämndens gynnande beslut enligt 9 § som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag då verkställigheten avbröts. Nämnden ska vidare ange vilka typer av insatser dessa beslut gäller samt hur lång tid som har förflutit från dagen för respektive beslut. Rapportering enligt denna paragraf ska ske en gång per kvartal.”

Beslutsunderlag

Statistikrapport LSS 2024-03-31

Beredningsansvariga

Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström

Beslutet ska skickas till

Kommunstyrelsen
Kommunrevisionen

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Rose-Marie Bäckström
Nämndsekreterare

Ej verkställda gynnande beslut enligt LSS inom individ- och familjenämndens ansvarsområde 2024-03-31

Daglig verksamhet

Beslut:		Kön	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	7 mån, 24 dgr		x
	4 mån, 15 dgr		x
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man
	12 mån, 23 dgr		x
	9 mån, 10 dgr		x
	29 mån, 13 dgr		x
	16 mån, 22 dgr	x	
	3 mån, 10 dgr		x
	3 mån, 27 dgr		x
	3 mån, 26 dgr		x
	3 mån, 11 dgr		x
	10 mån, 28 dgr		x
	4 mån, 4 dgr	x	
	14 mån, 1 dgr	x	
	15 mån, 25 dgr		x
	34 mån, 26 dgr	x	
	42 mån, 30 dgr	x	
	5 mån, 26 dgr	x	
	44 mån, 30 dgr		x
	5 mån, 28 dgr		x
	14 mån, 29 dgr		x
	33 mån, 7 dgr		x
	15 mån, 25 dgr		x
	7 mån, 0 dgr		x
	26 mån, 19 dgr		x
	4 mån, 1 dgr		x
	6 mån, 17 dgr	x	
	11 mån, 5 dgr	x	
	26 mån, 17 dgr		p
	4 mån, 4 dgr	x	
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	9 mån, 6 dgr	x	
	4 mån, 22 dgr		x
	16 mån, 26 dgr		x
	3 mån, 15 dgr	x	
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	6 mån, 27 dgr	x	
	8 mån, 3 dgr	x	

	13 mån, 4 dgr	x	
	11 mån, 19 dgr	x	
	7 mån, 17 dgr		x
	5 mån, 0 dgr	x	
	4 mån, 2 dgr	x	
	9 mån, 6 dgr	x	
	3 mån, 15 dgr	x	
Summa beslut: 42			

Ledsagarservice

Beslut:		**Kön**	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	9 mån, 5 dgr	x	
	16 mån, 10 dgr		x
	14 mån, 20 dgr		x
	4 mån, 29 dgr	x	
	18 mån, 17 dgr		x
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man
	4 mån, 1 dgr	x	
	5 mån, 28 dgr		x
	28 mån, 7 dgr	x	
	18 mån, 30 dgr	x	
	7 mån, 3 dgr		x
	43 mån, 4 dgr	x	
	6 mån, 30 dgr		x
	29 mån, 30 dgr	x	
	3 mån, 11 dgr		x
	13 mån, 3 dgr	x	
	16 mån, 14 dgr		x
	5 mån, 16 dgr	x	
	3 mån, 26 dgr		x
	12 mån, 0 dgr		x
	25 mån, 23 dgr		x
	28 mån, 2 dgr		x
	26 mån, 13 dgr		x
	26 mån, 15 dgr		x
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	24 mån, 11 dgr		x
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	9 mån, 22 dgr	x	
	25 mån, 24 dgr		x
	15 mån, 16 dgr		x
	27 mån, 6 dgr		x
Summa beslut: 28			

Bostad vuxna

Beslut:		Kön	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	4 mån, 11 dgr		x
	3 mån, 17 dgr	x	
	4 mån, 7 dgr	x	
	3 mån, 30 dgr		x
	5 mån, 29 dgr		x
	4 mån, 24 dgr	x	
	22 mån, 25 dgr	x	
	33 mån, 8 dgr		x
	36 mån, 12 dgr	x	
	15 mån, 16 dgr		x
	15 mån, 30 dgr	x	
	31 mån, 8 dgr		x
	17 mån, 18 dgr		x
	13 mån, 28 dgr	x	
	9 mån, 22 dgr	x	
	10 mån, 5 dgr		x
	13 mån, 30 dgr		x
	10 mån, 16 dgr		x
	10 mån, 9 dgr	x	
	6 mån, 30 dgr		x
	14 mån, 4 dgr	x	
	6 mån, 23 dgr	x	
	6 mån, 13 dgr	x	
	6 mån, 13 dgr	x	
	6 mån, 5 dgr	x	
	11 mån, 5 dgr		x
	23 mån, 26 dgr	x	
	118 mån, 18 dgr	x	
	15 mån, 16 dgr	x	
	12 mån, 2 dgr		x
	10 mån, 12 dgr	x	
	9 mån, 9 dgr	x	
	10 mån, 20 dgr		x
	23 mån, 12 dgr	x	
	21 mån, 21 dgr	x	
	15 mån, 16 dgr	x	
	13 mån, 10 dgr		x
	18 mån, 17 dgr	x	
	13 mån, 17 dgr		x
	21 mån, 11 dgr	x	
	22 mån, 28 dgr		x
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man
	5 mån, 30 dgr	x	
	6 mån, 30 dgr		x

	29 mån, 30 dgr		x
	27 mån, 30 dgr		x
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	4 mån, 6 dgr		x
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	11 mån, 11 dgr		x
Beslut från annan rapporteringsperiod. Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	16 mån, 9 dgr	x	

Summa beslut: 48

Korttidsvistelse

Beslut:		**Kön**	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	24 mån, 10 dgr		p
	71 mån, 28 dgr		p
	71 mån, 28 dgr		p
	6 mån, 24 dgr	f	
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man
	4 mån, 18 dgr		x
	5 mån, 20 dgr		p
	4 mån, 25 dgr		x
	4 mån, 9 dgr	x	
	3 mån, 25 dgr	f	
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	4 mån, 5 dgr	f	

Summa beslut: 10

Avlösarservice

Beslut:		**Kön**	
Gynnande beslut som som ej verkställts inom 3 månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	9 mån, 9 dgr	f	
	5 mån, 0 dgr	f	
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man
	6 mån, 24 dgr	f	
	48 mån, 1 dgr		p
	4 mån, 2 dgr		p
	4 mån, 20 dgr		p
	5 mån, 25 dgr		p
	18 mån, 1 dgr		p
	6 mån, 13 dgr		p
Beslut som avslutats utan verkställighet:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	21 mån, 4 dgr		p

	9 mån, 12 dgr	x	
Beslut som har verkställts senare än tre månader:	**Väntetid**	Kvinna	Man
	6 mån, 23 dgr	f	
	15 mån, 30 dgr		p
Summa beslut: 13			

Boende barn och unga

Summa beslut: 0

Korttidstillsyn

Beslut:		**Kön**	
Avbrott i verkställighet och där biståndet inte åter verkställts inom 3 månader	**Väntetid**	Kvinna	Man
	7 mån, 14 dgr	f	
	13 mån, 21 dgr		p
	11 mån, 4 dgr	f	
Summa beslut: 3			

Personlig assistans

Summa beslut: 0

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-06-13
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00186

Ersättare för vice ordförande i individ- och familjenämnden 2024-08-01 till och med 2024-12-31

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden beslutar

Att bevilja individ- och familjenämndens vice ordförande Hanna Lundin Jernberg föräldraledighet under perioden 2024-08-01 till och med 2024-12-31,

Att utse NN (N) som, ersättare för vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) under perioden 2024-08-01 till och med 2024-12-31. NN (N) fullgör vice ordförande samtliga uppgifter under denna period,

Att utse NN (N) som ersättare för vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) i individ- och familjenämndens arbetsutskott samma period 2024-08-01 till och med 2024-12-31.

Att utse NN (N) som ersättare för vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) i individ- och familjenämndens IFO-utskott under samma period 2024-08-01 till och med 2024-12-31.

Ärendebeskrivning
Individ- och familjenämndens vice ordförande Hanna Lundin Jernberg (L) kommer att vara föräldraledig under perioden 2024-08-01 till och med 2024-12-31.

Enligt kommunallagen (2017:725) 4 kap 18 § gäller att ” Fullmäktige får besluta att en sådan förtroendevald som anges i 2 § första stycket för sina uppdrag ska få ekonomiska och andra förmåner som svarar mot de löne- och anställningsvillkor som gäller för dem som är anställda hos kommunen eller regionen.

Fullmäktige får bestämma hur ersättare ska utses för förtroendevalda som beviljas ledighet till följd av bestämmelsen i första stycket. *Lag (2019:835)*.”

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00186

4 kap 2 § första stycket avser den som inom kommunen eller regionen fullgör förtroendeuppdrag på heltid eller betydande del av heltid.

Umeå kommunfullmäktige har i Reglementet för Umeå kommuns nämnder och styrelser, sid 5, fastställt att:

” …Om ordförande på grund av sjukdom eller av annat skäl är hindrad att fullgöra uppdraget för en längre tid får nämnden utse en annan ledamot att vara ersättare för ordförande. Ersättaren fullgör ordförandens samtliga uppgifter.”

Umeå kommunfullmäktige har 2024-06-17 beslutat att revidera ovanstående stycket så att ovanstående skrivning om ersättare även gäller vice ordförande.

Individ- och familjenämnden har därför att utse en ersättare för vice ordförande under dennes föräldraledighet.

Beredningsansvarig

Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström

Beslutet ska skickas till
Lönesupport
Kommunstyrelsen
Kommunfullmäktige

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Rose-Marie Bäckström
Nämndsekreterare

Denna behandling '150/24 Återkoppling från kurser och konferenser' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '151/24 Övriga frågor' har inget tjänsteutlåtande.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-06-11
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00075

Tilläggsanslag för insatser mot gängkriminalitet och för unga i riskzon

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner förvaltningens information om aktivitetsplanen UVTS 2024–2026.

Ärendebeskrivning
Kommunfullmäktige beslutade 231127 att tilldela individ- och familjenämnden 35 mnkr i ramtillskott för 2024 till förebyggande verksamhet och tidiga insatser för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0. Individ- och familjenämnden beslutade att tilläggsanslaget skulle fördelas till processen ge stöd, omsorg och skydd (enligt SoL och LVU) till barn, unga och familj för insatser mot gängkriminaliteten och för unga i riskzon. Förvaltningen fick uppdraget att återkomma i februari 2024 med förslag till hur tilläggsanslaget ska användas.

I februari nämnden redogjordes för förslag till aktiviteter som arbetats fram i processteamet barn/unga till den kommunövergripande åtgärdsplanen som ska vara gemensamt med andra förvaltningar. UmeBrå har varit sammankallande och samordnat det gemensamma arbetet mellan förvaltningarna. Individ-och familjenämnden godkände informationen och ställde sig bakom de påbörjade förslagen.

Under våren har det pågående arbetet med aktivitetsplanen, Umeå växer tryggt och säkert, presenteras för Programstyrgrupp för social hållbarhet, kommunalråd och ordförande för kommunstyrelsens AU och den 11 juni fastställdes den förvaltningsgemensamma aktivitetsplanen i KSNAU. Arbetet kommer att fortsätta under hösten 2024 med att utveckla samverkanspunkter mellan förvaltningarna som deltar i UVTS arbetsgrupp. UmeBrå kommer att ha dialog med civilsamhället och näringsliv för att utveckla en kommunövergripande aktivitetsplan mellan kommun, polis, region, näringsliv och civilsamhälle.

Beslutsunderlag
Aktivitetsplan UVTS 2024–2026
Bildspel - Tilläggsanslag för insatser mot gängkriminalitet och för unga i riskzon

Beredningsansvariga
Verksamhetschef IFO Annette Forsberg
Processledare Louise Palmén

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00075

Beslutet ska skickas till
Verksamhetschef IFO Annette Forsberg
Processledare Louise Palmén
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Annette Forsberg
Verksamhetschef IFO

Umeå växer tryggt och säkert

Aktivitetsplan 2024–2026

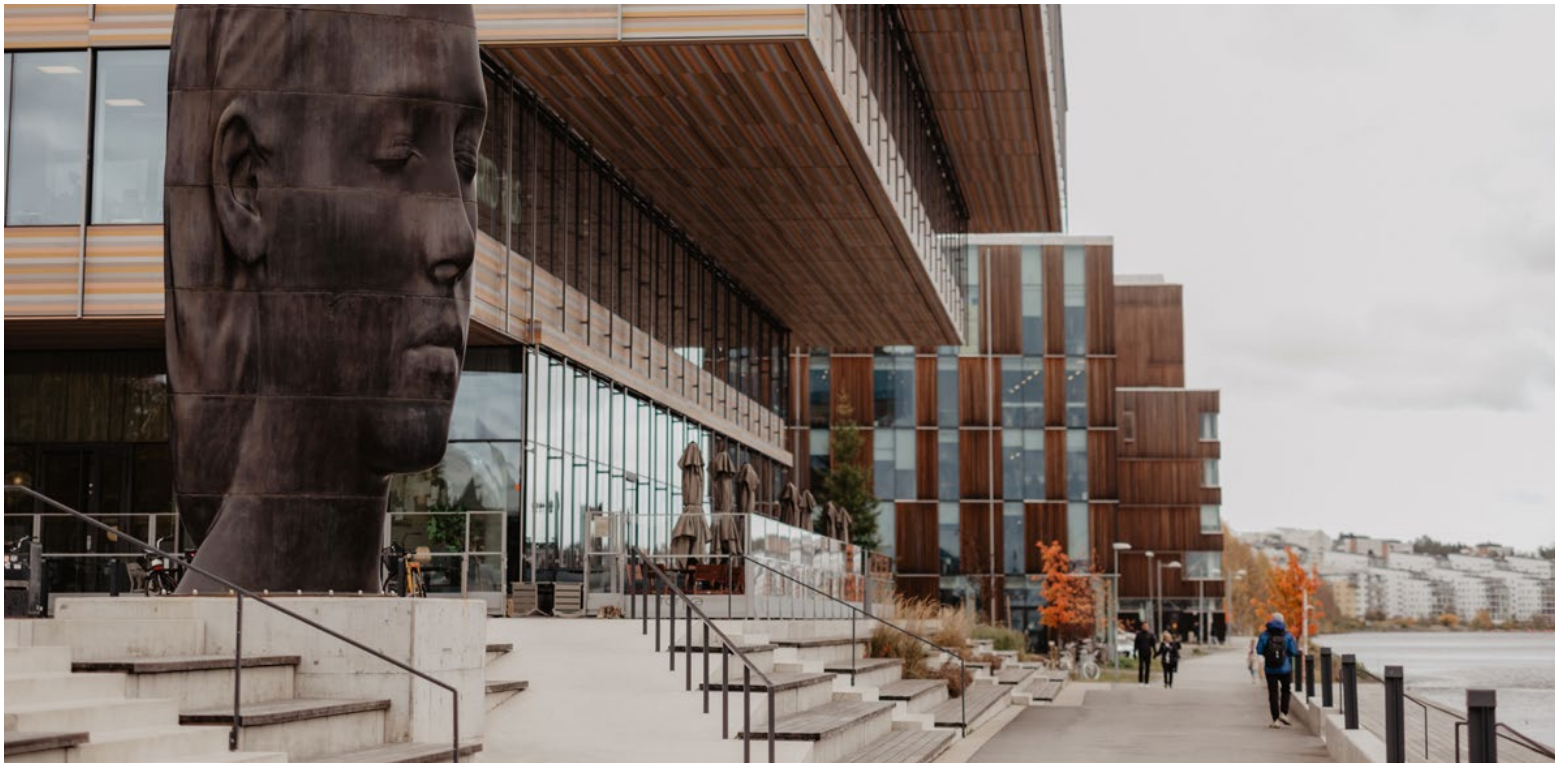

UMEÅ KOMMUN

www.umea.se

Innehållsförteckning

Inledning.....5
Arbetsmarknad och integration.....8
Fritid.....13
Förskolan.....16
Grundskolan.....20
Gymnasiet.....23
Kultur.....27
Strategisk utveckling.....32
Stöd och omsorg.....36
Säkerhet.....48
Teknik och fastighet.....51

Inledning

Umeå växer tryggt och säkert (UVTS) är en brottsförebyggande och trygghetsskapande samverkansstruktur, som startades upp 2018. Syftet är att möjliggöra gemensamma kraftsamlingar, riktade mot specifika utmaningar som hotar Umeås sociala hållbarhet. Samverkan sker internt, mellan kommunens olika förvaltningar och bolag, men även externt, med andra viktiga aktörer som Lokalpolisområdet Umeå, Region Västerbotten, näringslivet och civilsamhället.

Bakgrund

Under UVTS första period (2018–2022) riktades den gemensamma utvecklingskraften mot att öka tryggheten, minska brottsligheten och förebygga tendenser till social oro på de områden i Umeå där behoven av riktat arbete bedömdes vara störst. Fokus var då på Ålidhem, Mariehem och Ersboda. För mer information om de insatser som utvecklades under de här åren, se utvärderingen från Umeå Universitet (Hanberger och Lindgren 2021).

Ny inriktning 2023

Under 2023 uppdaterades inriktningen på UVTS för att bättre motsvara de nya utmaningar som polis och kommun uppmärksammat kopplat till risken för rekrytering av barn och unga in i kriminella nätverk.

Att barn och unga socialiseras in i gängkriminalitet, främst via narkotikahandeln, är ett etablerat problem i andra delar av Sverige, som leder till förödande konsekvenser för såväl de unga själva som samhället i stort (Brå 2023, Justitiedepartementet 2024a). Under 2023 började den problematiken uppmärksammas även i Umeå. Problemet är inte begränsat till specifika områden, utan berör hela staden. Än så länge handlar det om ett hanterbart antal unga personer, men skulle utvecklingen ta fart skulle det utgöra en stor utmaning för såväl kommun som polis, och i förlängningen påverka invånarnas tillit, trygghet och säkerhet. Därav en gemensam vilja, från såväl polis som kommun, att kraftsamla för att i så tidigt skede som möjligt sätta in förebyggande åtgärder tillsammans.

Umeås lokala problembild analyseras i rapporten *Barn och unga som rekryteras in i gängrelaterad brottslighet – hur ser läget ut i Umeå?* (Umeå kommun 2023b) som utgör kunskapsgrunden för UVTS nuvarande inriktning. Rapporten, som utgår från forskning, Brås rapporter och intervjuer med yrkesverksamma inom polisen och kommunen, identifierar sju huvudsakliga problem som driver på nyrekryteringen av barn och unga: *ekonomisk utsatthet, skolmisslyckande, psykisk ohälsa, sårbara familjeförhållanden, utanförskap, avsaknad av positiva sammanhang och förebilder samt synlig närvaro av kriminella i den offentliga miljön*. Sammanlagt ökar de problemen risken för att unga dras in fel sammanhang. Därför bör den gemensamma kraften som finns i UVTS-samarbetet rikta in sig på att motverka de här underliggande faktorerna, för att därmed långsiktigt förebygga en påfyllnad underifrån till de kriminella nätverken.

Aktivitetsplanens syfte

Den här Aktivitetsplanen utgör Umeå kommuns bidrag till det gemensamma UVTS-arbetet. Den visar på vilket sätt de förvaltningar som berörs ämnar förebygga och motverka de underliggande problemen som driver på nyrekryteringen. Aktivitetsplanen tydliggör vad målet är med de insatser som sjösätts, hur de bedöms påverka problemen och hur de kommer att följas upp. Den specificerar också preventionsnivån på de olika insatserna, det vill säga om insatsen är universell (riktad mot en bred målgrupp, exempelvis alla barn och unga), selektiv (riktad mot specifika grupper eller platser) eller indikerad, det vill säga riktad mot de som redan är utsatta, exempelvis brottsaktiva barn och unga (för mer information om Preventionspyramiden, se Nulägesanalysen, s. 19 (Umeå kommun 2023)). Aktivitetsplanen redogör också för vad de cirka 60 miljoner i extra budgetmedel som beviljats för att förstärka nämndernas arbete med UVTS kommer att användas till.

Aktivitetsplanen har arbetats fram av UVTS arbetsgrupp, på uppdrag av styrgruppen för Programmet för social hållbarhet, där det brottsförebyggande arbetet ingår. Arbetsgruppen består av chefer från Fritid, förskolan, grundskolan, gymnasiet, Kultur, Stöd och omsorg, Säkerhet och Tekniska förvaltningen, samt en representant för lokalpolisområdet Västerbotten. Arbetet samordnas av kommunens brottsförebyggande samordnare, tillika ansvariga tjänstepersoner kopplade till Umebrå, Umeås brotts- och drogförebyggande råd. Arbetet rapporteras löpande till Umebrå och till kommunens näringslivs- och arbetsutskott, KSNAU.

Aktivitetsplanen är ingen slutprodukt, utan ett dokument som tydligt visar riktningen framåt i det kommungemensamma arbetet med att förebygga nyrekrytering. Insatserna kommer löpande att följas upp, för att kunna utvecklas, anpassas, fasas ut eller ersättas vid behov. UVTS är inget projekt utan en långsiktig samverkan – därför är aktivitetsplanen ett levande dokument som naturligt kommer att uppdateras allteftersom arbetet fortskrider, och detta så länge som nyrekryteringen av barn och unga till kriminella nätverk fortsätter vara huvudinriktningen på UVTS-samarbetet.

UVTS är en samverkansstruktur som möjliggör gemensamma kraftsamlingar och utvecklingsarbete. Därför ligger tonvikten i Aktivitetsplanen på det som är nytt, det som *tillkommer* i kommunens förebyggande arbete. Att förhindra insocialiseringen av barn och unga i kriminella nätverk är ett så pass nytt och angeläget problem att det kräver att vi gör mer. Samtidigt är det viktigt att förstå att UVTS inte är att betrakta som ”allt kommunen gör” för att förebygga nyrekrytering. UVTS är snarare grädden på moset. Det allra viktigaste och mest kraftfulla förebyggande arbetet, det sker inom ramen för de olika förvaltningarnas grunduppdrag. Varje dag arbetar förskolelärare, lärare, skolkuratorer, fritidsledare, socialsekreterare, fastighetsskötare, bibliotekarier och många fler redan med att förebygga de problem som identifieras i UVTS rapport, som utanförskap, skolmisslyckande, psykisk ohälsa eller ekonomisk utsatthet. Därför har vi valt att i Aktivitetsplanen också synliggöra de bidrag som görs inom ramen för förvaltningarnas grunduppdrag.

Mer behövs!

Det är också viktigt att komma ihåg att den organiserade brottslighet utgör ett systemhot som kräver samverkan inom många olika områden. Som regeringens nya strategi mot organiserad brottslighet (Justitiedepartementet 2024a) identifierar är det mycket angeläget att förebygga och stoppa kriminella karriärer, genom att undvika att fler dras in och stötta de som vill ta sig ur gängkriminaliteten. Men det är bara en av de fem beståndsdelar som strategin föreskriver. Den organiserade brottsligheten utgör även ett hot lokalt i Umeå, som Umeå kommuns nya lägesbild över brottsligheten visar (Umeå kommun 2024). Därför är det av stor vikt att också integrera arbetet med Umeå växer tryggt och säkert med det pågående arbetet mot arbetslivskriminalitet och välfärdsbrott, som också det håller på att växlas upp.

Umeå kommun är en stor organisation som kan göra mycket, men att långsiktigt förebygga de underliggande problem som driver på nyrekryteringen kräver samverkan. Det är inget polisen eller kommunen kan klara av på egen hand. Därför är Aktivitetsplanen att betrakta som en beståndsdel i ett bredare förebyggande arbete. Nästa steg på vägen blir att samverka närmare med andra aktörer, Polis, Region, civilsamhälle och näringsliv för att se hur vi tillsammans kan nå ännu längre, och bygga vidare på den grund som läggs här.

För att läsa vidare:

Brå (Brottsförebyggande Rådet). 2023. *Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde.* Rapport 2023:13. Barn och unga i kriminella nätverk Rapport 2023 13 (bra.se)

Hanberger, Anders och Lindgren, Joakim. 2021. *Utvärdering av "Umeå växer tryggt och säkert" – slutrapport.* Umeå Universitet. Utvärdering av "Umeå växer tryggt och säkert" – slutrapport (diva-portal.org)

Justitiedepartementet. 2024a. *Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet.* Skr. 2023/24:68. Regeringens skrivelse 2023/24:68 Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet

Justitiedepartementet 2024b. *Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet.* Skr. 2023/24:67. Motståndskraft och handlingskraft - en nationell strategi mot organiserad brottslighet - Regeringen.se

Umeå Kommun. 2023a. *Program för social hållbarhet 2023* Rapport (umea.se)

Umeå Kommun. 2023b. *Nulägesanalys. Barn och unga som rekryteras in i gängrelaterad brottslighet – hur ser läget ut i Umeå?* Rapport från Strategisk Utveckling. Nulägesanalys, Barn och unga som rekryteras in i gängrelaterad brottslighet - hur ser läget ut i Umeå? (umea.se)

Umeå Kommun. 2024. *Brottsligheten i Umeå – lägesbild 2023.* Brottsligheten i Umeå – Lägesbild 2023 (umea.se)

Arbetsmarknad och integration

1. Pilot för öppenvårdsbehandling i kombination med arbets-rehabiliteringsinsatser

Nivå: indikerad.

Vad: En samverkan mellan socialtjänsten och arbetsmarknad och integration för att upprätta ett arbetssätt som möjliggör för personer med skadligt bruk och beroende att ta del av arbetsrehabiliterande insatser i högre grad. En pilot genomförs på Hera (kvinnoboende).

När: Pilotprojektet startar hösten 2024.

MÅL

Att personer med arbetsförmåga och insats inom socialtjänsten kommer ut i arbete vilket i sin tur skapar förutsättningar för stabilitet, ökad självständighet och därmed stärker föräldrars förmåga att erbjuda sina barn en bra uppväxtmiljö.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Ekonomisk utsatthet Pilotprojektet syftar till att möjliggöra fortsatt egenförsörjning för personer med arbetsförmåga och behov av arbetsrehabiliterande insatser. Att föräldrar/familjemedlemmar närmar sig egenförsörjning minskar risken att barn och unga i dess närhet befinner sig i ekonomisk utsatthet.

Sårbara familjeförhållanden Om ett barn eller en ungdom har en familjemedlem som lever i utanförskap är det en riskfaktor. Genom att bryta utanförskapet kan familjebanden istället bli en friskfaktor.

UPPFÖLJNING

Pilotprojektet utvärderas i numerärer och utfall för att se om insatserna gett önskvärda effekter. Deltagarnas upplevelse av insatsen utvärderas även.

2. Utveckling av inslussmodell

Nivå: indikerad.

Vad: En samverkan mellan kriminalvården, socialtjänsten, arbetsförmedling och arbetsmarknad- och integrationsenheten med utgångspunkt att skapa en tydlig sammanhållen process för att säkerställa att klienten med kriminalvårdspåföljd ska få rätt insats i rätt tid.

När: Modellen beslutad och förankrad. Uppstart av det operativt arbete under 2024.

MÅL

Att personer med kriminalvårdspåföljd får en sammanhållen process med ett brett utbud av insatser skapar bättre och tryggare förutsättningar för barn och unga att vistas i en tryggare hemmiljö, samt minskar risken för kriminella kontaktytor.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Sårbara familjeförhållanden Insatsen syftar till att inkludera individen i samhället som en förebyggande åtgärd. Denna åtgärd förbättrar även förutsättningarna för klientens barn och unga i personens närhet

UPPFÖLJNING

Arbetsgrupp utvärderar utvecklingen av modellen. Uppföljning av numerärer och utfall för att se om insatserna gett önskvärda effekter. Deltagarnas upplevelse av insatsen utvärderas även.

---

3. Föräldrastöd till utrikesfödda

Nivå: selektiv.

Vad: Salam familj växer är ett projekt finansierat av Länsstyrelsen Västerbotten fram till 31 december 2024. Projektet erbjuder föräldrakurser (om ca 8 veckor) i samverkan med skolor, förskolor och civilsamhälle främst på Ersboda och Ålidhem.

Gemensam middag följs av att föräldrarna går på kurs medan barnen leker med aktivitetsledare. Besök av samarbetspartners som socialtjänsten och polisen kan ingå.

När: 2024.

MÅL

- Bidra till trygghet för hela familjen genom ökad förståelse för föräldraskap i Sverige
- Bryta isolering, öka språkinlärningen och främja integration.
- Aktivt bidra med viktig samhällsinformation för familjer och samtidigt bekämpa desinformation om socialtjänsten för att skapa en tryggare och mer välinformerad miljö för barnen
- Etablera samverkan med viktiga aktörer som förskolor, skolor, civilsamhälle, socialtjänst och polis.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Sårbara familjeförhållanden Projektverksamheten Salam familj växer stödjer utrikesfödda föräldrar genom att erbjuda sammanhang som bryter isolering, främjar hälsa och utveckling för barnen samt fungerar som en brygga in i samhället. Föräldrar lär sig om barns utveckling, konflikthantering och får stöd i svårigheter, vilket minskar konflikter och främjar en positiv utveckling hos barnen. Möten med socialtjänst och polis reducerar rädslan för dessa aktörer, och föräldrar förstår att de kan få viktigt stöd, särskilt mot barnens rekrytering in i kriminalitet. Ökad trygghet och samhällstillit hos föräldrarna, barn och unga.

UPPFÖLJNING

Såväl antalet deltagare som deras upplevelse utvärderas efter varje avslutad gruppomgång.

Salam familj växer har hittills nått 67 föräldrar och 95 barn sedan projektstart i november 2023.

4. KRAFT

Nivå: selektiv.

Vad: KRAFT är ett specifikt projekt med målet att fler kortutbildade utrikesfödda ska uppnå egen försörjning och öka sin självständighet i det svenska samhället. Detta uppnås genom ett heltäckande program som stärker deltagarnas erfarenheter, kompetenser och kunskaper om arbete och arbetsmarknaden. Programmet syftar också till att uppmuntra och stödja deltagarna i att förbättra sina kunskaper i svenska språket. Insatsen är heltidsbaserad och delas upp i tre steg: förberedande utbildning, praktik och anställning. Projektet är ett samarbete tillsammans med Samordningsförbundet.

När: Pilotprojektet avslutades 2023.

Implementeras i ordinarie verksamhet under 2024. För kommande grupp kommer även män att erbjudas insatsen.

MÅL

Utveckla en insats som leder till fler kortutbildade utrikesfödda (i pilotprojektet enbart kvinnor) når egen försörjning och ökar sin självständighet i det svenska samhället. En viktig faktor som påverkar barn och unga som lever nära dessa deltagare.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Sårbara familjeförhållanden Projektets primära målgrupp är individer som har avbrutit sin progression efter en längre tid på sfi. Bland dem finns de som saknar utbildning från sina hemländer och är illitterata eller har en kort utbildningsnivå. Att stödja dem i att nå egen försörjning är av högsta prioritet, och deras framgång kommer att fungera som förebilder för familjemedlemmar och är av oerhört vikt för barn och unga som finns i dessa föräldrars omgivning.

Ekonomisk utsatthet I familjer i ekonomisk utsatthet finns en ökad risk för att barn och unga hamnar i kriminalitet. Genom att stötta föräldrarna till egenförsörjning minskar risken för detta.

UPPFÖLJNING

Pilotprojektets utvärdering fram till maj 2024 visar att 24 deltagare slutfört insatsen. Av dessa har 16 fått anställning. Insatserna utvärderas kontinuerligt i form av antal och utfall samt deltagarnas upplevelse av insatserna.

5. Framtidsverkstan

Nivå: indikerad.

Vad: Ungdomar (16–20 år) som omfattas av det kommunala aktivitetsansvaret kommer inom ramen för enheten, tidiga insatser unga, erbjudas en ny insats vilket förväntas förebygga inaktivitet och hemmasittande.

Individuella samtal, tematräffar i grupp vid identifierade behov som utgår från Empowerment där förhållningssätt är att alla människor har förmåga att fatta beslut över eget liv med makt över egen situation. Även studiebesök och PRASO (en form av praktik på gymnasieprogram) genomförs.

När: Start april 2024.

MÅL

Att gå vidare till studier, arbete eller annan insats/aktivitet inom 3 månader

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Utanförskap Ungdomar som saknar en gymnasieexamen har en förhöjd att risk att hamna i utanförskap. Insatsen syftar till att underlätta och förbereda för återgång till studier eller arbetsrelaterade insatser.

Skolmisslyckande Målet är att genom insatser öka möjligheterna för gymnasieexamen, vilket är en av de mest betydelsefulla skyddsfaktorerna mot utanförskap

UPPFÖLJNING

Arbetsgrupp utvärderar utvecklingen av modellen. Uppföljning av numerärer och utfall för att se om insatserna gett önskvärda effekter. Deltagarnas upplevelse av insatsen utvärderas även.

Så här arbetar Arbetsmarknad och integration redan med att förebygga de underliggande faktorer som driver på nyrekryteringen inom ramen för sitt grunduppdrag

Arbetsmarknads- och integrationsavdelningens vision är att Umeå ska ha den lägsta andelen utanförskap i Sverige bland jämförbara kommuner. Avdelningen strävar efter att minska både tiden och andelen personer i utanförskap genom att främja snabba och hållbara lösningar för bosättning, arbete och studier.

Avdelningen är en betydelsefull samarbetspartner för samordnade insatser inom flerpartsamverkan, vilket inkluderar arbetsförmedlingen, socialtjänsten, regionen, försäkringskassan och kriminalvården.

Avdelningen har ansvar för en rad arbetsmarknadsfrågor, inklusive stöd till arbetssökande genom anskaffning och matchning mellan individ och arbetsplats, kommunala aktiviteter för arbetsrehabilitering, arbetsprövningar samt lönestödsanställningar. Dessutom ansvarar avdelningen för det kommunala aktivitetsansvaret (KAA), vilket innebär att tidiga insatser erbjuds till ungdomar under 20 år som inte studerar i gymnasieskolan eller genomför någon motsvarande utbildning. Förberedande studie- eller arbetslivsinriktade rehabiliteringsinsatser erbjuds för både unga och vuxna på både grupp- och individnivå.

Vidare ansvarar avdelningen för kommunens hantering av feriejobb till 17-åringar som är en mycket viktig del i arbetet med att Umeå växer tryggt och säkert.

Avdelningen är också ansvarig för mottagandet av nyanlända och Ukrainska flyktingar för bosättning samt för aktiviteter som främjar inkludering i samhället, arbetsliv och fritid.

Så här används de medel som tillkommit för arbetet med UVTS

Arbetsmarknad och integration har inte fått något budgettillskott kopplat till UVTS.

Fritid

1. Utveckla *På Ungas Hemmaplan*

Nivå: selektiv.

Vad: PUH är en arbetsmetod som utvecklades i samverkan med ungdomar på Ersboda för att förebygga utanförskap och kriminalitet. Utgångspunkt var ungas rättigheter och självupplevda behov, och där unga var delaktiga i utformningen och innehållet i programmet Insatsen riktar sig till unga i åldrarna 13–23 år

Under 2024 kommer erfarenheterna av PUH att tas tillvara genom fortsatt arbete på Ersboda och spridning till andra fritidsgårdar och ungdomens hus.

När: Start hösten 2024.

MÅL

- Stärka ungas delaktighet.
- Ge möjlighet till unga som upplever ett utanförskap att göra sina röster hörda och känna att de kan påverka sina egna liv och samhället.
- Stärka ungas självkänsla och deras CV genom arvoderade ledaruppdrag.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Ekonomisk utsatthet Genom arvodering av ledare erbjuds möjlighet till ”vita jobb” som vara en skyddsfaktor mot rekrytering till kriminalitet.

Skolmisslyckande Positiv gemenskap och goda förebilder kan uppmuntra deltagande unga att fokusera på skolan genom uppdrag som uppmuntrar till studier till exempel studiegård, fler möjligheter till entreprenörskap etc.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder På Ungas Hemmaplan erbjuder ett positivt sammanhang och goda förebilder.

Utanförskap PUH försöker fånga upp ungdomar som upplever ett utanförskap, för att ge dem en känsla av delaktighet och sammanhang. Dialog med polis och andra maktutövare möjliggör en förbättrad ömsesidig förståelse och möjlighet att sätta ord på exkluderande strukturer för att kunna förändra dem.

UPPFÖLJNING

Dialog pågår om relevanta nyckeltal. Till exempel: antal unga ledare som leder andra unga, framtidstro. Eventuellt dialog med deltagare eller målgrupp gällande relevanta nyckeltal innan beslut för att säkerställa relevansen för målgruppen dvs. Nyckeltalen måste även av målgruppen ses som skyddsfaktorer för unga i risk.

2. Samverka med föreningar i det förebyggande arbetet

Nivå: selektiv.

Vad: Samverka med föreningslivet genom att stärka det arbete de redan gör idag samt stötta föreningar som utöver sitt grunduppdrag också vill ta ett större socialt och förebyggande ansvar, arbeta uppsökande och försöka nå ut till barn och unga som inte redan är aktiva i föreningslivet.

Föreningsbyrån inleder lokala dialoger med intresserade, etablerade föreningar och aktörer på området för att se vilka insatser som är möjliga och vilka insatser man kan samverka kring.

Fokus på Ersboda, Teg, Umedalen, Ålidhem.

När: Inledande dialoger under ht 2024.

MÅL

- Att få fler barn och unga aktiva i föreningslivet.
- Att stärka föreningslivet i sin kapacitet att behålla samt rekrytera barn och ungdomar.
- Att föreningar skapar ökad möjlighet för fler att delta i aktiviteter för att få en meningsfull fritid dvs sänka trösklar in i föreningslivet.
- Att föreningar stärker sin mottagarkapacitet av barn och ungdomar.
- Att stärka samverkan över förvaltningar samt andra parter för att få till ett långsiktigt arbete med UVTS.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Genom att samverka och stötta föreningslivet i deras arbete med att nå och behålla barn och ungdomar, i synnerhet de som är i riskzon för att hamna i kriminalitet och/eller som upplever ett utanförskap kan fler unga få en meningsfull fritid och möjlighet att ingå i ett positivt sammanhang.

Utanförskap Genom att göra det enklare för barn och ungdomar att delta i meningsfulla aktiviteter tillsammans med andra, och därmed ingå i ett bredare sammanhang, minskar upplevelsen av utanförskap.

UPPFÖLJNING

- Antal föreningar och aktiviteter som blivit beviljade medel inom ramen för UVTS.
- Utvärdering av de lokala dialoger som genomförts på olika områden.
- Utvärdering av de aktiviteter som genomförts på områdena.

Så här arbetar Fritid redan med att förebygga de underliggande faktorer som driver på nyrekryteringen inom ramen för sitt grunduppdrag

FÖRENINGSBYRÅN

Fritidsnämnden beviljar årligen betydande belopp i stöd till föreningar vilket skapar förutsättningar för ett rikt föreningsliv i kommunen. Aktiviteter och initiativ från föreningslivet har inte bara ett eget värde utan genererar också mervärden. Flera av stöden syftar till att stimulera föreningar att bedriva barn- och ungdomsverksamhet för att det ska finnas ett varierat utbud av aktiviteter i hela Umeå kommun.

Fritidsnämndens stöd i form av bidrag och subventionerade lokaler till föreningar skapar avgörande förutsättningar för ett brett och hållbart föreningsliv. Nämnden ger bidrag till olika kategorier av föreningar och tillgängliggör anläggningar och mötesplatser. Bidraget är viktigt för att öka inkludering av barn och ungdomar med olika intressen. Fritidsnämnden arbetar också för att tillgängliggöra anläggningar och mötesplatser utifrån närhetsprincipen. Möjlighet till spontanaktiviteter och att upptäcka rörelseglädje är ett viktigt inslag i nämndens arbete.

Fritidsnämnden arbetar för att erbjuda kostnadsfria aktiviteter, såsom ett öppet friluftsliv och allmänhetens tider på fotbollsplaner, samt samordnar gratis lovaktiviteter för barn och unga.

FRITIDSGÅRDARNA OCH UNGDOMENS HUS

Ekonomisk utsatthet:
Fritid ungas utbud är kostnadsfritt för att minska effekterna av barnfattigdom och ekonomisk utsatthet.

Skolmisslyckande:
På många av våra mötesplatser ordnas sk studiegårdar där ungdomar får hjälp med läxor. På alla mötesplatser finns det möjlighet att komma och sitta med sina läxor på kvällar (även om det inte kallas studiegård).

Sårbara familjeförhållanden:
För ungdomar med osunda familjeförhållanden får fritidsledare ibland rollen som en trygg vuxen att söka stöd hos för att hitta positiva och sunda strategier och vägar framåt.

Utanförskap och avsaknad av positiva sammanhang:
Fritidsgårdarna och ungdomens hus erbjuder mötesplatser där unga får delta utifrån sina egna förutsättningar och självupplevda behov av fritidsaktiviteter. Verksamheten arbetar för att identifiera upplevda trösklar/hinder för att ta del av vår verksamhet och jobbar för att sänka eller helt ta bort dessa. Vi jobbar riktat mot vissa delar av målgruppen till exempel HBTQI, unga med funktionsnedsättningar, temagrupper etc. Det gör att ungdomar får möjlighet att hitta en trygg plats där de får en aktiv fritid och möjlighet att stärka sin identitet och sociala utveckling.

Genom delaktighet skapar vi möjlighet för målgruppen att växa och stärka sin tro på sin förmåga, att få känna sig betydelsefull och lära sig ta plats på ett positivt sätt.

Psykisk ohälsa:
Verksamheten erbjuder trygga, inkluderande mötesplatser där unga får möjlighet att uppleva ett positivt sammanhang där de får växa och utvecklas, vilket stärker den psykiska hälsan. På de flesta mötesplatser kan vi erbjuda spontanidrott då vi har tillgång till idrottshallar. Detta stärker den fysiska och psykiska hälsan.

Områdesarbete:
Fritid unga är aktiva i områdesarbete och sammankallande i de lokala förebyggarråden. I detta arbete utgår vi från områdesspecifika behov och samverkar med skola, föreningsliv, kyrka, lokala företag och polis, socialtjänst för att öka känsla as sammanhang (KASAM) och effektivt jobba med områdets behov. Fritid Unga samverkar också med andra aktörer inom ramen för SSPF på ett antal områden.

Så här används de medel som tillkommit för arbetet med UVTS

Fritid har fått ett budgettillskott på 1 mkr. De pengarna kommer att användas på följande sätt:

- 500 tkr till På Ungas Hemmaplan (löner, arvoden och aktiviteter).
- 500 tkr till Samverkan med föreningslivet främst till aktiviteter skapade av föreningar.

Förskolan

1. Arbeta förebyggande mot våld

Nivå: selektiv.
(vänder sig främst till förskolepersonal i förskolor med störst behov av kompetenshöjning).

Vad: Förskolan arbetar med basutbildning våld mot barn, en utbildning som ger personal i förskolan kunskap och verktyg för att upptäcka, bemöta och hjälpa barn och unga som varit utsatta för våld och övergrepp. Syftet är att höja kunskapsnivån kring våldsutsatta barn. Insatsen riktas till vissa områden/förskolor.

När: Ht 2024/vt 2025

MÅL

- Färre barn upplever våld.
- Ökad förståelse kring våld och barn som leder till att fler våldsutsatta barn uppmärksammas och får hjälp.
- Tidiga förebyggande insatser kring våld kan leda till färre barn/unga med våldsproblematik.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Psykisk ohälsa Att utsättas för våld får långsiktigt negativa konsekvenser för barns psykiska mående.

Sårbara familjeförhållanden Att växa upp med våld innebär en förhöjd risk att själv bli våldsutövare. Användandet av våld är en del av de kriminella gängens strategier.

Insatsen möjliggör också ***tidig upptäckt*** av barn som utsätts för våld.

UPPFÖLJNING

- Antal anmälningar till socialtjänsten.
- Nöjdhet hos personal som gått utbildningen, hur relevant utbildningen anses vara.

2. Utbildning kring hederskultur och hedersvåld

Nivå: selektiv.
(vänder sig främst till förskolepersonal i identifierade områden)

Vad:

- Utbildning kring hur hederskultur tar sig uttryck och hur det kan motverkas.
- Upprättande av ett ”rutindokument/checklista” som stöd för förskolans personal.
- Utbildning i metodmaterialet *Okej med dig?* Om samtycke och demokratiarbete i förskolan.

När: Ht 2024/vt 2025

MÅL

- Färre barn blir utsatta för hedersförtryck/hedersvåld.
- Ökade kunskaper hos förskolepersonal vilket leder till att fler anmälningar görs.
- Förskolor arbetar med materialet för att stödja barn i samspel och konflikthantering.
- Barn bemöter och samspelar med varandra respektfullt.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Psykisk ohälsa Att växa upp med hedersvåld- och förtryck får negativa konsekvenser för barns psykiska hälsa.

Sårbara familjeförhållanden Att växa upp i en hederskultur där hedersvåld förekommer kan innebära en förhöjd risk att själv bli våldsutövare.

Insatsen möjliggör också tidig upptäckt av barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Skolmisslyckande Barn är väl förberedda för fortsatt utbildning, vilket är en skyddsfaktor för att motverka skolmisslyckande.

UPPFÖLJNING

Fler orosanmälningar kopplade till hederskultur.

Fler ärenden från förskolan till Konsultationsforum hedersrelaterat våld.

Nöjdhet hos personal som gått utbildningen, hur relevant utbildningen anses vara.

Effekterna av insatser utifrån metodmaterialet följs genom enkät av de förskolor som använder materialet.

3. Närvarofrämjande åtgärder

Nivå: selektiv.
Förskolans kompensatoriska uppdrag innebär bland annat att barn ska ha likvärdig tillgång till förskola. Alla barn har rätt att delta i utbildning så att de är väl förberedda inför fortsatt utbildning vilket kräver att alla barn har en regelbunden och tillräcklig närvaro i förskolan analysera mönster i barns frånvaro.

Vad:

- Identifiera barn som inte är i förskolan i tillräcklig utsträckning.
- Säkerställa att alla förskolor följer den aktuella närvarofrämjande rutinen.
- Gå ut med information till alla vårdnadshavare om vikten av närvaro i förskolan.
- Bedriva uppsökande verksamhet riktad mot barn (3–5 år) som inte deltar i förskoleverksamhet.

När: Vt 2023.

MÅL

- Alla barn har tillräcklig och kontinuerlig närvaro i förskolan.
- Barn tillägnar sig en grund i demokratiska värderingar.
- Barn får ökade språkkunskaper, vilket gynnar deras senare skolgång.
- Barn ingår i en pedagogisk kontext vilket gynnar deras framtida skolgång.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande Närvaro i förskolan, i synnerhet för barn som inte pratar svenska hemma, underlättar för en bra start i grundskolan.

Sårbara familjeförhållanden närvaro i förskolan gör det lättare att uppmärksamma barn som utsätts för våld eller lider av omsorgsbrist.

UPPFÖLJNING

- Granska om närvaron ökat i Tempus.
- Uppföljning två gånger per år, januari/februari och augusti/september, genom enkät som besvaras av rektor.

---

4. Kompensatoriska insatser genom strukturtillägg

Nivå: universell.

Vad: Genom strukturtillägg så ska skillnaderna i barns socioekonomiska förutsättningar och behov utjämnas.

Säkerställa att strukturtillägg riktas till de barn som erhåller det.

När: Vt 2023.

MÅL

- Barn får möjlighet att visats i mindre grupper och att i större utsträckning delta i lärande samtal med förskolepersonal.
- Alla barn är väl förberedda för fortsatt utbildning, i synnerhet de som kommer från en mindre socioekonomiskt privilegierad bakgrund.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande Barn är väl förberedda för fortsatt utbildning, vilket är en skyddsfaktor för att motverka skolmisslyckande.

UPPFÖLJNING

- Uppföljning av effekter av insatser i januari/februari och augusti/september genom enkät som besvaras av rektorer.

Så här arbetar Förskolan redan med att förebygga de underliggande faktorer som driver på nyrekryteringen inom ramen för sitt grunduppdrag

VÄRDEGRUND

Värdegrundsarbetet pågår kontinuerligt i verksamheten och genomsyrar hela utbildningen. Det innebär att barn får möjlighet att utveckla ett solidariskt, jämlikt och jämställt förhållningssätt och att utveckla empati för och omtanke om andra. Syftet med förskolans värdegrundsarbete är att skapa ett klimat där barn känner sig trygga och respekterade. Det ska också främja likabehandling och barns rätt till delaktighet och inflytande. Genom att personalen är lyhörd och nyfiken och bjuder in till medbestämmande lär sig barnen medan de samtidigt utövar demokrati i praktiken. Detta arbete sker dagligen, året runt, ute och inne i den spontana och planerade undervisningen och i utbildningen i sin helhet.

I förskolans främjande och förebyggande arbete mot diskriminering och kränkande behandling ingår hedersrelaterat våld och förtryck. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck så behöver förskolans personal få ökade kunskaper för att upptäcka, identifiera, åtgärda och anmäla om misstanke finns att barn är utsatta för hedersförtryck.

UTBILDNING

Förskolans utbildning utgår från en helhetssyn på barn där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet (educare). Det innebär att undervisning kan ske i alla förekommande aktiviteter och i förskolans grundverksamhet. Personal i förskolan ska ha likvärdiga förväntningar på och skapa likvärdiga förutsättningar för alla barn genom ett aktivt pedagogiskt ledarskap och inkluderande förhållningssätt i bemötande av alla barn. En väl fungerande grundverksamhet och tillgängliga lärmiljöer för alla barn är en skyddsfaktor. BHL (Barns hälsa och lärande) är ett förebyggande och hälsofrämjande arbete som ingår i förskolornas systematiska kvalitetsarbete i Umeå kommun. Syftet med BHL är att skapa en tillgänglig lärmiljö som ger alla barn de bästa förutsättningarna för en god utbildning. Genom kartläggning (SIO) framkommer det att förskolans personal behöver utveckla sin förmåga att i större utsträckning leda barn och barngrupper och att göra ”rätt” insatser när man uppmärksammar barn som är behov av mer stöd och stimulans.

RUTINER FÖR NÄRVARO

Närvarofrämjande rutiner finns på alla förskolor för att säkerställa att alla barn deltar i tillräcklig omfattning i utbildningen. Denna rutin behöver följas upp och ett förhållningssätt hos personalen som främjar barns närvaro behöver vidareutvecklas. Alla barn och familjer ska uppleva att de är välkomna till förskolan.

SPRÅKUTVECKLING

Ett språkutvecklande arbete sker på alla förskolor, det arbetet behöver fortgå och utvecklas så att alla barn möter en miljö som är språkligt tillgänglig, där det verbala språket stöds av AKK (alternativ kompletterande kommunikation) exempelvis bildstöd. Organisation av barngrupper i språkgrupper ska ske utifrån vetenskaplig grund.

Så här används de medel som tillkommit för arbetet med UVTS

Förskolan har inte fått något budgettillskott kopplat till UVTS.

Grundskolan

1. Utveckling av *Operativa teamet*

Nivå: selektiv.

Vad: Samverkan mellan skola och socialtjänst. Teamet arbetar i skolmiljön på Ersängsskolan. Primär målgrupp är elever på mellanstadiet årskurs 4–6.

Operativa teamet ska arbeta med både generella insatser som riktas till alla elever och individorienterade insatser för att stärka skyddsfaktorer som leder till skolframgång. Operativa teamet kommer också att organisera fritidsaktiviteter för barnen i anslutning till skoldagen.

När: Start vt 2023, tillsvidare.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande Ökad trygghet, färre konflikter, lärare som kan fokusera på lärandet bidrar till bättre studiemiljö.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Aktiviteter efter skolan skapar möjlighet för meningsfull fritid.

Insatsen möjliggör också ***tidig upptäckt*** av barn och familjer i behov av extra stöd.

MÅL

- Ökad trygghet och färre konflikter i korridorerna.
- Ökad närvaro och förbättrade skolresultat.
- Eleverna får en positivare bild av skolan och motivation till skolnärvaro.
- Förbättrad arbetsmiljö för lärare som kan fokusera på lärandet.
- Konflikter mellan elever uppmärksammas och hanteras i ett tidigare stadium.
- Fördjupad kontakt med vårdnadshavare för att lösa problem, förhoppning om ökad benägenhet att ta emot hjälp från socialtjänsten.

UPPFÖLJNING

- Analys av elevenkäter på skolenhetsnivå.
- Utvecklingssamtal genomförs med elev och vårdnadshavare
- Månatlig analys av elevnärvaro på skolenhetsnivå.

2. Utveckling av ett mobilt operativt team

Nivå: selektiv.

Vad: En styrgrupp är bildad. Dialog och planering påbörjad med socialtjänsten runt samverkan mellan skola och socialtjänst. Planen är att mobila operativa teamet ska arbeta med både generella och riktade insatser på grupp- och individnivå där problem uppstått (ex ökad skadegörelse, konflikter, oro att elever är kriminella eller på väg in i kriminalitet).

Primär målgrupp är barn/elever 10–12 år.

När: Planering våren 2024. Uppstart skolstart ht 2024.

MÅL

- Möjlighet att kartlägga problem och identifiera elever som är i behov av stöd.
- Bättre förståelse för gruppe-ringar där elever från flera skolor ingår.
- Ökad dialog med vårdnads-havare för de berörda ung-domarna.
- Ökad benägenhet hos de vårdnadshavare man tar kon-takt med att ta emot hjälp från socialtjänsten.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande Ökad skolnärvaro och bättre studieresultat för de elever som fått hjälp av det mobila operativa teamet. Färre konflikter och därmed ökad trygghet och bättre studiero även för andra elever.

Insatsen möjliggör också ***tidig upptäckt*** av barn som är i behov av extra stödinsatser.

UPPFÖLJNING

- Elevenkäter.
- Elevnärvaro.
- Utvärdering tillsammans med vårdnadshavare.

Så här arbetar Grundskolan redan med att förebygga de underliggande faktorer som driver på nyrekryteringen inom ramen för sitt grunduppdrag

Skollagen, läroplanerna och kursplanerna är styrdokument som styr utbildningen och undervisningen. Det är också till för att elever ska få en likvärdig utbildning. Skollagen Skollag (2010:800) | Sveriges riksdag (riksdagen.se) reglerar vilka rättigheter och skyldigheter barn, elever och vårdnadshavare har. I lagen står också vilka krav som ställs på huvudmannen för verksamheten. Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr22 samt Läroplan för anpassad grundskola: Lgra22 - beskriver b la skolans värdegrund, uppdrag, övergripande mål och riktlinjer för utbildningen.

Utifrån de mål och krav som finns i läroplan och skollag arbetar skolan främjande, förebyggande och åtgärdande. En bra skolgång stärker barn och ungas framtidsutsikter och är en av de viktigaste skyddsfaktorerna för att förebygga utanförskap, kriminalitet, missbruk och ohälsa.

Vi kan konstatera att skolan i stor utsträckning arbetar brottsförebyggande även om skolan formellt inte har ett sådant ansvar. Centralt för detta är skolans uppdrag som innebär att arbeta för att alla elever ska nå målen för utbildningen och att alla delar i utbildningen utgår från den värdegrund som ligger till grund för Sveriges demokratiska samhällsform.

En förutsättning för att skolan ska uppnå sitt syfte är att eleverna är närvarande i skolan och deltar i undervisningen. Ett särskilt team för skolnärvaro arbetar tillsammans med skolorna för att främja skolnärvaro. Huvudmannen har utarbetat en särskild rutin som beskriver vad som ska ingå i skolenheters arbete med att främja skolnärvaro och motverka skolfrånvaro för elever i förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola och det är huvudmannens ansvar att följa upp och utvärdera skolenheternas arbete. Skolnärvaro handlar också om att skolan kan bidra med utvecklingen av en moralisk kompass, där skolan har en möjlighet att påverka unga människors moral och förmåga att utöva självkontroll. Det kan i sin tur minska risken för att en del unga uppfattar brott och kriminalitet som ett acceptabelt handlingsalternativ.

I det förebyggande arbetet utgör skolans kompensatoriska uppdrag en viktig del. Genom att tidigt upptäcka och göra insatser för elever på individ-gruppnivå och tillsammans med elev och vårdnadshavare identifiera och undanröja eventuella riskfaktorer kan detta resultera i förebyggande insatser. Elevhälsan är en del av skolans verksamhet som arbetar förebyggande och hälsofrämjande för att stödja elevernas utveckling mot målen. Varje skolenhet har ett elevhälsoteam där rektor, skolsköterska, skolläkare, skolkurator, skolpsykolog, specialpedagog/speciallärare ingår. Elevhälsoarbetet på skolan leds och samordnas av rektor. Elevhälsan bistår också skolledningen med information, handledning, råd och utredningar i frågor som har betydelse för elevernas lärande, utveckling och hälsa. Elevhälsan samverkar med hälso- och sjukvården och socialtjänsten vid behov. Elevhälsan i Umeå grundskola har utöver de medarbetare som arbetar i elevhälsoteam ytterligare stödfunktioner för att stödja elevernas hälsa, lärande och utveckling.

Skolan arbetar för en trygg och god arbets- och lärandemiljö för eleverna och uppmärksammar förhållanden i elevernas närmiljö som kan öka risken för skador, ohälsa, utsatthet och kränkningar. Skolans trygghetsskapande arbete syftar till att skapa tillitsfulla relationer och främjar alla elevers lärande, utveckling och hälsa. Trygghetsteam arbetar förebyggande och åtgärdande på alla skolor. Kartläggning av skolans lärmiljö såsom trygghet och studiero ligger till grund för främjande och förebyggande insatser. Skolan är ingen allmän plats, det är rektor som har ansvar för tryggheten i skolmiljön och som beslutar om rutiner för exempelvis externa besökare. Skolan behöver därför inte vara öppen för fler än de som har anledning att vistas där.

Förtroendefulla relationer till vuxna i skolan är centralt för eleverna som också ökar deras känsla av samhörighet med vuxna och klasskamrater vilket är en betydelsefull skyddsfaktor för att förebygga kriminalitet. Arbete med relationsskapande aktiviteter i olika former är prioriterat på skolorna. En bra relation mellan lärare och elev innebär en trygg och pålitlig miljö för eleven, en grundläggande förutsättning för elevens positiva utveckling. Tillräckligt många vuxna är framgångsfaktorer i skolornas brottsförebyggande arbete. Det är viktigt att det finns tillgång till trygga vuxna på skolan, såväl lärare som personal inom elevhälsan och annan skolpersonal som kan fånga upp vad som händer.

Skolor samverkar med andra aktörer i det brottsförebyggande arbetet och samverkan berör insatser på flera nivåer. Det är insatser på universell nivå, exempelvis genom att skolor har en kontinuerlig samverkan med po lis, socialtjänst, hälsocentral, fritidsgård, fälgruppen. Det kan också vara insatser på selektiv nivå för att stötta elever med riskfaktorer eller insatser på indikerad nivå till elever som exempelvis behöver stöd för att inte hamna i gängkriminalitet. Skolan deltar även löpande i kompetensforum för våldsbejakande extremism (CVE). Samverkan sker även på huvudmannanivå genom bland annat Beredning barn och unga (länet) och Strategisk samverkan barn och unga Umeå (lokalt). Nämnas bör även HLT - hälsa lärande trygghetsmöten som är en tidig insats där skola/elevhälsa, socialtjänst och primärvård samverkar.

Så här används de medel som tillkommit för arbetet med UVTS

Grundskolan har fått ett budgettillskott på 1,7 miljoner kronor som ska användas för att tillskapa ett mobilt operativt team.

Gymnasiet

1. Säkerhetssamordnare kartlägger arbete på samtliga gymnasieskolor, utifrån ett brottsförebyggande och trygghetsskapande fokus.

Nivå: selektiv.

Vad: En resurs anställs 10 månader för att:

- vara närvarande i skolmiljön, öka tryggheten i de gemensamma utrymmena genom att kunna fånga upp konflikter eller närvaro av obehöriga
- genom relationsskapande och observationer kartlägga i vilken omfattning kriminell aktivitet sker på skolan och i närområdet.

När: Vt 2024.

MÅL

- Ökad trygghet och färre konflikter i korridorerna när resursen är närvarande.
- Färre obehöriga i skolan, minskad risk för närvaro av kriminella aktörer.
- Konflikter mellan elever uppmärksammas och hanteras i ett tidigare stadium.
- Gymnasiet får bättre kunskap om naturen och omfattningen på den kriminella problematik som sker, vilket gör det möjligt att vara mer träffsäker i insatserna.
- Tidig upptäckt av elever som är kriminella/riskerar att dras in i kriminalitet.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Synlig närvaro av kriminella i den offentliga miljön: färre externa kriminella aktörer i skolmiljön.

Insatsen möjliggör också ***tidig upptäckt*** av elever som är aktiva i narkotikahandel eller i risk att bli det.

UPPFÖLJNING

Eftersom det inte finns någon statistik eller uppföljning på området kommer det att startas en form där vi börjar med en incidentrapportering och det kommer att göras en rapport, som vi hoppas kunna följa upp över tid.

2. Förebygga skolmisslyckande

Nivå: selektiv.

Vad: Elevstödjande verksamhet samt utökade resurser till introduktionsprogrammen.

- Utökad närvaro av vuxna i skolmiljön samt arbete riktat mot elever i behov av särskilt stöd.
- Utökade resurser till introduktionsprogram möjliggör för fler elever att nå behörighet till nationella program.

När: Vt 2024–november 2024.

MÅL

- Öka tryggheten och säkra upp särskilt stöd till elever i behov av det.
- Ökat antal elever når behörighet till nationella program.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande: Fler elever når målen för utbildningen.

UPPFÖLJNING

Uppföljning i det systematiska kvalitetsarbetet inom elevhälsoteam, arbetslag samt på program- och skolnivå.

---

3. Förebygga genom fortbildningsinsatser

Nivå: universell.

Vad: Flera utbildningsinsatser inom skolan, exempelvis:

- Föreläsning och lektionsarbete utifrån temat *sex mot ersättning*.
- Fortbildning kring hur man kan arbeta i skolan kring *sexualitet, samtycke och relationer* för elevhälsans personal
- Arbete med systematiskt fokus kring hedersrelaterat våld och förtryck.

När: 2024.

MÅL

- Ökaelevers kunskap om sexualitet, samtycke, hedersrelaterat våld och förtryck för att förebygga våld och sexuell exploatering.
- Ökapersonalens kunskap inom dessa områden för att de bättre ska kunna bemöta elever i relaterade frågor, och upptäcka elever som är i risk för att utöva eller utsättas för olika former av våld.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Sårbara familjeförhållanden: Att växa upp med våld innebär en förhöjd risk att själv bli våldsutövare. Användandet av våld är en del av de kriminella gängens strategier.

Tidig upptäckt: Insatsen möjliggör att tidigt upptäcka barn och unga som utsätts för våld eller är i risk för sexuell exploatering. Det finns en förhöjd risk för sexuellt våld och sexuell exproatering i gängkriminella miljöer.

UPPFÖLJNING

Uppföljning i det systematiska arbetet på skolorna samt inom yrkesgruppsträffar med elevhälsans personal.

4. Upphandling av nya lås- och passersystem

Nivå: universell.

Vad: ett nytt system kommer möjliggöra bättre kontroll av vem som uppehåller sig på skolan och förebygga problem med passerkort som inte lämnas tillbaka.

I samband med ombyggnation av Dragonskolan ansöks även om medel för att bygga om entréerna och rikta passagen mot en huvudentré i stället för fyra.

När: Ht 2024.

MÅL

- Färre obehöriga i skolmiljön, minskad risk för rekrytering i skolans lokaler och ökad trygghet som följd.
- Bättre kontroll över de som passerar skolans entré vilket ökar tryggheten för de som befinner sig i skolmiljön.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Synlig närvaro av kriminella i den offentliga miljön: färre kriminella aktörer i skolmiljön.

UPPFÖLJNING

Vi har en förhoppning att incidentrapporteringen kommer att minska i och med att vi får bättre kontroll över vilka som är behöriga på våra skolor och därmed färre incidenter och minskad rekrytering. Vi får bättre kontroll och därmed ökad säkerhet.

Så här arbetar Gymnasieskolan redan med att förebygga de underliggande faktorer som driver på nyrekryteringen inom ramen för sitt grunduppdrag

Gymnasieskolan arbetar på många olika sätt för att stärka tryggheten och öka förutsättningarna för att alla elever ska må bra och lyckas i skolan. Bland annat genomförs följande insatser för att förebygga de problem som leder till nyrekrytering:

EKONOMISK UTSATTHET

Skolan är kostnadsfri. Extra stöd med skolarbete erbjuds löande utöver ordinarie lektioner. Skolorna arbetar även med att i samtal fånga upp elever med oro över familjens ekonomi.

SKOLMISSLYCKANDE

Strategiskt arbete på samtliga skolor i syfte att främja närvaro, till exempel trivselaktiviteter, samarbete elevhälsa-lärare rörande extra frånvaroutsatta ämnen exempelvis Idrott och hälsa. Rektorers närvarofrämjande arbete med elevhälsa och lärare på programmen. Arbete med likabehandling på samtliga skolor. Plan mot diskriminering och kränkande behandling uppdateras årligen. Löpande dialog med hemmen. Samordnad individuell plan (SIP) och samråd vid behov. Gruppkartläggningar till grund för förebyggande och främjande insatser på grupp och klassnivå. Frånvarokartläggningar på individnivå. Extra stöd med skolarbete erbjuds löpande utöver ordinarie lektioner. Systematiskt återkommande tvärprofessionella dialoger mellan elevhälsoteam (EHT) och mentorer kring insatser på individ- och gruppnivå. Såväl åtgärdande som förebyggande och främjande. Systematiskt arbete för undervisningsutveckling och tillgänglighet på de olika programmen. utbildningsinsatser som främjar tillgänglig undervisning genomförs löpande på skolorna.

PSYKISK OHÄLSA

Trygghetsteam bestående av särskilt utsedd personal, vilka samarbetar med elever och fångar upp signaler på otrygghet och utanförskap till exempel genom kamratstödjare och trivselaktiviteter. Dessa lägger upp planer för främjande insatser på programnivå. Trygghetsteam finns på flera program. Strategiskt arbete på samtliga skolor gällande till exempel stress, prestation, ätstörningar. Arbete med likabehandling på samtliga skolor. Plan mot diskriminering och kränkande behandling uppdateras årligen. Löpande dialog med hemmen. SIP och samråd vid behov. Frånvarokartläggningar på individnivå. Strategiska arbeten på vissa skolor kring sexuell hälsa i samarbete med skolpsykolog och lärare. Närvarande personal i korridorerna. Relationsskapande arbetssätt. Samverkan på strategisk och operativ nivå finns med andra kommunala verksamheter samt regionen kring detta.

BRISTANDE FAMILJEFÖRHÅLLANDEN

Löpande dialog med hemmen. SIP och samråd vid behov. En tillgänglig och likvärdig undervisning. Extra stöd med skolarbete utöver ordinarie lektioner. Elevhälsan är utbildad inom hedersrelaterat våld och förtryck. Samverkan på strategisk och operativ nivå finns med länsstyrelsen, region och socialtjänst kring detta.

UTANFÖRSKAP

Trygghetsteam som bland annat arbetar med problematisk skolfrånvaro, ökad trygghet i klassrummen och i korridorer, finns på flera program. Strategiskt arbete på samtliga skolor i syfte att främja närvaro, till exempel trivselaktiviteter. Gruppkartläggningar till grund för förebyggande och främjande insatser på grupp och klassnivå. Arbete med basgrupper och fasta placeringar i undervisningen leder till trygghet och förutsättningar för relationsskapande, vilket minskar sårbarheten som kan leda till nyrekrytering. Närvarande personal i korridorerna med relationsskapande förhållningssätt.

AVSAKNAD AV POSITIVA SAMMANHANG OCH FÖREBILDER

Löpande värdegrundsarbete i undervisningen. Temadagar med värdegrundsfokus, till exempel Läsveckan på DR. Föreläsare bjuds regelbundet in till samtliga skolor. Strategiskt arbete för exempelvis sexuell hälsa samt mot exempelvis våld i relationer diskussioner kring heder.

Synlig närvaro av kriminella aktörer i den offentliga miljön: Trygghetsvandringar på flera skolor. Närvarande personal i korridorerna. Relationsskapande arbetssätt samt trivselaktiviteter kan bidra med att elever avhåller sig från kriminella miljöer och därmed minskad kontakt med andra kriminella aktörer.

Gymnasieskolorna arbetar också med tidig upptäckt genom: Trygghetsteam på flera program. Gruppkartläggningar till grund för förebyggande och främjande insatser på grupp och klassnivå. Frånvarokartläggningar på individnivå. Systematiskt återkommande tvärprofessionella dialoger mellan EHT och mentorer kring insatser på individ och gruppnivå. Såväl åtgärdande som förebyggande och främjande. Närvarande personal i korridorerna. Relationsskapande arbetssätt. Elevhälsan är utbildad inom hedersrelaterat våld och förtryck. Samverkan finns med länsstyrelse och socialtjänst kring detta.

Så här används de medel som tillkommit för arbetet med UVTS

Gymnasiet har fått ett budgettillskott på 1 miljon. De pengarna kommer att användas på följande sätt:

Hela tillskottet har gått att förebygga skolmisslyckanden genom att behålla befintliga elevkonsulenter samt utöka resurser till introduktionsprogrammen. Resursen i form av en säkerhetssamordnare har tagits utöver budgettillskottet.

Kultur

1. Utveckla *Kultur för hälsa*

Nivå: selektiv.

Vad: Elever som inte klarar full skolgång får möjlighet att använda sin flextid för konstnärligt skapande (exempelvis bild) i skolmiljön under ledning av lärare från Kulturskolan. Fokus på elever som har större behov, exempelvis på grund av dålig närvaro, psykisk ohälsa. Samverkan är redan igång på ex Västangård, Ersängsskolan och Ålidhemsskolan men bör vidareutvecklas, bland annat med fokus på (ännu) bättre bemötande av barn med NPF.

När: Aktiviteten är igång från ht 2023 och utvecklas efter behov från läsåret 24/25.

MÅL

- Ökad närvaro i skolmiljön: den effekten har märkts av på individnivå.
- Positiv effekt på psykisk hälsa.
- Relationsbyggande då eleven får möjlighet att knyta en nära relation till en vuxen i ett sammanhang som är lustfyllt och inte handlar om prestation och bedömning.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande Kan bidra till ökad närvaro genom att göra skolmiljön mer attraktiv.

Psykisk ohälsa Kreativt skapande kan bidra till bättre mående.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Elever får tillgång till en trygg och kravlös plats där de får vara sig själva.

UPPFÖLJNING

- Kvantitativ uppföljning: ökat antal skolor samt antal Kulturskolelärare på plats i skolorna.
- Kvalitativ uppföljning: enkäter, utvärderingar och dialog med såväl personal på skolorna, som med deltagarna.

2. Utveckla *Afterschool*

Nivå: selektiv.

Vad: Afterschool är en återkommande möjlighet att varje vecka och utan anmälan delta i filmgrupp, poesigrupp, musikverkstad, cirkus- eller dansgrupp. Sker i nära anslutning till skoltid. Finns redan på Ålidhemsskolan, Mariehemsskolan, Bräntbergsskolan, Ersängsskolan, men kan utvecklas till fler skolor. Insatsen bör bli långsiktig och ge ökade möjligheter till fördjupning och progression.

När: Aktiviteten har utvecklats i dialog med respektive skola/rektor sedan vt 2023. Under läsåret 24/25 är planen att starta körverksamhet på flera skolor, gärna under lunchtid.

MÅL

- Skapa låga trösklar: fler deltar i fritidsaktiviteter när de är avgiftsfria och på skoltid.
- Fler unga får en meningsfull fritid genom att testa nya konstnärliga uttryck tillsammans.
- Erbjuda de kulturaktiviteter som önskas och som känns relevanta för unga, för att möjliggöra det de önskar sig.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Ekonomisk utsatthet Kostnadsfria aktivitet med låga trösklar.

Avsaknad av positiva förebilder och sammanhang Bra möjlighet till meningsfull fritid i gemenskap med andra. Möjlighet till inflytande och delaktighet, dialog kring utbud.

Utanförskap Möjlighet till kreativa uttryck som lyfter den egna rösten.

UPPFÖLJNING

Kvantitativ uppföljning: ökat antal skolor samt antal Kulturskolelärare på plats i skolorna.

Kvalitativ uppföljning: enkäter, utvärderingar och dialog med såväl personal på skolorna, som med deltagarna.

---

3. Samverkan med föreningar på Väven

Nivå: selektiv.

Vad: Ge fler föreningar möjlighet att arbeta i garderoben på Väven för att få extra inkomst. Finns redan, men kan utvecklas till fler föreningar, och med ett tydligare fokus på föreningar som vill arbeta mer med integration eller låga trösklar.

När: 2024.

MÅL

- Stötta föreningar som vill arbeta på nya sätt och ta ett större socialt ansvar.
- Möjlighet för personer som annars inte skulle tagit sig dit att upptäcka Väven.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Motverka utanförskap Möjlighet för unga som inte tar sig till centrum att upptäcka Väven och nya kulturuttryck.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Stöttar föreningar som vill ta ett större socialt ansvar och nå målgrupper som inte är föreningsaktiva.

UPPFÖLJNING

Ökat antal föreningar går att räkna under hösten.

4. Samverkan med föreningen *Selam* för att lyfta andra kulturuttryck

Nivå: selektiv.

Vad: Samarbete mellan Programavdelningen och kulturorganisationen Selam, som arbetar med att synliggöra kulturella minoritetsgruppers kulturuttryck (Afrika, Latinamerika, Karibien). Fler föreställningar med det fokuset på Väven, fördjupat kontakt med minoritetsorganisationer i Umeå.

När: 2024.

MÅL

- Breddning av publiken som kommer till Vävens arrangemang.
- Möjlighet för majoritetsgrupper att upptäcka nya konstnärliga uttryck, breddning och internationalisering av repertoaren.
- Genom att arbeta nära referensgrupperna får fler föreningar och medborgare av olika åldrar möjlighet att använda Väven som kulturhus.
- Kulturella klyftor överbryggas, möjlighet till social blandning och möten över kulturella barriärer.
- Samverkan med civilsamhället fördjupas.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Utanförskap Ökad känsla av ”ägarskap” över gemensamma platser, stärkande att se ens kultur representerad centralt. Delaktighet och möjlighet till inflytande.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Involveras yngre målgrupper kan det skapa en positiv gemenskap och möjlighet till meningsfull fritid.

UPPFÖLJNING

- Publikantal.
- Antal nya samarbeten/föreningar som knyts till respektive arrangemang.
- Antal genomförda arrangemang. Internationella artister.

5. Arbeta med *KulturCrew*, arrangörskunskap och kulturproduktion för unga

Nivå: selektiv.

Vad: Kulturförvaltningens verksamheter, tillsammans med Fritid Unga och en rad aktörer från kulturföreningar och institutioner kommer under tre terminer att arbeta med metoden KulturCrew. Denna innebär att unga med kulturintresse får en grundutbildning i arrangörskunskap och därefter själva bestämmer vilka kulturarrangemang de vill ha, för att, med stöd från vuxna, genomföra dessa arrangemang.

När: Hösten 2024 och hela 2025.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Utanförskap Ökad känsla av ”ägarskap” över gemensamma platser. Delaktighet och möjlighet till inflytande. Bygga upp möjligheten att engagera sig i sin stadsdel genom att erbjuda andra unga arrangemang att ta del av på sin fritid.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Hitta andra med liknande intressen, ge förutsättningar för unga att träffas med gemensamma mål. Även knyta kontakter med andra unga från kommuner i Västerbotten som arbetar med samma metod.

Ekonomisk utsatthet Vi kommer jobba för att se om feriearbete går att koppla till projektet.

MÅL

- I dialog med de unga jobba för att bygga upp kulturarrangemang som de unga själv vill ha och kanske saknar. Kulturarrangemangen kan ta plats i stadsdelar eller i centrum, utifrån de ungas egna önskemål.
- Ge möjlighet till unga som önskar engagera sig i kulturutbudet att påverka och därmed engagera fler unga till en meningsfull fritid.
- Skapa möjligheter till feriearbete för de unga som deltar i KulturCrew.

UPPFÖLJNING

- Antal arrangemang planerade och genomförda av ungdomar.
- Antal publik på arrangemangen.

---

6. Readers are leaders

Nivå: selektiv.

Vad: På Ersbodabiblioteket har bokklubben Readers are Leaders hållits i samarbete med ABF, Rädda Barnen, Hashtag Sisterhood och Stärkta bibliotek. Readers are Leaders är en lokalt förankrad bokklubb för barn 6–9 år. Bokklubben leds av högstadieungdomar med stöttning av vuxna ledare och med en heldagsutbildning. Insatsen kommer att vidareutvecklas under 2024, fler ungdomsledare ska rekryteras och ytterligare bibliotek involveras.

När: 2024.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Barn 6–9 år möter tonåringar och får positiva förebilder i en läsfrämjande aktivitet. Ungdomar får möjlighet att utveckla ledarskap och ansvarstagande.

Skolmisslyckande Readers are leaders är en läsfrämjande aktivitet som stärker läskunnigheten och självförtroendet för språket.

MÅL

- Satsningen är läsfrämjande, skapar positiva sammanhang, stöttar och ger ungdomar ansvar, motverkar risk för skolmisslyckande och utanförskap.
- Sprida aktiviteten till fler områden i Umeå.

UPPFÖLJNING

- Antal bokträffar/ungdomsledare/deltagare.
- Lägesanalys.

Så här arbetar Kulturförvaltningen redan med att förebygga de underliggande faktorer som driver på nyrekryteringen inom ramen för sitt grunduppdrag

Kulturförvaltningen har tre verksamheter, där alla tre i sitt grunduppdrag arbetar för social hållbarhet på olika sätt.

BIBLIOTEKEN

Umeås folkbibliotek finns i flera stads- och kommundelar. Folkbibliotek är offentliga platser som är öppna för alla, möjliga att bevista förutsättningslöst, utan krav på konsumtion eller prestation. De är trygga mötesplatser, erbjuder tillgång till internet via publika datorer och trådlöst nätverk samt kostnadsfria lån av böcker och andra medier, exempelvis tv-spel, med stort utbud för barn och unga. Biblioteken anordnar avgiftsfria aktiviteter för barn och unga, exempelvis teaterföreställningar, bokklubbar och läsecirklar av olika slag för varierande målgrupper. Aktiviteter för unga efter skoltid och under skollov består både i berättelsefokuserade inslag, skapande verksamhet och teknikinriktade programpunkter. Biblioteksråd och andra forum för samråd med skolelever bidrar till dialog med unga för vidareutveckling av verksamheten. Bibliotekens läsfrämjande insatser påbörjas tidigt i barnens liv, med bokgåvor till de allra yngsta i samarbete med BVC, bokdepositioner på familjecentraler, sagostunder på svenska och andra språk, många som är öppna för alla men även riktade satsningar exempelvis inom projektet Salam familj. Biblioteken genomför språkcaféer och erbjuder digitalhjälp och läxhjälp för att stärka allas möjlighet att ta del av såväl kulturutbud som samhället i stort. Biblioteken samarbetar regelbundet med Vän i Umeå, SFI, studieförbund och andra organisationer för att nå fler och stärka varandras insatser för allas bästa.

KULTURSKOLAN

Kulturskolan erbjuder kursverksamhet på barns och ungas fritid i en rad ämnen; instrument, sång, orkestrar och band, teater, bild, film och cirkus. Kursverksamheten erbjuds framför allt i lokaler i centrala Umeå och på Umestan, men stor del av kursverksamheten i musik kan barn och unga ta del av även i samband med skoltiden på sin skola. Kurserna i Kulturskolan är avgiftsbelagda, men med ett enkelt kryss i en ruta vid anmälan kan du välja att bli avgiftsbefriad. Kulturskolan erbjuder även gratis lovaktiviteter på fritidshem och för lovlediga. Gratis familjeaktiviteter arrangeras regelbundet i egna lokaler, på när- och stadsbibliotek samt som ”pop-up” runt om i kommunen. Kulturskolan besöker även för- och grundskolor, samt anpassad grundskola, med en rad kulturpedagogiska program, professionell scenkonst och större projekt. Sedan 2020 jobbar Kulturskolan aktivt med riktade aktiviteter i de nordöstra stadsdelarna, för att erbjuda fler barn och unga återkommande kulturaktiviteter för en meningsfull fritid. Kulturskolan har också El Sistema-verksamhet i samarbete med Östra Ersbodaskolan och Ersdungens skola. Kulturskolan arbetar alltid med delaktighet från målgrupperna, där de unga kan påverka tex vilken typ av aktiviteter som önskas.

PROGRAMAVDELNINGEN

I programavdelningens verksamhet ingår Kvinnohistoriskt museum, konstverksamheten samt Enheten för arrangemang och scener (egen programläggning på Väven, Kultur för seniorer, Kulturreception/Kommunhörna samt tillhandahållande av gästspelsscener på Väven). Idag stöttar Programavdelningen föreningar som arbetar med värdskap i Väven, främst garderob och publikvärdar - GUIF, KFUM Basket, Umeå rollerderby, 4K. Inom ramen för dessa föreningar är åldersspridningen stor bland de som tar arbetspass hos oss, det är allt ifrån engagerade vuxna till föreningsaktiva ungdomar. Programavdelningen samarbetar också med ett stort antal olika arrangörsföreningar, såväl i direkta samarbetsprojekt som genom hyressubventioner. Flertalet gratisaktiviteter arrangeras på Väven för barn och unga årligen, såväl i programavdelningens egen regi, tex återkommande skapande-verksamhet i Umeå konsthall och konstateljé samt lovsatsningar på Kvinnohistoriskt museum men också i samverkan med Stadsbiblioteket och Kulturskolan (exempelvis Barnens Littfest, gratis scenkonstföreställningar på Vävenscenen). Konstverksamheten prioriterar också verksamheter som riktar sig mot barn och unga när det kommer till mindre och större gestaltningsuppdrag, tex offentlig konst på förskola, skola. Programavdelningen ansvarar ofta för kommunövergripande, större arrangemang såsom program på nyårsafton och nationaldagen, Umeå400 och SM-veckan. Inför 2025 pågår ett planeringsarbete i samarbete med VisitUmeå för en Kulturfestival i Umeå, en gratis festival för alla med syfte att såväl lyfta kulturaktörer som skapa möjlighet till nya samarbeten men kanske främst bygga gemenskap och en stolthet för staden.

Så här används de medel som tillkommit för arbetet med UVTS

Kulturförvaltningen har fått ett budgettillskott på en miljon. De pengarna kommer att användas på följande sätt enligt beslut i Kulturnämnd: Kulturskolan (utökade tjänster lärare, kompetensinsatser lärare) 300 000 kr. Biblioteken (utökade tjänster bibliotekarier och kulturpedagog, demokrati-samtalsserie) 300 000 kr. Programavdelningen (program och kulturaktiviteter på Väven i samverkan med Selam, nya föreningar i garderob) 200 000 kr. Kulturförvaltningen gemensamt (för gemensamma aktiviteter löpande under året, bland annat förstudie för samordning av ungdomsinsatser tillsammans med föreningar på Väven) 200 000 kr.

Strategisk utveckling

1. Samordna UVTS-arbetet

Nivå: inte relevant då insatsen inte är riktad mot barn och unga.

Vad: De brottsförebyggande samordnarna ansvarar för samordningen av det utvecklingsarbete som sker inom UVTS. De kallar till arbetsgruppens möten och ansvarar för att samordna, följa upp och återrapportera UVTS aktivitetsplan. Planen kommer att följas upp och uppdateras halvårsmässigt.

När: 2024 och tillsvidare.

MÅL

- Identifiera och utveckla områden för samverkan.
- UVTS arbetsgrupp möjliggör relationsskapande och dialog mellan representanter från olika förvaltningar i brottsförebyggande frågor.
- Uppföljning ger möjlighet att få översikt över hur arbetet fortskrider och hur måluppfyllelsen ser ut.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

En bra gemensam struktur med god uppföljning och samordning ger ökad möjlighet att indirekt förebygga de underliggande problemen, via de insatser som andra driver.

UPPFÖLJNING

- Måluppfyllelse i åtgärdsplanens insatser.
- Nöjdhet hos de samverkansparter som ingår i UVTS arbetsgrupp.

2. Erbjuda stöd med uppföljning av insatser

Nivå: inte relevant då insatsen inte är riktad mot barn och unga.

Vad: UVTS aktivitetsplan ska följas upp och uppdateras var sjätte månad. För att kunna avveckla vissa insatser eller fortsätta med andra är det avgörande att kunna bedöma deras måluppfyllelse. Därför ska varje insats följas upp inom ramen för Aktivitetsplanen.

För de verksamheter som vill kan Strategisk utveckling erbjuda stöd med att planera och/eller genomföra uppföljningen.

När: Start ht 2024.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Ett bra arbete med uppföljning av UVTS insatser kommer leda till mer effektiva och målanpassade insatser, vilket i sin tur kommer att få en positiv effekt på fokusområdena som beskrivs i Nulägesanalysen.

MÅL

- Samtliga insatser i planen följs upp på ett enhetligt och kvalitativt sätt.
- Det blir lättare att prioritera resurser med utgång från en gemensam bild av insatsernas resultat.
- Få ett bra underlag för att förbättra befintliga åtgärder.
- Transparens och möjlighet att kommunicera resultat utåt.

UPPFÖLJNING

- Nöjdhet hos de samverkansparter som ingår i UVTS arbetsgrupp.
- Regelbunden utvärdering av uppföljningsprocessen för att kunna anpassa ramarna och processen för gemensam uppföljning.

---

3. Översyn av samverkansstrukturer kopplade till UVTS

Nivå: inte relevant då insatsen inte är riktad mot barn och unga.

Vad: Under förarbetet med UVTS nya inriktning har problem uppmärksammats kopplade till mångfalden av samverkansgrupper i Umeå. Många håller med att samverkan är viktigt, men det finns en risk att det blir för många grupper, och att de har låg kännedom om varandra. Risken är att skapa konkurrerande strukturer/att samverkan tar för mycket tid för vissa nyckelaktörer.

Därför kommer samordnarna genomföra en kartläggning av befintliga samverkansstrukturer för att skapa en gemensam bild och möjliggöra en diskussion i arbetsgruppen kring samverkansprioriteringar och gruppers olika mandat och uppdrag.

När: Start ht 2024.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Inte kopplat till de underliggande faktorerna, men avgörande för att samverkan inom UVTS ska fungera.

MÅL

- Ökad tydlighet kring gränsdragning, uppdrag och mandat för olika grupper.
- Bättre översyn av helheten, samsyn kring det förebyggande arbetets struktur.
- Ett mer effektivt förebyggande samverkansarbete.

UPPFÖLJNING

Metod för uppföljning kommer att fastställas under översynens uppstartsfas.

4. Samverkan kring social sponsring

Nivå: inte relevant.

Vad: Tillsammans med föreningen Företagarna utveckla ett nätverk och en betalningsstruktur för att företag ska kunna bidra till Umeå växer tryggt och säkert, i huvudsak genom praktikplatser, volontärsarbete och sponsring av förebyggande insatser som utförs av civilsamhället.

När: Förberedelser vt 2024, lansering ht 2024.

MÅL

- Samla kraften, involvera fler aktörer i det brottsförebyggande samverkansarbetet
- Sponsring kan förstärka civilsamhällets viktiga insatser
- Möjlighet att matcha företag med unga i behov av arbete.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Insatsen kan på sikt förebygga samtliga problem som beskrivs i Nulägesanalysen eftersom i såväl samverkan som social sponsring kommer de initiativ prioriteras som förebygger de problem som driver på nyrekryteringen.

UPPFÖLJNING

Formerna för samverkansstrukturen arbetas fram under vt 2024, när de är på plats kommer det också finnas ramar för att följa upp de insatser som görs.

Så här arbetar Strategisk utveckling redan med att förebygga de underliggande faktorer som driver på nyrekryteringen inom ramen för sitt grunduppdrag

Strategisk utveckling har i uppdrag att samordna kommunens strategiska arbete med Umeås hållbara tillväxt. Strategisk utveckling initierar, leder och samordnar uppdrag av strategisk och verksamhetsövergripande karaktär inom social, ekologisk, ekonomisk och kulturell hållbarhet. Uppdraget är att samverka, samordna, styra och stödja inom områdena: bostadsförsörjning, brottsförebyggande, folkhälsa, innovation, jämställdhet, jämlikhet, klimat, landsbygd, miljö, minoritets- och rättighetsfrågor, stadsutveckling, tillgänglighet och tillväxt.

Strategisk utveckling arbetar också med att växla upp kommunens utvecklingsfrågor inom ramen för det nationella och internationella innovationssystemet. För att stödja andra verksamheter tar Strategisk utveckling också fram underlag, analyser, prognoser och scenarier samt genomför uppföljning inom områden som är av strategisk betydelse för Umeås utveckling. Strategisk utveckling har även ansvar för den översiktliga planeringen som sätter riktningen för efterföljande planerings- och utvecklingsarbete i kommunen.

För att förebygga de 7 problemområden som identifieras i *Nulägesanalysen* krävs att kommunen fungerar bra som helhet, och har utrymme och kapacitet att ställa om för att möta dagens komplexa utmaningar genom att arbeta på nya sätt. Strategisk utvecklings roll är att omvärldsbevaka, identifiera utmaningar och möjligheter, producera kunskapsunderlag, stötta intern innovation och samordna de utvecklingsfrågor som berör flera verksamheter och därför kräver samverkan. Genom att stötta andra verksamheter så bidrar Strategisk utveckling till en ökad kapacitet att förebygga och motverka de problem som beskrivs i *Nulägesanalysen*.

Bland många andra utvecklingsfrågor inom området social hållbarhet så ansvarar Strategisk utveckling också för samordnandet av kommunens brottsförebyggande arbete. Aktivitetsplanen för UVTS utgör en delmängd av det samlade brottsförebyggande arbetet som bedrivs av Umeå kommun i samverkan med Polisen och andra samverkansparter. För mer information, se Umeå kommuns *Åtgärdsplan för det brottsförebyggande arbetet i Umeå kommun*.

Så här används de medel som tillkommit för arbetet med UVTS

Strategisk utveckling har fått ett budgettillskott på 1 miljon. De medlen har gått till följande:

1) en förstärkning av avdelningens statistik- och analysenhet, för att kunna ta fram bättre underlag och analyser när det gäller området social hållbarhet och brottsförebyggande.
2) en förstärkning av Umebrås kansli för att kunna utveckla samverkan med näringslivet i det brottsförebyggande arbetet och göra fördjupade analyser med användning av GIS-data.

Stöd och omsorg

1. Resursförstärka grunduppdraget

Nivå: universell, selektiv och indikerad.

Vad: (genom bland annat)

- Höja kompetensen om målgruppen barn och unga med normbrytande beteende i risk att begå brott, som begår brott eller riskerar att återfalla i brott.
- Öka antalet anställda, för att säkerställa att socialtjänsten klarar av att förstärka grunduppdraget kopplat till UVTS-aktivitetsplan.
- Förbättra kommunikation, information och skapa dialog om Umeå kommuns socialtjänst.

När: Arbetet är påbörjat under våren 2024.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Ekonomisk utsatthet genom att de som har behov av försörjningsstöd söker stöd och får vidare hjälp till egen försörjning.

Skolmisslyckande genom att familjer i behov av stöd vänder sig till socialtjänsten i samverkan med skolan och i vissa fall även regionen.

Psykisk ohälsa genom att barn, unga och familjer med psykisk ohälsa får rätt insats i rätt tid, i samverkan med den vård och det stöd som erbjuds från regionen och skolan.

Sårbara familjeförhållanden genom flera av socialtjänstens insatser, oavsett universell-, selektiv- eller indikerad nivå.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder genom flera av socialtjänstens insatser, oavsett universell-, selektiv- eller indikerad nivå.

Utanförskap genom insatser som fokuserar på att stötta barnet/den unge och familjen att vara en del av samhället/kommunen och öka tilliten till socialtjänsten.

MÅL

Övergripande: färre barn dras in i gängkriminalitet.

- Att vara en tillgänglig socialtjänst som möter upp våra medborgare med rätt insats i rätt tid.
- Att tillgängliggöra socialtjänsten med ett särskilt fokus på barn och familjer med kognitiva svårigheter, ekonomiska svårigheter, samt barn och familjer i migration och asylprocess.
- Fler föräldrar och barn upplever att de vill vända sig till socialtjänsten för att få stöd.

UPPFÖLJNING

- Medborgarenkäter med fokus på synen på socialtjänsten (även flerspråkiga).
- Brukarenkäter med fokus på upplevelsen av kontakten med socialtjänsten.

2. Utveckla föräldraskapsstödet

Nivå: universell och selektiv.

Vad: Erbjuda fler föräldrar möjlighet till föräldraskapsstödprogram, genom att utveckla utbudet av föräldrastöd, öka antalet kursomgångar och få fler att söka stödet. Följande är exempel på några av de program som kommer finnas: Active parenting,

Cope, Lilla ABC (utbildning i april), Funka tillsammans - Föräldrar på NEP (startar våren 2024), Föräldrar i konflikt (färdigt material som kommer börja prövas under 2024).

När: Arbetet är påbörjat under våren 2024 och fortsätter även under hösten 2024.

MÅL

- Föräldrar stärks i sitt föräldraskap, vilket ger tryggare uppväxtvillkor för barnen.
- Skapar skyddsfaktorer för barnen här och nu, när de blir äldre och i relation till syskon.
- Tidigt förebyggande effekt på normbrytande beteende hos barn (starkt forskningsstöd för att så är fallet).
- Ökad tillit till socialtjänsten efter en första positiv kontakt.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Sårbara familjeförhållanden genom att stärka föräldrar och tidigt fånga upp problem förbättras barns uppväxtvillkor.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder genom att föräldrarna får kunskap om vikten av att stötta barnen till positiva sammanhang och miljöer.

Insatsen möjliggör ***tidig upptäckt*** av barn med normbrytande beteende eller andra problem som därmed identifieras tidigare och kan erbjudas rätt hjälp och stöd i tid.

UPPFÖLJNING

- Flera av föräldrastödsprogrammen har redan färdigformulerade uppföljningsformulär som kommer användas och följas upp, där bland annat upplevelsen av kontakten följs upp.
- I några av föräldrastödsprogrammen går det att följa hur/om föräldrarnas syn på socialtjänsten förändras i och med deltagande i stödet.

3. Föräldrasupporten

Nivå: universell och selektiv.

Vad: Föräldrasupporten erbjuder stöd och vägledning i föräldraskapet till föräldrar och anhöriga med barn 0–18 år. Stödet erbjuds individuellt eller i grupp, och hjälper till att slussa vidare till annan hjälp vid behov, genom till exempel stödjande insatser, gruppverksamhet och individuellt stöd som anpassas efter föräldrar och barns behov. Familjecentralerna är bas för verksamheten.

När: Uppstartat 1 mars med en utökning under 2024.

MÅL

- Föräldrar stärks i sitt föräldraskap, vilket ger tryggare uppväxtvillkor för barn och unga.
- Stärker relationen mellan föräldrar och barn.
- Stärker skyddsfaktorer för barnen här och nu, när de blir äldre och i relation till syskon.
- Föräldrar får fungerande strategier i att bemöta barn för en ökad skolnärvaro.
- Tidigt förebyggande effekt på normbrytande beteende hos barn.
- Ökad tillit till socialtjänsten efter en första positiv kontakt.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande Stöd till familjen leder till ökad skolnärvaro och bättre studieresultat. Alternativt hjälp att lotsas vidare till mer omfattande stöd och hjälp.

Psykisk ohälsa Fler föräldrar får ökad förståelse för psykisk ohälsa, hjälp att hantera svårigheter som uppstår på grund av psykisk ohälsa, samt lots och rådgivning till mer omfattade stöd och hjälp.

Bristande familjeförhållanden Familjer i behov av stöd och bland annat barn med normbrytande beteende identifieras tidigare och kan erbjudas hjälp. Familjer i behov av mer omfattande stöd fångas upp och lotsas vidare till rätt hjälp. Tilliten till socialtjänsten ökar.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Föräldrar får förståelse för vikten av att hjälpa barnen till positiva sammanhang och får stöd i att stötta barnen.

Insatsen möjliggör också ***tidig upptäckt*** då familjer har möjlighet att höra av sig oavsett behovet av stöd och hjälp.

UPPFÖLJNING

- Upplevelsen av deltagande i Föräldrasupporten, genom brukarenkät.
- Uppföljningsenkät som följer resultat av kontakten och antalet deltagare.

4. Utöka och erbjuda fler barnfamiljer strukturerade familjebehandlings-insatser

Nivå: indikerad och selektiv.

Vad: Att nå fler barn, unga och familjer med behov av stöd, och då med ett särskilt fokus på målgrupper som idag inte nås i tillräcklig omfattning. Vilket håller på att utredas och ses över under 2024.

När: Arbetet har påbörjats under våren 2024.

MÅL

- Föräldrar stärks i sitt föräldraskap, vilket ger tryggare uppväxtvillkor för barn.
- Förbättrar relationerna och kommunikationen i familjerna.
- Skapar skyddsfaktorer för barnet/den unga, familjen och i relation systemet runt barnet.
- Barnets/ungdomens antisociala beteende upphör.
- Alkohol och droganvändandet minskar.
- Antal placerade barn minskar.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Ekonomisk utsatthet En del i insatsen kan vara att få hjälp att lotsas vidare till annat ekonomiskt stöd och hjälp.

Psykisk ohälsa genom att barn, unga och familjer med psykisk ohälsa får rätt insats i rätt tid, i samverkan med den vård och det stöd som erbjuds från Region Västerbotten och skolan.

Skolmisslyckande Bättre hemmiljö och relationer inom familjen leder till ökad skolnärvaro och bättre studieresultat. Insatsen ska alltid ha målet att arbeta med förbättrad skolsituation om barnet har behov som rör skolsituationen.

Sårbara familjeförhållanden Förstärkt föräldraskap och tryggare uppväxtvillkor.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Föräldrarna och andra viktiga personer runt barnet får kunskap och stöd att stötta barnen till positiva sammanhang och miljöer.

Utanförskap Insatsen kan efter behov fokusera på att komma ifrån utanförskap genom att barnet/den unga och familjen får råd och stöd till gratis aktiviteter, tips och hjälp till sammanhang för barn och familjer med ökad integration som ett mål.

UPPFÖLJNING

- Upplevelsen av deltagande i behandling hos barn och familjer.
- Antal deltagare, beskrivning av barnets situation, samt måluppfyllelse med familjebehandlingsinsats och om någon grupp är underrepresenterad.
- Antal placerade barn.
- Uppföljning av hur barnets situation förändras från utredning till insats, för att få svaren krävs barnets delaktighet i insatsen och uppföljning av barnets beskrivning av hens situation.

5. Även utveckla andra stöd och insatser till barn, unga och familjer

Nivå: selektiv och indikerad.

Vad: Att tillgodose behovet av avlastning, samordning och stöd för barnfamiljer, där barn och/eller föräldrar har funktionsnedsättning/psykisk ohälsa som leder till svårigheter att tillgodose barns behov.

Insatser och stöd med ett särskilt fokus på målgruppen barn och unga som är våldsutsatta och våldsutövare.

När: Arbetet har påbörjats under våren 2024.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Ekonomisk utsatthet En del i insatsen kan vara att få hjälp att lotsas vidare till annat ekonomiskt stöd och hjälp.

Psykisk ohälsa genom att barn, unga och familjer med psykisk ohälsa får rätt insats i rätt tid, i samverkan med den vård och det stöd som erbjuds från Region Västerbotten och skolan.

Sårbara familjeförhållanden Förstärkt föräldraskap och tryggare uppväxtvillkor.

Skolmisslyckande Ökad skolnärvaro och bättre studieresultat.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Föräldrarna och andra viktiga personer runt barnet får kunskap och stöd att stötta barnen till positiva sammanhang och miljöer.

Utanförskap Insatsen kan efter behov fokusera på att komma ifrån utanförskap genom att barnet/den unga och familjen får råd och stöd till gratis aktiviteter, tips och hjälp till sammanhang för barn och familjer med ökad integration som ett mål.

MÅL

- Föräldrar stärks i sitt föräldraskap, vilket ger tryggare uppväxtvillkor för barn.
- Skapar skyddsfaktorer för barnen här och nu, när de blir äldre och i relation till syskon och kompisar.
- Att tillgängliggöra socialtjänsten med ett särskilt fokus på barn och familjer med kognitiva svårigheter.
- Att tillgängliggöra socialtjänsten med ett särskilt fokus på barn och familjer som lever i våldsutsatthet.
- Antalet placerade barn minskar.

UPPFÖLJNING

- Upplevelsen av deltagande i behandling hos barn och familjer, vilket kräver att barnen själva är involverade i insatsen och ges möjlighet att själv beskriva sin uppfattning av situationen.
- Antal deltagare, uppföljning av barnets situation, samt måluppfyllelse med stödet och insatsen.
- Antal placerade barn.

6. Utöka ungdomsboendet med fler platser och utökad målgrupp, bland annat fokus på barn och unga med normbrytande beteende i risk för gängkriminalitet

Nivå: selektiv och indikerad.

Vad: Att erbjuda och möta upp behoven hos de barn och unga som riskerar att placeras eller har varit placerade bland annat på grund av att barnet/den unge varit inblandad i gängkriminalitet och/eller riskerat att hamna i gängkriminalitet.

När: Arbetet kommer att påbörjas under våren 2024.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Ekonomisk utsatthet Insatsen ska syfta till att barnet/den unga ska leva ett självständigt liv, där ekonomisk vägledning och stöd kan vara en viktig del.

Skolmisslyckande Insatsen ska alltid ha målet att arbeta för förbättrad skolsituation om barnet har behov som rör skolsituationen.

Psykisk ohälsa genom att barn och unga med psykisk ohälsa får rätt insats i rätt tid, i samverkan med den vård och det stöd som erbjuds från Region Västerbotten och skolan.

Sårbara familjeförhållanden Insatsen ska stärka familjeförhållanden utifrån barnets behov och egna vilja, samt arbeta motiverande för att stärka viktiga relationer.

Utanförskap genom insatser som fokuserar på att stötta barnet/den unge och familjen att vara en del av samhället/kommunen och öka tilliten till socialtjänsten.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Insatsen ska fokusera på att ge direkt stöd och motivera barnet till att hitta fler positiva sammanhang och förebilder, samt att stötta föräldrar och andra viktiga i nätverket runt barnet att nå målet.

MÅL

- Stärker barnet/den unga till ett självständigt liv
- Skapar skyddsfaktorer för barnen/de unga och i relation till syskon och kompisar.
- Barnets/ungdomens antisociala beteende upphör.
- Förbättrar relationerna och kommunikationen i familjerna.

UPPFÖLJNING

- Brukarundersökning med fokus på upplevelsen av kontakten.
- Antal deltagare, uppföljning av barnets situation, samt måluppfyllelse med stödet och insatsen.
- Antal placerade barn.

7. Utveckling av *Operativa teamet*

Nivå: selektiv.

Vad: Samverkan skola och socialtjänst. Teamet arbetar i skolmiljön på Ersängsskolan.

Fokus barn på mellanstadiet, åk 4–6. Operativa teamet ska arbeta med både generella insatser som riktas till alla elever och individorienterade insatser för att stärka skyddsfaktorer som leder till skolframgång. Operativa teamet kommer också att organisera fritidsaktiviteter för barnen i anslutning till skoldagen.

När: Start våren 2024, tillsvidare.

MÅL

- Ökad trygghet och färre konflikter i korridorerna.
- Ökad närvaro och förbättrade skolresultat.
- Eleverna får en positivare bild av skolan och motivation till skolnärvaro.
- Förbättrad arbetsmiljö för lärare som kan fokusera på lärandet.
- Konflikter mellan elever uppmärksammas och hanteras i ett tidigare stadium.
- Fördjupad kontakt med vårdnadshavare för att lösa problem, förhoppning om ökad benägenhet att ta emot hjälp från socialtjänsten.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande Ökad trygghet, färre konflikter, lärare som kan fokusera på lärandet bidrar till bättre studiemiljö.

Sårbara familjeförhållanden Förstärkt föräldraskap och tryggare uppväxtvillkor.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder Aktiviteter efter skolan skapar möjlighet för meningsfull fritid.

Insatsen möjliggör också ***tidig upptäckt*** av elever med normbrytande beteende eller andra problem som därmed identifieras tidigare och kan erbjudas hjälp.

UPPFÖLJNING

- Hur uppföljningen av insatsen ska genomföras är en del i utvecklandet av ett operativt team, därför kommer den konkreta beskrivningen av uppföljningen kompletteras under hösten 2024.
- Barn och ungas egna upplevelser av insatsen kommer vara viktiga att följa upp, samt hur deras situation förändras av insatsen.

8. Utreda *Mobila operativa teamet*

Nivå: selektiv.

Vad: Utreda om och hur socialtjänsten ska vara en del i För- och grundskolans mobila operativa team. Dialog påbörjad med skolan om nya samverkansformer och förutsättningar för ett mobilt operativt team. En arbetsgrupp är bildad. Planen är att mobila operativa teamet ska arbeta med både generella och riktade insatser på grupp- och individnivå där problem uppstått (ex ökad skadegörelse, konflikter, oro att elever är kriminella eller på väg in i kriminalitet).

När: Utredning under våren 2024. Beroende på vad utredningen visar görs planering för det fortsatta arbetet, tillsammans med för- och grundskolan med målet om uppstart ht 2024.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande För de elever som identifieras och som teamet arbetar med kan stödinsatser leda till ökad skolnärvaro och bättre studieresultat.

Sårbara familjeförhållanden Förstärkt föräldraskap och tryggare uppväxtvillkor.

Insatsen möjliggör också ***tidig upptäckt*** av barn som är i behov av extra stödinsatser.

MÅL

Målet med insatsen är ännu inte fastställt. Arbetet med att ta fram mål och syfte för insatsen pågår inom utbildning i samverkan med socialtjänsten.

UPPFÖLJNING

- Hur uppföljningen av insatsen ska genomföras är en viktig del för utredningen att lyfta fram och kommer därför också ingå i utredningen att ta ställning till, därför kommer den konkreta beskrivningen av uppföljningen kompletteras under hösten 2024.
- Barn och ungas egna upplevelser av insatsen kommer vara viktiga att följa upp, samt hur deras situation förändras av insatsen.

9. Färdigställa inriktningsförslag för samverkansformen skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF)

Nivå: selektiv.

Vad: Att tillsammans med för- och grundskola, gymnasiet, polis, och fritid färdigställa inriktningsförslag för SSPF. Inriktningsförslaget behövs för att tydliggöra de gemensamma målen och syftet med insatsen, samt tydliggöra de förändringar som verksamheterna gemensamt tänker göra för arbetet med insatsen.

När: Färdigställer inriktningsförslaget under våren 2024. Beroende på vad inriktningsförslaget landar i görs planering för det fortsatta arbetet gemensamt med för- och grundskolan, gymnasiet, polis, och fritid.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande Ökad skolnärvaro och bättre studieresultat. Ökad trygghet och färre konflikter i korridorerna.

Sårbara familjeförhållanden Förstärkt föräldraskap och tryggare uppväxtvillkor.

Utanförskap Genom insatser som fokuserar på att stötta barnet/den unge och familjen att vara en del av samhället/kommunen och öka tilliten till socialtjänsten.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder insatsen ska fokusera på att ge direkt stöd och motivera barnet till att hitta fler positiva sammanhang och förebilder, samt att stötta föräldrar och andra viktiga i nätverket runt barnet att nå målet.

Insatsen möjliggör också ***tidig upptäckt*** av barn med normbrytande beteende eller andra problem som därmed identifieras tidigare och kan erbjudas hjälp.

MÅL

- Eleverna får en positivare bild av och motivation till skolnärvaro.
- Minskat alkohol- och droganvändande.
- Föräldrar stärks i sitt föräldraskap, vilket ger tryggare uppväxtvillkor för barnen.
- Skapar skyddsfaktorer för barnet/den unga, familjen och i relation systemet runt barnet.
- Tidigt förebyggande effekt på normbrytande beteende hos barn.
- Ökad tillit till socialtjänsten efter en första positiv kontakt.
- Fler barn får sysselsättning och stöd i form av fritidsaktiviteter, läxhjälp, sommarjobb, praktikplats.

UPPFÖLJNING

- Hur uppföljningen av insatsen ska genomföras är en del i framtagandet av inriktningsförslaget och kommer därför vara klart när inriktningsförslaget är överenskommet.
- Barn och ungas egna upplevelser av insatsen kommer vara viktiga att följa upp, samt hur deras situation förändras av insatsen.

10. Förstärkt och förbättrat nätverksarbete

Nivå: selektiv och indikerad.

Vad: Att tillsammans med familjen ta fram trygga personer i nätverket som säkerställer att barnet ska få sina behov tillgodosedda och vara tryggt hemma hos sina föräldrar eller hos personer i det egna nätverket och att placering på så vis kan undvikas.

När: Arbetet är pågående.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande I samverkan med skolan ha fokus på viktiga personer i skolan för barnet och familjen, för att gemensamt arbeta för förbättrad skolsituation.

Sårbara familjeförhållanden I arbetet med att förbättra familjeförhållanden ska socialtjänsten tillsammans med barn och familj undersöka hur nätverket runt familjen kan vara till hjälp för att förändra situationen.

Utanförskap Nätverksarbetet kan ibland leda till ett minskat utanförskap.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder I arbetet med att stärka och hitta positiva sammanhang och förebilder kan det också handla om att hitta nya viktiga personer i nätverket runt barnet och familjer. Eller att stärka redan viktiga personers roller och relationer till barn och familj.

MÅL

- Skapa skyddsfaktorer för barnet/den unga, familjen och i relation systemet runt barnet.
- Förbättra relationerna och kommunikationen i familjerna.
- Minska externa placeringar i stödboendet och HVB och korta placeringstiden på HVB-hem.

UPPFÖLJNING

- Nätverksarbetet följs i den årliga rapporteringen som ett mått i verksamhetsplanen. Utöver det följs även hur nätverksarbetet genomförts och vilket stöd nätverksarbetet har lett fram till.
- Antal placerade barn.

11. Utveckla samarbetet med bland annat fritid, arbetsmarknad och integration

Nivå: (för socialtjänsten): selektiv- och indikerad.

Vad: Genom till exempel möjligheterna för:
- Feriejobb.
- Fritidsaktiviteter.
- Praktik.

När: Arbetet är påbörjat under våren 2024.

MÅL

Målet är att genom samverkan utveckla möjligheten för fler barn att komma i sysselsättning och aktiviteter som främjar en positiv utveckling och ökar skyddsfaktorer.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Ekonomisk utsatthet Feriejobb och praktikplatser kan bidra till minskad ekonomisk utsatthet.

Skolmisslyckande genom att kombinera feriejobb, fritidsaktiviteter och/eller praktik med andra systemiskt inriktade insatser där även skolan är involverade i planeringen går det att se resultat på en ökad motivation till att klara skolan.

Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder genom feriejobb, fritidsaktiviteter och/eller praktikplatser hamnar fler i positiva sammanhang och får tillgång till förebilder.

Utanförskap genom deltagande i sysselsättning och aktiviteter lär barn och unga känna nya människor och miljöer som är med och bidrar till ett minskat utanförskap och ökad integrering.

UPPFÖLJNING

En komplettering av hur uppföljningen ska genomföras kommer att göras under hösten 2024.

---

12. Se över standardiserade bedömningsinstrument

Nivå: selektiv och indikerad.

Vad: Se över vilka bedömningsinstrument som kan vara till hjälp att stärka barnskyddsutredningar med ett särskilt fokus på hedersrelaterat våld, samt risk- och skyddsbedömningar, för att komplettera det redan befintliga utredningsarbetet.

När: Arbetet påbörjas under våren 2024.

MÅL

I högre utsträckning kunna identifiera barn och unga som befinner sig i utsatta miljöer.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Sårbara familjeförhållanden – genom att bedömningsinstrumentet hjälper till att identifiera behov hos barn, unga och familjer som sedan ligger tillgrund för beslut om rätt insats i rätt tid.

Utanförskap – genom att ställa rätt frågor under utredningstiden får fler barn, unga och familjer den hjälp och det stöd de behöver för att komma ur ett utanförskap som det innebär att leva i våldsutsatthet och en hederskontext.

UPPFÖLJNING

I den årliga uppföljningen av ärenden angående våld i nära relation följs det upp hur bedömningsinstrumenten har använts.

Så här arbetar Stöd och omsorg redan med att förebygga de underliggande faktorer som driver på nyrekryteringen inom ramen för sitt grunduppdrag

Individ- och familjenämndens grunduppdrag är att tillgodose behov av stöd och omsorg inom socialtjänstens lagstadgade ansvarsområde för att stärka och trygga den enskilde att leva ett självständigt liv. Inom ramen för grunduppdraget arbetar verksamheterna förbyggande för att främja jämlika levnadsvillkor för barn, unga och familj och samverkar med andra viktiga professionella.

Familjecentralerna är ett sådant exempel där socialtjänsten och regionen driver verksamhet tillsammans. Där finns öppen förskola, barnhälsovården, barnmorskemottagning, mödravårdscentral och socialtjänstens första linje. Inom ramen för familjecentralen finns det möjlighet att delta i föräldraskapsstödsprogram som till exempel Föräldraskap i Sverige och Cope samt Föräldrasupport. Socialtjänsten erbjuder också möjlighet till enskilt stöd till föräldrar samtal samt biståndsprövade insatser som är anpassade utifrån familjens situation och behov.

I enheten för prevention och tidiga insatser samlas socialtjänstens förebyggande verksamheter och insatser för att möta barn och ungdomar i riskzon, missbruk och kriminalitet. Målet är att förebygga behov av mer genomgripande insatser genom att tidigt kunna ge stöd utan beslut om insats, anpassat efter ungas behov. I enheten ingår:

- Operativa teamet som är en samverkan mellan skola och socialtjänst där fokus ska vara att ha så stora kontaktytor som möjligt direkt mot barnen och dess nätverk och skapa en förändring som ska hålla över tid. Teamet ska arbeta nära eleverna för att kunna fånga upp grupper och elever som det finns oro omkring.
- Ingången, alkohol och drogmottagning som möter ungdomar 12–22 år i nära samverkan med ungdomsmottagningen (Region Västerbotten).
- SSPF (skola, socialtjänst, polis och fritid) där tidiga insatser och förebyggande arbete är det primära.
- Fältgruppen arbetar förebyggande och uppsökande i samverkan med polis, skola. Verksamheten vänder sig till ungdomar i åldern 12–20 år, med huvudsakligt fokus på dem under 18 år.

Socialtjänstens utredning är ofta avgörande för barn som löper hög risk för fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott. Som en del i arbetet med en barnskyddsutredning görs en risk- och behovsbedömning där socialtjänsten skattar barnets risk för fortsatt normbrytande beteende (risk), identifierar vad som behöver förändras för att minska denna risk (behov) och vilka hänsyn som behöver tas vid utformning av insatser (mottaglighet). Barnet/den unges behov och föräldrars förmåga att tillgodose behovet är utgångspunkten för vilka insatser som familjen/den unge erbjuds och/eller beslutas om. De biståndsprövade insatserna som erbjuds är:

- Unga lagöverträdare och medling
- Strukturerad familjebehandling som Funktionell familjeterapi (FFT), Intensiv hemmabaserad familjebehandling (IHF), metoden Social insatsgrupp (SIG) och drogbehandling.
- Placeringar utanför hemmet genom: HVB-placering, familjehemsplacering eller stödboende.

Utöver ovanstående insatser erbjuds fler insatser som kan räknas inom ramen för att förebygga och minska normbrytande beteenden hos barn och unga.

Så här används de medel som tillkommit för arbetet med UVTS

Stöd och omsorg har fått ett budgettillskott på 35 miljoner. Medlen kommer att användas för att resursförstärka grunduppdraget, men även fördelas till övriga aktiviteter beroende på personalresurser och utbildningsbehov.

Säkerhet

1. Samverkan i arbetet med att förebygga och motverka organiserad brottslighet

Nivå: inte relevant då insatsen inte är riktad mot barn och unga.

Vad: Säkerhetsavdelningen samverkar med Strategisk Utveckling och andra berörda verksamheter i det kommungemensamma arbetet med att kartlägga och motverka den organiserade brottsligheten i kommunen. Säkerhet har särskilt fokus på att samordna och stödja kommunens olika verksamheter för att motverka och upptäcka välfärdsbrott, arbetslivskriminalitet, infiltration och otillbörlig påverkan.

När: Redan på gång.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Synlig närvaro av kriminella i den urbana miljön: ett bättre förebyggande arbete mot organiserad brottslighet (exempelvis när det gäller arbetslivskriminalitet, välfärdsbrott eller ekobrott) försvagar nätverken som därmed inte har samma kapacitet att expandera och rekrytera fler.

MÅL

Genom att angripa de kriminella nätverkens inkomstkällor och störa deras verksamhet försvagas även deras kapacitet att växa och i ett senare led så påverkas förmågan att rekrytera fler barn och unga.

UPPFÖLJNING

- Följs upp i KS - internuppföljning
- Analys över problematiken, samt en kartläggning av var det finns störst behov att rikta resurser.
- Ökad andel incidentrapportering från verksamheter
- Stöddokument för att upptäcka incidenter finns framtaget i olika förvaltningar. Då det visar på bättre kunskaper om risker inom området.

2. Utbilda kommunens medarbetare

Nivå: inte relevant då insatsen inte är riktad mot barn och unga.

Vad: kompetensutveckla kommunens chefer, medarbetare och förtroendevalda för att öka organisationens resiliens mot otillbörlig påverkan, infiltration och välfärdsbrott.

När: Redan pågående.

MÅL

- Bättre förståelse hos kommunens verksamheter för strukturer och arbetssätt för organiserad brottslighet lokalt och hur de arbetar.
- Gemensamt förebyggande arbetet kan försvåra de kriminellas arbete i stort men också försvaga deras kapacitet att rekrytera barn och unga.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Synlig närvaro av kriminella i den urbana miljön: ett bättre förebyggande arbete mot organiserad brottslighet (exempelvis när det gäller arbetslivskriminalitet, välfärdsbrott eller ekobrott) försvagar nätverken som därmed inte har samma kapacitet att expandera och rekrytera fler.

UPPFÖLJNING

- Följs upp i KS - internuppföljning.
- Ökad andel incidentrapportering från verksamheter
- Stöddokument för att upptäcka incidenter finns framtaget i olika förvaltningar. Då det visar på bättre kunskaper om risker inom området.
- Antal deltagare vid utbildnings/informationstillfällen.

---

3. Samverkan med andra aktörer i närområdet

Nivå: inte relevant då insatsen inte är riktad mot barn och unga.

Vad: samverkan och kompetenshöjning riktad mot externa aktörer, till exempel Regionen, andra kommuner, Länsstyrelsen, för att öka resiliens mot otillbörlig påverkan, infiltration och välfärdsbrott inom kommunens närmiljö.

När: Redan pågående.

MÅL

- Bättre förståelse hos aktörer i vårt närområde för strukturer och arbetssätt för organiserad brottslighet lokalt och hur de arbetar.
- Gemensamt förebyggande arbetet kan försvåra de kriminellas arbete i stort men också försvaga deras kapacitet att rekrytera barn och unga.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Synlig närvaro av kriminella i den urbana miljön: ett bättre förebyggande arbete mot organiserad brottslighet (exempelvis när det gäller arbetslivskriminalitet, välfärdsbrott eller ekobrott) försvagar nätverken som därmed inte har samma kapacitet att expandera och rekrytera fler.

UPPFÖLJNING

- Följs upp i KS - internuppföljning.
- Utveckling av arbetssätt och metoder. Tydligare lägesbild utifrån flera perspektiv.

Så här arbetar Säkerhet redan med att förebygga de underliggande faktorer som driver på nyrekryteringen inom ramen för sitt grunduppdrag

För att förebygga de underliggande faktorerna som driver på nyrekryteringen så genomförs kompetenshöjning, omvärldsbevakning och samverkan internt och externt.

De kompetenshöjande insatserna utvecklar förmågan hos olika parter att se kriminella strukturer och hur välfärdsbrott genomförs.

Genom omvärldsbevakning inhämtas kunskap om den aktuella lägesbilden och utvecklingen av den brottslighet som pågår i vårt närområde får vi en bättre bild av riskerna och vilka åtgärder som behöver genomföras.

Genom samverkan inom kommunen och med andra aktörer såsom myndigheter, kommuner och region så skapas gemensamma förståelse för varandras olika uppdrag, vilket ger möjlighet att utveckla arbetssätt ur ett helhetsperspektiv.

Nedan är några samverkansmodeller som säkerhetsenheten är en del i.

LOS (Lokal operativ samverkan) – Myndighetsgemensamma insatser vid tillsyn. Kommunens tillsynsansvariga verksamheter samverkar med polismyndigheten vid olika tillsynsinsatser.

MUR (Motståndskraft hos utbetalande och rättsvårdande myndigheter). Samverkan med myndigheter för att motverka felaktiga utbetalningar i välfärdssystemet. Nätverket ska arbeta för att utveckla myndigheternas förmåga att identifiera och förhindra missbruk och brott mot välfärdssystemen, på kort och lång sikt.

CURA – Cura är ett samarbete mellan Polisens NOA, ett antal myndigheter och ett antal kommuner, i syfte att hitta metoder mot välfärdsbrottslighet. I dagsläget ligger fokus på hemtjänst.

Så här används de medel som tillkommit för arbetet med UVTS

Säkerhet har fått ett budgettillskott på 2 miljoner. De pengarna kommer att användas på följande sätt.

– Personalkostnad för samordning av uppdraget välfärdsbrott och organiserad brottlighet. Bland annat omfattar det:

- omvärldsbevakning
- kompetenshöjning
- intern och extern samverkan.

Teknik och fastighet

1. Trygga och tillgängliga miljöer

Nivå: selektiv.

Vad: Barn och unga ska känna sig trygga i de närmiljöer där de befinner sig. Testa nya metoder för att arbeta medskapande i utformningen av de närmiljöerna. Projektet Elevlunden, som delvis finansieras med medel från utvecklingsanslaget social hållbarhet, är en pilot på sådant medskapande arbete på Ålidhem, i nära anslutning till Södra Ålidhemsskolan. Elever involveras aktivt i de val som rör utformning, och får även vara med och prioritera.

När: Start 2024.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Utanförskap Ungdomar ser att kommunen satsar på deras område, och ger dem makt och mandat att själva påverka utfallet. Stärker känslan av att vara delaktig i en större samhällelig gemenskap.

MÅL

- Fler familjer som vistas i de offentliga miljöerna vilket leder till ökad trygghet.
- Fler barn och unga som känner delaktighet i sin närmiljö och därför värnar den.

UPPFÖLJNING

- SCB-mätnings medborgarenkät, upplevd trygghet i offentliga miljöer.
- Medborgardialoger i samband med Stadsutvecklingsprojekt enligt av nämnden fastställ lista.
- Feedback från deltagare under utvärderingsfasen av projektet.

2. Goda förutsättningar för att vara närvarande i skolan och klara skoldagen

Nivå: universell.

Vad: Elever ska känna sig motiverade och välkomna i skolrestaurangerna i stället för att lämna skolan på lunchen (eller inte komma dit alls).

Det är viktigt att eleverna äter sig mätta för att få en bra grund för att klara av skoldagen. Ett led i detta är att kompetensutveckla personalen med utgång från metoden Gästens Väg.

När: Start 2024.

MÅL

- Förbättrad service och bemötande.
- Fler elever som väljer att äta på skolan.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Skolmisslyckande Mätta elever fokuserar bättre och klarar av skolgången bättre. För vissa elever kan skolmåltiden även motivera att gå till skolan. Det är en minskad risk för att elever lämnar skolan och inte kommer tillbaka efter lunchen.

UPPFÖLJNING

- Fler serverade luncher.
- Enkät bland eleverna.

3. Extra städning i vissa områden, utomhus

Nivå: universell.

Vad: Extra städning på Ålidhem och i centrum. Frekvensen ökas. Främst på offentlig plats.

När: Sommar 2024.

MÅL

- Fler familjer som vistas i de offentliga miljöerna vilket leder till ökad trygghet.
- Det har kommit en förfrågan om detta och eftersom den bemöts positivt, känner ungdomarna delaktighet.
- Fler barn och unga som känner delaktighet i sin närmiljö och därför värnar den.
- Ungdomarna känner stolthet över sin närmiljö och trygghet i att fler människor vistas på platsen.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Utanförskap I den dialog som Umebrå haft med civilsamhället inom ramen för Umeå växer tryggt och säkert har det framkommit ett önskemål att extra insatser kring städning ska ske på Ålidhem. Genom att möta de önskemålen, känner civilsamhällesaktörer och ungdomar från området att de blir lyssnade på och sedda. De känner delaktighet i och med att den miljö de vistas i på fritiden får extra uppmärksamhet.

UPPFÖLJNING

- SCB-mätning, nöjdhet med offentlig renhållning.
- Kvalitativ uppföljning via Trygga Ålidhem gruppen.

4. Uppfräschning av skolgårdar

Nivå: universell.

Vad: Genom trygga skolgårdar där undanskymda platser belyses och rensas upp, minskar möjligheterna för narkotikahandel, våld elever emellan och för närvaro av utomstående på skolområden.

När: Start 2024.

MÅL

- Fler barn och unga som känner delaktighet i sin närmiljö och därför värnar den.
- Ungdomarna känner stolthet över sin närmiljö och trygghet i att fler människor vistas på platsen.
- Personalen får bättre överblick, närvaro av kriminella aktörer försvåras.

KOPPLING TILL FOKUSOMRÅDENA I NULÄGESANALYSEN

Synlig närvaro av kriminella i den offentliga miljön När de undanskymda platserna blir färre, minskar möjligheten för kriminella att röra sig och/eller hantera narkotika i skolmiljön.

UPPFÖLJNING

Uppföljning via SCB-enkät.

Så här arbetar Teknik och fastighet redan med att förebygga de underliggande faktorer som driver på nyrekryteringen inom ramen för sitt grunduppdrag

Nämnden har ansvar för kommunens anläggningar, infrastruktur och allmänna platser såsom fastigheter, gator, vägar, parker och närskogar. Nämnden ansvarar även för att kommunens interna servicefunktioner ger avsett stöd till kommunens verksamheter. Uppdraget innefattar att planera, bygga, förvalta och utveckla kommunens infrastruktur och offentliga utomhusmiljöer, kommunens IT- och kommunikationssystem samt Umeå kommuns fastigheter- både avseende verksamhetslokaler och boenden för sociala behov. Nämnden ska tillhandahålla intern service inom måltider och lokalvård, färdtjänst samt uppfylla kommunens uppgifter avseende trafikfrågor.

Umeå är den största staden i Sverige som saknar så kallade utsatta områden. Nämndens bidrag rör många områden: till exempel trygghet i utomhusmiljöer, minskad hemlöshet och tillgång till utomhusmiljöer för aktiviteter. Vi fortsätter vårt arbete i enlighet med de tidigare fastställda styrdokumenten. Vi kommer att arbeta med detta inom ramen för vårt grunduppdrag genom fortsatt arbete med trygga och säkra utemiljöer, skolmåltider till alla barn och ungdomar för att ge förutsättningar för en bra skolgång, städning av lokaler samt förutsättningar för olika digitaliseringshjälpmedel i skolorna. Inom nämndens grunduppdrag pågår löpande arbete för att skapa och upprätthålla trygga och säkra utomhusmiljöer genom exempelvis planering och underhåll av gatubelysning, skolgårdar, parker och naturområden.

Så här används de medel som tillkommit för arbetet med UVTS

Teknik och fastighet har fått ett budgettillskott på 14 miljoner. De pengarna kommer att användas på följande sätt:

Medlen som kommit inom ramen för UVTS 2.0 fördelas enligt beslut från nämnd.

- 10 miljoner går till att stärka Måltidsservice verksamheter och bibehålla näringsriktiga och goda måltider för barn och unga så att de får goda förutsättningar för en bra skoldag. Att måltiderna är goda och näringsriktiga är viktigt för att barnen ska orka med skoldagen och för vissa barn är de en motivation att gå till skolan.
- 1 miljon vardera går till övriga verksamheter, för aktiviteter enligt aktivitetsplan ovan samt till att skapa trygghet och möjligheter till aktiviteter för fler målgrupper.
- Medlen kommer också att användas till analys av de data som finns inom kommunen för att se hur bättre beslutsunderlag kan tas fram inom området.

Umeå växer tryggt och säkert

Produktion: Umeå kommun 2024-05. Foto: Fredrik Larsson, Johnér Bildbyrå, Pixabay.

Umebrå
Strategisk utveckling
Besök: Stadshuset, Skolgatan 31A
Postadress: 901 80 Umeå
090–16 10 00
umea.kommun@umea.se
www.umea.se

UVTS-aktivitetsplan – Avsnitt: Ge stöd, omsorg och skydd (enligt SoL och LVU) till barn, unga och familj

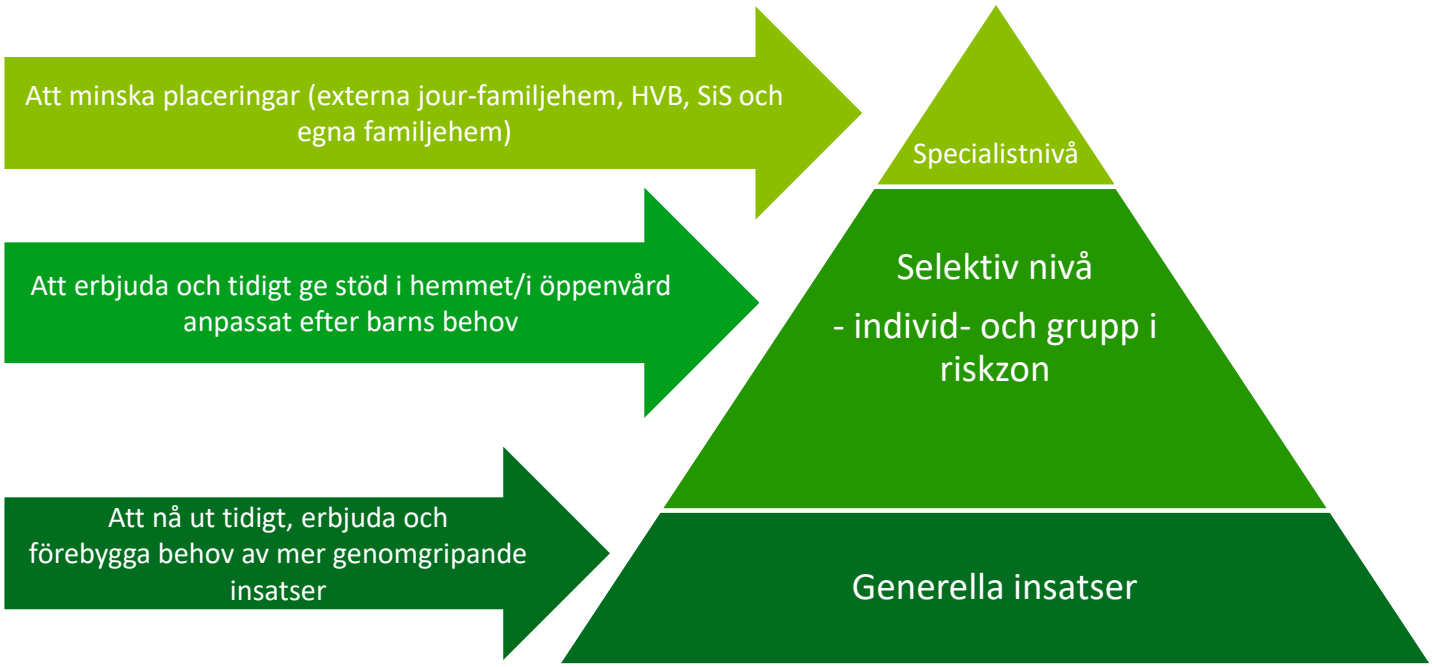

Processägare: Annette Forsberg

Processledare: Louise Palmén

UMEÅ KOMMUN

Grunduppdraget inom processarbetet och effektiviseringsarbetet

UMEÅ KOMMUN

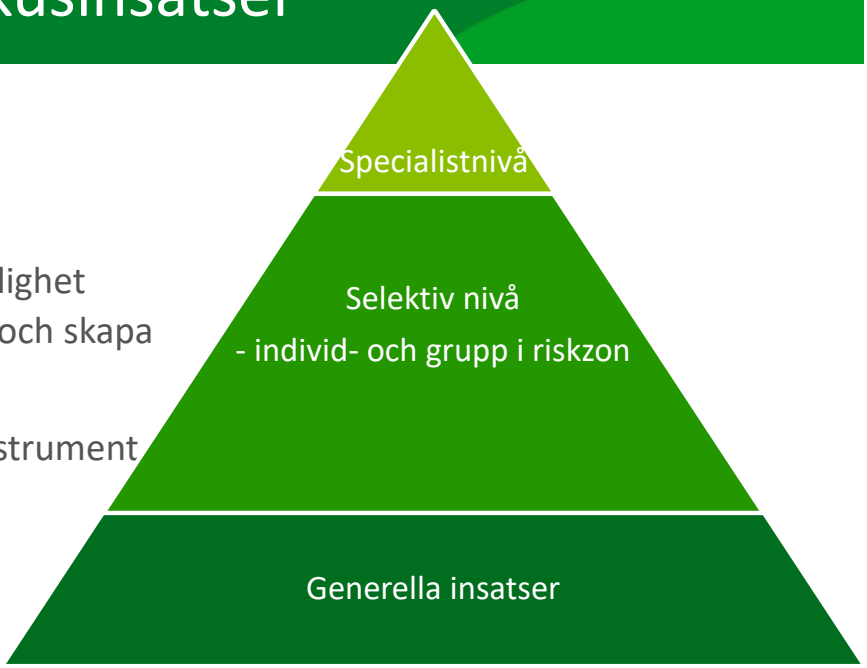
Aktivitetsplan med fokusinsatser

Resursförstärka vårt grunduppdrag

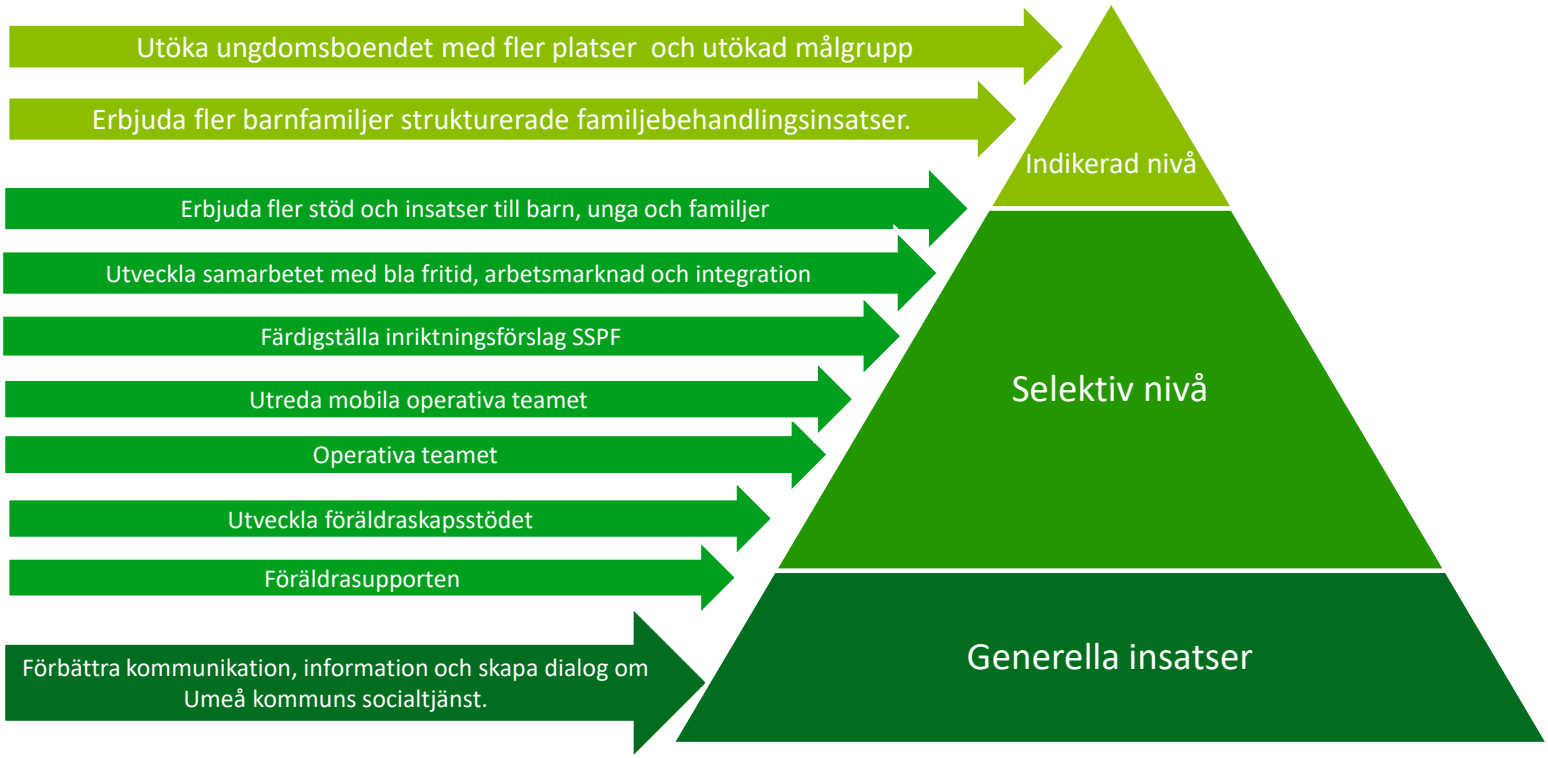
genom tillexempel att:

- Höja kompetensen inom området från normbrytande beteende till gängbrottslighet
- Förbättra kommunikation, information och skapa dialog om Umeå kommuns socialtjänst
- Se över standardiserade bedömningsinstrument

Förstärka och förbättra nätverksarbete

UMEÅ KOMMUN

Utöka ungdomsboendet med fler platser och utökad målgrupp
Erbjuda fler barnfamiljer strukturerade familjebehandlingsinsatser.
Indikerad nivå
Erbjuda fler stöd och insatser till barn, unga och familjer
Utveckla samarbetet med bla fritid, arbetsmarknad och integration
Färdigställa inriktningsförslag SSPF
Utreda mobila operativa teamet
Selektiv nivå
Operativa teamet
Utveckla föräldraskapsstödet
Föräldrasupporten
Förbättra kommunikation, information och skapa dialog om Umeå kommuns socialtjänst.
Generella insatser

UMEÅ KOMMUN

Denna behandling '153/24 Socialdirektören informerar' har inget tjänsteutlåtande.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2024-05-28

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2022/00076

Riskbedömning och handlingsplan myndighetsutövning

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner informationen.

Ärendebeskrivning

Vid individ- och familjenämndens sammanträde 2022-06-22 antogs en handlingsplan inklusive bilagor gällande nämndens arbetsmiljöarbete. Vid sammanträdet beslutades även att planen ska följas upp vid samtliga kommande sammanträden med arbetsutskottet samt var sjätte månad i nämnden, varvid det sker vid nämndens sammanträde i juni.

Beslutsunderlag

Bilaga 6. Stöd vid uppföljning

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Ulrika Gustafsson
Kvalitetschef

UMEÅ KOMMUN

Stöd vid uppföljning av kompletterande arbetsformer Individ och familjenämnden

Stödet är baserad på den handlingsplan och kompletterande arbetsordning som nämnden och förvaltningsledningen gemensamt tagit fram. Syftet med uppföljningen är att möjliggöra en öppen dialog som leder till ett tryggt, samspelt och lärande arbetssätt i nämnden och mellan nämnd och förvaltningsledning.

Rättssäkerhet

1. Vi hanterar enskilda ärenden i fastslagna forum. Detta för att säkerställa en rättssäker handläggning och att sekretessregler följs.

2. Vi som ledamöter i nämnden är trygga med klagomålsrutinen och föreslaget förfaringssätt vid kontakter gällande enskilda individer och familjer. Detta för att kunna åtgärda brister, minimera risk för otillbörlig påverkan och öka rättssäkerheten.

3. Ordförande och förvaltningschef upprätthåller den rollfördelning som beslutats mellan tjänstepersoner och politik. Vi hjälps alla åt för att möjliggöra detta.

4. Ordförande håller ihop möten och säkerställer att möten utgår från ett rättssäkert arbetssätt. Vi hjälps alla åt för att möjliggöra detta.

Arbetsmiljö

1. Vi ger chefer förutsättningar att fullgöra sina delegerade uppgifter i arbetsmiljöarbetet

2. Vi hanterar personal- och arbetsmiljöärenden i enlighet med delegationsordning

3. Vi som ledamöter i nämnden upprätthåller vårt arbetsgivaransvar i relation till media

Tillit

1. Vi agerar i enlighet med Umeå kommuns värdegrund MÖTS

2. Vi pratar med varandra och frågar om råd när det blir svårt och kring gråskalorna

3. När vi får kritik eller något skapar rubriker visar vi varandra tillit genom att skapa förutsättningar för delegat att lösa situationen. Vi håller oss till fastslagen arbetsordning

4. Vi hjälps åt att ge en saklig bild av socialtjänstens myndighetsutövning i media till gagn för de vi är till för och våra medarbetare

Umeå kommun
Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Protokollsutdrag
2024-06-05

§ 71

Diarienr: IFN-2022/00076

Riskbedömning och handlingsplan myndighetsutövning

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner informationen.

Ärendebeskrivning
Vid individ- och familjenämndens sammanträde 2022-06-22 antogs en handlingsplan inklusive bilagor gällande nämndens arbetsmiljöarbete. Vid sammanträdet beslutades även att planen ska följas upp vid samtliga kommande sammanträden med arbetsutskottet samt var sjätte månad i nämnden, varvid det sker vid nämndens sammanträde i juni.

Arbetsutskottets beslutsordning
Arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Beslutsunderlag
Bilaga 6. Stöd vid uppföljning

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-06-04
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00016

Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner redovisningen av delegationsbeslut och anmälningsärenden.

Ärendebeskrivning
Redovisning av ärenden beslutade med stöd av nämndens fastställda delegationsordning samt redovisning av anmälningsärenden.

Övriga beslut
Delegerade beslut för perioden 2024-05-01 t o m 2024-05-31 inom lagområdena SoL, LSS, LVU, LVM och övrig lagstiftning anmäls i enlighet med nämndens beslut 2024-01-24.

Anmälningsärenden
IFN-2023/00156 Dom från Förvaltningsrätten i Umeå mål 333-24

IFN-2024/00024 Mejl från Brottsoffermyndigheten
IFN-2024/00024 Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

IFN-2024/00181 Beslut från Vårdförbundet 2024-06-05

IFN-2024/00053 Meddelande från FoU Socialtjänst/RSS Västerbotten

IFN-2023/00108 Delegationsbeslut mål 1950-23

Beredningsansvariga
Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Rose-Marie Bäckström
Nämndsekreterare

FÖRVALTNINGSRÄTTEN I UMEÅ

DOM
2024-06-11
Meddelad i Umeå

Mål nr
333-24

SÖKANDE
Inspektionen för vård och omsorg

MOTPART
Umeå kommun

SAKEN
Ansökan om särskild avgift enligt 28 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten ålägger Umeå kommun att betala en särskild avgift om 19 000 kr till staten.

Besöksadress
Nygatan 45 (Tingshuset)

Telefon
090-17 74 00

Öppettider
måndag–fredag
08:00–12:00
13:00–16:00

Postadress
Box 193
901 05 Umeå

E-post
forvaltningsratteniumea@dom.se

Webbplats
www.forvaltningsratteniumea.domstol.se

BAKGRUND OCH YRKANDEN M.M.

Individ- och familjenämnden i Umeå kommun beviljade den 14 juni 2021 en enskild insatsen ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS i omfattningen 6 timmar per månad. Avbrott i verkställigheten av insatsen uppstod den 28 mars 2022. Beslutet verkställdes aldrig på nytt utan avslutades på begäran från den enskilde den 1 juni 2023.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) ansöker om att förvaltningsrätten ska besluta att Umeå kommun ska betala en särskild avgift enligt 28 § LSS och att den särskilda avgiften ska fastställas till 19 000 kr. Som skäl för ansökan anför IVO i huvudsak följande. Det saknas journalanteckningar för hela dröjsmålet och det framgår inte alls på vilket sätt kommunen har arbetat med att verkställa den enskildes beslut. Kommunen beklagar att det arbete som gjorts för att rekrytera lämplig person inte tydliggjorts i den enskildes journal. Detta förklarar kommunen med att nuvarande upplägg där ”Bemanning, stöd och omsorg” är ansvariga fortfarande är förhållandevis nytt. IVO kan inte utläsa att den enskilde haft särskilda behov eller önskemål som ska ha föranlett svårigheter att hitta en lämplig ledsagare. Kommunen brister i sitt arbete då de inte haft ett enda förslag på ledsagare under dröjsmålet. Från datum för avbrottet till att beslutet avslutades har det gått över 14 månader. Mot den bakgrunden är IVO:s bedömning att oskäligt dröjsmål uppstod efter en månad.

Umeå kommun anser att ansökan om särskild avgift ska avslås och anför bl.a. följande. Den enskilde har under väntetiden haft möjlighet till regelbundna vistelser på korttidsboende genom beslut om korttidsvistelse enligt LSS varigenom hen är del i ett socialt sammanhang och får möjlighet att ta del av fritidsaktiviteter. Detta bör ses som förmildrande då den enskilde haft tillgång till en insats som likt ledsagarservice inneburit att hen kommit ut bland andra människor och därmed bidragit till minskad risk för isolering.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Vad målet gäller

Ett beslut om insats enligt LSS gäller omedelbart, vilket innebär att insatsen i princip ska tillhandahållas utan dröjsmål. Ett visst dröjsmål måste dock kunna accepteras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Särskild avgift ska bara åläggas om dröjsmålet har varit oskäligt.

Frågan i målet är om det finns grund för att ålägga Umeå kommun att betala en särskild avgift enligt 28 a – 28 b §§ LSS i enlighet med IVO:s ansökan. Detta förutsätter dels att kommunen inte inom skälig tid har tillhandahållit den beviljade insatsen, dels att det finns grund för att bestämma avgiften i enlighet med vad IVO anfört i ansökan samt att det varken finns synnerliga skäl för eftergift eller är fråga om ringa fall.

Oskäligt dröjsmål

En kommun som inte inom skälig tid tillhandahåller en insats enligt 9 § LSS som någon är berättigad till enligt ett beslut av en kommunal nämnd, ska enligt 28 a § första stycket LSS åläggas att betala en särskild avgift.

I förarbetena till bestämmelsen (prop. 2007/08:43 s. 18 f.) anges att det inte kan anses rimligt att kommunen alltid ska kunna tillhandahålla en viss insats omedelbart. Det anges också att den tid som en nämnd skäligen bör få på sig alltid måste avgöras utifrån en individuell bedömning. Det saknas journalanteckningar gällande på vilket sätt kommunen arbetat med att verkställa den enskildes beslut.

I detta fall skedde avbrott i verkställigheten den 29 april 2022. Kommunen har i sitt yttrande till IVO beskrivit på vilka sätt kommunen arbetar generellt med rekrytering av ledsagare, att inflödet av sökande är lågt och att det råder kompetensbrist i Västerbotten. Av handlingarna framgår att insatsen avslutades

på begäran av den enskilde. Enligt kommunens uppgift avslutades insatsen då den enskilde inte längre ansåg sig ha behov av insatsen.

Enligt förvaltningsrätten har ett oskäligt dröjsmål uppkommit i ärendet. Vid en sammantagen bedömning av de ovan beskrivna omständigheterna finner rätten i likhet med IVO att oskäligt dröjsmål uppstod den 29 april 2022, dvs en månad efter verkställighetsavbrottet.

Avgiftens storlek och eftergift

Enligt 28 b § LSS ska den särskilda avgiften fastställas till lägst tio tusen kronor och högst en miljon kronor. När avgiftens storlek fastställs ska det särskilt beaktas hur lång tid dröjsmålet har pågått och hur allvarligt det i övrigt kan anses vara. Avgiften får efterges om det finns synnerliga skäl för det. I ringa fall ska inte någon avgift tas ut.

Av förarbetena till aktuell bestämmelse framgår att sanktionsavgifter regelmässigt har både ett repressivt och ett vinsteliminerande inslag och att syftet med bestämmelsen inte skulle uppnås om det medförde en möjlighet för en kommun att medvetet ådra sig en sanktionsavgift med ett lägre belopp än vad det skulle kosta att tillhandahålla insatsen (prop. 2007/08:43 s. 21). Av praxis följer att särskild avgift normalt tas ut med ett belopp motsvarande den besparing kommunen gjort under det oskäliga dröjsmålet med tillägg för en repressiv del om 25 procent (se t.ex. Kammarrätten i Sundsvalls dom den 3 april 2020 i mål nr 3045-18).

Den enskilde har sedan 9 juni 2016 även varit beviljad korttidsboende med fyra dygn per månad. Att den enskilde haft möjlighet till regelbundna kottidsvistelser anser kommunen bör ses som en förmildrande omständighet. Mot bakgrund av den kompetensbrist som råder i Västerbotten och det löpande och aktiva arbete som pågår för att rekrytera lämpliga personer till uppdrag som ledsagare, anser kommunen att dröjsmålet inte varit av så allvarlig art att

det ska medföra särskild avgift. Förvaltningsrätten bedömer dock, i likhet med IVO att dröjsmålet inte kan anses som ringa. Att den enskilde haft annan insats påverkar inte heller bedömningen då den enskilde bedömts ha behov av insatsen ledsagarservice utöver insatsen korttidsboende.

Det oskäliga dröjsmålet med att verkställa insatsen uppgår till 13 månader och 14 dagar. Kommunen har uppgett att kostnaden för den beviljade insatsen uppgår till 1 182,60 kr per månad vilket IVO har avrundat till 1 183 kr. Med tillägg för avgiftens repressiva del, dvs. 25 procent av kostnaden, ska den särskilda avgiften enligt IVO:s beräkning uppgå till avrundade 19 000 kr (1 183 / 31 x 399 dagar x 1,25). Det har inte framkommit några skäl att frångå IVO:s beräkning och det har inte heller framkommit några synnerliga skäl för att efterge avgiften. IVO:s ansökan ska därmed bifallas och kommunen ska åläggas att betala en särskild avgift om 19 000 kr till staten.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (FR-03)

Lena Bergsdorf
Rådman

Målet har föredragits av förvaltningsrättsnotarien Emilia Simu.

SVERIGES DOMSTOLAR

Hur man överklagar

FR-03

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Tiden räknas oftast från den dag som du fick del av det skriftliga beslutet. I vissa fall räknas tiden i stället från beslutets datum. Det gäller om beslutet avkunnades vid en muntlig förhandling, eller om rätten vid förhandlingen gav besked om datum för beslutet.

För en part som företräder det allmänna (till exempel myndigheter) räknas tiden alltid från den dag domstolen meddelade beslutet.

Observera att överklagandet måste ha kommit in till domstolen när tiden går ut.

Vilken dag går tiden ut?
Sista dagen för överklagande är samma veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

Så här gör du

1. Skriv förvaltningsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att kammarrätten ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.

   Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

   Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skicka eller lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. Du hittar adressen i beslutet.

Vad händer sedan?

Förvaltningsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar förvaltningsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till kammarrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även kammarrätten skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i kammarrätten

När överklagandet kommer in till kammarrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Kammarrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att förvaltningsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om förvaltningsrätten dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med förvaltningsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer hittar du på första sidan i beslutet.

Mer information finns på www.domstol.se.

Anvisningar för överklagande **FR-03 – Överklagandetid 3 v - PT** • Producerat av Domstolsverket, Avd. för domstolsutveckling • 2020-05

Från: Umeå kommun
Skickat: den 11 juni 2024 16:11
Till: Individ- och familjenämnden
Ämne: VB: Rapport om det samlade stödet till brottsoffer

Hej!

Vänligen se nedan.

Med vänlig hälsning
Registrator
090 – 16 10 00
umea.kommun@umea.se

Umeå kommun
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31A
www.umea.se

UMEÅ KOMMUN

Läs om behandling av personuppgifter och dataskydd: www.umea.se/dataskydd

---

Från: Norlund Sofia <sofia.norlund@brottsoffermyndigheten.se>
Skickat: den 11 juni 2024 14:41
Till: registrator@nacka.se; kommunstyrelsen@nassjo.se; nora.kommun@nora.se; info@norberg.se; kommun@nordanstig.se; kommun@nordmaling.se; norrkoping.kommun@norrkoping.se; kontaktcenter@norrtalje.se; info@norsjo.se; kommun@nybro.se; kommun@nykoping.se; kommun@nykvarn.se; registrator@nynashamn.se; kommun@ockelbo.se; kommun@ockero.se; kommun@odeshog.se; ks@olofstrom.se; kommun@orebro.se; kommunkontor@orkelljunga.se; kommunen@ornskoldsvik.se; orsa.kommun@orsa.se; kommun@orust.se; kommun@osby.se; kommunen@oskarshamn.se; kommun@osteraker.se; kundcenter@ostersund.se; kommunen@osthammar.se; kommun@ostragoinge.se; kommun@ovanaker.se; kommun@overkalix.se; kommun@overtornea.se; kommun@oxelosund.se; kommun@pajala.se; kundcenter@partille.se; kommunhuset@perstorp.se; kommun@pitea.se; ragunda.kommun@ragunda.se; kommun@rattvik.se; regiongotland@gotland.se; kommun@robertsfors.se; stadshuset@ronneby.se; kommun@saffle.se; kommun.info@sala.se; info@salem.se; kommun@sandviken.se; kommun@sater.se; kommun@savsjo.se; sigtuna.kommun@sigtuna.se; simrishamns.kommun@simrishamn.se; kommun@sjobo.se; skara.kommun@skara.se; kundtjanst@skelleftea.se; kommun@skinnskatteberg.se; skovdekommun@skovde.se; kansli@skurup.se; kommun@smedjebacken.se; kommunstyrelsen@soderhamn.se; kommun@soderkoping.se; sodertalje.kommun@sodertalje.se; kommun@solleftea.se; sollentuna.kommun@sollentuna.se; kommunstyrelsen@solna.se; info@solvesborg.se; kommun@sorsele.se; info@sotenas.se; kommunen@staffanstorp.se;

kommun@stenungsund.se; kommunstyrelsen@stockholm.se; storfors.kommun@storfors.se; ks@storuman.se; kommun@strangnas.se; kommun@stromstad.se; kommun@stromsund.se; kommunstyrelsen@sundbyberg.se; sundsvalls.kommun@sundsvall.se; kommun@sunne.se; kommunen@surahammar.se; info@svalov.se; kommunen@svedala.se; kansliet@svenljunga.se; kc@taby.se; kommun@tanum.se; kommun@tibro.se; tidaholms.kommun@tidaholm.se; kommunstyrelsen@tierp.se; timra.kommun@timra.se; kommunen@tingsryd.se; kommun@tjorn.se; kommun@tomelilla.se; kommunen@toreboda.se; info@torsas.se; torsby.kommun@torsby.se; tranaskommun@tranas.se; kommun@tranemo.se; trelleborgs.kommun@trelleborg.se; trollhattans.stad@trollhattan.se; trosa@trosa.se; kommun@tyreso.se; kommunen@uddevalla.se; kommun@ulricehamn.se; Umeå kommun <umea.kommun@umea.se>; upplands.vasby.kommun@upplandsvasby.se; kommun@upplands-bro.se; uppsala.kommun@uppsala.se; ledningskontoret@uppvidinge.se; vadstena.kommun@vadstena.se; info@vaggeryd.se; kommun@valdemarsvik.se; kommun@vallentuna.se; kommun@vanersborg.se; vannas.kommun@vannas.se; vansbro.kommun@vansbro.se; vara.kommun@vara.se; ks@varberg.se; kommunen@vargarda.se; varmdo.kommun@varmdo.se; kontaktcenter@varnamo.se; kommunstyrelsen@vasteras.se; kommun@vastervik.se; kansliet@vaxholm.se; kommunstyrelsen@vaxjo.se; vellinge.kommun@vellinge.se; kommun@vetlanda.se; vilhelmina.kommun@vilhelmina.se; kommun@vimmerby.se; vindelns.kommun@vindeln.se; kommun@vingaker.se; ydre.kommun@ydre.se; kommunen@ystad.se; bromma@stockholm.se; eav@stockholm.se; farsta@stockholm.se; hagersten-alvsjo@stockholm.se; hasselby-vallingby@stockholm.se; jarva@stockholm.se; kungsholmen@stockholm.se; norra.innerstaden@stockholm.se; skarpnack@stockholm.se; skarholmen@stockholm.se; soder@stockholm.se; Aida Omahic Music <aida.music.omahic@malmo.se>; Jonas Jakobsson <jonas.jakobsson@umea.se>
Ämne: Rapport om det samlade stödet till brottsoffer

Hej,
Brottsoffermyndigheten har nu slutredovisat regeringsuppdraget om att kartlägga det samlade stödet till brottsoffer.

Information om uppdraget inklusive rapport återfinns här:
Samhällets samlade stöd till brottsoffer | Brottsoffermyndigheten

Vi vill tacka samtliga kommuner och stadsdelsförvaltningar i Stockholm som besvarade enkäten om kommunernas brottsofferstöd som skickades ut under våren.
På Brottsoffermyndighetens hemsida går det även att ta del av enskilda kommuners resultat från kartläggningen.

Med vänlig hälsning,

Sofia Norlund
Utredare Kunskapscentrum
090 70 82 03 | 070-182 96 26

Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten
Box 470
901 09 Umeå

www.brottsoffermyndigheten.se

För information om hur vi behandlar dina personuppgifter, besök Brottsoffermyndighetens webbplats.

Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten

www.brottsoffermyndigheten.se

ISBN: 978-91-983020-9-7
© Brottsoffermyndigheten 2024
Grafisk form: Matador Kommunikation
Illustrationer: Jenny Almén

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Innehåll

Förord 4

Inledning och uppdrag 5

Uppdrag att kartlägga samhällets samlade stöd till brottsoffer 6
Beskrivning av uppdraget 6
Kartlägga stödet till brottsoffer 6
En samordnande aktör av stöd och insatser till brottsoffer 7
Förslag på uppföljande modell 7
Åtgärder för ett likvärdigt och kvalitativt stöd 8
Uppdrag att se över webbplatsen 9

Kartläggning av stöd till brottsoffer 11

Inledning och sammanfattning av resultat 12
Utgångspunkter för kartläggningen 13
Översikt av kartläggningens resultat 15
Utmaningar och behov av mer kunskap 18
Redogörelse för de olika aktörernas stöd 20
Polisen 20
Övriga aktörer inom rättsväsendet 25
Kommunen 35
Hälso- och sjukvården 48
Brottsoffermyndigheten 55
Civilsamhällets aktörer 58
Andra myndigheter 68

Samordnande aktör för stöd och insatser gentemot brottsoffer 73

Inledning och sammanfattning av förslag 74
Vilka aktörer ska ansvara för att samordna brottsofferarbetet i Sverige? 77
Uppgifter för de samordnande aktörerna 81

Modell för uppföljning av stöd och bemötande 85

Inledning och förslag på modell 86
Beskrivning av modellen 87

Referenser 89

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Förord

Alla som bor eller vistas i Sverige ska så långt det är möjligt skyddas från att utsättas för brott. Trots det anmäldes mer än 1,5 miljoner brott under 2023, och mörkertalet kan antas vara stort. De som utsätts för brott kan få både kroppsliga och psykiska skador, och även barn och andra närstående kan bli lidande. Både brottsoffer och närstående behöver därför kunna lita på att det alltid finns hjälp att få, oavsett vad som hänt, var de befinner sig eller bor.

I Sverige erbjuder en stor mängd samhällsaktörer olika former av stöd, hjälp och skydd till brottsutsatta. Det har däremot hittills saknats en samlad bild över det brottsofferstöd som finns runt om i landet. Ingen utpekad instans eller aktör har heller haft ansvar för att ha överblick över eller för att samordna brottsofferarbetet såväl strategiskt som operativt.

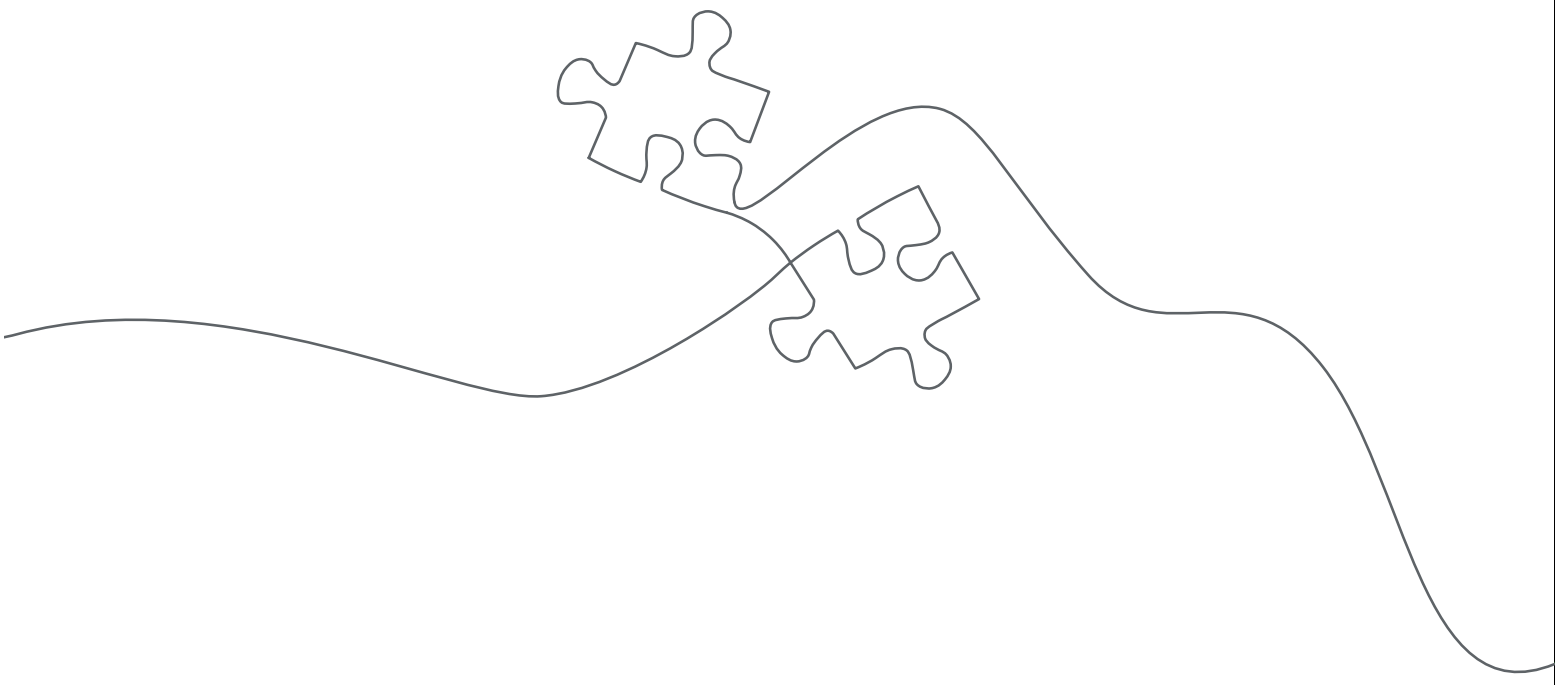
Regeringen gav därför Brottsoffermyndigheten i uppdrag att kartlägga vilket stöd som ges till brottsoffer i Sverige i dag och föreslå en modell för att regelbundet följa upp vilket stöd och bemötande brottsoffer får från myndigheter och andra aktörer. I uppdraget ingick även att överväga och föreslå en samordnande aktör för stöd till brottsoffer. I den här rapporten redovisar Brottsoffermyndigheten resultatet av uppdraget, vars syfte är att i förlängningen åtgärda identifierade brister och åstadkomma ett brottsofferstöd som är likvärdigt och högkvalitativt i hela landet. Förhoppningen är att rapporten ska bidra till ett fortsatt fokus på brottsofferområdet och utgöra ett värdefullt underlag för att utveckla det samhällsviktiga brottsofferarbetet.

Avslutningsvis vill Brottsoffermyndigheten rikta ett stort tack till alla aktörer som medverkat genom att svara på frågor i enkätundersökningen och bidra med underlag till rapporten.

Umeå den 4 juni 2024

Anders Alenskär

Generaldirektör

Inledning och uppdrag

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Uppdrag att kartlägga samhällets samlade stöd till brottsoffer

Beskrivning av uppdraget

I regleringsbrevet för år 2023 fick Brottsoffermyndigheten i uppdrag av regeringen att kartlägga samhällets samlade stöd till brottsoffer (Regeringsbeslut Ju2022/03704 m.fl.). Förutom att kartlägga det stöd som ges till brottsoffer i Sverige idag, fick myndigheten i uppgift att föreslå en modell för regelbunden uppföljning. Modellen ska innefatta uppföljning av vilket stöd och bemötande brottsoffer får från myndigheter och andra aktörer. I uppdraget ingick även att myndigheten skulle ta fram en plan för hur den kan utveckla rollen som informations- och kunskapscentrum för brottsofferfrågor. Den senare delen av uppdraget delredovisades till regeringen under hösten 2023 (Brottsoffermyndigheten 2023).

I juni 2023 utökades uppdraget genom att myndigheten ska föreslå en samordnande aktör när det gäller stöd och insatser gentemot brottsoffer samt överväga olika alternativa aktörer som skulle kunna genomföra ett sådant uppdrag på ett kostnadseffektivt sätt (Regeringsbeslut Ju2023/01588). Inom ramen för uppdraget ska myndigheten även redogöra för hur den själv kan ta sig an en sådan roll.

I uppdraget ingick även att genomföra en översyn av myndighetens webbplats för att förenkla tillgängligheten för brottsoffer att få samordnad information. Det tillsammans med de åtgärder som myndigheten vidtagit för att åstadkomma ett likvärdigt och kvalitativt stöd till brottsutsatta i hela landet, redovisas senare i detta kapitel.

Uppdragets olika delmoment angående kartläggning av stöd, förslag på samordnande aktör och förslag på modell för uppföljning är delvis fristående och delvis överlappande. Kartläggningen av stödet kan exempelvis ses som en genomgång av stödet i Sverige i dag, men kan även användas som en utgångspunkt i en framtida modell för uppföljning av stöd. Vissa aktiviteter och åtgärder myndigheten har vidtagit, som presenteras i slutet av kapitlet, kan även knytas till flera delar i uppdraget.

Kartlägga stödet till brottsoffer

Kartläggningen har riktats mot de aktörer som ger information, stöd och skydd till brottsoffer. Den har främst genomförts genom att ta del av rapporter, undersökningar och data om olika aktörers verksamhet. Aktörer har även kontaktas för att ge kompletterande information och underlag när behov har uppstått. Underlaget har sedan sammanställts för varje aktör eller grupp av aktörer.

Myndigheten har inte haft som ambition att ge en fullständig genomlysning av samtliga aktörer. Det finns till exempel väldigt många olika aktörer inom civilsamhället som ger stöd till brottsoffer. I sådana fall har ett urval av aktörer beskrivits för att ge exempel på olika typer av verksamheter.

Kommuners stöd till brottsoffer

Då kunskapen om det stöd som kommunernas socialtjänster ger till brottsoffer är bristfällig (Socialstyrelsen 2020b) och då Brottsoffermyndigheten har utgått från att kartläggningen ska undersöka om stödet är likvärdigt över landet, valde myndigheten att lägga särskilt fokus vid att kartlägga kommunernas brottsofferstöd.

Brottsoffermyndigheten har haft kontakt med flera olika aktörer inför kartläggningen av kommunerna. Kontakter har bland annat tagits med Socialstyrelsen, Sveriges Kommuner och Regioner och Jämställdhetsmyndigheten. I kontakt med Socialstyrelsen har myndigheten samlat in mer information kring de förslag på mått om stöd till brottsoffer som presenterades år 2020 (Socialstyrelsen 2020b). Myndigheten har genomfört studiebesök hos två kommuner för att få en inblick i hur de organiserat

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

sig för att kunna erbjuda stöd till invånarna och för att bättre förstå de utmaningar kommuner har på brottsofferområdet.

Enkät till kommunerna

Under mars 2024 skickade Brottsoffermyndigheten ut en enkät till samtliga Sveriges kommuner och stadsdelsnämnder i Stockholm. Enkäten baserades i stor utsträckning på de förslag på mått om stöd till brottsoffer som Socialstyrelsen presenterade år 2020 (Socialstyrelsen 2020b). I enkäten ställdes frågor om bland annat information till brottsoffer, riktade insatser och kvalitetsarbete inom området. Frågorna omfattade såväl stöd till brottsoffer oavsett vilket brott de utsatts för, som stöd till specifika målgrupper brottsoffer.

Enkäten besvarades av 70,5 procent av kommunerna och fem av elva stadsdelsnämnder i Stockholm.

En samordnande aktör av stöd och insatser till brottsoffer

Brottsoffermyndigheten har i inledningen av arbetet med uppdraget att föreslå en samordning av stöd och insatser gentemot brottsoffer, genomfört en förstudie med tänkbara modeller för ett samordningsansvar inklusive för- och nackdelar med att ge olika aktörer ett ansvar på området. I februari 2024 anordnade myndigheten också hearingar med bland annat myndigheter och organisationer i det civila samhället. Syftet med hearingarna var att diskutera hur ett samordnande uppdrag kan organiseras och fungera.

Förslag på uppföljande modell

Vid framtagande av ett förslag på en modell för uppföljning av stöd och bemötande har Brottsoffermyndigheten tagit avstamp i ett antal utgångspunkter, som att brottsoffer är en heterogen grupp och att det är många olika aktörer som ger stöd. Förslaget innehåller inte några tidsangivelser angående hur ofta de olika aktiviteterna i modellen bör återupprepas. Det kräver en djupare analys från myndighetens sida där även andra faktorer som tillgängliga resurser och övriga uppdrag behöver vägas in. Inför framtagandet av modellen har myndigheten tagit del av hur andra myndigheter arbetar med uppföljning samt haft möte med Barnombudsmannen för att få information om hur de arbetar med årsrapporter.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Åtgärder för ett likvärdigt och kvalitativt stöd

Av uppdraget framgår att Brottsoffermyndigheten ska vidta åtgärder i syfte att åstadkomma ett likvärdigt och kvalitativt stöd till brottsutsatta i hela landet. Många av de åtgärder som myndigheten vidtar har i syfte att sprida kunskap och information så att den är tillgänglig för alla i hela Sverige. Även myndighetens finansiering via Brottsofferfonden syftar till att nå verksamheter i hela landet som ger stöd till brottsoffer. Nedan sammanfattas de åtgärder som myndigheten har vidtagit under uppdragstiden.

Brottsoffermyndigheten arbetar kontinuerligt med att uppmärksamma och tydliggöra brottsoffers rättigheter. Det görs bland annat genom att myndigheten ingår i flera nationella nätverk, däribland myndighetsnätverket mot hedersrelaterat våld och förtryck, Socialstyrelsens nätverk om barns delaktighet och Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid. Myndigheten har under åren 2023–2024 genomfört och deltagit i samverkans- och informationsmöten i syfte att både inhämta information och informera andra samhällsaktörer. Under mars 2024 anordnade myndigheten ett informationsmöte med berörda aktörer för att informera om myndighetens roll och uppdrag som nationell kontaktpunkt för offer för terrorism.

Kunskapshöjande uppdrag och pågående utvecklingsarbete

Brottsoffermyndigheten tog under 2023 fram information och genomförde utbildningsinsatser om islamofobiska hatbrott, hedersrelaterat våld och förtryck och informerade om samtyckeslagen. Myndigheten har under år 2024 två pågående uppdrag som finansieras av EU:s fond för inre säkerhet där myndigheten ska ta fram en webbaserad utbildning om grundläggande brottsofferkunskap och översätta webbplatsen Brottsofferguiden till olika språk. Webbplatsen Brottsofferguiden innehåller information som är anpassad efter typ av brott, ålder och vilket steg i rättsprocessen som är aktuellt och erbjuder därmed individualiserad information vilket är till stor nytta för enskilda brottsoffer.

Information och kunskapshöjande insatser

Brottsoffermyndigheten ansvarar för fem publika webbplatser: brottsoffermyndigheten.se, jagvillveta.se, brottsofferguiden.se, frivilligtsex.se och tystnainte.se. Myndigheten administrerar även en webbaserad utbildning om barn som bevittnat våld för yrkesverksamma och en webbutbildning för blivande vittnesstöd. Kvaliteten på webbplatserna har testats och utvärderats med gott resultat.

Under våren 2024 har myndigheten genomfört ett omfattande utvecklingsarbete av webbplatsen jagvillveta.se som riktar sig till brottsutsatta barn och ungdomar. På myndighetens officiella webbplats har information som riktar sig till offer för terrorism uppdaterats och utvecklats. Därutöver finns en referatsamling där praxis över olika rättsfall redovisas tillsammans med det utdömda skadeståndet och myndighetens beslut gällande brottskadeersättning. Sammantaget har webbplatserna haft 825 000 besökare under 2023 vilket innebär en ökning med sju procent jämfört med året före.

Under 2023 och första delen av 2024 har Brottsoffermyndigheten genomfört 20 utbildningstillfällen i syfte att nå ut till yrkesverksamma och ideellt engagerade inom brottsofferområdet. Majoriteten av utbildningarna genomfördes som webbsändningar vilket har möjliggjort att deltagare från hela landet har kunnat ta del av innehållet. Kunskapen förmedlades främst av forskare som finansierats av Brottsofferfonden, personal från myndigheten och andra experter. Exempel på utbildningsinsatser är myndighetens årliga konferens under Internationella Brottsofferdagen, webbsändningar om bland annat islamofobiska hatbrott och våld i nära relationer, vittnesstödskonferens, webbsändning om samtyckeslagen samt repriserade webbsändningar från konferenser och temadagar.

Utöver de egna arrangemangen deltar personal från Brottsoffermyndigheten i andra arrangemang och efterfrågas ofta att hålla digitala föreläsningar. Myndigheten arbetar i stor utsträckning med att producera och sprida informationsmaterial genom utskick och digital spridning. Materialet uppdateras

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

kontinuerligt och trycks i nya versioner. Under hösten 2023 har material kopplat till jagvillveta.se tryckts igen och tillgängliggjorts för olika aktörer, bland annat genom spridning vid myndighetens fysiska arrangemang.

Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket har i uppdrag av regeringen att verka för att det bedrivs vittnesstödsverksamhet vid landets tings- och hovrätter, se sidan 61. Den webbaserade grundutbildningen för nya vittnesstöd som myndigheten handhar besöktes under år 2023 av 1 600 personer.

Brottsofferfonden stimulerar forskning och verksamheter som stödjer brottsoffer

Brottsofferfonden fördelar medel till forskning och andra brottsofferinriktade projekt som bedrivs av civilsamhällets organisationer samt av offentliga och privata verksamheter, se sidan 58. Medlen bidrar bland annat till att utveckla lokala brottsoffer- och kvinnojourers verksamhet och finansiera kvalitetsgranskade forskningsprojekt. Därtill är fonden den huvudsakliga finansiären av vittnesstödsverksamheten i hela landet. Inom ramen för Brottsofferfonden har myndigheten tagit fram populärvetenskapliga och lättillgängliga filmer om fondfinansierade forskningsprojekt som finns tillgängliga på myndighetens officiella webbplats. Myndigheten genomförde under år 2023 flera informationsinsatser för att stimulera till fler ansökningar till Brottsofferfonden. På myndighetens webbplats finns även en projektkatalog och en idébank som kontinuerligt uppdateras och syftar till att inspirera till fler projekt och ansökningar över hela landet.

Uppdrag att se över webbplatsen

I uppdraget ingick att Brottsoffermyndigheten skulle se över sin webbplats för att förenkla tillgängligheten för brottsoffer att få samordnad information. På myndighetens webbplats finns information till

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

brottsoffer om allt från ersättning vid brott till hur brottmålsprocessen fungerar. Information förmedlas via filmer, illustrationer och i broschyrer som går att beställa eller att ladda ned. Dessutom innehåller webbplatsen hänvisningar till information hos andra verksamheter. Exempel på sådana hänvisningar är information från Kronofogden om hur det går till att få ett skadestånd betalt och Polismyndighetens information om kontaktförbud. Vidare innehåller webbplatsen en sökbar databas över många offentliga verksamheter och organisationer i det civila samhället som arbetar med att stödja brottsutsatta.

Brottsoffermyndigheten ansvarar för webbplatsen Brottsofferguiden. Den ger brottsutsatta anpassad information utifrån typ av brott, ålder och brottmålsprocessens alla steg. Även Brottsofferguiden innehåller text, illustrationer, filmer och checklistor över vad som kan vara bra att tänka på under processen. I checklistorna finns även hänvisningar till information hos andra myndigheter, till exempel Kronofogdens e-tjänster för att ansöka om verkställighet av skadestånd och information från Åklagarmyndigheten med blanketter för att begära överprövning av ett beslut om att lägga ned en förundersökning. I guiden finns även hänvisningar till myndigheter, andra offentliga aktörer och till stödorganisationer sorterat utifrån typ av brott och brottsoffrets ålder. Brottsofferguidens information är samordnad med andra aktörers information på området. Den har utvärderats och resultatet visade att användarna tyckte att den information som gavs var användbar.

Brottsutsatta har fått utvärdera myndighetens officiella webbplats och den senaste undersökningen genomfördes våren 2024. Resultatet visade att webbplatsen upplevs vara förtroendeingivande, välkomnande och lättnavigerad. En tidigare undersökning från 2022 visade att 84 procent av besökarna ansåg att Brottsoffermyndighetens webbplats är bra eller mycket bra. Under 2023 hade webbplatsen drygt 565 000 besökare, vilket är en ökning på 26 procent jämfört med 2022.

En synpunkt som framkom i undersökningen från 2022 var att det var svårt att hitta hänvisningar till Brottsofferguiden och att webbplatsens startsida vid en första anblick var inriktad på information till yrkesverksamma och inte till brottsoffer. Som ett led i att förenkla för brottsoffer när det gäller tillgängligheten av information samordnad med andra aktörer, har myndigheten därför tagit fram en ny startsida för myndighetens webbplats där Brottsofferguiden är synligare för användarna. En förhoppning med den nya startsidan är att fler brottsoffer ska hitta relevant information utifrån deras specifika situation genom Brottsofferguiden. I enkätundersökningen från 2024 ställdes en fråga om hur besökarna hittat till Brottsofferguiden. Där framkom det att 23 procent hade hittat till webbplatsen via antingen myndighetens startsida, sökmotor, annan webbplats, brevutskick, informationsbroschyr eller tips från någon annan.

Avslutningsvis har Brottsoffermyndigheten inlett diskussioner med flera aktörer för att undersöka möjligheterna att ta fram likartad information till brottsutsatta om bland annat brottmålsprocessen. Ett mål med diskussionerna är att de ska resultera i att informationen publiceras på alla aktörers webbplatser. Det kan leda till att brottsoffer i högre grad nås av relevant information.

Kartläggning av stöd till brottsoffer

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Inledning och sammanfattning av resultat

Flera olika samhällsaktörer arbetar med att erbjuda information samt olika former av stöd och skydd till brottsutsatta. Det saknas däremot en sammanhållen bild av det svenska samhällets brottsofferstödjande arbete och hur effektivt arbetet bedrivs. Den kartläggning som Brottsoffermyndigheten har genomfört utgår från de offentliga och civila aktörer som stödjer brottsoffer och vilket sorts stöd som de erbjuder.

Att kartlägga stödet till brottsoffer är en utmaning då det innefattar många olika aktörer och aspekter. Även om kartläggningen är bred har kommunernas brottsofferstöd varit i ett särskilt fokus. Anledningen är att kommunerna har ett ansvar enligt socialtjänstlagen (2001:453) att ge stöd och hjälp till brottsoffer, men det finns en bristande kunskap om hur stödet kommer till uttryck.

Kartläggningen har en bred ansats för att kunna ge ett övergripande perspektiv på området. Den är tänkt att fungera som en grund att stå på inför framtida undersökningar som kan fördjupa kunskapen om brottsofferarbetet i Sverige. Kapitlet börjar med en kort sammanfattning som följs av de utgångspunkter som kartläggningen vilar på. Därefter presenteras en översikt och en kortare analys av kartläggningens resultat. Till sist följer en redogörelse av kartläggningens resultat genom en beskrivning av de olika aktörerna och hur de på olika sätt stödjer brottsoffer.

Sammanfattning

Brottsofferområdet är mångfacetterat och kan upplevas som svårnavigerat av brottsoffer. Flera olika aktörer ger stöd till brottsoffer. De flesta ger stöd i form av information och råd. Informationen är oftast avgränsad till det område som aktören är verksam inom eller riktad till en särskild målgrupp brottsoffer.

Stödet till brottsoffer är inte likvärdigt över landet. Mindre kommuner tenderar att erbjuda färre riktade stödinsatser och mindre specialiserat stöd än större kommuner. Vissa aktörer och verksamheter saknas helt i delar av landet och utmaningarna är särskilt stora i glesbygd.

Utvärderingar och uppföljningar av myndigheters brottsofferarbete visar på brister i brottsofferarbetet och att bristerna består över tid. För att brottsoffer ska få sina rättigheter tillgodosedda är det avgörande att de får korrekt, relevant och individuellt anpassad information. Kartläggningen visar att ytterligare insatser är nödvändiga.

Samordningen av aktörernas arbete på brottsofferområdet och samverkan mellan olika aktörer för att möjliggöra stöd till brottsoffer uppvisar stora brister. Det innebär att brottsoffer inte får den information och det stöd och skydd som de har rätt till. Bristande samordning får även till följd att brottsoffer själva får söka upp information och stödjande aktörer.

Gällande lagstiftning på brottsofferområdet ställer stora krav på samhällets aktörer att tillgodose brottsoffers behov. Det kan starkt ifrågasättas om brottsofferstödet i praktiken uppfyller lagstiftningens krav. I vissa fall saknas riktlinjer och stöd till verksamheter för att stödet ska bli likvärdigt över landet. Verksamheter behöver även följa de riktlinjer som finns.

Ett gott stöd till brottsoffer kräver god kunskap om brottsofferområdet, samordning av insatser och lättillgänglig information. Därtill krävs löpande uppföljning och utvärdering av området, något som i dag saknas.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Utgångspunkter för kartläggningen

Varje år blir ungefär en femtedel av befolkningen i Sverige utsatta för brott (Brå 2023). Hur detta påverkar oss som individer skiftar mycket, liksom vårt behov av stöd i denna situation. De som drabbas av brott behöver inte vara personer som är direkt utsatta för brott. De kan även vara exempelvis anhöriga och vittnen som på ett indirekt sätt blir drabbade av brott.

Brottsoffer – en heterogen grupp

När stödet till brottsoffer kartläggs är det viktigt att ha i beaktande att brottsoffer är en heterogen grupp. Personer kan ha specifika behov av stöd beroende på vilken typ av brott som de har utsatts för. Brotten kan vara grova eller mindre allvarliga och det kan innebära olika slags konsekvenser för dem som blir utsatta. De som har utsatts för brott har även skiftande behov av skydd och stöd, beroende på om det rör ett enstaka brott eller upprepad utsatthet. Brottsoffer kan ha olika behov trots att de har utsatts för samma sorts brott.

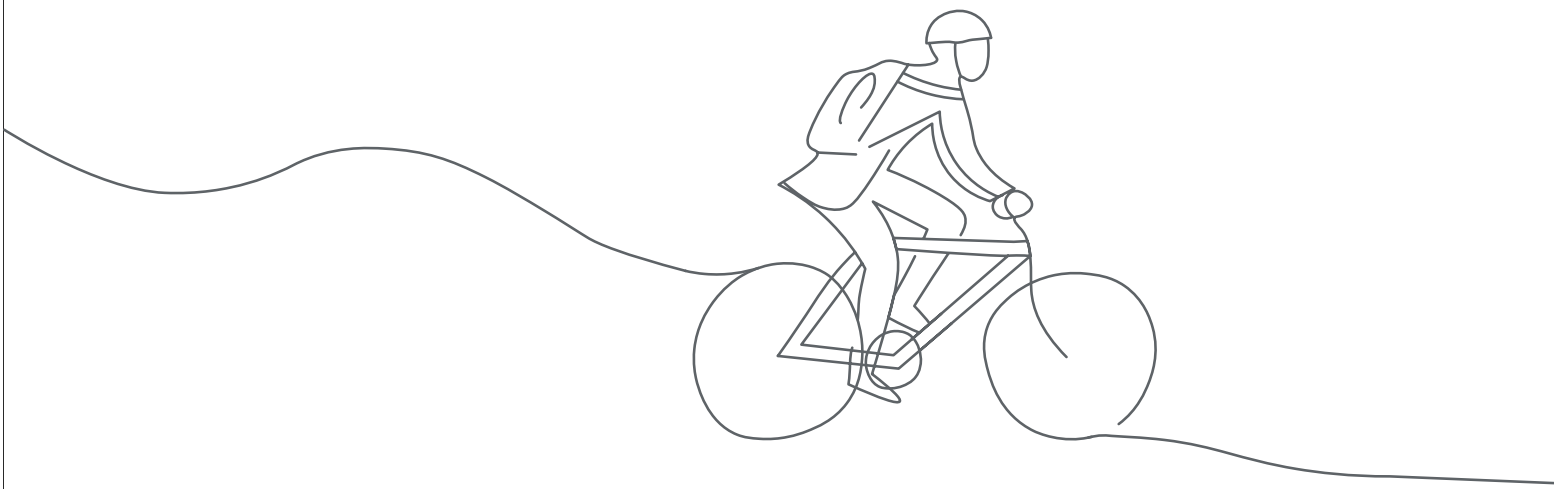
Det finns andra faktorer som kan påverka brottsoffers behov av stöd, som individuella förutsättningar, personliga egenskaper och tillgång till sociala nätverk. Det finns särskilt sårbara grupper som kan behöva mer anpassat stöd, exempelvis barn och personer med fysiska eller psykiska funktionsvariationer. Behovet av stöd kan även variera beroende på om gärningspersonen är en bekant eller obekant person. Det går däremot inte att generalisera om vilka brott eller omständigheter som ger upphov till vilka slags konsekvenser och i förlängningen vilka behov det medför hos brottsoffer.

Brottsofferdirektivet

En viktig utgångspunkt i kartläggning av stödet till brottsoffer är EU:s brottsofferdirektiv. År 2012 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem, det så kallade brottsofferdirektivet. Det finns även annan EU-reglering som är relevant för området, som Rådets direktiv 2004/80/EG om ersättning till brottsoffer och Rådets direktiv 2017/541/EU om bekämpande av terrorism.

I brottsofferdirektivet fastställs minimirättigheter för alla brottsoffer. Direktivet har varit tillämpligt i Sverige sedan november 2015. Direktivet reglerar brottsoffers rätt till information, stöd och skydd utifrån individuella behov, processuella rättigheter med mera. Sverige har anpassat sin lagstiftning efter brottsofferdirektivet. Det finns däremot inte en tydlig bild av brottsoffers situation och det svenska stödet till brottsoffer har inte alltid fungerat i praktiken (Victim Support Europe 2019).

Direktivet har utvärderats och ett förslag på ändring av brottsofferdirektivet presenterades i juli 2023. Förändringarna syftar till att förbättra brottsoffers möjligheter att få de rättigheter som finns i direktivet tillgodosedda.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Olika sorters stöd

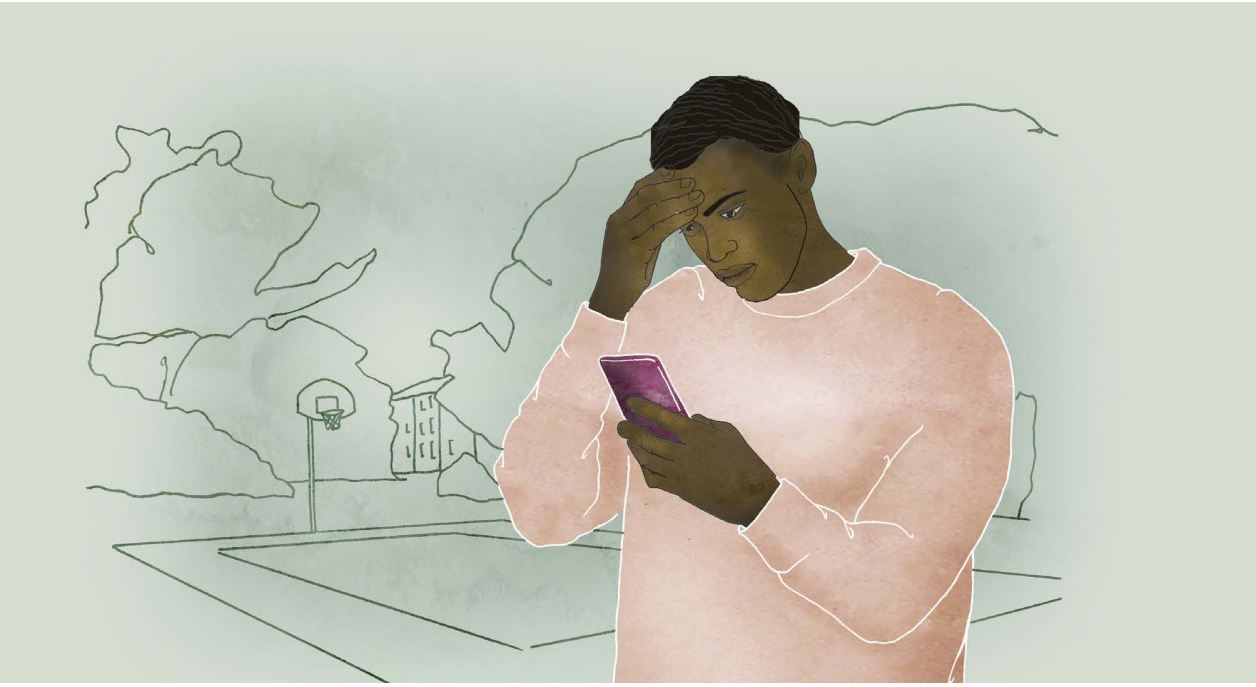
Stöd är ett begrepp som kan tolkas på flera olika sätt. I brottsofferdirektivet nämns specifikt information och stöd samt skydd utifrån individens behov. I uppdraget har Brottsoffermyndigheten använt en vid tolkning av begreppet och kartläggningen innefattar således många olika former av stöd som alla syftar till att hjälpa brottsoffer på något sätt.

Stöd till brottsoffer kan delas upp i två kategorier; information och råd samt riktat stöd eller insatser inklusive skydd. Något som i stort sett alla brottsoffer är i behov av är korrekt, relevant, lättillgänglig och lättförståelig information. Det är även viktigt för brottsoffer att få information vid rätt tillfälle som är individ- och situationsanpassad. Därtill kan det finnas behov av att information upprepas, exempelvis om vilket riktat stöd som finns att få. Anledningen är att brottsoffret kan ha svårt att tillgodogöra sig information i en stressande situation. Det kan också vara så att behovet av en viss information uppkommer i en senare fas. Ett riktat stöd eller insatser handlar om mer konkreta stödåtgärder till individer som praktiskt stöd, samtalsstöd eller hjälp att få ekonomisk kompensation. Det kan även handla om skyddande insatser till brottsutsatta.

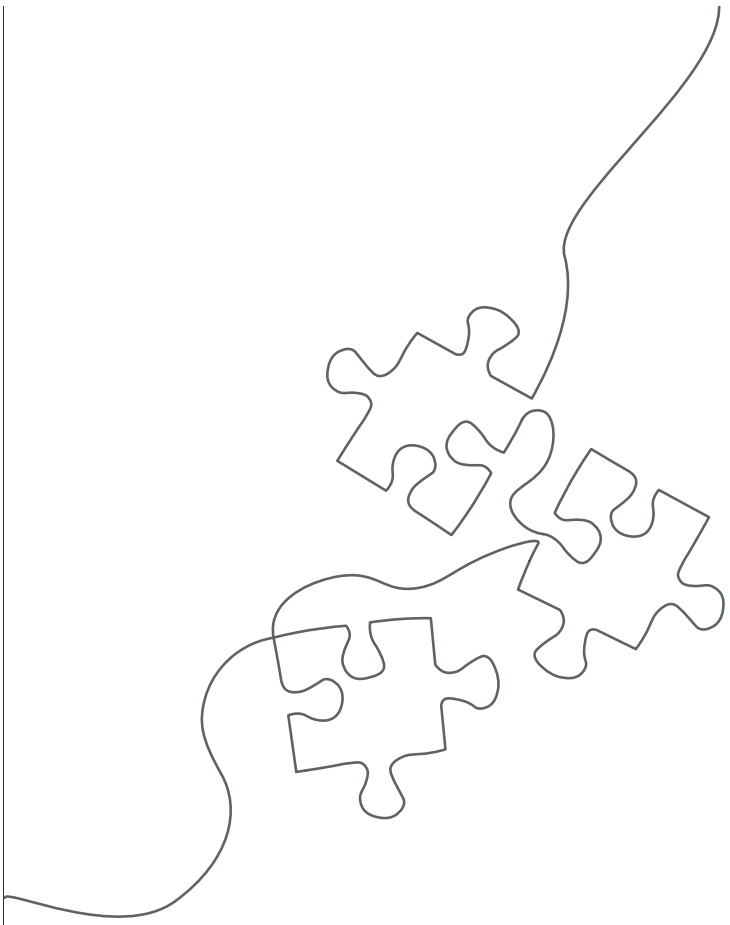
En utmaning med att beskriva det stöd som brottsoffer kan ta del av är att brottsoffer kan få stöd av ett flertal olika aktörer, inte bara sådana som har ett primärt brottsofferfokus. Aktörer som exempelvis ger samtalsstöd eller annat emotionellt stöd kan ge värdefullt stöd till alla, oavsett vad som är den bakomliggande orsaken. En persons sociala nätverk som anhöriga, vänner och arbetskamrater kan i mångt och mycket bidra med både emotionellt och praktiskt stöd till de som behöver det. Arbetsgivaren kan även vara en stödjande aktör, särskilt om brottsoffret utsatts för brottet i samband med sin yrkesutövning.

Inriktningen på kartläggningen har begränsats till offentliga aktörer och myndigheter som på olika sätt har ett uttalat ansvar för stöd till brottsoffer. Även civilsamhällets aktörer och det stöd som dessa aktörer erbjuder till brottsoffer ingår i kartläggningen.

Förutom att kartlägga stödet behöver det utvärderas i fall det stöd som ges är rätt riktat, har tillräcklig omfattning eller håller god kvalitet. Till det behövs mer kunskap om brottsoffers erfarenheter av det stöd som ges och effekterna av insatserna. Se sidan 86 om Brottsoffermyndighetens förslag om hur myndigheten kan arbeta med regelbunden uppföljning av stöd och bemötande.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Översikt av kartläggningens resultat

Det finns ett flertal aktörer som ger stöd till brottsoffer. De flesta stödjande aktörer erbjuder oftast information eller stöd som ligger inom ramen för aktörens område, och ofta till en viss målgrupp brottsoffer.

De stödjande aktörerna agerar på olika nivåer i samhället. Ett antal aktörer ger stöd till brottsoffer i hela landet. Sådana aktörer ger främst information och råd via webbplatser eller är tillgängliga genom chat, telefonsamtal och e-post. Det finns myndigheter, andra offentliga aktörer och aktörer i civilsamhället som ger sådant nationellt stöd.

Riktat stöd och insatser får brottsoffer framför allt av aktörer som agerar på lokal nivå. Det är främst kommunernas socialtjänster, lokala brottsofferjourer och kvinno- och tjejjourer som erbjuder riktade insatser till brottsoffer. Kommuner kan genom avtal ha förlagt merparten av stödet till brottsoffer på brottsofferjourer, vilket gör att det i realiteten enbart finns en aktör i kommunen som utövar det faktiska stödet.

Brottsofferområdet och det brottstödjande arbetet följs inte upp och utvärderas inte i tillräcklig omfattning. De utvärderingar som finns pekar på brister, att bristerna funnits under lång tid och att de består. Det finns ett flertal exempel:

- Polisen uppfyller inte sin informationsskyldighet tillräckligt bra ur ett brottsofferperspektiv (Riksrevisionen 2021).
- Mellan år 2018–2022 fick mer än vart tredje barn vänta längre än de 90 dagar som skyndsamhetskravet är fastställt till för att åklagare skulle avsluta förundersökning och eventuellt besluta om åtal (Rädda barnen 2023).
- Tillsyn av socialtjänstens brottsofferstöd visar att kommunerna inte alltid följer Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (HSFL-FS 2022:39) (Inspektionen för vård och omsorg 2024).
- Granskningen av dödsfallsutredningar visar att majoriteten av offren hade varit i kontakt med hälso- och sjukvården året innan de dödats eller allvarligt skadats, men trots att det fanns riskfaktorer för våldsutsatthet ställdes inte frågan (Socialstyrelsen 2024a).
- Bara fem procent av kommunerna följer upp sina insatser till brottsoffer enligt Brottsoffermyndighetens enkätundersökning.

Inte heller kvaliteten och effekten av civilsamhällets stöd till brottsoffer utvärderas tillräckligt, vare sig av kommunerna som anlitar brottsoffer- och kvinnojourer, eller någon annan.

Resultatet av kartläggningen tyder på att det finns ett flertal utmaningar med samordningen av brottsofferstödet. Det handlar bland annat om möjligheten att hänvisa brottsoffer vidare till andra aktörer och tillgången till eller möjligheten att förmedla information som är viktig för att ge adekvat stöd. Det framkommer även att brottsoffer i stor utsträckning på egen hand måste vara aktiva och söka upp information och stödjande aktörer.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Tillgång till information och råd

Merparten av de brottsofferstödjande aktörerna bistår brottsoffer med olika sorters information. Det är däremot svårt att som brottsoffer få samlad information och enskilda brottsoffer måste därför själva förstå vart de ska vända sig för att söka relevant information.

Att olika myndigheter ska ge brottsoffer information är till viss del reglerat på olika sätt. Polisen ska ge information till samtliga brottsoffer som de möter och det framgår även av förundersökningskungörelsen (1947:948) vilken information de ska ge. Andra aktörer som hälso- och sjukvården eller kommunernas socialtjänster ska enligt lag ge information till särskilda målgrupper, som barn eller personer utsatta för våld i nära relation. Rättsväsendet ger information och vägledning om rättsprocessen, brottsoffers rättigheter samt möjligheten att begära skadestånd och skydd från att bli utsatta för brott i domstol.

Myndigheter som bedriver brottsofferarbete som en del i ett bredare uppdrag bistår med information till brottsoffer inom sina uppdrag, bland andra Kronofogden och Kriminalvården. Brottsoffermyndigheten ger information primärt genom myndighetens webbplatser, både på myndighetens officiella webbplats och på de webbplatser myndigheten har som riktar sig till särskilda brottsoffergrupper och handlar om särskilda brottstyper. Myndighetens information täcker alla rättigheter som brottsoffer har men det är en utmaning att nå ut till alla brottsoffer.

Det finns även aktörer inom civilsamhället som ger information. Att ge information till brottsoffer är bland annat en huvudsaklig del i brottsofferjourernas arbete. Även kvinno- och tjejjourer och andra organisationer i civilsamhället som arbetar med stöd till brottsoffer erbjuder information som en viktig del av sitt uppdrag.

Förutom information kan brottsoffer få rådgivning genom att ta kontakt med olika aktörer. Det kan handla om att brottsoffer tar kontakt med kommunens socialtjänst som ger vägledning och råd. Brottsoffer kan även kontakta brottsofferjourer, både på nationell och lokal nivå, men det vanligaste är att kontakten förmedlas via polisen. Det finns även andra nationella aktörer inom civilsamhället dit brottsoffer kan vända sig för stöd och rådgivning. Även myndigheter ger stöd och rådgivning, exempelvis Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, som bedriver ett antal nationella stödtelefoner till de som utsatts för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld och Brottsoffermyndigheten som har en servicetelefon där frågor om ersättning vid brott besvaras.

Tillgång till riktat stöd och skydd

Det riktade stödet som finns till brottsoffer erbjuds framför allt på lokal nivå, från socialtjänst, brottsofferjourer och kvinno- och tjejjourer. Det kan även handla om stöd från andra aktörer i civilsamhället och stöd eller hjälp med att få ekonomisk kompensation från statliga myndigheter och försäkringsbolag.

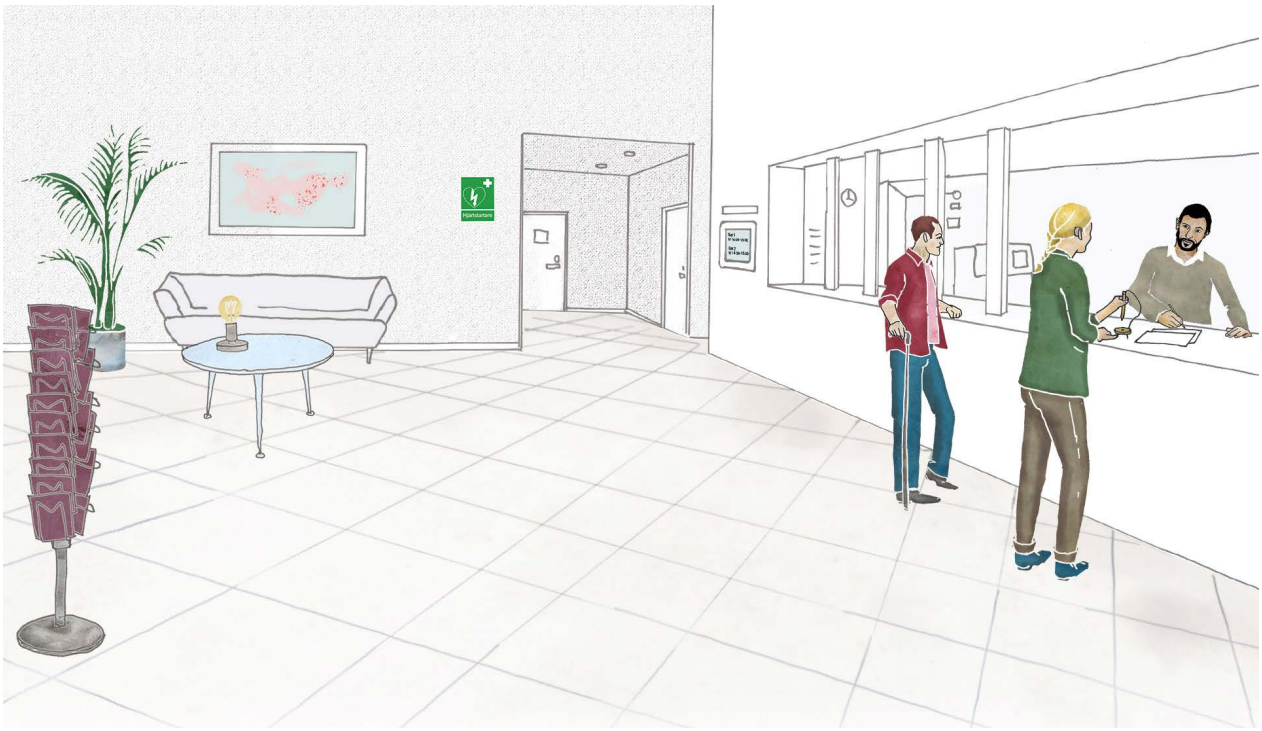
Socialtjänstens insatser till brottsoffer har vanligtvis ett särskilt fokus på området våld i nära relationer och våldsutsatthet och brott mot kvinnor och barn. Kommunerna samverkar också med civilsamhällets aktörer, som brottsofferjourer och kvinnojourer, för att erbjuda stöd och skydd till brottsoffer.

Vissa aktörer inom civilsamhället kan även erbjuda samtalsstöd. Det kan både ske fysiskt lokalt där aktörerna är verksamma och digitalt.

Brottsoffermyndigheten, Kronofogden och försäkringsbolag ger brottsoffer riktade stödinsatser när det gäller ekonomisk kompensation. Det kan handla om brottsskadeersättning, hjälp med att driva in en skuld eller rätt till försäkringsersättning. Den ekonomiska kompensationen kan ses som ett sätt för brottsoffret att få upprättelse för det som har hänt.

Skatteverket, Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten erbjuder olika skyddande åtgärder som skyddade personuppgifter och kontaktförbud. Även identifiering av brottsutsatta personer kan ses som en skyddande åtgärd för att motverka fortsatt utsatthet. Här har såväl hälso- och sjukvården som socialtjänsten en viktig roll.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Stora skillnader mellan kommuner

Kartläggningen visar att stödet till brottsoffer inte är likvärdigt i hela landet. Mindre kommuner ger generellt sett inte lika mycket riktat stöd till brottsoffer som större kommuner. De ger inte heller lika mycket specialiserat stöd som större kommuner och utbildar inte sin personal i området i samma utsträckning.

Skillnaderna kan ha olika förklaringar. Överlag skiljer kommunernas förutsättningar sig mycket åt både vad gäller befolkningsunderlag och geografiskt läge. Dessutom kan skillnaderna i brottslighet och utsatthet vara stora. Större kommuner och kommuner i närhet till större städer har oftare tillgång till ett bredare utbud av stödjande insatser och en möjlighet till mer riktat stöd till olika målgrupper. Det kan förutom kommunernas stöd handla om att det oftare finns specialiserade verksamheter inom hälso- och sjukvården i större kommuner eller regioner. Konsekvenserna blir att den som blir brottsutsatt i en mindre kommun inte har tillgång till samma sorts stöd som den som blir utsatt i en större kommun. Det ska däremot inte uteslutas att mindre kommuner kan ha större möjligheter till individuella lösningar för brottsoffer på grund av kortare beslutsvägar.

Det finns även en skillnad i tillgång till andra verksamheter i olika kommuner. Det finns exempelvis inte brottsofferjourer i hela landet och 15 procent av landets kommuner saknar ett samverkansavtal med ett barnahus. Långa avstånd till ett fysiskt barnahus kan vara en förklaring i vissa fall, men inte alla. Konsekvensen blir följaktligen att samverkan angående barn måste lösas på andra sätt i sådana kommuner och risken är att stödet inte blir likvärdigt som för barn i andra delar av landet.

Varför brottsofferstödet skiljer sig över landet kräver fördjupade undersökningar. Kartläggningen ger en övergripande bild av skillnaderna, men det behövs mer kunskap om exakt vilket stöd som saknas och varför, samt om det finns alternativa lösningar för att tillgodose stödet till brottsoffer i mindre kommuner. Resultaten tyder dock på att det finns effektivitetsvinster att uppnå genom ökad likriktning, samordning och samverkan.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

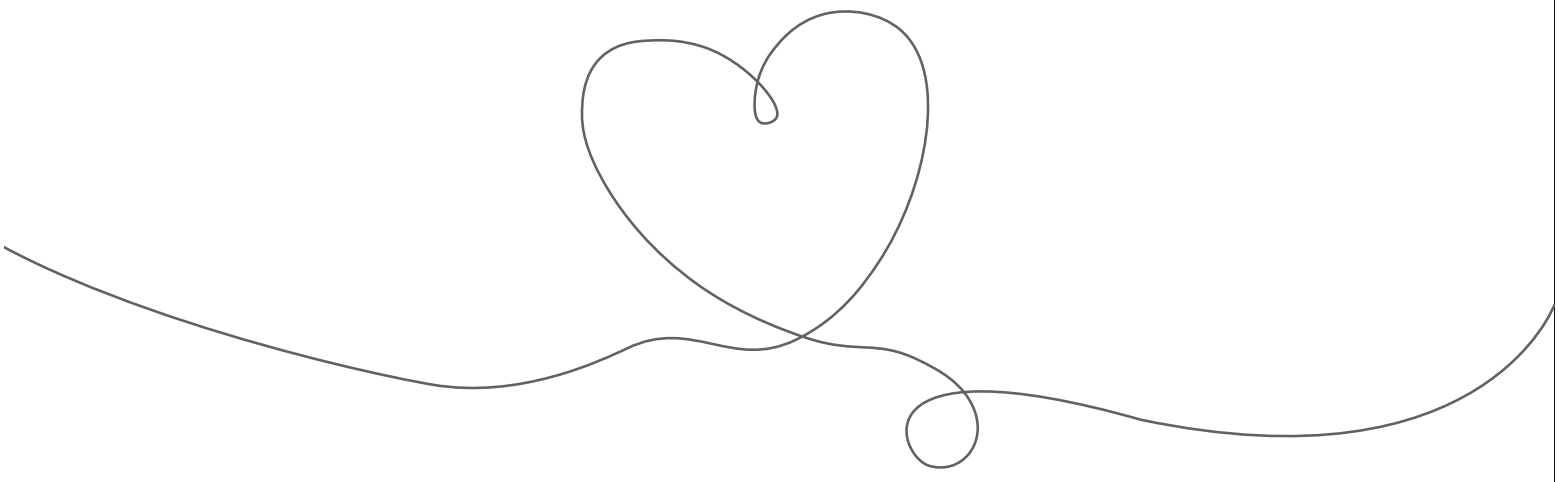
Utmaningar och behov av mer kunskap

För att stödet till brottsoffer ska bli likvärdigt över hela landet krävs vägledning, samarbete, beprövade och effektiva metoder samt löpande uppföljning och utvärdering. Inom flertalet områden saknas riktlinjer och ett enhetligt sätt att arbeta. Det är svårt att ta fram riktlinjer då kunskapen om vad brottsoffer behöver för stöd är bristfällig hos de aktörer som ska erbjuda stöd. I de fall riktlinjer finns är det av vikt att berörda aktörer implementerar dem för att stödet ska bli likvärdigt.

Inom ett antal områden finns det mer eller mindre omfattande vägledningar som aktörerna kan vara hjälpta av. Socialstyrelsen uppdaterade exempelvis myndighetens riktlinjer och allmänna råd om våld i nära relationer under 2022 och under 2023 utkom en handbok som ger vägledning hur regelverket ska tolkas. Riktlinjer och handbok omfattar socialtjänst, hälso- och sjukvård samt tandvård och verksamheternas arbete med våld i nära relation.

Det finns även andra exempel, som att nästan alla lokala brottsofferjourer är knutna till riksorganisationen Brottsofferjouren Sverige och att de arbetar utifrån gemensamma stadgar och värdegrund. För vittnesstödsverksamheten finns nationella riktlinjer och Brottsoffermyndigheten bedriver ett aktivt arbete för att säkerställa verksamhetens kvalitet.

Det finns även exempel där det finns riktlinjer men där de inte alltid följs. Ett sådant exempel är barnahus där utvärderingar visar att verksamheterna trots nationella riktlinjer arbetar olika och personalen efterfrågar en nationell organisation eller en tvingande lagstiftning för att kunna ge ett likvärdigt stöd. Inom hälso- och sjukvården kan det finnas lokala riktlinjer för att på rutin fråga om patienter är våldsutsatta, men dessa riktlinjer följs inte alltid.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Krävs grundläggande och fördjupad kunskap

Många aktörer ger information till brottsoffer och det är vanligt att aktörerna hänvisar brottsoffer vidare, både via webbplatser och i kontakt med brottsoffer. Det kräver att informationen om vilka aktörer som kan ge stöd och vilket stöd andra ger är korrekt och uppdaterad. Att ha uppdaterad information är en utmaning och kartläggningen visar att aktörer inte alltid ger korrekt information till brottsoffer.

För att kunna stödja brottsoffer krävs det att alla aktörer som kommer i kontakt med brottsoffer har grundläggande kunskap om brottsoffers rättigheter och brottsutsatthet. Alla som på olika sätt stödjer brottsoffer från att ge dem information till riktade stödinsatser är behjälpta av att ha allmän kunskap i ämnet. Det krävs även kontinuerliga utbildningsinsatser för att säkerställa att alla besitter den senaste kunskapen. Utöver grundläggande brottsofferkunskap visar kartläggningen att det finns ett behov av fördjupad kunskap hos de som ofta möter brottsoffer, inte minst inom polis och socialtjänst. Sådan kunskap bör erbjudas under såväl grundutbildningar för relevanta yrkeskategorier som fortbildningar inom respektive myndighet.

Därutöver finns behov av utbildningar angående specifika målgrupper eller särskild brottsutsatthet. NCK:s utbildning om våld i nära relation är ett exempel på en tillgänglig utbildning om en viss brottsoffer-kategori, men det finns flera andra grupper av särskilt utsatta brottsoffer där kunskapen behöver höjas.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Redogörelse för de olika aktörernas stöd

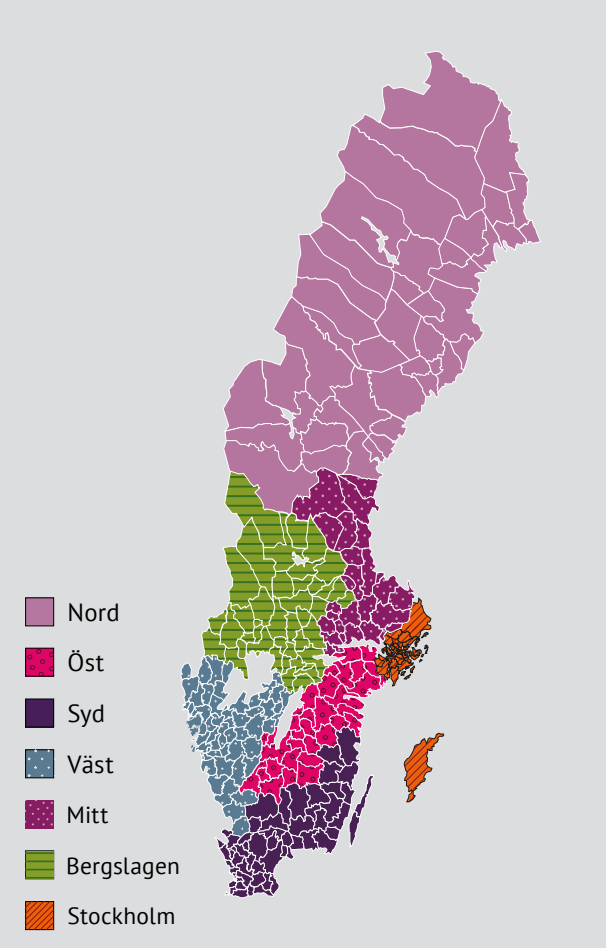
Polisen

Polismyndigheten kan vara både den första och den enda kontakten som ett brottsoffer har med samhällsaktörer med anledning av brottet. När en person utsätts för brott och anmäler händelsen, kan personen komma i kontakt med flera av rättsväsendets myndigheter. I en stor andel av de brott som polisanmäls går det dock inte att lagföra någon gärningsperson (Brå 2023). Polismyndigheten blir då den enda kontakt brottsoffret har med rättsväsendet. Det gör att polisen har en betydelsefull roll i samhällets arbete med information, stöd och skydd för brottsoffer. Att ett brott polisanmäls lyfts ofta fram som den viktigaste faktorn för att brottsoffer ska få tillgång till stöd, oavsett vad polisanmälan resulterar i (Brå 2020, Brå 2018). Om ett brott mot en enskild person polisanmäls är sannolikheten tio gånger så stor att den brottsutsatta erbjuds stöd (Brå 2018).

Polismyndigheten har över 37 000 anställda och leds av rikspolischefen. Myndigheten är uppbyggd av sju polisregioner, se karta 1, och tio nationella avdelningar (Polismyndigheten 2024a). De sju polisregionerna har ansvar för polisverksamheten inom ett angivet geografiskt område och varje polisregion leds av en regionpolischef. Ansvaret omfattar bland annat utredningsverksamhet, brottsförebyggande verksamhet, ingripandeverksamhet och serviceverksamhet. Inom varje polisregion finns ett antal enheter och polisområden, och inom varje polisområde finns lokalpolisområden. Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten, Bops, finns i samtliga polisregioner i Sverige. Bops bedömer risken för att en person ska utsättas för hot och våld och vidtar lämpliga skyddsåtgärder vid behov.

Polisens brottsofferstödjande uppdrag och mål framgår bland annat av polisförordningen (2014:1104), förordningen med instruktion för Polismyndigheten (2022:1718), polislagen (1984:387) och regleringsbrevet för Polismyndigheten (Polismyndigheten 2024a). Polisen har även en skyldighet att informera brottsoffer om vilka möjligheter som finns till stöd, vilket framgår av 13 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) och artikel 4 i brottsofferdirektivet.

Karta 1. **Polisregioner i Sverige**

Källa: Polismyndigheten.

Kontakt med brottsutsatta

År 2023 inkom 1,3 miljoner ärenden till Polismyndigheten (Polismyndigheten 2024a). Merparten av alla polisanmälningar, cirka 60 procent, hanteras av polisens kontaktcenter (Riksrevisionen 2023). Det finns minst ett kontaktcenter i varje polisregion och de hanterar bland annat samtal till 114 14 (Riksrevisionen 2023).

Väntetiden för att anmäla ett brott är i regel längre än om en medborgare till exempel vill ringa in för att lämna ett tips (Polismyndigheten 2024a). Det

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

beror på att brottsanmälan inte anses lika prioriterad och brådskande som exempelvis tips som kan vara avgörande för polisens möjlighet att förhindra brott. Svarstiderna för att göra en anmälan beror också på vilket brott en medborgare vill anmäla. Vid brott där det är möjligt att göra en e-anmälan, till exempel inbrott, bedrägerier och skadegörelse, får brottsoffer vänta ytterligare på grund av lägre prioritet. Under 2021 utvecklades röststyrningstjänsten Fritt tal där inringaren givet hur ärendet beskrivs kan välja att få länk till en e-tjänst i stället för att kopplas till en operatör (Polismyndigheten 2022). Under 2023 gjordes 469 000 anmälningar om brott via e-anmälan. Det motsvarar en ökning med 6,6 procent jämfört med året före (Polismyndigheten 2024a).

Polisens kontaktcenter har ofta kritiserats för långa svarstider. I en utredning av Justitieombudsmannen år 2023 konstaterades att de långa svarstiderna inte är förenliga med förvaltningslagens (2017:900) krav på tillgänglighet och med den serviceskyldighet som Polismyndigheten har (Justitieombudsmannen 2023).

Skyldighet att informera brottsoffer

Polisen är skyldig att informera brottsoffer om deras rättigheter i samband med polisanmälan. Polisen informerar varje år omkring en miljon brottsutsatta privatpersoner om deras rättigheter, vilket stöd som finns att få och vad som händer i deras ärende (Riksrevisionen 2021). Det är viktigt att arbetet med att informera brottsoffer fungerar effektivt för att Polismyndigheten ska kunna bidra till att brottsutsatta får sina rättigheter tillgodosedda.

På Polismyndighetens webbplats polisen.se finns utförlig information till den som utsatts för brott. Här finns bland annat information kopplad till specifika brottstyper, tillgänglighetsanpassad information och information till särskilda målgrupper som barn och unga. Det finns även hänvisningar till andra relevanta stödaktörer, som myndigheter och organisationer i civilsamhället.

Polisen har som mål att informera brottsoffer i enlighet med 13 a § förundersökningskungörelsen så snart en brottsanmälan upprättats.

Förundersökningskungörelsen specificerar inte på vilket sätt information ska lämnas men polisens målsättning är att informationen bör ges både muntligt och skriftligt (Riksrevisionen 2021).

Målsäganden ska så snart som möjligt informeras om bland annat

- reglerna om stödperson
- möjligheterna att få rättshjälp och rådgivning
- möjligheterna till ersättning
- vilka myndigheter, organisationer och andra aktörer som kan lämna stöd, hjälp och vård
- möjligheten att skydda sig mot de negativa följderna av brott som inneburit missbruk av personuppgifter och möjligheten att få rådgivning om detta
- de kontaktuppgifter som behövs för att få upplysningar om det egna ärendet
- den fortsatta handläggningen och vilken roll hen kommer ha i den
- rätten till tolkning och översättning
- rätten till ersättning för kostnader vid inställelse till förhör och sammanträden i domstol
- att hen på begäran kan få information om hur ärendet fortskrider hos polisen, åklagare eller domstol om det kan ske utan men för utredningen.

Om brottet som målsäganden blivit utsatt för är av sådan art att det kan bli fråga om ett förordnande av målsägandebiträde, meddelande av kontaktförbud eller om målsäganden har behov av särskilda skyddsåtgärder, ska målsäganden även så snart som möjligt underrättas om de regler som gäller kopplat till dessa åtgärder enligt 13 f § förundersökningskungörelsen.

När en person gör en e-anmälan idag ställs enbart en fråga kopplat till informationsskyldigheten (Riksrevisionen 2021). Frågan är om den brottsutsatta vill ha information om vad som händer i ärendet. Den brottsutsatta blir till exempel inte tillfrågad om hen önskar kontakt med brottsofferstödjande verksamhet, en fråga som är obligatorisk att ställa när anmälan görs muntligen via till exempel polisens kontaktcenter.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Skriftligt informationsbrev

När en person anmäler brott till polisen skickas en kopia på anmälan till målsäganden antingen fysiskt per post eller till en digital brevlåda. Tillsammans med anmälningskopian följer även ett informationsbrev med rubriken Till dig som har anmält ett brott. Brevet innehåller generell information om vad som händer efter anmälan och information om vilket stöd som brottsoffer kan få. Det stöd som beskrivs är bland annat rätten till stödperson och målsägandebiträde, statlig rättshjälp och vittnesstöd vid rättegång. Brevet innehåller också allmän information om möjlighet till skydd i form av till exempel kontaktförbud eller andra skyddsåtgärder som tekniska hjälpmedel. Det finns på 14 olika språk och har även tillgänglighetsgranskats (Riksrevisionen 2021).

Brevet är standardiserat, det vill säga att samma information ges oavsett vilket brott en person blivit utsatt för eller vilka behov och rättigheter det enskilda brottsoffret har. Ibland är det olämpligt att skicka ut informationsbrevet, till exempel vid brott som begåtts av en närstående. Polisen saknar gemensamma riktlinjer för att lämna information på annat sätt. Det finns polisregioner som har tagit fram egna informationsbrev till exempel vid brott som begås i nära relation (Riksrevisionen 2021).

Vissa kontaktuppgifter till andra aktörer är inte uppdaterade[1]. Till exempel anges ett inaktuellt telefonnummer till Brottsofferjouren Sverige, som sedan år 2020 nås på det europeiska telefonnumret för brottsofferstöd 116 006. För stöd för barn och unga hänvisas till webbplatsen ungaboj.se, en sida som inte längre finns tillgänglig. Dessutom listas en kontaktuppgift för vård och psykologisk hjälp, Nationella hjälplinjen, som lades ner vid årsskiftet 2019–2020.

Utmaningar med att uppfylla informationsskyldigheten

Polismyndighetens arbete med att informera brottsutsatta har återkommande uppmärksammats som bristfällig. Riksrevisionens övergripande slutsats 2021 var att det finns flera tillkortakommanden i polisens arbete med information till brottsutsatta (Riksrevisionen 2021). Till stor del handlar bristerna enligt Riksrevisionens rapport om att medarbetare inte ges rätt förutsättningar att utföra sina arbetsuppgifter.

Det är flera olika kategorier av medarbetare som ska uppfylla informationsskyldigheten gentemot brottsoffer. Informationen som ges till brottsoffret är omfattande och ska vara anpassad. Eftersom Polismyndigheten lägger stor vikt vid att informationen ska lämnas muntligen då ett brott anmäls, ställer det stora krav på kompetensen hos de medarbetare som tar emot anmälan. Idag får medarbetarna inte tillräckligt bra eller anpassat stöd för att klara den uppgiften (Riksrevisionen 2021).

Efter att anmälan upprättats och en utredning påbörjats minskar den interna styrningen för hur information löpande ska lämnas till ett brottsoffer (Riksrevisionen 2021). Rutinerna blir mindre tydliga för hur och när information ska lämnas. Det kan leda till att det informationsbehov som ett brottsoffer har under ärendets gång inte tillgodoses.

Åtgärder för att komma till rätta med bristerna

Polismyndigheten hanterar Riksrevisionens samtliga rekommendationer inom ramen för en större intern översyn av hur myndigheten arbetar med brottsutsatta (Regeringens skrivelse 2021/22:57). Som exempel på åtgärder som redan vidtagits anger Polismyndigheten att det gjorts förtydliganden i styrdokumenten för polisens kontaktcenter om informationsskyldigheten enligt förundersökningskungörelsen. Det har också gjorts förbättringar i utbildningen för utredare, medarbetare vid polisens kontaktcenter och för receptionspersonal samt förändringar i hanteringen av informationsbrevet Till dig som har anmält ett brott i syfte att informera fler brottsutsatta.

Hänvisa till andra stödjande aktörer

Förutom att ge information om vart brottsutsatta kan vända sig, kan polisen i vissa fall och med brottsoffrets samtycke direkt förmedla dennas kontaktuppgifter vidare till stödjande aktörer som en brottsofferjour, kvinnojour eller kommun. Det finns stora skillnader i landet hur frågan hanteras inom Polismyndigheten (SOU 2021:85). Att förmedla brottsoffers

1 Mottaget från Nationella operativa avdelningen 2024-03-11

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

kontaktuppgifter till andra stödjande aktörer ingår inte nödvändigtvis i polisens uppdrag.

I Trygghetberedningens delbetänkande (SOU 2021:85) görs bedömningen att det finns behov av att underlätta arbetet för Polismyndigheten att kunna förmedla brottsutsattas kontaktuppgifter till andra stödjande aktörer. Det skulle potentiellt öka förutsättningarna att ge fler brottsoffer tillgång till stödinsatser och möjlighet till mer situationsanpassad information om stöd. I delbetänkandet föreslås att regeringen utreder förutsättningarna för Polismyndigheten att förmedla uppgifter om brottsutsatta.

Skydd till brottsutsatta

Om en medborgare har blivit utsatt för hot, påtryckningar eller våld kan personen behöva skydd. Vilket skydd som personen behöver bestäms utifrån de särskilda behov och förutsättningar som finns i det enskilda fallet (Riksrevisionen 2024). Om någon behöver skyddas av ett kontaktförbud mot en annan person kan en ansökan lämnas till polisen. Det är åklagaren som fattar beslut om kontaktförbud, se sidan 25 om Åklagarmyndigheten. Kontaktförbud innebär att den som omfattas av beslutet förbjuds att besöka, ringa eller på andra sätt kontakta den som skyddas av förbudet.

Utsatta personer kan ansöka om fingerade personuppgifter och ansökan görs till polisen. Att ha fingerade personuppgifter innebär att den utsatta får använda andra personuppgifter än sina egna, som fabricerade namn och personnummer. Det är den mest ingripande åtgärden vad gäller skydd av personuppgifter. Se sidan 70 om Skatteverket för mer information om skydd av personuppgifter.

Polisen kan även tillämpa andra skyddsåtgärder om behov finns (Polismyndigheten 2023). Det kan exempelvis handla om olika sorters larmanordningar eller att den utsatta i extremt allvarliga fall kan få hjälp med att bosätta sig i ett annat land med en ny identitet.

Brå genomförde år 2015 en uppföljning av polisens arbete med larmtelefoner som lånas ut till utsatta i behov av sådan skyddsinsats (Brå 2015). I uppföljningen framgick det att skyddspersonen fick en kontaktperson i samband med lånet av en larmtelefon av polisen. Skyddspersonerna hade en mycket positiv upplevelse av kontaktpersonen och att det fanns någon som följde upp ens ärende. På grund av det goda bemötandet stärktes även den utsattas förtroende för Polismyndigheten.

Alla som behöver skydd får det inte

Riksrevisionen har granskat effektiviteten i statens arbete med att skydda hotade personer (Riksrevisionen 2024). Granskningen visar att polisens anmälningsupptagare har bristfällig kunskap när det gäller förmedling av ärenden till Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten, Bops. Riksrevisionen framhåller att Polismyndigheten inte har säkerställt att rätt ärenden blir kända av Bops. På grund av ett stort ärendeinflöde klarar inte Bops att erbjuda skydd till alla som har ett behov av det.

Samhällsutvecklingen har gjort att Bops alltmer arbetar med ärenden som kopplas till organiserad brottslighet och kan därför inte prioritera andra ärendetyper. I allt större utsträckning kan inte personer som utsatts för brott i nära relation erbjudas skydd. På grund av bristen av systematisk uppföljning går det inte att upptäcka eventuella negativa konsekvenser av prioriteringarna. Enligt Riksrevisionen begränsas därför polisens och regeringens möjligheter att säkerställa att de som utsätts för våld får skydd (Riksrevisionen 2024).

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Socialstyrelsen lyfter i sin utredning Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2022–2023 (2024a) att varken lokalpolis eller Bops gjort riskbedömningar vid polisanmälan i flera fall som senare resulterat i att brottsoffer har dött eller utsatts för försök till dödligt våld i nära relation. Socialstyrelsen drar slutsatsen att bristen på riskbedömningar sannolikt bidragit till att brottsoffren sällan hade fått skyddsåtgärder.

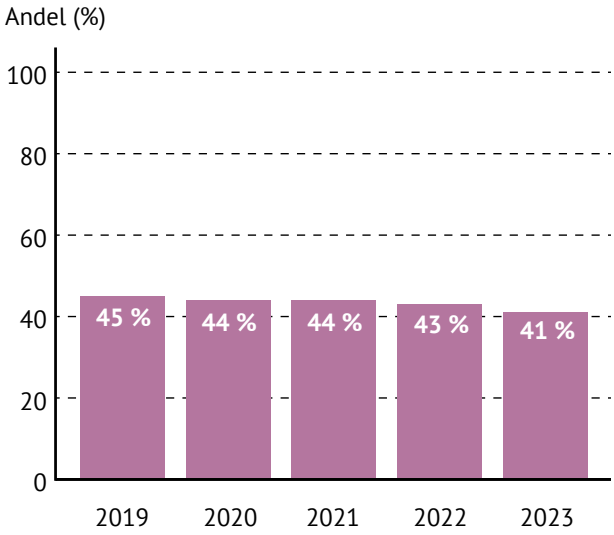
När Bops inte arbetar med ärenden om brott i nära relation hanteras de i stället av socialtjänsten utan stöd från Bops. Socialtjänsten har dock begränsade möjligheter att vidta skyddsåtgärder, något som kan medföra negativa konsekvenser för en person i behov av skydd (Riksrevisionen 2024).

Brottsutsattas erfarenheter av kontakt med polisen

Brottsförebyggande rådet, Brå, genomför årligen Nationella trygghetsundersökningen, NTU, där bland annat förtroendet för rättsväsendet undersöks. Brå undersöker även brottsutsattas kontakter med rättsväsendet under de tre senaste åren.

Enligt NTU 2023 (Brå 2023) har 41 procent av de brottsutsatta som svarat anger att de har ganska eller mycket positiva erfarenheter av polisen, se diagram 1. Vid en närmare undersökning av polisens arbete framkommer att brottsutsatta är minst nöjda med informationen om ärendet och polisens effektivitet. 31 procent uppger att de är ganska eller mycket nöjda med den information som de fått, och 30 procent uppger att de är ganska eller mycket missnöjda med informationen. Andelen missnöjda är betydligt större i den grupp där brottet som anmälts innehållit hot eller våld. I den gruppen är andelen som är missnöjda med polisens information 39 procent.

Diagram 1. Andel brottsoffer med positiv erfarenhet av polisen

Andel som svarat att de har mycket eller ganska positiv sammantagen erfarenhet av polisen (personer som polisanmält något brott de senaste tre åren). Källa: Brottsförebyggande rådet, Nationella trygghetsundersökningen 2023.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Övriga aktörer inom rättsväsendet

Aktörerna inom rättsväsendet har i många avseenden en nära men begränsad kontakt med brottsoffer och de erbjuder flera olika former av stöd. Framför allt handlar det om att ge brottsutsatta information och vägledning om exempelvis rättsprocessen, deras rättigheter, vilket stöd det finns för att begära skadestånd i domstol och annan ersättning samt hur de kan skyddas från att bli utsatta för brott.

Rättsväsendets aktörer som presenteras i det här kapitlet är åklagare, målsägandebiträde och särskild företrädare för barn samt domstolar. Vissa aktörer ger stöd i ett tidigt skede i de brottmål som tas vidare till rättegång medan andra aktörer har ansvar senare i processen. Åklagare är exempelvis ofta förundersökningsledare och har möjlighet att tidigt ansöka om målsägandebiträde som stöd till vissa målsägande[2]. Även åklagaren förväntas vara ett stöd till målsägande och guida genom rättsprocessen (Åklagarmyndigheten 2022). När målsäganden sedan deltar vid en huvudförhandling är det domstolens uppgift att säkerställa säkerheten för både målsägande och vittnen (Domstolsverket 2024).

Stödet som aktörer inom rättsväsendet ger till målsäganden är speciellt eftersom det är tidsbegränsat och oftast upphör efter avslutad rättsprocess. Det skiljer sig mycket från exempelvis civilsamhällets stöd som kan initieras eller efterfrågas när målsäganden själv känner behov, oavsett när brottet begicks eller när en eventuell rättegång avslutas. Rättssäkerhetsperspektiv innebär att en åklagare inte bör fortsätta ge stöd till målsäganden efter avslutad rättsprocess, eftersom deras främsta uppgifter är att utreda brott, väcka åtal och delta i rättegångar (Åklagarmyndigheten 2024a).

Ett målsägandebiträde är ett rättsligt biträde som bevakar målsägandens intressen under rättsprocessen. Även målsägandebiträdets stöd är tydligt tidsbegränsat då uppdraget upphör efter att domen vunnit laga kraft.

Inom rättsväsendet är det även tydligt utstakat vad som ingår i aktörernas uppdrag och vad som inte gör det, men det finns gråskalor. Undersökningar har visat att det finns skilda meningar i vad som ingår i vissa aktörers uppdrag gällande stöd och hur länge stödet ska fortgå (SOU 2021:85).

Även om de olika funktionerna inom rättsväsendet har tydliga gränsdragningar gentemot målsäganden, kan stödet spela stor roll under rättsprocessen. Undersökningar visar att stödinsatser i form av målsägandebiträde under rättegången är mycket uppskattade av de målsägande som tilldelats detta. Även åklagare anser att det stöd som målsägandebiträde ger är värdefullt för rättegångens fortskridande i stort (SOU 2021:85). I detta avsnitt beskrivs de olika aktörernas uppdrag, vilket arbete och stöd de ger till målsäganden samt hur det stödet är utformat.

Åklagarmyndighetens och åklagarnas uppdrag

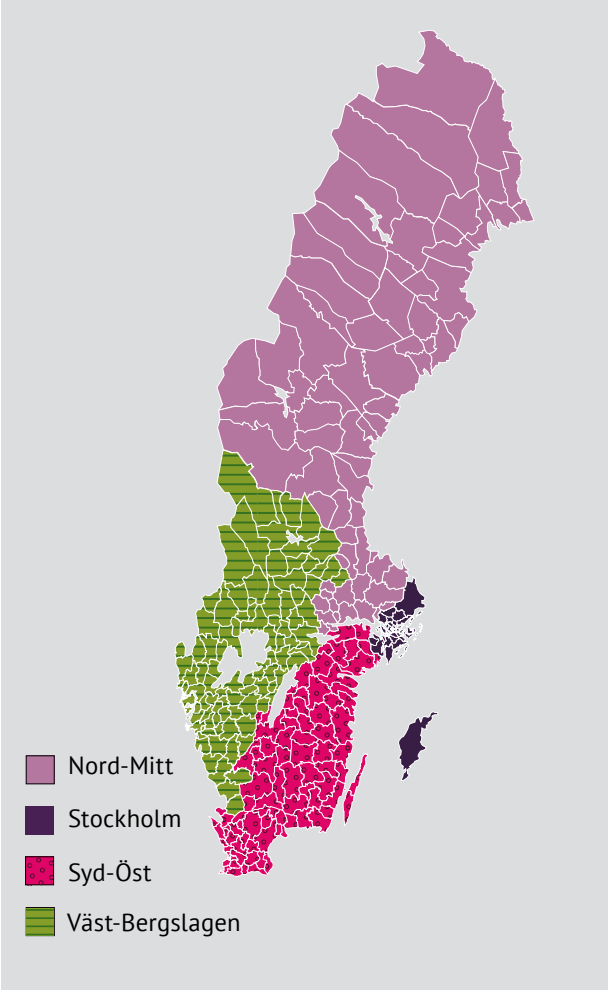
Åklagarens huvuduppgifter är att leda brotts-utredningar, ta beslut i åtalsfrågan och föra talan i rättegångar. Polisen börjar utreda brott och i de mer komplicerade brottsfallen tar en åklagare över ansvaret att leda förundersökningen. När förundersökningen är färdig beslutar åklagaren om vad som händer härnäst och kan till exempel lägga ned förundersökningen eller besluta om att väcka åtal, vilket i sådana fall leder till att domstolen kallar till huvudförhandling. Vid huvudförhandlingen har åklagaren i uppgift att bevisa att den misstänkta personen är skyldig till brottet (Åklagarmyndigheten 2024a). Åklagare måste alltid arbeta efter objektivitetsprincipen under förundersökningen och även efter att åtal har väckts enligt 23 kap. 4 § och 45 kap. 3 a § rättegångsbalken.

Åklagarmyndigheten är organiserad i fyra geografiska åklagarområden och en nationell åklagaravdelning, se karta 2. De fyra åklagarområdena består av 31 allmänna kammare, vars geografiska arbetsfält motsvarar ett eller två län. Ungefär 1 250 av de 1 975 anställda på Åklagarmyndigheten är åklagare, medan övriga är administrativ personal (Åklagarmyndigheten 2024a).

2 Eftersom begreppet målsägande är framträdande inom rättsväsendet kommer det begreppet att användas framöver i kapitlet för att beskriva brottsoffer.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Karta 2. **Åklagarområden i Sverige**

Källa: Åklagarmyndigheten.

Skydd, stöd och information om rättsprocessen

Åklagaren ansvarar för att skapa förutsättningar för att målsäganden ska känna sig trygg och säker under hela rättsprocessen. Det kan exempelvis innebära att framföra önskemål om stängda dörrar eller medhörning i rättegången. Medhörning innebär att målsäganden hörs utan att den tilltalade är närvarande. Åklagaren har även en skyldighet att tillgodose målsägandens behov av viss information eller informera om vilka aktörer som kan bidra med den aktuella informationen. Det gäller bland annat möjligheter till rättshjälp, rådgivning, medling, rätten till ersättning och underrättelse om den frihetsberövade avviker eller om frihetsberövandet hävs. Åklagaren bör även informera målsäganden om rättsprocessen och se till att hen förstår, genom att säkerställa att en tolk finns tillgänglig eller andra stödfunktioner som kan vara nödvändiga. Åklagaren är skyldig att uppmärksamma målsägandens rätt till skydd av personuppgifter, till exempel när det gäller rätten till viss anonymitet i både förundersökningsprotokollet och stämningsansökan (Åklagarmyndigheten 2022).

Anmäla om målsägandebiträde eller särskild företrädare för barn

Åklagaren kan anmäla till domstolen om att målsäganden ska tilldelas ett målsägandebiträde eller en särskild företrädare för barn. Åklagaren bör i vissa fall, även om målsäganden under förundersökningen inte uttalat sig i frågan om biträde, överväga att göra en anmälan om målsägandebiträde till domstolen. Om det är frågan om brott enligt 6 kap. brottsbalken ska åklagaren anmäla behov av målsägandebiträde till domstolen omedelbart när förundersökning inletts. Det innebär att målsäganden kan få hjälp och stöd av ett biträde redan vid första förhöret. I de fall där målsäganden inte har något målsägandebiträde ska åklagaren föra dennas skadeståndstalan (Åklagarmyndigheten 2022).

Ska uppmärksamma särskilda behov

Åklagarmyndighetens anställda ska vid kontakt med målsäganden uppträda korrekt, professionellt och med medkänsla. Dessutom ska de bemöta samtliga målsägande likvärdigt, oavsett till exempel individens kön, sexuella läggning eller ålder. Åklagaren bör även ta sig tid att träffa målsäganden före en förhandling och uppmärksamma särskilda behov, som exempelvis önskemål om medhörning. I de fall en svårbedömd förundersökning läggs ned bör åklagaren ta personlig kontakt med målsäganden eller målsägandens företrädare för att förklara innebörden av beslutet. Att en sådan kontakt tas är särskilt viktigt när målsäganden är ett barn (Åklagarmyndigheten 2022).

Stöd till brottsutsatta barn

Brott mot barn ska utredas med särskild hänsyn till barnens utsatta situation. Det innebär att utredningarna ofta handläggs av särskilda åklagare

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

eller åklagargrupper som samarbetar med bland annat polisen, socialtjänsten och sjukvården. Samarbetet sker främst på barnahus som återfinns på flera orter i Sverige, se sidan 45 om barnahus. Syftet med det särskilda stödet till barn är att ge dem goda förutsättningar under utredningen och att kravet på skyndsamhet som gäller för den typen av utredningar ska uppnås. Skyndsamhetskravet innebär att förundersökningen ska vara avslutad och att beslut om åtal ska vara fattat inom 90 dagar från det att det finns en skäligen misstänkt för brottet (Åklagarmyndigheten 2024a). I många fall uppfylls inte kravet. Mellan år 2018 och 2022 har mer än vart tredje barn fått vänta längre än 90 dagar (Rädda Barnen 2023). Under år 2023 fick nästan vartannat barn vänta längre, vilket är den lägsta andelen fattade beslut inom tidsfristen under de senaste fem åren (Åklagarmyndigheten 2024a).

Beslutar om kontaktförbud till skydd för målsägande

Ett kontaktförbud kan utfärdas om det finns en klar och konkret risk för att en person, förbudspersonen, kommer att trakassera, förfölja eller begå brott mot en annan person, skyddspersonen. Det finns fyra former av kontaktförbud, se faktaruta. Anledningen till ett kontaktförbud kan vara att skyddspersonen utsatts för brott, men det kan även handla om en skyddsåtgärd vid andra omständigheter. Det är åklagaren som fattar beslut om kontaktförbud, vilket ska ske skyndsamt. Vid varje enskilt fall gör åklagaren en riskbedömning och vid varje beslut ska det göras en proportionalitetsbedömning. Det innebär att skälen för förbudet vägs mot vilka konsekvenser beslutet kan innebära för förbudspersonen. Om någon part motsätter sig åklagarens beslut kan tingsrätten pröva frågan vid begäran. Under år 2023 togs 8 217 beslut gällande kontaktförbud, och andelen beviljade beslut uppgick till runt 30 procent (Åklagarmyndigheten 2024a).

Sedan lagen om kontaktförbud (1988:688) trädde i kraft år 2011 har det gjorts uppföljningar och mindre förändringar i lagstiftningen (Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten 2020a). En granskningsrapport från år 2020 problematiserade de korta handläggningsfristerna för kontaktförbud som inte möjliggjorde välgrundade utredningar och beslut. Granskningen ledde till att handläggningsfristerna fördubblades, till en respektive två veckor, beroende på vilket sorts kontaktförbud det gäller (Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten 2020a). En lagändring som trädde i kraft den 1 januari 2022 innebar att straffen för överträdelse av kontaktförbud skärptes och att böter togs bort från straffskalan vid överträdelser som inte är ringa. I en utredning från februari 2024 föreslås även att överträdelser som inte är ringa ska kunna gälla i större geografiska områden, samt att det ska vara möjligt att utfärda kontaktförbud i större utsträckning än vad det är i dagsläget (SOU 2024:13).

Fyra former av kontaktförbud:

- **Ordinärt kontaktförbud** – förbudspersonen får inte kontakta, besöka eller förfölja skyddspersonen.
- **Utvidgat kontaktförbud** – förbudspersonen får inte besöka eller vara i närheten av de platser som skyddspersonen brukar befinna sig på, bland annat dennes bostad och arbetsplats.
- **Särskilt utvidgat kontaktförbud** – omfattar ett större avgränsat förbudsområde kring skyddspersonens bostad, arbete eller andra ställen där skyddspersonen brukar vara jämfört med ett utvidgat kontaktförbud. Det förutsätter att den som ansöker sedan tidigare har ett beslut om utvidgat kontaktförbud och att det kontaktförbudet har överträtts.
- **Kontaktförbud avseende gemensam bostad** – förbudspersonen får inte befinna sig i bostaden som brukas gemensamt med skyddspersonen.

(Åklagarmyndigheten 2024b)

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Målsägandebiträde

Målsägande har i vissa fall rätt till ett målsägandebiträde som stöd under rättsprocessen enligt lagen om målsägandebiträde (1988:609). Som målsägandebiträde utses en advokat, biträdande jurist eller en person som har avlagt kunskapsprov för att få behörighet till domaranställning. Biträdet ska hjälpa målsäganden att ta tillvara personens intressen under både förundersökningen och rättegången. Under år 2020 förordnades 25 273 målsägandebiträden i avgjorda brottmål. Kostnaderna för dessa biträden uppgick under samma år till drygt 462 miljoner kronor (Domstolsverket 2022b). Rätten till målsägandebiträde gäller bland annat för målsägande som utsatts för sexualbrott, brott i nära relation eller grovt våldsbrott eller andra brott som ger fängelsestraff där målsäganden har ett särskilt behov av stöd (Åklagarmyndigheten 2022, Socialstyrelsen 2023b). Målsäganden har rätt till målsägandebiträde fram tills att tiden för att överklaga domen har löpt ut, om förordandet av andra orsaker inte har upphört tidigare.

Förutom att ge målsäganden information om hur förundersökning och rättegång går till och vilka regler som gäller, ska målsägandebiträdet även föra fram målsägandens önskemål om olika handläggningsfrågor och säkerställa att förhör med målsäganden genomförs på ett tillbörligt sätt. Målsägandebiträdet har också rätt att på målsägandens uppdrag lägga fram bevis för den tilltalades skuld eller på andra sätt bidra till att stärka åtalet. De kan även hjälpa till med att till exempel överta och driva ett nedlagt åtal som enskilt åtal, justera åtal och överklaga en dom. Biträdet brukar även hjälpa målsäganden med att kräva skadestånd med anledning av brottet (Åklagarmyndigheten 2022).

Ger olika sorters stöd

En undersökning genomförd av Brottsförebyggande rådet, Brå, år 2016 visar att det finns visst tolkningsutrymme av vad som ingår i uppdraget för målsägandebiträden. Det finns exempelvis olika uppfattningar om huruvida biträdena ska hjälpa till med att begära skadestånd eller brottsskadeersättning efter avslutad huvudförhandling (SOU 2021:85). I en utredning från år 2007 framgår att målsägandebiträdets uppdrag inte innefattar att vara behjälplig med ersättningsfrågor vid sidan av själva brottmålet, som exempelvis brottskadeersättning, men att det verkar finnas olika tolkningar av hur långt stödet sträcker sig (SOU 2007:6). Detsamma gäller i vilken utsträckning ett målsägandebiträde ska ge emotionellt stöd till målsäganden (SOU 2021:85).

Den senaste tiden har rätten till målsägandebiträde i hovrätt och i Högsta domstolen begränsats genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2018 (prop. 2017/18:86). Lagändringen innebär att målsägandebiträdets förordnande upphör när tiden för att överklaga tingsrättens dom har löpt ut. Det kan dock göras undantag om det finns behov av det.

Det fanns flera motiv till att begränsa stödet, bland annat att behovet av stöd minskar då målsäganden ofta inte behöver delta fysiskt under förhandlingarna. Samtidigt uppmärksammar en utredning från år 2021 att det finns risk att målsäganden fortsätter ta kontakt med målsägandebiträdet efter avslutat ärende och att målsägandebiträdet kan komma att utföra arbete utan ersättning. I samma utredning påtalas också risken att målsägandens perspektiv och behov av information i ärendet glöms bort (SOU 2021:85). I april 2024 beslutade regeringen att tillsätta en utredning som bland annat ska föreslå hur rätten till målsägandebiträde i överrätt kan stärkas (dir. 2024:39).

Skärpta kriterier för att förordnas

Lagändringen som trädde i kraft den 1 juli 2018 innebar också att kompetenskraven för målsägandebiträden skärptes i syfte att höja kvaliteten på stödet till målsägande. Personer som ska förordnas som målsägandebiträde bör ha goda kunskaper om de regler som gäller under både förundersökning och rättegång i brottmål (prop. 2017/18:86). Av lagtexten framgår numera att de som kan förordnas som målsägandebiträde ska vara advokater, jurister eller personer som har avlagt kunskapsprov för att få behörighet till domaranställning (Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten 2020b). Bakgrunden till de förtydligade kriterierna är bland annat en utredning gjord av sexualbrottskommittén år 2014 som visade att det fanns stora skillnader mellan vilka krav som

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

olika domstolar ställde på personer som kunde bli förordnande som målsägandebiträde. Kompetenskraven skärptes därför i allmänhet och förtydligades i lagtexten med motiveringen att uppdraget som målsägandebiträde är av ett kvalificerat slag och att biträdet måste vara en jämbördig aktör med såväl den offentliga försvararen som åklagaren (Ds 2023:14).

Målsäganden har också rätt att själv föreslå ett behörigt biträde, som ska förordnas om det inte finns särskilda skäl mot det, eller att begära att byta biträde under processen vilket är en fråga som domstolen beslutar om. Ett ytterligare byte av målsägandebiträde får endast ske om det finns synnerliga skäl för detta.

Särskild företrädare för barn

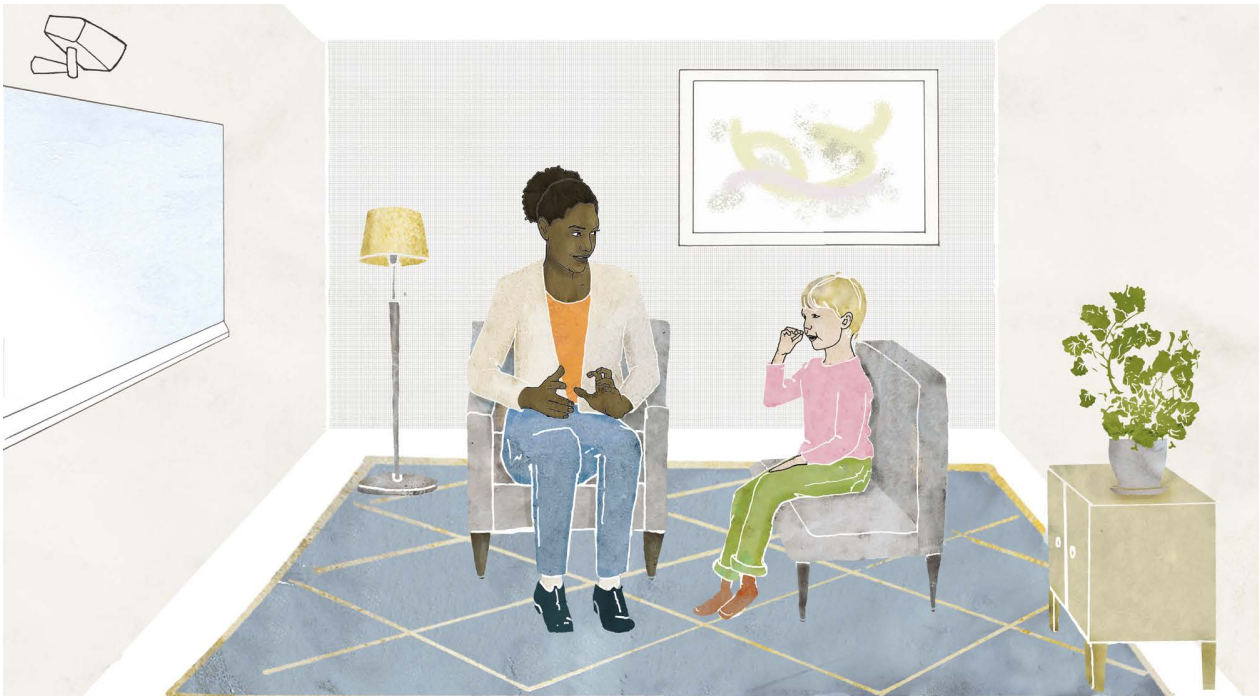
Om ett brott begås mot ett barn ska barnet i normala fall företrädas av ett målsägandebiträde, men i vissa fall kan en särskild företrädare för barn förordnas i stället, enligt lagen om särskild företrädare för barn (1999:997). En särskild företrädare för barn förordnas i de fall där en vårdnadshavare inte anses lämplig att företräda barnet och det befaras att barnets rätt inte kommer att tas tillvara. Det kan exempelvis handla om att vårdnadshavaren är misstänkt för brott mot barnet eller har en nära relation till den misstänkte personen.

Den särskilda företrädaren ska likt ett målsägandebiträde bevaka barnets intressen under utredningen samt ge hjälp och stöd. Den särskilda företrädaren för barn tar även över vårdnadshavarens rätt att besluta för barnet under rättsprocessen. Företrädare utses i de fall en förundersökning inletts eller återupptagits i ett brott som ger fängelse i straffskalan.

Ska se till barnets bästa

Den särskilda företrädaren ska i sitt uppdrag bevaka och beakta barnets intressen under rättsprocessen och alltid agera efter barnets bästa. Företrädaren kan exempelvis ta ställning till om och när barnet bör förhöras i en förundersökning eller genomgå en läkarundersökning.

Den särskilda företrädaren har rätt att medverka som stöd vid förhör av barnet. Det finns även möjlighet att genomföra förhör på andra platser än på polisstationen, som exempelvis på barnahus, förskola eller skola. Den särskilda företrädaren bör innan förhör informera barnet, utifrån barnets ålder och mognad, om bakgrunden till förhöret, hur det går till, samt var och när förhöret kommer att hållas (Sveriges advokatsamfund 2020).

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Stöd vid ekonomisk ersättning

Den 1 juli 2021 ändrades lagen om särskild företrädare för barn. Lagändringen innebär att företrädaren även ska ta tillvara barnets rätt under de åtgärder som rör både ansökan om brottsskadeersättning och verkställighet av skadestånd. Det utvidgade uppdraget innebär svårigheter i företrädarnas arbete, då det inte framgår tydligt i vare sig lagtext eller förarbete hur uppdraget ska genomföras. En ansökan om brottsskadeersättning förutsätter bland annat att företrädaren har undersökt barnets möjligheter till eventuell försäkringsersättning, vilket kan vara svårt eftersom försäkringsbolagen vanligtvis kräver vårdnadshavares fullmakt för att lämna ut uppgifter. Sveriges advokatsamfund har därför tagit fram en promemoria som stöd för dem som arbetar som särskild företrädare för barn (Sveriges advokatsamfund 2023).

Ska vara lämplig för uppdraget

Enligt 5 § lagen om särskild företrädare för barn får advokater, biträdande jurister på advokatbyrå eller någon annan vara särskild företrädare för barn. Den som tar sig an uppdraget ska ha kunskaper, erfarenheter och personliga egenskaper som anses passande i rollen. Förutom personliga egenskaper är de formella kraven för att kunna förordnas som målsägandebiträde och särskild företrädare för barn likartade (Ds 2023:14).

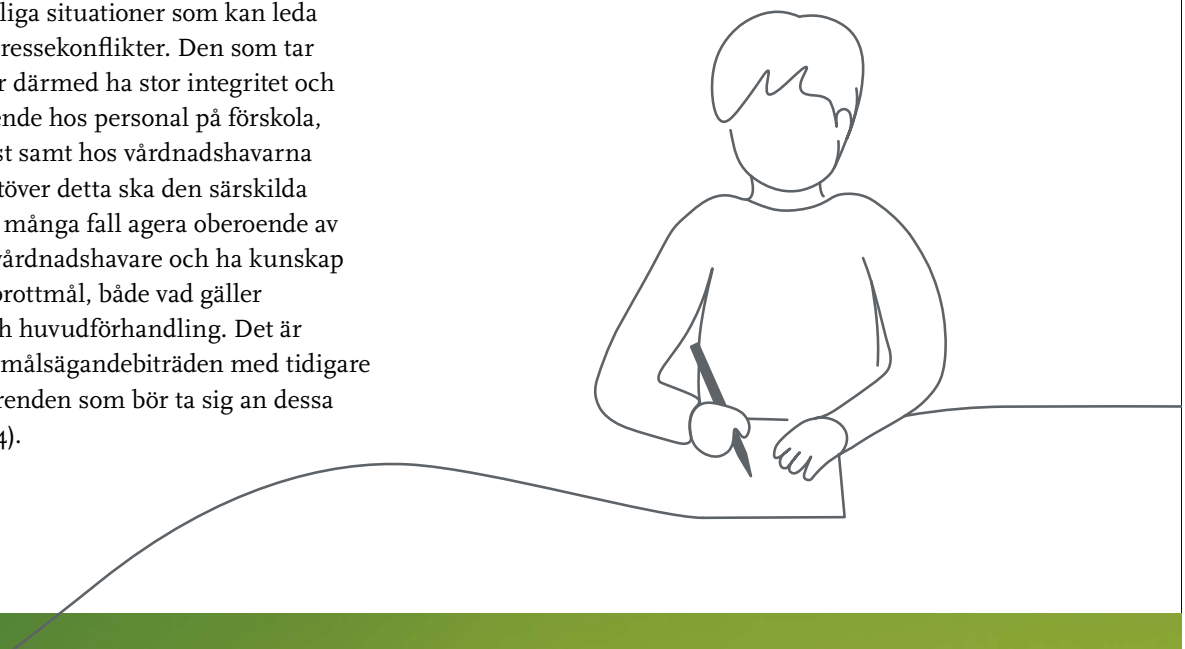
Kraven är högt ställda på den särskilda företrädaren, som ska kunna sätta sig in i barnets situation, kommunicera med barnet och vinna barnets förtroende. Dessutom ska den särskilda företrädaren kunna hantera känsliga situationer som kan leda till komplicerade intressekonflikter. Den som tar sig an uppdraget bör därmed ha stor integritet och kunna vinna förtroende hos personal på förskola, skola och socialtjänst samt hos vårdnadshavarna i möjligaste mån. Utöver detta ska den särskilda företrädaren också i många fall agera oberoende av polis, åklagare och vårdnadshavare och ha kunskap och erfarenhet om brottmål, både vad gäller förundersökning och huvudförhandling. Det är därför företrädesvis målsägandebiträden med tidigare erfarenhet av barnärenden som bör ta sig an dessa uppdrag (Ds 2023:14).

Förslag om förstärkt kunskapskrav

En utredning från år 2022 visar att det finns brister i kunskap och lämplighet bland dem som förordnas som särskilda företrädare för barn. Det genomförs inte heller någon närmare kontroll av advokaters och biträdande juristers kunskap och erfarenheter innan de utses. Utredningen lyfter därför att särskilda företrädare bör ha goda kunskaper om både barns våldsutsatthet och barns rättigheter enligt barnkonventionen samt föreslår att det bör införas ett förstärkt kunskapskrav i lagen om särskild företrädare för barn (SOU 2022:70).

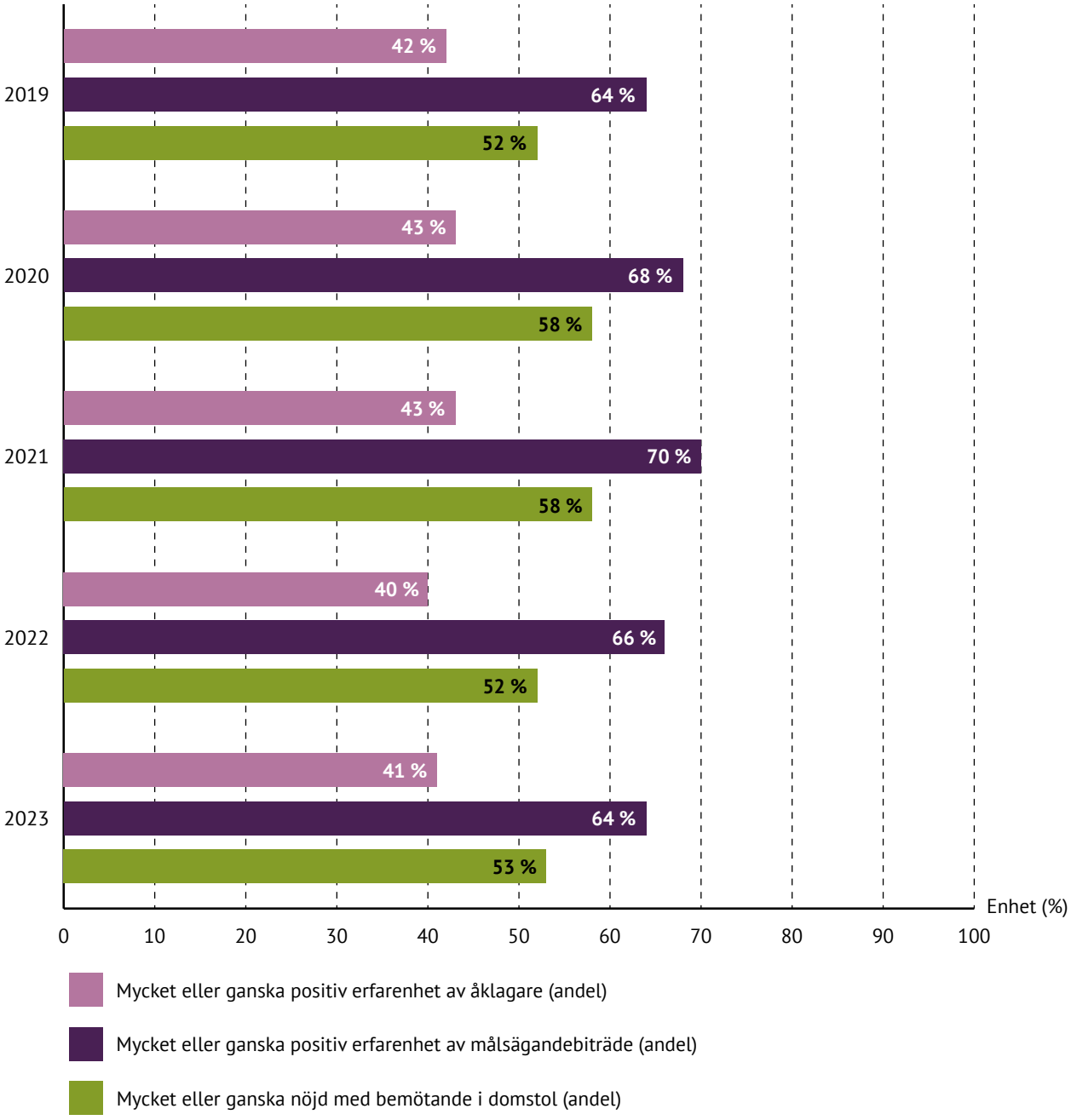
Brottsoffers erfarenheter

Brottsförebyggande rådet, Brå, genomför årligen undersökningar av brottsutsattas erfarenheter av rättsväsendet, se diagram 2. Frågorna besvaras av brottsoffer som har haft kontakt med de olika aktörerna i samband med ett brott. Ungefär två procent av Sveriges befolkning har varit i kontakt med en åklagare under de senaste tre åren med anledning av att de har utsatts för brott. Drygt en procent av befolkningen har av samma anledning medverkat vid en rättegång. Under år 2023 uppgav 60 procent av dem som medverkat som målsägande vid en rättegång, att de hade ett målsägandebiträde (Brå 2023).

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Diagram 2. **Andel brottsoffer med positiv erfarenhet av åklagare, målsägandebiträde och domstol**

Målsägande som har haft kontakt med åklagare, målsägandebiträde och domstol under de senaste tre åren vid varje mättillfälle. Källa: Brottsförebyggande rådet, Nationella trygghetsundersökningen 2023.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Domstolsverkets och domstolarnas uppdrag

Domstolsverket är en myndighet som ska ge domstolarna i Sverige förutsättningar att avgöra mål och ärenden på ett rättssäkert och effektivt sätt. Myndigheten har i uppdrag att arbeta med utveckling, stöd och service till domstolarna samt säkerställa att de olika domstolarna fungerar som en helhet (Domstolsverket 2023). Domstolsverket ska också arbeta för att verksamheten vid domstolarna är tillgänglig och att det finns god och lättillgänglig information samt verka för god samverkan mellan domstolarna och andra myndigheter (Domstolsverket 2023).

Domstolarna i Sverige är oberoende och självständiga i förhållande till riksdag, regering och andra myndigheter. Förutom att avgöra ärenden och mål på ett effektivt och rättssäkert sätt är domstolarnas uppdrag att säkra den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet (Domstolsverket 2023). De allmänna domstolarna består av tre instanser; tingsrätter, hovrätter och Högsta domstolen. I Sverige finns det idag 48 tingsrätter och sex hovrätter samt ett antal förvaltningsrätter, kammarrätter och hyres- och arrendenämnder. Sammantaget arbetar drygt 7 000 medarbetare på Sveriges Domstolar. Det är domstolarna som beslutar om målsägandebiträde och särskild företrädare för barn ska utses. Domstolarna är även skyldiga att skicka domar som innefattar skadestånd till Kronofogden när domen inte längre kan överklagas (Domstolsverket 2023).

Stöd i domstol

Medan åklagare, målsägandebiträde och särskilda företrädare för barn möter målsäganden redan i förundersökningen, kommer målsäganden inte i kontakt med domstolarna i någon större utsträckning förrän det är dags för huvudförhandling. Målsägande som inte behärskar svenska eller på grund av hörselnedsättning eller talsvårigheter behöver en

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

tolk har rätt att få det vid domstolsförhandlingar. Domstolen är även skyldig att på begäran av en målsägande översätta en handling i ett brottmål, eller de viktigaste delarna av den, om det är av betydelse för att målsäganden ska kunna tillvarata sin rätt. Under vissa omständigheter kan förhandlingar hållas inom stängda dörrar vilket kan gälla vid exempelvis sexualbrott, utpressning eller människohandel. Målsäganden har även rätt att bemötas med respekt under huvudförhandlingen och det är rättens ordförande som har det yttersta ansvaret för ordningen i rättssalen (Åklagarmyndigheten 2022). I de fall en målsägande har kallats till rättegång på begäran av åklagaren har personen rätt till ersättning för kostnaderna att ta sig till domstolen (Domstolsverket 2021).

Ordning och säkerhet i domstol

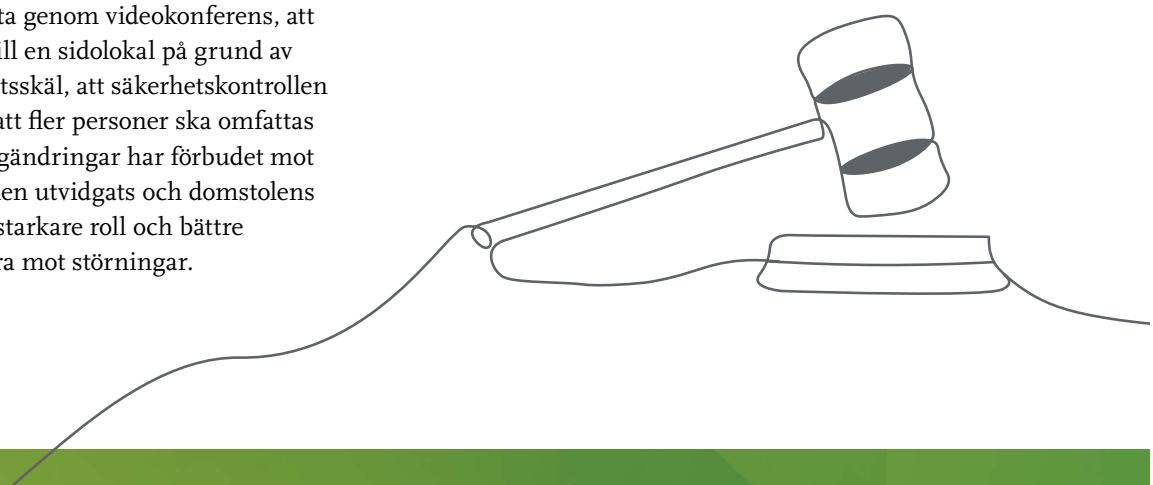
Det är domstolarna som ansvar för säkerheten i såväl väntsalar som rättssalar. I ansvaret ingår att skydda besökare och anställda från att utsättas för trakasserier, hot och våld eller andra påtryckningar i domstolarnas lokaler. Hur domstolarnas lokaler är utformade har stor betydelse för tryggheten och säkerheten för både målsägande och vittnen som befinner sig i lokalerna. Den upplevda tryggheten är också avgörande för att personer ska vilja medverka i en rättsprocess. Domstolarna ansvarar för att parter och vittnen kan yttra sig under förhandlingen utan rädsla eller oro för påtryckning. Under de senaste åren har säkerheten stärkts vid Sveriges Domstolar genom bland annat införandet av säkerhetskontroller och fler närvarande väktare (SOU 2021:85).

I juli 2019 beslutade riksdagen om ett flertal lagändringar i syfte att öka tryggheten i domstolarnas lokaler. Dessa lagändringar innebar bland annat att rädda och utsatta målsägande och vittnen ska få större möjlighet att delta genom videokonferens, att åhörare kan hänvisas till en sidolokal på grund av ordnings- eller säkerhetsskäl, att säkerhetskontrollen ska bli effektivare och att fler personer ska omfattas av den. Utöver dessa lagändringar har förbudet mot att fotografera i rättssalen utvidgats och domstolens ordförande har fått en starkare roll och bättre förutsättningar att agera mot störningar.

Under 2023 fick Domstolsverket i uppdrag av regeringen att stärka säkerhetsarbetet inom Sveriges Domstolar. I uppdraget har Domstolsverket bland annat genomfört en kartläggning av vilka behov det finns av ytterligare säkerhetshöjande åtgärder och genomfört en analys av nuläget. Där framkommer att risken för hot och våld gentemot externa personer i domstolen inte är särskilt hög. Underlaget bygger på en enkätundersökning som besvarades av cirka 80 domstolar (Domstolsverket 2024). Av undersökningen framgår att fem incidenter av hot mot externa aktörer och en incident av våld mot extern aktör rapporterats under 2023.

Domstolarnas utvecklingsarbete

Domstolsverket och Sveriges Domstolar har sedan år 2009 arbetat med att utveckla bemötandet i domstol och sättet som domar skrivs för att skapa inkludering och öka tillgängligheten för de som besöker domstolarna. Målet är att personer som kommer till domstolarna ska känna sig trygga och säkra samt bli bemötta på ett bra sätt. Lokalerna ska vara säkra och tillgängliga för alla och domar och beslut ska förstås av de som får dem. Det ska även vara enkelt att komma i kontakt med domstolen. Enligt Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning för år 2022 hade 41 procent av befolkningen mycket stort eller ganska stort förtroende för domstolarnas sätt att bedriva sitt arbete, vilket var i nivå med år 2021 (Domstolsverket 2023). För att utveckla bemötandet har enskilda domstolar genomfört undersökningar av parters och vittnens upplevelse av domstolsprocessen. Med utgångspunkt i undersökningarna har domstolarna genomfört en rad konkreta förbättringsåtgärder (Domstolsverket 2022a).

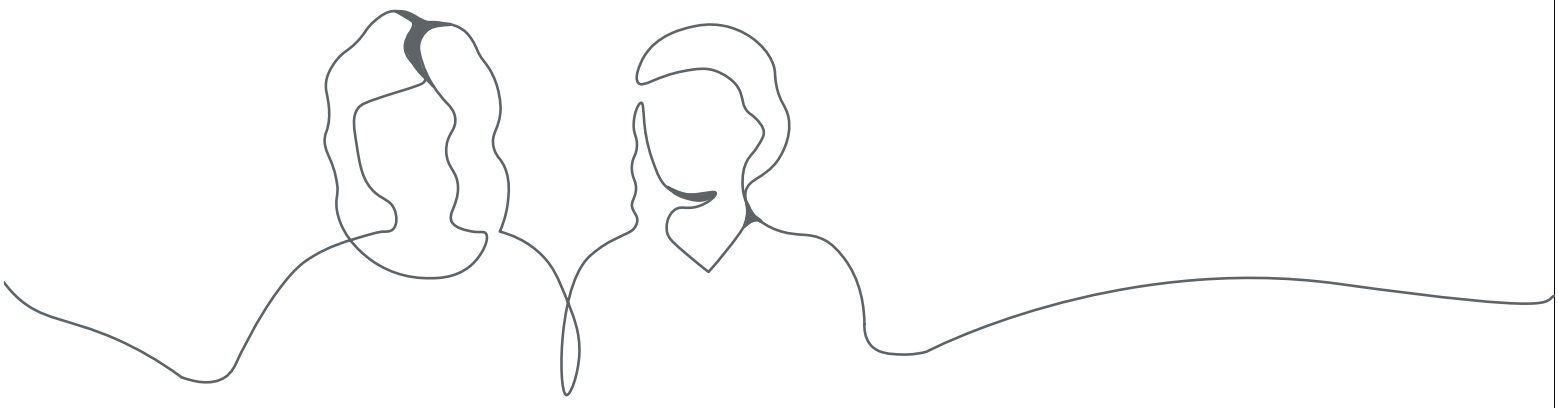

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Ansvar att möjliggöra vittnesstödsverksamhet

Domstolsverket har tillsammans med Brottsoffermyndigheten i uppdrag att verka för att vittnesstödsverksamhet bedrivs vid samtliga tingsrätter och hovrätter (Regeringsbeslut Ju2023/02737 m.fl.), se sidan 61 om vittnesstöd och sidan 55 om Brottsoffermyndigheten. Domstolsverket har i uppgift att verka för att det finns praktiska förutsättningar för vittnesstöd. Det handlar exempelvis om hur vittnesstöden ska informeras om kommande förhandlingar, att lokalerna är utformade på ett sådant sätt att det finns särskilda rum för målsägande, vittnen och vittnesstöd samt bistå med information om möjligheten till vittnesstöd.

Domstolsverket ska erbjuda praktiskt stöd till domstolarna för att vittnesstödsverksamheten ska genomföras, något som bygger på att enskilda domstolar inser värdet av en fungerande vittnesstödsverksamhet (SOU 2021:35). Enligt de nationella riktlinjerna för vittnesstödsverksamhet ska domstolarna redan i kallelsen till målsäganden informera om att verksamheten finns. De nationella riktlinjerna anger även att det vid varje domstol bör finnas en kontaktperson som bland annat kan samarbeta med vittnesstödssamordnaren när det gäller informationsfrågor (Brottsoffermyndigheten 2015).

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Kommunen

Kommunen har det yttersta ansvaret för att alla människor som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver enligt 2 kap. 1 § socialtjänstlagen. Det innebär en skyldighet att ge stöd till fler än de som är bosatta i kommunen, exempelvis turister och personer som på grund av andra anledningar befinner sig i kommunen. Att socialtjänsten har ett ansvar för stöd till brottsoffer framhålls även uttryckligen i lagen. Varje kommuns socialnämnd har enligt 5 kap. 11 § socialtjänstlagen till uppgift att verka för att den som utsatts för brott och brottsoffrets närstående får stöd och hjälp. Även om barn och våldsutsatta kvinnor omnämns särskilt i lagen betyder det inte att dessa grupper är prioriterade framför andra brottsoffer (prop. 2000/01:79). Det är fortsatt individens behov, i relation till de lokala förutsättningarna, som ska ligga till grund för det stöd som kommunen ger.

I utredningen Framtidens socialtjänst (SOU 2020:47) föreslås att en ny socialtjänstlag ska ersätta nuvarande lag. I utredningen förordas också att den bestämmelse som idag rör brottsoffer ska omformuleras till att det är socialnämndens ansvar att erbjuda brottsofferstöd. I nuvarande socialtjänstlag omnämns särskilt kvinnor som är eller varit utsatta för våld eller andra övergrepp från närstående. För att synliggöra allt våld och andra övergrepp från närstående rekommenderar utredningen att bestämmelsen i den nya socialtjänstlagen inledningsvis ska få en könsneutral formulering. Dock förordas att kvinnor som utsätts för mäns våld särskilt ska synliggöras i lagen, likaså de som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Andra förslag i utredningen är att socialnämndens ansvar för brottsofferstöd ska ta sikte på såväl barn som vuxna i den nya lagen. Ansvaret som regleras i bestämmelsen kring brottsofferstöd avser barn både som brottsoffer och närstående.

Personer som utsatts för brott kan behöva stöd från kommunen, även om de vanligtvis inte behöver det från socialtjänsten. Att socialtjänsten kan ge stöd till brottsutsatta är sannolikt mindre känt bland allmänheten än stödet till särskilt sårbara grupper som äldre och personer med funktionsvariationer. Det kan också vara så att personer som socialtjänsten redan har kännedom om behöver andra eller mer omfattande insatser efter att de blivit brottsutsatta.

Sverige består av 290 kommuner som skiljer sig åt när det gäller bland annat befolkningsunderlag och geografiskt läge. Skillnaderna i brottslighet och utsatthet i allmänhet är stora. Det innebär att kommunerna måste anpassa verksamheten utifrån sina lokala förutsättningar för att uppfylla sina skyldigheter. Även andra delar av kommunens verksamhet än socialtjänsten kan erbjuda stöd till brottsoffer. Skolan kan exempelvis spela en viktig roll för brottsutsatta barn. Förutom att identifiera barn som är utsatta, kan de stödja brottsutsatta barn och slussa barnen vidare till andra stödresurser. Även kommunala verksamheter som elevhälsa och ungdomsmottagningar kan på olika sätt ge stöd till barn och unga som har utsatts för brott, se även sidan 48 om hälso- och sjukvård. I följande avsnitt beskrivs ett antal andra stödjande insatser mer ingående. Det rör barnahus, skyddat boende samt centrum för unga brottsutsatta.

Kommunen har även en viktig funktion inom samhällets krisberedskap som ska aktiveras vid extraordinära händelser som avviker från det normala och kräver skyndsamma insatser (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 2021). I kommunernas beredskap ingår ofta att ge krisstöd i form av psykisk och social omsorg, ibland i samverkan med andra samhällsaktörer. Ett exempel är de grupper för psykiskt och socialt omhändertagande, Posom, som finns i vissa kommuner (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 2022). Vissa kommuner aktiverar även sitt krisstöd vid större trafikolyckor eller andra våldsamma händelser. Att kommuner måste bedriva krisstöd är inte reglerat i lag, förutom det övergripande ansvaret att ge människor i kommunen det stöd och den hjälp som de behöver.

Stöd till våldsutsatta kvinnor och barn

Inom socialtjänstens brottsofferstödjande uppdrag prioriteras framför allt brott mot kvinnor och barn. Kvinnor som är eller har varit utsatta för våld i nära relation är en grupp vars behov av stöd och hjälp som socialnämnden särskilt ska beakta enligt 5 kap. 11 § socialtjänstlagen. Stöd till barn utsatta för brott omnämns också i samma paragraf, liksom barn som har bevittnat våld i nära relation, det vill säga barnfridsbrott. Därtill finns Socialstyrelsens

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39). Inom kommunernas arbete med våld i nära relationer har Socialstyrelsen tagit fram kvalitetsmått som kommunerna själva kan följa i öppna jämförelser (Socialstyrelsen 2023c). Något liknande finns inte för kommunernas generella arbete med stöd till brottsoffer.

Inspektionen för vård och omsorg, IVO, ansvarar för tillsynen av socialtjänsten och granskar om kommunerna följer de lagar och regler som finns. I ett regeringsuppdrag som rapporterades i april år 2024 (IVO 2024) framgår att 69 procent av socialnämnderna inte uppfyller samtliga krav i Socialstyrelsens förskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer. Det saknas bland annat rutiner för att upptäcka personer som är våldsutsatta eller barn som har bevittnat våld. IVO lyfter även fram problemet med att kommuner inte alltid verkställer beslut om insatser för personer som utsatts för våld i nära relation eller som har bevittnat våld.

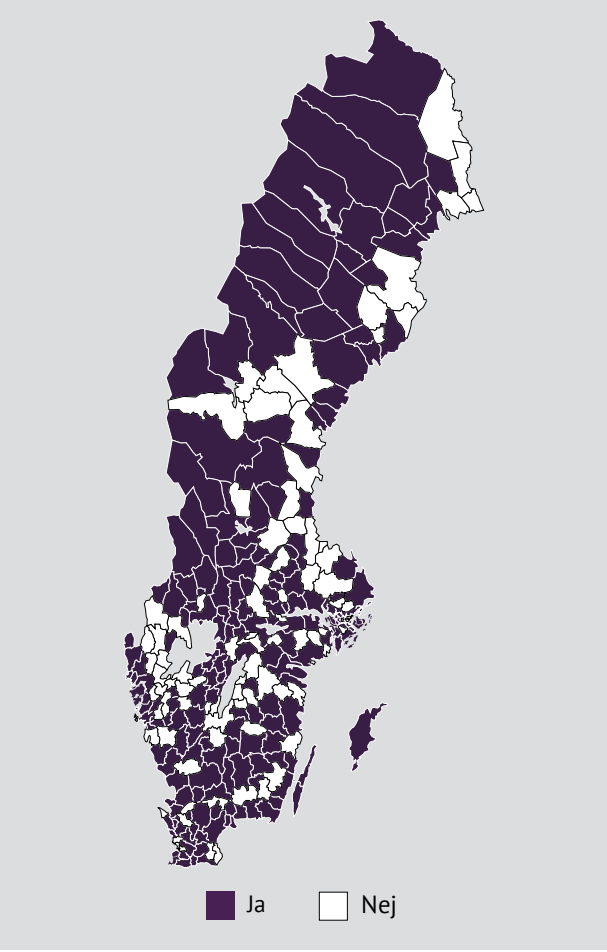
I betänkandet Ut ur utsatthet (SOU 2023:97) identifieras brister i kommuners stöd till barn och vuxna som utnyttjats för sexuella ändamål. Målgrupperna innefattas inte nödvändigtvis i kommuners arbete mot mäns våld mot kvinnor och finns bara omnämnda i en tredjedel av kommunernas handlingsplaner. Det är vanligare att större kommuner kan erbjuda särskilda insatser till målgrupperna, ofta i form av specialiserade verksamheter. Utredningen föreslår därför ett tillägg i socialtjänstlagen där socialnämndens ansvar förtydligas.

Enkätundersökning

Brottsoffermyndigheten har genom en enkät till Sveriges samtliga kommuner och Stockholms stadsdelar undersökt kommunernas stöd till brottsoffer. Frågorna i enkäten var av kartläggande karaktär och omfattade bland annat information, riktade stödinsatser och kommunernas kvalitetsarbete. Enkäten bestod av åtta huvudfrågor med elva eventuella följdfrågor beroende på tidigare svar.

Enkäten besvarades av 204 kommuner, 70,5 procent, och fem stadsdelsförvaltningar, 45 procent. De fem stadsdelsförvaltningar i Stockholm som besvarade enkäten var Enskede-Årsta-Vantör, Hässelby-Vällingby, Järva, Skarpnäck och Södermalm. Svarsalternativ på merparten av frågorna var ja/nej/vet ej. I kartbilder och i presentation av kvantitativa resultat från enkäten, representeras Stockholms resultat av det mest frekventa svaret från stadsdelsförvaltningarna. I bearbetning av öppna svarsalternativ har all information omhändertagits.

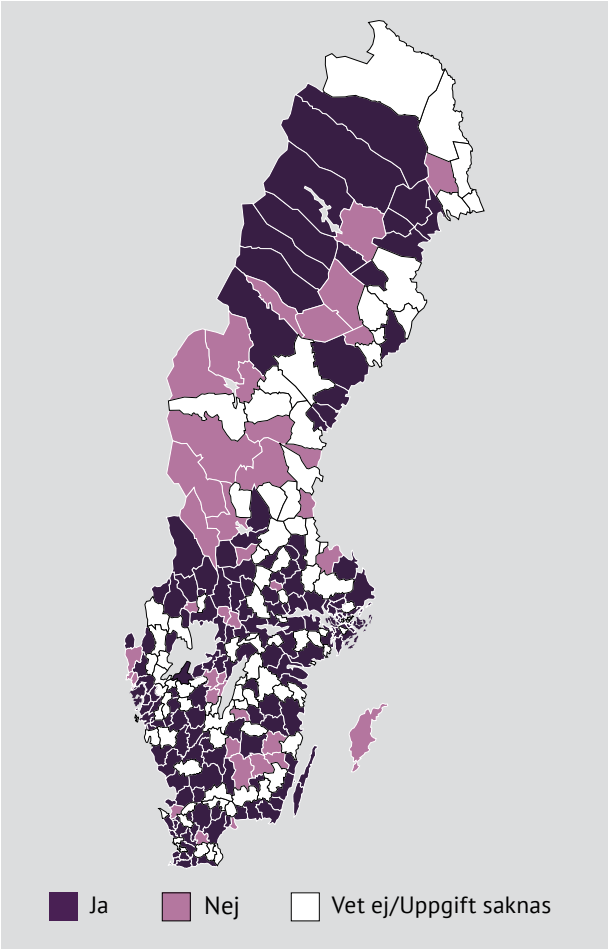
Karta 3. Kommuner som har svarat på Brottsoffermyndighetens enkät

Källa: Brottsoffermyndigheten, enkät till kommuner.

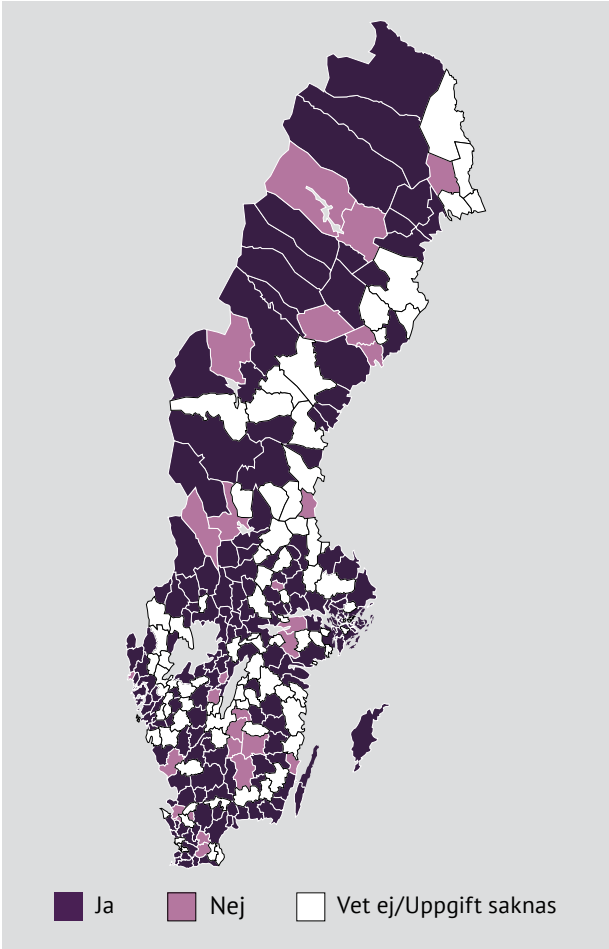
älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Karta 4. **Kommunen har information på sin webbplats om sitt stöd till brottsutsatta**

Alternativet Vet ej/Uppgift saknas betyder antingen att kommunerna saknar kännedom eller inte besvarat enkäten.
Källa: Brottsoffermyndigheten, enkät till kommuner.

Karta 5. **Kommunen hänvisar till brotts-offerstödjande aktörer på sin webbplats**

Alternativet Vet ej/Uppgift saknas betyder antingen att kommunerna saknar kännedom eller inte besvarat enkäten.
Källa: Brottsoffermyndigheten, enkät till kommuner.

Information till brottsoffer

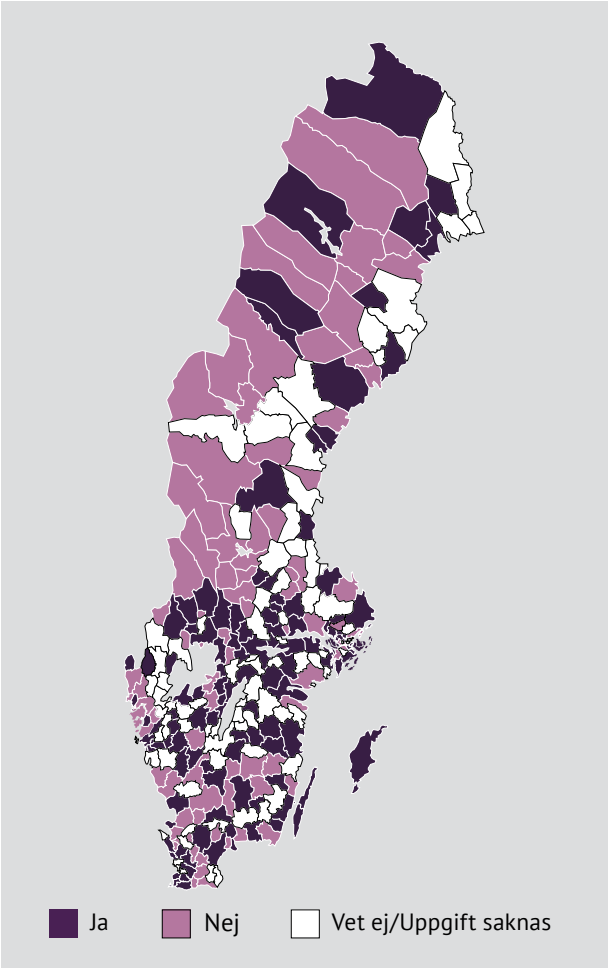
Information är en viktig del av socialtjänstens stöd till brottsoffer. I Socialstyrelsens handbok om våld i nära relationer (Socialstyrelsen 2023b) lyfts behovet av lättillgänglig information som är anpassad till olika grupper, exempelvis barn i olika åldersgrupper. Information till brottsoffer är även en viktig del i socialtjänstens kontakter med enskilda individer. Socialtjänsten bör informera om hur en polisanmälan görs, om försäkrings- och rättsprocessen, om rätten till målsägandebiträde i vissa fall och om andra organisationers verksamhet för brottsutsatta och närstående (Socialstyrelsen 2012).

I Brottsoffermyndighetens enkät till kommunerna ingår frågor om vilken information som finns tillgänglig på kommunernas webbplatser. Resultatet visar att 78 procent av kommunerna har information på sin webbplats om vilket stöd som kommunen erbjuder brottsutsatta, se karta 4. Cirka 40 procent av kommunerna ger information om stöd till samtliga brottsoffer, oavsett vilket brott de har utsatts för. Fler kommuner, 60 procent, har riktad information till vissa särskilda målgrupper, exempelvis personer utsatta för våld i nära relationer eller unga brottsutsatta.

84 procent av kommunerna har hänvisningar till andra brottsofferstödjande aktörer och relevanta myndigheter på sin webbplats, se karta 5. Vanligast är att hänvisa till en brottsofferjour, vilket 71 procent av kommunerna gör. Därefter förekommer ofta hänvisningar till en kvinno- eller tjejjour, 66 procent, och till polisen, 60 procent.

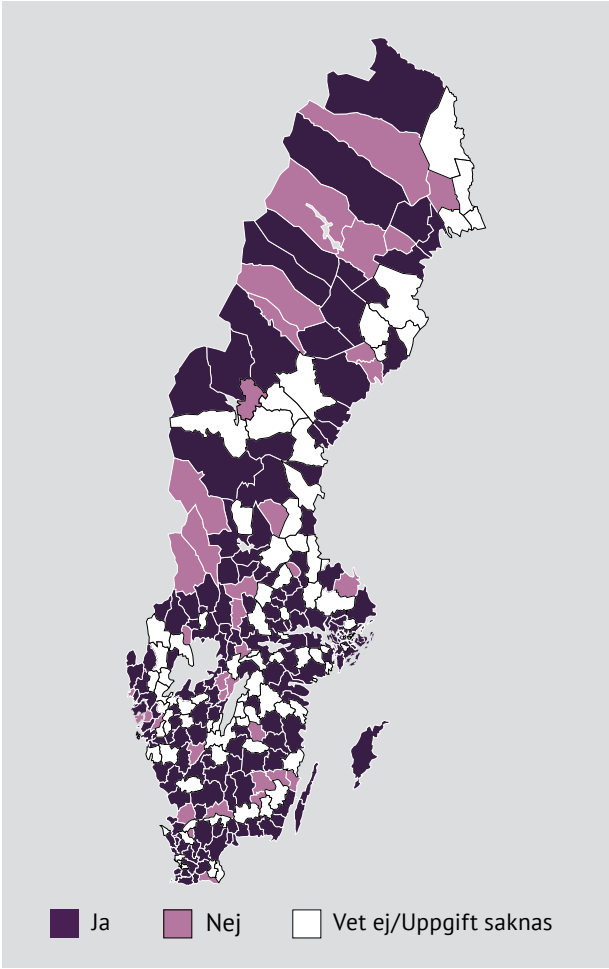
älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Karta 6. Kommunen erbjuder riktat stöd till personer som utsatts för brott, oavsett brott

Alternativet Vet ej/Uppgift saknas betyder antingen att kommunerna saknar kännedom eller inte besvarat enkäten. Källa: Brottsoffermyndigheten, enkät till kommuner.

Karta 7. Kommunen erbjuder riktat stöd till särskilda målgrupper brottsoffer

Särskilda målgrupper kan exempelvis vara barn eller personer utsatta för våld i nära relationer. Alternativet Vet ej/Uppgift saknas betyder antingen att kommunerna saknar kännedom eller inte besvarat enkäten. Källa: Brottsoffermyndigheten, enkät till kommuner.

Socialtjänstens insatser till brottsoffer

Resultaten av Brottsoffermyndighetens enkätundersökning visar att 59 procent av kommunerna erbjuder riktat stöd till alla brottsoffer, oavsett vilket brott de har utsatts för, se karta 6. 81 procent av kommunerna erbjuder riktat stöd till särskilda målgrupper av brottsoffer, se karta 7. Det är vanligare att kommuner som har 30 000 invånare eller fler har både riktat stöd till alla brottsoffer och till särskilda målgrupper jämfört med mindre kommuner.

I analys av enkätens öppna svar från kommunerna framkommer att de vanligaste stödinsatserna som de erbjuder brottsutsatta, oavsett vilket brott de utsatts för, är olika former av samtalsstöd och rådgivning. Mindre kommuner med upp till 30 000 invånare tenderar att ha mer generella stödinsatser som är bredare i sin ansats. Det omfattar stödsamtal, information och vägledning, juridisk hjälp och psykologisk rådgivning. Medelstora kommuner med upp till 200 000 invånare har mer målgruppsanpassade insatser som stöd för våldsutsatta och mer specialiserat samarbete med brottsofferjourer. De största kommunerna med över 200 000 invånare har generellt sett fler specifika stödstrukturer som exempelvis Mika-mottagning[3],

3 Mottagning för personer med erfarenhet av sexuell exploatering av olika slag samt människohandel för sexuella ändamål.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

hbtq-certifierade mottagningar, stöd till personer i prostitution och till personer utsatta för hedersrelaterat våld, även om sådana verksamheter även finns i mindre kommuner.

Möjligheten och behovet av att erbjuda specifika stödinsatser kan sannolikt variera beroende på brottslighet och befolkningens sammansättning vad gäller ålder, kön och etnicitet. Att kommunen erbjuder specifika och målgruppsanpassade stödinsatser kan också bero på kommunens befolkningsmängd och ekonomiska förutsättningar.

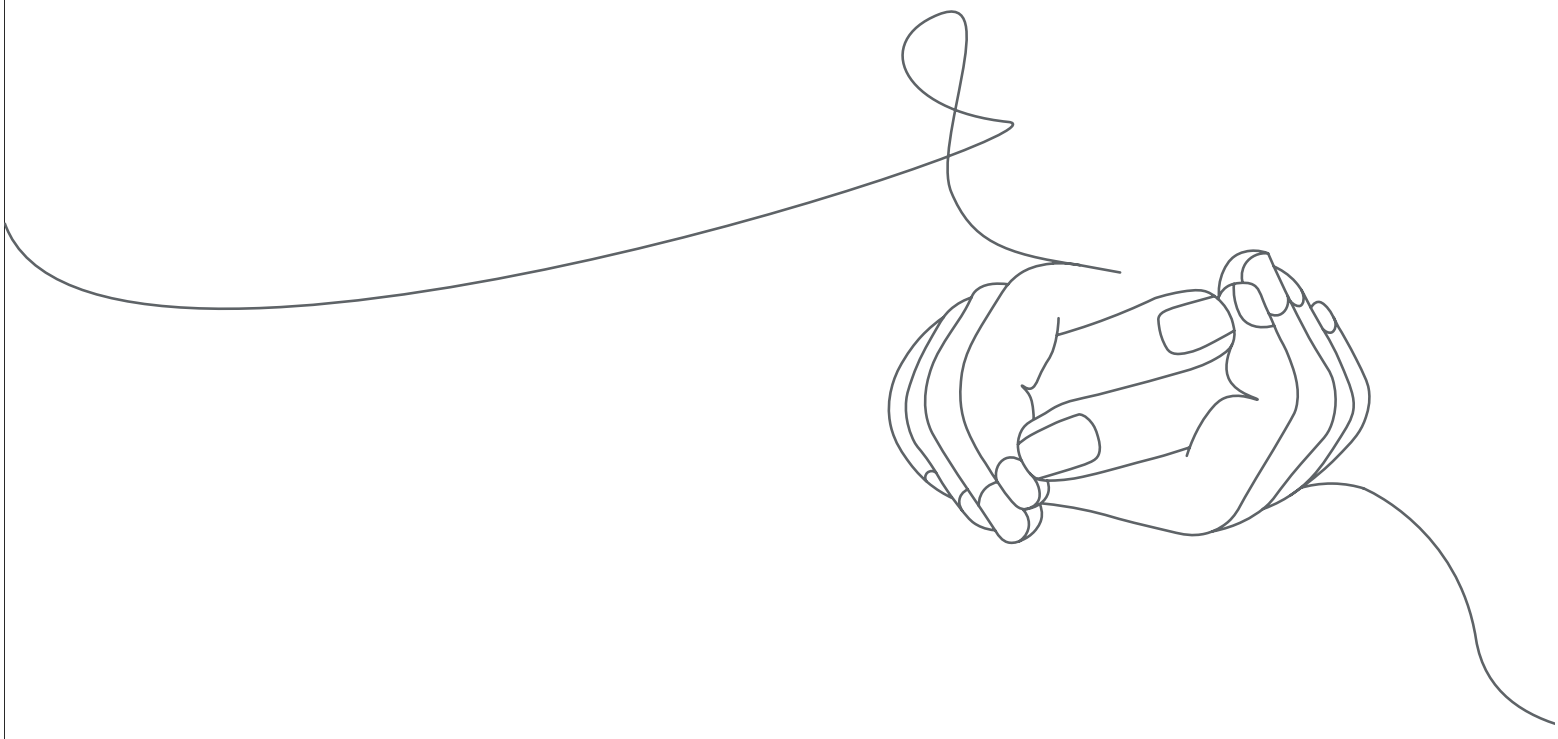
Insatser för personer utsatta för våld

Socialtjänstens insatser till brottsoffer har ett särskilt fokus på området våld i nära relationer och våldsutsatthet. Sveriges Kommuner och Regioner har följt upp socialtjänstens stöd till våldsutsatta vuxna. Uppföljningen visar att de vanligaste insatserna som våldsutsatta vuxna får av socialtjänsten är enskilda stödsamtal, 63 procent, och rådgivning och information, 52 procent. Därefter följer genomgång av säkerhet och praktiskt stöd, 28 respektive 18 procent. 21 procent av de stödsökande fick insatsen skyddat boende, se sidan 47 för mer information om skyddat boende. Resultatet visade även att det är vanligast att den utsatta på egen hand sökt kontakt med socialtjänsten, 59 procent.

Socialtjänsten ger ekonomiskt bistånd till våldsutsatta. Många våldsutsatta personer söker sig till socialtjänsten för att få stöd och hjälp med exempelvis ansökan om ekonomiskt bistånd eller andra stödinsatser, utan att berätta om våldet de blir utsatta för. Att upptäcka våldsutsatthet och stödja de utsatta är ett uppdrag inom verksamheten ekonomiskt bistånd. Bland de som är utsatta för våld i nära relationer är biståndsmottagare överrepresenterade och kvinnor är i majoritet (Socialstyrelsen 2024c).

Ska erbjuda medling till unga

Enligt lagen om medling med anledning av brott (2002:445) och socialtjänstlagen är kommunerna skyldiga att erbjuda medling när brottet har begåtts av någon som är under 21 år. Medling vid brott innebär att gärningspersonen och brottsoffret träffas för att tillsammans med en opartisk medlare tala om brottshändelsen och konsekvenserna av den. Insatsen syftar till att gärningspersonen ska få ökad insikt om brottets konsekvenser och att brottsoffret ska ges möjlighet att bearbeta sina upplevelser. Medlaren är ofta en tjänsteperson inom socialtjänsten (Socialstyrelsen 2020a). Det finns ingen samlad nationell statistik på hur vanligt förekommande medling är.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Stödcentrum för unga brottsutsatta

Omkring femtio kommuner har särskilda stödcentrum för unga brottsutsatta. Dessa centrum erbjuder stöd i form av bland annat stödsamtal, rådgivning, information och praktisk hjälp. Praktisk hjälp kan innebära hjälp att ta kontakt med polisen, försäkringsbolag och åklagare. Även vittnen, anhöriga och närstående kan vända sig till vissa stödcentrum för stöd.

Majoriteten av kommunerna bedriver stödcentrum för unga brottsutsatta på egen hand, medan vissa kommuner i Stockholm samarbetar med andra kommuner. Verksamheten sträcker sig från Malmö i söder till Örnsköldsvik i norr, men det är mest förekommande med stödcentrum i Stockholm och andra storstäder i södra och mellersta Sverige. I norra Sverige och mindre städer finns det sällan stödcentrum för unga brottsoffer.

Vänder sig till unga i olika åldrar

Det första stödcentrumet för unga brottsoffer startades år 1999 i Stockholm. Verksamheten initierades på grund av ett ökat antal personrån, där många av de utsatta var ungdomar. Syftet med det första centrumet var att ge stöd och råd till ungdomar som blivit utsatta för brott i offentliga miljöer (Socialstyrelsen 2005). I samarbete med polisen startade sedan andra kommuner stödcentrum för unga brottsoffer, bland annat med hjälp av startbidrag från Brottsofferfonden. I dag erbjuder de flesta stödcentrum stöd oavsett vilket brott det handlar om.

Det kan däremot skilja sig åt vilka åldersgrupper som kommunerna tar emot. Vanligast är att stödcentrumen är öppna för brottsutsatta upp till 20 år. Vissa stödcentrum har dock en övre åldersgräns på 17 år medan andra har en gräns på 25 år.

Stödcentrumen erbjuder både stöd i fysisk miljö och digitalt via telefon, e-post eller chatt. De som arbetar på stödcentrumen har speciell kompetens för att kunna stödja brottsutsatta. Vilken utbildning och befattning personalen har skiljer sig däremot mellan kommunerna. På de olika stödcentrumen arbetar exempelvis socionomer, beteendevetare och ungdomsbehandlare. ■

Samverkan med andra aktörer

Socialtjänsten samverkar i störst utsträckning med andra delar av den egna verksamheten i ärenden som rör våldsutsatta vuxna. I en undersökning som Sveriges Kommuner och Regioner har genomfört framgår det att samverkan sker i ungefär hälften av ärendena (Sveriges Kommuner och Regioner 2024). Drygt 70 procent av dessa ärenden rörde samverkan med andra verksamheter inom socialtjänsten. Näst vanligast var samverkan med kvinnojour eller polis, som angavs som registrerade samverkanspartners i cirka en femtedel av samverkansärendena.

Boverkets Bostadsmarknadsenkät 2023 visar att 165 kommuner, 57 procent, samverkar med andra kommuner inom det egna länet när det gäller personer som utsatts för våld av närstående och som på grund av hotbild behöver flytta till en annan kommun. 101 kommuner svarar att de även har ett sådant samarbete som sträcker sig utanför det egna länet. Var fjärde kommun anger att de inte har någon sådan samverkan. De kommuner som inte uppger att de samverkar är främst mindre kommuner med färre än 25 000 invånare, men även vissa storstadskommuner uppger att de inte samverkar. Bostadsbrist och avsaknad av formaliserat samarbete är några av orsakerna till detta.

Inom brottsofferområdet är barnahus en vanligare form av samverkan mellan socialtjänsten och andra aktörer när ärenden rör barn, se sidan 45 för mer information.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Samverkan med civila aktörer

Mycket av det stöd som samhället erbjuder brottsutsatta tillhandahålls i praktiken av civilsamhället. Organisationer i civilsamhället utför socialtjänstinsatser enligt socialtjänstlagen och dessa insatser regleras i lag med krav på dokumentation och uppföljning. Merparten av kommunerna har samarbete med både brottsofferjourer och kvinno- och tjejjourer. Se sidan 58 om civilsamhället och sidan 47 om skyddade boenden.

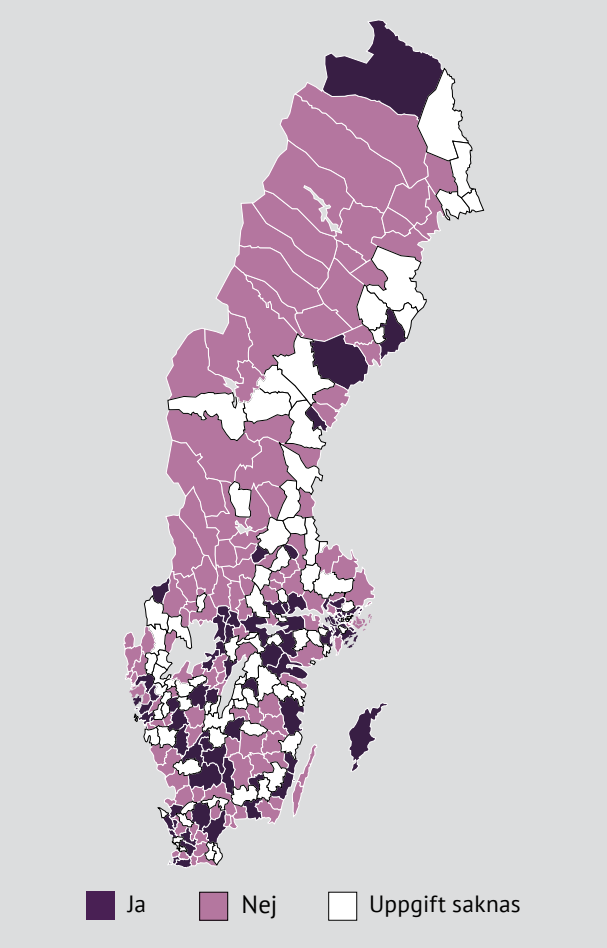
Ibland upprättar kommuner och civilsamhällets organisationer samverkansavtal eller idéburet offentligt partnerskap, IOP, mellan varandra. Det senare är en samverkansmodell som är ett mellanting mellan att ge bidrag och att upphandla en tjänst från en civil aktör (Sveriges Kommuner och Regioner 2018). Tanken med IOP är att idéburna aktörer kan medverka till att utföra offentligt finansierade välfärdstjänster, och kommuner och statliga myndigheter kan dra nytta av aktörernas kompetens, erfarenhet och andra resurser. IOP måste samtidigt vara förenligt med upphandlings- och statsstödsreglerna. Inom brottsofferområdet är det möjligt för en kommun och en lokal brottsofferjour att ingå ett IOP-avtal för att ge stöd till brottsoffer i form av bland annat samtalsstöd, rådgivning och praktiskt stöd i kontakter med myndigheter. Se sidan 58 om mer information om kommuners samarbete med brottsofferjourer.

Tillgång till anställd med ansvar för brottsoffer

Brottsoffermyndigheten har i enkäten till kommunerna undersökt hur vanligt det är att ha någon anställd med ett specifikt ansvar för brottsoffer, som samordnare eller lots. En av tre kommuner har minst en anställd med ansvar för stöd till antingen alla brottsoffer eller till specifika brottsoffergrupper, se karta 8. Enbart fem procent av kommunerna har någon anställd som ansvarar för stöd till samtliga brottsoffer. 30 procent har en anställd med ansvar för stöd till specifika målgrupper av brottsoffer, framför allt barn och personer utsatta för våld i nära relationer.

Det är mindre vanligt att små kommuner med upp till 30 000 invånare har någon anställd med ansvar för brottsoffer.

Karta 8. Kommunen har någon anställd med specifikt ansvar för stöd till brottsoffer

Exempelvis en samordnare eller lots. Redovisningen gör ingen skillnad på om den anställda har specifikt ansvar för samtliga brottsoffer eller till vissa målgrupper. Källa: Brottsoffermyndigheten, enkät till kommuner.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Uppföljning av verksamheten och kunskap om brottsoffer i organisationen

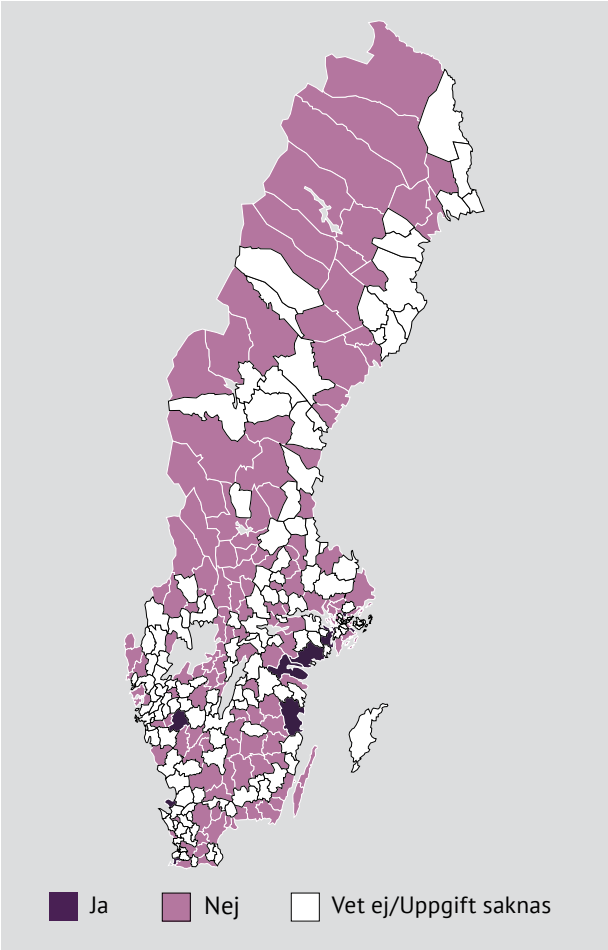
Det är svårt att få en överblick över det stöd som Sveriges kommuner ger till brottsoffer. Socialstyrelsen påpekade år 2020 att kunskapen om socialtjänstens brottsofferstöd är för bristfällig för att myndigheten skulle kunna lämna förslag på mått eller indikatorer för att följa upp tillgången (Socialstyrelsen 2020b). Enligt utredningen Framtidens socialtjänst saknas internationell officiell statistik för socialtjänsten (SOU 2020:47). Socialstyrelsen samlar in mängdstatistik om brottsoffer. Undersökningar visar att närmare hälften av socialtjänstens totala insatser för brottsoffer genomförs utan behovsprövning. Det saknas därför statistik på hur många som får insatser och det är svårt att få en heltäckande bild av vilka insatser brottsoffer får (SOU 2020:47).

I Socialstyrelsens öppna jämförelser finns information om kommunernas systematiska uppföljning av verksamhetsområdet våld i nära relationer. Under det senaste året har 20 procent av kommunerna följt upp arbetet med våld i nära relationer, se karta 9 (Socialstyrelsen 2023c). I Brottsoffermyndighetens kommunenkät ställdes en fråga om uppföljning av arbetet med stöd och insatser till enskilda brottsoffer, exklusive personer utsatta för våld i nära relation[4]. Enbart sex procent av kommunerna uppgav att de på ett systematiskt sätt följt upp arbetet under de senaste fem åren, se karta 10.

4 Frågan löd: Har kommunen under de senaste fem åren genomfört individbaserad systematisk uppföljning av det stöd och/eller insatser som ges till enskilda brottsoffer (utöver våld i nära relation)?

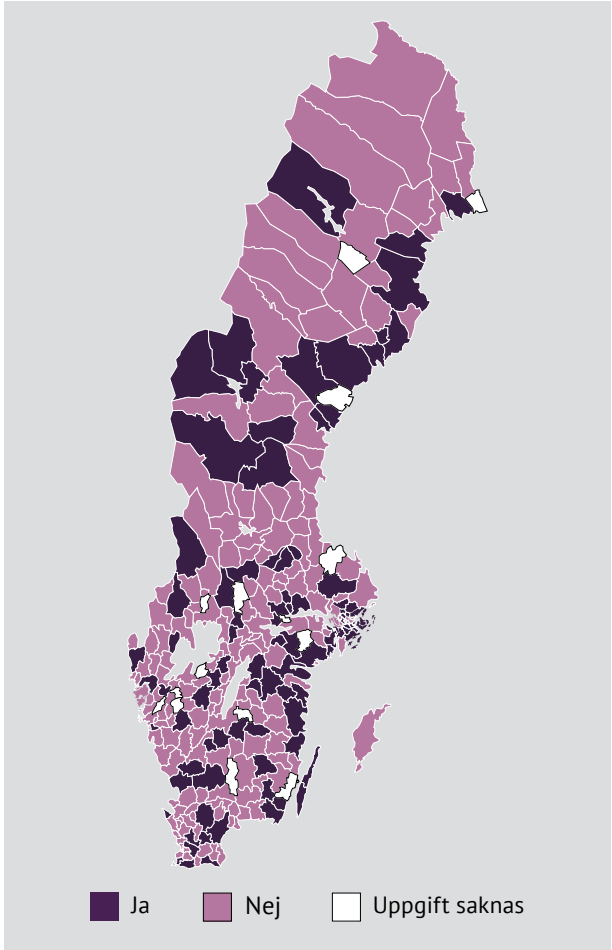
älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Karta 9. **Kommunen har genomfört systematisk uppföljning av verksamhetens stöd till brottsoffer, exklusive personer utsatta för våld i nära relationer**

Kommuner som under de senaste fem åren har genomfört individbaserad systematisk uppföljning av det stöd och/eller insatser som ges till enskilda brottsoffer (utöver våld i nära relation). Alternativet Vet ej/Uppgift saknas betyder antingen att kommunerna saknar kännedom eller inte besvarat enkäten. Källa: Brottsoffermyndigheten, enkät till kommuner.

Karta 10. **Kommunen har genomfört systematisk uppföljning av verksamhetens stöd till personer utsatta för våld i nära relationer**

Kommuner som genomfört individbaserad systematisk uppföljning av verksamhetens stöd och/eller insatser till enskilda utsatta för våld i nära relationer under det senaste året. Stockholm och Göteborgs resultat motsvarar det mest frekventa svaret från städernas stadsdelar. Källa: Socialstyrelsen, Öppna jämförelser 2023 – våld i nära relationer.

Några utmaningar med att följa upp arbetet med brottsutsatthet inom kommunerna handlar om tillgång till data samt verksamhetens komplexitet och organisering. Det finns exempelvis ingen samlad nationell statistik om våldsutsatta vuxna som söker stöd och skydd hos socialtjänsten. Det saknas uppgifter om antalet stödsökande, vilken typ av insatser de får och vilket resultat insatserna ger på gruppnivå. I Sveriges Kommuner och Regioners projekt SU-kvinnofrid har 47 kommuner följt upp socialtjänstens stöd till våldsutsatta på individnivå i ett försök att bidra till att förbättra uppföljningen (Sveriges Kommuner och Regioner 2024). Avsaknaden av en samlad nationell statistik förklaras av att det finns utmaningar med uppföljningar på gruppnivå på grund av verksamhetssystemens utformning, juridiska hinder och komplexiteten i socialt arbete. Ytterligare en förklaring är resursbrist och tid för uppföljningsarbete. Några resultat från projektets uppföljning visar att 85 procent av de som söker stöd får en insats och drygt var femte våldsutsatt får skyddat boende och praktiskt stöd. Insatserna har stor betydelse för de

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

stödsökande vad gäller deras våldsutsatthet. Sex av tio uppger att socialtjänstens insatser haft stor eller helt avgörande betydelse i brukarundersökningar (Sveriges Kommuner och Regioner 2024).

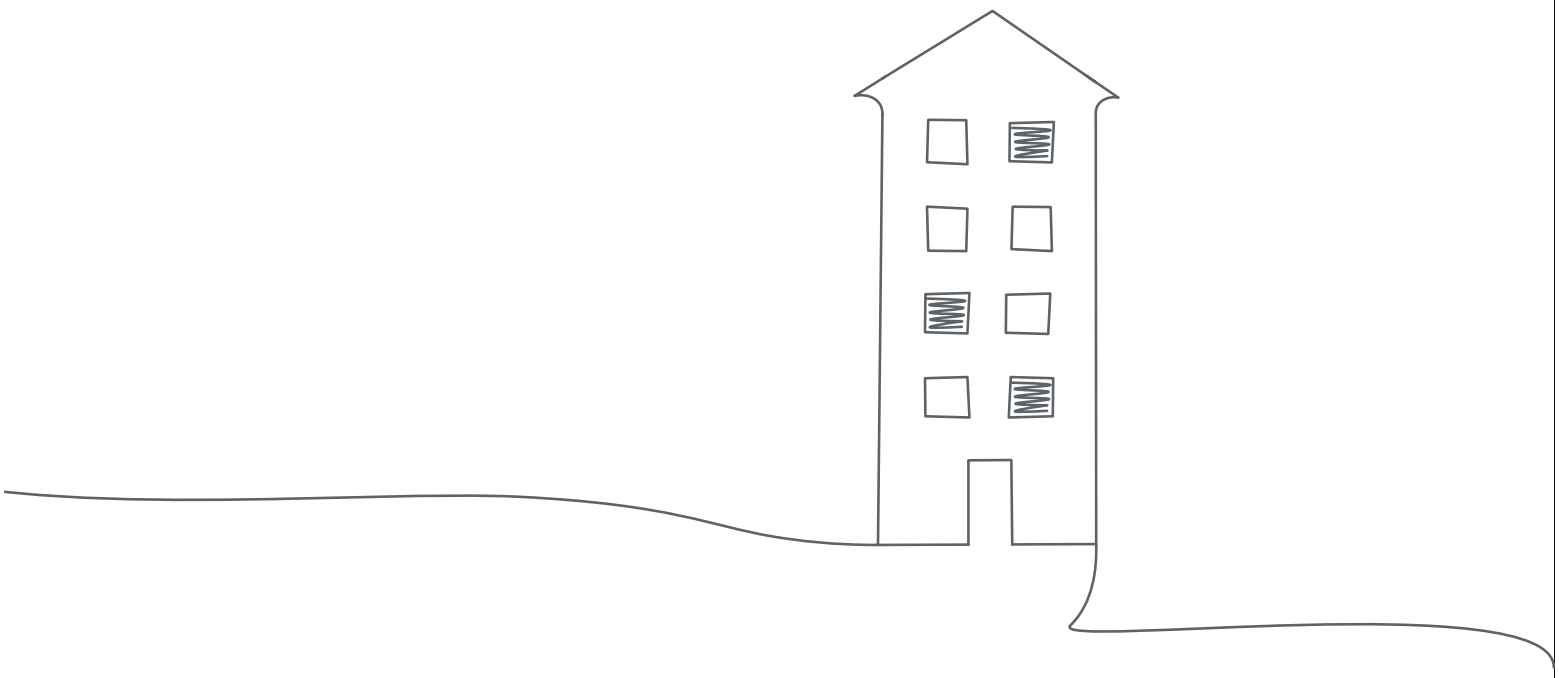
Personalens kunskap om brottsutsatthet

Enligt 3 kap. 3 § socialtjänstlagen ska anställda ha lämplig utbildning och erfarenhet för att kunna utföra uppgifter inom socialtjänstens områden. Tillgången till utbildad personal med kunskap om brottsofferfrågor spelar roll för möjligheten att erbjuda riktade stödinsatser. Mindre kommuner kan ha svårare att rekrytera personal inom socialtjänsten jämfört med större kommuner. Små kommuner kan dessutom ha mindre ekonomiskt utrymme för att fortbilda den befintliga personalen.

I Brottsoffermyndighetens enkät uppger 15 procent av kommunerna att det har genomförts en generell fortbildning[5] om brottsutsatthet för handläggare under det senaste året. Riktad utbildning om särskild brottsutsatthet är sannolikt något vanligare förekommande. Drygt hälften av kommunerna har exempelvis utbildat personal om sexuell exploatering av barn och vuxna under de senaste två åren (SOU 2023:97).

I Socialstyrelsens riktlinjer och allmänna råd om våld i nära relationer framgår att personal som arbetar med handläggning, uppföljning samt genomför insatser enligt socialtjänstlagen bör ha kunskap om våld i nära relationer. Kunskapen bör användas för att uppmärksamma att någon är utsatt och i särskilda verksamheter omsättas i det praktiska arbetet. I Socialstyrelsens handbok angående våld i nära relationer (Socialstyrelsen 2023b) framgår också ytterligare exempel på kunskap som kan behövas för att identifiera våldsutsatthet och för att ge stöd, som exempelvis hur uppbrottsprocessen från en våldsutövande partner kan komma till uttryck och hur skyddade personuppgifter ska hanteras.

5 Exklusive fortbildning som enbart rör särskild brottsutsatthet, som våld i nära relation.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Barnahus

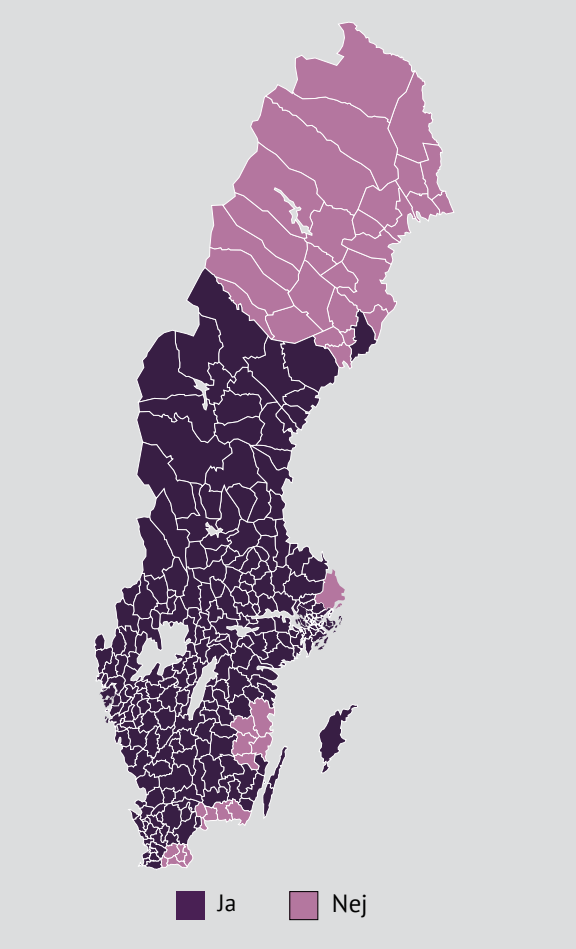
När ett barn misstänks vara eller ha varit utsatt för ett allvarligt brott, kan barnet under utredningsprocessen höras på ett så kallat barnahus. Barnahus ska vara en trygg, barnvänlig plats samt en samverkansyta för de aktörer och myndigheter som är involverade i processen runt det utsatta barnet. I utredningen En uppväxt fri från våld från år 2022 (SOU 2022:70) föreslås att barnahusverksamheter ska finnas i hela Sverige och utvecklas.

Samverkan för att tillgodose rättigheter och behov

En misstanke om att ett barn utsatts för brott aktualiserar ansvar och parallella processer hos aktörer som polis, socialtjänst, hälso- och sjukvård och åklagare. Det är viktigt att aktörerna samverkar för att barn ska få sina rättigheter och behov tillgodosedda. För att få kalla samverkan för barnahus krävs ett samverkansavtal och en verksamhetslokal som lever upp till kriterierna i befintliga riktlinjer. År 2008 togs nationella riktlinjer fram av dåvarande Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Socialstyrelsen och Rättsmedicinalverket på uppdrag av regeringen (Linköpings universitet 2019). Under barnförhöret kan samverkande aktörer höra barnets berättelse via video i ett intilliggande medhörningsrum på barnahuset och barnet slussas därför inte runt mellan olika myndigheter.

Framväxten av barnahus har varit snabb i Sverige sedan de första försöksverksamheterna år 2006. Barnahus finns i dag i stora delar av Sverige och ofta har ett barnahus samverkansavtal med flera kommuner. Alla kommuner har inte ett samverkansavtal med ett barnahus. Täckningsgraden över landet är cirka 85 procent, se karta 11. Det är främst kommuner i norra Norrland och delar av Götaland som saknar avtal.

Karta 11. Kommunen har samverkansavtal med barnahus

Källa: Barnafrid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn.

Stora skillnader i kompetens och arbetssätt

Barnafrid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn, vid Linköpings universitet, utvärderade barnahusverksamheterna i Sverige år 2019. Utvärderingen visade att det inte finns en likvärdig service kring tillgänglighet samt stora skillnader i

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

resurser och bemanning mellan barnahus i Sverige (Linköpings universitet 2019).

Utredningen En uppväxt fri från våld (SOU 2022:70) uppmärksammade att de gemensamma nationella riktlinjerna kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus inte efterlevs. Personalen på barnahus efterfrågar en nationell organisation eller tvingande lagstiftning för att ge en god och likvärdig service till brottsutsatta barn. Det saknas också nationellt stöd för hur verksamheterna ska vara bemannade och vilka uppgifter som ska utföras av barnahus. Utöver lokala samverkansavtal och de gemensamma nationella riktlinjerna finns ett behov av tvingande bestämmelser för alla samverkande parter.

På barnahus hålls samråd som är ett forum där samverkande aktörer tillsammans kan planera för den fortsatta handläggningen av det aktuella ärendet. En fördel med samråd är att barnet inte upprepade gånger behöver berätta om det som hänt. Det ger också aktörerna en förståelse om deras olika ansvarsområden och arbetssätt. Det finns dock skillnader mellan barnahus angående vilka aktörer som deltar i samråden. Det är främst representation av medicinsk och psykologisk kompetens som saknas vid vissa samråd (Linköpings universitet 2019).

Inom verksamheten finns även rum för läkarundersökning i syfte att till exempel utfärda rättsintyg. På ungefär hälften av barnahusen fanns år 2019 rum där socialtjänsten eller barn- och ungdomspsykiatrin vid behov kunde genomföra stödjande samtal i form av krisstöd (Linköpings universitet 2019). Resten av barnahusen gav inte krisstöd på plats men det var möjligt att få stöd via kommunen i anslutning till den första insatsen. I krisstödet ingår även att göra en bedömning av barnet och barnets eventuella syskons behov av ytterligare stöd och behandling. Utredningen från år 2022 (SOU 2022:70) poängterar att tillgången till stöd och behandling på barnahus som rör barnens psykiska hälsa behöver utvecklas.

Rätt till information

Barn som ska höras på barnahus har rätt till anpassad information om vart hen ska åka och vad som kommer att ske på plats. Efter förhöret bör de berörda aktörerna komma överens om vilken information som barnet kan ta del av och vem av aktörerna som ska lämna informationen.

Sveriges barnahus har en bred målgrupp

I Sverige omfattar barnahusens verksamhet barn som misstänks vara utsatta för ett allvarligt brott som är riktat mot barnets liv, hälsa, frihet eller frid enligt 3–4 kap. brottsbalken, medan verksamheten i många andra länder enbart riktas mot barn utsatta för sexualbrott.

Vissa barn hanteras inte inom ramen för barnahus i Sverige i praktiken trots att de tillhör målgruppen (SOU 2023:97). Det kan bero på skillnader i hur ärendena handläggs inom polisen och på vilken enhet inom myndigheten som barnet utreds. Det finns också andra grupper som inte utreds på barnahus, som de barn där övergreppet inte anmälts till socialtjänsten och barn utsatta för hedersrelaterat våld (Linköpings universitet 2019).

Behov av en samordnande aktör

Idag saknas det en samordnande aktör som kan ge stöd, ansvara för samordning och följa upp arbetet vid barnahusen i Sverige (SOU 2022:70). Det finns förhoppningar att en sådan aktör skulle ge förutsättningar för förbättrad kvalitet, ökad effektivitet och ökad likvärdighet över landet. I utredningen En uppväxt fri från våld (SOU 2022:70) föreslås att Brottsoffermyndigheten ska få ett sådant uppdrag. ■

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Insatsen skyddat boende

Personer utsatta för hot och våld eller andra former av övergrepp kan behöva plats på ett skyddat boende. Det är ett tillfälligt boende bemannat med utbildad personal som kan ge stöd och hjälp. Skyddat boende är en av de insatser som kommunen kan erbjuda och det är framför allt kvinnor som är i behov av ett tillfälligt boende. Det är även vanligt att barn följer med sin förälder till boendet. Barnen har sällan fått insatsen själva, men regeringen har föreslagit en förändring i socialtjänstlagen där skyddat boende föreslås bli en ny boendeinsats även för barn (prop. 2023/24:31).

Merparten av skyddade boenden erbjuder stöd och rådgivning till de personer som är placerade. Stödinsatserna kan exempelvis vara individuella stödsamtal, stödperson vid bland annat rättegång och stöd i kontakter med myndigheter och andra aktörer.

Fler placeringar

Socialstyrelsen har visat på en ökning av antal placeringar på skyddat boende från år 2012 till år 2019 (Socialstyrelsen 2020c). Under en tolvmånadersperiod från augusti 2018 till juli 2019 bodde cirka 6 500 vuxna och 6 200 barn minst en natt på ett skyddat boende. Det är en ökning med nästan 40 procent för vuxna och 95 procent för barn jämfört med den föregående mätningen från år 2012.

I Länsstyrelsernas kartläggning Till stadigvarande boende från år 2022 var kommunernas bedömning generellt att tillgången till skyddat boende är god. Ett flertal kommuner angav att de försöker hitta boenden som är anpassade utifrån individens behov. Det kan exempelvis innebära att den riskbedömning som kommunen ska göra, indikerar att den utsatta behöver ett boende utanför den egna kommunen för att skapa säkerhet för individen. Samtidigt finns det vissa grupper som det är svårare att hitta anpassade boenden för. Bland annat uppger knappt två tredjedelar av de skyddade boendena att de kan ta emot personer med fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar (Socialstyrelsen 2020c).

Kvaliteten på skyddade boenden

Skyddade boenden drivs i olika former. Kommunerna kan själva driva boenden men det är vanligt att de drivs av privata aktörer och ideella föreningar, främst kvinnojourer, se sidan 62 för mer information. Det har skett en ökning av boenden under det senaste decenniet, framför allt på grund av att fler privata aktörer har startat skyddade boenden. En utmaning med det ökande antalet nya boenden är att flera kommuner upplever att det är svårt att veta om verksamheterna upprätthåller en bra kvalitet (Länsstyrelserna 2022). Sedan den 1 april 2024 krävs det ett tillstånd från IVO för att bedriva skyddat boende i privat och ideell regi enligt 7 kap. 1 § socialtjänstlagen. Förutom att det säkerställer boendets kvalitet innebär det att alla boenden med tillstånd kommer att finnas i det omsorgsregister som IVO förvaltar. Kommunerna kan även använda andra sorters tillfälliga boenden som ett komplement till skyddade boenden beroende på vad som är lämpligt utifrån individens behov, som jourlägenheter och andra anpassade boenden (Socialstyrelsen 2023b).

Stadigvarande boende är en utmaning

Ett större problem kommunerna har är att kunna stötta personer med att ordna stadigvarande boenden efter en placering på skyddat boende (Länsstyrelserna 2022). Många gånger är det förklaringen till att kvinnor och barn stannar längre på det skyddade boendet än de har behov av. Det påverkar i sin tur möjligheten till placering på skyddat boende för nya personer med stödbehov. Anledningen är att det finns ett underskott på bostäder i många kommuner och bostadsmarknaden påverkar kommunernas möjligheter att hjälpa personer med en mer permanent boendelösning. ■

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Hälso- och sjukvården

Brottsoffer kan söka stöd och hjälp från alla verksamheter inom hälso- och sjukvården. Vissa brottsoffer behöver ett akut omhändertagande på grund av fysiska skador medan exempelvis de flesta utsatta för våld i nära relation söker vård för mer icke-akuta besvär som sömnsvårigheter och smärta i mage eller huvud (Sveriges Kommuner och Regioner 2021). Personal inom hälso- och sjukvård är ofta de första som möter brottsoffer, inte minst de personer som är utsatta för våld av närstående. Förutom vård och behandling, har personalen en viktig uppgift att identifiera brottsutsatthet och ge den brottsutsatta information.

Enligt 3 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) ska hälso- och sjukvården se till att hela befolkningen får vård på lika villkor och förebygga ohälsa. Hälso- och sjukvården samt tandvården har ett ansvar att bedriva en vård av god kvalitet. Hälso- och sjukvård bedrivs främst av landets 21 regioner, men även kommunerna och privata aktörer är vårdgivare eller utförare av hälso- och sjukvård.

Hälso- och sjukvården har enligt 6 kap. 5 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ansvar för att barn som är utsatta för våld eller andra övergrepp av en förälder eller annan vuxen de bor tillsammans med får information, råd och stöd. Det gäller även barn som har en närstående som är utsatt för våld. Hälso- och sjukvården ska se till att barnet får information, råd och stöd utifrån det behov som barnet har. Enligt 5 kap. 8 § hälso- och sjukvårdslagen ska hälso- och sjukvården även på socialnämndens initiativ samverka med andra aktörer om barn far illa eller riskerar att fara illa.

Under år 2022 började Socialstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer att gälla (HSLF-FS 2022:39). Där förtydligades hälso- och sjukvårdens samt tandvårdens ansvar angående de personer som utsätts för eller bevittnar våld i nära relation. Föreskrifterna inkluderar även de som är utsatta för våld inom en hederskontext samt vid prostitution och människohandel. Föreskrifterna omfattar åtgärder som verksamheterna ska vidta för att stötta och hjälpa utsatta personer.

Om en brottsutsatt eller någon annan behöver omedelbar vård ska regionen erbjuda det, oavsett var personen är bosatt, enligt 8 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen. Det gäller såväl svenska medborgare som tillhör en annan region som personer av annan nationalitet. Det finns olika bestämmelser angående olika gruppers tillgång till hälso- och sjukvård i Sverige. Personer som är försäkrade i andra EU/EES-länder och Schweiz har vid tillfällig vistelse i Sverige rätt till nödvändig vård. De behöver inte avbryta sin vistelse och återvända till sitt hemland av medicinska skäl.

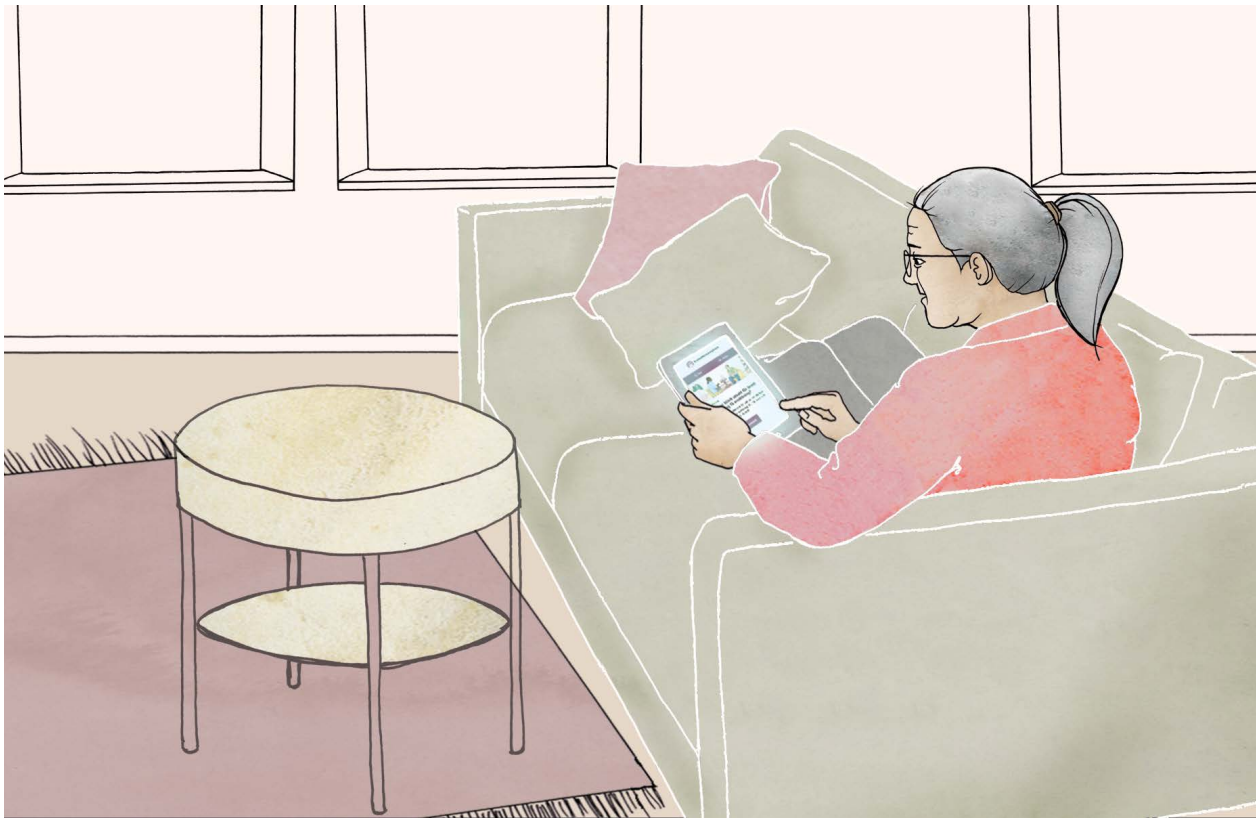
Regionerna är även skyldiga att erbjuda viss hälso- och sjukvård för asylsökande och personer som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd. Det följer av lagen om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd (2013:407) och lagen om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl. (2008:344). Personer under 18 år ska erbjudas hälso- och sjukvård i samma omfattning som barn och ungdomar bosatta inom regionen. Personer som fyllt 18 år ska erbjudas omedelbar hälso- och sjukvård enligt hälso- och sjukvårdslagen och omedelbar tandvård enligt tandvårdslagen (1985:125). Gruppen personer som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd omfattar bland annat personer som är utsatta för människohandel för sexuella ändamål.

Information till brottsoffer via webbplatser

Förutom hjälp vid en direkt kontakt med hälso- och sjukvården finns information till brottsoffer på många regioners hemsidor, på webbplatser som regioner driver i samverkan med andra aktörer och på webbplatsen 1177. På 1177 finns information och råd till de som utsatts för våld, övergrepp och sexuella trakasserier. Där finns också information, råd och hänvisning vidare för de som varit med om en allvarlig händelse.

Samtliga regioner i landet finansierar webbplatsen UMO.se som vänder sig till barn och unga mellan 13 och 25 år. På webbplatsen finns information inom flera olika områden som fysisk och psykisk hälsa,

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

relationer och droger. Där finns även information om våld och kränkningar inklusive hedersrelaterat våld och människohandel. Det finns också viss information om var ungdomar kan vända sig om de har utsatts för brott och vilket stöd som finns. Youmo.se är en webbplats där delar av informationen från UMO.se finns på andra språk.

Ska identifiera brottsutsatthet

För att samhället ska kunna ge brottsoffer adekvat stöd är det viktigt att upptäcka vem som är utsatt. Ibland vet personen inte om att det som hen är utsatt för är ett brott förrän den får prata med någon annan.

Det kan vara svårt att veta vem som är utsatt för våld eller övergrepp utan att patienten tillfrågas. Vid misstanke om att en vuxen person är våldsutsatt ska personal inom hälso- och sjukvården i enrum fråga om orsaken till symtomen eller tecknen, enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer. Det är vanligast att hälso- och sjukvården ställer frågor om våldsutsatthet om de får en misstanke om att något sådant kan föreligga (Socialstyrelsen 2018a). I flera regioner finns det däremot fastställda riktlinjer att i vissa verksamheter ställa frågor om våldsutsatthet på rutin. Det rör bland annat smärt- och rehabiliteringsmottagningar och ungdomsmottagningar där forskning och erfarenheter indikerar att en större andel patienter är utsatta för våld än i andra verksamheter. Riktlinjerna implementeras dock i mycket varierande utsträckning (Sveriges Kommuner och Regioner 2021). I en undersökning från år 2018 (Socialstyrelsen 2018a) var det främst inom mödrahälsovården, 69 procent, och vuxenpsykiatrin, 40 procent, som frågor ställdes rutinmässigt. Det förekom även i andra verksamheter, men dock i längre grad[6].

I Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2022–2023 identifieras brister angående hälso- och sjukvårdens förmåga att uppmärksamma våldsutsatthet (Socialstyrelsen 2024a). Hälso- och sjukvården var den samhällsaktör som de flesta brottsoffren i rapporten hade haft kontakt med året före. Vården hade i vissa fall missat att personerna var brottsutsatta, trots riskfaktorer för våldsutsatthet.

6 Personal inom mödrahälsovården, barn- och ungdomspsykiatrin samt vuxenpsykiatrin fick år 2014 rekommendationer från Socialstyrelsen att ställa frågor om våldsutsatthet.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Det har även signalerats att vården missar personers utsatthet i prostitution eller sexuell exploatering då hälso- och sjukvårdspersonalen inte ställer frågor om det (SOU 2023:97).

Exempel

Verksamheter med arbetssätt för att identifiera brottsutsatthet

Inom folktandvården i Region Norrbotten ställer personalen frågor till patienter vid misstanke eller indikation om våldsutsatthet. Alla anställda inom folktandvården i Region Norrbotten har fått utbildning om våld och våldsutsatta. Det finns rutiner för hur och när frågor om våld ska ställas och en handlingsplan vid upptäckt av våld. Information om rutiner angående våldsutsatthet ingår i introduktionsutbildningen för nyanställda. Folktandvården bedömer att den skulle nå fler våldsutsatta om de regelbundet skulle ställa frågan även om det inte finns en misstanke om våld.

Om en vuxen våldsutsatt patient lämnar sitt godkännande och våldet är akut, samverkar folktandvården med polis och sjukvård. Verksamheten samverkar alltid med socialtjänsten om det rör ett barn eller om barn finns i patientens familj. Den vuxna patienten får även kontaktuppgifter till kvinnojour eller kvinnofridslinjen (SOU 2023:10).

Informationen ska anpassas efter individuella behov

Den som söker vård ska få relevant information av hälso- och sjukvårdspersonal enligt 3 kap. patientlagen (2014:821). Informationen ska anpassas efter individ och situation, som ålder, individuella förutsättningar och språklig bakgrund. Det kan exempelvis vara aktuellt att använda tolk i de fall patienten inte behärskar svenska fullt ut eller för personer med hörselnedsättning. Förutom information om hälsotillstånd, vård och behandling kan informationen exempelvis innefatta hur uppgifter dokumenteras och vad patienten vid behov kan göra för att motsätta sig att uppgifterna blir tillgängliga via direktåtkomst av andra vårdgivare och omsorgsgivare.

Hälso- och sjukvården har även ansvar för att lämna information i särskilda situationer. Om en patient som är farlig för någon annans personliga säkerhet lämnar eller avser att lämna sjukhuset ska verksamhetschefen omedelbart underrätta en närstående till patienten enligt 4 kap. 3 § hälso- och sjukvårdsförordningen (2017:80). Om det är en särskild persons säkerhet som äventyras genom att patienten lämnar sjukhuset, ansvarar verksamhetschefen även för att den särskilda personen underrättas. Även lämplig myndighet ska vid behov underrättas, exempelvis socialtjänsten eller polisen.

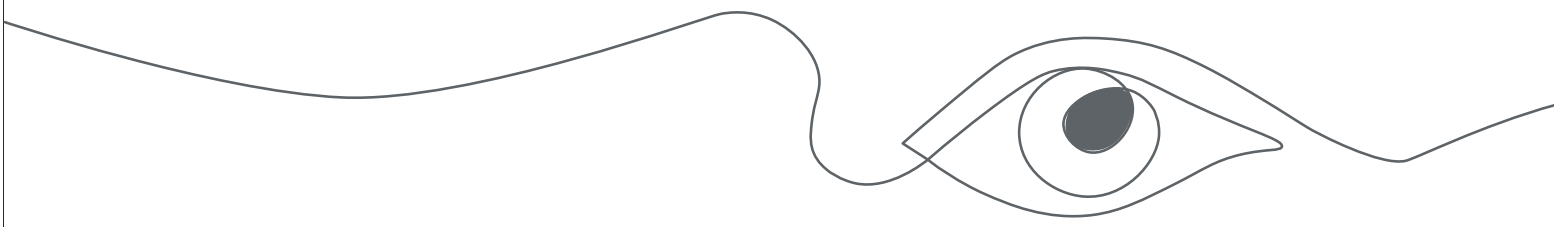
Information om vad andra aktörer kan ge för stöd

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer har hälso- och sjukvården ett ansvar att informera och hänvisa den som utsatts för våld i nära relation till andra stödjande aktörer vid behov, som hjälp och stöd via socialtjänsten eller civilsamhällets organisationer. Hälso- och sjukvårdens personal ska även hjälpa till att kontakta socialtjänsten om det finns samtycke till det. Det kräver att den hälso- och sjukvårdspersonal som informerar har tillgång till aktuella uppgifter om var brottsoffer kan få stöd och vilket stöd som finns att tillgå.

Lämna uppgifter till andra aktörer

Om personal inom hälso- och sjukvården får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa har de en skyldighet att omgående anmäla det till socialnämnden. Det gäller inte enbart den information som personalen får kännedom om när de möter barn, utan även om de i mötet med en vuxen våldsutsatt eller våldsutövare får vetskap om att det finns barn i familjen. I Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2022–2023 (2024a) bedömer Socialstyrelsen att hälso- och sjukvården i större utsträckning behöver uppmärksamma barn som riskerar att fara illa med anledning av förälderns psykiska ohälsa. Socialstyrelsen har identifierat att hälso- och sjukvården inte i tillräcklig

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

omfattning uppmärksammat gärningspersoners barn när personernas tillstånd påverkade både föräldraförmågan och barnens situation.

Personal inom hälso- och sjukvården ska i första hand motivera de brottsoffer som de möter att själva anmäla brottet till polisen (Socialstyrelsen 2023b). Det finns ett antal sekretessbrytande regler som innebär att hälso- och sjukvården i vissa fall även utan samtycke kan lämna uppgifter till polisen, exempelvis när det finns en risk för att allvarligare brott kommer att begås i nära relation. Att hälso- och sjukvården står som anmälare kan även i vissa fall upplevas som en lättnad för den våldsutsatta.

Samverka med andra aktörer

Hälso- och sjukvården ska samverka både internt och externt. Intern samverkan kan behövas för att de åtgärder som vidtas inte ska motverka varandra eller skapa onödigt lidande hos patienten. Extern samverkan med andra aktörer ger möjlighet att kunna samordna åtgärder och insatser. Ett exempel där hälso- och sjukvården samverkar med andra är den samverkan som sker inom ramen för barnahus, se sidan 45.

Om inte samtycke finns från den enskilde, finns det begränsningar angående vilka uppgifter verksamheter får lämna till varandra genom den sekretess och tystnadsplikt som gäller mellan olika verksamheter enligt 6 kap. 12-14 §§ patientsäkerhetslagen och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Olika verksamheter kan däremot samråda med varandra givet att inga uppgifter som delas går att koppla till en specifik person.

Stöd vid våldsutsatthet och sexuella övergrepp

Det finns särskilda verksamheter inom hälso- och sjukvården som riktar sig till personer som har utsatts för våld, våld i nära relation eller sexuella övergrepp. I en enkät till regionerna under år 2022 ställdes frågor om specialiserat stöd till följd av skador på grund av sexuell exploatering respektive prostitution eller människohandel för sexuella ändamål (SOU 2023:97). Ungefär en tredjedel av regionerna uppgav att det hade den typen av stöd till vuxna och barn. Ofta finns dessa verksamheter i landets större städer. Mer glesbefolkade regioner uppgav att målgruppen i stället fick vård och behandling i ordinarie verksamhet.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Exempel

Verksamheter som ger direkt stöd till vissa utsatta grupper

Akutmottagning för våldtagna
På Södersjukhuset i Stockholm finns en särskild akutmottagning för våldtagna som tar emot de som utsatts för sexuella övergrepp. Verksamheten är öppen dygnet runt och välkomnar män, kvinnor och transpersoner över 13 år. Verksamheten vänder sig till personer boende i Stockholms län och de som befunnit sig där i samband med övergreppet.

Verksamheten består av ett team med medicinsk personal och samtalsbehandlare. Den som kommer till verksamheten får anpassad information utifrån personens situation. Personen kan till exempel få hjälp att göra en polisanmälan och kontakta rätt polisdistrikt. Verksamheten utför spårsäkring, rättsmedicinsk undersökning och dokumentation av skador. Allt sker efter samtycke av patienten. Om brottsoffret vill polisanmäla vidarebefordrar verksamheten spårsäkringsmaterialet till polis, annars sparas det på mottagningen i två år. Mottagningen tar emot patienter upp till en månad efter övergreppet.

De samtal som samtalsbehandlarna erbjuder är fokuserade på den aktuella händelsen och krisförloppet samt är begränsade i tid.

Verksamheten erbjuder även medicinsk och psykosocial uppföljning.

På verksamhetens webbplats finns det information om hur ett besök går till och vilket stöd personen kan få efter besöket.

Kvinnofridsmottagningen
Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, driver kvinnofridsmottagningen på Akademiska sjukhuset i Uppsala, läs mer om NCK och verksamhetens stöd till brottsoffer på sidan 72.

Kvinnofridsmottagningen startades år 1994 och är en specialistklinik för våldsutsatta kvinnor. Kliniken vänder sig till kvinnor i Region Uppsala som har utsatts för våld, hot eller övergrepp. Kvinnor kan komma på såväl akuta som planerade besök för psykosocialt stöd och medicinsk bedömning.

På kliniken arbetar läkare, sjuksköterskor och barnmorskor. Det samtalsstöd som sjuksköterskorna ger handlar initialt ofta om krisbehandling vilket sedan följs upp med stödsamtal under en längre period. I verksamheten kan kvinnorna även få hjälp med att ta en första kontakt med andra myndigheter och organisationer.

Rättsintyg till brottsutredning

Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten kan vid behov begära ett rättsintyg som är ett medicinskt utlåtande angående ett brottsoffers skador, sjukdomar och andra förhållanden enligt lagen om rättsintyg i anledning av brott (2005:225). En kroppsundersökning är frivillig och genomförs enbart om det finns ett samtycke från brottsoffret.

I rättsintyget beskrivs hur personens skador har uppkommit, hur allvarliga skadorna är, när de uppskattas ha uppkommit samt annat som kan vara av vikt. Brottsoffret måste även ge sitt samtycke till att rättsintyg utfärdas, men det finns undantag. Exempelvis behövs inte samtycke i de fall där brottet, som brottsoffret misstänks ha utsatts för, har ett minimistraff på ett års fängelse.

Läkaren som ska genomföra kroppsundersökningen har en skyldighet att informera brottsoffret innan undersökningen om vad ett rättsintyg är och att det finns krav på samtycke. Informationen ska helst lämnas både skriftligt och muntligt och det ska framgå av rättsintyget att brottsoffret har fått ta del av informationen. Ett rättsintyg kan även baseras på journalhandlingar och kallas då för ett yttrande. Rättsintyg kan användas som underlag i en brottsutredning eller som ett bevismaterial i ett brottmål.

Rättsmedicinalverket har ett huvudansvar

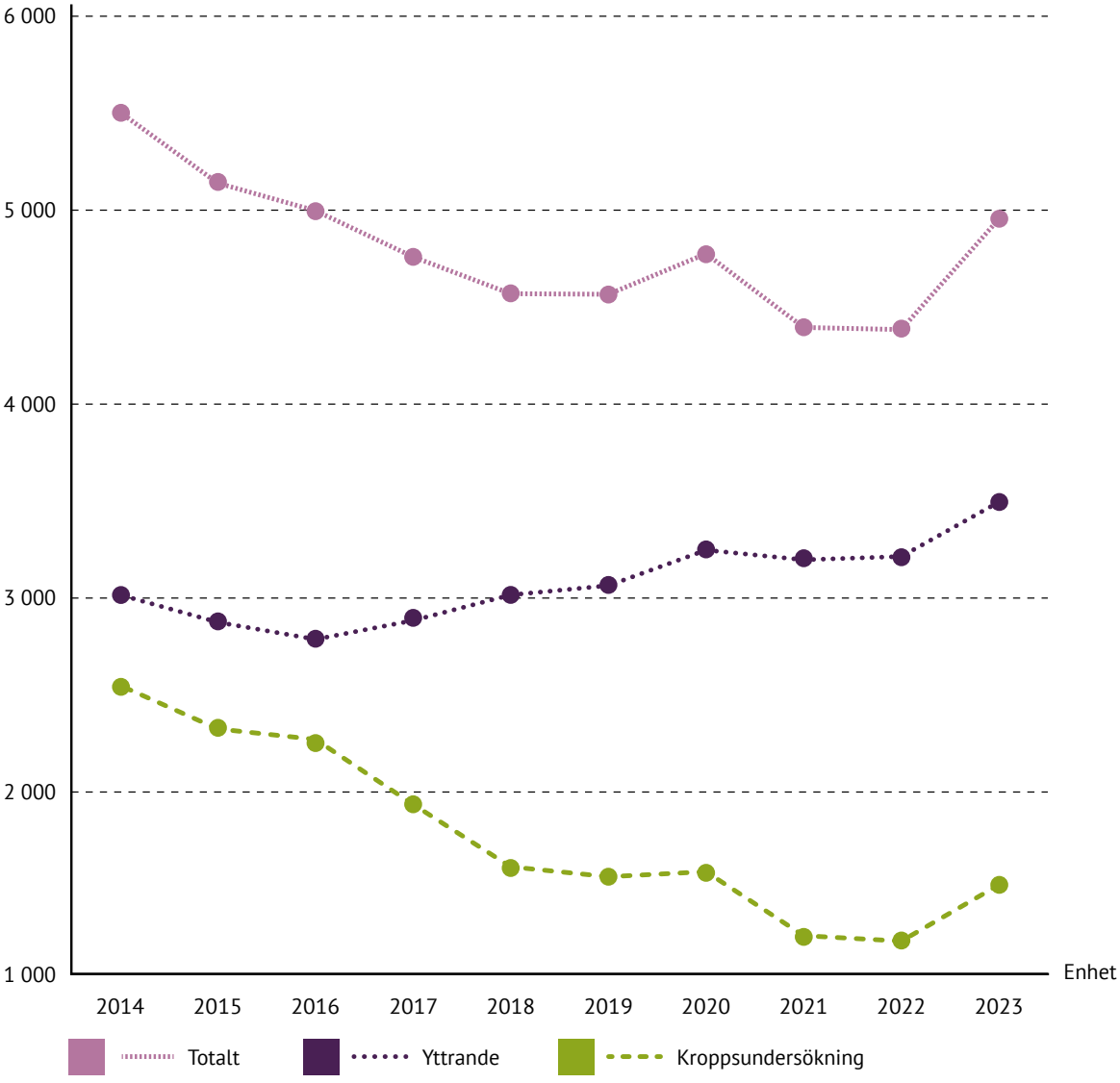
Vem som gör kroppsundersökningen och utfärdar rättsintyget kan variera. Rättsmedicinalverket, RMV, har huvudansvaret för att utfärda rättsintyg. Det är ofta rättsläkare vid RMV som både utför kroppsundersökningen och utfärdar intyget. RMV har rättsmedicinska enheter i Umeå, Uppsala, Stockholm, Linköping, Göteborg och Lund. Det finns även så kallade forensiska dokumentationsläkare, FD-läkare, som arbetar på orter som ligger långt

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

ifrån någon av RMV:s enheter (Rättsmedicinalverket 2024). FD-läkare har inte till uppgift att skriva själva rättsintyget utan ska dokumentera eventuella skador som brottsoffer har. Det är sedan rättsläkare vid en av RMV:s enheter som utfärdar själva intyget baserat på FD-läkarens dokumentation.

Det finns tillfällen då andra läkare bistår med undersökning och utfärdande av rättsintyg. Det beror oftast på om det är ett brott av enklare beskaffenhet, om det behövs specialistkunskap eller om det är en akut situation. Exempelvis vid sexualbrott ska brottsoffret alltid föras till sjukhus för omedelbart omhändertagande och undersökning (Socialstyrelsen 2018b). Alla legitimerade läkare och tandläkare inom den offentliga hälso- och sjukvården är skyldiga att genomföra kroppsundersökning och skriva rättsintyg om polis eller åklagare begär det.

Diagram 3. Antal expedierade rättsintyg per år 2014–2023

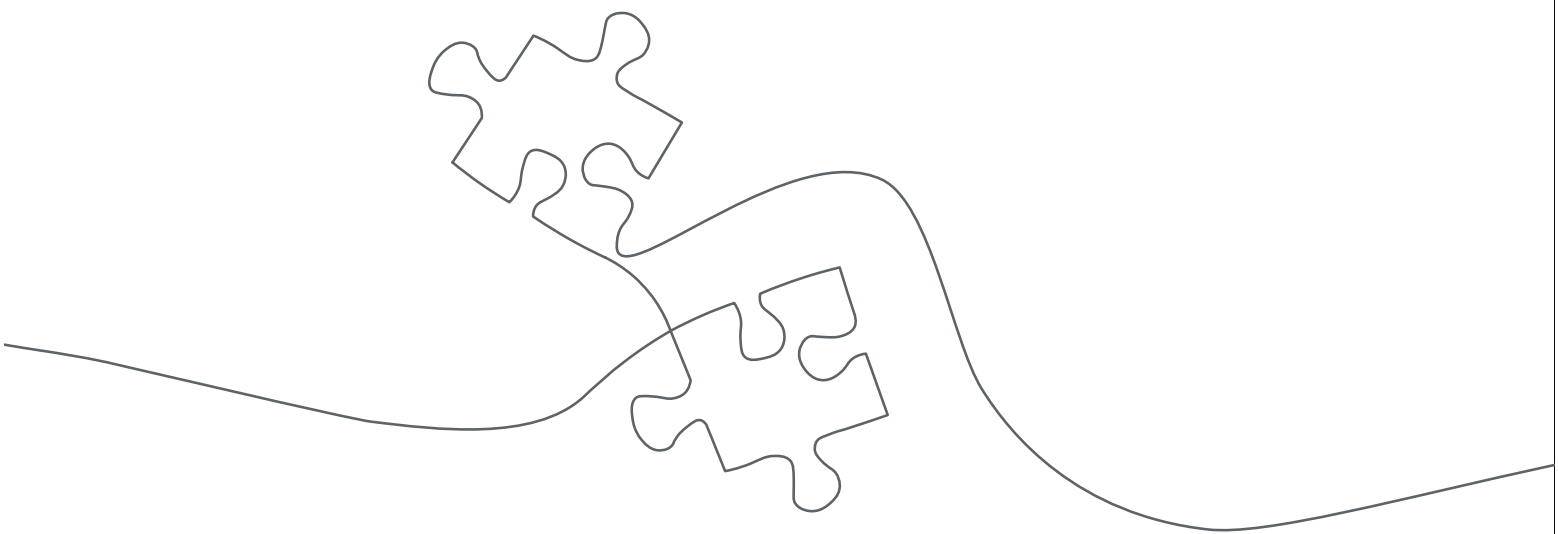
Totalt antal samt uppdelat på om rättsintyget baserats på kroppsundersökning eller yttrande. Källa: Rättsmedicinalverkets årsredovisning 2023.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Färre rättsintyg begärs

Antalet begärda rättsintyg som baseras på kroppsundersökning har under de senaste tio åren haft en sjunkande trend, se diagram 3 (Rättsmedicinalverket 2024). Samtidigt har utfärdandet av rättsintyg som baseras på patientjournaler, det vill säga yttranden, ökat. Enligt RMV är det oroande att dokumentationen från journaler i större utsträckning används som underlag till rättsintyg. Journalens främsta syfte är att dokumentera den vård och behandling som sjukvården ger till patienten, inte att besvara de frågor som rättsväsendet har. Till exempel finns det en risk att skador inte dokumenterats tillräckligt väl för att de ska hålla vid en rättslig bedömning. Lindrigare skador som till exempel inte kräver vård kan saknas i patientjournalen eller beskrivas endast översiktligt.

RMV har undersökt anledningen till att färre intyg begärts och menar att det handlar om att kunskapen brister kring vad ett rättsintyg är samt hur ett rättsintyg begärs. Myndigheten genomförde under år 2023 utbildningsinsatser angående rättsintyg till både Polis- och Åklagarmyndigheten (Rättsmedicinalverket 2024).

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten är Sveriges expertmyndighet för brottsofferfrågor med ett övergripande uppdrag att främja brottsoffers rättigheter och uppmärksamma deras behov och intressen. I enlighet med brottsskadelagen (2014:322) har myndigheten ansvar för att betala ut ersättning till brottsoffer som drabbats av skada. I uppdraget ingår även att sprida information genom utåtriktad verksamhet och öka allmänhetens och andra myndigheters kunskap om brottsofferfrågor. Myndigheten arrangerar temadagar och digitala webbsändningar för att höja kunskapen om brottsofferfrågor hos relevanta aktörer. Myndigheten administrerar även olika webbplatser och webbutbildningar. Yrkesverksamma och ideellt aktiva som möter brottsoffer utbildas av myndigheten vilket bidrar till att brottsoffer får mer kvalificerat stöd. Myndigheten bidrar även till ökad samverkan på brottsofferområdet.

Brottsofferfonden som myndigheten administrerar är huvudsakligen uppbyggd av den avgift som dömda gärningspersoner åläggs att betala när de döms för vissa brott. Under verksamhetsåret 2023 uppgick fondens intäkter till 62 miljoner kronor, varav 58 miljoner kronor fördelades. Genom att fördela medel från Brottsofferfonden till olika brottsofferstödjande verksamheter och projekt möjliggör myndigheten stöd till brottsoffer. Forskningsfinansiering är en annan viktig del i myndighetens arbete med att främja brottsoffers rättigheter samt uppmärksamma deras behov och intressen. En del av Brottsofferfondens årliga medel finansierar viktimologisk forskning. Under år 2023 gick närmare 15 miljoner kronor till 20 olika forskningsprojekt.

Brottsoffermyndigheten finns i Umeå och har cirka 60 personer anställda. Den består av en brottsskadeenhet, en regressenhet, enheten för Brottsofferfonden och Kunskapscentrum samt stödjande enheter.

Brottsskadeersättning

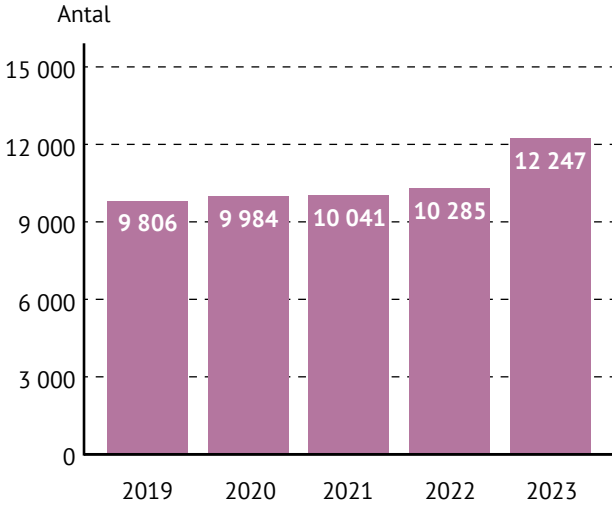
Den som har utsatts för brott har tre olika möjligheter att få ersättning för sina skador. I första hand ska brottsoffer begära skadestånd av den som har begått brottet, vilket vanligtvis görs i samband med rättegången i brottmålet. Brottsoffer kan även ha rätt till ersättning via försäkring, se sidan 57. Om personen inte blir fullt kompenserad genom skadestånd från förövaren eller via försäkring kan hen ha rätt till statlig brottsskadeersättning från myndigheten.

År 2023 mottog Brottsoffermyndigheten över 12 200 ansökningar och betalade ut drygt 150 miljoner kronor i brottsskadeersättning (Brottsoffermyndigheten 2024). Antalet inkomna ansökningar ökade med cirka 20 procent och utbetald ersättning ökade med cirka 30 procent jämfört med året före. Myndigheten har sedan år 2013 haft en e-tjänst för ansökan om ersättning och kommunicerar digitalt med sökande som har digital brevlåda.

Servicetelefon

Brottsoffermyndigheten har en servicetelefon dit personer under vardagar kan vända sig med frågor om ersättning vid brott. Syftet med servicetelefonen är att besvara frågor som rör ersättning men brottsoffer kan även få guidning angående vart de kan vända sig för att få hjälp och stöd. Verksamma inom rättsväsendet som advokater och åklagare kan kontakta servicetelefonen för att få information om skadeståndsrättslig praxis, det vill säga vilket skadeståndsbelopp som är skäligt givet ett visst brott och situation.

Diagram 4. Antal inkomna brottsskadeärenden per år 2019–2023

Källa: Brottsoffermyndighetens årsredovisning för 2023.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Brottsskadeersättning vid personskada och kränkning

Brottsskadeersättning betalas framför allt ut för personskada och kränkning. I undantagsfall kan ersättning även ges för sak- och ren förmögenhetsskada. För barn som bevittnat brott mellan närstående innan barnfridsbrottet trädde i kraft den 1 juli 2021, finns möjlighet att få ersättning för bevittnande. Denna ersättningsform är unik eftersom gärningen inte var straffbar innan barnfridsbrottet infördes och det därmed inte finns någon möjlighet till skadestånd från gärningspersonen.

Ersättning trots okänd gärningsperson

En förutsättning för brottsskadeersättning är att personen som söker ersättning skadats till följd av brott. Huvudregeln är att brottet ska vara polisanmält. Det krävs även att sökanden i skälig utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas. Om gärningspersonen är känd krävs i princip en fällande dom, ett godkänt strafföreläggande eller ett beslut om åtalsunderlåtelse för att brottsoffret ska få ersättning.

I vissa fall har det inte gjorts någon prövning av ansvaret i det straffrättsliga förfarandet trots att gärningspersonen är känd. Det kan handla om att gärningspersonen har avlidit, lämnat landet eller är under 15 år. För att brottsskadeersättning i dessa fall ska kunna lämnas krävs att den misstänkte har erkänt under polisutredningen eller att det på annat sätt klart framgår att hen har begått brottet. Om gärningspersonen till brottet är okänd krävs att det är övervägande sannolikt att sökanden har blivit skadad genom brott. Bedömningen görs med stöd av bland annat polisens utredningsmaterial och medicinsk dokumentation.

Ingen brottsskadeersättning om brottsoffret redan fått full ersättning

Om brottsoffret redan fått full ersättning för sin skada från gärningspersonen eller blivit helt kompenserad via försäkring, kan inte brottsskadeersättning betalas ut. Om gärningspersonen är känd krävs att Kronofogdens utredning av gärningspersonens ekonomiska situation visar att hen saknar medel och tillgångar för att betala skadeståndet, se sidan 68 om Kronofogden. I de fall där gärningspersonen är under 18 år när brottet begicks ska även gärningspersonens vårdnadshavare sakna betalningsförmåga.[7]

Om sökanden fått en del av skadeståndet eller försäkringsersättning utbetald, avräknas det från brottsskadeersättningen.

När brottsskadeersättning betalats ut och det finns en känd gärningsperson övertar myndigheten brottsoffrets skadeståndsfordran upp till det utbetalda beloppet. Genom myndighetens regressverksamhet riktas betalningskrav mot gärningspersonen för den utbetalda brottsskadeersättningen.

Information på myndighetens webbplatser

Brottsoffermyndigheten informerar primärt genom olika webbplatser. På myndighetens officiella webbplats brottsoffermyndigheten.se finns information till brottsoffer och andra intresserade. Till exempel finns här information om processen från polisanmälan till dom och hur ansökan om brottsskadeersättning går till. Det finns även information om brottsoffers rättigheter, stöd till och skydd av brottsutsatta och kunskap och information om de särskilda brottstyperna terroristbrott, hedersrelaterad brottslighet och islamofobiska hatbrott. Webbplatsen innehåller även informationsfilmer, rapporter och en stor mängd informationsmaterial och broschyrer på flera olika språk som går att ladda ner. Mycket material går även att beställa kostnadsfritt.

Myndigheten har även ett antal webbplatser som riktar sig till särskilda brottsoffergrupper. Nyligen har en uppdaterad version av jagvillveta.se lanserats där det finns information för barn om rättigheter vid brott. Uppdateringen är en del i arbetet med att inkludera ett barn- och ungdomsperspektiv i myndighetens brottsofferstödjande arbete. Som ett

7 En utredning är tillsatt med syftet att stärka brottsoffers ställning och förbättra deras möjligheter att få ersättning. Utredningen ska bl.a. ta ställning till om brottsoffer ska få brottsskadeersättning direkt från staten när en dom på skadestånd fått laga kraft, utan att först behöva försöka kräva skadeståndet från gärningspersonen. Se ”Ersättningsregler med brottsoffer i fokus”, dir. 2023:94.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

resultat av tidigare regeringsuppdrag finns även webbplatser som informerar om en viss brottstyp. Dels frivilligtsex.se som innehåller information om samtyckeslagstiftningen och sexualbrott, dels tystnainte.se som informerar om hot och hat på och utanför nätet. Därutöver finns brottsofferguiden.se som ger information till personer som utsatts för brott och guidning kring de olika delar som den efterföljande processen kan innefatta. Brottsofferguiden kommer, inom ramen för ett projekt finansierat av EU:s fond för inre säkerhet, att översättas till olika språk och lanseras år 2027. Guiden blir då tillgänglig för än fler brottsoffer.

Nationell kontaktpunkt för offer för terrorism

Sedan år 2021 är Brottsoffermyndigheten Sveriges nationella kontaktpunkt för offer för terrorism. Det innebär bland annat att myndigheten tillhandahåller information om terroristbrott på brottsoffermyndigheten.se. Där finns information om exempelvis stöd och vilka rättigheter ett offer för terrorism har, på ett flertal olika språk. Myndigheten har även kontakt med andra kontaktpunkter i EU genom olika nätverksmöten där erfarenheter och kunskap delas.

Försäkringsersättning

De allra flesta personer har någon typ av försäkring som kan ersätta skador som är orsakade av brott. Det kan handla om en privat försäkring eller försäkring via fackförbund, arbete eller skola. Rätt till försäkringsersättning kan finnas även om gärningspersonen är okänd eller om brottsoffret redan har fått ut ett skadestånd.

Ersättning från flera försäkringar

I hemförsäkringen finns bland annat ett överfallsskydd som kan lämna ersättning vid fysiskt våld och vissa sexualbrott. Ersättning kan också lämnas via olycksfallsförsäkring eller via arbetsgivarens försäkring om skadan skett i samband med arbetet. Barn har en kollektiv olycksfallsförsäkring genom skolan som ofta gäller dygnet runt. Om någon skadas i trafiken och ett fordon är inblandat, kan ersättning för personskadan ges via trafikförsäkringen för fordonet. Om trafikförsäkring saknas eller om fordonet är okänt kan ersättning lämnas från Trafikförsäkringsföreningen.

Ett vanligt missförstånd är att brottsoffer endast kan få försäkringsersättning via en hemförsäkring eller en olycksfallsförsäkring. Likaså att brottsoffret inte har rätt till skadestånd om hen fått ersättning via hem- eller olycksfallsförsäkring. Om brottsoffret omfattas av till exempel två hemförsäkringar och två olycksfallsförsäkringar kan överfallsersättning lämnas via båda hemförsäkringarna. Om hen även drabbats av en bestående skada i form av invaliditet, kan invaliditetsersättning lämnas från samtliga fyra försäkringar. Utöver försäkringsersättning kan brottsoffret dessutom ha rätt till skadestånd från gärningspersonen.

Villkoren kan variera mellan försäkringsbolag

Det är försäkringsvillkoren som styr om brottsoffret har rätt till ersättning eller inte. Villkoren kan variera mellan olika försäkringsbolag. Många försäkringar gäller med en självrisk vilket innebär att ett visst lägre belopp dras av från försäkringsersättningen. Att skadestånd och försäkringsersättning bestäms enligt olika regler innebär att beloppen kan vara olika.

En skadeanmälan till försäkringsbolaget bör göras så snart som möjligt, men senast inom tio år från att skadan inträffade.[8] ■

8 Skador som inträffade före den 1 januari 2015 måste anmälas inom tre år från det att brottsoffret märkte eller fick kännedom om skadan.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Civilsamhällets aktörer

Det finns flera aktörer inom civilsamhället som ger stöd till brottsoffer. Det brottsofferstödjande arbetet kan vara organisationers kärnuppdrag eller en del av en verksamhet med ett bredare uppdrag. Det finns även aktörer som ger stöd till allmänheten i stort, som personer utsatta för brott kan få hjälp av. Exempelvis stöttar flera trossamfund personer genom samtal och praktisk hjälp när de på olika sätt har svårigheter i livet (Ds 2015:3).

Det brottsofferstöd som civilsamhällets organisationer erbjuder är ett komplement till det stöd som offentliga verksamheter ger. Ofta har organisationerna uppstått på grund av att det generella stödet till brottsoffer eller till särskilda målgrupper upplevts som bristfälligt (Brottsofferjouren 2024d).

Civilsamhällets stöd består vanligtvis av rådgivning, samtalsstöd eller praktiskt stöd till brottsoffer. Flera verksamheter ger stöd till specifika målgrupper och har specialiserad kompetens och erfarenhet av att ge stöd till brottsoffer inom det särskilda området. Organisationerna är ofta tillgängliga utanför kontorstid och kan därför även bistå brottsoffer på kvällar och helger.

Det är vanligt att kommuner, polis och andra myndigheter samverkar med civilsamhällets aktörer i fråga om brottsofferstöd. Civilsamhällets organisationer har möjlighet att ta på sig uppdrag från kommuner att genomföra socialtjänstinsatser som riktar sig till brottsoffer. Organisationen har då ett särskilt ansvar enligt socialtjänstlagen att insatserna håller en god kvalitet och att genomförandet dokumenteras.

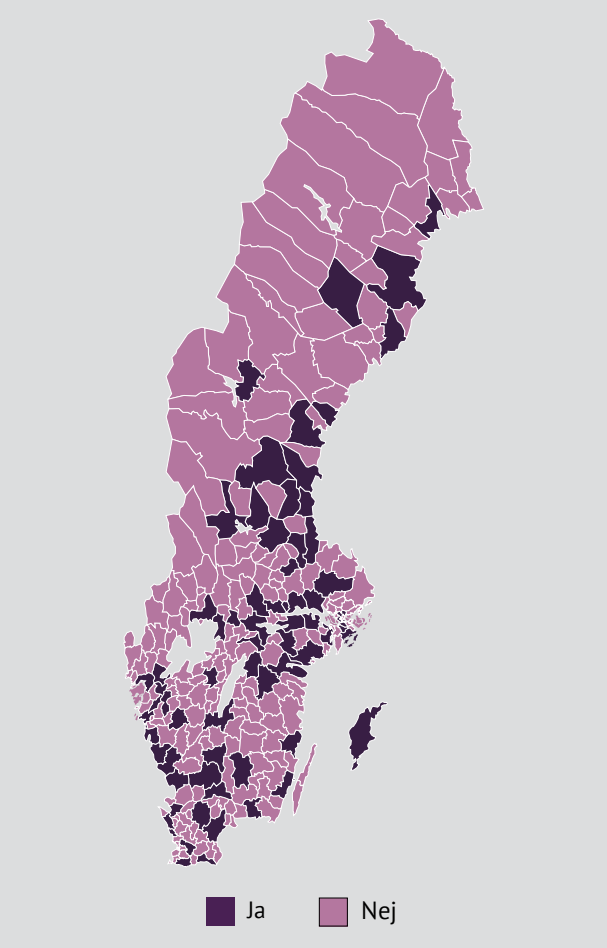
I detta avsnitt ger vi en beskrivning av ett urval av organisationer från civilsamhället som har ett mer tydligt brottsofferstödjande uppdrag.

Brottsofferjourer

Brottsofferjouren Sverige är ett partipolitiskt obundet förbund som organiserar nästan alla lokala brottsofferjourer i landet. Brottsofferjoursrörelsens huvudsakliga verksamhetsmål är att ge stöd, information och praktisk vägledning till brottsoffer, vittnen och deras anhöriga. Rörelsen ska även verka för att dessa grupper får sina behov tillgodosedda, att kunskap om brottsoffers situation sprids och att brottsförebyggande åtgärder vidtas. Brottsofferjourer erbjuder stöd till alla brottsoffer.

Det finns även enstaka fristående brottsofferjourer som inte är organiserade i riksförbundet Brottsofferjouren Sverige.

Karta 12. En brottsofferjour har minst ett fysiskt kontor i kommunen

Ett fysiskt kontor som brottsoffer kan besöka.
24 procent av kommunerna har ett sådant kontor.
Källa: Brottsofferjouren Sverige, underlag från lokala brottsofferjourer.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Lokala jourer med volontärer

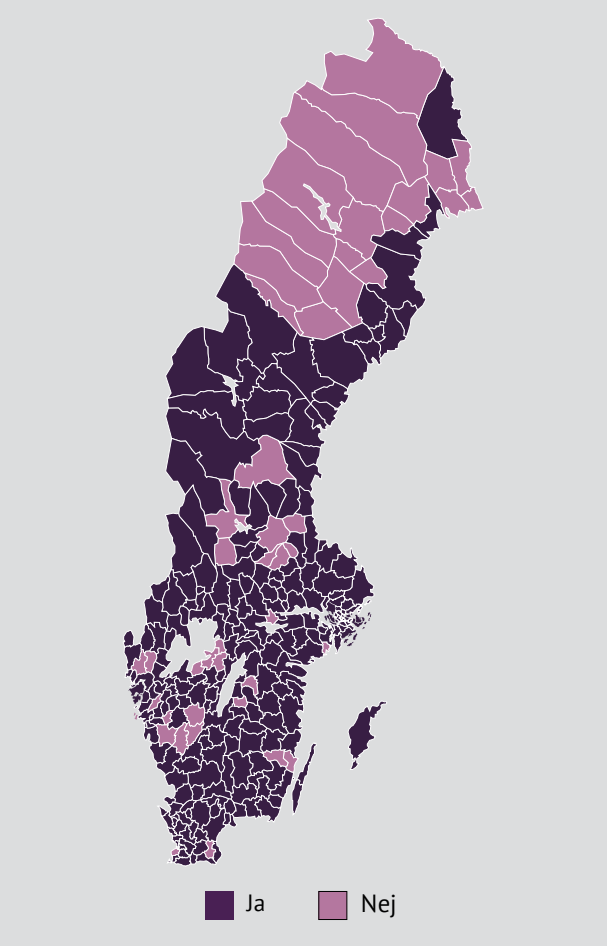
Det finns cirka 60 lokala brottsofferjourer i landet. Se karta 12 angående i vilka kommuner det går att besöka en brottsofferjour. Jourerna är ideella föreningar som leds av styrelser. De första lokala brottsofferjourerna inrättades i Sverige på 1980-talet och under 1990-talet ökade antalet jourer och spreds över landet. Största delen av arbetet utförs av volontärer. En majoritet av jourerna har även en eller flera anställda som främst arbetar med samordning av verksamheten. De lokala jourerna är relativt självständiga i förhållande till riksförbundet men samordnas genom gemensamma utbildningar och stadgar. Brottsofferjouren Sverige erbjuder utbildningsdagar och digitala utbildningar till sina medlemsjourer (Brottsofferjouren 2024b).

Finansiering från Brottsofferfonden och kommuner

Brottsoffermyndigheten finansierar huvudsakligen riksförbundet Brottsofferjouren Sveriges verksamhet genom medel från Brottsofferfonden. Fonden lämnar även bidrag för grund- och vidareutbildningar för volontärer och anställda. Vissa satsningar som riksförbundet gör finansieras av projektmedel från andra finansiärer, till exempel Allmänna arvsfonden, Socialstyrelsen och EU-fonder.

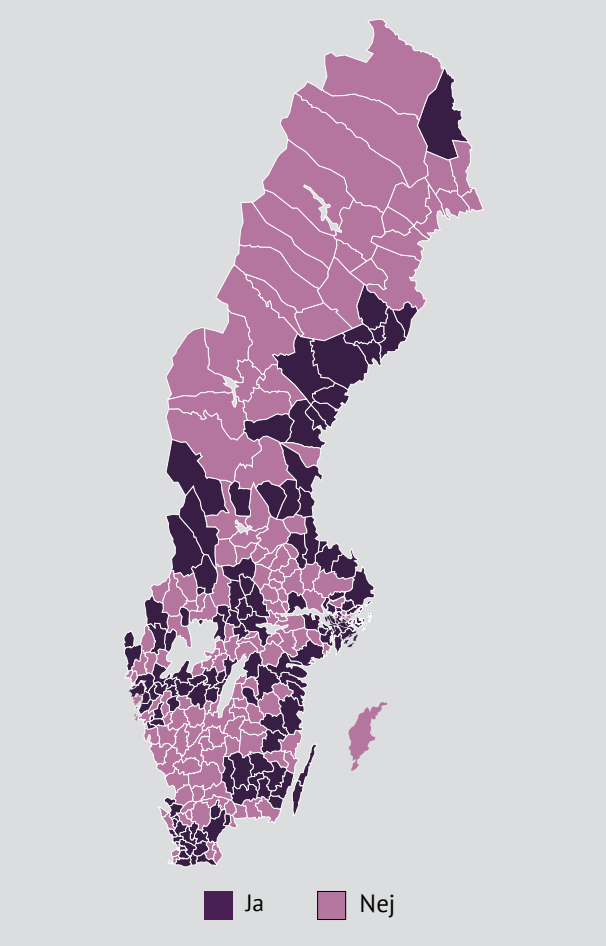
De lokala brottsofferjourerna finansieras huvudsakligen av bidrag från kommuner, se karta 13. Vissa kommuner och brottsofferjourer har tecknat både samverkansavtal och idéburet offentligt partnerskap, IOP, se karta 14. De lokala jourerna kan även ansöka om projektmedel och verksamhetsstöd från Brottsofferfonden, se sidan 55 om Brottsoffermyndigheten.

Karta 13. Kommunen ger bidrag till brottsofferjour

Drygt 83 procent av kommunerna ger bidrag till en brottsofferjour. Källa: Brottsofferjouren Sverige, underlag från lokala brottsofferjourer.

Karta 14. Kommunen har avtal med brottsofferjour

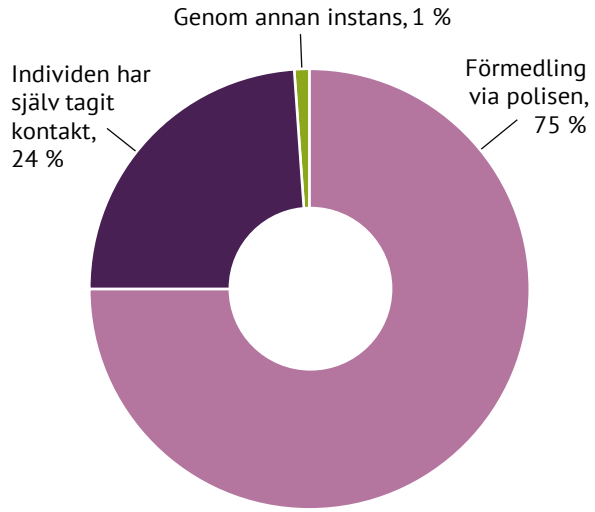
Redovisningen innefattar både kommuner som har ett samverkansavtal och kommuner som har ett IOP. 19 procent av kommunerna har samverkansavtal och 26 procent av kommuner har IOP. Avtalen kan vara tillsvidare eller bundna till ett eller flera år. Källa: Brottsofferjouren Sverige, underlag från lokala brottsofferjourer.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Brottsoffer får oftast kontakt genom polisen

Den vanligaste kontaktvägen för brottsoffer till jourer är via polisen, se diagram 5. Polisen kan fråga personer som anmäler brott om de önskar stöd från brottsofferjouren och förmedlar sedan kontaktuppgifterna vidare till den lokala jouren om brottsoffret önskar, se sidan 20 om polisen. Förutom brottsoffrets kontaktuppgifter förmedlar polisen uppgifter om brottsrubricering samt tid och plats för brottet. Det är även möjligt för brottsoffer att kontakta brottsofferjouren på eget initiativ. Den som ringer det nummer som förmedlas genom riksförbundets webbplats och informationsblad, kommer till det nationella kansliets telefoncentral. Där kan brottsoffer, vittnen och anhöriga till brottsoffer få ett kortare stödsamtal eller förmedlas vidare till en lokal jour (Brottsofferjouren 2024c).

Diagram 5. Hur brottsoffer har kommit i kontakt med brottsofferjour

Källa: Brottsofferjouren Sverige.

Volontärer som stödpersoner

På brottsofferjourerna finns volontärer som agerar som stödpersoner. Stödpersonerna ger stöd och praktisk hjälp till brottsoffer, exempelvis genom att förmedla myndighetskontakter, informera om ersättningsfrågor och brottmålsprocessen. Ungefär 30 000 personer får sådant stöd årligen (Brottsofferjouren 2024e). Samtalen sker oftast över telefon men även fysiska träffar är möjliga.

Brottsofferjourerna har även vittnesstöd som finns på plats på tingsrätter och hovrätter och agerar stöd för vittnen och brottsoffer, se sidan 61.

Rätt till stödperson under rättegång

Alla brottsoffer har utöver tillgången till vittnesstöd rätt att ha med sig en person som stöd vid rättegång. Det är den brottsutsatta som avgör om hen vill ha med sig någon person som stöd och bestämmer vem det ska vara. Förutom anhöriga och vänner kan exempelvis en person från någon av civilsamhällets organisationer agera stöd, till exempel en volontär från en brottsofferjour eller någon som arbetar på ett skyddat boende. Stödpersonens uppgift i rättssalen är att utgöra ett moraliskt stöd för brottsoffret, och kan till exempel begära paus i huvudförhandlingen eller uppmärksamma rätten på att en viss fråga är särskilt påfrestande för brottsoffret (Åklagarmyndigheten 2022).

Utvärdering genom brukarundersökning

Det stöd som erbjuds av brottsofferjourerna utvärderas via en brukarenkät. Ett erbjudande om att delta i enkäten skickas ut automatiskt 48 timmar efter avslutat ärende till stödsökande. Undantag görs för ärenden som markerats med förhöjd risk.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Vittnesstödsverksamhet

Sedan 2001 har Brottsoffermyndigheten tillsammans med Domstolsverket regeringens uppdrag att gemensamt verka för att vittnesstödsverksamhet bedrivs vid samtliga tingsrätter och hovrätter (Brottsoffermyndigheten 2015). De organisationer som utför det praktiska arbetet med vittnesstödsverksamheten är i de flesta fall lokala brottsofferjourer, se sidan 58 om brottsofferjourer. Riksförbundet Brottsofferjouren Sverige stödjer de lokala jourernas verksamhet och bistår de lokala jourerna med informationsmaterial. De senaste två åren har ungefär 30 000 personer fått stöd via vittnesstödsverksamheten (Brottsoffermyndigheten 2024).

Stöd vid rättegång

Vittnesstöden har till uppgift att hjälpa, informera samt stödja vittnen och målsägande. Dessutom har vittnesstöden till uppgift att vara sällskap inför rättegången och att inge lugn. Stödet ges huvudsakligen på plats vid tingsrätt eller hovrätt vid rättegången, men det är också möjligt att få träffa ett vittnesstöd i förväg för att få svar på frågor eller besöka en tom rättssal. De personer som fungerar som vittnesstöd har genomgått en grundutbildning i frågor om bland annat bemötande och rättsprocessen samt har bedömts som lämpliga för uppdraget av den lokala brottsofferjourens styrelse. De har avlagt ett moraliskt bindande tysthetslöfte. Vittnesstöden får inte diskutera eller ta ställning i det aktuella målet eller föra någons talan.

En vittnesstödsverksamhet leds av en samordnare. Samordnarens uppgifter består främst i att ta emot eller hämta information om förhandlingar från domstolen, fördela uppdragen mellan vittnesstöden och att ha kontakt med domstolen i frågor som rör verksamheten. Andra viktiga uppgifter för samordnaren är att rekrytera och genomföra utbildningsinsatser samt att planera vittnesstödsträffar. Samordnaren kan vara avlönad eller arbeta ideellt.

Domstolsverket ska verka för att det finns praktiska förutsättningar för att bedriva vittnesstödsverksamhet på landets tingsrätter och hovrätter, se sidan 32 för mer information.

Nationella riktlinjer

De ideella föreningar som bedriver vittnesstödsverksamhet har skilda förutsättningar och olika sätt att arbeta. All vittnesstödsverksamhet genomförs i dag av lokala brottsofferjourer som är medlemmar i riksförbundet Brottsofferjouren Sverige, med några undantag. Vid Uppsala tingsrätt finns en förening i vilken juriststuderande ansvarar för verksamheten och vid Linköpings och Norrköpings tingsrätter ansvarar två föreningar som inte tillhör riksförbundet. För att stödet ska vara likvärdigt i hela landet har Brottsoffermyndigheten, i samarbete med Domstolsverket och Brottsofferjouren Sverige, tagit fram nationella riktlinjer för vittnesstödsverksamheten. Riktlinjerna är inte bindande utan ska ses som ett stöd för dem som direkt arbetar med verksamheten, till exempel enskilda vittnesstöd, samordnare och domstolar.

Riktlinjerna innehåller

- grundläggande krav för att bedriva vittnesstödsverksamhet
- en beskrivning av vittnesstödens och samordnarens roll och uppgifter
- en beskrivning av hur rekrytering av vittnesstöd bör gå till.

Riktlinjerna ger även vägledning i frågor om utbildning, samarbetet med domstolarna och hur verksamheten bör följas upp. För att ytterligare stärka samarbetet mellan domstolarna och de ideella organisationerna har det ansetts lämpligt att respektive domstol och vittnesstödsorganisation tillsammans upprättar lokala riktlinjer för hur vittnesstödsverksamheten ska fungera.

Brottsoffermyndighetens roll

Brottsoffermyndigheten har det övergripande ansvaret för vittnesstödsverksamheten och ska bland annat verka för att informera om verksamheten till brottsoffer och befolkningen i stort samt kvalitetssäkra den. Brottsofferfonden som administreras av myndigheten finansierar en betydande del av vittnesstödsverksamheten, se sidan 55 om Brottsoffermyndigheten. Vid myndigheten finns en anställd kontaktperson för ▸

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

vittnesstödsverksamheten som arbetar med bland annat utbildning, information och kvalitetsarbete.

Brottsoffermyndigheten arrangerar varje år ett utbildningsinternat för landets vittnesstödssamordnare. Utbildningen syftar till att fortbilda både nya och erfarna samordnare samt att vara ett forum för erfarenhetsutbyte. Myndigheten har även tagit fram en webbutbildning för blivande vittnesstöd som användas av vittnesstödsverksamheter runtom i landet.

Varje år genomför Brottsoffermyndigheten en kartläggning av vittnesstödsverksamheten. Uppgifter hämtas in genom enkäter som skickas ut till verksamhetens samordnare och till domstolschefer vid landets tingsrätter och hovrätter. Kartläggningen visar hur många aktiva vittnesstöd som finns vid varje domstol och hur verksamheten fungerar.

Brottsofferjouren Sverige bedriver ett EU-finansierat projekt som heter COVIS (Brottsofferjouren 2024a). Projektet syftar till att utveckla kunskap, material och verktyg för att etablera, utveckla och leverera domstolsbaserat stöd till brottsoffer och vittnen som är kallade till rättegång. Projektet redovisas i augusti 2024. ■

Kvinno- och tjejjourer

I Sverige finns flera kvinno- och tjejjourer som tillhandahåller skydd och stöd till brottsutsatta kvinnor och tjejer samt personer som identifierar sig som kvinna eller tjej. Stöd ges även till mammors medföljande barn som ofta utsatts eller på andra sätt upplevt våld. Verksamheterna stödjer inte enbart brottsoffer men ofta finns det en brottsutsatthet med i bilden. Stödet ges både fysiskt och digitalt (Unizon 2024a, Roks 2024c). Vanliga orsaker till att kvinnor och tjejer tar kontakt med en jour är att de är i behov av skydd och boende, har utsatts för våld i nära relation, sexuella övergrepp eller våldtäkt (Unizon 2023).

Många av landets kvinno- och tjejjoursverksamheter är medlemmar i riksförbundet Unizon eller Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks. Därutöver finns ett antal kvinno- och tjejjourer som inte är medlemmar i ett riksförbund men som erbjuder samma typ av stödverksamhet. Följande beskrivning i avsnittet om kvinno- och tjejjourer som en brottsofferstödjande aktör, har sin utgångspunkt i de verksamheter som tillhör riksförbunden Unizon eller Roks.

God geografisk spridning förutom i norr

Vid 2022 års slut hade Unizon 146 medlemsjourer. Av dem var 95 kvinnojourer, 40 tjejjourer, tio jourer som specialiserat sig på sexuella övergrepp och en övrig jour (Unizon 2022). Roks har cirka 100 medlemsjourer där samtliga är kvinno- och/eller tjejjourer (Roks 2024f). Utöver dessa tillkommer de jourverksamheter som inte tillhör en riksorganisation. Kvinno- och tjejjourer finns i hela Sverige och har en relativt god geografisk spridning. I norra delarna av landet är dock jourerna färre till antalet och avståndet mellan verksamheterna längre (Roks 2024a).

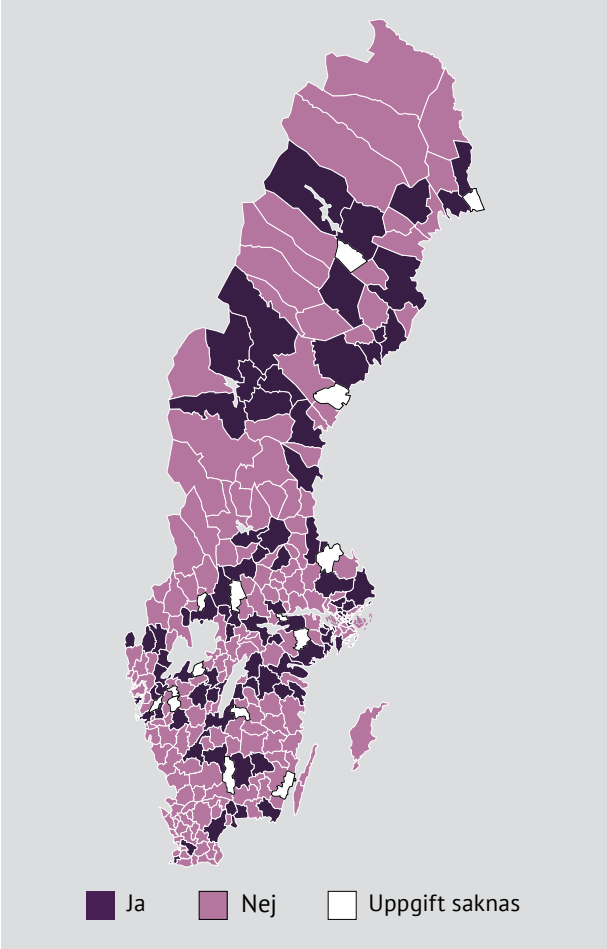
Jourerna finansieras bland annat av statsbidrag, ett bidrag som Socialstyrelsen fördelar (Socialstyrelsen 2024b). Kvinno- och tjejjourer kan även få finansiering av kommuner genom att ingå ett idéburet offentligt partnerskap, IOP. Ett flertal jourverksamheter har ingått sådana avtal med en eller flera kommuner och kan därför betraktas som en viktig del av samverkan mellan kvinno- och tjejjourer och kommuner (Unizon 2022). Se karta 15 angående vilka kommuner som har en överenskommelse om samverkan med kvinnojourer. Stödverksamheterna finansieras även genom projektbidrag, bland annat projektmedel från Brottsofferfonden, samt av medlemsavgifter och gåvor från allmänheten.

Brottsutsatta kvinnor och barn som behöver stöd kan komma i kontakt med kvinno- och tjejjourer på flera olika sätt. De kan själva initiera kontakten via chatt, e-post eller telefon. Många kvinnojourer bedriver även skyddade boenden. Kvinnor och barn kan komma i kontakt med verksamheten ifall de har ett behov av en sådan boendelösning, ofta via socialtjänsten som ordnar boendeplatsen, se sidan 47. På kvinno- och tjejjourer kan både anställda och volontärer arbeta. Vid Unizon arbetar både kvinnor och män medan Roks

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

uteslutande har kvinnliga medarbetare. Volontärer får ofta gå en grundutbildning som verksamheten själv anordnar. Många verksamheter fortbildar även aktiva volontärer kontinuerligt (Roks 2024b, Unizon 2024b).

Karta 15. Kommunen har en överenskommelse om samverkan med kvinnojour

Om det finns aktuella skriftliga och på ledningsnivå beslutade överenskommelser för hur samverkan i enskilda ärenden ska ske mellan socialtjänsten och kvinnojour. Ungefär en tredjedel av kommunerna har en överenskommelse om samverkan med kvinnojourer. Stockholm och Göteborgs resultat motsvarar det mest frekventa svaret från städernas stadsdelar. Källa: Socialstyrelsen, Öppna jämförelser 2023 – våld i nära relationer.

Stöd till barn och särskilda målgrupper

Ett flertal verksamheter har personal med barnansvar. Den barnansvariga är särskilt ansvarig för att synliggöra barnets perspektiv och kvalitetssäkra stödet till barn som upplevt våld i hemmet och som kommer i kontakt med en jour. Det finns då ofta en särskild barnverksamhet inom jouren och den ansvariga kan bland annat erbjuda barnet samtal eller aktiviteter. Kvinno- och tjejjoursverksamheternas roll är att erbjuda barn initialt stöd, inte behandling (Roks 2024b).

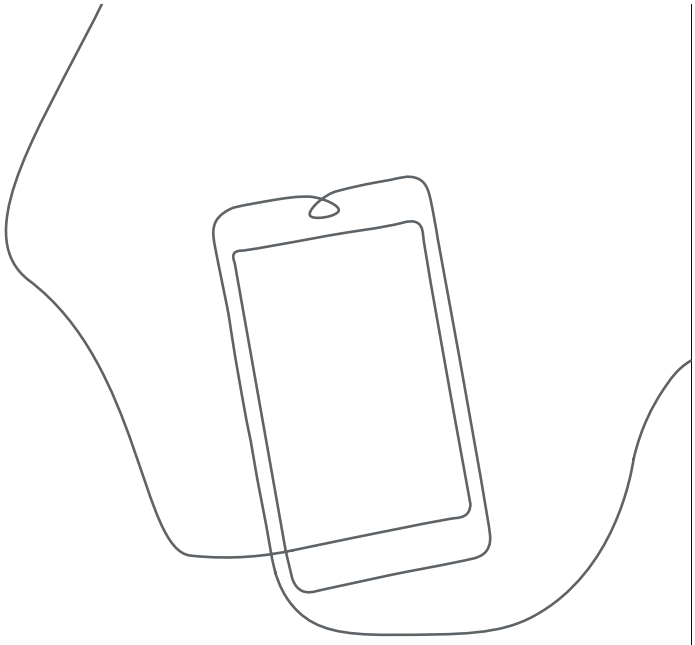
Jourerna har generellt sett inte någon anmälningsskyldighet vad gäller barn, men det kan finnas riktlinjer på lokala jourer om att orosanmälningar ska göras vid misstanke om att ett barn far illa. Ett undantag är om socialtjänsten placerat kvinnor med barn på ett skyddat boende. Den ansvariga kvinnojouren betraktas då som en utförare av socialtjänst och har därför en lagstadgad anmälningsplikt när det gäller barn (Roks 2024e).

Det finns ett antal kvinno- och tjejjourer som valt att tillhandahålla stöd i huvudsak till särskilda målgrupper. Vissa jourer har en texttelefon för att kunna ge stöd till kvinnor med hörselnedsättning och det finns även en nationell jourverksamhet som ger stöd på teckenspråk (Roks 2024e, Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk 2024). Andra jourer riktar sig till utlandsfödda kvinnor och det finns de som erbjuder stöd på ett flertal olika språk (Roks 2024e, Somaya stödjour 2024). Flera jourer har även specialiserat sig på sexuella övergrepp däribland verksamheter som riktar sig till personer som varit utsatta för incest (Unizon 2024b). Därutöver finns det verksamheter som har en bredare målgrupp och även välkomnar transtjejer samt transpersoner (Uppsala tjej- och transjour 2024).

Stöd på olika sätt

Landets kvinno- och tjejjourer erbjuder olika stödinsatser. Många av kvinnojourerna har ett skyddat boende och ger stöd genom att tillhandahålla ett säkert boende för våldsutsatta kvinnor och barn. Brottsutsatta kvinnor, tjejer och barn kan även få stöd genom att samtala med en volontär eller anställd vid en jour. Kontakt kan ske digitalt via chatt, via telefon eller vid ett fysiskt besök på en av verksamheterna. Många jourer informerar på webbplatser eller via sociala medier om vilket stöd som erbjuds och hur en kontakt kan initieras. Ett antal jourverksamheter anordnar även lägerverksamhet för kvinnor och barn som bor i skyddade boenden eller är eller har varit utsatta för

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

hedersrelaterad brottslighet. Syftet är att göra det lättare att kombinera stödsamtal med aktiviteter för särskilt utsatta brottsoffergrupper som av olika skäl har svårt att lämna sitt hem. Lägerverksamhet blir ett sätt att bearbeta en utsatthet och kan därför betraktas som en stödinsats.

Andra brottsofferstödjande insatser som jourerna kan erbjuda är juridiskt stöd. En del verksamheter har en separat juridikjour som kan ge stödsökande juridisk rådgivning i frågor som kan bli aktuella i samband med exempelvis våldsutsatthet (Uppsala kvinnojour 2023, Kvinnojouren i Umeå 2024, Kvinno- och tjejjouren ADA 2024). De som arbetar på jouren kan även vara stödperson vid besök hos exempelvis polis, advokat eller socialtjänst. På jouren kan den utsatta även få hjälp med att ansöka om sekretessmarkering (Roks 2024d).

Kvinnojoursrörelsen är även en opinionsbildande aktör som har betydelse för synliggörandet av mäns våld mot kvinnor (Unizon 2024b). Det arbetet kan betraktas som både brottsförebyggande och brottsofferstödjande (Roks 2024d).

Stödet utvärderas men anonymiteten sätter gränser

Både Roks och Unizon samlar in olika uppgifter från sina medlemsjourer när det gäller stödkontakter, som exempelvis varför personen söker stöd och hur många dygn de vistats på skyddat boende. I statistiken görs ingen skillnad på kvinnor som söker stöd på grund av brottsutsatthet eller till följd av andra orsaker. Det framkommer dock att vanliga orsaker till stödkontakter är ett behov av skydd, våld i nära relation och sexuella övergrepp (Unizon 2023). Det indikerar att en stor andel av de stödsökande till landets kvinno- och tjejjourer är brottsutsatta. Under 2022 hade Unizons medlemsjourer nästan 195 000 stödkontakter. 181 000 av dessa gällde stöd och hjälp för våldsutsatthet (Unizon 2023).

Att den stödsökande ska kunna vara anonym är viktigt för jourerna. Personer som är engagerade i jourverksamheterna skriver exempelvis ofta på ett tystnadslöfte (Roks 2024e). Eftersom en stor del av dessa aktörers verksamhet bygger på möjligheten att kunna vara anonym, kan det till viss del antas vara utmanande för verksamheterna att följa upp de brottsofferstödjande insatserna. Digitala kontakter kan också försvåra möjligheterna till uppföljning då de kan ske utan uppgift om den stödsökandes namn och boendeort.

Andra brottsofferstödjande organisationer i civilsamhället

Utöver brottsofferjourer och kvinnojourer finns ett stort antal övriga organisationer som ger stöd till brottsoffer. Dessa stödverksamheter riktar sig ofta, men inte alltid, till en specifik målgrupp. Det finns även en skillnad om organisationerna enbart arbetar med stöd till brottsoffer eller om brottsofferstöd är en del av ett bredare uppdrag.

Det finns ingen riksorganisation i Sverige för ideella brottsofferstödjande verksamheter förutom kategorierna brottsofferjour och kvinno- och tjejjour. Det gör att dessa övriga organisationer inte har ett gemensamt arbetssätt utan varje enskild organisation bestämmer själva hur de utvecklar och anpassar sina verksamheter.

Stödet som verksamheterna erbjuder varierar men det är vanligt att erbjuda så kallad stödchatt. Stödchatt sker online ofta via appar eller webbplatser, vilket ger verksamheterna möjlighet att erbjuda stöd nationellt. Flera organisationer erbjuder även stöd fysiskt, till exempel genom egna samtalsmottagningar. Mottagningar för fysiska besök tenderar att i högre grad vara lokaliserade i landets större städer och därför vara mer tillgängliga för personer som bor i dessa städer. Det finns även andra ideella organisationer förutom kvinnojourer som erbjuder skyddat boende. Stödet från civilsamhällets aktörer är oftast kostnadsfritt för den stödsökande men inte alltid.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Exempel på organisationer som stödjer särskilt utsatta brottsoffer

Många ideella organisationer riktar sig till specifika målgrupper som anhöriga eller utsatta för specifika brottstyper. Ett flertal ideella organisationer erbjuder stöd till särskilt utsatta brottsoffer. Exempel på sådana målgrupper är barn, hbtqi-personer, personer med funktionsvariationer och personer utsatta för hedersrelaterad brottslighet. Följande är kortfattade beskrivningar av ett antal olika ideella organisationer som ger stöd till brottsoffer[9].

BRIS

BRIS, Barnens Rätt I Samhället, grundades 1971 och har erbjudit stöd sedan 1980. BRIS erbjuder idag stöd till barn under 18 år dygnet runt via deras stödlinje dit barn kan ringa, chatta, skicka sms eller e-post till en kurator. Det finns även möjlighet till fysiska kuratorträffar på någon av organisationens mottagningar. Mottagningar finns i Göteborg, Linköping, Malmö, Stockholm och Umeå. Under 2022 hade verksamheten 44 420 stödjande kontakter med barn. Vuxna i behov av stöd och råd kring barn kan kontakta organisationens vuxentelefon (Bris 2023).

ECPAT

ECPAT arbetar mot sexuell exploatering av barn och har tre verksamhetsområden – Ditt ECPAT, ECPAT Vuxenstöd och ECPAT Hotline. Den sistnämnda är en webbaserad anmälningssida för tips på alla former av sexuella övergrepp mot barn som ECPAT granskar och sedan skickar vidare till bland annat polisen. Organisationen kan även hjälpa till att ta ner nakenbilder som spridits på nätet. På Ditt ECPAT finns en stödlinje för alla under 18 år. ECPAT erbjuder råd och hjälp i frågor om sexuell utsatthet och sexuella övergrepp via chatt, e-post och telefonsamtal. Under 2022 togs totalt 15 194 kontakter med Ditt ECPAT (ECPAT 2023).

9 För de organisationer där det inte presenteras statistik är det antingen för att det inte finns publik statistik att tillgå eller för att den är för ospecifik i sin utformning. Variationen mellan organisationerna gör det svårt att jämföra verksamheterna då de inte statistikför samma saker eller på likartat sätt.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

RFSL

RFSL, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter, grundades 1950. RFSL erbjuder flera olika typer av stöd för sin målgrupp. Två verksamheter som bedrivs av RFSL är RFSL Stödmottagning och Projekt Säkrare som bedrivs av RFSL Ungdom (RFSL 2024a).

RFSL Stödmottagning erbjuder stöd till hbtqi-personer som blivit utsatta för brott. Verksamheten har drygt 200 stödsökande varje år. Mottagningen erbjuder stöd i form av samtal och bedriver även skyddat boende i Stockholmsområdet. Samtalsstöd ges på svenska, engelska, spanska och arabiska eller med tolk. RFSL har bedrivit stödmottagning sedan 1998 (RFSL 2024b).

Projekt Säkrare vänder sig till hbtqia-personer som är 13–20 år. Projektet finansieras och drivs i samarbete med stiftelsen World Childhood Foundation. I projektet arbetar kuratorer som erbjuder stöd i situationer om till exempel våld i nära relation, gromning och sexuellt våld. Projektet erbjuder stöd via chatt och förutom fysiska samtal finns det även möjlighet för videosamtal (RFSL 2024c).

Rädda Barnen

Rädda Barnens verksamhet Centrum för stöd och behandling erbjuder behandling till barn som varit direkt eller indirekt utsatta för våld och övergrepp. Verksamheten har sex psykologmottagningar, fyra i Stockholmsområdet, en i Göteborg och en i Malmö. Personalen är legitimerade psykologer och psykoterapeuter med kunskap om barn. Centrum för stöd och behandling har också en rådgivningstelefon för allmänhet och professionella aktörer (Rädda barnen 2024a).

Rädda Barnen driver även en stödchatt, Kärleken är fri, för unga som vill ha stöd och råd kring bland annat våld, hedersrelaterat förtryck, tvångsäktenskap och könsstympning (Rädda barnen 2024b).

Stiftelsen 1000 möjligheter

1000 Möjligheter vänder sig till barn och unga oavsett kön (Stiftelsen 1000 möjligheter 2024c). Stiftelsen har webbplatsen Ungarelationer.se där personer mellan 15–20 år kan chatta med specialutbildade volontärer (Unga relationer 2024).

1000 möjligheter driver också Ellencentret och 1000Mottagningen (Stiftelsen 1000 Möjligheter 2024a). På Ellencentret kan den som är mellan 15 och 25 år och som till exempel har erfarenheter av sex mot ersättning och sex som självskadebeteende få stöd och hjälp oavsett könsidentitet. Ellencentret erbjuder öppen stödchatt och det finns också möjlighet till fysiska besök på deras mottagning i Stockholm (Ellencentret 2024). På 1000Mottagningen kan personer under 25 år oavsett könsidentitet få stöd genom samtal med psykolog eller träffa andra med liknande erfarenheter. 1000Mottagningen är specialiserad på våld i ungas nära relationer (Stiftelsen 1000 Möjligheter 2024b).

Existera

Existera ger stöd till kvinnor som har blivit utsatta för könsstympning. Existera anordnar gruppträffar i Stockholm och har en nationell telefonrådgivning för utsatta (Existera 2024). Under 2022 fick cirka 240 flickor och kvinnor stöd och råd via organisationens telefonrådgivning (Existera 2023).

Killar.se

Killar.se är en del av organisationen MÄN och erbjuder stödchatt till alla som identifierar sig som kille eller ung man i åldern 10–25 år. Killar.se har även en samtalsmottagning i Stockholm som riktar sig till killar och unga män i åldern 15–25 år. För stödsökande som inte har möjlighet att träffas fysiskt på samtalsmottagningen erbjuds videosamtal (Killar.se 2024). Under 2023 har killar.se haft cirka 3 000 stödkontakter i stödchatten med killar i åldern 10–20 år (Män för jämställdhet 2024).

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

RAV

Riksorganisationen för anhöriga till våldsdödade, RAV, är en förening för personer som har en eller flera anhöriga eller närstående som fallit offer för dödligt våld. Organisationen ger medmänskligt stöd och arrangerar regelbundet anhörigträffar och anhörighelger. Träffarna har ägt rum på olika orter som Hudiksvall, Gävle, Göteborg, Stockholm, Sundsvall, Uppsala och Åmål. Under 2022 deltog 50 personer på anhörighelger som arrangerades av RAV (RAV 2023, RAV 2024).

Röda Korset

Röda Korset ger brottsofferstöd på flera olika sätt. Organisationens ungdomsförbund driver en stödchatt, Jourhavande kompis, för personer under 25 år (Röda Korsets ungdomsförbund 2024). De som bemannar chatten är själva unga som ger stöd till andra unga. Under 2022 hade 1 722 samtal mottagits i chatten (Röda Korsets ungdomsförbund 2023).

Röda Korset bedriver behandlingscenter för krigsskadade och torterade. Behandlingscentrum finns i Göteborg, Malmö, Skellefteå, Skövde, Stockholm och Uppsala. På behandlingscentrumen arbetar psykologer, psykoterapeuter, fysioterapeuter, kuratorer, läkare och tolkar. Alla vuxna personer med flyktingbakgrund som lider av trauma från tortyr, krig eller svåra flyktupplevelser kan söka stöd hos Röda Korsets behandlingscentrum. Vissa behandlingscentrum tar även emot barn och unga (Svenska röda korset 2024a).

Röda Korset har lokala stödverksamheter på vissa orter. Ett exempel är verksamheten Stella i Umeå som startades 2021. Stella är en stödverksamhet för våldsutsatta kvinnor och deras barn som är i behov av socialt, emotionellt och praktiskt stöd när de ska återetablera sig i samhället efter att till exempel varit på ett skyddat boende (Svenska röda korset 2024b).

Storasyster

Storasyster är en stödorganisation för personer över 13 år oavsett könsidentitet som utsatts för sexuella övergrepp. Storasyster erbjuder även stöd till anhöriga. Föreningen har en samtalsmottagning där utsatta och anhöriga kan få stöd- och rådgivande samtal eller traumabearbetning. Samtalsmottagningen finns i Stockholmsområdet. Stöd ges också genom e-post, chatt och video (Storasyster 2024). Under 2022 hade Storasyster på olika sätt kontakt med 2 018 personer som blivit utsatta för sexuellt våld. Föreningen hade 7 433 samtal inom ramen för stödverksamheten (Storasyster 2023).

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Andra myndigheter

Det finns andra myndigheter som har närliggande uppdrag till brottsofferarbete genom att de genererar kunskap om brottsofferfrågor. Till dessa myndigheter hör Brottsförebyggande rådet, Brå, och Jämställdhetsmyndigheten. Brå har som huvuduppdrag att verka för att brottsligheten minskar och att tryggheten i samhället ökar. En del i myndighetens uppdrag är att ta fram en årlig nationell trygghetsundersökning där de även undersöker brottsoffers erfarenheter av kontakter med rättsväsendet (Brå 2024). Jämställdhetsmyndighetens huvuduppdrag är att bidra till att jämställdhetspolitiken får genomslag och i det uppdraget ingår att arbeta för att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Myndighetens uppdrag består därför till stor del av att genomföra kunskapshöjande insatser om bland annat våldsutsatta kvinnor och barn (Jämställdhetsmyndigheten 2024). Det finns även myndigheter vars primära uppgift är en annan men som bedriver ett visst brottsofferarbete inom olika områden. I detta avsnitt ges en beskrivning av ett urval av myndigheter som bedriver ett brottsofferarbete i någon utsträckning som en del i ett bredare uppdrag. De myndigheterna är Kronofogden, Länsstyrelserna, Kriminalvården, Skatteverket och Nationellt Centrum för Kvinnofrid, NCK.

Kronofogden

Brottsoffer som har rätt till skadestånd i ett brottmål kan få hjälp av myndigheten att driva in ett utdömt skadestånd om gärningspersonen inte betalar frivilligt. När rättegången är avslutad och domen inte längre kan överklagas får brottsoffer som tilldömts ett skadestånd ett brev med en ansökningsblankett från myndigheten. Där kan de anmäla att de vill ha hjälp med att driva in skadeståndet. Kronofogden har även en e-tjänst där brottsoffer kan ansöka om verkställighet digitalt. Myndighetens webbplats innehåller mycket information till brottsoffer, till exempel om hur myndigheten kan hjälpa till med indrivning av skadestånd och hur processen går till (Kronofogden 2024).

Kronofogdens huvuduppdrag är att arbeta med indrivning, verkställighet, betalningsföreläggande och skuldsanering. Myndigheten ska även förebygga och motverka ekonomisk brottslighet enligt förordningen med instruktion för Kronofogdemyndigheten (2016:1333). Det arbetar omkring 2 300 personer på myndigheten som finns på 32 orter i landet. Verksamheten finansieras av skattemedel och avgifter. Under år 2023 inkom 25 000 skadeståndsmål till Kronofogden och 369 miljoner kronor krävdes in till brottsoffer (Kronofogden 2024).

Ökade utbetalningar av skadestånd

Sedan en lagändring hösten år 2022 har Kronofogden utvidgade möjligheter att utmäta medel som ska gå till skadestånd till brottsoffer. Skadestånd på grund av brott prioriteras i dag högre än tidigare, vilket innebär att fler brottsoffer kan få sitt skadestånd utbetalt (Kronofogden 2023). Mellan september och december år 2022 ökade utbetalda medel till brottsoffer med 124 procent, vilket motsvarar 7,9 miljoner kronor per månad (Kronofogden 2023). Under år 2023 betalade myndigheten ut 60 miljoner kronor mer till brottsoffer än under år 2022. Kronofogden har även fått möjlighet till distansutmätning vilket innebär att polisen ska underrätta Kronofogden om den påträffar egendom som kan utmätas. Syftet med distansutmätning är att snabbt kunna säkra tillgångar hos personer med koppling till organiserad eller ekonomisk brottslighet (Kronofogden 2024).

Insatser för att motverka ekonomiskt våld

Kronofogden har under de senaste åren fokuserat särskilt på mäns våld mot kvinnor och ekonomiskt våld. Myndigheten arbetar med att uppmärksamma tecken på våld i nära relationer i syfte att kunna stödja sökande. Myndigheten har tagit fram ett metodstöd för hur medarbetare ska agera när de misstänker våld i nära relationer. Kronofogden har även webbsidor som informerar om ekonomiskt våld och som riktar sig både till yrkesverksamma och till de som blir utsatta (Kronofogden 2023).

Länsstyrelser

Länsstyrelserna har en mångfacetterad roll i brottsofferarbetet. De ska verka för en hållbar social utveckling vilket innefattar tillgång till stöd för den som hamnar i en utsatt situation. Det kan exempelvis handla om att verka för att de som utsätts för våld i nära relationer, människohandel eller prostitution

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

får stöd och att dessa brott förebyggs (SOU 2021:85). Flera uppdrag innefattar även ett brottsofferperspektiv som exempelvis arbetet med mänskliga rättigheter, barnrätt och brottsförebyggande arbete.

Länsstyrelsernas huvuduppdrag är att ansvara för den statliga förvaltningen i länet. Länsstyrelserna ska verka för att nationella mål får genomslag i länet samtidigt som de ska ta hänsyn till regionala förhållanden och förutsättningar. Det finns länsstyrelser i alla 21 län i Sverige och myndigheterna sysselsätter cirka 6 800 medarbetare (SOU 2021:85).

Samordningsfunktion i arbetet mot mäns våld mot kvinnor

Sedan år 2022 ska det vid varje länsstyrelse finnas en särskild samordningsfunktion för frågor som rör mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, sexuellt våld, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel, enligt förordningen om länsstyrelsernas regionala arbete mot mäns våld mot kvinnor (2021:995). Uppdraget koordineras av en nationell samordnare vid Länsstyrelsen Stockholm som har i uppgift att föra ut de nationella målen i länen, samordna aktörer och intressenter samt följa utvecklingen. Länsstyrelserna ska från och med år 2023 årligen rapportera till Jämställdhetsmyndigheten vilka insatser de genomfört och presentera en lägesbeskrivning för länet. Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag att sammanställa länsstyrelsernas redovisningar på nationell nivå (Jämställdhetsmyndigheten 2023b). Sammanställningen visar att majoriteten av länsstyrelserna har två personer eller fler som arbetar heltid inom samordningsfunktionen mot mäns våld mot kvinnor, men antalet varierar över landet. (Uppgifter från Jämställdhetsmyndigheten till Brottsoffermyndigheten 2024).

Exempel

Länsstyrelsernas samarbeten med andra aktörer

Länsstyrelsen Stockholm arbetar tillsammans med kommunernas stödcentrum för att erbjuda stöd till barn och unga som utsätts för brott (Länsstyrelsen Stockholm 2024). Länsstyrelsen Värmland samverkar med Brottsofferjouren Värmland i projektet Bortförd, som syftar till att motverka att barn och unga förs ur landet mot sin vilja och utsätts för bland annat tvångsäktenskap (Länsstyrelsen Värmland 2023). Länsstyrelsen Västmanlands län har sedan år 2012 ett regionalt samarbete med polis och kommun inom projektet Djur och våld (Länsstyrelsen Västmanlands län 2020, Länsstyrelsen Västmanlands län 2023). Syftet med projektet är att lättare upptäcka barn och vuxna som utsätts för våld, eftersom det finns en koppling mellan våld i nära relationer och våld mot husdjur.

Samordnare för Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld

Länsstyrelsen Östergötland har sedan år 2005 ett uttalat uppdrag att vara kunskapscentrum gällande hedersrelaterat våld och förtryck. Under år 2022 blev uppdraget permanent i och med att Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck inrättades. Centrumet ska stödja och bidra till ett kunskapsbaserat arbete mot hedersrelaterat våld på nationell, regional och lokal nivå. Centrumet ger bland annat stöd till kommuner och regioner som på olika sätt arbetar med personer utsatta för hedersrelaterat våld.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Kriminalvården

I Kriminalvårdens uppdrag ingår att verka för att minska risken för återfall i nya brott och att vidta åtgärder så att brottsoffer inte utsätts för hot, våld eller annan påverkan under tiden gärningspersonen är häktad eller sitter i fängelse. Myndigheten ska även hänvisa brottsoffer till rätt myndighet (Kriminalvården 2024a).

Kriminalvårdens huvuduppdrag är att göra samhället säkrare och tryggare och att minska antalet återfall i brott. Myndigheten ansvarar för häkten, fängelser och frivård i Sverige samt bedriver forskning i syfte att främja kunskapsutveckling inom verksamheten. Under år 2022 fanns det 33 häkten, 46 anstalter och 32 frivårdskontor i Sverige. Kriminalvården har ungefär 18 000 anställda och möter cirka 24 000 klienter i häkte, fängelse och inom frivården (Kriminalvården 2023, Regeringsbeslut Ju2020/04577 m.fl.).

Underrättelseskyldighet gällande gärningspersoners vistelseort

Om en gärningsperson dömts för brott som har riktats mot någons liv, hälsa, frihet eller frid har Kriminalvården skyldighet att fråga brottsoffret om den vill bli underrättad om var gärningspersonen blir placerad i fängelse. Kriminalvården ska även fråga om brottsoffret vill veta om den intagne har eller avviker från permission, byter anstalt, friges eller rymmer. I sådana fall ska Kriminalvården kontakta brottsoffret och ge den information som efterfrågats enligt fängelseförordningen (2010:2010).

Slussar ska göra det tryggare för brottsoffer

På anstalter där personer dömda för brott i nära relationer eller sexualbrott är placerade finns det brottsofferslussar. Syftet är att säkerställa att hänsyn tas till brottsoffer när det gäller att utreda besöks- och telefontillstånd, besök hos den dömde och uppföljning av beviljade tillstånd. Personalen på anstalterna har särskild kompetens och det finns möjlighet för brottsoffer och närstående att träffa den dömde under kontrollerade former (Kriminalvården 2024b).

Information via Mina meddelanden

Sedan år 2020 kan brottsoffer som är anslutna till en digital brevlåda få digital post angående sitt ärende hos Kriminalvården genom Mina meddelanden (SOU 2021:85). Brottsoffermyndigheten lämnade år 2017 förslag på att rättsväsendets myndigheter samt Kronofogden borde ansluta sig till och börja sända digital post via tjänsten Mina meddelanden (Brottsoffermyndigheten 2017). Sedan år 2020 kan den som utsatts för brott och är ansluten till digital brevlåda genom Mina meddelanden få digital post om sitt ärende från Polismyndigheten, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten och Brottsoffermyndigheten (SOU 2021:85).

Skatteverket

Brottsoffer kan vända sig till Skatteverket om de har behov av skyddade personuppgifter. Alla som ansöker är inte nödvändigtvis brottsoffer. Det kan finnas olika anledningar till att personer behöva skydda sina personuppgifter.

Skatteverkets huvuduppdrag är att säkerställa finansieringen av den offentliga sektorn och bidra till ett välfungerande samhälle för medborgare och näringsliv. Skatteverket ska även motverka brottslighet (Regeringsbeslut Fi2023/03131). Verksamheten på Skatteverket är organiserad i tio avdelningar varav en avdelning ansvarar för skyddade personuppgifter. På den avdelningen finns en enhet som arbetar specifikt med skyddad folkbokföring, tidigare benämnt kvarskrivning. Enheten för skyddade personuppgifter finns på fyra orter i landet. Totalt arbetar det ungefär 10 200 personer på myndigheten (Skatteverket 2023b).

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Olika typer av skyddade personuppgifter

Det finns tre typer av skyddade personuppgifter; skyddad folkbokföring, sekretessmarkering och fingerade personuppgifter. Skatteverket handlägger ärenden om skyddad folkbokföring och sekretessmarkering medan Polismyndigheten ansvarar för fingerade personuppgifter, se sidan 20 om Polismyndigheten (prop. 2017/18:145).

Under år 2023 levde cirka 28 000 personer i Sverige med skyddade personuppgifter varav en tredjedel hade skyddad folkbokföring (Skatteverket 2023b). Enligt en enkätundersökning genomförd av Skatteverket år 2022 hade 40 procent av de svarande skyddsskäl på grund av hot och våld i nära relation och ungefär tio procent på grund av hedersrelaterat hot och våld (Skatteverket 2023a). Av de som hade skyddsskäl på grund av hot och våld i nära relation var det 58 procent som hade skyddad folkbokföring och 32 procent som hade skydd i form av sekretessmarkering. Överlag är det fler kvinnor som lever med skyddade personuppgifter än män. Fler kvinnor än män anger att orsaken till skyddet är våld i nära relation och hedersrelaterat våld medan män oftare anger att hot och våld i arbetet eller från kriminella miljöer är orsaken till skyddet.

I rapporten framgår även att 37 procent av de som besvarat enkäten har fått sina personuppgifter röjda någon gång av en myndighet eller annan aktör på grund av okunskap eller slarv (Skatteverket 2023a).

Skyddad folkbokföring

Skyddad folkbokföring innebär att en person folkbokförs på en annan folkbokföringsort än där hen är bosatt. Personen måste själv ansöka om skyddad folkbokföring och åtgärden kan vidtas om personen av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier. Det är Skatteverket som gör bedömningen om personen ska medges skyddad folkbokföring. Skyddad folkbokföring medges som regel på obestämd tid (prop. 2017/18:145).

Sekretessmarkering

Sekretessmarkering innebär att en person kan få sina uppgifter i folkbokföringen skyddade genom en markering i folkbokföringsdatabasen. Den fungerar som en varningssignal för Skatteverket och andra myndigheter om att en prövning ska göras innan uppgifterna lämnas ut. Personer som vill ha sekretessmarkering lämnar en skriftlig ansökan till Skatteverket med motivering till orsaken för sekretess. Skatteverket behöver även pröva om fler medlemmar i hushållet är i behov av sekretessmarkering för att åtgärden ska få effekt (Skatteverket 2023a, prop. 2017/18:145).

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Stöd till personer med skyddade personuppgifter

Skatteverket ska lämna stöd av olika slag till personer med skyddade personuppgifter för att skyddet ska få avsedd effekt. Det kan exempelvis handla om råd i hur personer bör agera och hantera sina personuppgifter vid kontakter med myndigheter och andra, samt stöd för att kunna ta del av rättigheter och annan samhällsservice utan att säkerheten äventyras (prop. 2017/20:145). Skatteverket arbetar löpande med att stärka säkerheten för personer som lever med skyddade personuppgifter. Myndigheten har genomfört undersökningar i syfte att öka kunskapen om vilka åtgärder som behöver prioriteras för att göra målgruppen tryggare och förenkla deras vardag (Skatteverket 2023a). Undersökningarna har resulterat i en handlingsplan för hur myndigheten ska arbeta vidare med att stärka skyddet.

Myndigheten har även tagit fram ett omfattande kunskapsunderlag kring skyddet för personer som lever med skyddade personuppgifter och har som mål att ingen person ska röjas. Skatteverket genomför även kostnadsfria webbseminarier som riktar sig till yrkesverksamma som möter personer med skyddade personuppgifter (Skatteverket 2023b, Skatteverket 2024). Även Jämställdhetsmyndigheten har haft i uppdrag att höja kunskapen om våldsutsatta personer som lever med skyddade personuppgifter. Resultatet av uppdraget visade att målgruppen har behov av ett mer långsiktigt stöd (Jämställdhetsmyndigheten 2023a).

Nationellt centrum för kvinnofrid

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, vid Uppsala universitet är en statlig myndighet som har i uppdrag att på nationell nivå höja kunskapen om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. NCK har även i uppdrag att ge stöd till våldsutsatta kvinnor. Verksamheten är uppdelad i en universitetsdel som är inriktad på forskning, utbildning och information samt en klinisk del med praktiskt inriktad verksamhet. NCK har ungefär 50 medarbetare inom olika professioner som bland annat sjuksköterskor, forskare, kommunikatörer, socionomer, läkare och utredare (NCK 2024b).

En stor del av verksamheten vid NCK består av att bedriva egen forskning och sprida kunskap om mäns våld mot kvinnor. Informationsspridningen görs bland annat genom webbutbildningar, utbildningsdagar, rapporter, utbildningsfilmer, metodmaterial och informationskampanjer. NCK:s webbutbildning om våld har sedan den lanserades år 2016 haft 115 000 användare. NCK är även remissinstans i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och anordnar egna universitetskurser. Utöver de egna universitetskurserna medverkar NCK i flera olika grundutbildningar och utbildningssatsningar vid andra lärosäten och myndigheter (NCK 2023).

Kvinnofridslinjen och andra stödlinjer

Sedan år 2007 driver NCK den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen på uppdrag av regeringen. Kvinnofridslinjen ger stöd till dem som utsatts för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld och är öppen dygnet runt. Det är gratis att ringa till linjen och de som ringer kan vara anonyma. Under år 2022 besvarades 44 678 samtal och i snitt besvarades 122 samtal per dygn. Kvinnofridslinjen har en webbplats där det finns information om möjligheterna till stöd, olika aspekter kring våld samt information riktad till yrkesverksamma.

Sedan år 2023 driver NCK två stödlinjer som riktar sig till män och transpersoner som utsätts för våld. Under år 2024 har NCK fått i uppdrag att starta ytterligare en stödtelefon som ska rikta sig till personer som är utsatta eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Den stödtelefonen kommer att drivas som ett pilotprojekt från och med den 1 juni 2024 (NCK 2024a). NCK driver även kvinnofridsmottagningen vid Akademiska sjukhuset, se mer information på sidan 48 om hälso- och sjukvård.

Samordnande aktör för stöd och insatser gentemot brottsoffer

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Inledning och sammanfattning av förslag

Den 29 juni 2023 fick Brottsoffermyndigheten genom en ändring av regleringsbrevet för 2023 i uppdrag att föreslå alternativa aktörer som på ett kostnadseffektivt sätt kan fungera som samordnande aktör när det gäller stöd och insatser gentemot brottsoffer (Regeringsbeslut Ju2023/01588). För respektive förslag ska myndigheten göra en genomgång av vilka för- respektive nackdelar som finns. Brottsoffermyndigheten ska också redogöra för hur den själv skulle kunna ta sig an uppdraget att vara samordnande aktör när det gäller stöd och insatser mot brottsoffer och vilka konsekvenser det får för myndigheten. Genomförandet av uppdraget som samordnande aktör ska också vara kostnadseffektivt.

Sammanfattning

För att få synpunkter på hur brottsofferarbetet kan samordnas i Sverige anordnande Brottsoffermyndigheten under uppdragstiden hearingar med relevanta aktörer på området. Vid hearingarna framkom att de flesta förordade att ansvaret för samordning bör delas upp mellan en strategisk nationell och operativ regional/lokal aktör. De aktörer som främst lyftes fram när det gäller ansvar för samordning var Brottsoffermyndigheten, länsstyrelserna och kommunerna.

Efter en genomgång av för- och nackdelar mellan olika samordningsmodeller föreslår Brottsoffermyndigheten en modell som innebär att Brottsoffermyndigheten får ansvar för att samordna brottsofferarbetet på nationell strategisk nivå, medan länsstyrelserna får ett samordningsansvar på regional nivå. Kommunerna föreslås vidare ansvara för den lokala operativa samordningen av brottsofferarbetet.

Brottsoffermyndighetens funktion som en nationell strategisk samordnare bör innefatta fortsatt arbete med att kartlägga brottsofferarbetet i Sverige samt att utveckla och utvidga myndighetens Kunskapscentrum. Dessutom föreslås att myndigheten ges i uppdrag att ta fram utbildningsmaterial och effektiva metoder att samordna stödet till brottsutsatta och att sprida resultaten till de verksamheter på nationell, regional och lokal nivå som arbetar direkt med offren. Vidare bör myndigheten etablera och ansvara för ett nationellt nätverk för brottsoffersamverkan med centrala samhällsaktörer.

Länsstyrelserna bör få i uppdrag att utveckla den regionala samordningen av stödet till kommunerna i det brottsofferstödjande arbetet.

Det föreslås att kommunerna får ett tydligare uppdrag att ansvara för samordningen av det operativa brottsofferstödjande arbetet inom kommunen.

Uppdragen till de tre aktörerna bör dock utredas vidare av regeringen. Utredningen bör svara på hur samordningsansvaret närmare ska regleras genom lagstiftning.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Bakgrund

Kartläggningen av vilket stöd som ges till brottsoffer i dag visar att en rad olika samhällsaktörer ansvarar för och ger stöd till brottsoffer. Alltifrån statliga aktörer till regioner och kommuner ansvarar för detta utifrån lagar, förordningar och föreskrifter. Dessutom utför organisationer i det civila samhället, som brottsofferjourer och kvinnojourer och andra stödorganisationer, ett omfattande arbete med direkta stödinsatser gentemot brottsutsatta.

En styrka i dagens brottsofferarbete är att det är mångfacetterat och att brottsofferperspektivet ska, i vart fall formellt, genomsyra många aktörers arbete. Att så många verksamheter erbjuder och har ansvar för att stödja brottsoffer innebär dessutom att brottsutsatta till viss del kan välja vilket typ av stöd och vilken organisation som de önskar att kontakta. Till exempel kan en del brottsoffer vilja ha stöd av en kommunal stödverksamhet medan andra föredrar en organisation i det civila samhället. Både offentliga och ideella aktörer erbjuder dessutom i en del fall specialiserat stöd utifrån till exempel vilket brott som den enskilde utsatts för, vilken ålder eller vilket kön brottsoffret har.

Det stora antalet aktörer får däremot till följd att det är svårt för det enskilda brottsoffret att veta vart hen ska vända sig. I sammanhanget är det viktigt att klargöra att det på många platser i glesbygd kan vara svårt för brottsoffer att få ta del av något som helst stöd, på grund av avsaknad av stödverksamheter eller att det är långa avstånd. Dessutom är aktörernas ansvar att erbjuda stöd mer eller mindre omfattande, vilket kan få till följd att brottsoffer många gånger slussas mellan olika verksamheter eller att de hänvisas vidare. Vidare är stödet för brottsoffer oftast inriktat på det akuta skeendet och det är få aktörer som erbjuder insatser under en längre tid.

Trots att antalet verksamheter som erbjuder stöd till brottsoffer är flera och dessutom erbjuder olika slags insatser, saknas en utpekad instans eller aktör med ansvar för att ha överblick över samt samordna brottsofferarbetet såväl strategiskt som operativt i Sverige. En modell för hur stöd och insatser gentemot brottsutsatta ska samordnas är nödvändig för att stöd till brottsoffer ska hålla en hög kvalitet och vara likvärdigt över landet. En modell för sådan samordning presenteras därför nedan.

Genomförande

Brottsoffermyndigheten har i inledningen av arbetet med uppdraget genomfört en förstudie med tänkbara modeller för ett samordningsansvar av brottsofferarbetet inklusive för- och nackdelar med att ge olika aktörer ett ansvar på området. Myndigheten har vidare i förarbetet tagit i beaktande vad som framkommit inom ramen för uppdraget om att kartlägga samhällets samlade stöd till brottsoffer.

Hearingar med aktörer

I februari 2024 anordnade Brottsoffermyndigheten hearingar med bland annat myndigheter och organisationer i det civila samhället under ledning av Brottsoffermyndighetens generaldirektör. Syftet med hearingarna var att diskutera ett samordnande uppdrag när det gäller stöd och insatser gentemot brottsoffer.

De verksamheter som deltog under hearingarna var följande:

- Barnafrid
- Brottsförebyggande rådet
- Brottsofferjouren Sverige
- Domstolsverket
- ECPAT
- Länsstyrelsen Stockholms län
- Länsstyrelsen Västerbottens län
- Polismyndigheten
- Rädda barnen
- Socialstyrelsen
- Sveriges advokatsamfund
- Sveriges Kommuner och Regioner
- Tryggare Sverige
- Unizon
- Åklagarmyndigheten.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Myndigheterna och organisationerna fick möjlighet att presentera sin syn på brister i hur samordningen fungerar i dag och förmedla goda exempel på området. Under hearingarna diskuterades även om det finns skäl att separera ett samordningsuppdrag som innebär att en aktör ansvarar för ett strategiskt och övergripande samordnande brottsofferarbete medan en annan aktör ansvarar för att samordna mer operativa och direkta insatser gentemot brottsutsatta. I samband med den diskussionspunkten förmedlade verksamheterna sina tankar kring vilka aktörer som skulle kunna ha samordnande ansvar, inklusive för- och nackdelar med respektive förslag.

Sammanfattningsvis framkom följande under hearingarna.

Det rådde delade meningar om lämpligheten av att separera ett samordningsuppdrag på flera aktörer. Flera förde fram att det kan finnas fördelar med en statlig aktör som har ett övergripande ansvar för samordningen medan en annan bör samordna det operativa arbetet direkt mot brottsutsatta. En annan synpunkt var att en nackdel med ett uppdelat ansvar är att det kan uppstå brister i samarbetet mellan flera samordnande aktörer samt att det kan bli otydligt för brottsoffer vart de ska vända sig för att få stöd och hjälp. Vid ett uppdelat samordningsansvar menade de flesta att Brottsoffermyndigheten borde få det strategiska uppdraget.

Kommuner har ansvar enligt socialtjänstlagen att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Så länge de har ett ansvar enligt lag menade flera att det är svårt att föra fram en annan aktör. I sammanhanget påtalades att kommunerna i dag främst fokuserar på de särskilda brottsoffergrupper som är utpekade i socialtjänstlagen, det vill säga brottsutsatta kvinnor och barn, och att ambitionsnivån beträffande hela gruppen brottsoffer generellt är låg. Dessutom är socialtjänstlagen en ramlag och det är upp till kommunerna själva att organisera sin verksamhet i enlighet med den kommunala självbestämmanderätten. Det kan därför vara svårt att i detalj styra vilka insatser kommunerna ska tillhandahålla för brottutsatta. En annan synpunkt på ett sådant förslag var att många kommuner har ansträngd ekonomi och att det därför kan finnas behov av resursförstärkning.

En annan aktör som fördes fram av flera verksamheter var landets länsstyrelser. De har erfarenhet av att stödja kommunerna i deras arbete kring mäns våld mot kvinnor och inom det brottsförebyggande arbetet. Ett förslag som lyftes var att länsstyrelserna skulle ha ett ansvar på regional nivå.

Polismyndigheten ansvarar i dag för att informera dem som anmäler ett brott om rättigheter och skyldigheter och att hänvisa till vidare stöd. När det gäller mer allvarliga brott görs en bedömning av brottsoffrets behov av skyddsåtgärder. På hearingen framförde Polismyndigheten att polisen inte har och inte heller bör ha några ytterligare uppgifter gentemot brottsutsatta. Polismyndighetens ansvar för brottsoffer är oftast slutfört när hänvisning till en stödorganisation gjorts och när skriftlig information efter anmälan skickats ut.

Det påtalades även att stödverksamheterna inom det civila samhället tar ett stort ansvar för att informera och stödja brottsutsatta. Oavsett hur ett samordningsansvar organiseras i framtiden kommer de här verksamheterna även fortsättningsvis att fylla en viktig funktion i det direkta brottsofferarbetet. En synpunkt vid hearingen var dessutom att ett bättre samordnat brottsofferarbete kan medföra att fler brottsutsatta kommer i kontakt med stödorganisationerna. Dessutom finns det brottsoffer som kan vara tveksamma till att få stöd och hjälp av en offentlig aktör och vill ha andra alternativ i stället. Företrädare från framför allt statliga myndigheter menade dock att det är olämpligt att ge ett samordningsansvar till en organisation i det civila samhället eftersom det är svårt att kvalitetssäkra och styra en sådan verksamhet.

Andra förslag som fördes fram var att Brottsoffermyndigheten skulle ta både det strategiska samordningsansvaret och det operativa. Det senare skulle i så fall innebära att Brottsoffermyndigheten har anställd personal i alla landets kommuner som direkt efter en polisanmälan kan erbjuda stöd till brottsutsatta.

Efter hearingen har Brottsofferjouren Sverige skickat en skrivelse med kompletterande synpunkter på hur ett samordningsansvar kan fungera.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Sammanfattningsvis framförde Brottsofferjouren Sverige följande. Huvudansvaret för den rent operativa stödverksamheten kan bara axlas av en rikstäckande organisation som ger stöd till alla brottsoffergrupper oavsett när i brottmålsprocessen kontakt tas. I Nederländerna och på Nordirland finns modeller där en rikstäckande brottsofferorganisation träffat avtal med det allmänna att vara den mottagande parten för polisens och domstolarnas förmedling av stödsökande. Förmedlingen sker automatiskt om inte brottsoffret begärt att undantas (så kallad opt-out). Den mottagande organisationen tar snabbt kontakt med den brottsutsatta för att informera och utreda behov av vidare stöd. Därefter förmedlas ärendet vidare inom den egna organisationen eller till andra stödorganisationer.

Om Brottsoffermyndighetens förslag

Som nämnts i avsnittets inledning ska Brottsoffermyndigheten överväga och föreslå olika alternativa aktörer som på ett kostnadseffektivt sätt kan fungera som en samordnande aktör när det gäller stöd och insatser gentemot brottsoffer. I denna del ska Brottsoffermyndigheten också redogöra för hur den själv skulle kunna ta sig an uppdraget att vara samordnande aktör när det gäller stöd och insatser mot brottsoffer och vilka konsekvenser det får för myndigheten.

Vilka aktörer ska ansvara för att samordna brottsofferarbetet i Sverige?

Brottsoffermyndighetens förslag

Brottsoffermyndigheten föreslås få det nationella strategiska ansvaret för att samordna brottsofferarbetet. Vidare föreslås att länsstyrelserna ansvarar för den regionala samordningen och att kommunerna ska ansvara för den lokala samordningen inbegripet det operativa och direkta stödarbetet med brottutsatta. Förslagen innebär att samordningen av brottsofferarbetet delas upp på tre aktörer och på en nationell, regional och lokal nivå.

Nedan presenterar Brottsoffermyndigheten en genomgång av för- och nackdelar beträffande olika förslag på vilka aktörer som kan ta ett ansvar för att samordna brottsofferarbetet i Sverige.

Organisationer i det civila samhället

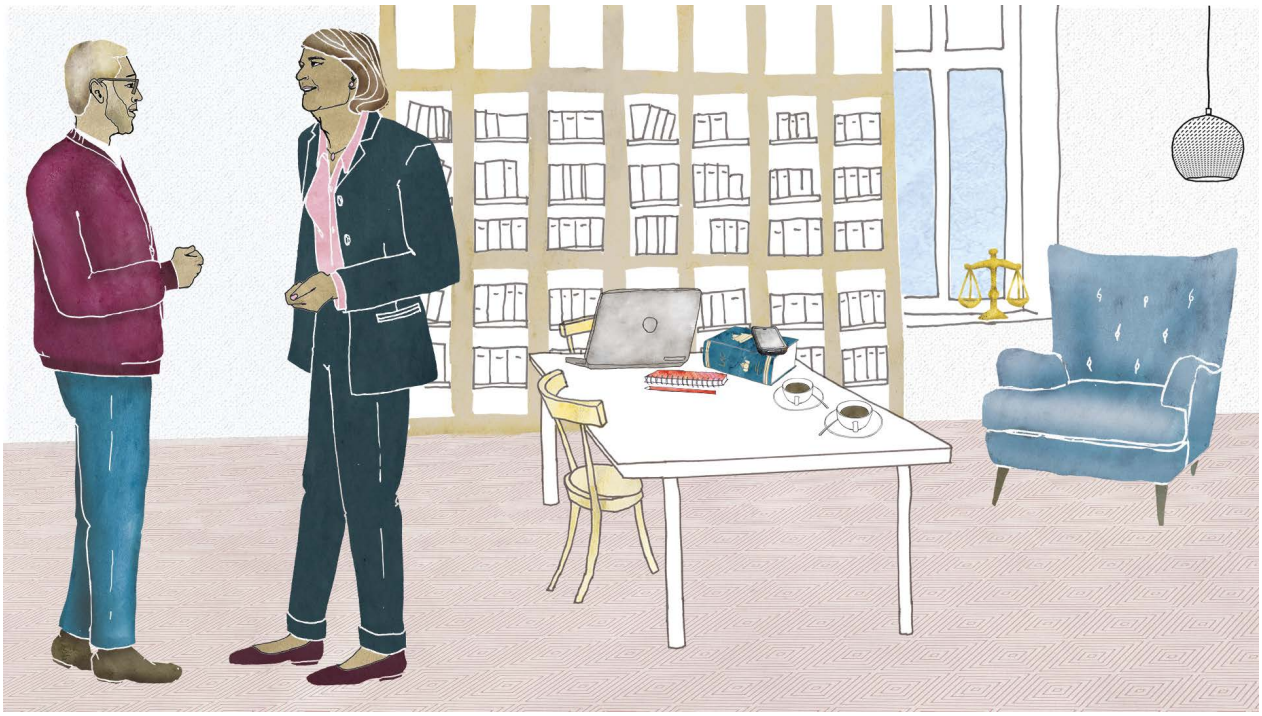
Som Brottsoffermyndighetens kartläggning av samhällets samlade stöd till brottsoffer visar finns det många ideella organisationer i det civila samhället som ger stöd till brottsutsatta. De vänder sig ibland till olika brottsoffergrupper och den verksamhet som de bedriver kan se olika ut. Det kan till exempel handla om kvinno- och tjejjourer som vänder sig till kvinnor som utsatts för våld i nära relation eller brottsofferjourer som stödjer alla grupper av brottsutsatta. Organisationerna erbjuder vidare allt från samtalsstöd och information om brottmålsprocessen till skyddade boenden för våldsutsatta kvinnor och barn. Brottsofferstödjande organisationer bedriver alltså redan i dag ett operativt och direkt stöd gentemot brottsutsatta.

En fördel med ett förslag att organisationer i det civila samhället skulle ta samordningsansvar för att stödja brottsoffer, är att det skulle gå relativt snabbt för organisationerna att ta på sig ett ansvar givet att de ges ekonomiska resurser. En nackdel med att ge organisationer ett sådant ansvar är att det kan vara svårt med ansvarsutkrävande när något inte fungerar, samt att grunden för organisationerna är att de ska stå fria från styrning från staten och myndigheter. Vidare uppger flera organisationer att de har bristande resurser vilket medför att deras verksamheter kan vara bräckliga på lång sikt. Organisationerna kan inte heller få insyn i myndigheters handläggning rörande brottsoffer och alla stödsökande känner inte förtroende för att vända sig till en ideell verksamhet för att få stöd av en volontär. Dessutom behöver ett samordningsansvar regleras i lag, genom avtal och troligtvis även genom en offentlig upphandling om uppdraget ska innefatta ekonomiska resurser.

Brottsoffermyndigheten föreslår inte att en organisation i det civila samhället ska ha ett samordningsansvar på nationell, regional eller på lokal operativ nivå. Civilsamhällets

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

organisationer kommer däremot att ha en fortsatt mycket viktig roll för att stödja och informera brottsutsatta även framöver. Den samordningsmodell som presenteras i det här avsnittet kommer inte förta organisationernas arbete och myndigheten ser snarare att de kan komma att få kontakt med fler stödsökande.

Nationellt samordningsansvar

Brottsoffermyndigheten gör bedömningen att en statlig myndighet är bäst lämpad att ansvara för ett strategiskt samordningsansvar på nationell nivå. Anledningen till det är att regeringen kan styra en sådan aktör och att statliga myndigheter vilar på en stabil grund givet att de får ekonomiska resurser. Det är dessutom lättare för en statlig aktör att nå ut med kunskapsunderlag, förslag på effektiva arbetsmetoder på brottsofferområdet samt att samverka med andra myndigheter och övriga offentliga aktörer.

De myndigheter som ligger närmast till hands att ta ett nationellt samordningsansvar är Brottsoffermyndigheten, Polismyndigheten eller Socialstyrelsen.

Polismyndigheten

Polismyndigheten är av förklarliga skäl en central myndighet för brottsutsatta. Förutom att ta emot anmälningar och att utreda brott har polisen en rad andra ansvarsområden när det gäller brottsoffer. Det handlar om att lämna information om rättigheter under brottmålsprocessen och att göra individuella skyddsbedömningar för att fastställa ett brottsoffers behov av särskilda skyddsåtgärder under förundersökning och rättegång. Polisen är många gånger först på plats vid akuta insatser och kommer i de fallen ofta i kontakt med brottsoffer. Polismyndigheten skulle därför kunna vara aktuell för att både ha ett nationellt strategiskt samordningsansvar och ett operativt och direkt samordningsarbete med brottsutsatta. Fördelarna med det förslaget är, såsom redovisats ovan, att polisen i en del fall befinner sig på plats när ett brott äger rum eller har inträffat och att myndigheten många gånger är den första verksamheten som kommer i kontakt med brottsoffer. Vidare har myndigheten ett informationsansvar gentemot brottsutsatta samt är en rikstäckande aktör på nationell, regional och lokal nivå och finns i alla landets delar.

Nackdelarna med Polismyndigheten som ansvarig för samordningsarbetet är att det är en stor organisation, vilket medför att det kan vara svårt att få genomslag för organisatoriska förändringar på kort tid och uppnå likvärdighet i hela landet. Myndigheten har därutöver flera uppdrag och uppgifter vilket kan riskera att ett utvecklat arbete gentemot brottsutsatta inte prioriteras. Dessutom är det långtifrån alla brott som anmäls och det kan därför inte vara helt självklart för brottsoffer att ta kontakt med polisen om de i vart fall inledningsvis inte har för avsikt att göra en

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

anmälan. I sammanhanget kan det även vara viktigt att påpeka att poliser har en skyldighet att anmäla brott som kommer till deras kännedom. Företrädare för Polismyndigheten har under hearingen om Brottsoffermyndighetens regeringsuppdrag avvisat förslaget om att ge ett samordningsuppdrag till polisen. Argument som fördes fram var att det inte är lämpligt att ge Polismyndigheten ett ansvar på området då det inte finns förutsättningar för myndigheten att kunna bedriva ett sådant arbete på ett bra sätt.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är en myndighet för vård och omsorg. Den arbetar med att styra, stödja och utveckla hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Den bedriver även uppdrag på vålds- och brottsofferområdet, främst när det handlar om mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt personer utsatta i prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Det handlar till exempel om kartläggningar eller att stödja kommuners arbete genom att tillhandahålla metod- och kunskapsstöd och sprida goda exempel. Dessutom fördelar Socialstyrelsen statsbidrag till bland annat kvinno- och tjejjourer och andra ideella organisationer inom brottsofferområdet. Vidare har Socialstyrelsen beslutat om föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer som ska tillämpas av socialnämnder och vårdgivare i deras arbete med våld i nära relationer. Socialstyrelsen har pågående uppdrag inom brottsofferområdet och arbetar med att stödja bland andra kommuners och ideella organisationers arbete med våldsutsatta.

Det som talar emot att Socialstyrelsen ska få ett samordnande ansvar är att myndigheten främst arbetar med frågor kring mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och närliggande områden, det vill säga inte mot en mer generell brottsoffergrupp. Det medför att ett samordningsansvar som omfattar alla brottsoffergrupper skulle innebära ett nytt uppdrag för Socialstyrelsen. Avslutningsvis har inte Socialstyrelsen ansvar för att stödja myndigheter i rättsväsendet och har inte själv vid den hearing som Brottsoffermyndigheten anordnat fört fram förslag att Socialstyrelsen själv skulle ta ett ansvar på området.

Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten är Sveriges expertmyndighet för brottsofferfrågor. Myndighetens uppgift är att främja brottsoffers rättigheter, uppmärksamma deras behov och intressen samt att vara ett informations- och kunskapscentrum för brottsofferfrågor. Myndighetens kunskapscentrum sprider kunskap på området samt genomför regeringsuppdrag och projekt. Det finns planer på att utveckla Kunskapscentrum till att även ta sig an andra uppgifter, såsom att kartlägga, utreda och föreslå insatser på brottsofferområdet. En plan om hur Kunskapscentrum kan utvecklas redovisades för regeringen i september 2023. Myndigheten har även ett nationellt ansvar för att pröva ansökningar om brottsskadeersättning och genom regressenheten hantera återkrav mot gärningspersoner. Vidare administrerar myndigheten Brottsofferfonden som fördelar medel till projekt och verksamheter på brottsofferområdet.

De nackdelar som finns med Brottsoffermyndigheten som en samordnande aktör är främst det faktum att myndigheten är en liten organisation med begränsade resurser. Myndigheten är rikstäckande men har enbart personal på en ort i landet. En annan nackdel är att myndighetens resurser främst använts till handläggning av brottsskadeersättning och inte på utredning och analytiskt arbete på brottsofferområdet. För det fall Brottsoffermyndigheten ska ansvara för samordning av brottsofferarbetet krävs därför att ytterligare resurser tillförs myndigheten.

De fördelar som finns med att ge Brottsoffer-myndigheten ett strategiskt samordningsansvar är myndighetens stora och upparbetade kontaktnät, det pågående arbetet med att utveckla och bredda Kunskapscentrum och den erfarenhet som finns inom myndigheten med att sprida information och bedriva ett stort antal regeringsuppdrag och projekt som rör brottsoffer. Myndigheten har stor vana vid att samla och samverka med aktörer på brottsofferområdet, såväl andra myndigheter som civilsamhällets organisationer. Brottsofferfrågor är också nära förknippade med brottmålsprocessen och med rättsväsendets myndigheter. Brottsoffermyndigheten är en myndighet inom rättsväsendet och den enda statliga myndigheten vars huvudsakliga fokus är brottsoffers rättigheter och intressen.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Brottsoffermyndigheten föreslås få ett nationellt ansvar för samordning

Vid en genomgång av förslagen ovan framstår Brottsoffermyndigheten som den lämpligaste aktören att ansvara för samordningen av brottsofferarbetet på ett strategiskt nationellt plan. Myndighetens arbete med att utveckla Kunskapscentrum, erfarenheter av att driva projekt och uppdrag som rör brottsoffer samt att samverka med aktörer på brottsofferområdet talar för att myndigheten får en sådan uppgift.

Regionalt samordningsansvar

Länsstyrelsernas generella uppdrag är att vara regeringens företrädare i länen. De ska bland annat arbeta med frågor som rör miljö, näringsliv och social utveckling, jämställdhet och integration. Länsstyrelserna har flera uppdrag inom eller som angränsar till brottsofferområdet.

Länsstyrelserna har i uppdrag att samordna och utveckla länens våldsförebyggande arbete beträffande mäns våld mot kvinnor. I uppdraget ingår att se till att regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor får genomslag i länen. Det gör länsstyrelserna bland annat genom att ge stöd till lokala och regionala aktörer för att förbättra kunskap, dialog och samverkan inom det våldsförebyggande arbetet. Länsstyrelserna sammankallar även nätverk på området samt erbjuder utbildningar och sprider metoder och kunskapsmaterial till kommuner, regioner, myndigheter, civilsamhällesorganisationer och näringsliv.

Länsstyrelserna har vidare i uppdrag att stödja den regionala samordningen av det brottsförebyggande arbetet. I uppdraget ingår bland annat att stödja utvecklingen av ett kunskaps- och problembaserat lokalt och regionalt brottsförebyggande arbete, stödja kompetensutveckling samt att bidra till att samarbete och erfarenhetsutbyte mellan berörda aktörer utvecklas på lokal och regional nivå för att förebygga brott.

Det som talar emot ett förslag med regional samordning från länsstyrelserna är att de i dag har ett stort antal uppgifter vilket kan få till följd att ett uppdrag på brottsofferområdet riskerar att inte prioriteras. Dessutom arbetar länsstyrelserna i dag mest brottsförebyggande vilket gör att det kan finnas brister gällande kunskap om generella brottsofferfrågor, särskilt beträffande andra brottsoffergrupper än offer för mäns våld mot kvinnor. Länsstyrelserna kommer därför att behöva få stöd av Brottsoffermyndigheten för att bygga upp en gedigen kunskapsbas om brottsoffer.

Länsstyrelserna föreslås få ett samordningsansvar på regional nivå

Eftersom länsstyrelserna har vana av och dessutom har flera pågående närliggande uppdrag inom brottsofferområdet, är de lämpliga aktörer för ett regionalt samordningsansvar. Det kan uppstå samordningsvinster eller synergieffekter då länsstyrelserna redan arbetar med regional samordning inom områdena mäns våld mot kvinnor och brottsförebyggande arbete. En annan fördel är att länsstyrelserna tillsammans är rikstäckande och därmed har uppdrag att stödja alla kommuner i landet.

Lokalt samordningsansvar

Kommunerna har enligt socialtjänstlagen det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Kommunerna och särskilt socialnämnderna har också ansvar enligt socialtjänstlagen att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ska vidare särskilt beakta stöd- och hjälpbehovet hos kvinnor som varit utsatta för våld och andra övergrepp av en närstående. Dessutom ansvarar socialnämnden för att barn som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Nämnden ska särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Beträffande våld i nära relationer har Socialstyrelsen fattat beslut om föreskrifter och allmänna råd som bland annat gäller för landets socialtjänster. Föreskrifterna är bindande regler medan de allmänna råden är generella rekommendationer för hur lagar, förordningar och föreskrifter kan eller bör tillämpas. Inspektionen för vård och omsorg, IVO, ansvarar för

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

tillsyn inom socialtjänsten. Beträffande föreskrifterna och de allmänna råden om våld i nära relation har IVO haft ett uppdrag av regeringen att förstärka och utveckla tillsynen av socialtjänstens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.

Kommunerna har alltså i dag ett ansvar för att ge alla brottsoffer stöd och hjälp och särskilt gäller det våldsutsatta kvinnor och barn. Hur det stödet och de insatserna ser ut skiljer sig åt, vilket Brottsoffermyndighetens kartläggning av samhällets samlade stöd till brottsoffer visar. Flera kommuner samarbetar också med organisationer i det civila samhället, såsom brottsofferjourer och kvinnojourer samt har en god kunskap om alla de stödverksamheter som kommunen tillhandahåller. Vissa kommuner bedriver i dag också stödverksamheter för brottsutsatta, särskilt beträffande brottsutsatta barn och unga. Flera andra verksamheter inom kommunen kommer dessutom i kontakt med brottsdrabbade. Exempel på sådana verksamheter är skolan och socialtjänsternas enheter som arbetar med försörjningsstöd och hjälp till dem med missbruk. Kommunerna framstår alltså som en naturlig aktör för ett samordnande uppdrag för brottsofferstöd på en operativ lokal nivå.

Nackdelarna med att ge kommunerna ett ansvar på området är att de i dag till stor del prioriterar arbetet med att ge stöd till våldsutsatta kvinnor och barn, det vill säga inte till alla brottsoffergrupper. Många kommuner har dessutom brist på resurser vilket kan påverka ett samordningsuppdrag på brottsofferområdet. Dessutom är kommuner självstyrande vilket innebär att kommuner i hög grad själva bestämmer sin organisering och sitt arbetssätt. Vidare är socialtjänstlagen en så kallad ramlag, vilket innebär att den inte innehåller detaljregleringar. Däremot innehåller Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd mer konkreta regler om hur arbetet med i vart fall våldsutsatta kvinnor och barn ska bedrivas. Avslutningsvis kan det finnas ett bristande intresse hos kommunerna av att ta ansvar för ett samordningsarbete för alla brottsoffergrupper, vilket kan förklaras med att det inom kommunerna finns brist på kunskap om de behov av stöd, insatser och information som brottsoffer efterfrågar.

Kommunerna föreslås få ett samordningsansvar på lokal nivå

Brottsoffermyndigheten föreslår vid en samlad bedömning att kommunerna ska ansvara för den lokala samordningen inbegripet det operativa och direkta stödarbetet med brottutsatta. Fördelen med förslaget är att kommunerna redan i dag enligt lag har ett ansvar för att ge brottsoffer stöd och hjälp. Kommunerna finns dessutom över hela landet och har en lokal förankring. Avslutningsvis kan ett samordningsansvar på brottsofferområdet dra nytta av motsvarande uppdrag som kommunerna har i dag på det brottsförebyggande området.

Uppgifter för de samordnande aktörerna

Brottsoffermyndighetens förslag

Brottsoffermyndigheten föreslås vara ansvarig för den nationella strategiska samordningen och få ett fortsatt uppdrag att kartlägga, analysera och följa upp brottsofferområdet samt att utveckla och utvidga myndighetens Kunskapscentrum. Dessutom föreslås att myndigheten tar fram utbildningsmaterial och effektiva metoder för att samordna stödet till brottsutsatta. Vidare bör myndigheten etablera och ansvara för ett nationellt nätverk för brottsoffersamverkan med centrala samhällsaktörer. Uppdragen bör ges till Brottsoffermyndigheten genom ändringar i myndighetens instruktion.

Länsstyrelserna bör få i uppdrag att utveckla den regionala samordningen av stödet till kommunerna i det brottsofferstödjande arbetet. Uppdraget bör utredas och därefter tydliggöras i lag.

Kommunerna föreslås få ett tydligare uppdrag att ta ansvar för samordningen av det operativa stödjande arbetet gentemot alla brottsoffergrupper inom kommunen. Uppdraget bör regleras genom lag.

De samordnande aktörernas arbete med att samordna brottsofferarbetet bör utvärderas fem år efter införandet.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten föreslås ansvara för samordningen av det strategiska brottsofferarbetet. Med det ansvaret bör följande arbetsuppgifter ges till myndigheten.

Kartlägga samt systematiskt och löpande följa upp kunskapen på brottsofferområdet

Brottsoffermyndigheten har under hösten 2023 redovisat för regeringen hur myndighetens Kunskapscentrum bör utvecklas i framtiden. I redovisningen framkommer att Kunskapscentrum bör få resursförstärkning som möjliggör att myndigheten kan ta fram kunskapsunderlag på brottsofferområdet. I det arbetet ingår att kartlägga samt systematiskt och löpande följa upp kunskapen på brottsofferområdet. Kommande kartläggningar, analyser och uppföljningar bör utgå från den kartläggning som presenteras i denna redovisning.

Ta fram utbildningsmaterial och effektiva metoder för att samordna stödet till brottsutsatta

Brottsoffermyndigheten har stor erfarenhet av att ta fram utbildningsmaterial i brottsofferfrågor för rättsväsendet samt socialtjänsten och organisationer i det civila samhället som stödjer brottsutsatta. Myndigheten arbetar just nu med att ta fram en grundläggande webbutbildning i brottsofferkunskap. Projektet är finansierat av EU:s fond för inre säkerhet.

Brottsoffermyndigheten föreslås få i uppdrag att ta fram ytterligare utbildningsmaterial och effektiva metoder att samordna stödet till brottsutsatta och att sprida resultaten till de verksamheter på nationell, regional och lokal nivå som arbetar direkt med offren. Materialet kan till exempel bestå av metoder för att samordna brottsofferstödet på lokal nivå och hur en samverkan kan ske med organisationer i det civila samhället. Ett annat exempel är utbildningsmaterial om hur brottsoffer kan bemötas på bästa sätt inom olika instanser. Material och metoder ska vara ett resultat av det förstärkta uppdrag som Kunskapscentrum bör få. Det vill säga att fortsätta arbetet med att kartlägga brottsofferområdet samt att löpande följa upp vilken kunskap relevanta verksamheter har om området.

Etablera och ansvara för ett nationellt nätverk för brottsoffersamverkan

Vidare föreslås att Brottsoffermyndigheten får i uppdrag att etablera och ansvara för ett nationellt nätverk för brottsoffersamverkan med centrala samhällsaktörer. Syftet med nätverket bör vara att identifiera utvecklingspotential på brottsofferområdet. Det kan handla om alltifrån att identifiera var det finns luckor i stödarbetet gentemot brottsutsatta till att etablera gemensamma utvecklingsprojekt. Ett annat exempel är att föra fram förslag på lagändringar för att flytta fram brottsofferarbetet eller att föreslå

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

utredningar eller utvärderingar på olika områden. Ett sådant nätverk kan till exempel bistå myndighetens Kunskapscentrum i dess utvidgade roll med flera olika uppgifter. En annan tänkbar uppgift för nätverket är att den vid större händelser kan sammankallas som ett sätt att informera om och förankra de insatser som genomförs. Exempel på större händelser kan vara terroristattacker eller andra brott med många brottsdrabbade. Nätverket bör träffas en till två gånger per år och ledas av Brottsoffermyndighetens generaldirektör.

Uppdragen till Brottsoffermyndigheten bör ges genom ändringar i myndighetens instruktion.

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna bör få i uppdrag att på en regional nivå stödja kommunernas samordning av det operativa stödjande arbetet med brottsoffer. I uppdraget bör ingå att vid varje länsstyrelse etablera en samordningsfunktion för frågor om brottsofferarbetet. Uppgifter för samordningsfunktionen bör likna de uppgifter som länsstyrelserna har i dag beträffande mäns våld mot kvinnor som följer av förordning (2021:995). Till exempel kan det handla om att stödja kommunerna genom utbildning och kompetensutveckling och föra ut fungerande arbetssätt och metoder. Det kan även inbegripa att redovisa arbetet till regeringen som samordningsfunktionen har utfört inom respektive län. I den delen bör länsstyrelserna även sända redovisningarna till Brottsoffermyndigheten eftersom de kan vara ett viktigt bidrag till myndighetens nationella samordningsansvar och de kartläggningar av brottsofferområdet som det föreslås att myndigheten ska fortsätta med.

Uppdraget till länsstyrelserna bör först utredas för att därefter regleras i lag.

Kommunerna

Enligt Brottsoffermyndighetens förslag bör kommunerna ansvara för den lokala samordningen av det direkta stödet som ges till brottsoffer. Kommunerna har som tidigare nämnts ansvaret att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp men att arbetet främst inriktas på att stödja våldsutsatta kvinnor och barn, då dessa grupper särskilt ska beaktas enligt socialtjänstlagen. Med det förslag som presenteras i denna del behöver kommunernas direkta arbete med att stödja alla brottsoffergrupper utvecklas. Hur det arbetet ska se ut och fungera bör varje kommun utreda utifrån sina egna lokala förutsättningar med stöd av länsstyrelserna på den regionala nivån och Brottsoffermyndigheten som nationellt samordningsansvarig.

En utgångspunkt i ett samordningsuppdrag för kommunerna bör vara att alla brottsoffer ska få stöd och hjälp samt att det finns en beredskap för att kunna erbjuda insatser under en längre tid om det finns ett sådant behov. Dessutom bör kommunerna ha beredskap att vid kort varsel kunna ge insatser till brottsutsatta vid större brottshändelser med flera drabbade. Vid sådana händelser bör kommunerna få stöd av länsstyrelserna som i sin tur får stöd av Brottsoffermyndigheten i egenskap av nationell samordnare.

Kommunernas ansvar bör alltså gälla för alla brottsoffer, oavsett typ av brott, ålder och om brottet anmälts till polisen eller inte. Stödet och insatserna för brottsoffren kan se olika ut men behöver utgå från det faktiska behov som det enskilda brottsoffret har. Det kan handla om rådgivande och stödjande samtal, information om hur brottmålsprocessen fungerar och hjälp med kontakter med andra instanser, såsom hälso- och sjukvården samt polisen och andra myndigheter inom rättsväsendet. Andra insatser kan vara hjälp med att ordna ett nytt boende eller placering på ett skyddat boende. I stödarbetet bör också ingå att upplysa om hur den enskilde kan komma i kontakt med en organisation i civilsamhället för det fall brottsoffret hellre vill ha hjälp av en sådan verksamhet. Det kan till exempel handla om hänvisning till en brottsofferjour, en kvinnojour eller en annan stödverksamhet för brottsoffer. Hur lång tid ett brottsoffer behöver stöd och insatser kan också variera. Kommunerna bör därför ta höjd för att en del brottsoffer kan behöva hjälp under en längre tid. Avslutningsvis bör kommunerna arbeta för att brottsoffret får en personlig kontakt inom kommunen.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Hur den faktiska samordningen av stödet organiseras av kommunerna kan se olika ut. För en del kommuner kan det bli aktuellt att bemanna en kommunal verksamhet som vänder sig till brottsutsatta. Andra kommuner kan behöva gå samman och dela på ansvaret för en uppbyggd verksamhet för brottsutsatta, för att nyttja ekonomiska och personella resurser på ett effektivt sätt.

Förutom att kommunerna framöver bör erbjuda kommunal stödverksamhet för brottsoffer behöver de också samordna alla brottsofferstödjande verksamheter på lokal nivå, inklusive organisationer i det civila samhället, så att information, stöd och skyddande åtgärder når fram till alla brottsdrabbade. I det arbetet bör ingå att förmedla information om att kommunen erbjuder stöd och insatser till skolan, hälso- och sjukvården och myndigheter inom kommunen samt andra relevanta aktörer.

Ett tydligare uppdrag för kommunerna att stödja, skydda och erbjuda insatser för alla brottsoffer och samordna insatserna bör utredas vidare och därefter regleras i lag.

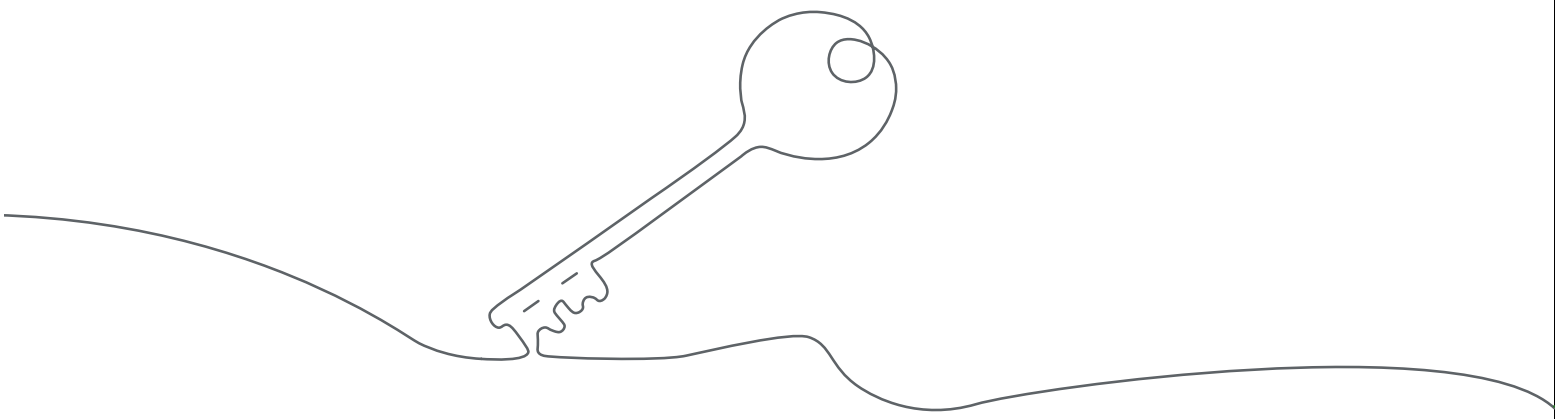
Samordningsmodellen bör utvärderas efter fem år

Det är viktigt att samordningsmodellen på nationell, regional och lokal nivå för stöd och insatser gentemot brottsutsatta fungerar. Därför föreslår Brottsoffermyndigheten att den efter fem år från ikraftträdande utvärderas av en part som inte har uppdrag eller ett ansvar inom modellen. Utvärderingen bör syfta till att analysera hur aktörernas samordningsuppdrag fungerat samt förmedla erfarenheter från aktörerna om framgångsrika arbetssätt. Utvärderingen bör även försöka mäta effekterna av samordningsmodellen, det vill säga om samordningen, stödet och insatserna förbättrats jämfört med tidigare.

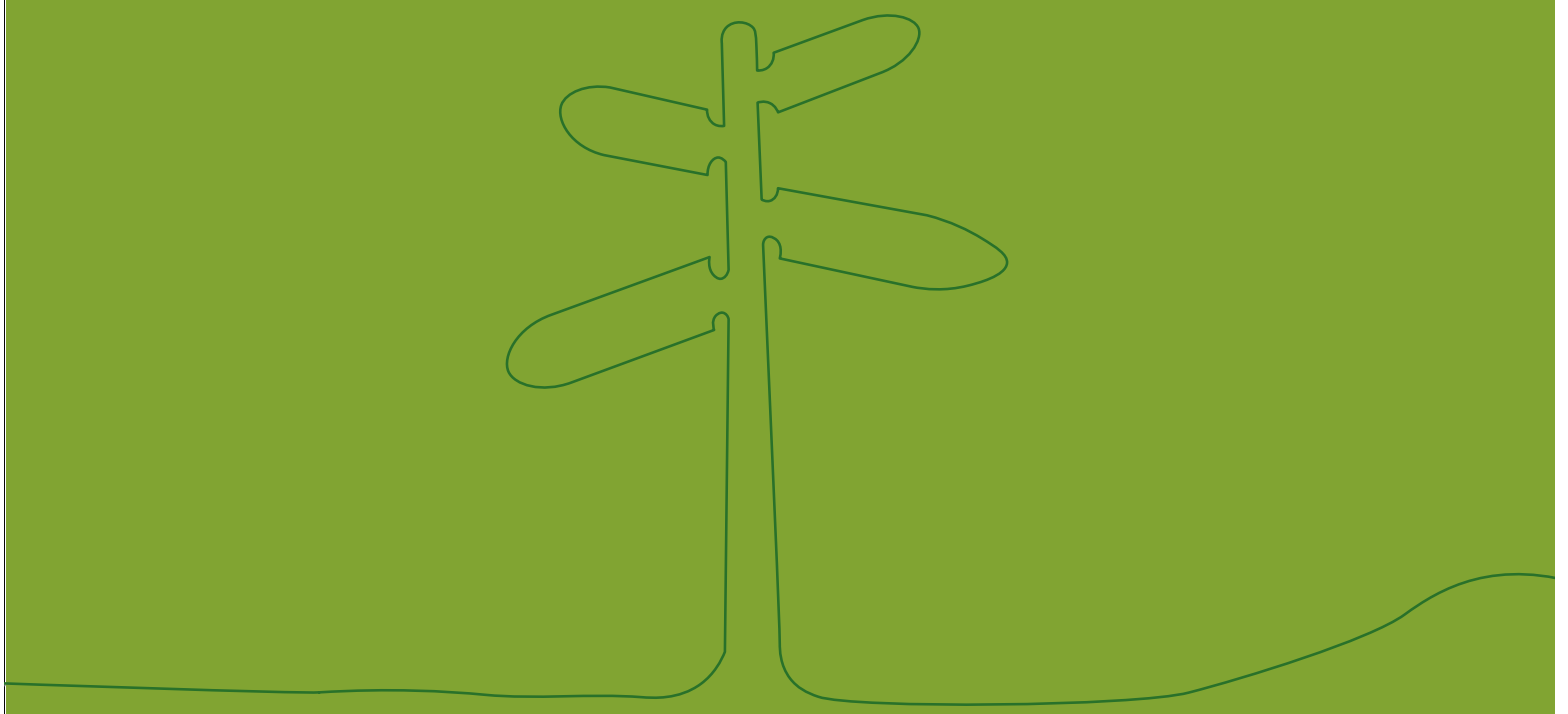
Förslag på vidare utredning

I det här avsnittet presenteras ett förslag på hur samordningsarbetet på brottsofferområdet skulle kunna fungera i Sverige. Trots att Brottsoffer-myndigheten menar att de förslag som presenteras är väl avvägda och genomförbara bör samordningen av brottsofferarbetet utredas närmare. Myndigheten gör bedömningen att flera av förslagen vad gäller samordningen på regional och lokal nivå bör regleras genom ny lagstiftning. Genom en sådan utredning får fler aktörer än vad som Brottsoffermyndigheten haft möjlighet att samla in synpunkter ifrån, möjlighet att lämna synpunkter på modellen genom ett remissförfarande när utredningen är klar.

Utredningen bör även ta ett samlat grepp hur samordningsarbetet ska finansieras.

Modell för uppföljning av stöd och bemötande

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Inledning och förslag på modell

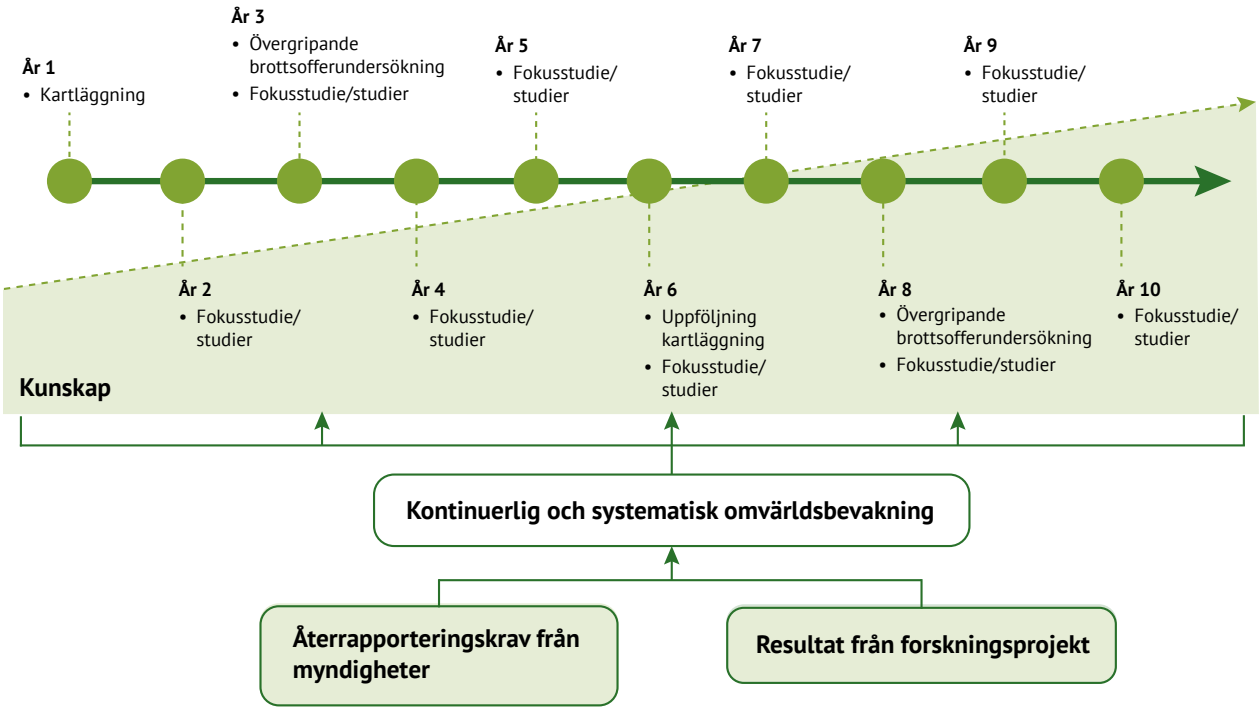
I uppdraget till Brottsoffermyndigheten ingår att myndigheten lämnar ett förslag på en modell för regelbunden uppföljning av vilket stöd och bemötande brottsoffer får från myndigheter och andra aktörer.

Trygghetsberedningen skriver i delbetänkandet att kunskapen om brottsutsattas behov och vilket stöd som brottsoffer efterfrågar behöver öka och omfatta fler brottsoffergrupper (SOU 2021:85). Dessutom lyfter beredningen att det behövs ett systematiskt sätt att följa upp stödet. Socialstyrelsen nämner i en rapport att kunskapsläget om vilket brottsofferstöd som socialtjänsten ger inte är tillräckligt för att kunna föreslå specifika mått (Socialstyrelsen 2020b). Mått som skulle göra det möjligt att följa socialtjänstens brottsofferstöd på samma sätt som arbetet med våld i nära relationer kan följas genom indikatorer i Socialstyrelsens öppna jämförelser (Socialstyrelsen 2023a).

Förslaget på modell från myndigheten omfattar olika aktiviteter för att försöka beskriva samhällets stöd till brottsoffer. Eftersom området är mångfacetterat behövs en modell som kan ge en så rättvis och uppdaterad bild som möjligt. Myndighetens resurser och tillgänglig kompetens påverkar hur frekvent och omfattande myndigheten har möjlighet att följa upp stödet till och bemötandet av brottsoffer.

Syftet att åstadkomma en mer sammanhållen bild av samhällets brottsofferstödjande arbete som regelbundet uppdateras, är att kunskapen ger samhällets aktörer bättre förutsättningar att vidta relevanta, rättssäkra och effektiva insatser för de som drabbats av brott. Det blir även tydligare för alla angående vem som gör vad och var det finns luckor i omhändertagandet. Kunskapen möjliggör ett mer strategiskt brottsofferarbete där det blir enklare att fatta beslut och peka ut riktningen för kommande satsningar. Det kan bli ett viktigt underlag för andra myndigheter – som Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Domstolsverket – och organisationer i civilsamhället i deras prioriteringar och utvecklingsarbete.

Förslag på modell för uppföljning av stöd och bemötande

Förslaget baserats på olika aktiviteter som myndigheten anser är angelägna att vidta för att ge en rättvis och uppdaterad bild av stöd och bemötande till brottsoffer. Exakt vilka aktiviteter och med vilken frekvens som de kan och bör genomföras, behöver utredas närmare.

Tillsammans med en kontinuerlig och systematisk omvärldsbevakning kan kunskapen på området successivt öka. Omvärldsbevakningen kan med fördel innehålla återrapportering från andra myndigheter och resultat från nya forskningsprojekt.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Beskrivning av modellen

Med hänsyn till brottsofferområdets omfattning är det en utmaning att följa upp stöd och bemötande till brottsoffer. Förutom att det är flera olika aktörer som ger stöd, är brottsoffer en heterogen grupp med bland annat olika förutsättningar och behov av stöd. Samtidigt är det av vikt att brottsoffers gemensamma behov och utmaningar synliggörs och beskrivs. Vid uppföljning av stöd och bemötande behöver myndigheten använda flera olika metoder och tillvägagångssätt för att öka kunskapen av det flerdimensionella området.

I den modell som myndigheten föreslår gör den ingen närmare beskrivning angående med vilken frekvens eventuella undersökningar eller studier skulle genomföras. Sådana bedömningar är beroende av flera faktorer som myndighetens resurser och övriga uppdrag. Modellen är därför beskriven på en övergripande nivå, utan tydliga tidsangivelser och är även anpassningsbar utifrån andra faktorer.

Kartläggningen av stöd till brottsoffer som presenteras i denna rapport utgör en grund för fortsatt uppföljning av stöd och bemötande. Myndigheten har för avsikt att modellen kommer att omfatta uppföljning av ett brett stöd till brottsoffer, vilket innebär att även skydd och information till brottsoffer ska följas upp.

Systematisk omvärldsbevakning och analysplan

En viktig del i modellen för uppföljning är att myndigheten kontinuerligt och systematiskt ska bedriva omvärldsbevakning och vara uppdaterad på vad som händer inom brottsofferområdet såväl nationellt som internationellt. Förutom den kunskap som myndigheten själv genererar när det gäller stöd till brottsoffer och bemötande, behöver myndigheten ha koll på extern kunskap och vad andra identifierar för behov och utvecklingsområden. En systematisk och kontinuerlig omvärldsbevakning är viktig för att justera kommande kartläggningar och undersökningar av brottsofferområdet.

Myndigheten omvärldsbevakar i dag, men det skulle behöva genomföras mer regelbundet och systematiskt. Resurserna till bevakning har hittills varit begränsade och det finns utvecklingspotential på myndigheten att skapa en än mer fullständig bild av stödet till brottsoffer i bred bemärkelse.

Omvärldsbevakningen och den kunskap som myndigheten själv genererar behöver vävas in i myndighetens planering och kan ligga till grund för en analysplan eller ett eller flera uttalade fokusområden som myndigheten årligen beslutar. En sådan plan visar tydligt vad myndigheten har identifierat som angeläget att fokusera resurser och insatser på kommande år. Planen bör innehålla en omvärldsbeskrivning utifrån rådande läge och en aktivitetsplan där det framgår hur myndigheten under året kommer att arbeta med uppföljningar.

Uppföljning av aktörers stöd till brottsoffer

Den kartläggning som myndigheten har utfört inom ramen för uppdraget kan med fördel fungera som en utgångspunkt i det fortsatta arbetet med uppföljning av stöd och bemötande. Myndigheten har som ambition att följa upp kartläggningens resultat regelbundet för att se om aktörernas stöd förändras över tid. Även om myndigheten kommit långt i att kartlägga stödet behövs fler undersökningar som ger mer detaljerad och uppdaterad kunskap. Baserat på omvärldsbevakning och annan förvärvad kunskap behöver kartläggningen och vad myndigheten följer upp över tid justeras, för att ge en så tydlig och rättvisande bild av stödet som möjligt.

Kommande uppföljningar måste liksom den nuvarande kartläggningen vila på den aktuella kunskapen om stöd till brottsoffer. Myndigheten har utgått från Socialstyrelsens förslag på generella mått för att kartlägga brottsofferstödet hos kommunerna (Socialstyrelsen 2020b). Det är viktigt att fortsätta utveckla arbetet med mått eller indikatorer angående stöd till brottsoffer som möjliggör uppföljning av olika aktörers stöd. I det fortsatta arbetet kan både Brottsoffermyndigheten och andra myndigheter bidra.

Nationella brottsofferundersökningar

Det går inte att värdera det stöd som finns om det saknas kunskap om vad brottsoffer har behov av. För att kunna utvärdera stödet och bemötandet är det grundläggande att få större kunskap om vad brottsoffer behöver för stöd, hur de upplever det stöd som ges och vilken effekt stödet har. Det är angeläget att veta om brottsoffren upplever någon skillnad i stödet över tid för att kunna identifiera förändringar. Arbetet på Brottsoffermyndigheten har länge varit inriktat på olika utsatta grupper av brottsoffer, och

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

i mindre utsträckning brottsoffer som grupp. Det innebär att det finns brister när det gäller kunskap om hur brottsoffers övergripande och gemensamma behov och rättigheter möts och efterlevs. För att öka kunskapen inom området skulle myndigheten behöva göra regelbundna nationella brottsofferundersökningar med ett antal årsintervall.

En utmaning i att göra en övergripande brottsofferundersökning är att nå ut till brottsoffer och få ett representativt underlag för att kunna dra slutsatser. Som nämnts tidigare är brottsoffer en heterogen grupp och det är exempelvis inte alla brottsoffer som polisanmäler det brott som de har varit utsatta för. Det är med andra ord en utmaning att få tag i och nå ut till målgruppen. Den föreslagna undersökningen skulle behöva omfatta ett större antal brottsoffer, där resultatet sedan kan brytas ned för att analysera skillnader mellan till exempel kön, ålder, brottstyp och geografiskt läge. Undersökningen skulle även i huvudsak behöva vara standardiserad med återkommande frågor för att kunna mäta förändring över tid. Myndigheten behöver göra ett gediget förarbete genom att studera hur andra myndigheter och verksamheter har gått till väga i liknande undersökningar, och ta tillvara på erfarenheter om hur en sådan undersökning bäst skulle konstrueras. Ett exempel på undersökningar inom området att ta lärdom av är Brottsförebyggande rådets undersökning av brottsutsattas erfarenheter av kontakter med rättsväsendet som de årligen genomför inom ramen för den Nationella trygghetsundersökningen (Brå 2023).

Behov av fördjupade studier

Via de kartläggningar, brottsofferundersökningar och den omvärldsbevakning som myndigheten genomför kommer olika behov av fördjupade undersökningar identifieras. Även om förhoppningen är att myndigheten kan få en övergripande uppfattning om brottsoffers situation genom de återkommande nationella brottsofferundersökningarna, kommer det krävas mer riktade och fördjupade studier för att kunna beskriva stödet till specifika brottsoffer och upplevelser av bemötande vid särskild brottsutsatthet.

Det finns möjligheter att utgå från olika perspektiv i de fördjupade studierna, bland annat genom att titta på det stöd som ges till en viss målgrupp av brottsoffer eller hur stöd från en utpekad aktör upplevs av brottsoffer. Det kan även handla om fördjupade studier av hur vissa aktörer är organiserade och säkerställer stöd av god kvalitet. Internationella jämförelser eller hur väl Sverige uppfyller internationella krav på stöd till brottsoffer är ytterligare ett perspektiv i en fördjupad studie. Myndigheten kan utgå från den årliga analysplanen eller årliga fokusområden när ämnet för studierna bestäms.

Återrapportering och forskningsprojekt

Det finns även andra sätt att samla in underlag som kan komplettera kunskapen om och möjligheten till att följa utvecklingen av stöd till brottsoffer. Myndigheten skulle kunna vara mottagare av andra myndigheters återkommande rapporteringskrav angående arbetet med stöd till brottsoffer. Ett sådant exempel är den föreslagna samordningsfunktionen vid länsstyrelserna och de redovisningar av det brottsofferstödjande arbetet i respektive län som enligt förslag regelbundet skulle lämnas till regeringen, se sidan 83. Myndigheten skulle kunna sammanställa och analysera övriga myndigheters resultat, och använda det som underlag i omvärldsbevakningen och inför kommande uppföljningar och undersökningar.

Ett annat sätt att få mer kunskap om stödet till brottsoffer och en möjlighet att följa upp stöd och bemötande är genom resultat från riktade forskningsprojekt. Myndigheten finansierar i dag forskningsprojekt genom Brottsofferfonden. Myndigheten skulle kunna överväga om särskilda utlysningar av forskningsmedel kan vara aktuellt eller om det finns anledning att uppdra egen forskning om stöd till brottsoffer.

Referenser

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Referenser

Boverket. (2023). *Samverkan inom och mellan kommunerna*. Hämtad 2024-04-17: https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsforsorjning/kommunernas-verktyg/samverkan/

Bris. (2023). *Bris årsberättelse 2022*.

Brottsförebyggande rådet, Brå. (2015). *Larmtelefoner för hotade: Uppföljning av hur Polisens larmtelefoner används och fungerar* (Rapport 2015:7).

Brottsförebyggande rådet, Brå. (2018). *Stöd till brottsoffer: En analys utifrån Nationella trygghetsundersökningen 2006-2017* (Kortanalys 7/2018).

Brottsförebyggande rådet, Brå. (2020). *Stöd till hatbrottsutsatta* (Kortanalys 1/2020).

Brottsförebyggande rådet, Brå. (2023). *Nationella trygghetsundersökningen 2023: Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. (Rapport 2023:9).

Brottsförebyggande rådet, Brå. (2024). *Verksamhetsplan 2024*.

Brottsofferjouren. (2024a). *COVIS – Domstolsbaserat stöd till vittnen och brottsoffer*. Hämtad 2024-03-14: https://www.brottsofferjouren.se/om-oss/forbundets-projekt/covis-court-based-support-services-for-victim-and-witness-of-crime/

Brottsofferjouren. (2024b). *Om oss*. Hämtad 2024-03-14: https://www.brottsofferjouren.se/om-oss/

Brottsofferjouren. (2024c). *Vanliga frågor om Brottsofferjouren*. Hämtad 2024-03-13: https://www.brottsofferjouren.se/om-oss/vanliga-fragor/

Brottsofferjouren. (2024d). *Vår historia*. Hämtad 2024-01-25: https://www.brottsofferjouren.se/om-oss/var-historia/

Brottsofferjouren. (2024e). *Årsberättelse och årsredovisning 2023*.

Brottsoffermyndigheten. (2015). *Vittnesstöd: Förslag till en långsiktigt hållbar organisation för och finansiering av verksamheten*.

Brottsoffermyndigheten. (2017). *Förslag om bättre digitalt bemötande av brottsutsatta: Redovisning av ett regeringsuppdrag*. JU 2016/03925/KRIM.

Brottsoffermyndigheten. (2023). *Plan för hur Brottsoffermyndigheten kan utveckla roller som informations- och kunskapscentrum för brottsofferfrågor*.

Brottsoffermyndigheten. (2024). *Brottsoffermyndighetens årsredovisning 2023*.

Dir. 2023:94. *Ersättningsregler med brottsoffret i fokus*. Justitiedepartementet.

Dir. 2024:39. *Rättsliga biträden och rättegångskostnader – skärpt kostnadskontroll, ökat förtroende för offentliga försvarare och stärkta rättigheter för enskilda*. Justitiedepartementet.

Domstolsverket. (2021). *Ersättning för att delta i rättegång*. Hämtad 2024-05-17: https://www.domstol.se/amnen/kallad-till-domstol/ersattning-for-att-delta-i-rattegang/

Domstolsverket. (2022a) *I andras ögon: Sveriges Domstolars förtroendearbete igår, idag – varje dag*.

Domstolsverket. (2022b). *Regeringsuppdrag om rättsliga biträden: Uppdragsredovisning (2021/503)*.

Domstolsverket. (2023). *Årsredovisning 2022*. Sveriges Domstolar.

Domstolsverket. (2024). *Förstärkt säkerhetsarbete inom Sveriges Domstolar. Regeringsuppdrag Ju2023/01589*. Dnr. DOV 2023-090.

Ds 2015:3. *Trossamfundens sociala insatser - En preliminär undersökning*. Socialdepartementet.

Ds 2023:14. *En översyn av vissa frågor om offentliga biträden*. Socialdepartementet.

Ecpat. (2023). *Ecpat verksamhetsberättelse 2022*.

Ellencentret. (2024). Hämtad 2024-03-14: https://www.ellencentret.se

Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF.

Europeiska unionens råds direktiv 2004/80/EG om ersättning till brottsoffer.

Europeiska unionens råds direktiv 2017/541/EU om bekämpande av terrorism.

Existera. (2023). *Verksamhetsberättelse 2022*.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Existera. (2024). *Om oss*. Hämtad 2024-03-14: https://www.existera.org/om-oss/

HSLF-FS 2022:39. *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer.*

Inspektionen för vård och omsorg, IVO. (2024). *Tillsyn av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck: Slutredovisning av redovisningsuppdrag A2021/01714*.

Justitieombudsmannen (2023). *Bristande tillgänglighet hos Polismyndigheten via telefonnumret 114 14*. Dnr. 9929-2022.

Jämställdhetsmyndigheten. (2023a). *Att leva med skyddade personuppgifter – Behovet av samhällets långsiktiga stöd: Slutredovisning av uppdraget att höja kunskapen om våldsutsatta kvinnor och barn som lever med skyddade personuppgifter (Rapport 2023:04)*. Dnr. ALLM 2021/132.

Jämställdhetsmyndigheten. (2023b). *Jämställdhetsmyndighetens årsredovisning 2022*.

Jämställdhetsmyndigheten. (2024). *Jämställdhetsmyndighetens årsredovisning 2023*.

Jämställdhetsmyndigheten. *Jämställdhetsmyndighetens sammanställning 2024*. Uppgifter från Jämställdhetsmyndigheten till Brottsoffermyndigheten 2024.

Killar.se. (2024). *Om killar.se*. Hämtad 2024-03-14: https://killar.se/mer/om-killar-se

Kriminalvården. (2023). *Årsredovisning 2022*.

Kriminalvården. (2024a). *Årsredovisning 2023*.

Kriminalvården. (2024b). *Brottsoffer*. Hämtad 2024-05-06: https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/brottsoffer/

Kronofogden. (2023). *Årsredovisning 2022*.

Kronofogden. (2024). *Årsredovisning 2023*.

Kvinnojouren i Umeå. (2024). *Juridikjouren*. Hämtad 2024-02-20: https://kvinnojoureniumea.se/om-oss/

Kvinno- och tjejjouren ADA. (2024). *Juridisk rådgivning*. Hämtad 2024-02-20: https://www.kvinnojouren-ada.nu/stod-radgivning/juridikjour/

Linköpings universitet, Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum. (2019). *Slutrapport - Utvärdering av barnahus 2019 (S2018/00212/FST)*. Dnr. Liu-2018-00240.

Länsstyrelserna. (2022). *Till stadigvarande boende: Kartläggning av kommuners insatser för att hjälpa våldsutsatta personer med eller utan barn att ordna stadigvarande boende efter vistelse i skyddat boende eller annat tillfälligt boende*. Dnr. Länsstyrelsen Västerbotten 801-6109-21.

Länsstyrelsen Stockholm. (2024). *Årsredovisning 2023*.

Länsstyrelsen Värmland. (2023). *Årsredovisning 2022*.

Länsstyrelsen Västmanlands län. (2020). *Västmanlandsmodellen: en utvärdering av Länsstyrelsens arbete med att upptäcka våldsutsatta inom djurskydd*. Dnr. 801-2730-20.

Länsstyrelsen Västmanlands län. (2023). *Årsredovisning 2022*.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. (2021) *Handbok i kommunal krisberedskap – 1: Övergripande processer*. Publikationsnummer MSB1575.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. (2022). *Handbok i kommunal krisberedskap – 2: Kommunala verksamheter – Socialtjänst*. Publikationsnummer MSB2073.

Män för jämställdhet. (2024). *Årsredovisning 2023*.

Nationellt Centrum för Kvinnofrid, NCK. (2023). *Verksamhetsberättelse 2022*.

Nationellt centrum för Kvinnofrid, NCK. (2024a). *Uppdrag att starta en ny stödtelefon*. Hämtad 2024-05-06: https://www.nck.uu.se/nyhetsarkiv/nyhetsvisningssida/

Nationellt centrum för Kvinnofrid, NCK. (2024b). *Om NCK*. Hämtad: 2024-05-06: https://www.nck.uu.se/om-nck/

Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk. (2024). *Om oss*. Hämtad 2024-02-19: https://nkjt.se/om-oss/

Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten. (2020a). *Kontaktförbud: En kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna:* Granskningsrapport 2020. Tillsynsrapport 2020:1. Dnr. A197.994/2019.

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten (2020b). *Målsägandebiträde: En gemensam tematisk tillsyn av polisens och åklagarens handläggning.* Granskningsrapport 2020. Tillsynsrapport 2020:2. Dnr. A282.067/2020.

Polismyndigheten. (2022). *Polismyndighetens årsredovisning 2021.*

Polismyndigheten. (2023). *Riskbedömningar på individnivå.* Tillsynsrapport 2023:2. Dnr A402.006/2022. Polismyndigheten, Rikspolischefens kansli.

Polismyndigheten. (2024a). *Polismyndighetens årsredovisning 2023.*

Polismyndigheten. (2024b). *Till dig som har anmält ett brott.* Mottaget från Nationella operativa avdelningen 2024-03-11.

Prop. 2000/01:79 *Stöd till brottsoffer.* Justitiedepartementet.

Prop. 2017/18:86. *Mer ändamålsenliga bestämmelser om rättsliga biträden.* Justitiedepartementet.

Prop. 2017/18:145. *Ökat skydd för hotade och förföljda personer samt några åtgärder för att öka kvaliteten i folkbokföringen.* Finansdepartementet.

Prop. 2023/24:31. *Stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende.* Socialdepartementet.

Regeringsbeslut Fi2023/03131. *Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Skatteverket.*

Regeringsbeslut Ju2020/04577, Ju2020/01661. *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Kriminalvården.*

Regeringsbeslut Ju2022/03704, Ju2021/03715, Ju2022/01805. *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Brottsoffermyndigheten.*

Regeringsbeslut Ju2023/01588. *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Brottsoffermyndigheten.* Ändringsbeslut 2023-06-29.

Regeringsbeslut Ju2023/02737, Ju2023/01296, Ju2023/00587. *Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Brottsoffermyndigheten.*

RFSL. (2024a). *Kort om RFSL.* Hämtad 2024-03-14: https://www.rfsl.se/om-oss/kort-om-rfsl/

RFSL. (2024b). *Stödmottagning.* Hämtad 2024-03-14: https://www.rfsl.se/verksamhet/stod/stodmottagning/

RFSL. (2024c). *Stöd.* Hämtad 2024-03-14: https://www.rfsl.se/verksamhet/stod/

Riksorganisationen för anhöriga till våldsdödade, RAV. (2023). *Verksamhetsberättelse för 2022.*

Riksorganisationen för anhöriga till våldsdödade, RAV. (2024). Hämtad 2024-03-14: https://www.rav.se/

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks. (2024a). *Hitta en jour.* Hämtad 2024-02-16: https://www.roks.se/hittaenjour

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks. (2024b). *Kvinnojouren och barnen.* Hämtad 2024-02-16: https://www.roks.se/har-finns-kunskap/kvinnojouren-och-barnen

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks. (2024c). *Om Roks.* Hämtad 2024-02-16: https://www.roks.se/om-roks

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks. (2024d). *Verksamhetsplan.* Hämtad 2024-02-19: https://www.roks.se/om-roks

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks. (2024e). *Vad är en kvinnojour?* Hämtad 2024-02-19: https://www.roks.se/kontakta-en-jour/vad-ar-en-kvinnojour

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks. (2024f). Hämtad 2024-02-19 från https://www.roks.se/

Riksrevisionen. (2021). *Effektiviteten i Polismyndighetens arbete med information till brottsutsatta.* (RiR 2021:20).

Riksrevisionen. (2023). *Polisens hantering av mängdbrott – en verksamhet vars förmåga behöver förstärkas.* (RiR 2023:2).

Riksrevisionen. (2024). *Statens skydd av hotade personer – brister i omfattning och effektivitet (RiR 2024:1).*

Rädda barnen. (2023). *Brott mot barn 2018-2022: Rapport 2023: När förundersökningen drar ut på tiden.*

Rädda barnen. (2024a). *Centrum för stöd och behandling.* Hämtad 2024-03-14: https://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/barn-i-sverige/skyddar-barn-mot-vald/centrum/

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Rädda barnen. (2024b). *Kärleken är fri – mot hedersrelaterat våld och förtryck*. Hämtad 2024-03-14: https://www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/karleken-ar-fri/

Rättsmedicinalverket. (2024). *Årsredovisning 2023*.

Röda korsets ungdomsförbund. (2023). *Verksamhetsberättelse 2022*.

Röda korsets ungdomsförbund. (2024). *Jourhavande kompis*. Hämtad: 2024-03-14: https://www.rkuf.se/fa-hjalp/Jourhavande-kompis/

Skatteverket. (2023a). *Att leva med skyddade personuppgifter – Resultat från Skatteverkets enkätstudie*. Dnr 8-2671136.

Skatteverket. (2023b). *Skatteverkets årsredovisning 2022*.

Skatteverket. (2024). *Skatteverkets årsredovisning 2023*.

Socialstyrelsen. (2005). *Socialtjänstens stöd till unga brottsoffer*. (2005-131-10).

Socialstyrelsen. (2012). *Brottsoffer och deras närstående - Socialtjänstens ansvar för att ge stöd och hjälp*. (2012-3-22).

Socialstyrelsen. (2018a). *Frågor om våld: En kartläggning av hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården frågar om våldsutsatthet och våldsutövande samt användning av bedömningsmetoder*. (2018-3-28).

Socialstyrelsen. (2018b). *Hälso- och sjukvårdens spårsäkring vid sexualbrott: Redovisning av regeringsuppdrag*. (2018-9-1).

Socialstyrelsen. (2020a). *Barn och unga som begår brott: Handbok för socialtjänsten*. (2020-2-6577).

Socialstyrelsen. (2020b). *Förslag på mått om socialtjänstens brottsofferstöd*. (2020-12-7006).

Socialstyrelsen. (2020c). *Kartläggning av skyddade boenden i Sverige*. (2020-6-6817).

Socialstyrelsen. (2023a). *Metodbeskrivning 2023 öppna jämförelser: Socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård*. (2023-6-8639).

Socialstyrelsen. (2023b). *Våld i nära relationer: Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*. (2023-6-8592).

Socialstyrelsen. (2023c). *Öppna jämförelser socialtjänst 2023 – Våld i nära relationer* (2023-6-8635).

Socialstyrelsen. (2024a). *Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2022–2023*. (2024-1-8880).

Socialstyrelsen. (2024b). *Kvinno- och tjejjourer*. Hämtad 2023-02-16: https://statsbidrag.socialstyrelsen.se/organisationer/kvinno--och-tjejjourer/

Socialstyrelsen. (2024c). *Våldsutsatta i behov av ekonomiskt bistånd*. Hämtad 2024-04-16: https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/ekonomiskt-bistand/jamstalldhet-inom-ekonomiskt-bistand/vald-i-nara-relationer/

Somaya stödjour. (2024). *Om Somaya*. Hämtad 2024-02-19: https://www.somaya.se/om-somaya

SOU 2007:6. *Målsägandebiträdet - Ett aktivt stöd i rättsprocessen: Betänkande av Utredningen målsägandebiträde*. Statens offentliga utredningar.

SOU 2020:47 *Hållbar socialtjänst - En ny socialtjänstlag: Slutbetänkande av Utredningen framtidens socialtjänst*. Statens offentliga utredningar.

SOU 2021:35. *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring: Betänkande av utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*. Statens offentliga utredningar.

SOU 2021:85. *Vägar till ett tryggare samhälle: Samtida och framtida kriminalpolitiska utmaningar: Volym 1: Delbetänkande av trygghetsutredningen*. Statens offentliga utredningar.

SOU 2021:85. *Vägar till ett tryggare samhälle: Samhällets förmåga att ge stöd och skydd åt brottsutsatta: Volym 2: Delbetänkande av trygghetsutredningen*. Statens offentliga utredningar.

SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld - En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn: Betänkande av Utredningen En uppväxt fri från våld*. Statens offentliga utredningar.

SOU 2023:10. *Tandvårdens stöd till våldsutsatta patienter: Delbetänkande av utredningen om stärkt stöd till tandvård för våldsutsatta och ökad kontroll över tandvårdssektorn*. Statens offentliga utredningar.

SOU 2023:97. *Ut ur utsatthet: Betänkande av Utredningen om exitprogram för personer som är utsatta för prostitution*. Statens offentliga utredningar.

SOU 2024:13. *En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer:*

älningsärenden individ- och familjenämnden 2024 - IFN-2024/00016-11 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024- Yttrande till individ- och familjenämnden : Rapport - Samhällets samlade stöd till brottsoffer

Betänkande av Utredningen om en översyn av kontaktförbudslagstiftningen. Statens offentliga utredningar.

Stiftelsen 1000 möjligheter. (2024a). *Hjälp och stöd*. Hämtad 2024-03-14: https://1000mojligheter.se/hjalp-stod

Stiftelsen 1000 möjligheter. (2024b). *Mottagningen*. Hämtad 2024-03-14: https://1000mojligheter.se/mottagningen

Stiftelsen 1000 möjligheter. (2024c). *Vi som jobbar här*. Hämtad 2024-03-14: https://1000mojligheter.se/om-1000-mojligheter

Storasyster. (2023). *Verksamhetsberättelse och Effektrapport 2022*.

Storasyster. (2024). *Om oss*. Hämtad 2024-03-14: https://storasyster.org/om-oss/

Svenska röda korset. (2024a). *Behandlingscenter för krigsskadade och torterade*. Hämtad 2024-03-14: https://www.rodakorset.se/var-hjalp-i-sverige/vard-och-behandling/behandlingscenter-for-krigsskadade-och-torterade/

Svenska röda korset. (2024b). *Stella - en mentorsverksamhet för våldsutsatta kvinnor*. Hämtad 2024-03-14: https://www.rodakorset.se/ort/vasterbotten/umea-kommun/verksamheter/stella/

Sveriges advokatsamfund. (2020). *Advokatens uppdrag för svaga eller utsatta klienter*.

Sveriges advokatsamfund. (2023). *PM angående utvidgat uppdrag som särskild företrädare för barn: Att ta tillvara barnets rätt vid åtgärder som rör verkställighet av skadestånd och ansökan om brottskadeersättning*.

Sveriges Kommuner och Regioner. (2018). *Utveckla idéburet offentligt partnerskap i kommuner landsting och regioner: Rapport från utvecklingsarbetet 2017*.

Sveriges Kommuner och Regioner. (2021). *Hälso- och sjukvård för våldsutsatta: Så kan arbetet utvecklas*.

Sveriges Kommuner och Regioner. (2024). *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta vuxna: Lärdomar från individbaserad systematisk uppföljning, SU-Kvinnofrid 2021–2023*.

Unga relationer. (2024). *Ungerelationer.se – Om oss*. Hämtad 2024-04-14: https://ungarelationer.se/om-oss

Unizon. (2023). *Unizon Verksamhetsberättelse 2022*.

Unizon. (2024a). *Om Unizon*. Hämtad 2024-02-19: https://www.unizonjourer.se/om-unizon/

Unizon. (2024b). *Våra jourer*. Hämtad 2024-02-16: https://www.unizonjourer.se/om-unizon/vara-jourer/

Uppsala tjej- och transjour. (2024). *Om oss*. Hämtad 2024-02-19: https://uppsalattj.se/om-oss/

Uppsala kvinnojour. (2024) *Juridikjour*. Hämtad 2024-02-20: https://www.uppsalakvinnojour.se/om-oss/vad-gor-vi/juridikjour/

Victim Support Europe. (2019). *VOCIARE National report Sweden*.

Åklagarmyndigheten. (2022) *Bemötande av brottsoffer*. Rättslig vägledning 2022:10.

Åklagarmyndigheten. (2024a). *Åklagarmyndighetens årsredovisning 2023*.

Åklagarmyndigheten. (2024b). *Kontaktförbud – vad är det och vilka regler gäller?* Hämtad: 2024-05-17: https://www.aklagare.se/

Brottsoffermyndigheten

Box 470, 901 09 Umeå
090-70 82 00
registrator@brottsoffermyndigheten.se
www.brottsoffermyndigheten.se

Förhandling och arbetsrätt
Stadsledningskontoret HR
Umeå kommun

Behov av undantag från nyanställningsblockaden

Bakgrund

Omfattningen av Vårdförbundets varsel är stort och pågående blockad av mertid, övertid och nyanställning påverkar Umeå kommuns verksamheter. Konflikten skapar utmaningar med att bemanna verksamheten då den innebär minskad kapacitet att erbjuda vård, främst i äldreomsorgen och funktionshinderomsorgen. Det gäller särskilt när semesterperioden inleds och bemanningen begränsas.

Även under en sommar utan pågående arbetskonflikt innebär sommarmånaderna en kapacitetsminskning då verksamheterna ska möjliggöra semestrar. Till det ska läggas att Umeå kommun inför sommaren 2024 ska planera verksamheten utifrån pågående blockad i kommunen och pågående strejk i regionen samtidigt som nyanställningsblockaden hävs i regionen.

En strejk i regionen innebär att regionens vårdkapacitet minskas ytterligare och eftersom det finns samarbete mellan regionens och kommunens vårdverksamheter bedöms det också påverka kommunens verksamheter och kommunens vårdkapacitet negativt. Samtidigt kan Umeå kommun med anledning av nyanställningsblockaden inte anställa nyutbildade sjuksköterskor som sjuksköterskor då de har fått sin legitimation från Socialstyrelsen, men regionen har möjlighet att anställa dem som sjuksköterskor.

Verksamhetsbeskrivning

I äldreomsorgen finns cirka 240 sjuksköterskor som utför hälso- och sjukvårdsinsatser på primärvårdsnivå fördelat på hemsjukvård, vård- och omsorgsboende, korttidsboende och arbete kväll och natt. Verksamheten utför hälso- och sjukvårdsinsatser dygnet runt på primärvårdsnivå. I funktionshinderomsorgen finns cirka 25 sjuksköterskor som utför hälso- och sjukvårdsinsatser på särskilt boende.

Totalt sett har 45 personer rekryterats för att lösa sommarbemanningen för äldreomsorgen och 5 personer för stöd och omsorg. Av dessa är 17 blivande sjuksköterskor, vilket innebär att det är en stor procentuell andel som inte hann få sin legitimation innan nyanställningsblockaden trädde i kraft. Dessa medarbetare är i dag anställda som vårdbiträden och finns i följande verksamheter:

- 8 personer i hemsjukvårdens tre team
- 7 personer utspridda på vård- och omsorgsboenden
- 2 personer i funktionshinderomsorgen.

Umeå kommun – konsekvensanalys av Vårdförbundets pågående och varslade stridsåtgärder

Verksamhet och bemanning under sommaren

Perioden då arbetsgivaren förlägger semester för medarbetare i hälso- och sjukvården i Umeå kommun är mitten av juni till mitten av augusti. Då kommunen, oavsett tid på året, är skyldig att erbjuda hälso- och sjukvård och upprätthålla patientsäkerheten så sker inga stora organisatoriska förändringar i verksamheten under sommaren. Arbetsuppgifter prioriteras enligt en speciell ordning eftersom vård- och omsorgstagarna ska få sina hälso- och sjukvårdsbehov tillgodosedda enligt lag. För att möjliggöra medarbetarnas lagstadgade semestrar måste verksamheten reduceras och arbetsuppgifter prioriteras hårdare. Bemanningen i verksamheten minskas så mycket det går och arbetet planeras till viss del på ett annat sätt för att tillgodose vårdbehov som finns. En viktig åtgärd är att medarbetarna i verksamheten i högre grad arbetar på andra arbetsställen än under andra delar av året.

Det blir vanligen också ett högre tryck på kommunen från regionen när även regionen minskar verksamhet och bemanning för att möjliggöra semestrar för sina medarbetare. Konsekvensen för Umeå kommun är bland annat fler utskrivningar från primärvård och inskrivningar i hemsjukvård.

För att lösa bemanningen under sommarmånaderna då ordinarie personal är ledig är sommarvikarier viktiga. Bland dem finns de nyutexaminerade sjuksköterskorna som får sin legitimation under sommaren. Arbetsgivarbeslut om sommarbonus och nyttjande av bemanningssjuksköterskor är andra verktyg för att lösa sommarbemanningen.

Konsekvenser av nyanställningsblockaden

Verksamheten påverkas i hög grad av nyanställningsblockaden i kommunen, men som har upphört i regionen. Den största konsekvensen av blockaden är att kommunen inte har möjlighet att anställa de nyutexaminerade sjuksköterskorna som sjuksköterskor. Dessa medarbetare utgör en otroligt viktig del av sjuksköterskebemanningen under sommaren. Umeå kommun är beroende av att kunna nyttja deras kompetens som legitimerade sjuksköterskor fullt ut, vilket inte är möjligt om de inte får anställas som sjuksköterskor. Det finns en påtaglig risk att nuvarande semesterplanering för ordinarie personal måste ändras om dessa medarbetare inte undantas från nyanställningsblockaden. Det leder i sin tur till att verksamheten måste planera för att möjliggöra ledighet senare under hösten. Perioden av lägre bemanning blir längre och därmed blir det högre belastning på ordinarie sjuksköterskor. Möjligheten att rekrytera sjuksköterskor för kortare vikariat under hösten är högst begränsad. Sjuksköterskans roll i vård- och omsorgsverksamhet blir viktigare och mer avgörande för patientsäkerheten ju mer begränsad kunskap och erfarenhet övrig omsorgspersonal har. Det är fallet under sommarmånaderna när även ordinarie omsorgspersonal har semester och det är hög andel vikarier i verksamheten.

De nyexaminerade sjuksköterskorna som inte kan anställas och arbeta som sjuksköterskor har heller inte möjlighet att ta del av den sommarbonus som kommunen erbjuder sjuksköterskor. Sommarbonusen är en viktig attraktivitetsfaktor för att få sjuksköterskor att välja Umeå kommun som

arbetsgivare och därefter jobba stora delar av sommaren för att lösa sommarbemanningen. Det finns också en stor risk ur ett kompetensförsörjningsperspektiv att dessa medarbetare väljer att arbeta hos annan arbetsgivare där de får arbeta som sjuksköterskor och ta del av sommarbonusar och dylikt.

Sammanfattningsvis konstaterar vi att Umeå kommun behöver kunna anställa de nyutexaminerade sjuksköterskorna så snart det har fått sin legitimation från Socialstyrelsen.

För Umeå kommun 4 juni 2024

Pernilla Henriksson, äldreomsorgsdirektör

Karolina Lundqvist, socialdirektör

FoU Socialtjänst/RSS Västerbotten
Region Västerbotten
Monica Wahlström

2024-05-22

Meddelande om utbetalning av medel till Nära vård, via RSS Västerbotten

Den 20 december 2023 beslutade Regeringen och Sverige kommuner och regioner att sluta överenskommelse om *God och nära vård 2024. En personcentrerad och patientsäker hälso-och sjukvård, med primärvården som nav. (Länk till överenskommelsen:* https://skr.se/download/18.436e32a318c8af0ae994036/1703172720013/Overenskommelse-god-nara-vard-2024.pdf).

Stora delar av överenskommelsen stämmer överens med tidigare års skrivningar. Däremot har storleken på överenskommelsen ändrats – för medel till kommunerna har en sänkning skett från 1 050 000 000 till 750 000 000 kronor. Av detta skäl blir summan som betalas ut till kommunerna lägre. I Västerbotten har under flera år nära vård-medlen endast fördelats direkt ut till kommunerna, det har inte skapats gemensamma tjänster och annat – ett val som socialcheferna har gjort. 2023 avsattes en mindre summa (500 000 kr) för vissa gemensamma kostnader, som exempelvis en pott som ska användas för gemensamma aktiviteter inom ramen för länssamverkansgruppen (LSG). Avseende 2024 kommer ingen fördelning att behöva göras för detta då det finns kvarstående medel som kan nyttjas för innevarande år. Följaktligen fördelas hela summan som till kommunerna tillfaller Västerbotten utifrån de instruktioner som finns i överenskommelsen – där hälften ska fördelas utifrån befolkningstal, och hälften ska fördelas utifrån antalet individer som fått kommunal hälso-och sjukvård – baserat på Socialstyrelsens register för insatser i kommunal hälso-och sjukvård.

Medlen utbetalas till respektive kommun på samma sätt som tidigare år. På följande sida framgår fördelningen per kommun, bifogas också i en separat bilaga.

Monica Wahlström
Chef/Strateg – FoU Socialtjänst/RSS Västerbotten

Fördelning SKL-medel, God och nära vård 2024 . En omställning av hälso-och sjukvården med primärvården som nav

Fördelning SKL-medel, God och nära vård 2024.

			Utbetalning	22 319 105	
	Invånare		Nära vård	22 319 105	
Kommun	Befolkn. 23-11-01	Antal individer som erhållit insats kommunal hälso-sjukvård	50% fördelas utifrån antalet individer som fått kommunal hälso- och sjukvård baserat på Socialstyrelsens register för insatser i kommunal hälso-och sjukvård.	50% av bidraget utifrån befolknings underlag	Total utbetalning till kommunerna
Nordmaling	7042	481	389 249	282 011	**671 260**
Bjurholm	2346	120	97 110	93 950	**191 060**
Vindeln	5470	408	330 174	219 057	**549 231**
Robertsfors	6749	416	336 648	270 278	**606 925**
Norsjö	3932	229	185 318	157 465	**342 783**
Malå	2991	250	202 312	119 781	**322 093**
Storuman	5621	586	474 220	225 104	**699 325**
Sorsele	2398	236	190 983	96 033	**287 016**
Dorotea	2348	315	254 914	94 030	**348 944**
Vännäs	9039	656	530 868	361 985	**892 853**
Vilhelmina	6267	356	288 093	250 975	**539 068**
Åsele	2727	303	245 203	109 208	**354 411**
Umeå	133142	4 314	3 491 103	5 331 945	**8 823 048**
Lycksele	12205	740	598 845	488 774	**1 087 619**
Skellefteå	76384	4 380	3 544 513	3 058 954	**6 603 468**
	278 661	**13 790**	**11 159 553**	**11 159 553**	**22 319 105**

SignPort

Denna behandling '156/24 Anmälan av ordförandebeslut' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '157/24 Beslut enligt FB- nedläggning av utredning' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '158/24 Beslut enligt FB, vårdnad' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '159/24 Beslut enligt FB, vårdnad' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '160/24 Beslut enligt FB, vårdnad' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '161/24 Beslut enligt LVU' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '162/24 Beslut enligt LVU' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '163/24 Beslut enligt LVU' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '164/24 Beslut enligt LVU' har inget tjänsteutlåtande.